4

غیاث اللغات

مولانا غیاث الدین

مطبع کانپور 1907ء

DATE LABEL

رفاهیت بفتح و تخفیف تحتانی آسانی و فراخی عیش شدن
بمعنی راحت و آرام

69

تجمل

ا ب ج د ه و ز ح ط ی ک ل م ن س ع ف ص ق
۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۲۰ ۳۰ ۴۰ ۵۰ ۶۰ ۷۰ ۸۰ ۹۰ ۱۰۰

ر ش ت ث خ ذ ض ظ غ
۲۰۰ ۳۰۰ ۴۰۰ ۵۰۰ ۶۰۰ ۷۰۰ ۸۰۰ ۹۰۰ ۱۰۰۰

تجمل شان و شکوه

تجسس کردن خبر پرسیدن

و جمال و آرایش خود نمودن

گزاف
بمعنی بیهوده و هرزه
و بمعنی بیحساب

عنفوان بضم اول و ضم فا
بمعنی اول هر چیز و آغاز جوانی

خجسته بمعنی
مبارک و همایون

شورید اول پریشان

احتراز بالکسر
پرهیز کردن و دور نگاه داشتن

اجتناب بالکسر دور شدن

ابهام بمعنی

آب بمعنی علف

طراز نقش و
شید دیوانه

به عون لطف ایزدی فرمان‌روا انسان زبان و فیض عطای نمای سخن‌فهمی مهر زبان

از تصانیف قاموس علوم مجمع البحرین فنون تفسیر تاج المحدثین جناب مولانا شیخ غیاث الملة والدین ... علیه الرحمة والغفران

غیاث اللغات

بار ششم برای افادهٔ خواص و عوام و افادهٔ جمله انام

محشی به نسخهٔ چراغ هدایت مشتمل مصطلحات موسوم به مصباح مجالس گفتگو از سراج الدین علیخان آرزو نور الله مرقده به تصحیح تمام و جهد مالا کلام

در مطبع منشی نول کشور به طبع آمده لایق تحسین و آفرین زبان‌ها شد

اطلاع عام۔ اس مطبع میں ہر علم و فن کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ وار فروخت کے لیے موجود ہے فہرست مطولی ہر ایک شائق کو چھاپہ خانہ سے مل سکتی ہے جسکے معاینہ و ملاحظہ سے شائقان اصلی حالات کتب کے معلوم فرما سکتے ہیں قیمت بھی ارزان ہے۔ اس کتاب کے ٹائیٹل پیج کے تینوں صفحے جو سادے ہے انمین بعض کتب لغت وغیرہ فارسی و اردو کی درج کرتے ہیں تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہے اُس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدردانوں کو آگہی کا ذریعہ حاصل ہو۔

صراح۔ لغت کی کتاب مشہور و مقبول علما جسکو ابوالفضل محمد معروف جمال القرشی نے صحاح لغت جوہری سے جو اُم اللغات ہے اسطرح تلخیص کیا ہے کہ تعریف اس کتاب کی محتاج نہیں اور آخر کتاب میں استعمال حروف معنوی علم نحو کے مفصل لکھے ہیں اور ایک فرہنگ لغات غریب فارسی کی جو ترجمہ لفظ عربی کا واقع ہوا اسمین شامل ہے اور ہر لغت کو حاشیہ پر بھی لکھدیا ہے دو جلد میں ہے۔

قاموس۔ سبحان اللہ روشن بیانی لغات اور رموزات لغت میں مثل آفتاب کے ضیا بخش عالم ہے علماے کاملین عرب و عجم کے نزدیک بہت مستند و مقبول اور علما کو درس و تدریس میں ہر وقت اسکی ضرورت پڑتی ہے تصنیف ملا مجید الدین محمد فیروزآبادی شیرازی کہ مدۃ العمر میں مصنف نے سیاحی کرکے علماء عرب سے یہ دولت لازوال بہم پہنچائی دو جلد میں ہے

مجمع بحار الانوار۔ مع تکملہ یہ کتاب لاجواب حاوی لغات قرآن و احادیث سرور کائنات کو جامع ہے چار جلد میں تیسری جلد کے آخر میں مصطلحات لغت اور راویان احادیث کے طبقات کا ذکر اور غزوات اسلامی کا بیان بصراحت نام مقامات بقید ماہ و سال ہے اور چوتھی جلد میں بعد تکملہ بقیہ لغات کے بحروف مرموز ماخذ استخراج کا بیان ہے مصنفہ محدث کامل عالم ماہر حضرت شیخ محمد طاہر یہ کاغذ سفید عمدہ بخط نسخ واضح بہ کمال صحت طبع ہوئی۔

مصباح المنیر۔ یہ لغت عرب کی کتاب بترتیب حروف تہجی لکھی گئی ہے مصنف احمد بن محمد بن علی المغربی ہیں نہایت صحت سے مطبع ہذا میں چھپی نقل از نسخہ مطبوعہ طہران۔

منتخب اللغات شاہجہانی۔ مشہور کتاب لغت کی جسکو مولوی عبدالرشید حسینی نے ماخذ اشتقاق کتاب کو قاموس صحاح صراح سے انتخاب کرکے مرتب کیا اور بحضور شاہجہان بادشاہ نذر گذرانی شاہزادگان دارا شکوہ شاہ شجاع عالمگیر مراد بخش کے یہ کتاب پیش نظر رہتی تھی نادر انتخاب ہے۔

برہان قاطع۔ جسمین لغات و اصطلاحات و استعارات فرس کو ترتیب حروف تہجی با رعایت حروف اول و ثانی و ثالث لکھا ہے مؤلفہ مولوی محمد حسین اس مطبع میں یہ مستند کتاب دو حیثیت سے چھپی ایک قلم جلی بہت واضح دوسری خرد جسمین ہر لغت آغاز سطر سے بقلم ممتاز ہے۔

بہار عجم۔ یہ لغت کی کتاب نایاب محاورہ دانان اہل فارس کی خاص زبان خوش عنوان شیرین بیان نادر الوجود کالمعدوم ہے مصطلحات الشعرا [illegible] مختلف اللغات گوناگون اقسام محاورات بوقلمون کے سائقہ طرز جدید منضم ہے کہ ہر لغت و محاورے کی سند کلام شعرا متقدمین و فصحاے کاملین و بلغاے ماہرین سے رقم ہے جو بزبان بازار سخنوری و نقادان فن شاعری کا ایک ایک شعر دو دو شعر ہر ہر لغت کے استعمال معانی متعددہ پر معین و مددگار قدم بقدم ہے فصاحت و بلاغت میں سحبان کی روح کو درد سر المہ ہے۔ لطافت صنائع و بدائع الفاظ و معانی خارج از دائرہ عقل و فہم ہے مصنف اسکے عمدۂ روزگار رئیس نامدار شاعر عالی وقار مشہور دیار و امصار و ماموں و گوشہ بہار منشی ٹیک چند متخلص بہ بہار ہیں بہار عجم سے چند نام ان ناموران شہر سخنوری و شیران بیشہ ہنر پروری و شاعری کے جو الہم ہوئے ہیں کہ جنکی زباندانی کی سند اس کتاب لاجواب میں اشعار بہ آئین نو بہار ہیں میر معزی۔ ملا طالبا معاے ہمدانی جہانی گیلانی۔ اسیری لاہیجی عنصری حکیم شفائی۔ شیخ العارفین سنجر کاشی میر خسرو۔ سید محمد عرف عرفی۔ خواجہ شیخ نظامی [illegible]۔ ملا مقیم مشہور بجودی شیرازی۔ حکیم زلالی محمد قلی سلیم۔ خواجہ شیراز۔ نور الدین ظہوری خواجہ آصفی۔ مولوی معنوی۔ مسعود سعید سلمان محسن تاثیر۔ ابوطالب کلیم آملی۔ ملا مفید بلخی۔ مرزا مظفر فطرت۔ مرزا بیدل۔ سلطان المحققین شیخ ناصر علی مرزا محمد زمان راسخ۔ مرزا طاہر وحید مرزا صائب ملا طاہر غنی۔ محمد شفیع سالم۔ میر سعد اشرف ابو نصر نصیری بدخشانی مرزا فصیحی ہروی۔ ملا ساقی تکلو علی خراسانی ملا سالک یزدی۔ میر نجات نظام دست غیب افضل الدین خاقانی۔ خواجہ جمال الدین سلمان باقر کاشی۔ شفیع اثر۔ ملا محمد سعید اشرف ملا زمانی یزدی۔ درویش والہ ہروی۔ بابا فغانی ملا قاسم مشہدی۔ حکیم فردوسی۔ میر حسن دہلوی میر اسمعیل خجند۔ مرزا یحیی مازندرانی۔ ملا عبداللہ ہاتفی۔ محتشم کاشی۔ ملا سالک قزوینی۔ مرزا تقی آقا اور اور یکہ تازان میدان سخندانی ایرانی و تورانی خراسانی و گیلانی۔ سبکا نام و نشان لکھنا طول کلام ہے منظور اشتہار سے فقط آگاہی خاص و عام ہے ہمین قدر بس است + ورخانہ اگر کس است اندک درازے اسکی گفتگو بھی تلاش کوچہ بکوچہ انکو بھی الحمد للہ بفحواے جوئندہ یابندہ بعد تفحص بسیار بتائید ایزد غفار ایک نسخہ قدیم بوسیدہ کرم خوردہ نہایت صحیح و عمدہ بہم پہنچا

به عون نطق آفرینی فرمان‌روا که زبان را به فیض سخن فهمی عطا نماید

از تصانیف قاموس علوم ظاهری و باطنی نفیسه تاج المعربین جناب مولانا غیاث الملة والدین ادام الله برهانه و جعل الجنة مکانه

غیاث اللغات

برای افادهٔ خواص و عوام

محشی به حواشی نسخهٔ چراغ هدایت مشتمل مصطلحات مولفهٔ مصباح مجالس گفتگو سراج الدین علیخان آرزو بعد تصحیح تمام الکلام

در مطبع منشی نولکشور به طبع آمد لایق گذشتن تحسین و آفرین باشد

جدول فہرست ابواب وفصول غیاث اللغات

تمام شد

غیاث اللغات

به عون ناطق بی زبان و فیض بی سخن هر با زبان [illegible]

[illegible] قاموس علوم عربیه [illegible] اللغات [illegible] مولانا غیاث الملة والدین [illegible]

برای افادهٔ خواص و عام [illegible]

[illegible] الدین [illegible]

در مطبع [illegible]

بسم الله الرحمن الرحیم

صراح لآلی بیان اصحاح جواهر تبیان حمد محمودیست که در یکتای قاموس اسم سامیش تاج اسامی ارب فرهنگ ست ٭ و لطائف کاشتان قدرتش بحدیست
که زبان گویا با حصلۀ مجملش از فرط بیسامانی خویش دل تنگ ٭ بلوامع شمس معرفتش معدن قلوب بحر الجواهر عرفان و بمفتاح عنایتش کنز اسرار دشوار
آسمان بتمین کشف بعض اسرارش دولت جهانگیری بقلم میسر ٭ و شهسوار سخن برکاب بوسی نامش مؤید ظفر ٭ و حصول قنیۀ رشیدیت بگهر ریزی نعت
مهذبیست که ره گم کردگان ظلمت آباد غوایت را بچراغ هدایت در شهرستان عنایت رسانیده ٭ و بمصحف وحی منزل که بر ثبوت رسالتش برهان قاطع است
بیخ کفر منقطع گردانیده اشاعت دار الفیض مدار سراج اسلامش موجب افتخار عرب بمکرم و هبوب نسائم فردوس شمائم دین متینش عنبر بهار عجم حبذا مطلع منتخب دیوان نبوت
که بسرور تلذذ تکرار ثنائش جان غمگین سرور ٭ و بعد مکر سعادت آل اطهار و چار شربت مدائح اصحاب اخیار دل حزین را از تلخی اندوه خویش دور ٭ اما بعد
بر رای عالم آرای دانشمندان روشن ضمیر مخفی نماند که چون بعضی از احباب بتعلیم و تعلم نظم و نثر فارسی بدریافت لغات و معانی آن تلاش کتب بهر سو بسیار دیدند و باوجود
بهم رسیدن یکیده کتاب بمطلب نمیرسیدند ناچار زین هیچمدان التماس آن نموده بجهت تسهیل تدریس کتب مروجه کتابی کافی بیکردند لهذا اضعف عباد رب العالمین محمد غیاث الدین
بن جلال الدین بن شرف الدین اصلح الله شانهم و دینهم ساکن بلدهٔ مصطفی آباد عرف رامپور متعلق پرگنهٔ شاه آباد دلکهر کار سنبهل من مضافات صوبهٔ دار الخلافت شاهجهان آباد
باوجود وفور علائق و کثرت افکار و ازدحام درس و تدریس طلبا باشتغال تالیف و تصنیف بعض کتب مثل مفتاح الکنوز شرح سکندر نامه و نسخهٔ باغ و بهار و انشا و غزلیات و قصاید وغیره
در عرصهٔ چهارده سال بعبارت سهل عام فهم این کتاب تالیف نموده که مشتملست بر تحقیق جلیه و معانی الفاظ و دیگر کثیر الاستعمال عربیه و ترکیه کنایات و اصطلاحات و مباحث بعض علوم که درین کتب
مندرجست مثل گلستان و بوستان سعدی و یوسف زلیخای جامی و نیرنگ عشق غنیمت و انشای امان الله حسینی و انشای مادهورام و ابوالبرکات منیر و انشا جامع القوانین خلیفه شاه محمد
و کتابهٔ نامهٔ شخصی و طوطی نامهٔ ضیاء الدین نخشبی و بهار دانش عنایت الله و رسائل عبد الواسع هانسوی و مجمع الصنایع نظام الدین احمد و نصاب ابونصر فراهی و انوار سهیلی حسین واعظ کاشفی
و مکاتبات علامی ابوالفضل و انشای طاهر وحید و نثر ظهوری ترشیزی و نلدمن فیاضی و سکندرنامه و مخزن اسرار نظامی و مثنوی و دیوان میر علی و دیوان صائب و دیوان خواجه حافظ و قران السعدین خسرو
و تحفة العراقین و قصاید خاقانی و قصاید انوری و توقیعات کسری و گلگشت میر نجات و زمانه بازار و رقعات و سه نثر ظهوری و رسائل طغرای مشهدی و حسن و عشق و وقایع نعمت خان عالی و قصائد عرفی و قصائد
بدر چاچ و مثنوی مولوی روم و اخلاق ناصری شیخ نصیر الدین طوسی و دیگر کتب فارسی و کتب طبیه وغیره و صحت اکثر الفاظ صحاح و بفرط احتیاط در تحقیق لغات این صحیفه موجز بدو سه

کتاب لغت اکتفا نکرده بهزار سعی و جستجو التجا نموده شد بقاموس شیخ مجد الدین محمد فیروزآبادی و صحاح جوهری و صراح ابو الفضل محمد و کنز اللغات ملا رؤف محمد و منتخب اللغات ملا عبد الرشید که آنرا رشیدی عربی نیز گویند و بحر الجواهر محمد بن یوسف و لب الالباب جلال الدین سیوطی و کشف اللغات محمد عبد الرحیم و مدار الافاضل شیخ الهداد سهرندی و مؤید الفضلا محمد لاد و لطائف اللغات عبد اللطیف و شمس اللغات معیار الشعرا و برهان قاطع محمد حسین متخلص به برهان و فرهنگ جهانگیری جمال الدین حسین انجو و رشیدی فارسی ملا عبد الرشید مذکور و چراغ هدایت و سراج اللغات سراج الدین علیخان آرزو و مصطلحات الشعرا وارسته و جواهر الحروف و بهار عجم تیکچند بهار و فرهنگ سروری جلال محمد قاسم و لغات ترکی و فرید الاعلام و شمسی و شرح مقامات حریری و رساله معربات عبد الرشید و مجموع اللغات ابو الفضل بن مبارک و شرح اشعار عبد الباسط و چهار شرح نصاب ابو نصر فراهی اول از محمد بن فصیح دشت بیاضی دوم از یوسف بن طالع سوم از نظام هروی چهارم ملا ادروی و بعض تفاسیر مثل حسینی و بیضاوی و مدارک و بحر مواج و مهذب اللغات و نفائس الفنون و زبدة الفوائد و آئین اکبری و تقویم البلدان و حدود الامراض و رساله ایهام نحواص محمد بن حاج و چندین رسائل قواعد فارسی و فصول اکبری و چهار بر دو کتب علم هیئت و طب و رسائل عروض و موسیقی و نجوم و تواریخ و تذکرها و شروح ثقات و دیگر کتب که بیان آنها موجب تطویل است و حرف اول لغت را باب و حرف ثانی را فصل مقرر ساخت و بجهت زود یافتن لغت مطلوب رعایت ترتیب حروف آخر نیز کرده شد و در بعض جا برای آسانی تفهیم اشکال هم تحریر نموده و بنابر سند تحت هر لغت نام کتابی که آن لغت از آن بتحقیق رسیده مرقوم کرده مگر بعض جا این التزام ترک نیز شده است و اختلاف و اتفاق کتب هم بیان ساخته و بعد از دریافت لغت ترکی و یونانی و سریانی و رومی و سندی و معرب و کنایات اشارت رفت و چون بسبب بعضی موانع فصل لغت عربی و فارسی را علیحده نوشتن نتوانست لهذا برای شناخت لفظ عربی و فارسی علامت بیان کرده میشود هر لغتیکه سند آن از قاموس یا صراح یا منتخب یا کنز یا بحر الجواهر باشد عربیت دارد و اگر سند آن از جهانگیری یا رشیدی یا برهان یا سراج اللغات باشد فارسیت و در سند دیگر کتب احتمال هر دو زبان باقیست از جهت چند آثار و علامات دیگر بیان کرده می آید بدانکه هر لغتیکه در آن یکی از حروف هشتگانه که ثای مثلثه و حای مهمله و صاد و ضاد و طا و ظا و عین مهمله و قاف باشد در آید عربیست دیگر آنکه هر لفظیکه در آخر آن تاء فوقانی ما قبل مفتوح باشد عربیست دیگر آنکه هر لفظیکه در آخرش همزه که بالف شهرت دارد واقع شود و قبل از حرف آخر نیز الف باشد عربیست دیگر آنکه هر لغتیکه با ابتدایش میم زائده که مشهور است یا فتحه شود یا تاء فوقانی یا میم اکثر چنان است که عربی باشد دیگر آنکه هر کلمه که بر وزن فعلل و شکر یا بر وزن فاعل بکسر عین باشد اکثر چنان است که عربی باشد پس لفظیکه در آن یکی از این علامات مذکوره یافته نشود یحتمل که فارسی باشد و هر لفظیکه در آن بای فارسی و جیم فارسی و زای فارسی و کاف فارسی یا واو و یای مجهول یا ما قبل آخر آن یک حرف یا دو حرف ساکن باشد فارسیست و از اسباب بعضی کتب لغت بجهت تخفیف و اختصار لفظ لغات و غیره حذف کرده چنانچه کشف اللغات و لطائف اللغات و برهان قاطع و مؤید الفضلا و مدار الافاضل را کشف و منتخب و لطائف و برهان و مؤید و مدار نوشته چون این کتاب فوائد نصاب که به **غیاث اللغات** موسوم است در سنه یکهزار و دو صد و چهل و دو هجری باختتام رسیده سفینه تاریخش باین اسلوب از عالم غیب بعرصه شهود جلوه گر گردید اول معیار فضائل دوم صیقل الفاظ سوم خاتم عقلا چهارم منظاره عجائب پنجم اعلام مستتر ششم مفتوح کتب هفتم تحقیقات کبار در این اثنا بعض محبان از غلبه شوق مطالعه اش فرصت نظر ثانی ندادند و با وجود چند بسیار نقلش برداشته باطراف بردند چون اتفاق نظر ثانی افتاد بنسبت نسخه سابق چیزی محو و اثبات و زیادت و نقصان بوقوع آمد و نسخهای سابق بجهت منتشر شدن در جا اصلاح پذیر نشدند امید از اهل انصاف و تمیز آنست هر جا که درین کتاب نقصانی پدید آید معذور داشته معاف سازند و زبان ملامت را رخصت حرف گیری ندهند با اصلاح پردازند و من الله التوفیق و منه الوصول الی التحقیق

باب الالف الممدودة

فصل الف ممدوده مع الف * **آئینه سکندر** چون سکندر شهر اسکندریه در سر حد فرنگ معمور کرد در آن شهر بر کناره دریا برای آگاهی از شورش اهل فرنگ مناره بنا کرده آئینه از حکمت و طلسم ساخته بر آن نهاده و دیده بانی معین کرد تا هنگام آمدن ایشان در آن آئینه دیده فوج سکندر را آگاه گرداند دو بار باین تدبیر شکست دادند بار سوم دیده بان غفلت کرد اهل فرنگ آمده شهر سکندریه را خراب کردند و آن آئینه را در دریا انداختند چون سکندر را خبر شد باز آن آئینه را از دریا برآورده بر سر مناره نصب کرد از آن وقت ایشان ترک تصرف نمودند کذا فی کشف اللغات و برهان و در تواریخ بهجة العالم مسطور است که در شهر سکندریه بلیناس بفرموده سکندر مناره عظیم ساخته بود به بلندی سیصد گز و بر سر آن آئینه نصب کرده که قطر آن هفت گز و دور آن بست و یک گز بود تقریباً چون بر زمین در آن نگریستی هر چه در استنبول واقع بودی در آن آئینه ظاهر میشد * **آئینه دار** خادم که آئینه پیش وگذارد و بمعنی مقابل و روبرو و بمعنی ظاهر کننده عیب یا خوبی * **آئسن** بالف ممدوده و کسره همزه و سین مهمله بمعنی نا امید از قطاع الف و این مقلوب یائس است که مأخوذ از یأس است * **آئینه پیل** آئینه های آهنی مصیقل و پر جلا که در جنگها بالای برگستوان پیل وصل کنند تا زخم بر پیل نرسد از شرح سکندرنامه از خان آرزو و سیف الله احمد آبادی

آئین زیب و آرایش و طرز و دستور از برهان و در بهار عجم نوشته که بلفظ دادن و گرفتن و داشتن و بستن و نهادن و کردن و بر انداختن و ساز کردن و تازه کردن مستعمل است **آئینه پیش**
نفس داشتن در حالت بیهوشی تمام آئینه پیش نفس گذاشته حال تنفس دریافت کنند اگر آئینه مکدر شود زنده است والا مرده **آئینه** مرکب از آئین بمعنی زیب و آرایش
و یای نسبت چه از دیدن آئینه زینت و آرایش میکنند اما آنکه در اصل آهینه بود و آهین بزبان گیلان آهن را گویند و ظاهر است که آئینه در اصل از آهن ساخته شده بود
از بهار عجم **آئین بندی** زیب و آرایش کردن کوچه و بازار شهرها هنگام قدوم سلاطین منند از رشیدی

فصل الف ممدوده مع بای موحده

آبا پدران این جمع اب است که در اصل ابو بود واو مفرد در جمع همزه شده آبا گشت **آب** روی و عزت و آب دادن و رونق و درخشندگی و تیزی تیغ و طلا و زر و روشن و نام ماه رومی و آن ماه
بهادون که ماه هندیست باشد که تفاوت مطابقت دارد و نیز لفظ آب و آبه که کلمه نسبت است چون سرد آب و سرداب بمعنی سردخانه و گوراب و گوراب بکاف فارسی بمعنی گنبدیکه بر سر مقابر سازند
از لطائف و شرح نصاب و شمسی و بهار عجم **آب طرب** شراب **آبدست** بمعنی وضو و استنجا آب و بمعنی رونق کار و صفه از شرح قران السعدین و بهار عجم **آب لوج** بواو معروف و جیم عربی
بمعنی قند و سپید نیز آمده و بالضم معرب آن از رشیدی و برهان **آب سرخ** شراب سرخ **آب منجمد** بلور **آب مروارید** بیماری نزول آب در پرده چشم که نابینا میگرداند از چهار شربت
و برهان **آب سند** بکسر سین مهمله و سکون نون دریای اتک **آب در جگر ندارد** یعنی مفلس است از رشیدی و برهان **آب وزد** بضم دال مهمله و سکون زای معجمه نوعی از رنگ آب
که پنهان در زیر آن آب جاری باشد دعوی این معنی آورده و بمعنی ظرفی تنگ سر که در ته آن سوراخها باشد بهندی آبخوره گویند از چراغ هدایت و بهار عجم **آبخور** و بمعنی نصیب و قسمت و بمعنی
رودخانه و تالاب که مردم و بهائم از آنجا آب خورند از برهان **آباد** ضد ویران و بمعنی آفرین و ستایش و آن مزید علیه دست از بهار عجم **آب گوهر** بیماری نزول آب در پرده چشم که نابینا
میگرداند از چهار شربت و برهان **آبخور** بمعنی نصیب قسمت بمعنی رودخانه و تالاب و نهر که مردم و بهائم از آنجا آب خورند از برهان **آبار** بر وزن بازار در فارسی بمعنی سرب سخته و در عربی
جمع بئر که بمعنی چاه است انقلاب مکانی و همزه و بالا از برهان و غیر آن **آبلار** رودیست در کشمیر **آبشخور** بزیادت شین معجمه و واو بعد دال روزی و قسمت و محل اقامت و جای آبخوردن مردم و حیوانات
از بهار عجم **آبشار** ریگنده آب که از بالا بپائین بزیر ریزد **آبکور** بکاف عربی کسیکه مردم از آب و نان او نفع نه از بهار عجم **آبنگور** شراب انگوری **آب انار** شراب سرخ از شرح سکندرنامه **آب خضر**
آب حیات **آبگینه** بکسر کاف فارسی تالاب و حوض از رشیدی و کشف و برهان **آب چنیر** بمعنی موج و بمعنی زنبیکه سرجان کنند آب آید از رشیدی **آب باز** بمعنی شناور **آب شیر** انگور شراب **آبگردش**
بیماری که از خوردن آبهای مختلف خصوصاً در سفر بهم رسد و بمعنی روزی و قسمت از بهار عجم **آب و رنگ** سفیداب سرخی دو زن که برای رعنائی رنگ بر چهره مالند و آن را گلگونه و غازه گویند شرح
دیوان حافظ از بهلول **آب خشک** پیاله بلور **آبسال** بسین مهمله بمعنی باغ از جهانگیری **آب و گل** بکاف فارسی کنایه از قالب بشری **آب حرام** شراب **آب بر آئینه ریختن و زدن**
رسمیست که در قفای شخصیکه بسفر رود و چند برگ سبز در آئینه گذاشته آب بران ریزند که بسلامت باز آید از چراغ هدایت **آب در پی ریختن و گریستن آئینه و چشم تر کردن آئینه و آئینه از پی** ...
این همه اصطلاحات شگون و دربدرقه مسافر دانند از مصطلحات **آبتین** بر وزن آستین نام پدر فریدون از جهانگیری و رشیدی **آبسالان** بمعنی باغ از برهان **آبدستان** آفتابه که بدان وضو کنند
آبدست بمعنی وضو و الف و نون برای نسبت **آبان** نام ماه شمسی که آن مدت ماندن آفتاب است در برج عقرب و آن بامداد ... و نام روز دهم از هر ماه شمسی از رشیدی
عقرب **آبدان** تالاب و بمعنی ظرف آب از برهان **آب رفته در جو آمدن** بعد از زوال نعمت از سر نو کامیاب شدن **آب کرکن** باصطلاح بمعنی رونق **آب آتشین** شراب تند **آب بلجام**
خوردن مطلق العنان و خودسر معاش کردن **آب در سبد خوردن** ... **آب جاویدان** آب حیات **آب دهان رفتن و بدهان گزیدن** کنایه از حسرت بدهان آمدن
آب بردست و پای کسی ریختن و کردن کنایه از خدمتگاری او کردن **آب زیر کاه انداختن** مکاری و فریب **آب بچشم کسی گرفتن** تر ساییدن **آب بزیر کسی هشتن و**
سردادن فریب دادن **آب بریسمان بستن** تلاش بیجا نمودن در حصول امریکه میسر نباشد این همه اصطلاحات از مصطلحات **آب بر دست** ... توقف کردن از شرح سکندرنامه **آب بخوردن و رنگ**
نمودن از رشیدی و برهان **آب و روغن** تکلف کردن در سخن آرائی بازلفظ **آب گرفتن** بیماری که از فساد آب پیدا شود **آب زر و سیم کار آوردن** رونق و خوبی در کار پیدا کردن و عزت و امتیاز
حاصل نمودن **آب و نان خوردن** بمعنی تحمل کردن از شرح قران السعدین **آب و دندان** قسمی از حلوا که نفیس مجازاً آن بمعنی حقیقت ضعیف و زبون و باصطلاح قماربازان حریف زبون
و نادان و نوعی از انار و امرود از رشیدی و چراغ هدایت و بهار عجم و برهان **آبستن** شرمنده شدن از رشیدی **آب پوست فگندن** رسیدن میوه بپختگی و بالغ شدن کودکان

چراغ هدایت آب در جگر داشتن توانگر و صاحب مقدور بودن از برهان آب در دیده داشتن حیا کردن آب مرغان نفرجگاهیست در شیراز از مدار الافاضل **آب کمان**
بمعنی نور کمان از بهار عجم آب رو و آب رخ در اصل باضافت بمعنی ترکیبی آن خوبی رو و صفائی چهره و بمعنی جاه و اعتبار مجازست و در عرف فرهنگ باضافت بلفظ بردن و ریختن و شکستن و
ریختن مستعمل است از بهار عجم آب در جو کنایه از دولت و فراخی و بمعنی کامیاب **آباره** بمعنی حباب از سراج اللغات **آبگینه** چیزی است مشابه بسنگ شفاف که آنرا آهنه کاچ گویند
و بمعنی شیشه که در آن می و گلاب و مثل آن نهند معلوم نیست که ازین هر دو معنی کدام مجازست از برهان و شروح و در بهار عجم نوشته که آبگینه بمعنی شیشه و بلور و آئینه و مجازاً بمعنی شراب
آبخانه مستراح یعنی پایخانه **آبکامه** آبیست ترش که از خمیر و ترشیهای متعدده درست کنند **آب مرده** آب غیر جاری و فسرده **آب سیه** آبیست که بعلت طوفان آید و بمعنی آنکه در پرده
چشم جمع شده نابینا گرداند و بمعنی سیاهی دوات و بمعنی شراب یعنی تلبت خمار از شرح قران السعدین و بهار عجم و شرح سکندرنامه و چهار شربت **آب بدهان آمده** بمعنی کمال اشتیاق
و مشتاق چیزی مرغوب **آبای علوی** بضم عین مهمله و سکون لام بمعنی پدران بلندی و کنایه است از نه فلک یا از هفت ستاره سیاره **آبی** نام میوه که آنرا بهی گویند و هر چیزی که بآب منسوب باشد
و بمعنی خراب چنانکه مرزا قتیل در چار شربت آبی شدن معامله بمعنی برهم خوردن معامله نوشته است و نام رنگی که با سفیدی قدری نیلگون باشد و بعربی انکار کننده چرا که اسم فاعل است از اباء
بمعنی انکار است **آب بازی** برای محبه بمعنی شناور **آبیاری** آب رسانیدن به بیخ درختان **فصل الف ممدوده مع تای فوقانی** **آتشپا** بتقدیم [illegible]
ست تیزتک که اسپ را گویند **آتش سده** و آفتاب **آتش تیز** شراب **آتشکار** آتش دادن و گرم کردن مطبخ و آتشباز **آتشخوار** نام مرغیست که آتش میخورد از رشیدی و بعضی
گویند که آن جانوریست که بسنده آنرا چکور گویند **آتشکار** بکسر کاف فارسی چیزی که آتش از منقل و دیگدان بآن بردارند **آتش** بالفتح و کسر فوقانی هر دو درست از جهانگیری و
سراج اللغات و برهان بکسر تا **آتش محلول** آب گرم و روغن گرم و کنایه باشد از شراب باعتبار سرخی و گرمی **آتش زن** جانوریست که آنرا ققنس گویند و بیان او در لفظ ققنس مسطور و بمعنی چقماق نیز آمده از شرح
سکندرنامه و برهان **آتش زبان** کنایه از شاعر و فصیح الکلام و تیز زبان **آتش دهقان** آتشی که دهقانان بتابستان بر علف خشک زنند تا چون باران بهار در رسد گیاه نو برآید از موید الفضلا و برهان
آتون آنکه دختران را تعلیم خواندن دهد از رشیدی **آتشاند** کاو بهرو و کاف عربی سیخ آهنی یا چوب دراز که بدان آتش را میکشند و مشتعل میسازند **آتشکده** بکسر کاف فارسی چیزی که آتش از منقل
و دیگدان بآن بردارند **آتش زنه** چقماق و بمعنی چوبی یا سیخی که بدان آتش را افگنند از شرح مثنوی **آتش نمرودی** آتشی عظیم که با حاطه یک فرسنگ نمرود برای سوختن ابراهیم علیه السلام افروخته بود و القدر
حرارت داشت که در چهار فرسنگ آن دیگر پریدن نتوانستی بحکم الهی آن آتش بر آنحضرت سرد شده و از میان آن انواع گل و ریحان پدید آمد **آتشک دستی** غده جالای و تیز دستی و چابکی **آتش فارسی** آتشیکه
بعهد پادشاهان دین زرتشت در فارس همیشه روشن بود آتش را برانگیخته هستند جهان خاموش شود و نام مرضیکه آنرا نار فارسی گویند و آن بثری چند است که بر بدن ظاهر شود و سوزان باشد و درد و در اوائل رنگ آن سرخ
سیاه ... و این مرض غیر آتشک است و معنی ثانی مجازست از معنی اول بمناسبت شدت سوزش و درماندگی از رشیدی **فصل الف ممدوده مع تای مثلثه** **آثار** نشانها و قدم و پیغامهای رسول
صلی الله علیه و آله وسلم این جمع اثرست از منتخب و بمعنی افعال و اثر های طبیعت چنانکه اثر آتش سوختن و اثر آب تر کردن و علی هذا القیاس در بهار عجم نوشته که آثار بمعنی عرض دیوار نیز در کلام استادان آمده و انچه
آثار بمعنی سیر و در مردم استعمال دارد در کتب لغات عربی و فارسی بیای مثلثه یا بسین مهمله یا بمعنی اصلا بنظر نیامده ظاهرا اینجا بعض هندوستانیان فارسی تراش است چون شهرت گرفته حکم اصطلاح پیدا کرده ناچار بلیه نوشت
آثم بتای مثلثه گناهگار از کشف و کنز **آثام** جمع اثم بکسر اول بمعنی گناه است از سراج اللغات و بمعنی زمین هموار از بهار عجم **فصل الف ممدوده مع جیم عربی و فارسی** **آجر** بضم جیم عربی
و سکون را مهمله خشت پخته یعنی خشتی که بآتش پخته باشد از کشف و منتخب **آجل** بکسر جیم عربی هر چیز با مهلت باد دیر باشد و گاهی کنایه از عالم آخرت باشد از کشف و منتخب **آجال** جمع اجل
که بمعنی وقت موت است و حالا استعمال آن بمعنی مرگ و موت باشد **آجام** جمع اجم که بفتحتین جمع اجمه است و اجمه بفتحات بمعنی انبوهی درختان و نیستان پس آجام جمع الجمع است از کنز اللغات **آجده** و
اجیده بخیه و بمعنی درشتی سرهها و ناهموار سطح چیزی از رشیدی و برهان **فصل الف ممدوده مع حای مهمله** **آحاد** بحای مهمله بر وزن فعال جمع احد که بمعنی یکیست از کشف بدانکه
اعداد را چهار گانه مراتب مقرر اند اول احاد از یک تا نه دوم عشرات از ده تا نود سوم مات از یکصد تا نه صد چهارم الوف و گاهی لفظ احاد بمعنی عوام الناس آید چرا که مردم عوام اکثر فرد فرد کار و بار خود
میکنند مثل خواص مردم [illegible] **فصل الف ممدوده مع خای معجمه** **آخشیج** بیای مجهول و جیم عربی بمعنی ضد و مخالف است و مجازا باعتبار ضدیت بمعنی یکی از عناصر اربعه که
خاک و باد و آب و آتش است از جهانگیری و مدار و رشیدی و برهان و در سراج نوشته که آخشیک اصل است و آخشیج مبدل آنست نه معرب آن **آخ** کلمه تحسین و آفرین از لطائف و بهار عجم بمعنی شور و فغان

آخوند بالف ممدوده و فتح خای معجمه که بعضی ضمه ارد و واو معدوله و سکون نون بمعنی استاد و معلم و بضم خا نیز آمده و کسانیکه با الف غیر ممدوده و سکون خا و فتح واو خوانند غلط است **آخنه**
بکسر خا و سکون معجمه و نون ذال معجمه گیرنده آخر بکسر خای معجمه بمعنی ضد اول و بفتح خا بمعنی دیگر که بهندی ترجمه لفظ دیگر او رشا نه انکه لفظ دیگر مرادف لفظ دوم شد با از صراح و کشف و مؤید و در سراج اللغات
نوشته که آخر بضم خای معجمه مخفف آخور که بمعنی علف است آمده و بمعنی استخوان که زیر گردن و بالای سینه انسانست بهندی هنسلی گویند آخور بواو معدوله که جای چریدن اسپان و جای علف خوردن
و اصطبل و مثال آن و این مخفف آخور است که معنی ترکیبی آن مشرب است لیکن بمجاز بمعنی جای چریدن مقر گشت و مجازاً بمعنی کاه که اسپان خورند و بمعنی کاه پس مانده نیز آمده
و بمعنی مطلق آرامگاه و نشیمن اگرچه غیر انسان باشد از رشیدی و بهار عجم و برهان **آخشیگ** بیای مجهول و کاف فارسی بمعنی ضد و مخالف است و مجازاً باعتبار ضدیت
بمعنی یکی از عناصر اربعه که خاک و باد و آب و آتش است از جهانگیری و مدار و رشیدی و برهان و در سراج اللغات نوشته که آخشیگ اصل است و آخشیج مبدل آنست نه معرب
آخرین تحویل کنایه از قیامت **آختن** کشیدن اکثر با تیغ مستعمل میشود از رشیدی و سراج اللغات و برهان **آخور سنگین** مقام بی علف **فصل**
الف ممدوده مع دال مهمله * آداب جمع ادب و بمعنی علم عربی و این را از آن ادب گویند که بدین نگاهداشته میشود خود را از خلل در کلام عرب و آن دوازده قسم است
علم لغت علم صرف علم اشتقاق علم نحو علم معانی علم عروض علم قافیه و این هشت اصول اند و علم رسم الخط و علم قرض الشعر و آن علمیست که اختیار کرده میشود بدان معلوم
شعر که سالم از عیوب است یا غیر سالم از عیوب و علم انشاء نثر از خطب و رسائل و علم محاضرات یعنی علم تواریخ و مانند آن و این چهار فروع اند از منتخب **آدرفش** بفتح ای
آلتی است که بدان درچرم سوراخ کنند بهندی ستالی گویند **آدرخش** ال سوقوف بمعنی صاعقه و برق از سراج اللغات **آدم** وجه تسمیه آنکه از ادیم الارض یعنی از روی
زمین یعنی از خاک روی زمین مخلوق شده بود و بعضی گویند که او گندم گون بود در نصورت از ادمت ماخوذ است و ادمت بالضم بمعنی گندم گونی است و آدم بمعنی شتر سفید و آهوی
سپید که بر پشتش خطهای سیاه باشند نیز آمده از لطائف و شرح نصاب چاول از تفسیر جلالین و بعض محققین نوشته اند که لفظ آدم را که اسم ابوالبشر است از ادیم یا از ادمت مشتق
گفتن صحیح نباشد چرا که آدم لفظ عجمی است و ادیم و ادمت عربیست پس اشتقاق لفظ معجمه از عربی متصور نمیشود **آداب فاضله** خصائل پسندیده و نیز کنایه از حکمت و شجاعت و عفت
و عدالت **آدینه** بیای معروف بر وزن خاگینه در فارسی و ترکی نام روز جمعه است و سروری که شرح گلستان بعربی نموده است آدینه بدال معجمه تحقیق کرده چه آذین بمعنی زینت و آرایش است و چون بهرای
نسبت جمعه بوز آرایش مسلمانان ظاهر است **آدم ثانی** حضرت نوح علیه السلام **آدم آبی** نوعی از حیوانات بحر که بصورت آدمی میباشد از بهار عجم **فصل الف ممدوده مع ذال**
معجمه * آذرگشسپ بضم کاف فارسی و فتح شین معجمه و سکون سین مهمله و با فارسی بمعنی آتش جهنده که عبارت از برق است و نام آتشخانه چون همیشه آتش آن شعله زن میماند
لهذا باسم برق مسمی گردید و بعضی گویند که این مخفف آذرگشتاسپ است چرا که بنا کرده بادشاه گشتاسپ بود از سراج اللغات و شرح سکندرنامه و رشیدی **آذر** بضم ذال معجمه آتش و نام ماه
و آن مدت ماندن آفتابست در برج قوس و قوس که ماه هندیست باند کم و بیشی بآن مطابقت دارد و نام روز نهم از هر ماه شمسی فارسی بفتح ذال معجمه مخفف آذار که نام ماه رومیست آن مدت ماندن
آفتابست در برج حوت و این با ماه هندی که چیت است بالتقریب مطابقت دارد و در کتب لغات مسطور است اردشیر زرتشتی ماهر لغت فرس بمعنی آتش آذر بضم دال مهمله میخوانند لیکن اکثر شعرا بفتح
ذال معجمه قافیه ساخته اند از جهانگیری و رشیدی و سروری و برهان و کشف و بهار عجم و مدار و مؤید و در برهان بفتح دال مهمله بمعنی آتش و بفتح ذال معجمه نیز نام ماه و نام روز نهم و در سراج اللغات بضم ذال معجمه
بمعنی آتش و در بهار عجم بفتح آن و در جواهر الحروف نوشته که آذر بذال معجمه معرب آدر است که بمعنی آتش است نه مبدل زیرا که ذال معجمه نزد بعضی در فارسی نمی آید **آذار** بفتح ذال معجمه نام ماه رومی و مطالق
آن بهندی چیت است بفتح جیم فارسی باشد از منتخب و کشف و برهان و سروری و مدار **آذریش** بکسر ذال معجمه و بدال مهمله نیز آمده و شین معجمه بمعنی آتش از مؤید و در برهان بمعنی خس و خاشاک و بمعنی چوبیکه بر آستانه در خانه
استوار کنند **آذرآبادگان** نام شهری **آذربایجان** معرب آذربایگان که مملکتیست در حد غربی ایران و دار الامارت آنجا شهر تبریز است تفصیلش در آذربیجان مرقوم خواهد شد از برهان وغیره **آذین** بمعنی
آئین بندی و آرایش از بهار عجم و برهان و جهانگیری **آذان** گوشها این جمع اذن است **آذوقه** و **آذقه** هر دو لفظ بذال معجمه شهرت دارد بمعنی قوت اندک ظاهر آنست که در اصل بدال مهمله صحیح است لهذا در فصل آن نوشته خواهد شد
فصل الف ممدوده مع رای مهمله * آدر بفتح را **آهوت** بفتح را بمعنی آنچه از ساییدن غله حاصل شود از جهانگیری و مدار و برهان و مؤید **آراد** در آخر دال مهمله روز بیست و پنجم از هر ماه شمسی
و با بمعنی آرد نیز آمده بفتح اول و سکون ثانی از رشیدی و سراج اللغات و برهان **آرش** بفتح را مهمله و شین معجمه پهلوان ایران که تیرانداز بی نظیر بود و گویند که تیرش از فرسنگها میرفت و سال تیر انداختن ...

... مشهد و در کثرت اشتغال بهار و رسیده و از بعضی لغات مثبت که بهارستان آمده

از آرنج تا سر انگشتان از جهانگیری و رشیدی و کشف و برهان **آروغ** بمعنی بادیکه از اندرون شکم براه دهن برآید ظاهر اترکیست بلفظ زدن و گرفتن مستعمل از بهار عجم **آرام** جمع ریم که بمعنی
آهوبره است و در فارسی آرام بمعنی قرار و سکون و هم صیغه امر نیز بمعنی و بلفظ دادن و داشتن و بردن و گرفتن مستعمل از بهار عجم **آرزم** بتقدیم رای مهمله مفتوح بر زای معجمه ساکن بمعنی جنگ و کارزار
آراستن مع شنماگردانیدن چیزی را بزیادت کردن چیزی بران چنانکه آرایش دامن بسنجاب و آرایش دست بزیور از جهانگیری **آران** ملکیست از ولایت آذربایجان و
آرزو شکستن حاصل شدن آرزو از مصطلحات **آردی** بدال مهمله نوعی از شفتالو **آری** بکسر را و تشدید یا بمعنی آخور ستوران و رسن که بآن پای چهارپایه بندند از شرح نصاب و
آری بتخفیف یای مجهول در فارسی قسم فعلست بمعنی قبول دارم و هم برای ایجاب بمعنی بلی و بدون مد کلمه ندا است چنانکه در بند پس این توافق لسانین باشد از چراغ هدایت **آرای** جمع رای که بمعنی فکر و بینائی
دلست از صراح و قاموس و منتخب و این لفظ در اصل ارای بود بروزن فعال یا را ابدال کردند از همزه چراکه بعد الف زائده بود آراء شد بعده قلب مکانی کردند یعنی همزه را که عین کلمه بود
بجای را که فا کلمه بود آوردند و را را بجای همزه نهادند آرار شد و همزه بهم آمدند اول مفتوح دوم ساکن پس همزه ثانی را بالف بدل کردند آرا شد بر وزن افعال در استعمال فارسی
بجای همزه آخر یا نویسند **فصل الف ممدوده مع زای معجمه عربی و فارسی** مع **آزرده پشت** کوژه پشت **آزخ** بفتح زای فارسی و خای معجمه بمعنی گوشت پاره که
بر اندام آدمی پدید آید بهندی مسه نامند از سراج اللغات و برهان **آزاد** کسیکه او مملوک کسی نباشد و نام درختیست که در جهان روید و آزاد درخت طاق نیز گویند
چون بهایم نخورد و نمیرد و بمعنی رست و بهمین معنی اطلاق آزاد بر سرو است قامت کنند و بمعنی مجرد و بی عیب و کامل از سراج اللغات و نیز در سراج اللغات از رشیدی
نقل کرده که سوسن آزاد از انست که برگهایش سه است باشند و از سامانی نقل کرده که سرو را ازان آزاد گویند که دست خزان باو نرسد و سوسن سفید را ازان آزاد گویند که
از بار رنگ آزاد است و صاحب بهار عجم نوشته که اگرچه زیادت یا در لفظ آزاده بجهت بیان حرکت است چنانکه جام و جامه سر و بمعنی پیاله شراب خوری مگر آزاد بمعنی ها بجای مستعمل شود
که اختیار ریائی او بدست دیگر باشد و آزاده بجای مستعمل میشود که اختیار ریائی او بدست همین کس باشد **آزرد** بفتح زای فارسی و سکون رای مهمله و دال مهمله بمعنی بسیار خوردن از
برهان **آزر** بفتح زای معجمه نام پدر حضرت ابراهیم خلیل الله علیه السلام و اهل تاریخ گویند که نام عم ایشان است و اکثر اهل عرب عم را نیز پدر گویند لهذا مخالف قرآن نیست از منتخب و
کشف و مدار **آزور** بواو معروف و رای مهمله حریص و صاحب آز **آزا** بزای معجمه بمعنی حرص **آژنگ** بفتح زای فارسی و سکون نون با غنه و کاف فارسی بمعنی چین و شکنجها که در حالت
پیری بر چهره و اندام پیدا میشوند و بمعنی میوه نیز نوشته از لطائف و رشیدی و برهان **آزرم** بفتح زای معجمه و سکون رای مهمله شرم و حیا و شفقت و مهربانی و بزرگی و عزت و
عدل و رحمت و آشتی و صلح و قیمت و عضب و نام دختر خسرو و آشکارا و غم و اندوه و گناه از لطائف و جهانگیری و برهان و مدار **آزمودن** امتحان و آزمایش از برهان *
آزردن بفتح زای معجمه و بضم آن غلط است چراکه مخفف آزاریدن است از کشف **آزقه** و **آزوقه** هر دو بضم زای معجمه کنایه از قوت قلیل چه در اصل آب زقه بود بمعنی آب دهان
زقه بضم و تشدید قاف در عربی بمعنی دانه و آبست که طائر از گلو برآورده در دهن بچه اندازد و وجه انکه بشیر یا در دهان طفل ریزند پس بجهت تخفیف یا را حذف کردند
چنانچه در آبخور که در اصل آب خور بود و قاف را مخفف کرده اند و گاهی باشباع ضمه زا واو نیز پیدا کنند و مجاز بلحاظ علاقه مشابهت قلت بر غذای قلیل اطلاق یافته شد
و بدال معجمه بلفظ اول از الفتح اللغات خوانده شده **آژده** بزای فارسی مع فتح دال مهمله بمعنی چین و شکنج از جهانگیری و در برهان بمعنی نشان خلانیدن چیزی و نشتر زدن **فصل
الف ممدوده مع سین مهمله** **آسا** بمعنی مثل و مانند در ترکیب اسم بمعنی آسوده کننده و بمعنی خمیازه از بهار عجم و غیره **آسیا** مخفف آسیاب که در اصل آس آب بود
چون بر الف ممدوده که در حقیقت دو الف است حرفی یا لفظی در آید الف اول بیای تحتانی بدل شود و آسیاب آسی باشد که بتحریک آب بگردد و آسیا بمعنی مطلق آس هم مستعمل شود
آستر ضد ابره بدون مد خطاست از کشف **آساس** بالمد بمعنی بنیادها و این جمع اس است که بفتحتین بمعنی بنیاد باشد و بغیر مد مفرد است بمعنی بنیاد و اس بضمتین جمع آن است
آس مع بی نام درختیکه بفارسی آن را مورد گویند و بفارسی دو سنگ مدور که از ان غله را آرد سازند **آسمان** مرکب است از لفظ آس و کلمه مان که بمعنی مانند است یعنی مانند آسیا
چه در منتهای بلاد شمالی گردش فلک بلحاظ گردش آفتاب بطریق گردش آسیاست نه بوضع گردش دولاب و همین حال باشد در منتهای زمین جنوبی با آنکه مانند آسیا گردد نیمه فلک مرئی میشود و نام
سوم روز از ماه شمسی از رشیدی و غیره **آستین فشاندن** مع **آستین نمودن** بمعنی رد کردن و منع نمودن و گاهی آستین افشاندن بمعنی آفرین و تحسین کردن و بمعنی رقص و سماع نیز آید از بهار عجم

آستین بر جبین و چشم و دیده و دل کشیدن کنایه از دلاسا و غمخواری از مصطلحات آسیه بکسر سین مهمله و فتح تحتانی نام زن فرعون که مسلمان بود زیرا که به پیغمبری موسی علیه السلام ایمان آورده از
شرح مثنوی معنوی آسمانه سقف خانه آسیمه بیای معروف بمعنی پریشان و سراسیمه از لطائف و رشیدی و برهان آسی طبیب را گویند و بمعنی غمناک از منتخب و بعض شروح آسمانی قسمی از آشیان
که آنرا هوائی نیز گویند **فصل الف ممدوده مع شین معجمه** آشنا بمعنی شناور و بمعنی شناور از برهان آشوب شور و فتنه و غوغا و بهم بر آمدن چیزی از برهان و بهار عجم نوشته که بلفظ آوردن و
افتادن و نشستن و برخاستن مستعمل است آش بمعنی طعام رقیق که آنرا توان آشامید از بهار عجم و بمعنی طعام مطلق نیز می آید آشام صیغهٔ امر از آشامیدن و بغیر ترکیب اسم بمعنی آشامنده و بمعنی خوراک
و نام ملکیست که بشمال و مشرق بنگاله اتصال دارد و آبی که از برنج پخته گیرند به هندی پیچ گویند از لطائف و برهان قاطع و رشیدی آشامیدن نوشیدن آشوردن آمیختن و خمیر کردن از برهان آشنائی دادن
آشنا ساختن کسی را از بهار عجم آشیان و آشیانه مطلق خانه حیوانات و بمعنی سقف خانه مردم چنانچه خانه یک سقفه را یک آشیانه و دو سقفه را دو آشیانه گویند بمعنی اول بلفظ چیدن و نهادن و گذاشتن و گرفتن
و ساختن و کردن و افراختن و برداشتن مستعمل از بهار عجم آشنار و بمعنی آشناس از بهار عجم آشناه مزید علیه آشنا بمعنی شناور و روشناور کننده از بهار عجم آشنا فروشی مرح کردن کی آشنا آشنائی
خوشامد و بی حمیتی از چراغ هدایت آشتی بمعنی صلح **فصل الف ممدوده مع صاد مهمله** آصف بفتح صاد مهمله نام وزیر سلیمان علیه السلام از زیل الماعلام و برهان و بعضی از اهل لغت نوشته اند
که آصف بن برخیا یکی از علمای بنی اسرائیل بود آصال جمع اصل که بمعنی شبانگاه است اول از بعد عصر است **فصل الف ممدوده مع غین معجمه** آغا بمعنی خداوند و برادر کلان و این لفظ ترکیست
از مؤید و مدار آغوش بمعنی بغل و کنار و بمعنی بنده و غلام و کنیز از سراج اللغات و برهان و رشیدی و کشف آغال جای خوابیدن گوسپندان در صحرا و بمعنی گرفتار کردن کسی را بر جنگ تیز کردن از برهان آغالیدن
تیز کردن کسی را برای جنگ و خصومت از برهان آغار بمعنی سرشتن آغوش دادن کنایه از بنجیر شدن از مصطلحات آغشتن بفتح غین معجمه آمیختن و تر کردن از سراج اللغات آغشته بفتح غین معجمه بمعنی آلوده
از برهان و کشف و جهانگیری **فصل الف ممدوده مع فا** آفتاب معروف و بمعنی روشنی آفتاب نیز آمده و بمعنی شراب و بمعنی حلقه که از تار ساز ندارد از کشف و غیره و در سراج اللغات نوشته که آفتاب بمعنی قرص خورشید و بمعنی روشنی
خورشید مجازست بخلاف مهتاب که بمعنی روشنی ماه است و بمعنی قرص ماه مجاز است قیاس بر شتاب آفتاب چهاردست آفتاب سوار کنایه از مردم صبح خیز و شب بیدار از بهار عجم آفتاب گیر بمعنی سایبان آفاق جمع افق که بمعنی
کنارهٔ آسمانست که در میان صحرا وسیع با زمین پیوسته از دور بنظر می آید و مراد از آفاق عالم اجسام که دنیا باشد چرا که همه عالم در میان کنارهای آسمانست و این مستفاد است از بعض کتب لغت و شروح و نزد فقیر مؤلف
تحقیق آنست که آفاق جمع افق باشد که نزد اهل هیئت دائره است که تنصیف میکند فلک را میان مرئی و غیر مرئی یعنی دائره افق فرق میکند آن قدر فلک را که بالای زمین دیده میشود و میان آن قدر فلک که از نظر ناظر محجوب است
بزیر زمین و در تمامی معمورهٔ عالم باعتبار تفاوت وضع حرکت فلکی افق سه قسم است دولابی و حمائلی و رحوی دولابی بر بلاد خط استوا است و حمائلی بر اکثر بلاد معمورهٔ عالم و رحوی یعنی افقی که بر آن حرکت فلک بطور گردش آسیا
مرئی و محسوس میشود بر ارض تسعین که قطب شمالی در آنجا سمت الراس است و افراد افق حمائلی کثیرست چه در هر اقلیم متفاوت باشد در میان کجی و راستی پس مراد از لفظ آفاق مجموع عالم باشد از خط استوا تا ارض تسعین یعنی
از ابتدای اقلیم اول تا انتهای اقلیم هفتم آفل بکسر فا بمعنی فرو رونده از لطائف آفتاب لب بام نزدیک بمرگ از چهار شربت آفتاب دادن نگاه داشتن چیزی را در آفتاب از چراغ هدایت آفرین بقای
سرو قوام امر از آفریدن و بمعنی تحسین و حمد از برهان و جهانگیری و سراج اللغات و بمعنی آفریننده نیز آمده آفلین فرو روندگان آفتابی شدن ظاهر شدن آفتاب خوردن محنت و تعب کشیدن آفتابه
آوندی دار که بدان وضو کنند در اصل آب تاب بود یعنی آب را با بدل کردند از چراغ هدایت آفاق مالکه عبارت از ربع مسکون چرا که ربع مسکون از خط استوا بجانب شمال واقع شده و آفاق مالکه بمعنی افقهای حمائل
است و تفصیل این در تحقیق لفظ آفاق مسطور شد آفتابی ساروج گلی که بر آسیا سایه سازند و در بهار عجم بمعنی سنگ شکسته زنگ و چیزیکه آنرا آفتاب داده باشند مشهور و فرهنگی بمعنی ظرف آهنی که بهندی آنرا کراهی
گویند **فصل الف ممدوده مع قاف** آقا بقاف بمعنی خداوند از مدار و صحاح بهار عجم نوشته که این لفظ را چون بر اسم شخص مقدم کنند برای تعظیم باشد و اگر از اسم مؤخر آرند
تحقیر باشد و این لفظ ترکیست آقسنقر بسکون قاف و ضم سین مهمله و سکون نون و ضم قاف دوم و را مهمله بمعنی سنقر سپید چه در ترکی آق سفید را گویند و سنقر نام طائر شکاری
و در مقابله این قراسنقرست بمعنی سنقر سیاه چه قرا بالفتح در ترکی سیاه را گویند و این هر دو اسم نام غلامان ترکان نیز باشد آقچه بمعنی روپیه و اشرفی نیز آمده از لغات ترکی آقاسی داروغهٔ دیوانخانه
و این ترکیست **فصل الف ممدوده مع کاف عربی** آکا بکاف عربی در ترکی برادر کلان آک بمعنی عیب و آفت و بر او نسبت و تشبیه آید چون مغاک منسوب بمغ که بمعنی عمق است
و مغاک بمعنی آبله مثل بغ که بمعنی بت است و چون لفظ آک در آخر صیغهٔ امر آید بمعنی حاصل بالمصدر دهد چون خوراک و سوزاک بمعنی خورش و سوزش **فصل الف ممدوده مع کاف فارسی**
آگنده گوش بفتح کاف اول فارسی کسیکه نصیحت نشنود آگین آنچه از قسم پنبه و پر مرغ و مثل آن در تکیه پر کنند آگن بفتح کاف فارسی صیغهٔ امر از آگندن

بار دوم اشارت بسبل مشهور آب در شیر بمعنی فریبنده چنانکه از دیباچه مخلص خان که بدیوان آصف لو نوشته به ثبوت میرسد آب داغ آبیکه بسیار گرم باشد و جوش داده باشند تا آنکه بسنگی ایلا یعنی گرم کرده

آگنیدن بکاف فارسی پر کردن آگاهی بلفظ آمدن و آوردن و دادن و داشتن و یافتن و بودن مستعمل ست از بهار عجم **فصل الف ممدوده مع اللام**
آلام جمع الالکه بکسر دو لام بمعنی نعمت ست **آل تمغا** بمعنی بخشیدن زمین و جاگیری نسلاً بعد نسل چه آل در عربی بمعنی فرزندان و اهل خانه و پیروان آمده است از منتخب
آل عبا باضافت و فتح عین مهمله و بای موحده عبارت از حضرت فاطمه و علی و حسنین رضوان الله علیهم چه عبا بمعنی گلیم و چادر باشد منقولست که روزی آنحضرت
صلی الله علیه و آله وسلم بر چهار تن مذکور را طلبیده عبائیکه مخطط بود و بر خود و بر ایشان کشیده آیه تطهیر را خواندند و اضافت آل بسوی عبا نظر باستعمال عرب خلیع نمدت و لفظ
آل مضاف سازند بذوی العقول فقط لفظ اهل را بذوی العقول و غیر ذوی العقول هر دو لکن بمعنی دوست و ازین لفظ عربیست چنانکه در هندوستان این لفظ بمعنی قضیب شهرت
دارد ظاهرا در ولایت مستعمل نباشد مگر در کلام ظهوری آلت مرد واقع شده از بهار عجم **آلات** جمع آلت و آن چیزیست که بدان کار و چیزی بسازند **آلاف** هزاران جمع الف
آلنگ بفتح لام سکون نون با غنه و کاف فارسی لفظ ترکیست بمعنی سبزه زار و چراگاه و صحرا از سراج اللغات **آل** در فارسی بمعنی رنگ سرخ و اسب لبود و نوعی از شراب
و چوب و خیمه و نام مرضی که زنان نو زائیده را باشد و پنجهای باریک که بدان جامه را سرخ کنند از برهان و سراج اللغات و مؤلف لفظ آل بمعنی سرخ و مهر بادشاه در لغات
ترکی دیده است و در بهار عجم نوشته که ترکی مهر بادشاهان را گویند شاید در قدیم مهر بادشاه بشنجرف میکرده باشند و آل تمغا بمعنی بخشیدن زمین و جاگیرست کسی نسلاً بعد نسل در صورت
لفظ آل عربی باشد و عربی بمعنی فرزندان و اهل خانه و پیروان کذا فی المنتخب **آلم** بفتح لام رنج و درد رساننده **آلام** جمع الم که بمعنی درد و رنج است **آلفتن** بضم لام بمعنی آشفتن
از برهان **آلفته** بضم لام و فا و تای فوقانی زند مشرب **آلوچه** نام میوه ولایتی که شیرین و لذیذ باشد **آلچی** گیرنده و ستاننده از لغات ترکی **فصل الف ممدوده**
مع المیم **آما** صیغه امرست از آمودن بمعنی پر کن مگر ترکیب اسم معنی اسم فاعل میدهد بمعنی آماینده و پر کننده **آماج** نشانه تیر و تفنگ از برهان و رشیدی و بعض محققین
نوشته اند که اماج بجیم فارسی خاک توده که بران نشانه تیر و تفنگ نصب کنند و این لفظ ترکیست **آمیزگار** بکاف فارسی خلیق و سازگار از بهار عجم **آمر** بکسر میم
بمعنی امر کننده یعنی حاکم **آموزگار** بمعنی استاد و بمعنی شاگرد نیز آمده از شمسی و برهان **آمیغ** بغین معجمه بمعنی آمیز تبدیل زای معجمه بغین معجمه در بعض صورت بمعنی آمیزش
باشد از شرح مثنوی و برهان **آمال** بر وزن افعال جمع امل که بفتحتین بمعنی امیدست از بهار عجم و منتخب **آمل** بضم میم نام شهری از مازندران از برهان و رشیدی و سراج اللغات
آموختن لازم و متعدی هر دو آمده از بهار عجم **آمین** اسم فعلست بمعنی قبول کن و عارا بمعنی چنین باد از صراح **آمدن** و **آمده** هر دو بفتح میم ست و کسانیکه آمدن را
بر وزن ساختن خوانند خطاست از جهانگیری و برهان **آمنه** بکسر میم و فتح نون اسم والده آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم **آمخته** بضم میم مخفف آموخته از رشیدی **آمله** بفتح میم
ثمر درختیست مشهور از برهان **آمون** و **آموی** نام رودیست میان ایران و توران از شرح مثنوی مولوی معنوی **فصل الف ممدوده مع النون** **آنات** بمعنی
اوقات **آنس** بکسر نون و سین مهمله انس و محبت گیرنده و فتح نون غیر منتخب **آنف** بکسر نون بمعنی مطیع و فرمانبردار از شرح نصاب **آنک** **آنگ** بفتح نون و کاف تصغیر و تنانست بعید
چنانکه اینک بقریب بمعنی آبله که بر اندام ظاهر شود از برهان و بعضی بمعنی اکنون آکنون نوشته اند **آنگ** بضم نون و کاف فارسی غیر هندی سیسا گویند که از آن گلوله های بندوق سازند از شرح نصاب و برهان
آن در عربی بمعنی وقت و هنگام و بمعنی اندک وقت و در فارسی بمعنی مال و ملکیت چنانکه گویند فلان چیز از آن منست یعنی از مال و ملکیت منست و حرف اشاره بچیز دور و بمعنی طور و انداز و ادا و کیفیتی که در حسن
معشوق میباشد **آنه** کلمه نسبت چون ماهانه و سالانه و روزانه **فصل الف ممدوده مع الواو** **آوا** مخفف آواز بحذف زای معجمه از سروری و جواهر الحروف نوشته که آوا مخفف آوای
که بمعنی آواز باشد چرا که زای معجمه بیای تحتانی بدل میشود **آوخ** بفتح واو و خای معجمه بمعنی آه و افسوس و کلمه تعجب کشف لطائف و در لطائف و برهان بمعنی تعجب و قسمت نیز نوشته **آوند** اصل
آب نو بود بمعنی ظرف آب یا را بواو بدل کردند بعد از ان بجهت اجتماع دو واو یک واو را حذف کردند از رساله عبد الواسع **آورد** بفتح واو و ضم دال بمعنی جنگ و کارزار از جهانگیری **اویس** نام دادا
که او را سفر گویند از شرح نصاب و برهان و جواهر الحروف نوشته که آویس بیای مجهول و شین معجمه گیاهیست که درویشان از آن تره پزند و عربی شعر گویند و اطبا شعر الصباد گویند
تا التباس بشعر نیاید که بمعنی موی باشد **آونگ** ریسمانی باشد که بران خوشهای انگور و امثال آن آویزند بهندی الگنی گویند از برهان و جهانگیری **آوردن**
بفتح واو و ضم دال از جهانگیری و بهار عجم ظفر الحو بیت چو کلکش سر بکار آرد برآورد طلاکوب ز رخود شد گل زر دید و بضم واو نیز آمده چنانچه جعفر خان

مصنف شیرین خسرو گوید بیت لبالب کوزه صافی بهر سو + بنزدیک لب هر یک چو آو زد + آوان بالالف ممدوده جمع آو است که بهمزه مفتوحه باشد بمعنی اوقات از کشف
وشرح ازهر نور العین گلستان آواز گرفتن افتادن آواز واین را خراشیدن آواز ونشستن آواز نیز گویند از بهار عجم آو بمعنی آب تبدیل موحده بواو از لطائف آواره
بمعنی جدا از لطائف آوه بمعنی آه از اشتقاق صوری سوم آونه بکسر واو وفتح نون تنها واین جمع آو است که بمعنی وقت باشد فصل الف ممدوده مع ها
آها کلمه ایست که بوقت خوشی آمدن چیزی استعمال کنند از شرح نصاب آهن ربا بضم را مهمله سنگیست که آهن را بجود میکشد آنرا اسقناطیس گویند بهندی چمک نامند
بضم جیم فارسی وتشدید میم آهنج بفتح ها وسکون نون وفتح جیم عربی بمعنی قصد آهنگ آهار آنچه از نشاسته وغیره بطور آش بجهت برکاغذ وجامه مالند از جهانگیری وبهار عجم آه
آهی که بجوف افتادن راز حسب دلخواه باواز بلند بگرمی جوش دل کشیده نشود وبه تنفس تند برآید آه نمکش آهی که بجوف افتادن راز حسب دلخواه باواز بلند کشیده نشود
آهک بفتح ها وکاف عربی چونه چیدیکه آنرا بعض مردم قلعی گویند وجه تسمیه آنکه چون آب برو پاشند بخاری مانند آه ازان بر میخیزد از رشیدی آهنگ لشکر وتعجیل
وطرز وروش وکشش قصد واراده وبمعنی کوک موافق ونام سرود بمعنی آواز که قبل از سرود کشند واین از معنی قصد واراده ماخوذ است چراکه در نغمات گویند که چه آهنگ
ست یعنی قصد کدام مقام ست وبهندی الاپ گویند از رشیدی وبرهان ودیگر شروح آهوی حرم آن آهو که در صحرای گرد نواح مکه معظمه باشد وصید آن حرام است وحد زمین
حرم نیست جانب شرق کعبه شش کروه وبطرف جنوب کعبه دوازده کروه وبسوی مغرب هیژده کروه وبسوی شمال بیست وچهار کروه از شرح کنز الفقه آهرمن بفتح ها وسکون را
مهمله بمعنی دیو وشیطان وباعتقاد مجوس آهرمن فاعل شر است ویزدان فاعل خیر از برهان آهن سرد کوفتن کوشش بیفایده کردن آهختن برکشیدن اگر با تیغ وخنجر گفته
شود از رشیدی وبرهان آهو دو معنی دارد اول جانور معروف دوم بمعنی عیب از رشیدی وبرهان آهو پرستی کنایه از کمال محبت است فصل الف ممدوده مع یای تحتانی
+ آیا کلمه تمنا وبمعنی افسوس وبمعنی شاید وکلمه استفهام وبرای استعجاب وبمعنی والله عالم نیز آمده شاعر گوید بیت آنانکه بصد زبان سخن میگفتند + آیا چه شنیدند که خاموش
شدند + از رشیدی وبرهان وغیره آیت نشان وعلامت از شرح نصاب آیات محکمات آیاتیکه محتاج بتاویل نیست وحکم آن ظاهر از بهار عجم آیان بمعنی آینده
چنانکه بالان بمعنی بالنده آیات متشابهات آیاتیکه معنی آن صریح معین نباشد بلکه تاویل طلب باشد واحتمال معنی کثیر دارد چنانکه حروف مقطعات وغیر آن نیز چنانکه
ید الله فوق ایدیهم والرحمن علی العرش استوی آیانی بکسر نون بمعنی شایستگی وخوبی از مصطلحات بهار عجم آی آی بمعنی آمد آمد آی ترکی ماه را گویند که بعربی
آنرا شهر نامند فصل الف مقصوره مع همزه + ائمه جمع امام است در اصل ائممه بود بر وزن افعله پس حرکت میم اول که کسره بود نقل کرده بهمزه دادند
ومیم را در میم ثانی ادغام کردند ائمه شد چون همزه مکسور بود آنرا بصورت یا نوشتند بعضی همزه مکسور ثانی را بیا بدل کنند وائمه معصومین عبارت از دوازده امام است رضی الله
عنهم فصل الف مقصوره مع بای موحده + ابتلا بالکسر آزمودن ودر بلا افتادن از کنز وصراح ابتغا بالکسر وغین معجمه خواستن وخواهش از کنز
ابقا بالکسر وقاف باقی داشتن ابا بکسر اول بمعنی انکار وبفتح اول بمعنی آش وشوربا ودر فارسی بمعنی مع ده بزیادت الف بر حرف با از کشف ومنتخب وغیره ابطار بالکسر
در رنگ کردن ابنا بالفتح پسران از منتخب جمع ابن که اصل ابن است بالکسر بنا کردن ابرام بالکسر ادا کردن وبیزار شدن وپاک شدن وبه کردن ابدا بالکسر آشکارا کردن وآفریدن
از کنز ابن العنب بکسر عین مهمله وفتح نون وموحده کنیت شراب اب بالفتح وتخفیف با بمعنی پدر واین در اصل ابو بود وبعضی فارسیان بتشدید نیز آورده اند از بهار عجم
ابوت بضم اول وبضم با موحده وتشدید واو مفتوح وتای فوقانی پدر شدن از کنز ابن الوقت شخصیکه بمقتضای وقت عمل کند از چراغ هدایت ابهت بضم اول وتشدید بای
موحده مفتوحه وضم ها بمعنی بزرگی از منتخب ومدار اباحت بکسر وحای مهمله حلال ومباح گردانیدن ابلوج بالفتح قند وشکر سپید از لطائف برهان ابن صبح کنایه از آفتاب اباد بالفتح ونون ودعای بد
وبد در فارسی بمعنی آفرین ودعای خیر از لطائف ابعاد بالفتح جمع بعد که بالضم است بمعنی دوری وبالکسر دور انداختن اباعنجد یعنی پدر را از جد ابا عنجد در اصل عن اب عن جد بود
کلمه عن را از اول حذف کردند ولفظ ابا را منصوب ساختند بقاعده نحو که گاهی حرف جر را حذف کنند مجرور آنرا منصوب سازند واین قسم منصوب در اصطلاح نحویان منصوب بنزع خافض
گویند ابد بفتحتین همیشه زمانه که نهایت ندارد از منتخب ابو زید مردی بود نهایت زیرک ودانا وبغایت فصیح وظریف وعیار بر کار وعهد ابو اسحق در شرح بوستان نوشته که شطرنج باز بود ودر فن

شطرنج بازی ضرب المثل **ابجد** کنایت از حروف مفردات که الف با تا ثا باشد تا آخر و هشت کلمه حروف که بحساب جمل بجهت ترتیب اعداد حروف تهجی معین داشته اند چنانچه ابجد هوز حطی کلمن سعفص قرشت ثخذ ضظغ معانی این الفاظ مذکوره صاحب ارالافاضل چنین نوشته ابجد ای ابی وجد فی المعصیة یعنی پدر من که آدم بود یافته شد در گناه یعنی گناهی ازو بوجود آمد هوز ای اتبع هواه یعنی پیروی کرد هوا نفسانی خود را حطی ای حط ذنبه بالتوبة والاستغفار یعنی کم کرده شد گناه او بتوبه کردن و استغفار کلمن ای تکلم بکلمة فتاب علیه بالقبول الرحمة یعنی کلام کرده بکلمه پس قبول شد توبه او سعفص ای ضاق علیه الدنیا فافیض علیه یعنی تنگ شد بر و دنیا پس بخته شد بر و قرشت ای اقر بذنبه فشرف بالکرامة یعنی اقرار کرد بگناه خویش پس شرف بکرامت یافت ثخذ ای اخذ من الله قوة یعنی گرفت از حقتعالی قوت را ضظغ ای سد عنه نزغ الشیطان بالعزیمة یعنی بند شد ازو نزغ الشیطان بعزیمت آن کلام حق در توحید و بعضی نوشته که ابا جاد نام بادشاهی بود که ابجد مخفف آنست و هفت کلمات باقی اسماء هفت فرزندان اوست چنانچه در صراح وغیره تصریح کرده اند و بعضی نوشته که مرام نام مردی بود که خط نوشتن ایجاد او ست و این هشت کلمات اسامی هشت فرزندان اوست و در رساله ضوابط عظیم معنی هر هشت الفاظ مذکوره چنین نوشته ابجد آغاز کرد هوز پیوست حطی واقف شد کلمن سخنگو شد سعفص ازو آموخت قرشت ترتیب کرد ثخذ نگاهداشت ضظغ تمام کردم کلامه والله اعلم بالصواب ابوالبشر حضرت آدم علیه السلام **ابجار** بالفتح جمع بجر بالکسر و نیز جمع بجره بالضم که بمعنی بامداد است از لطائف **ابر** بفتحتین مزید علیه بر که بمعنی بالاست و در بهار عجم نوشته که ابر بالفتح و سکون با ترجمه سحاب ظاهرا مرکب از آب که لغتی ست در آب بالمد و حرف را کلمه نسبت است بر قیاس انگشتر بمعنی خاتم **ابتر** بالفتح و تای فوقانی مفتوح و را مهمله بمعنی دم بریده و دنبال بریده و ناتمام و بی فرزند از کشف و کنز و فردوس اللغات و در بهار عجم نوشته که فارسیان این لفظ را بمعنی پراگنده و ضائع نیز آورده اند **ابی جعفر** نام امام محمد باقر رضی الله عنه **ابحار** بالفتح و بحا و را مهملتین دریاها و این جمع بحر ست **ابرار** بالفتح نیکوکاران جمع بار و بر بتشدید را از منتخب **ابقر** بالفتح اول و قاف بمعنی شوره از برهان **ابخاز** بفتح اول و سکون موحده و خای معجمه و زای معجمه نام ولایتیست سمت گرجستان از رشیدی و در برهان ملکی از ترکستان و صاحب قاموس گوید که نام طائفه ایست از مردم **ابراز** بالکسر و زای معجمه در آخر بیرون آوردن و ظاهر کردن از منتخب و کنز و قاموس آنچه که بعض مردم گویند که ابراز بمعنی رفع البراز ست در کتب معتبره لغات یافته نشد **ابریز** بالکسر خالص از زر و نقره از منتخب **ابلاس** بالکسر و سین مهمله ناامید شدن و غمگین شدن از منتخب و کنز **ابلیس** بالکسر ناامید از رحمت و نام شیطان از منتخب **ابن العرس** بکسر عین مهمله و سین مهمله راسو که بهندی نیولا گویند ابرش بر وزن موش اسپیکه نقطها بر ان مخالف رنگ او باشند و بمعنی رنگ سرخ و سپید بهم آمیخته از برهان و کشف **ابرص** بالفتح کسیکه بر اندامش داغهای سپید باشد از لطائف سپید رنگ **ابط** بالکسر و طای مهمله بمعنی بغل از کنز **ابداع** بالکسر پیدا کردن چیزیکه نو و تازه باشد از کشف و زبدة الفوائد و نوعی از صنائع شعر **ابتلاع** بالکسر و عین مهمله بحلق فرو بردن از منتخب **ابرق** بالفتح نوعی از سنگ که سپید و براق و طبق طبق باشد ظاهرا ابرق معرب ابرک ست چون طبق بر طبق بودن یا بر مشابه است لهذا ابرک بکاف تصغیر اسم سنگ شده یا آنکه اسم تفضیل ست از بروق که بمعنی درخشیدن باشد بلحاظ درخشندگی اسم سنگ مذکور مقرر شد **ابریق** بالکسر و یای معروف آوند چرمین لوله دار که بدان وضو کنند و این معرب آبریز ست از کشف و صراح **ابتهال** بالکسر تضرع و زاری کردن از کشف و کنز **ابل** بکسرتین و بکسر اول و سکون دوم شتران و این جمعیست که واحد ندارد از منتخب و صراح و کشف و بحر الجواهر **ابهل** بضم اول و سوم تخم سرو کوهی که بهندی هاو بیر گویند از برهان و کنز **ابطال** بالکسر باطل کردن و بالفتح دلیران از منتخب **ابدال** بالکسر بدل کردن و بالفتح گروهی از اولیاء الله که حقتعالی عالم را بوجود ایشان قائم دارد و آن همه در عالم هفتاد شخص اند چهل در شام میباشند و سی کس در جاهای دیگر اگر یکی از ایشان بمیرد دیگری از مردم بجای او مقرر شود از منتخب بدانکه ابدال جمع بدلست که بکسر اول و سکون دال باشد بمعنی شریف و کریم چون اولیاء الله شریف و کریم خلائق اند ایشان را ابدال گفتند یا آنکه ابدال جمع بدیل ست که بمعنی بدل خیر لیست چون این قسم اولیا را بدل یکدیگر شدن مقرر ست لهذا ایشان را ابدال گویند و در بهار عجم و مصطلحات نوشته که ابدال اگرچه جمع ست لیکن فارسیان بمعنی قلندر واحد استعمال کنند و هم بر مرید اطلاق نمایند کوچک ابدال بغیر اضافت و بی اضافت هر دو مرید قلندر را گویند انتهی مرید خورد سالان مراد **ابتذال** بالفتح خوار داشتن چیزی را از صراح و مجازا بمعنی بی اعتباری و بیقدری **ابابیل** بمعنی گروه گروه مرغان جمع اباله که بکسر اول و تشدید موحده بمعنی گروه مرغان و بمعنی طائر معروف که در سقف عمارت آشیانه ازمرغان آشیانه سازد و خطاف بضم و تشدید گویند جمع آن خطاطیف انتهی و آن پرستو گویند بهندی نام آن آبابیل از کشف و دابة الفضلا و رشیدی

و فقیر مؤلف گوید که چون طائر مذکور گروه گروه شده اکثر پرواز مینماید مگر این مناسبت طائران مذکور را ابابیل گفته باشند شاید که درست باشد **ابن السبیل** مسافر

یعنی مسافر که کسی نشناسد لهذا نسبت کردند او را بسوی راه از شرح نشتی شرح مقامات حریری **ابهام** بالکسر پوشیده گفتن و پوشیده گذاشتن و در بستن و بمعنی انگشت ابهام از لطائف

و کنز **ابرام** بالکسر استوار کردن و بستوه آوردن و ملول کردن از منتخب و کشف و در کنز استوار کردن و سخت تافتن ریسمان و یوسف شارح نصاب بمعنی دو تو کردن ریسمان نوشته و در

منتخب نیز همین معنی ست **ابتسام** اندک خنده کردن و بمعنی شگفتن مجاز است **ابریشم** بفتح اول و یای مجهول و ضم شین معجمه از برهان و بهار عجم و معرب آن ابریسم ست بکسر اول و یای

معروف و فتح سین مهمله باشد کذا فی الصراح و این لفظ سوای معنی مشهور بمعنی تارهای ساز نیز آید چرا که از ابریشم هم تارهای ساز میسازند کذا فی الرشیدی و بهار عجم **ابکم** بفتح اول

و سوم بمعنی گنگ از کنز **ابراهیم ادهم** یکی از اولیا که بار که قبل از اختیار فقر بادشاه بلخ بودند نام ایشان ابراهیم ست و نام پدر ایشان ادهم از لطائف و غیر آن **ابو القاسم**

کنیت حضرت مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم چرا که نام فرزند آن حضرت صلعم قاسم بود که بطفلی وفات یافت **اٰبان** بالکسر و تشدید بای موحده هنگام و وقت از منتخب و صراح **ابوریحان**

یکی از ائمه علم هیئت ست که او را ابوریحان بیرونی گویند **ابن سیرین** بکسر سین مهمله از اکابر تابعین ست ماهر در علم تعبیر خواب **ابن اللبون** بفتح لام و ضم موحده شتر بچه شیر خواره از

لطائف **ابقای** ماکان بکسر اول باقی داشتن آنچه که بود **ابروفردن** رضا دادن از مصطلحات **ابجد وان ساختن** الف با تا خواندن از مصطلحات **ابرو**

نازک و تنگ کردن از غمزه بودن از مصطلحات **ابره** بالکسر سوزن بنیش از شرح نصاب و بالفتح در فارسی بمعنی ابر مرده نیز آمده و آن چیزیست مشابه بنمد و بغایت جاذب آب

باشد و بمعنی جانب بالا که جامه دو تو مثل قبا و غیره و این خود از بر است که بفتحتین بمعنی بر باشد که ترجمه علی ست الف زائده و های نسبت چون توالی حرکات در فارسی ثقیل بود لهذا لفظ

ابره حرف ثانی را بجهت تخفیف ساکن کردند **ابخره** بالفتح و خای معجمه مکسور و رای مهمله مفتوح بمعنی بخارات **ابنیه** بالفتح و نون مکسور و فتح و تخفیف یا جمع بنا که عمارت باشد

ابعاد ثلثه بالفتح طول و عرض و عمق را گویند و عمق مراد از سطر لیست از کشف **ابو شحمه** بفتح شین معجمه و سکون حای مهمله کنیت پسر حضرت عمر رضی الله عنه و بعضی گویند که او زنا

کرده بود حضرت عمر بر وی حد جاری کردند او بضرب حد بمرد و بعضی نوشته اند که خمر خورده بود **ابله** بالفتح و های ملفوظ احمق از کنز **ابن هبنقه** بفتح ها و فتح بای موحده و نون مشدد

مفتوح و قاف کنیت مسخره **ابن مقله** بضم میم و سکون قاف و فتح لام نام مردی خطاط که بتاریخ سه صد و ده هجری از خط معقلی و کوفی و غیر آن شش خط اختراع نموده

برای هر حرف طرز خاص قرار داده و اسامی آن شش خط اینست ثلث و توقیع و محقق و نسخ و ریحان و رقاع و بعد از ان بمرور ایام استادان دو خط دیگر یکی نستعلیق از رقاع

و توقیع دوم نستعلیق از نسخ و تعلیق استنباط نموده اند از منتخب و در مدار الافاضل نوشته است که بسبب جریمه که از ابن مقله بوقوع آمده حاکم وقت دستش برید **ابرهه**

بالفتح و سکون موحده و فتح رای مهمله و فتح های اول اسم نائب بادشاه حبشه که بر پرستش کعبه حسد برده در یمن بتخانه بنا کرده آنرا قلیس نام کرد و هر چند که تاکید میکرد مگر کسی به پرستش او

نمیگرائید خیال نمود که اگر کعبه را منهدم کنم پرستش این مکان بوجه احسن خواهد شد باین اراده لشکر با فیلان برای تخریب کعبه فرستاد چون قریب کعبه آمدند بحکم الهی طائران گروه گروه آمده بپرواز

سنگریزه ها بر سر ایشان باریدند هر سنگریزه که بر سر کسی میرسید از آدمی و فیل هر دو میگذشت جمله هلاک شدند **اباد الله** بفتح اول و فتح دال مهمله بمعنی هلاک گرداند خدا تعالی از صراح

ابی بفتح اول و کسر بای موحده و یای معروف در عربی بمعنی سرکش و بفتح اول و یای مجهول در فارسی بمعنی بی که حرف نفی ست الف در نصورت در لفظ ابی زائده است و بضم اول و فتح موحده و تشدید

یای تحتانی نام یکی از اصحاب و فارسیان با بمعنی بی نیز آرند بتخفیف **ابدالی** بالفتح فقر و ترک دنیا کردن در بهار عجم بمعنی ظرافت و تمسخر آورده **ابله طراز** زینتیکه برای ابله دهی باشد **ابهر**

بر وزن احمدی منسوب بسوی ابهر که شهریست قریب زنجان نام دیه باصفهان از رب لا الباب **ابهی** بالفتح و در آخر الف بصورت یا بمعنی زیباتر از کنز **ابو** بفتحتین و کسر او منسوب به اب که

بمعنی پدر باشد **ابن آوی** بالمد و واو مفتوح در آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی شغال از کنز

فصل الف مقصوره مع تای فوقانی

اتکا بالکسر اول و تشدید تای فوقانی تکیه کردن

از منتخب **اتعاب** بالکسر در رنج انداختن و بالفتح رنجها **اتراب** بالفتح و در آخر موحده بمعنی زنان هم عمر و همزاد و دختران دو شیزه و همسالان و هم عمران و این جمع ترب ست بالکسر باشد **اترج** بضم اول و سوم و تشدید جیم

از برهان **اتخاذ** بالکسر و تشدید تاء فوقانی و کسر خای معجمه و ذال معجمه بمعنی برگرفتن از منتخب **اتجار** بجیم و رای مهمله بر وزن اتفاق بمعنی تجارت کردن از لطائف **اتمش** بجز اول و کسر میم و شین معجمه لفظ ترکی

بمعنی گروه که صیغه ماضیست یادشما **اتباع** بر وزن اتفاق بمعنی پیروی و بر وزن افواج بمعنی پیروان **اتساع** بکسر اول و تای مشدد مکسور و سین مهملتین فراخ شدن نام مرضی در چشم

ضعف بجز آرد از مؤید و لطائف و صراح **اتحاف** بالکسر ارمغان فرستادن و ارمغان بمعنی تحفه دادن از منتخب **اتصاف** بکسر اول و تای فوقانی مشدد وصفت کردن و صفتی موصوف شدن
از منتخب **اتلاف** بالکسر نیست کردن و هلاک کردن از منتخب **اتفاق** بالکسر موافقت کردن و بمعنی واقع شدن کاری بی سبب **اتاق** بضم بلفظ ترکیت بمعنی خانه و خیمه و بجای
قاف غین معجمه نیز آمده از مصطلحات و لغات ترکی **اتراک** بالفتح ترکان که قومی از مغلان است و مجازاً بمعنی سپاهیان و بمعنی خودهای آهنی از صراح و غیره **اتابک** بفتح اول و حرف
چهارم بای موحده مضموم بلفظ ترکیت بمعنی استاد و امیر و در رشیدی مرقوم است که اتابک بکسر بای موحده و کاف فارسی مرکب از لفظ اتا که بمعنی پدر است و لفظ بک که مخفف
بیگ است بمعنی امیر یعنی امیر که بجای پدر باشد و صاحب الافاضل از شرفنامه نقل کرده که اتابک بمعنی ادب آموز کودکان و اتالیق است و نیز لقب سعد زنگی بادشاه شیراز چرا که
سلطان سنجر شبی در حالت مستی سعد زنگی را که استاد او بود بادشاهی خود بخشید بعد وفات سلطان سنجر اتابک سعد زنگی بادشاه شد و اتابک که لقب قدیمی او بود بر خود روا داشت
و لفظ بادشاه بر برادرزادگان سلطان مرحوم مقرر گردانید و لفظ اتابک بمعنی چوبی که وقت خم دادن کمان و زره در آورده بکمان ببندند تا راست نگردد از
شرح قران السعدین و در برهان نوشته که بمعنی پدر بزرگ و ادب آموز **اتمک** بفتح اول و فتح میم و کاف عربی در ترکی نان را گویند از مؤید و سود اتمک بمعنی آب و نان
اتصال پیوستن و باصطلاح منجمین عبارت از نظر کردن کواکب است با یکدیگر باعتبار مفاصله بروج و درجات **اتیان** بالکسر و حرف سوم یای تحتانی در آمدن از منتخب
و صراح و کنز چون بعد این حرف بای واقع شود بمعنی آوردن و بجا آوردن میگردد **اتان** بفتح اول ماده خر از شرح نصاب و کنز و منتخب و صراح **اتقان** بالکسر و قاف
استواری و محکمی کردن از کنز **اتو** بالضم و تشدید فوقانی و تخفیف آن هر دو آمده و آن معروف است در اصل نام دست افزاری ست که آنرا گرم کرده نقوش بر جامه میکنند
اتکه بفتح اول و ثانی و کاف فارسی در ترکی شوهر دایه را گویند کمانی در یادگار لطافت و این مخفف اتاگه ست چه در ترکی اتا بمعنی پدر ست و اتاگه کسی که قائم مقام پدر باشد **اتاقه**
بضم اول و بجای قاف غین معجمه نیز آمده بمعنی کلغی که از پر بعضی مرغان سازند و این لفظ ترکیت بلفظ زدن و داشتن مستعمل **فصل الف مقصوره مع**
ثای مثلثه **اثنا** بالفتح میانها جمع ثنا بالکسر از منتخب و مؤید **اثواب** بالفتح جامها پوشیدنی جمع ثوب **اثاث البیت** بالفتح رخت و متاع خانه **اثاث** بفتح اول
و دو ثای مثلثه بمعنی بسیار شدن و انبوه شدن و رخت و متاع خانه واحد آن اثاثه از منتخب و صراح **اثمد** بالکسر و میم نیز مکسور و دال مهمله سنگ سرمه از منتخب و برهان **اثیر** بفتح اول
و کسر ثای مثلثه بمعنی عالی و بلند و منسوب بلندی فلک اثیر گویند و بمعنی کره نار نیز میگیرند چراکه کره نار بلندترین عناصر است از کشف و لطائف **اثر** بفتحتین نشان و باد نشان زخم و بمعنی مطلق
نشان نیز و بمعنی سنت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم و بفتح اول و سکون ثانی جوهر شمشیر و نقل کردن سخن و حدیث نبوی و بالکسر نشان و پس چیزی از صراح و شمسی و منتخب و کنز **اثقال** بالفتح
و قاف گرانیها و بارها و بالکسر گران کردن از کنز **اثل** بالفتح نوعی از درخت گز از برهان و در منتخب شوره گز نوشته **اثم** بالکسر گناه **اثیم** بر وزن کریم بمعنی گناهکار از کنز **اثنین** و
اثنان بمعنی دو و در حالت نصبی و جری بیا و در حالت رفعی بالف و این ملحق تثنیه است **اثمان** بالفتح قیمتها **اثنیه** بالفتح و کسر نون و فتح تحتانی جمع ثنا که بمعنی مدح است **اثاثه** بفتح اول
و دو ثای مثلثه رخت و متاع از منتخب و صراح **اثفیه** بالضم و فاء مکسور و تحتانی مشدد مفتوحه بمعنی یکپایه از سه پایه دیگدان از لطائف و شروح نصاب و منتخب **اثافی** بفتح اول و فاء مکسور بمعنی
دیگ پایه ها یعنی دیگدان که از سه پایه مرکب شود و این جمع اثفیه است **اثنا عشری** بالکسر و عین و شین مفتوحتین طائفه شیعی منسوب بائمه اثنا عشر یعنی دوازده امام صلوات الله علیهم اجمعین
و نام روده است تحت معده و آنرا اثنا عشری از آن گویند که طول او دوازده انگشت میباشد بانگشتان صاحبش از بعضی کتب و مفرح القلوب طب **فصل الف مقصوره مع جیم**
اجتبا بالکسر برگزیدن از مؤید **اجرا** بالکسر و لیری از لطائف و کنز و شرح مقامات **اجلا** بر وزن اطبا جمع جلیل است **اجری** بالضم و بالکسر رای مهمله مفتوح و الف مقصوره بصورت یا بمعنی وظیفه و
معنی طعام هر روزه که محتاجان میدهند و علوفه از لطائف و شرح تحفة العراقین **اجزا** بالکسر و زای معجمه جزا دادن و بی نیاز کردن و جزا دادن **اخبار** بالفتح پارهای چیز از منتخب **اجانب** بفتح اول و کسر نون و
بای موحده بمعنی بیگانگان این جمع اجنبی است از منتخب **اجتناب** بالکسر دور شدن و یکسو شدن از چیزی منتخب **اجرب** بالفتح صاحب مرض خارش **اچو** بضم اول و ضم جیم فارسی و واو آخر ملفوظ و سکون بای فارسی
لفظ ترکی است بمعنی کشاده **اجرت** بالضم مزد از کنز **اجابت** بکسر اول جواب دادن از منتخب و صراح و مجازاً بمعنی قبول شدن و باصطلاح اطبا دفع براز کردن که هیند و ستان است و ستان دنامند **اجالت** بالکسر گردانید
ن جولان دادن از منتخب **اجاج** بضم اول و دو جیم تلخ و آب شور از سروری و شرح نصاب و کنز **اجتهاد** بالکسر کوشش کردن و راه صواب جستن و باصطلاح فقها عبارت است از استنباط احکام شرعیه بقیاس از

کلام الله و حدیث و اجماع بشر الطبیکه در کتب اصول مسطورست چنانچه و تحقیقت کما حقه از محاورات السان و علم صرف و نحو و شان نزول آیات و علم حدیث داشته باشد اجناد بالفتح افواج و لشکرها

و این جمع جند ست اجساد بالفتح بدنها و جسمها اجلواذ بکسر اول و کسر لام و تشدید واو و ذال معجمه شتافتن از فردوس اللغات و صراح اجیر بروزن فقیر بمعنی مزدور از منتخب

اجبار بالکسر کسی را بزور بر کاری داشتن از منتخب و غیره اجهار بالکسر بمعنی اظهار اجور بضمتین جمع اجر اجهر بفتح اول و سوم روز کور از کنز اجلاس بالکسر نشاندن از منتخب

اجاص بالکسر و تشدید جیم و صاد مهمله قسمی از آلو که میوه ایست ترش مزه و در منتخب نوشته که این معرب ست چرا که در کلام عرب جیم و صاد جمع نمیشود اجماع بالکسر اتفاق کردن جماعت

بر کاری اجتماع باصطلاح اهل تنجیم آنرا گویند که آفتاب و ماه در یک برج بیک درجه و یک دقیقه جمع شوند و درینوقت ماه از نظر گم و غائب میشود و چنین وقت منحوس باشد

اجدع بالفتح بریده بینی و بریده گوش از منتخب اجلاف بالفتح مردمان سفله و فرومایه و بمعنی ستمگاران جمع جلف که بالکسر باشد بمعنی جفا کننده و خم تهی

و هر چه میان تهی باشد از منتخب و کنز اجوف بفتح اول و سوم چیزیکه اندرونش خالی باشد و نزد صرفیان لفظیکه میان آن بمقابل عین فعل حرف علت باشد

اجحاف بالکسر بتقدیم جیم بر حای مهمله نقصان کردن و بردن چیزی و نزدیک شدن و کار بر کسی شرکت گرفتن اجاق بالضم و جیم عربی لفظ ترکیست بمعنی دیگدان

و خاندان از چراغ هدایت اجل بفتحتین و تشدید لام بمعنی بزرگتر و بفتحتین و تخفیف لام بمعنی مهلت و مدت مرگ و وقت چیزی و نهایت زمان عمر و بفتح اول و سکون

جیم بمعنی انگیختن و بمعنی برای از کشف و منتخب و کنز اجدل بالفتح و دال مهمله مفتوح طائر شکاریست که بفارسی آنرا چرغ گویند اجمام بالکسر آرامش دادن

ستور را برای سواری از منتخب اجحام بالکسر و حروف سوم حای مهمله باز داشتن و نزدیک بهلاک رسیدن از منتخب اجم بفتحتین نیستانها و انبوهی های درختان اجمه و آجام

از منتخب و کشف اجرام بالفتح بمعنی اجسام مگر اکثر اطلاق این لفظ بر کواکب و جواهرات و احجار کنند و بر اجسام حیوانی و نباتی روا ندارند مگر بندرت و اجسام ادویه داخل

اجر غیر ممنون ثواب بی نقصان اجفان بالفتح و فا پلکهای چشم و موهای مژگان اجله بفتح اول و کسر جیم و تشدید لام مفتوح بمعنی بزرگان و این جمع جلیل ست

اجنحه بالفتح و نون مکسور و حای مهمله بازوهای مرغان و بازوهای آدمیان و این جمع جناح ست از منتخب اجوبه بفتح اول و سکون جیم و کسر واو و بای موحده جمع جواب

از شرح اصول اکبری اجوزه بضمتین لفظ عربیست بمعنی مزد از بهار عجم اجنه بفتح اول و کسر جیم و تشدید نون جمع جنی غلطست چرا که این جمع جنین ست و جمع

جنی جنه ست بالکسر و نون مشدد از مزیل الاغلاط و منتخب اجنبی بالفتح بیگانه از کنز اجی بفتح اول و کسر جیم فارسی برادر کلان این لفظ ترکیست از لطائف و اخی

در بعض نسخ بمعنی اخی بجای معجمه نوشته اند از غلطی کاتبان ست **فصل الف مقصوره مع حای مهمله** احصار بالکسر شمردن و ضبط کردن از منتخب و کنز

احبا بفتح اول و کسر حای مهمله و موحده مشدد بمعنی دوستان و این جمع حبیب که بمعنی دوست باشد احلی بفتح اول و سوم شیرین تر احیا بالکسر زنده کردن و نام کتاب

احیاء العلوم از امام محمد غزالی رحمة الله علیه و آن کتابیست چهار ربع ست یکی ربع آن در عبادات دوم در عادات سوم در مهلکات که دران بیان اسباب هلاک و عقوبت

ست چهارم در منجیات که دران اسباب نجات ست و هر یکی از ارباع آن مشتمل ست بر ده کتاب و بالفتح زندگان و بمعنی قبیله ها و محله ها باین معنی جمع حی ست از منتخب و

شمسی و فردوس اللغات و صراح احشا بالفتح و شین معجمه آنچه در سینه و شکم باشد از دل و جگر و معده و روده از کشف و منتخب احتوا گرد فرو گرفتن از کنز احتما

بالکسر پرهیز کردن بیمار و حمایت کردن از کشف و لطائف احیانا بالفتح جمع حین لیکن بمعنی گاه گاه مستعمل میشود و نصب آن باعتبار ظرفیت ست احتجاب

بالکسر در پرده شدن از منتخب و شمسی احتساب تهی کردن از چیزهائیکه در شرع ممنوع باشد و در شمار آوردن از منتخب احزاب بالفتح و زای معجمه و موحده گروهها

از منتخب احالت بالکسر حواله کردن و حیله کردن و محال گفتن و یکسان شدن از منتخب احسنت بالفتح و سین مهمله مفتوح و سکون نون و فتح تای فوقانی صیغه واحد مذکر حاضر از باب افعال

بمعنی نیکو گفتی مگر در فارسی تای فوقانی را موقوف خوانند و بمعنی تحسین و آفرین مستعمل کنند احداث بالکسر و ثای مثلثه نو پیدا کردن و بالفتح مردم نوجوان و نو خاسته از منتخب

احتیاج نیازمندی بلفظ آوردن و داشتن و افتادن مستعمل از بهار عجم احفاد بالفتح و فا فرزندزادگان و بمعنی خادمان نیز از منتخب احقاد بالکسر و قاف بکینه آوردن

کسی را و بالفتح کینها از منتخب و لطائف احد بضمتین کوهیست نزدیک مدینه و بفتحتین یکی و کسی و یکم و روز یکشنبه و بمعنی یگانه صیغه صفت مشبه در اصل وحد بود واو را بهمزه بدل کردند

... کردن خطا لیکن به ... اغلاط و خطا خورسند می آرد نه برای تخطئه بزرگان آسیای دست آسیا که بدست گردانند پس آنچه بعضی گفته اند که آسیا هاست

حسن و اورا برخلاف قیاس بهمزه بدل ساخته احد خوانند و اطلاق این لفظ در وصف حق تعالی کنند نه بر دیگری و بتشدید دال نیز آمده از منتخب و صراح و غیره احوم
بفتح اول و ثالث مرد سپید پوست که سیاهی چشم او بغایت سیاه باشد و نام مشتری از منتخب احضار بالکسر حاضر کردن از منتخب احجار بالفتح جمع حجر که بمعنی سنگ است احبار
بفتح و بای موحده دانایان از فردوس اللغات احمر بالفتح بمعنی سرخ و گاهی بمعنی سخت و زشت آید چنانچه موت احمر موت سخت را گویند یعنی موتیکه دران تاسف و ماتم بسیار باشد
و مقتول را نیز گویند از منتخب و بمعنی به ثبوت میرسد احرار بالفتح و بهر دو رای مهمله بمعنی آزادگان این جمع حر است که بالضم بمعنی آزاد باشد از منتخب و کشف و لقب عبید الله نقشبند
که پیر مولوی جامی بود و بنده در حقیقت لقب ایشان خواجه احرار است چرا که چون اسم ایشان عبید الله بود واقع گشت که معنی آن بنده کوچک خداست برای تدارک آن خواجه احرار لقب کردند
گاهی لفظ خواجه در استعمال حذف کنند احتکار بالکسر غله بنیت گرانی جمع کردن تا بنفع فروخته شود از منتخب و کشف احراز بالکسر و در آخر زای معجمه استوار کردن و نگاه داشتن
و جمع کردن از منتخب و کنز احتراز بالکسر پرهیز کردن و خود را نگاه داشتن از منتخب احتباس بالکسر و فوقانی و موحده و سین مهمله در بند داشتن و باز داشتن و بخل کردن و باز داشتن
بول یا غائط از منتخب و کنز احساس بالکسر و بسین مهملتین دیدن و دریافت نمودن از منتخب و در بعضی کتب لغت نوشته که حساس و هین و بلس بمعنی چیزی معلوم کردن و آنچه یکی از
حواس خمسه دریافته شود احمض بالفتح و میم مفتوح و ضاد معجمه بمعنی ترش از منتخب و گاهی مجازاً بمعنی ناخوش و دشوار آید احتیاط گرد فرو گرفتن از کنز احتراف بالکسر در کار
بمعنی دانش و در منتخب بمعنی پیشه وری احرف بفتح اول و سکون ثانی و ضم رای مهمله جمع حرف احنف بالفتح کج پا بطوریکه سر هر دو پا بطرف یکدیگر خمیده باشد و نام بزرگی
در نهایت فضل و کمال از زمره تابعین از منتخب احراق بالکسر سوختن و سوزانیدن از منتخب و کنز احتراق بالکسر سوخته شدن و باصطلاح اهل تنجیم نهان شدن یکی
از پنج ستاره سیاره سوای قمر در زیر شعاع خورشید بسبب باهم شدن در برج واحد از منتخب احداق بالفتح مردمکهای چشم جمع حدقه احق بفتحتین سزاوارتر و لائق تر
از منتخب احتکاک بالکسر باهم خراشیدن و باهم در مالیدن گاهی از منتخب و غیره احمال بالکسر بار برداشتن و بالفتح بارها و گرانیها از منتخب و کنز احتیال بالکسر حیله انگیختن
از لطائف و منتخب و کشف احول بالفتح کژ چشم یعنی کسیکه یک چیز را دو بیند از منتخب و غیره احوال بالفتح جمع حال و حالت که بمعنی گشت هر چیز است و بجای مفرد نیز آید
از منتخب و صراح و بهار عجم احلیل بالکسر سوراخ ذکر از منتخب و کنز احتمال بالکسر و تای فوقانی مکسور برداشتن و گمان کردن از منتخب و شمسیه احزم بفتح اول و فتح زای معجمه
هوشیارتر و داناتر از منتخب احتشام بالکسر خداوند خادمان و فوج بودن و مجازاً بمعنی شان و شکوه و بمعنی شرم داشتن از منتخب احرام بالکسر بر خود حرام کردن
بعض چیزهای حلال و مباح را چند روز پیشتر از زیارت خانه کعبه از مقامات معین و همچنین در ایام حج و مجازاً احرام بمعنی دو چادر نادوخته که در ایام احرام یکی را لنگ و ته بند کنند
و دیگری را بر دوش پوشند و در بهار عجم نوشته که احرام بالکسر در حرم شدن و در عرف شرع آنست که حاجیان لباس مخیط و استعمال خوشبو و اصلاح ریش و بروت و مجامعت و غیره بر خود حرام
گردانند حالا احرام بستن بمعنی قصد و نیت کردن مستعمل است احکام بالکسر استوار کردن و بالفتح حکمها و فرمانهای بادشاهی و نام کتابی در اصول فقه احسن تقویم نیکوتر [illegible]
و کنایه بمعنی صورت انسان احنجام بالکسر حرف چهارم جیم تیر بهار زدن عضو برای خون کشیدن از لطائف احمر اقتم بقاف و تای فوقانی بمعنی بنهایت سرخ مائل بسیاهی و غبار احتشام
بالفتح نوکران و خدمتگاران از کنز احلام بالفتح خوابها از کنز و در منتخب بمعنی خوابها و عقلها و بردباریها احاسن بفتح اول و کسر سین مهمله و نون جمع احسن بمعنی خوبها احزان بالکسر
و زای معجمه اندوهگین کردن و بفتح اندوهها از منتخب احصان بالکسر و صاد مهمله زن خواستن و شوهر کردن زن و استوار کردن و حصار کردن و پرهیزگار شدن از منتخب و کنز و در خیابان
شرح گلستان نوشته که احصان در اصل بمعنی نگاهداشتن از بدیها و این ماخوذ است از حصن و مجازاً بمعنی زن خواستن مستعمل است احتضان بالکسر و ضاد معجمه در کنار گرفتن از منتخب احیان
بالفتح وقتها از منتخب احدی الحسنیین بکسر اول و سکون حای مهمله و فتح دال و الف مقصوره بصورت یا و ضم حای مهمله و سکون سین مهمله و فتح نون و یای اول و سکون یای ثانی بمعنی
و نیکیها حسنه بالکسر و نون مفتوح بمعنی کینه و خشم از منتخب و شرح نصاب و کنز احجیه بالضم و جیم مکسور و تحتانی مشدد بمعنی چیستان که به هندی آنرا پهیلی گویند احمر قانی بقاف و نون سرخ
مائل بسیاهی مشابه بلون خون احتیالی بالکسر حیله انگیزی ظاهر یای تحتانی در آخر زائد است از عالم سلامتی و فضولی چرا که احتیال خود مصدر است حاجت بیای مصدری ندارد و این نوعی از تفریس است
احدی بفتحتین منصبداری باشد از انواع منصبداران این از عهد اکبر بادشاه از عالم عداوت و در بهار عجم نوشته که جماعه احدیان تنها منصب ذات دارند و سوار و پیاده متعینه سرکار را خود ندارند

تم کلامه وگویند که احدی از طرف بادشاه برای اجرای حکمی برام تسلط میشود و بعض مردم که احدی بسکون حا گویند صحیح نیست **فصل الف مقصوره مع خای معجمه** **اخصا** بالکسر و صاد مهمله

خصی کردن از لطائف **اخطار** بفتح اول و کسر خای معجمه و لام مشدد بمعنی دوستان صادق این جمع خلیل است که بمعنی دوست باشد از منتخب **اخسا** بفتح اول و کسر خای معجمه و تشدید سین مهمله جمع

خسیس **اختر جوزا** کنایه از عطارد چراکه جوزا خانه عطارد است **اخا** بکسر اول برادر و دوستی کردن مصدر است از اخی یو خی خا دیا را بهمزه کردند از منتخب **اخرب** بالفتح ویران و باصطلاح عروضیان

وزن بحریکه دران اخرب واقع شود و خرب بالفتح اگرچه در لغت بمعنی ویران کردن است لیکن باصطلاح عروض انداختن میم و نون مفاعیلن است فاعیل ماند مفعول بضم لام که بلفظ مستعمل است بجای آن نهند

چون اول و آخر کنی را اند اختند خرابی تمام دران راه یافت لهذا اخرب نام کردند **اخوت** بضم اول و ثانی و تشدید واو مفتوحه بمعنی برادری یعنی برادر شدن و بکسر اول و سکون ثانی و فتح واو

بمعنی برادران از منتخب و کشف **اختیارات** بالکسر نام کتابیست در علم طب در بیان خواص ادویه آنرا اختیارات بدیعی نیز گویند **اخت** بالضم خواهر **اخوات** بفتحات خواهران **اختلاج**

بالکسر و در آخر جیم عربی پریدن عضو یعنی جستن اندام **اخ** بفتح برادر که اصل اخو بود و در لفارسی بمعنی آفرین و بالضم بمعنی بوئیدن و اخ بالضم در ترکی بمعنی تیر که از کمان می اندازند از لطائف

و غیر آن **اخ اخ** بکرر با و الف مفتوح بمعنی خوش چنانکه در عربی طوبی و بخ بخ گویند و نیز کلمه که بمقام تاسف گویند از لطائف و برهان **اخدود** بالضم و سر دال مهمله شگاف نهای زمین

و کوه که بدرازی باشد از منتخب و لطائف **اخذ** بالفتح گرفتن از منتخب **اخاذ** بکسر اول و در آخر ذال معجمه بمعنی گرفتن و بمعنی تالاب که در بیابان باشد و بمعنی زمین که بجهت خود دیا داده گرفته باشد

از منتخب و بفتح اول و خای معجمه مشدد بمعنی سخت گیرنده و بسیار گیرنده **اختر** ستاره بمعنی فال و شگون و بمعنی طالع و علم و رایت و نام فرشته که در عالم آمین آمین گویان میگردد و هر دعائیکه

بآمین او برابر واقع میشود باجابت میرسد از لطائف و مصطلحات و سروری و برهان **اخضر** بالفتح و ضاد معجمه مفتوح بمعنی سبز که رنگ معروفست **اخبار** بالکسر خبر دادن و بالفتح جمع

خبرست و بمعنی احادیث نبوی و تواریخ نیز می آید و لفظ اخبار نویسی بالفتح است نه بکسر از منتخب **اختبار** بالکسر و حرف چهارم بای موحده خبر گرفتن و بمعنی امتحان و آزمودن

اختیار برگزیدن و بمعنی مختار هم آمده **اختصار** باصطلاح اهل معانی سخن اقلیل اللفظ و کثیر المعنی آوردن و این بهتر است و اقتصار ضد این است و آن بد است

اختر شناس منجم از برهان **اخرس** بالفتح بمعنی گنگ یعنی انسان بی النطق از منتخب و کنز **اخس** بفتحتین و سین مهمله مشدد بمعنی زبون تر و خوارتر از منتخب و شمسی و کنز

اخفش بالفتح و فا و شین معجمه در اصل لغت بمعنی ضعیف چشم که از روشنی آفتاب حجاب طلب شد باشد و نام مردی از ائمه لغت و صرف و نحو و قرات **اخص** بفتحتین و صاد مهمله مشدد

خاص تر **اخمص** بالفتح و صاد مهمله میان کف پا که با زمین ملحق نشود از منتخب و کشف و کنز **اختلاط** بالکسر آمیختن و تباه شدن از منتخب **اخلاط** بالفتح جمع خلط و نام شهر در روم

و دار و هاء خوشبو از منتخب و غیره **اختراع** بالکسر پیدا کردن چیزی را که پیشتر از و مثل آن پیدا نشده باشد و این مشتق است از خرع بالفتح که بمعنی شگافتن است **اخلاف** بالفتح پس ماندگان

مرده و فرزندان بسیار نامند و این جمع خلف که بفتحتین باشد بمعنی فرزند صالح که بعد شوید پدر خود به صلاحیت مانند باشد و جمع خلف که بفتح خا و سکون لام است بمعنی فرزند غیر صالح خلوف می آید

بضمتین و گاهی اخلاف نیز می آید چنانکه افلاس **افلاس** بالفتح جمع فلس آمده از منتخب و شمسی و شرح نصاب **اختطاف** بودن بمعنی برف **اخف** بفتح اول و ثانی و تشدید فا سبکتر **اختناق** بالکسر

گلو گرفتن و گلو گرفته شدن از لطائف و منتخب **اخاک** بفتحتین بمعنی برادر تو و این لفظ مرکبست از اخ و کاف خطاب و این بر قاعده نحو در حالت نصب بالف و در حالت رفع بواو و در حالت جر بیای تحتانی

نویسند **اخطل** بالفتح و طای مهمله مفتوح نام شاعری مشهور از عرب از منتخب **اختیال** بالکسر گردنکشی و خیال کردن از منتخب **اخوال** بالفتح جمع خال است که بمعنی برادر مادر و علم لشکر و نقطه سیاه باشد که بر اندام بود

اخزم بالفتح و زای معجمه بر وزن اخرم نام جد حاتم طائی که او را بیش عاق کرده بود از منتخب و شرح نصاب **اخرم** بالفتح کسیکه دیوار بینی او بریده باشد و بینی بریده و باصطلاح عروض وزن بحریکه خرم دران

واقع شود و خرم بالفتح اگرچه در لغت بمعنی دیوار بینی بریدن است لیکن باصطلاح عروض انداختن میم مفاعیلن است فاعیلن بماند مفعولن که بلفظ مستعمل است بجای آن نهند انداختن

میم مفاعیلن را ببریدن بینی تشبیه کردند **اخم** بفتح اول و سکون خای معجمه چین پیشانی و ابرو از چراغ هدایت **اخشم** بالفتح و شین معجمه کسیکه ادراک بوی خوش و بوی بد نکند از لطائف

اخوان بالکسر بمعنی برادران این جمع اخ است که در اصل اخو بود واو یکه در واحد بجهت تخفیف حذف شده بود در حالت جمع عود کرد و این بر وزن فعلان بالکسر است چنانکه غزلان و سرمان

و نیجان جمع غزال بمعنی آهو و تاج ولیکن انکه اخوان را بالفتح خوانند خطاست **اخیان** بالفتح جمع خیس که بفتحتین بمعنی رادست **اخدان** بالفتح دوستان جمع خدن بالکسر بمعنی دوست است **اختر شمردن**

کنایه از بیدار ماندن **اخگر در سر کردن** پای را مستقر کردن **اخسان** بالکسر و تای فوقانی و سین مهمله نام باده که ممدوح خاقانی و لطائف است **اخاذه** بکسر اول و ذال معجمه بمعنی آبگیر و تالاب

...یس پیوست اگت بمعنی از در از مشهورست و غیر

از شرح نصاب و کنز و منتخب آخته خانه بالفتح طویله اسپان از مصطلحات اخچه بالفتح و جیم فارسی بمعنی ریزه زر و روپیه و اقچه بقاف نیز گویند و این لفظ ترکیست اخبیه بالفتح و بای موحده مکسور
و تحتانی مخففه نام منزل بست و چهارم از منازل قمر و آن چهار ستاره است بحس از منتخب و غیره اخمه بفتحتین چین و شکنج از بهار عجم اختلسمه اندازی بضم اول و سکون خای معجمه
و فتح کاف عربی و سین مهمله لفظ ترکی ست تیر بازگشتی زدن از چراغ هدایت اخیافی بالفتح و یای تحتانی و فا بمعنی برادرانیکه پدر هر یکی علیحده و مادر واحد باشد از کنز
و علاتی برادرانیکه مادر هر یکی علیحده و پدر واحد باشد و اعیانی آنکه در مادر و پدر شریک باشد اخی بمعنی برادر من اخطی منسوب باخط که قومیست حسن خیز فصل
الف مقصوره مع دال مهمله ادبا بضم اول و فتح دال و بای موحده بمعنی ادب دهنده گان و این جمع ادیب است ادعا بالکسر و تشدید دال بمعنی دعوی کردن
و آرزو کردن از منتخب ادا بالفتح رسانیدن و گزاردن و بیان کردن و این مصدر نیست مگر بمعنی مصدر می آید و بفارسی خوبی حرکات معشوق و رمز و اشاره بمعنی
آواز نیز می آید ادنی بالفتح نزدیکتر و زبون تر بر تقدیر اول از دنو و بر تقدیر ثانی از دنائت است از منتخب ادب بفتحتین اندازه و حد هر چیز نگاهداشتن و بمعنی
دانش و طور پسندیده و علوم عربیه شامل صرف و نحو و معانی و بیان و بدیع از منتخب و بهار عجم و موید اداة بالفتح و در آخر تای فوقانی بمعنی آلت حصول چیزی و دست افزار
و سلاح و باصطلاح علمی بمعنی حرف که در مقابله اسم و فعل باشد و آن لفظیست که بدان اسم را بفعل رابطه دهند و ادات تشبیه بمعنی لفظیکه بر تشبیه دلالت کنند چنانچه در فارسی لفظ چون
و چو و مانند آن هر یکی ازین الفاظ آلت است برای حصول تشبیه از منتخب با لفظ چیزی ادوات بفتحتین و ثالث واو و خامس فوقانی بمعنی آلات حصول چیزی و این جمع اداة است
از منتخب ادباج پیچیدن چیزی و نام صنعت شعری که در کلام شوق مدعا متضمن مدعای دیگر باشد چنانکه درین بیت بیت انچه تیرت میکند بر جان خصم * میکند
تیغ تو با فرق سران * ادبار بالکسر پشت دادن دولت از منتخب و غیره ادوار بالفتح گردشهای فلک یعنی زمانها از منتخب ادرار بالکسر روان شدن و ریختن باران و بول و گردانیدن
و بار بار انعام و بخشش نمودن از منتخب و کشف و صراح و کنز و در خیابان نوشته که ادرار در اصل جاری ساختن است و در عرف بمعنی وظیفه و راتبه و وزینه مستعمل ادخار بالکسر و تشدید
دال مهمله مکسور و خای معجمه ذخیره کردن از منتخب و اصل ادتخار بود ذال معجمه و تای فوقانی هر دو به دال مهملتین بدل شده مدغم شده اند ادبیر بکسر اول و کسر بای موحده و یای مجهول
اماله و بار نگار برای رعایت قافیه بیای معروف نیز خوانند از لطائف ادناس بالفتح و نون و سین مهمله چرکها و این جمع دنس است که بفارسی آنرا چرک و شوخ گویند از منتخب و غیره ادریس
بالکسر نام پیغمبر یکه بحیات در جنت رفته اند از لطائف و برهان ادق بفتحتین دقیق تر یعنی مشکلتر ادراک بالکسر دریافتن اشیای غیر محسوس ادل بفتحتین و تشدید لام دلیل تر و رهنماتر ادلال بالکسر
ناز کردن از منتخب ادهم بالفتح بمعنی سیاه و بمعنی اسپ سیاه و مار سیاه و بمعنی بند آهنی که در پای مجرمان اندازند و نام پدر ابراهیم بلخی که ولی کامل بود و غیره از منتخب و لطائف ادیم بالفتح مطلق پوست دباغت
داده و بمعنی پوستیکه آنرا بو دار گویند و بمعنی روی و اول هر چیز چنانچه ادیم الارض بمعنی روی زمین و ادیم الضحی بمعنی اول چاشت و بمعنی طعام با نانخورش از منتخب و کنز ادام بکسر اول نانخورش
که بهندی سالن گویند از منتخب و شرح نصاب ادغام بالکسر خوردن چیزی بی جاویدن و لگام در دهن اسپ کردن و حرفی را در حرفی آوردن از منتخب ادیان بالفتح و یای تحتانی
جمع دین از منتخب ادون بالفتح و واو مفتوحه کمینه تر و حقیر تر و نزدیکتر از منتخب ادکن بالفتح خاکستر رنگ از لطائف و منتخب آنکه بسیاهی زن باشد ادمان بالکسر لازم کردن
کاری را از کنز و در منتخب بمعنی پیوسته شراب خوردن ادخنه بالفتح و خای معجمه مکسور و نون دودها و این جمع دخان است بالضم بمعنی دود با ادره بالضم بزرگ شدن خایه از حد خود بسبب نزول باد
و رطوبت از شرح نصاب ادقچه بفتحتین و قاف و جیم فارسی لفظ ترکی نوعی از آرایش پلنگ خوابگاه و آن چادری باشد سپید برابر پلنگ که هر چهار طرف آن پارچه رنگین بعرض
نیم ذرعه بطور دوزند که وقت گستردن آن پایه پلنگ بدان پوشیده نشود و بران پارچه رنگین بکلابتون انواع نقش و نگار دوزند چون آنرا بر پلنگ گسترده بالای آن توشک و چادر
گسترند آن پارچه منقش گرد از هر چهار طرف در میانه هر چهار پایه پلنگ متصل فرش زمین آویزان باشد ادعیه بفتح اول و سکون دال و کسر عین و فتح تحتانی جمع دعا و یای تحتانی را مشدد
خواندن غلط است ادعیه ماثوره حرف هشتم ثای مثلثه بمعنی دعاهائیکه از رسول صلی الله علیه و آله و سلم منقولست ادله بفتح اول و کسر دال و تشدید لام جمع دلیل است ادانی
بالفتح و نون مکسور بمعنی نزدیکتران و کمینه تران از منتخب فصل الف مقصوره مع ذال معجمه اذا بکسر اول بمعنی چون و وقتی و بمعنی ناگاه از کنز اذی بفتحتین رنج و زیان بمعنی
ایذا دادن و رنجانیدن از منتخب اذقی بالفتح زیرکتر از کنز اذهاب بالکسر دور کردن و روان کردن و زائل کردن از بیران از منتخب و شمسی اذناب بالکسر و نون و موحده گناه کردن و بالفتح دنبالها که درین صورت

جمع ذنب است و گاهی مجازاً بمعنی بندگان و کنیزکان و لواحق باشد از لطائف **اذعت** بکسر اول و فتح عین مهمله آشکارا کردن از زبدة الفوائد **اذیت** بفتح اول و کسر ثانی و تشدید تحتانی
آزار و رنج **اذخر** بالکسر و خای معجمه نیز مکسور گیاهیست خوشبودار که بهندی آنرا مرچیا گند گویند از منتخب و غیر آن **اذخار** بالکسر ذخیره نهادن و ذخیره کردن **اذکار** بالکسر یاد دادن و
بالفتح یاد کردن ها از منتخب **اذفر** بالفتح و فاء مفتوح و راء مهمله بمعنی تیز بو از مؤید و منتخب و کشف و صراح بمعنی خالص **اذیال** بالفتح دامنها **اذل** بفتحتین و تشدید لام ذلیل تر **اذلال**
بالکسر خوار کردن از منتخب **اذهان** بالفتح جمع ذهن **اذعان** بالکسر عین مهمله فرمانبرداری و اطاعت از منتخب و کنز **آذربیجان** بفتح اول و سکون ذال معجمه و فتح راء مهمله و کسر موحده
و یای معروف و جیم عربی معرب آذرآبادگان که نام شهریست و معنی ترکیبی آن آتش آباد چون دران شهر آتشخانه ها بسیار بودند لهذا باین اسم موسوم شد و بعضی چنین نوشته
که آغوز نام بادشاهی درانجا مقام کرده فرمود که همه لشکر در دامن خاک آورده پشته سازند و خود نیز شریک شد چون پشته بزرگ شد نام آن آذربایگان کرد چه در ترکی
آذر بلند را گویند و بایگان جای توانگران را گویند معرب مجموعه آذربایجان از رشیدی **اذن** بالضم و بضمتین گوش از بحر الجواهر و منتخب و کنز و بالکسر بمعنی امر و فرمان

فصل الف مقصوره مع راء مهمله **ارتقا** بالکسر و قاف بالا رفتن از منتخب و کنز **ارجا** بالکسر و جیم امیدوار کردن و پس افگندن و نزدیک آمدن راه و بالفتح کرانها
بای بمعنی جمع رجا که بمعنی کناره و طرف باشد از لطائف و شمسی **ارتجا** بالکسر و جیم امید داشتن از منتخب **اردا** بالکسر و دال مهمله هلاک کردن از منتخب و لطائف **ارمیا** بالضم
و میم مکسور و تحتانی نام خضر علیه السلام و بعضی گویند که نام الیاس علیه السلام از منتخب و برهان **ارخا** بالکسر و خای معجمه سست کردن و فرو گذاشتن از کشف و صراح و کنز و منتخب
و ارخا بفتح اول در ترکی پشت را گویند **اروا** بالکسر و حروف سوم واو سیراب کردن از کنز و منتخب **ارتضا** بالکسر پسندیدن از کشف و کنز و منتخب بمعنی خوشنود شدن
ارنب بالفتح و نون مفتوح و موحده خرگوش از منتخب و شروح نصاب **ارتیاب** بالکسر در شک افتادن از منتخب و لطائف **ارب** بالکسر و بای موحده بمعنی حاجت از منتخب
و شروح نصاب و کنز **اریب** بضم اول و کسر ثانی و یای مجهول کجی و کج رفتن از لطائف و این ماله دراست بعد ابدال او بهمزه **ارباب** بالفتح لفظ عربیست جمع رب که بمعنی پرورش
کننده است لیکن لفظ ارباب بمعنی صاحبان و شرفا و خداوندان استعمال میشود و باصطلاح اهل ولایت رئیس ده را گویند باغماض نظر از معنی جمع از مصطلحات و غیره **ارتکاب** بالکسر گناه کردن
و شروع بکار نامشروع کردن و سوار شدن بر چیزی از منتخب و کنز و صراح **ارائب** بفتح اول و کسر همزه که رابع است و بای موحده بمعنی حاجتها این جمع ارب است که بالکسر باشد
اردی بهشت بضم اول و سکون راء و کسر دال مهمله و یای مجهول نام ماه شمسی که بهندی مطابق آن جیتهه است و این مرکب است از ارد که بمعنی مانند و نظیر است و بهشت
و یا از اشباع کسرهٔ اضافت پیدا گردند پس معنی مرکب مانند بهشت شد چون بایران و توران درین ماه اشتداد بهار میشود لهذا باین اسم موسوم شد و نام روز سوم از هر ماه شمسی
از جهانگیری و رشیدی و کشف و برهان و مؤید **ارامت** بروزن اجابت بمعنی نمودن از کنز **اراحت** بالکسر اول و حاء مهمله آسودن و آسایش دادن و شب چرانیدن و گنده شدن و مردن
و بوی چیزی دریافتن از منتخب **اراقت** بقاف ریختن آب و غیره **ارباب حجت** کنایه از اهل منطق **ارث** بکسر اول و سکون ثانی و ثای مثلثه میراث و اصل و کار قدیم که بورثه بدیگری
رسد و بقیه چیزی و خاکستر و بالفتح آتش افروختن از منتخب **ارج** بفتح اول و سکون ثانی و جیم عربی در فارسی بمعنی قیمت زیراکه در اصل ارز بود زای معجمه را بجیم بدل کرده اند و مجازاً
بمعنی مرتبه و قدر و بعربی بفتح اول و کسر راء مهمله هر چیزیکه خوشبودار باشد معنی فارسی از جهانگیری و فردوس اللغات و معنی عربی از منتخب و شروح نصاب و کنز و در برهان بمعنی اگر گدن
نیز نوشته **ارتجاج** بالکسر و حرف چهارم و ششم جیم بمعنی جنبیدن و لرزیدن از منتخب و لطائف **ارگنج** بضم اول و سکون ثانی و فتح کاف فارسی نام شهر از خراسان که بجدود ماوراءالنهر
پیوسته است از برهان و در رشیدی نوشته که ترکان جرجانیه را گویند که پای تخت خوارزم است **ارتباح** بالکسر و فوقانی و موحده و حاء مهمله سود گرفتن در تجارت **ارواح**
بالفتح بمعنی ملائک و بمعنی روحها **ارتیاح** بکسر اول و کسر تای فوقانی و بعده تحتانی و در آخر حاء مهمله بمعنی شاد شدن از کشف و کنز و منتخب **ارجمند** بالفتح و جیم موقوف بر وزن
نقشبند بمعنی صاحب قیمت و مجازاً بمعنی صاحب رتبه و گرامی قدر و عزیز و بضم جیم خواندن خطاست از برهان و مدار و مؤید و کشف و جهانگیری و سروری **ارمزد** بضم اول و سوم
و زای معجمه و دال مهمله ستارهٔ مشتری و نام روز اول از هر ماه شمسی از برهان و رشیدی **ارد** بالفتح بمعنی قهر و خشم و بالضم بمعنی مانند و نظیر و بالکسر نام روز بست و پنجم از هر ماه شمسی از جهانگیری
و رشیدی و برهان و اردشیر لقب بادشاهی از معنی اول یا از ثانی مرکب است **اروند** بالفتح نام کوه که آنرا الوند نیز گویند **ارتداد** بالکسر رد شدن و از

+ آواز کردن گوش مرضیست که در گوش خود بخود آوازی آید و آن دو قسم است دوی و طنین

اسلام برگشتن از منتخب ارطاس بفتح اول و فتح میم صاحب ابر یعنی کسیکه چشم او درد کند باسرخی و سیلان آب ارشک بالفتح راه راست یابنده ترا رتیاد بالکسر و بعد فوقانی تحتانی
و دال جستن و طلب کردن از منتخب ارشاد راه حق نمودن ارجمند بمعنی هر چند ار بالفتح بمعنی اگر ار دشیر مرکب از لفظ ارد بالفتح که بمعنی خشم و قهر یا از لفظ ارد بضم که
بمعنی مانند و نظیر ست بهر تقدیر لقب بهمن بن اسفندیار ست چون جدش گشتاسپ او را بسیار دلیر دید بدین لقب ملقب کرد و نیز لقب بابکان بن ساسان که نبیره بهمن
و دختر زاده بابک بود و او را ار دشیر بابکان نیز گویند بالف و نون نسبت از رشیدی و جهانگیری و برهان و کشف ارمز بضم اول و سوم و زای معجمه نام روز اول از هر ماه
شمسی از برهان و رشیدی ارزیز بفتح اول و سکون رای مهمله و کسر زای معجمه بمعنی قلعی که آنرا بهندی رانگ گویند ارز بفتح اول و ضم رای مهمله و تشدید زای معجمه و بفتحتین
نیز بمعنی برنج که غله معروف ست و بفتح اول و سکون رای مهمله و زای معجمه موقوف در فارسی بمعنی قیمت از منتخب و شروح نصاب و شرح تحفة العراقین و کنز ارشمیدس
بفتح اول و ثانی و سکون شین معجمه و کسر میم و یای معروف و ضم دال مهمله و سین مهمله نام حکیمی ست از برهان ارس بفتحتین و سین مهمله نام شهر و رودیست کناره آذربیجان
از مدار الافاضل ارسطاطالیس بفتحتین وزیر سلطان سکندر و ارسطو مخفف همین ست و این لفظ یونانیست ارش بفتحتین و شین معجمه از آرنج تا سر انگشتان
و نام شهر و نوعی از جامه سبز رنگ و بفتح اول و کسر ثانی بمعنی عاقل و زیرک و بمعنی انجمن از جهانگیری و کشف و لطائف و برهان وغیره و در منتخب نوشته که مقدار سر دو دست
آدمی که برابر قامت آدم ست و بعربی بفتح اول و سکون را مهمله بمعنی بر انگیختن فتنه و جنگ و دیت جراحت از منتخب و لطائف و کنز ارتعاش بالکسر و عین مهمله
و شین معجمه بمعنی لرزیدن از منتخب و لطائف و کنز ارماض بالکسر و ضاد معجمه بمعنی سوختن از ریگ گرم از کنز ارض بالفتح زمین باید دانست که بر بعد حساب
معلوم کرده اند که دائره عظیمه که بر زمین فرض کنند هشت هزار فرسخ ست هر فرسخ سه میل و هر میل سه هزار گز و هر گزی سی و دو انگشت مضموم و هر انگشت
مقدار عرض شش جو معتدل و قطر ارض دو هزار و پانصد و چهل و پنج فرسخ است تقریباً که هفت هزار و شش صد و سی و پنج میل میشود و آنچه باتفاق چند کتب معتبره
بتفاوت قلیل دریافت شده اینست که مساحت تمام کره ارض شش کرور و بست لک و سی هزار و دو صد و بست میل ست و مساحت معموره از ربع مسکون یک کرور و چهل لک
و سی هزار و دو صد و بست میل ست و بعد مقعر فلک قمر از مرکز عالم چهل و یکهزار و نهصد و سی و شش فرسخ ست و بعد محدب فلک قمر که مقعر فلک عطارد ست از مرکز عالم هشتاد
و پنجهزار و هفتصد و سه فرسخ ست و بعد مقعر فلک شمس یک لک و چهل و بست هزار و شش صد و هشتاد و دو فرسخ ست و بعد محدب فلک ثوابت که مقعر فلک اعظم باشد
سی و هشت لک و بست و چهار هزار و سه صد و نه فرسخ اما بعد محدب فلک اعظم بحدیست که آنرا بجز خدا تعالی کس نمیداند و همچنین معلوم شده که قطر آفتاب هفده هزار
و پانصد و سی و هشت فرسخ ست و جرم وی سه صد و بست و شش برابر زمین ست و نزد بعضی یکصد و شصت و شش برابر ما نند زمین ست و قطر قمر هفتصد و سی و یک فرسخ است و جرم وی
سدس و سبع جرم زمین ست والله اعلم بالصواب و بعضی ارباب تحقیق چنین نوشته اند که تمام دائره کره زمین هشت هزار فرسنگ ست و بحساب کروه بست و چهار هزار
کروه و طول ربع مسکون از مشرق تا مغرب ده هزار کروه و عرضش از جنوب تا شمال نود درجه که شش هزار کروه باشد و هر کروه چهار هزار گز و هر گز بست و چهار انگشت
و هر انگشت شش جو و هر جو شش موی یال اسپ بدانکه مساحت معموره زمین که ربع مسکون باشد چهل و شش لک و هفتاد و شش هزار و هفتصد و چهل فرسنگ ست
بدانکه هر درجه زمین شصت و شش کروه و دو هزار و شش صد و شصت و شش گز و شانزده انگشت ست و شصتم حصه درجه را دقیقه گویند و مسافت هر دقیقه زمین یک کروه
و چهار صد و چهل و چهار گز و هر دقیقه را شصت ثانیه باشد و مسافت هر ثانیه هفتاد و چهار گز و یک انگشت و بدانکه طول هر برج فلک سی درجه باشد و عرض هر برج یکصد و هشتاد درجه
و بیمایش طول برج یک کرور و هفده لک و هفتاد و شش هزار و دو صد و هشتاد و هفت فرسنگ و بدانکه هر برج فلکی را شصت درجه باشد و پیمایش هر درجه فلکی سه لک
و نود و دو هزار و پنج صد و چهل و دو فرسنگ ست و پیمایش درجه فلکی بحساب کروه یازده لک و هفتاد و هفت هزار و شش صد و بست و شش کروه است بدانکه هر درجه را
شصت دقیقه باشد پیمایش دقیقه فلکی بحساب کروه نوزده هزار و شش صد و بست و شش کروه ست بدانکه درجه آسمان هفتده هزار و شش صد و چهل و شش برابر درجه زمین
ست پس از ین ظاهر شد که فلک ثوابت هفده هزار و شش صد و چهل و شش برابر زمین ست والله اعلم بالصواب پیمایش زمین بطور حکماء هند چنین ست که عرض هشت مو یال اسپ یک جو و عرض

هشت جو را یک انگشت و بست و چهار انگشت را یک دست و چهار دست را یک ڈنڈ و ده دست را یک بانس و بست بانس را یک تو و دو هزار ڈنڈ را گروه یعنی هشت هزار دست را یک گروه نامند و چهار گروه را یک جوجن و صد جوجن را یک دیس یعنی چهار صد گروه را دیس گویند و صد دیس را یک منزل و صد منزل را یک کهنڈ و نه کهنڈ را تمام زمین

ارتباط بستن چیزی را با چیزی دیگر **ارجاع** بالکسر چیزی را بسوی چیزی متوجه گردانیدن **ارتجاع** باز گردانیدن **ارتفاع** بکسر و فتح فا بلند و بلند شدن و از جای برآمدن از کنز و منتخب و در خیابان بمعنی بلند شدن برداشتن غله و مجازاً بمعنی محصول و حاصل زراعت و حاصل ملک تم کلامه و بمعنی رفع و دور کردن **ارباع** بالفتح و بای موحده و عین مهمله نیز لما و خانها جمع ربع بالفتح که بمعنی خانه است و نیز جمع ربع بالضم **ارجیف** بالفتح بهوگان و سخنهای دروغ و بی اصل و این جمع ارجاف است از کنز و منتخب **ارتشاف** بالکسر و شین معجمه مکیدن از منتخب و لطائف **ارق** بفتحتین بیخوابی و بیداری و تب ریقان بار یک تر و شفاف از منتخب و صراح **ارتفاق** بالکسر و فا بمعنی رفاقت کردن و آرنج تکیه کردن از منتخب **ارزاق** بالفتح جمع رزق **ارشق** بفتح اول و فتح شین معجمه خوش قامت تر و زیبا اندام تر **ارباق** بضم مصدر ترکی بمعنی زدن از شرح نصاب **اراک** بالفتح و کاف عربی قطعه زمین و بمعنی درخت پیلو که از بیخ آن مسواک سازند از منتخب و تاج الاسامی **ارگ** بالفتح و کاف عجمی هر قلعه که مسکن پادشاه باشد این لفظ را بعضی بضمتین نوشته اند و بعضی بزیادت الف گفته اند و در رشیدی و جهانگیری نوشته که ارک بفتح اول و سکون ثانی هر قلعه که درون شهر باشد و نام ولایتیست و در برهان بفتح اول و سکون ثانی و کاف فارسی بمعنی قلعه کوچک **ارنگ** بفتح اول و کسر همزه که رابعست بمعنی تختها جمع اریکه از کنز و منتخب **ارذک** بضم اول و سکون ثانی و فتح دال مهمله و کاف عجمی بلغت ترکی نشست بمعنی مرغابی از مصطلحات **ارتجاب** بفتح اول و سکون رای مهمله و فتح فوقانی و جیم و کاف ظاهر و بمعنی برق از جهانگیری و برهان و صاحب رشیدی بالکسر نوشته **ارتنگ** بالفتح نگارنامه مانی و نام تجله و صفحه و تخته نقاشان از رشیدی و کشف و برهان **ارژنگ** نام نقاشی از چین که نظیر مانی بود و هر کتابی که صور و اشکال داشته باشد از رشیدی و در برهان نوشته که ارژنگ نگارخانه مانی است و بعضی گویند نام مانی و ارژنگ بود و دعا که لقب او شده **ارتجال** بالکسر جیم بی اندیشه و بی تأمل چیزی گفتن و بی اندیشه بسیار شعر و خطبه گفتن و فی الفور گفتن از منتخب و کنز **ارتحال** بالکسر و حای مهمله چیزی را از جای برداشتن و بجای رفتن از منتخب و کنز **ارذل** بذال معجمه زبون تر و ناکس تر از کنز **اراذل** ناکسان از کنز اللغات **ارذال** بالفتح و حرف ثالث ذال معجمه فرومایگان از منتخب **اردبیل** بالفتح و ضم دال مهمله و کسر بای موحده و یای مجهول نام شهریست از لب اللباب و در کشف بدال موقوف **ارجل** بفتح اول و فتح جیم عربی اسپیکه یک پای او سفید باشد یا دو سه پای دیگر غیر سفید باشند و این یکی از عیوب نفس است که نحوست تمام دارد **ارامل** بفتح اول و کسر میم زنان بیوه از کشف و در خیابان چنین تحقیق کرده که ارامل جمع ارمله است بمعنی مرد بی زن و زن بی مرد و در کفایه شرح هدایه نوشته که ارامل جمع ارمل است که بوزن احمق باشد بمعنی مردی و زنی که قدرت بهیچ چیز نداشته باشد **ارسال** بالکسر فرو گذاشتن و فرستادن و فارسیان بر تحفه و سوغات استعمال کنند از مصطلحات **ارغام** بالکسر حرف سوم غین معجمه خوار کردن و بینی کسی بخاک رسانیدن از منتخب **ارتطام** فرو رفتن در گل و بگل افگندن چیزی را از کشف و منتخب **ارعام** بالفتح و حای مهمله زهدانها و خویشی ها جمع رحم از منتخب **ارقم** بالفتح و قاف مفتوح مار سیاه که نقطهای سفید بر پشت دارد و بعضی چنین نوشته ارقم ماریکه خطهای سیاه یا سپید بر پشت آن باشد **ارقام** بالفتح خطها از کنز اللغات **ارتسام** بالکسر نقش بستن از کشف و صورت بسته شدن از کنز **ارم** بکسر اول و فتح دوم نام شهر عاد و نام پدر عاد از منتخب و در کشف نوشته که ارم بهشت شداد است این بهشت ساختن خطا و در تواریخ بهجت العالم نوشته است که ارم شداد مابین صنعا و حضرموت در اقلیم اول مساحت باغ ارم دوازده فرسنگ در دوازده فرسنگ است و ارتفاع دیوارش سه صد ذرع **ارغنون** بالفتح و غین معجمه نیز مفتوح بر وزن اندرون **و ارغون** بر وزن افزون **و ارغن** بفتح اول و سوم بمعنی یک لفظ و احد است نام سازیکه افلاطون واضع آنست و آن کدوی خالی باشد بچرم اندر کشیده و بران رو دها بندند از برهان و مدار و شرفنامه و در مؤید بضم غین معجمه و آنچه حالا بهم میرسد مربع باشد شبیه بصندوق **ارمن** بفتح اول و بالکسر نیز آمده نام ملکیست مابین ایران و روم و فرنگ از برهان و غیر آن **ارمان** بالفتح بمعنی آرزو لفظ ترکیست **اربعین** بالفتح نام عددیکه بفارسی آنرا چهل گویند و مجازاً بمعنی چله که صوفیان تا چهل روز بگوشه نشسته ریاضت و عبادت میکنند **ارزن** بالفتح نام درختیکه از چوب آن عصا سازند و نام غله که بهندی آنرا چینا گویند و نام موضعیست سه فرسنگی از شیراز از منتخب و غیر آن **اردوان** بر وزن پهلوان نام پادشاهی که اردشیر بابکان نوکر او بود و از کشته پادشاه شده و نام ولایتی از رشیدی و برهان **اران** بفتح اول و تشدید رای مهمله نام ولایت که آنجا معادن زر و نقره است از کشف و برهان **ارسلان** بالفتح بمعنی بنده و غلام و بمعنی شیر درنده که بعربی آنرا اسد گویند و این لفظ ترکیست **ارکان** جمع رکن که بمعنی جزو اعظم است و در صراح رکن بالضم چیزیکه قوی تر باشد و گاهی از ارکان اربع عناصر مراد باشد **ارغوان** بفتح اول و سوم درختیست که شاخهای باریک دارد و در موسم بهار

همه درخت انگلهامی خسیکرد و اصلاً برگ ندارد و در موسم بکبر برگ میشود و در برهان بوزن پهلوان نام گلیست سرخ رنگ **ارغان** بالفتح بر وزن پهلوان بمعنی تحفه از برهان و سوید صاحب جهانگیری کشف و مدار و بهار عجم نوشته اند که بفتح اول و ضم میم ست و در رشیدی بفتح میم **ارضین** بفتح اول و کسر ضاد معجمه جمع ارض که بمعنی زمین ست **اردو** بضم اول و ثالث اول مهمله و واو معروف لشکرگاه و لشکر بادشاهی از بهار عجم **ارنبه** بالفتح و نون مفتوح و موحده خرگوش ماده و بچهٔ بره بمعنی از منتخب و شرح نصاب و صراح **اربیه** بضم اول و سکون ای و کسر بای موحده و تشدید تحتانی بمعنی ارن از صراح **ارضه** بالفتح و ضاد معجمه کرمها باشند بصورت سور که چوب ا میخورد و بهندی دیمک گویند از کنز **ارگجه** بالفتح و کاف فارسی و جیم عربی خوشبوئیست مرکب که از صندل و گلاب و کافور و مشک و عنبر و روغن سمن سازند **ارمیه** بضم اول و سکون ثانی و فتح میم و یای مخففه مخفف **ارمیا** که نام از خضر علیه السلام ست **اریکه** بفتح اول و کسر رای مهمله و سکون تحتانی بمعنی تخت آراسته از منتخب و صراح و ابن حاج نوشته تختی و سریر که بران حجله یا شامیانه باشد **ارابه** بالفتح و موحده بر وزن قرابه بمعنی گردون که از چوب سازند و بران بار کشند از برهان و صاحب بهار عجم نوشته که ارابه بالف و بای موحده و عرابه بعین مهمله و بای موحده هر دو غلط ست انچه بتحقیق پیوسته صحیح عراده بعین مهمله و دال مهمله است فقیر مؤلف گوید که چون در برهان و جهانگیری غروه بفتح غین معجمه و دال مهمله بمعنی گردون چوبی نوشته است باین دلیل غراده صحیح باشد بفتح غین معجمه مزید علیه غروه مذکور و همچنین زیادت الف در فارسی بسیار آمده و بقول برهان که اهل لسان ست دریافت میشود که ارابه بمعنی گردون لفظ علیحده است **اربعه متناسبه** در علم حساب قاعده است که بدان معلوم کرده میشود عدد مجهول برای اینکه هر چهار درجهٔ اعداد متقرر ست بانطور که نسبت عدد اول بثانی همچنان باشد که نسبت ثالث برابع پس اول و رابع را طرفین گویند و ثانی و ثالث را وسطین نامند هرگاه که یکی از طرفین مجهول باشد وسطین را باهم ضرب کرده حاصل ضرب را بر طرف معلوم تقسیم کن برامداد طرف معلوم پس آنقدر که بیک عدد از امداد طرف معلوم رسد همانقدر طرف مجهول خواهد بود مثلاً اگر کسی پرسد که دو روپیه را شش آثار قند میباشد چهار روپیه را چند آثار قند خواهد بود گوئیم که چون درینجا یکی از طرفین مجهول ست پس وسطین را که شش و چهار ده باشد باهم ضرب کردیم حاصل شد هشتاد و چهار پس آنرا بر طرف معلوم که دو باشد قسمت نمودیم بهر یکی دو چهل و دو رسید معلوم گردید که طرف مجهول درینجا چهل و دو آثار قند ست اکنون ظاهر ست که چنانچه دو را با شش نسبت ثلثیت ست همین طور چهارده را با چهل و دو نسبت ثلثیت ست و هو المطلب و قیاس کن برین وقتی که یکی از وسطین مجهول باشد و این قاعده را باین عبارت سهل برای تفهیم عام نوشته ام **اراقه** بکسر اول و قاف بمعنی ریختن آب و مثل آن از کنز و منتخب **ارنی** بفتح اول و کسر رای مهمله و کسر نون بمعنی بنما مرا و این اشارتست بقصهٔ موسی علیه السلام قال رب ارنی انظر الیک گفت موسی علیه السلام ای پروردگار من بنما مرا دیدار خود تا به بینم بسوی تو قال لن ترانی فرمود حق تعالی که هرگز دیدن نتوانی مرا و کلمهٔ ارنی مرکب ست از لفظ ارنون وقایه و یای متکلم وار در اصل ارئی بود بر وزن اکرم امر از باب افعال حرکت همزه نقل کرده بما قبل دادند و همزه از جهت التقای ساکنین و یا را از جهت وقف که در آخر امر میباشد حذف کردند ار باقی ماند چون نون وقایه و یای متکلم باد متصل گردد ارنی شد و لفظ ارنی در فارسی بسکون رای مهمله نیز آمده چنانچه در مخزن الاسرار سوی نظامی گفته **بیت** موسی ازین جام تهی دید دست ٭ شیشه بیک پایهٔ ارنی شکست ٭ **ارجعی** بکسر اول و سکون رای مهمله و کسر جیم صیغهٔ واحد مؤنث امر حاضر ست بمعنی بازگشت کن تو ای زن و این خطاب بروح مؤمن بوقت مرگ است **ارد کپرانی** ظرافت و استهزا و ضراط زدن از مصطلحات **اراضی** جمع ارض چنانکه اهالی جمع اهل و لیالی جمع لیل زیرا که جمع فعل بوزن فعالی نیز می آید مستفاد از فصول اکبری و شافیه و از صراح هم همین ثابت مگر بعض اهل لغت مثل ابن حاج وغیره انکار دارند و در قاموس نوشته که اراضی جمع ارض ست لیکن غیر قیاس **ارزانی** ضد گرانی نرخ اشیا و قیمت داشتن و افزونی و بجا بمعنی دادن و بخشیدن و منسوب بسوی ارزان که شهریست بدیار بکر و هم منسوب بارزون که موضعیست سه فرسنگ از شیراز و در بهار عجم ارزانی بمعنی لائق و سزاوار و مسلم و برقرار آمده **اری** بالفتح بمعنی شهد از منتخب و شرح نصاب و کنز **ارمنی** بالفتح منسوب بارمن که ملکیست قریب روم از لب اللباب **فصل الف مقصوره مع زای معجمه** **ازار** بالکسر اول بمعنی مقابل دبرابر از کشف و کنز **ازیر** بالفتح اول و یای مجهول مزید علیه زیر بمعنی زیر بجهت از برهان **ازکیا** بالفتح پاکان و صاحبان هنر صافی **ازکی** بالفتح و در آخر الف بصورت یا پاکیزه تر و لهذا بترازو گویند **ازدرها** بالفتح بمعنی مار بزرگ جثه و این جمع اژدر نیست بلکه اژدرها لفظ مفرد ست از برهان و رشیدی **ازاحت** بکسر اول و حای حطی دور کردن از منتخب **ازیر دست** بمعنی تأمل و جست و جلد از رشیدی **ازدواج** بالکسر و فتح سوم و دال مهمله مکسور چهارم او باهم جفت کردن و زن گرفتن و قرین شدن باهم از منتخب و لطائف و ازدواج خود دست از زوج چون در باب افتعال و زند تا و افتعال ابدال کردند و باصطلاح تحقیق

که در آخر ابیات دو لفظ متشابه الآخر یاده شود و لفظ مستوی اللفظ و مختلف المعنی آرند چنانکه درین شعر بیت ای نعل آتشین در دل گلنار ز رشک چو غنچه دل خردان نداری ای بت مکار

مکار + ازعاج بالکسر و عین مهمله و جیم بمعنی از جا جنبانیدن و بر آوردن و برخیزانیدن از کشف و کنز و منتخب ازعاد بالکسر و عین مهمله و دال مهمله سخت بانگ کردن شتر از لطائف و منتخب

ازدیاد بکسر اول و سوم زیاده شدن از منتخب و درین لفظ دال اول بدل از تای افتعال است ازدراد بالکسر دال مهملتین به گلو فرو بردن از منتخب ازهر بفتح بروزن انور

بمعنی روشن تر از منتخب و کنز ازبر بالفتح و موحده بمعنی حفظ نمودن و بخاطر نگاه داشتن چیزی از برهان ازدر بالفتح و زای فارسی و فتح دال مهمله بمعنی مار بزرگ چنانکه آن را اژدها نیز گویند

و نیز نام شکلیست از سوالک بصورت مار و ماهی که آن را راس و ذنب نیز گویند از اجبر اول ستاره بمعنی شکوار و تنبان و بمعنی لنگی و لنگ از برهان ازاهیر بفتح اول و ثانی و ها

مردف شگوفها و این جمع ازهار است و ازهار جمع زهره که بالضم و بالفتح و بفتحتین و بالضم اول و فتح ثانی بمعنی شگوفه است ازهار بالکسر روشن کردن چراغ و بالفتح بمعنی شگوفها و این

جمع زهره که بفتحتین و بضم اول و فتح ها باشد از منتخب از حرفیست که بمعنی ابتدا و علت و تجرید و دیگر معانی آید هر جا که دو حرف از جمع شوند حذف یکی از آن جائز داشته اند

شاعری گوید بیت دولت خوشتر از خاطر خود رفتن نیست + سایه بال هما بر سر درویشانست + چنانچه های موصوف درین مصرع ع صاحب بمعنی بسبب خود برسیدن نیز

از چراغ هدایت صاحب بهار عجم در جواهر الحروف نوشته که حرف از اجلیه باشد یعنی بمعنی برای چنانکه ظهوری گوید بیت ز گلچینان باغش فصل خرداد + شگفته غنچها از جنبش باد +

یعنی برای گلچینان باغ تصویرات ممدوح در فصل خرداد که آخر بهار است غنچها شگفته میشوند از جنبش باد یعنی در انتهای برگریز عالم هم ابتدای بهار او میشود و از تبعیضیه چنانکه

ع یکی را تب آمد ز صاحبدلان + و از بیانیه بیت بر انگیخت ز ... چو بارنده میغ + تگرگش ز پیکان و باران تیغ + وگاهی بمعنی حرف را آید بیت بخوبی نهد رسم

بنیادها + ز دولت به نیکی کند یادها + یعنی دولت را برای اسورات نیکی یاد میکند و بمعنی در چنانکه ع کادیم از چپل سوز گردد تمام + یعنی در چپل و در مثال دیگر چنانکه ع بنیا هند

یاد کرد از نخست + یعنی در نخست و بمعنی علی نظامی گوید ع عروس جهان افشاند از برش + یعنی بر بالا او و بمعنی مع ع دلبستگی از سنبل گلپوش تو دارد + یعنی با سنبل گلپوش تو

دارد و در چند الفاظ از زائد هم آید چنانکه از ناگاه و از بهر و از برای و از پی و از بسکه و یکی از انواع لفظ از تراعیه است بیت اگر شاه راز ادچوگان بس که تا رو کشم ملک بر جوی نیستن +

اگر ضمیر او راجع بطرف دارا باشد و برای اعراض بیت گر گزیند سرمه از خاک درش مژگان چه باره + چنگل از داغ دیده بینا کمن + ازیز بفتح و ها و دال و زای معجمه آواز جوش

دیگ و آواز رعد از لطائف و منتخب ازغ بفتح و یا معروف و غین معجمه بمعنی نفرت و کینه از لطائف و رشیدی ازلاف بالکسر نزدیک گردن و جمع کردن و واجب شدن از لطائف و منتخب

ازاحیف تغیرات ارکان بحور شعر و این جمع ازحاف است و ازحاف جمع زحف است ازرق بفتح اول و سکون زای معجمه که مقدم ست برای مهمله بمعنی نیلگون کبود و بمعنی

صاف و کسیکه سیاهی چشم او مائل بکبودی یا سبزی یا زردی باشد از صراح و منتخب و شرح نصاب ازدهای فلک شکلیست در فلک بصورت اژدها که آن عقدتین است که بعضی آن را راس و ذنب گویند

و بعضی آن را نیز گویند که صورتی از جمله چهل و هشت صورتهای فلکی ست از برهان و رشیدی ازانجا که بمعنی برای آنکه از بهار عجم ازرنگ بفتحتین و سکون نون و کاف فارسی چیزهای رنگین [illegible]

از برهان ازل بفتحتین همیشگی و زمانی که آن را ابتدا نباشد از کنز ازمیل بالکسر و میم مکسور و یای معروف بمعنی نشکرده کفشگران که بدان چرم را می تراشند از منتخب و بعضی آن را اسپی گویند

ازدحام بکسر اول و سکون زای معجمه و کسر دال مهمله و حای حطی بمعنی انبوه کردن و انبوه شدن از منتخب و صراح برای فارسی دهاهو غلط است چنانکه شهرت گرفته و این ماخوذ از زحم ست

که بمعنی انبوه باشد چون در باب افتعال بردند تاء افتعال بدل شد چرا که فاء کلمه زای معجمه واقع شده است ازحام بالکسر انبوهی کردن از منتخب و غیره ازم بضمتین درترکی انگور را گویند از لطائف

ازمان بالکسر دیرینه شدن و بالفتح وقتها از کنز و منتخب از پیش پای کسی برخاستن بتعظیم او برخاستن از مصطلحات ازجا برداشتن کسی را ترقی دادن بر تبه او از مصطلحات

از ترس هندوانه افگندن مرادف بیضه افگندن از مصطلحات ازجا بر آمدن بیحوصلگی کردن از مصطلحات از دور بوسه دادن کنایه از نهایت ادب و تعظیم از مصطلحات

از صحرا یافتن یا از صحرا جستن و از صحرا آوردن مفت و رایگان یافتن و جستن بمعنی یافتن بسیار آمده از غلاف برامدن بیحجاب شدن از

تازیانه دادن باشاره تازیانه بخشیدن از کسی کسوت و جامه داشتن کنایه از مرید و خلیفه او بودن از مصطلحات از کسی کشیدن و برداشتن جور و ستم

او برداشتن از مصطلحات از کف دست مو بر آمدن کنایه از وجود گرفتن امر ممتنع الوقوع در مقام تعلیق محال بالمحال از مصطلحات از کسی خیره داشتن شکوه او در دل گرفتن از مصطلحات

از کیسه رفتن ضائع شدن گم کردن از مصطلحات از هم گذشتن مردن از یکدیگر جدا شدن از مصطلحات **از دست رفتن** و **از دست شدن** بیخود و بی اختیار
شدن از رشیدی **از خر افتادن** کنایه از مردن از رشیدی و برهان از لطائف **از طرف بر بستن** بر تافتن کناره کردن و اعراض نمودن از بهار عجم **از ته ریش گذشتن** فریب دادن
از جا در آمدن از حالت نیک بیحالت بد رفتن **از زمین** بمعنی چنین شرح گلستان از خان آرزو **از هم گذرانیدن** کنایه از قتل کردن از چراغ هدایت **از چشم افتادن**
بی اعتبار شدن و از نظر کسی از چراغ هدایت **از نفس انداختن** خاموش و بی صدا کردن از چراغ هدایت **از راه افتادن** راه گم کردن از بهار عجم **از جا رفتن** و **شدن**
بیحوصلگی کردن و مضطرب شدن و غضبناک گردیدن **از بن دندان** کنایه از نهایت رغبت و الحاح و منت کشیدن ظاهر است که در چنین حالت اکثر بیخائی و دندان ظاهر میگردد
از رشیدی و برهان بعض شرح نصاب **از طاق دل کسی افتادن** نامقبول و ناپسند شدن پیش او **از نظر افتادن** ناپسند و بی اعتبار شدن **از جگر گذشتن**
بدل نامرد گردن **از سر باز کردن** و **از سر وا کردن** کنایه از رفع کردن آن و از سر جدا کردن **از پرگار افتادن** بمعنے ضائع و بیکار شدن و پرگار بمعنی سامان
و نظام ست از مصطلحات **از پوست بر آمدن** کنایه از کشف حال خود کردن و از خودی خود بر آمدن و کمال شگفتگی و شادی از مصطلحات **از دهن مار**
بیرون آمده کنایه از چیزی ست که کمال راست باشد که هیچ کجی درو نباشد از رشیدی و برهان و در شرحی بمعنی چیزی بکمال لطیف و نفیس باشد با صفا و روشنی
ازمه بفتح اول و کسر رای معجمه و تشدید میم مفتوح جمع رمام که بمعنے مهارست از منتخب و بفتح اول و کسر رای معجمه و فتح میم غیر مشدد بمعنی رنج و سختی و قحط از لطائف **ازمنه** بالفتح و میم مکسور و
نون مفتوح جمع زمانه **ازاله** بالکسر دور کردن از منتخب و کنز **اژده** بالفتح و سکون رای فارسی و دال مهمله ناهموار و درشتی سوهان و بالف ممدوده نیز آمده است **ازلی** بفتحتین
بفتح اول و سکون ثانی منسوب بازل همچنین ابدی نیز بفتحتین ست از کشف **فصل الف مقصوره مع سین مهمله** **استبقا** باقی داشتن و باقی گذاشتن از منتخب
لطائف **استسقا** بالکسر نوشاندن آب و شراب و مثل آن از کنز **استوا** بالکسر برابر شدن و گاهی مجازاً بمعنے وقت نیمروز از کنز **استرضا** رضا سند خواستن و خوشنود خواستن
استا بالضم و تای فوقانی تفسیر زند که کتابیست از زرتشت در دین آتش پرستی از جهانگیری و مؤید کشف و در برهان نوشته که استا بالفتح و بالضم تفسیر زند و بالکسر ستایش و بالضم
مخفف استاد **استدعا** بالکسر اول و ثالث درخواستن **استقرا** تلاش و جستجو کردن از کشف و کنز و پیروی و تتبع از منتخب **استقصا** بالکسر و قاف و صاد مهمله طلب نهایت
چیزی کردن و بنهایت چیزی رسیدن از منتخب و مجازاً بمعنے بخل و جزرسی و سعی کوشش بسیار **استعفا** خطا از کسی معاف کنانیدن و مجازاً بمحل ادب عهده و خدمت را گذاشتن الخ
گویند که فلان از کار خود استعفا داد غلط است صحیح چنین باشد که از کار خود استعفا کرد لیکن اگر آن کاغذ را مجازاً استعفا گویند که در ان کلمات استعفا مرقوم باشند دادن هم درست باشد **استیفا**
تمام را فرا گرفتن و تمام گرفتن حق از منتخب و کنز و صراح **استیلا** از باب استفعال بمعنے دست یافتن و غالب شدن از کنز و صراح **استعلا** بلند شدن و بزرگوار شدن از کنز
استثنا بیرون کردن از مجموعه چیزی را از کنز و بمعنی انشاء الله تعالی گفتن از لطائف **اسرا** بالکسر شب راه رفتن از منتخب و بضم اول و فتح سین مهمله و بعد الف همزه اسیران
و بندیان **استخصا** بجاد و صاد مهملتین شمار کردن و ضبط نمودن **استسقا** آب خواستن و تشنگی و باران خواستن و نام مرض که در ان شکم روز بروز بزرگتر میشود از لطائف
و صراح **اسارا** بضم اول و در آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنے اسیران این جمع اسیرست **استهزا** بالکسر و رای معجمه با کسی تمسخر کردن **استرخا** بخای معجمه فرو هشته شدن از کنز
استلقا و اتقاف بر پشت خسپیدن از کنز و صراح **اسا** بکسر اول بد کردن با خود از سوء که بمعنے بدیست **استبطا** بالکسر و بای موحده و طای مهمله درنگ کردن **اسما**
بالفتح نام زنی صاحب جمال از عرب که سعد نام مردی برو عاشق بود از منتخب و غیره **استجلا** بالکسر روشن و مجلی ساختن **استفا** بفتح اول و ثانی و فا بمعنے درانده
الف در آخر این لفظ برای ندبه است **اسخیا** بالفتح جمع سخی **استصحا** صحت خواستن و بضاد معجمه روشنی گرفتن **استجلاب** بالکسر و جیم و موحده کسی و چیزی کشیدن
و بمعنی حاصل کردن مستعمل از منتخب **استیعاب** همه را فرا گرفتن از اول تا آخر تمام گرفتن ماخوذ از رعب که بمعنی جمله و همه باشد از صراح و منتخب و فردوس اللغات **اسلوب**
بالضم بمعنی وضع و طرز و گونه و روش از منتخب و برهان و صراح و کشف و بالفتح خطا ست **اسالیب** جمع اسلوب **اسهاب** بالکسر بسیار گفتن و در بیابان رفتن و پیش
رفتن اسپ از منتخب **اسرب** بالضم و رای مهمله نیز مضموم سیسا که بدان گولی بندوق سازند **سطرلاب** بالضم و طای مهمله نیز مضموم نام آلتیست که بدان ارتفاع

آفتاب و کواکب معلوم کنند و این لفظ بالصاد مهمله هم می‌نویسند و شرح آن بیان این در فصل الف مع صاد مهمله مذکور خواهد شد **استحصاب** حاصل کردن چیزی یا همراه
بسعی خود طلب آوری چیزی نمودن **استکتاب** بالکسر کتابت کردن و نوشتن **استمالت** بالکسر بسوی خود میل داون کسی را بطور راضی و راغب کردن بسوی خود از کنز و صراح
استقامت راست شدن **استهانت** خوار شمردن **استمداد** است همیشگی خواستن **استعاذت** پناه گرفتن **استغاثت** فریاد رسی خواستن **استعاذ**
طلب باز گردانیدن **استحالت** محال ناممکن بودن چیزی **استنارت** حرف چهارم نون بمعنی نور گرفتن و روشن شدن از کنز و صراح **استباغت** بالکسر اول و فتح همزه که حرف چهارم است
بدی کردن **اسطقسات** بالضم طاء مهمله و قاف و این هر دو نیز مضموم بعد سین مهمله مشدده و فوقانی بمعنی عناصر و این جمع اسطقس است که بمعنی عنصر باشد از کشف **استجابت**
قبول کردن و جواب گفتن از منتخب **استطابت** پاک خواستن و خوشی کردن و خوشبودار کردن و لذیذ شدن **استکانت** فروتنی و حقارت و عجز و بعضی گفته‌اند که مشتق از کین است بمعنی
لحم فرج است چون آن اسفل موضع و ذلیل است پس معنی حقیقی استکانت مثل کین گردیدن باشد در حقارت مجاز برد شرح شافیه و کنز **استطاعت** قدرت و مقدور دسترس و نشگاه
است بالکسر سوراخ دبر بلفظ عربیست از فردوس اللغات **استعلاج** طلب علاج کردن از منتخب **استدراج** خرق عادت که از کافر ظاهر شود و خرق عادت که از انبیا گویند آن را
معجزه **استمزاج** مزاج دانی کردن از منتخب **اسفیدباج** بالکسر معرب سفیدابا که بمعنی شوربا گوشت بی مصالح زرد که مریضان را دهند **اسفیداج** بالکسر معرب سفیداب
یا سفیداجه در کلمه که آخر آن الف باشد در حالت تعریب جیم زاید کنند و در عرف آن را اسفیده کاشغری گویند **استصلاح** صلاح پرسیدن **اسفاناخ** بالکسر و فاء و نون و خاء
معجمه نام تره که آن را اسپناخ و پالک گویند از بحر الجواهر و اسپاناج بجیم عربی نیز آمده چرا که خاء معجمه بجیم بدل میشود **اسلاخ** بالکسر پوست کشیدن و پوست کندن **اسپهبد** بالکسر
بای فارسی مفتوح و سکون ها و فتح بای موحده بمعنی سپه سالار چه لفظ بد بالفتح بمعنی صاحب و دارنده است از رشیدی **استبداد** بالکسر تنها بر سر کار استادن و منع کسی قبول نکردن
از کشف و کنز و این ماخوذ است از بد بالفتح و تشدید دال بمعنی پریشان کردن **استاد** بالضم مخفف استاذ و چه استاد در لغت ژند بمعنی کتاب است و بفتح واو و دال مهمله بمعنی دانا
و ترکیب مقلوبست از عالم گلاب و بذال معجمه معرب آن و جمعش اساتذه از بهار عجم وغیره **استعداد** آمادگی از صراح **استطراد** طلب آمدن و طلب کردن چیزی در دانی
از کشف اللغات و منتخب و در محاورات بمعنی بالتبع **استبعاد** دوری جستن و دور شمردن از منتخب **استعباد** حرف چهارم عین مهمله و پنجم بای موحده به بندگی گرفتن از منتخب
استشهاد گواهی خواستن **استسعاد** سعادت خواستن یعنی نیکبختی جستن و یاری خواستن از کنز **استیلاد** ولادت خواستن **اسعاد** بالکسر یاری و نیکبختی از منتخب **اسود**
بضمتین جمع اسد و بفتحتین اول و سکون سین و فتح واو سیاه و بمعنی مار سیاه **اسناد** بالکسر تکیه دادن چیزی را بچیزی و نسبت کردن چیزی را بچیزی و بالفتح جمع سند از لطائف
و منتخب و صراح **اسد** بفتحتین شیر درنده و نام برجی از بروج فلک **استرداد** بدال‌ین مهملتین طلب باز پس چیزی کردن و داده را باز پس خواستن از کنز و منتخب **استناد** تکیه
گرفتن **اسفندارمذ** بکسر اول و سوم و ضم دال معجمه نام ماه دوازدهم و آن مدت بودن آفتاب است در برج حوت **استخر** بالکسر و تاء فوقانی مفتوح و سکون خای معجمه بمعنی تالاب و نام قلعه در فارس
چرا که در روی تالابی عظیم واقع است از رشیدی **اسفندیار** بکسر اول و سوم و دال مهمله موقوف نام بادشاه که نهایت بهادر و پهلوان بود و رستم او را به تیر دو شاخه کور کرده کشت و نام پدر او
گشتاسپ بود از برهان و کشف **اسکدار** بکسر اول و سکون تا و کاف و فتح ذال موقوف بمعنی ڈاک چو از رشیدی و جهانگیری در سرور بمعنی قاصد **اسیر** بمعنی محبوس و بند و بمعنی حبس و قید که مصدر
نیز می آید چرا که فعیل نیز از اوزان مصدر است چون نعیم بمعنی نعمت از بهار عجم **استغفار** بکسر اول و تا و ثالث طلب مغفرت و آمرزش خواستن از منتخب **استوار** بالضم و تای فوقانی نیز مضموم
بمعنی محکم از برهان و بهار عجم **استبشار** خبر خوش پرسیدن **اسمار** بالفتح افسانهای شب و این جمع سمر است که بمعنی افسانه شب و حکایت باشد از کشف و سروری **استقرار** آرام گرفتن
و ثابت شدن از منتخب **استمرار** روان شدن و همیشه بودن از منتخب و فردوس اللغات **استظهار** یاری خواستن و پشت پناه شدن و قوی پشت شدن و از بر خواندن از منتخب و خیابان
استحقار حقیر داشتن از کنز و فردوس اللغات **استخوان** بمعنی محکم و قائم از مصطلحات **اسفار** بالفتح و فا بمعنی مسافران و سفرها و سپیده بهار و روزها و کتابهای کلان بمعنی اول
جمع سفیر است و بمعنی دوم و سوم جمع سفر است و بمعنی اخیر جمع سفر بالکسر است از کنز و **اسفار** بالکسر روشن شدن از کشف المعانی و لطائف و منتخب **اسود و احمر** بواو عاطفه
کنایه از ملک حبش و روم و بعضی عرب و عجم نوشته **اساطیر** بفتح و طاء مهمله مکسور افسانهای باطل با بمعنی جمع اسطوره است که بالضم باشد و هم بمعنی خطوط و سطور ظاهرا بمعنی جمع الجمع

گر کوید سکندر نازکی را

سطبر است از منتخب و غیره استکثار بسیار خواستن اسمر بالفتح گندم گون و افسانه گو و قصه خوان از کنز و منتخب استکبار خود را بزرگ مرتبه پنداشتن و گردن کشی
کردن از مؤید و منتخب استبصار بینا شدن و دانستن و دیدن و دانائی و بینا شدن استجبار بجیم و بای موحده تکبر و گردنکشی کردن از منتخب اسحار بالفتح بامدادها از منتهی
استحضار بحای مهمله و ضاد معجمه یاد داشتن و حضور کسی خواستن استر بالفتح و تای فوقانی مفتوح نام حیوانیکه از جفتی خر و اسپ ماده پیدا شود و بهندی خچر گویند
استار بالفتح پردها جمع ستر بالکسر است بمعنی پرده و استار بالکسر نام وزنیکه چهار مثقال و نیم باشد از رشیدی و قاموس استتار بالکسر و دو تای فوقانی در پرده پنهان
گردیدن از منتخب اسر بفتحتین و تشدید راء مهمله بمعنی سرور تر از لطائف استثمار بالکسر و حرف چهارم ثاء مثلثه میوه چیدن و میوه خواستن استشعار
حرف چهارم شین معجمه و پنجم عین مهمله نهان در دل ترسیدن از منتخب اسغر بضم و غین معجمه مضموم خارپشت از لطائف اسرار بالفتح جمع سر که بمعنی راز باشد استکثار
بالکسر تکرار کردن یعنی بار بار خواستن استنصار بالکسر طلب نصرت کردن و یاری خواستن استفسار بالکسر اظهار خواستن و پرسیدن اساس بفتح همزه مفتوح بمعنی
بنیاد و بیخ عمارت و بنا از کشف و صراح و کنز و لطائف و اساس بالمد جمع اس است که بفتحتین بمعنی بنیان عمارت باشد از کنز و در بهار عجم نوشته که اساس بلفظ کردن و بستن و نهادن
و گستردن و کشیدن و انداختن و بر آوردن مستعمل است اسطقس بضم اول و سکون سین و ضم طای مهمله و قاف و سین مهمله لفظ یونانیست بمعنی عنصر استیناس خو گرفتن و الفت
و محبت از منتخب و در خیابان انس و الفت گرفتن استنفاس حرف چهارم نون و پنجم فا زندگانی خواستن و خون بر آوردن استعماش میم و عین مهمله و در آخر شین معجمه
ضعیف البصر اسپغش بضم اول و ضم بای فارسی کرمیکه در پوستین و تمر و گندم افتد از لطائف استخلاص خلاصی خواستن استخلاص رهانیدن استنباط
یعنی بیرون بر آوردن چیزی را از چیزی از کنز و این ماخوذ از نبط بمعنی آبیکه از قعر چاه بر آید اسباط بالفتح بمعنی پسران پسر و پسران دختر و این جمع سبط بالکسر است که بمعنی
پسر زاده و دختر زاده باشد و بمعنی امت موسی علیه السلام چراکه امت ایشان از اولاد دوازده پسران یعقوب علیه السلام بود و لفظ اسباط بمعنی گروهها مستعمل بود انکه استعمال
لفظ اسباط در اولاد یعقوب مثل استعمال لفظ قبائل است در بنی اسمعیل و تسمیه اینها باسباط و تسمیه آنها بقبائل برای آنست که تا فرق باشد میان فرزندان اسمعیل
و فرزندان اسحاق استقاط بالکسر انداختن بمعنی بچه انداختن از شکم و خطا کردن در سخن از منتخب استمتاع منفعت جستن و نفع خواستن از منتخب اسماع بالکسر شنوانیدن
و دشنام دادن و سخن گفتن و بالفتح گوشها از منتخب و کشف استرجاع چیز داده را واپس گرفتن و انا لله و انا الیه راجعون خواندن از کشف و کنز استشفاع شفاعت
خواستن از کنز اسجاع بالکسر قافیه در سخن آوردن و بالفتح سخنهای با قافیه و آوازهای کبوتر و فاخته از منتخب اسبوع بضم اول و ضم بای موحده هفته و هفت ذراع از شرح نصاب
استدفاع دفع چیزی از چیزی خواستن استطلاع آگاهی جستن و اطلاع استنقاع نقوع گرفتن یعنی بعض از میوه خشک در آب کرده از دوا آب آن
استفراغ فراغت خواستن و باصطلاح اطبا تهی شدن بدن از فضلات از کنز بمعنی قی کردن نیز مستعمل اسباغ بالکسر و بای موحده و غین معجمه تمام کردن و کامل کردن از کنز اسف
بفتحتین اندوه سخت و اندوه و غم باهم آمیخته و یا اسفی که بجای غم گویند از بیجاست از کشف و صراح و بحر الجواهر استنکاف حرف چهارم نون بمعنی ننگ و عار داشتن از کشف اسقف بضم اول
و سکون ثانی و ضم قاف خطیب و عالم نصاری که انجیل بخواند و عالم دین پیشوای ایشان از منتخب و مؤید و غیر آن اسعاف بالکسر حاجت روا کردن از کشف و صراح و منتخب استعطاف
و دوستی آوردن از منتخب استیناف حرف چهارم یای تحتانی و پنجم نون از سر گرفتن و آغاز کردن از منتخب اسلاف بالفتح پیشینگان از کنز و بالکسر پیش فرستادن از منتخب استلاف
طلب لطف نمودن و محبت خواستن استخفاف سبکی و حقارت و شرمندگی و سبک شمردن اسراف بالکسر بیش از حاجت خرج کردن اسفیذ بروزن فعیل نمک و نمکین از شرح نصاب
اسکاف بالکسر کفشگر از شرح نصاب و کنز و منتخب و صراح اسیاف بالفتح جمع سیف بمعنی شمشیرها از کنز و منتخب استغراق همه را فرا گرفتن از کنز استیاق بالکسر و حرف چهارم یای تحتانی و بعد تای مثلثه بمعنی استوار
خواستن از کشف و کنز استراق بالکسر دزدیده گوش بسخن کسی داشتن از کنز و لطائف و صراح استنطاق بسخن رسیدن و گویائی خواستن از منتخب استحقاق سزاوار شدن از منتخب اسوق
بالفتح بازارها و این جمع سوق است که بمعنی بازار باشد استطلاق بالکسر رهانیدن از بند استنشاق بالکسر و حرف پنجم شین معجمه هوا یا دوا بینی در کشیدن استبرق بالکسر
معرب استبره کذا فی الصنائع و در قاموس گفته که آن دیبا سفت و گنده است مثل اطلس و از رساله احوال قیامت که تالیف کرده شاه رفیع الدین دهلویست بمعنی تافته ثابت شده

وازبعض تفاسیر نیز **استمساک** چنگ در زدن **اسبگ** بالفتح و بای فارسی مفتوح خیمه کلان **اسپرک** بالکسر و بای فارسی و را و مهمله مفتوح ساکن و کاف عربی گیاه است
زرد رنگ که بدان جامها رنگ کنند از برهان **اسفرنگ** بالکسر نام شهریست نزدیک سمرقند مولد سیف نام شاعر انجاست **اسبال** بالکسر و بای موحده فروگذاشتن
جامه و جاری گردن از کنز **اسبغول** بالفتح و واو مجهول نام تخمیست بمعنی ترکیبی آن گوش اسپ ست چه غول بمعنی گوش اسپ و تخم مذکور با گوش اسپ مشابهت دارد
و بعضی نوشته که گویش شبیه گوش اسپ ست از رشیدی و غیر آن و در برهان بالکسر ست **استقبال** پیشوائی نمودن و بمعنی مقابله کردن ماه و آفتاب در شب چهاردهم
و در وقت ماه تمام و کامل شد **استعجال** شتافتن و شتابی خواستن **استهلال** ماه نو دیدن و بانگ کردن کودک بوقت تولد و آشکار اشدن از کنز و منتخب **استظلال** ظل
و سایه گرفتن از کنز و پناه جستن بپناه از صراح **استقلال** بخودی استادن بی شرکت غیری بمعنی اندک شمردن از کنز **اسهال** بالکسر جاری شدن شکم **استدلال** دلیل آوردن
و گواهی خواستن از کنز **استافیل** بفتح اول بلغت روم انگور را گویند که میوه معروفست از برهان و لطائف **اسرافیل** نام فرشته ایست که در قیامت دوبار صور خواهد دمید در دمیدن
اول بار همه مخلوق مرده و نیست خواهد شد و در دمیدن بار دیگر همه مردگان زنده خواهند شد **اسرائیل** نام یعقوب پیغمبر علیه السلام از کنز و در لطائف گوید که اسرا بمعنی ایل
بزبان عبری برگزیده خدا و بعضی گویند بنده خدا **اسفل** بفتح اول و فتح فا بمعنی پائین تر و پست تر و زیرتر **اسافل** بفتح اول و کسر فا پائین تر نیها و کمینها و بمعنی سرنهاده
سوم از منتخب و غیر آن **استیصال** بیخ بر آوردن و از بن برکندن این در اصل استیصال بود از کنز اللغات **استم** بالکسر و تای فوقانی مفتوح ستم که بمعنی جفا و ظلم
باشد از لطائف **استحمام** بحمام غسل کردن و بخار گرم از چیزی گرفتن **استعلام** آگاهی خواستن از کنز **استقام** بالفتح و قاف بیماری ها و امراض **اسم** نزد
بصریان معتل اللام مشتق از سمو بمعنی علو بدلیل اشله اشتقاق او چون سمی تسمیه و سمی در تصغیر و اسماء جمع تکسیر که اسم از جهت تضمن اجلال و تشریف مناسب
بمعنی سمو دارد و نام نهنده تعیین نام نیک املای سمی ابنداء اصل او سمو بود بر خلاف قیاس تغیر یافت بحذف واو و تسکین سین و زیادت همزه وصل مکسور
از جهت تعذر ابتدا بالساکن اسم گشت و نزد کوفیان معتل فاست مشتق از وسم بمعنی داغ که علامت معرفت ست چه اسم یا وسم موافق درین صفت ست اصل او
وسم بود بحذف واو و زیادت همزه وصل تغیر یافت اسم گشت و نزد بعضی واو مکسور بهمزه مبدل ست و کوفیان اشله اشتقاق او را محمل بر قلب کنند و همه را
مقلوب الفا دانند و شک نیست که قلب خلاف اصل ست ازینجهت گفته اند که راجح قول اولست از تفسیر بحر مواج **استسلام** طلب سلامتی و گردن نهادن
اسم اعظم اسم بزرگ از جمیع اسمای حق تعالی و در تعیین آن اختلاف بسیارست و نزد بعضی الله و نزد بعضی صمد و نزد بعضی الحی القیوم و نزد بعضی الرحمن الرحیم
و نزد بعضی مهیمن و الله اعلم بالصواب **اسیلم** بضم اول و فتح سین مهمله و سکون تحتانی و کسر لام تصغیر اسم ست نام رگیست که میان خنصر و بنصر باشد **استفهام**
فهمیدگی چیزی خواستن از منتخب **استلام** بالکسر از باب افتعال سودن سنگ ابدست یا بلب از منتخب و صراح و این کنایه است از بوسیدن و ثانی مجرد آن سلم ست بفتحتین
باشد بمعنی گردن نهادن ظاهر او چون بسودن سنگ بدست یا بلب رلوازم گردن نهادن ست یعنی مزید مجازست از معنی مجرد و کسانیکه استیلام بزیادت یای تحتانی خوانند
غلط ست از کنز **استشمام** بمعنی بوئیدن **استقدام** بمعنی استقبال کردن **استردن** بضم اول و سوم تراشیدن موی و پاک کردن از برهان **استره**
بضم اول و سوم و فتح واو بمعنی عظیم یعنی زن نازای از رشیدی **استخوان** نوعی از سلاح زنگیان از شرح سکندرنامه **اساطین** بالفتح جمع اسطوانه بالضم که بمعنی
ستون ست از کنز **استحسان** بالکسر نیک شمردن و پسند نمودن از صراح و زبدة الفوائد و کنز **استن** بالضم و تای فوقانی مضموم بمعنی ستون **اسنان** بالفتح
و حرف سوم نون سالها و دندانها از کنز **اسفل السافلین** کنایه از هفتمین طبقه دوزخ که زیر همه طبقات دوزخ ست **اسطوره** بالضم و طای مهمله مضموم بمعنی افسانه
و سخن باطل از منتخب **اسکنه** بالفتح و کاف فارسی مفتوح و نون آلتیست نجاران را که در چوب بدان سوراخ کنند بهندی نهان و نهانی گویند از چراغ هدایت و در بهار عجم
بهمین معنی بالکسر و در لغات ترکی بالکسر و سین مهمله نهان نجاران و همین راجح ست و در رشیدی بالکسر بمعنی برمه نجاران و در برهان نیز بالکسر برمه و بشین معجمه
نیز آمده است **اساتذه** بالفتح و تای فوقانی مکسور و ذال معجمه جمع استاذ که بذال معجمه است معرب استاد که بدال مهمله باشد **اسفاد** بفتح اول و فتح تای بمعنی و اندوه

چراکه اسف بمعنی اندوه وغم ست والف وها برای ندبه و بمعنی تاسف و افسوس مستعمل ست **استفاضه** فیض گرفتن **اسبوعه** بالضم وبای موحده نیز مضموم وعین مهمله بمعنی هفته
که مجموع هفت روز ست عارفه باشد **اسکندریه** شهریست در شمال ملک مصر بنا کرده اسکندر بن فیلقوس **استه** بالضم وتای فوقانی تخم خرما ومانند آن مثل کنار و شفتالو از رشیدی و کشف
و سروری ودر برهان بالفتح **اسوه** بالضم بمعنی پیشوا در بهار از منتخب و بحر الجواهر وکنز وصراح وبالفتح غلط **استره** بالضم تای فوقانی مضموم معروفست ظاهر ست از استردن بمعنی بهار عجم
استغباه آگاهی جستن **استعاره** بعاریت خواستن از تاج المصادر وکنز ودر ضوابط عظیم نوشته که استعاره در لغت بعاریت گرفتن چیزی و در اصطلاح شعرا مجاز را نامند و آنرا اضافت
مجازی واضافه بالاستعاره خوانند چنانکه سر هوش و قدم فکر که هوش و فکر را شخصی فرض کرده برای او سر و قدم مقرر نموده و در رساله عبد الواسع نیز همین ست و صاحب مجمع الصنائع نوشته که استعاره عبارت
از انست که لفظی را که معنی حقیقی آن معلوم باشد بمعنی شبیه آن نقل کرده بر چیزی دیگر بسبیل عاریت استعمال نماید از جهت مشابهت که میان این دو واقع است چنانچه لفظ نرگس و آهو بجای
چشم آوردن و سنبل بجای زلف و سرو بجای قد گفتن مثال دیگر از حدیث نبوی صلعم الفتنة نائمة لعن الله من ایقظها خواب وبیداری برای لفظ فتنه استعاره واقع شده مثال در فارسی بیت چشم
دولت زسواد ظلمت گشته سپید * باغ دانش زسحاب کرمت گشته نضیر * وبعضی از محققین این فن چنین تصریح کرده اند که استعاره قسمی از مجاز ست ومجاز آنرا گویند که لفظی را در غیر معنی اصلی حقیقی او بسبب
علاقه و مناسبتی استعمال کنند واگر فیما بین علاقه امری ست سوای تشبیه مثل سببیت یا لزوم یا غیر ذلک آنرا مجاز مرسل نامند واگر علاقه تشبیه ست آنرا استعاره میگویند وحاصل استعاره انست که
مشبه را عین مشبه به دعوی نمایند اگر مشبه را ترک کنند و مشبه به را ذکر سازند آنرا استعاره بالتصریح نامند چنانچه درین بیت اسدی بیت مش مشک سا و شکر میفروش * دو نرگس کمان کش
دو گل داغ پوش * واگر مشبه به را ترک کنند و مشبه را ذکر سازند آنرا استعاره بالکنایه خوانند و استعاره مکنی نیز گویند و بدانکه گاهی استعاره محسوس برای شی محسوس باشد بوجه حسی و یا بوجه
عقلی و گاهی استعاره شی معقول برای شی معقول و گاهی استعاره محسوس برای شی معقول و گاهی استعاره معقول برای شی محسوس باشد و بدانکه تقسیم باعتبار لفظ مستعار بر دو قسم ست اصلیه و تبعیه
استعاره اصلیه انست که لفظ مستعار اسم جنس باشد مثل استعاره اسد برای مرد شجاع و استعاره گل برای رخسار و نخل برای حاتم و شجاع برای رستم واستعاره تبعیه آنست که لفظ مستعار فعل یا شبه فعل باشد
از این حیثیت که مآلش راجع بمعنی مصدری آن باشد چنانکه درین بیت بیت مشتاب بخون ما آویز * وز خیالات بیهده بگریز * تمسک کردن را آویختن استعاره کرده واجتناب کردن را
بگریختن و درین بیت بیت کاه درین مملکت نخندد خوش * تا سر تیغ تو نگرید زار * چکیدن خون تیغ را گریستن استعاره کرده اما تقسیم استعاره باعتبار تجرید و ترشیح پس سه نوع است نوع اول
استعاره مطلقه و آن چنانست که چیزی از ملائمات صفات مستعار له و مستعار منه در آن مذکور نباشد چنانکه در بیت عبد الواسع جبلی بیت شکوفه بر سر شاخست همچو عارض جانان * بنفشه
بر لب جوی ست چون طره دلبر * زلف را بطره استعاره نموده و مناسبات مستعار له و مستعار منه هیچ یک مذکور نیست نوع دوم استعاره مجرده و آن چنانست که صفات و ملائمات مستعار له را ذکر
کنند فقط چنانچه درین بیت فردوسی بیت بناخن ز چهره همی کند باز مشکناب * در آویخت از گوشه آفتاب * زلف را بزره استعاره نموده لفظ ناخن و مشکناب و آویختن از ملائمات مستعار له است
یعنی زلف چنانچه درین بیت خاقانی بیت از سوزش آه من همه شب * بادام تو و وش با غنوده * چشم را ببادام استعاره نموده و لفظ غنوده را که از ملائمات چشم ست ذکر ساخته نوع سوم
استعاره مرشحه و آن چنانست که ملائمات صفات مستعار منه ذکر سازند فقط چنانکه درین بیت انوری بیت در خفیه گر نه عزم خروج است باغ را * چون ابر گیر با همه بر تیغ و جوشن ست * موج آبگیر را به تیغ
و جوشن استعاره نموده لفظ عزم خروج که ملائم تیغ و جوشن ست که مستعار منه واقع شده و گاهی تجرید و ترشیح هر دو در یک استعاره جمع میسازند چنانچه درین بیت خاقانی بیت شکوفه صبا تنشیب شب
طفل عرق ریخته دانه اندازد * وز نقاب الطفل استعاره نموده و صبا و تب و خار از ملائم مستعار له ست و دمیدن و خوبی و شکافتن ملائم مستعار منه واقع شده و ترشیح در استعاره بلیغ تر از تجرید و اطلاق ست اما استعاره
بالکنایه عبارت است از ذکر مشبه و اراده مشبه به با نصب قرینه و قرینه درینجا استعاره تخییلیه خواهد بود و طریقش چنانست که بیان کرده شد که از لوازم مشبه به محذوف ذکر نمایند پس ذکر مشبه و حذف
مشبه به عبارت از استعاره بالکنایه ست و اثبات لوازم مشبه به محذوف برای مشبه مذکور عبارت از استعاره تخییلیه و این سه قسم می آید برای آنکه لوازمیکه اختصاص بمشبه به دارد و آنرا برای مشبه اثبات مینمایند
از دو حال بیرون نیست یا قوام مشبه به بدان باشد یا تکمیل مشبه به موقوف بر آن باشد و غیر از قوام و تکمیل هردو مثال اول چنانکه زبان حال من از شکایت گویاست درینجا حال آن شخص متکلم را تشبیه داده و این استعاره
بالکنایه ست و اثبات زبان که قوام متکلم باشد استعاره تخییلیه مثال دیگر سنائی گوید بیت علما جمله بزرگی قند * وین بزرگان کبیر را بهر کس الفیند * درینجا دین را بباد حریر تشبیه داده و این استعاره بالکنایه
است و لفظ پاره بافتن که از لوازم مقوم باد حریر است استعاره تخییلیه مثال دوم چنانکه گوئی پنجه مرگ در فلان کس فرو رفت درینجا مرگ را بشیر تشبیه داده که مشبه به است ذکر نکرده و این استعاره بالکنایه

و ناخن که اختصاص بشیر دارد موجب تکمیل او ست زیرا که مرگ که مشبه است ثبات نموده این استعاره تخییلیه است مثال سوم چنانکه گوئی زبان حلم حکم میدهد و فلان شعر نیز تشبیه حکم بانسان او بالکنایه است و اثبات نام که از لوازم غیر منفک مشبه است بر مشبه استعاره نموده و این استعاره تخییلیه است **استخاره** در لغت بهتر خواستن از خدا تعالی و باصطلاح آگاهی جستن از غیب در تال یکی نزد و سنیان بجهت دستور مختصر آنکه دعا قنوت یا دیگر ادعیه خوانده بخسپند آنچه شدنی باشد مناسبات آن بخواب مشاهده کنند و اکثر شیعیان استخاره بانطور میکنند که بعد خواندن چشم بسته تخمیناً مقام ثلث دانهای تسبیح را بدو انگشت میگیرند از آنجا تا امام دو دو دانه طرح میکنند اگر در آخر یک دانه ماند علامت خیر است و اگر دو دانه ماند علامت شر است **استجاره** بجیم و زای معجمه اجازت خواستن از منتخب **استشاره** حرف چهارم شین معجمه مشوره کردن و صلاح پرسیدن **اسوله** بالفتح اول و کسر و او جمع سوال است **استحاله** طلب محال کردن و محال شدن از حالی بحالی گردیدن و حیله کردن از منتخب و صراح **استغاثه** بغین معجمه و ثای مثلثه فریاد خواستن و داد خواهی از منتخب صراح **اسلحه** بفتح اول و کسر لام و حای حطی جمع سلاح که بمعنی آلات جنگ باشد مثل تیغ و تیر و نیزه و غیره **اسکیزه** بالکسر و کاف عربی مکسور و زای معجمه بمعنی شلنگ و بر جستن و دولتی اسپ و خر از لطائف و رشیدی و برهان **استکراه** بمعنی کراهیت کردن **استرداده** بالکسر و حرف ششم دال مهمله بر گشتن **اسطوانه** بضم اول و ضم طای مهمله و حرف ششم نون بمعنی ستون از منتخب **اساده** بکسر اول و حرف چهارم دال مهمله بمعنی وساده یعنی بالش **اسامی** بالفتح جمع اسما جمع اسم چه اسما جمع اسماء و اسماء جمع اسم است و اسامی با الف ممدوده نوشتن با ثاء مثلثه نگاشتن یا بالف و نون جمع کرده اسامیان گفتن این هر سه وجه محض غلط است از بهار عجم و کشف و مدار **اساری** بضم اول و فتح رای مهمله و در آخر الف بصورت یا جمع اسیر است که بمعنی گرفتار و قیدی باشد از مدار و کشف و منتخب **نصاب** برای مصلحت مکرر نوشته شد **اسمعیلی** بمعنی قربانی و نام طائفه گمراه که آلت اسپ را پرستش میکنند از لطائف **اسی** بفتح اول و کسر ثانی و تشدید یا اندوهگین و تیر باران از شرح نصاب

فصل الف مقصوره مع شین معجمه

اشقیا بالفتح جمع شقی بمعنی بدبخت است **اشقی** بیائش در اخیر همین فصل است **اشهی** بالفتح اول و سکون ثانی و فتح ها و در آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی آرزو آورده تر دم مرغوب تر **اشدا** بفتح اول و کسر شین معجمه و تشدید دال مهمله بمعنی شدید و آن شدت کنندگان **اشتهاء** آرزو کردن و فارسیان بمعنی آرزو دی طعام استعمال کنند **اشهب** هر چیز سیاه رنگ که سفیدی در رنگش غالب باشد و اسپ سمند که کثرت موهای سپید بر کثرت موهای سیاه او غالب باشد و این لفظ در صفت رنگ عنبر بسیار مستعمل است زیرا که عنبر اشهب نوعی از عنبر است که نسبت عنبر خشخاشی و غیر حبشی بهتر باشد از صراح و بحر الجواهر و کنز و کشف و مؤید **اشارات** نام کتاب بو علی سینا در علم حکمت از کشف و سروری **اشاعت** بکسر اول آشکار کردن و پاشیدن و پراگنده کردن از منتخب **اشعات** بفتح اول و کسر شین معجمه و تشدید عین مهمله جمع اشعه و اشعه جمع شعاع است **اشعث** بالفتح و عین مهمله مفتوح و ثای مثلثه صاحب منتخب اللغات نوشته که بثای مثلثه غلط است و بیای موحده صحیح نام طماعی که عباس و دس المداد که آن در جمع خود را از اشعث گذرانیده و دوس بفتح دال نام قبیله در یمن از مصطلحات **اشج** بفتحتین و تشدید جیم شکسته سر از شرح نصاب **اشباح** بالفتح و بای موحده و حای مهمله شخصها یعنی بدنها و جسمها و این جمع شبح است که بفتحتین باشد بمعنی کالبد از منتخب **اشتداد** شدت و سختی و گاهی مراد از کمال چیزی باشد **اشتات** داوود مهر باشد از شرح نصاب و غیاث شرح تحفه العراقین **اشتاد** بالفتح بروز بیست و ششم از هر ماه شمسی از کشف و برهان **اشد** بمعنی سخت تر **اشعار** بالکسر آگاهی دادن بالفتح بمعنی بیتها و بمعنی موهای و بمعنی **اشقر** هر چیز سرخ که رنگش زردی و سیاهی زند و اسپیکه بدین رنگ باشد آنرا نیز گویند ظاهر آن سرنگ باشد و گاهی بمعنی مطلق اسپ استعمال کنند از مدار الافاضل و بحر الجواهر و صراح نیز بمعنی دل **مؤنث** است **اشمر** بفتح اول و کسر شین معجمه و رای مهمله شد خود پسند و ستیزنده **اشجار** بالفتح جمع شجر که بمعنی درخت است **اشتر** بضم اول و سوم بمعنی شتر که معروف ست **اشکبوس** بالکسر کاف عربی و بای موحده واو معروف و سین مهمله نام مبارزیست که بعد از افراسیاب آمده بود در رستم او را بکشت از مصطلحات **اشتراط** بالکسر شرط کردن از کنز **اشیاع** بالفتح گروهها و دوستان جمع شیعه از لطائف **اشباع** بالکسر و بای موحده و عین مهمله سیر گردن و باصطلاح سیر خواندن فتحه یا ضمه یا کسره بر الطور یکه حرفی از حروف علت که مناسب آن باشد بظهور آید و باصطلاح قافیه حرکت ما قبل الف تاسیس را گویند چنانچه کسر مصادر و حاصل و فتح واو در یاور و **اشنغ** بفتح اول و نون بدتر و قبیح تر **اشجع** بفتح اول و فتح جیم دلیر تر و نوعی از مار که کفز **اشگرف** بالفتح بزرگ و عظیم و شکوه و خوش و بالکسر قوی و بمعنی شان و شوکت از برهان و رشیدی **اشراف** بالکسر بلند شدن و بر بالای بلندی شدن و استادن بر سر چیزی و واقف شدن چیزی را از منتخب و در کشف بالا بر نگریستن و بمعنی آماده شدن بر چیزی نیز آمده **اشلق** بضم اول و ثالث بمعنی تهمت این لفظ ترکیست **اشاق**

بضم اول لفظ ترکیست بمعنی غلام بهادر و نام غلام ترکان نیز باشد **اشتق** بضم اول و فتح شین صمغ درختیست و بفتحتین و تشدید قاف دشوار تر از منتخب **اشفاق** بالکسر مهربانی کردن و ترسانیدن و بالفتح جمع شفقت ست از کنز و لطائف **اشراق** بالکسر درخشیدن و روشن شدن و وقت صبح بعد از طلوع از منتخب **اشتقاق** بالکسر گرفتن کلمه از دیگر و گرفتن هیزم و جز آن شکافتن از منتخب **اشتباک** بالکسر بهم در رفتن و انگشتان هر دو دست میان همدیگر آوردن و بهم در رفتن شاخها در درخت و مثل آن و گاهی از لفظ اشتباک اجتماع و انبوه مراد باشد **اشک** بکسر اول و فتح ثانی و کاف عربی بمعنی خر که بعربی حمار گویند و این لفظ ترکیست از لطائف و در لغات ترکی بتشدید شین معجمه نوشته و بالفتح و سکون ثانی بمعنی قطره و بمعنی آب چشم **اشباک** بالفتح و سوم بای موحده جمع شبکه بمعنی دامها **اشکال** بالکسر دشواری و بالفتح صورتها و رسنها یا بمعنی جمع شکل بالکسر است که بمعنی رسن باشد **اشهل** بالفتح سیاه زردی مائل و بمعنی انسان پیش چشم از منتخب و غیر آن **اشعال** بالکسر افروخته و شعله زن کردن آتش **اشغال** بالفتح و غین معجمه شغلها **اشکل** بالفتح پای بند و رسنی که بآن پالان شتر بندند تا از پیشش نرود و بمعنی سرخ چشم و سرخی و سفیدی آمیخته و خوشتر پوشیده تر و دشوار تر و بمعنی اسپیکه دست راست و پای چپ او سپید باشد از منتخب **اشکیل** بفتح بمعنی اسپیکه دست راست و پای چپ و سپید باشد و بمعنی مکر و حیله نیز آمده از برهان **اشتعال** بالکسر افروخته شدن آتش **اشتمال** بالکسر فرا گرفتن از کنز **اشتلم** بضم اول و سوم و چهارم غلبه و تندی و زور و تعدی از برهان و بهار عجم غالباً بلکه یقیناً این لفظ ترکیست چه در لغات ترکی اشتلم بمعنی ستم نوشته است گو که در بهار عجم و برهان اشاره بترکی بودنش نکرده اند **اشمام** بالکسر بوئیدن و بویانیدن **اشنان** بالضم گیاهیست شور که در زمین شور روید چون آن را جامه شویند مثل صابون سفید گرداند و هر گاه که آن را بسوزند شخار میشود یعنی سجی گردد از برهان و رشیدی **اشیختن** بالکسر پاشیدن از برهان **اشراقیان** بالکسر بدانکه اشراقین گروهیست از حکمای سلف که از باعث اشراق و روشنی باطن خود ها که از کثرت ریاضت پیدا کرده بودند تعلیم و تعلم بمکاشفه و مراقبه میکردند و حاجت بر فتن پیش یکدیگر نداشتند بخلاف حکمای مشائین که ایشان نزد یکدیگر رفته مقدمات دریافته آموختندی چنانچه افلاطون و بقراط و غیره از زمره اشراقین بودند **اشکره** بالکسر طائر شکاری که آن را اشکره گویند **اشنه** بالضم و نون چیزیست مثل گیاه خشک که سیاه و سپید باشد که بهندی چهار چهیلا گویند و بعضی چهریله نامند و بعضی ملا گیر خوانند از برهان **اشخوسه** بالکسر عطسه از برهان و رشیدی **اشعث** بالفتح **اشعه** بفتح اول و کسر شین معجمه و تشدید عین مهمله مفتوحه جمع شعاع و کسانیکه بسکون شین خوانند خطاست **اشربه** بفتح اول و سکون ثانی و کسر راء مهمله و بعده بای موحده جمع شراب که بمعنی مطلق هر چیز رقیق است از جنس خوردنی و آشامیدنی مثل آب شیر و خمر و شهد و غیره **اشباه** بالفتح امثال و نظائر جمع شبه بفتح اول و فتح بای موحده و های ملفوظ بسیار مشابهت دارنده **اشکنه** بالکسر و کاف تازی بمعنی برمه نجاران از مصطلحات و بسین مهمله نیز آمده **اشرفی** بسکون شین معجمه و فتح رای مهمله درست زر و این منسوبست باشرف که بادشاهی بود سکه زر بوزن ده ماشه بنام او رواج یافت از شرح دیوان خاقانی و کسانیکه بفتح شین و سکون را خوانند غلط محض است **اشکال جنوبی و شمالی** بدانکه بر فلک ثوابت چهل و هشت اشکال قرار داده اند منجمله آن دوازده شکل بر منطقة البروج واقع اند که دوازده بروج مشهوره عبارت از همین است و پانزده اشکال از ان بجانب جنوب منطقة البروج و بیست و یک شکل بطرف شمال و تفصیل این در غسل بای موحده مع سین مهمله مسطور است **اشعری** منسوب بسوی اشعر که شخصی بود که چون مادرش او را زائید تنش موهای دراز بود از لب اللباب **اشفی** بالفتح و فای مفتوح و الف بصورت یا آلت آهنی که بدان در چرم سوراخ کنند بهندی ستالی گویند و درینجا بلحاظ شکل نوشته شد **اشهی** بفتح اول و ثالث آرزو دارنده تر از منتخب و از زود دهنده تر و درینجا بلحاظ شکل مکرر نوشته شد

فصل الف مقصوره مع صاد مهمله

اصغا بالکسر گوش نهادن و آرزو داری و گوش فرا داشتن از کنز **اصفیا** بالفتح برگزیدگان و این جمع صفی است از منتخب **اصدقا** بفتح اول و کسر دال و قاف بمعنی دوستان و این جمع صدیق است که بر وزن فعیل باشد **اصلا** بمعنی هرگز و الف که در آخر اصلاست برای وقف است یا در عوض تنوین چرا که اصلا در حقیقت اصل بود از کشف **اصطفا** بالکسر برگزیدن و برگزیدگی از منتخب و لطائف **اصحا** بالفتح اول و کسر صاد دوتشدید حای مهمله تندرستان این جمع صحیح است **اصهب** بالفتح هر شی سرخ رنگ که بسپیدی زند از صراح **اصلاب** بالفتح جمع صلب بالضم است بمعنی استخوان پشت که محل نطفه مرد است و از اصلاب مراد آبا و اجداد است از لطائف **اصحاب** یاران و خداوندان و این جمع صاحب نیست بلکه جمع الجمع صاحب است چرا که اسم جمع صاحب صحب است بالفتح و جمع صحب اصحاب جمع اصحاب اصاحیب می آید از لطائف و صراح و سعد الدین تفتازانی و جماعه دیگر میگویند که اصحاب جمع صاحب است چنانچه اطهار جمع طاهر و انصار جمع ناصر و جهال جمع جاهل و جار الله زمخشری ازین انکار دارد **اصوب** بالفتح با صواب تر و نیکوتر

اصطرلاب بضم اول و ثالث آلتیست که از برنج یعنی پیتل میسازند بصورت قرص اندرون آن چند اوراق باشد از برنج و بر آن اوراق دوائر کثیر و خطوط بسیار منقوش میباشد و بر سطح اعلای آن عضاده میباشد که آنرا میگردانند و آنرا عضاده اصطرلاب میگویند پس بقواعد علم اصطرلاب که علمی است برای دریافت احکام اصطرلاب مع صور ارتفاع آفتاب و ستارگان و بلندی هر چیز معلوم کنند و این لفظ را بسین مهمله هم مینویسند بدانکه اصطر بزبان یونانی ترازو را گویند و لاب بمعنی آفتاب چون اکثر بدان احکام آفتاب و ستارگان معلوم کنند و بزرگترین ستارگان و دیگر اشیا آفتاب است لهذا آنرا با آفتاب منسوب کردند و واضع آن بقول اصح ارسطو و بلیناس است که از جام کیخسرو استخراج نموده انداز برهان و کشف و لطائف و بعضی محققین نوشته اند که واضع اصطرلاب ابرخس بفتح اول و فتح موحده و سکون را مهمله و فتح خای معجمه و سین مهمله و بعضی از محققین نوشته اند که اصطرلاب در اصل بسین مهمله بود بفتح اول و ضم طای مهمله جمع سطر است و لاب بمعنی سطرهای آفتاب که احوال آفتاب بدان شناخته میشود بعد از آن سین را بجهت مناسبت طا مطبقه بصاد بدل کردند چنانچه در صراط که در اصل سراط بسین بود اصابت بکسر اول بمعنی رسائی و صواب یافتن از کشف و کنز

اصحاب السبت یاران روز شنبه که قومی از بنی اسرائیل بود حق تعالی امر کرد که روز شنبه ماهیان صید نکنند اتفاقاً در آن روز ماهیان بسیار جمع میشدند ایشان حیله کرده ماهیان را در همان آب بند میکردند و بروز یکشنبه میگرفتند چون ظلم ایشان از حد گذشت حق تعالی همه را مسخ کرده بوزنه ساخت و تنها بعد از چند روز هلاک شدند از لطائف اصطلاح در لغت باهم صلح کردن و معنی اصطلاحی لفظ اصطلاح باهم اتفاق نمودن قومی برای معین داشتن معنی لفظ سوای معنی موضوع آن لفظ اصطلاح ماخوذ از صلح است چون در باب افتعال صاد مقابل فا افتاد تای افتعال را بطا بدل کردند اصطلاح شد اصباح بالفتح جمع صبح بمعنی بامدادها و بالکسر صبح کردن و در اصطلاح رفتن و از حالی بحالی گشتن از منتخب اصطخر بکسر و بالضم نام شهر که قلعه شهر فارس است از مؤید و مدار اصفاد بالفتح دفا و دال مهمله زنجیرها و قیدها و بمعنی بخششها از لطائف و منتخب اصطیاد صید کردن از لطائف و منتخب اصطخر بالکسر و فتح طای مهمله و سکون خای معجمه و در آخر رای مهمله نام شهر و قلعه فارس است معرب استخر که سابق گذشت از لب اللباب و برهان اصرار بالکسر بنا بر کردن کاری مستعد شدن و منع کردن کسی قبول ناساختن اصطبار بالکسر صبر کردن و طا در آن بدل از تای فوقانی است و در منتخب شکیبائی نمودن اصاغر بفتح اول و غین معجمه مکسور بمعنی خوردان اصفر بالفتح بمعنی زرد اصابع الجوز نام شیرینی که بشکل انگشتان باشد بغایت لذیذ اصطناع بالکسر نکوئی کردن و برگزیدن از کشف و مدار و منتخب و کنز اصلع بالفتح و در آخر عین مهمله بمعنی کل یعنی شخصیکه موی سرش زائل شده باشد از بحر الجواهر و لطائف اصابع بالفتح و بای موحده مکسور انگشتان اصبع بالکسر و بای موحده مفتوح و عین مهمله بمعنی انگشت دست یا پا از کنز اصباغ بالفتح و بای موحده و غین معجمه رنگها جمع صبغ اصناف بالفتح قسمها و انواع و گونه‌ها و گروهها و این جمع صنف است اصداف بالفتح جمع صدف اصول خفیف یکی از هفده اصول موسیقی که اصول را بهندی تال گویند صف الفتحتین بمعنی کبر که ثمره نباتیست از بسیاری دراز تر و مزه آن ترش از شرح نصاب و کنز اصحاب کهف بمعنی صاحبان غار و ایشان هفت تن بودند از دوستان حق که از خوف دقیانوس نام بادشاهی ظالم از شهر گریخته در غاری پنهان شده بخفتند و سگی بمحبت ایشان همراه بود بحکم الهی بعد سه صد سال بیدار شده باز بخفتند باز بقیامت خواهند برخاست نام ایشان باتفاق اکثر مفسرین اینست اول مکسلمینا دوم تملیخا سوم کشفوطط چهارم تبیونس پنجم کشافطیونس ششم ازفطیونس هفتم یونس کوس و نام سگ ایشان قطمیر بود اصداق بالکسر راستی کردن قول کسی و بالفتح راستیها اصطکاک بالکسر آواز برکیدیگر خوردن و چیزی سخت از کنز و لطائف و در منتخب بهم واکوفتن اصطبل بکسر اول و سکون صاد مهمله و فتح طای مهمله و سکون بای موحده مکان بستن اسپان از صراح و در رد الاغلاط اصحاب الشمال مو خیان اصل بالفتح بیخ درخت و غیر آن و نسب اصول ثقیل یکی از هفده اصول موسیقی و اصول را بهندی تال گویند اصیل بفتح اول و کسر صاد بمعنی شبانگاه از لطائف و صاحب اصل یعنی صاحب حسب ای کسیکه آبا و اجداد او شریف و نجیب باشد اصحاب منقل بمعنی یاران صحبت از مصطلحات اصول جمع اصل که بمعنی بیخ است و نام علمیکه در آن از سر چهار اصول فقه که ادله شرعیه عبارت از انست بحث کنند و آن چهار اینست کتاب و سنت و اجماع امت و قیاس و درینجا معنی کتاب و سنت قرآن و حدیث است پس اجماع امت عبارت است از اتفاق صحابه یا مجتهدین بر چیزی و قیاس عبارتست از تشبیه چیزی بچیزی بسبب اشتراک آن بر دو در آمری تا که ثابت شود در چیز دوم معنائیکه ثابت است در چیز اول الحکمیکه تشبیه دادن علت ربوطی در حاجین بسبب اشتراک

[حاشیه:] ... بلبتر ... دفت کندن از چشم ... و درین دو لغت ست اول ... بجا انتهار شدن کندن از خشم ... افتادن است دوم تشنیه نگین ... از جلد پر دو اشتن گمان ... صحیح بسیار تحقیق نموده شد ... پر دو اشتن غلط باشد ... زد و دور اماشد ... پس پرواز ... مجمه بود ... در است ... خالی کند ای ... از دل ماندن ... خاطر ... دیده جان را دریافت ... خواجه ... فرخی ...

هر دو در نجاست پس ثابت کردند برای نواظت حکمیکه ثابت است برای وطی مذکور یعنی حرمت و باصطلاح فارسیان بمعنی حرکت تیغ زدن و خمش آهنیده و باصطلاح موسیقیان بمعنی آنکه بهندی آنرا تال گویند
از چراغ هدایت و کشف بدانکه اصول که بهندی آنرا تال گویند نزد عجم هفده است یکی مخمس دوم مجر ترک ضرب آنرا ترکی نیز گویند سوم دو یک چهارم دور پنجم ثقیل ششم خفیف هفتم چهار ضرب
هشتم درفشان نهم ماتین دهم ضرب الفتح یازدهم اصول فاخته دوازدهم چنبر سیزدهم نیم ثقیل چهاردهم اذفر پانزدهم ارصد شانزدهم رمل هفدهم ترک **اصنام** بالفتح بتها و این جمع
صنم است **اصم** بفتحتین و تشدید میم بمعنی کر و ناشنوا و بمعنی سنگ سخت و شهر الله اصم عبارت از ماه رجب زیراکه در و قتال حرام بود و آواز داد خواه و آواز صلاح شنیده نمیشد و حاتم
اصم نام بزرگیست از منتخب **اصول کلام** عبارت از مسائل علم کلام که در ان مطالب علم نقلی بدلائل عقلی ثابت کنند **اصفهان** بکسر و فتح فا شهر مشهور از ایران و نام پرده از موسیقی
از لب اللباب و بهار عجم **اصول فاخته** نام ضربی از موسیقی و نوعی از نواختن ساز از کشف و در برهان نوشته که صوتی باشد از هفده بحر اصول و در بهار عجم نوشته که بهندی آنرا
سو فاخته گویند **اصمعی** بفتح اول و ثالث یکی از تابعین ماهر لغات عرب منسوب بجد خود که اصمع نام داشت و بکسر اول غلط از لب اللباب **اصلی** نوعی از لغت عرب و آن لغتیست که در اصل
موضوع است چون عماد **فصل الف مقصوره مع ضاد معجمه** **اضحی** بالفتح و در آخر الف بصورت یا جمع اضحات است و اضحات مفرد است در اصل اضحیه بود بمعنی قربانی و ضحی
فعلیست از افعال ناقصه و معنی آن کردن کار در وقت چاشت چون اضحی زید قائماً یعنی در وقت چاشت زید قائم شد و فعال ناقصه را ازان ناقصه گویند که آن فقط بفاعل خود تمام
نمیشود بلکه بخبر محتاج میباشد **اضراب** بالکسر رو گردانیدن و مقیم شدن بیکجا و سر فرو کردن و نر بر ماده افگندن و سیر گردانیدن و پدید گردانیدن و شل و بالفتح مانندها و انواع از منتخب
اضطراب بالکسر خلل یافتن و پریشان حال شدن و لرزیدن و طپیدن و زدن شمشیر و جز آن بایکدیگر و بلفظ کشیدن و کردن و افگندن و بخشیدن و دادن مستعمل و در مثنوی معنوی
اضطراب بمعنی مضطرب نیز آمده از منتخب و بهار عجم و لطائف **اضاعت** بالکسر ضائع کردن **اضاءت** بکسر اول و حرف چهارم همزه مفتوح روشن کردن **اضافت** نسبت کردن چیزی را
بسوی چیزی مخفی نماند که اضافت باصطلاح نحویان نسبتیست که میان دو اسم واقع شود بروجه تقیید اسم اول را مضاف و اسم ثانی را مضاف الیه گویند و در فارسی حرف آخر مضاف را
بنابر علامت اضافت کسره میدهند و در تلفظ و این اضافت ده قسم است اول تملیکی و آن اضافت ملک بالکسر است بسوی مالک چون اسپ زید و گنج قارون و قصر سلطان و همچنین اضافت
مالک بملک چون خداوند خانه و سلطان روم و مالک دینار و این را اضافت حقیقی نیز گویند و بعضی اضافت لامی هم نامند چراکه در عربی ترجمه این قسم اضافت در معنی لام تملیک
مستتر باشد دوم تخصیصی و آن اضافت مخصص است بفتح صاد و بسوی مخصص بکسر صاد بدفع اشتراک خاصه او چون آئینه پیل و زنگ شتر و پوست انار و دکان عطار و از همین قسم است
اضافت سبب بسوی مسبب چون کشتهٔ غم و اضافت مسبب بسوی سبب چون تیغ انتقام و این اضافت تخصیصی هم لامیست چراکه تقدیر لام در مضاف الیه میباشد و از همین قبیل است اضافت
ابنی و آن اضافت پسر باشد بسوی پدر بحذف لفظ ابن چنانکه ابوالفضل مبارک و عبدالصمد افضل محمد و ابوعلی سینا یعنی ابوالفضل بن مبارک و عبدالصمد بن افضل محمد و ابوعلی بن سینا
سوم توضیحی و آن اضافت موضح است بفتح ضاد معجمه بسوی موضح بکسر ضاد چون شهر بصره و خطه بخارا و باد شمال و درخت اراک و روز دوشنبه و این را اضافت عام بسوی خاص نیز گویند
چهارم تبیینی و این را بیانی نیز گویند و در این بیان کرده میشود حقیقت و مادهٔ مضاف بمضاف الیه چون دیوار گل و خاتم طلا و کاسهٔ بلور و جامهٔ دیبا و قلمدان چوب بدانکه
فرق در توضیحی و بیانی آنست که توضیحی بجای باشد که مضاف بدون مضاف الیه هم یافته شود و مضاف الیه بدون مضاف یافته نشود یعنی وجود مضاف الیه را وجود مضاف لازم باشد و بیانی آنست
که گاهی مضاف بدون مضاف الیه هم یافته شود و گاهی مضاف الیه بدون مضاف هم یافته شود یعنی وجود هر یکی را وجود دیگری لازم نباشد پنجم تشبیهی و آن اضافت مشبه به است بسوی مشبه
و بعضی این را اضافت مجازی نیز گویند چون دشمن نفس و زال دنیا و گلشن دولت و بهار اقبال و کلاه شگوفه و اطفال شاخ و سنبل زلف و نرگس چشم و جلاد اجل و صندوق سینه ششم توصیفی و آن
اضافت موصوفست بسوی صفت چون شمشیر تیز و کارد کند و اسپ کبود و مرد شجاع هفتم مجازی و آن اثبات مضاف مر مضاف الیه را محض فرضی و اعتباری باشد باین وضع که قائل تشبیه دو شی
در ذهن خود فرض کرده لوازم مشبه به را مر مضاف الیه بسوی مشبه کند و این قسم را استعاره نیز گویند چنانکه سر هوش و قدم فکر و دست عقل و مقصود اثبات سر و قدم برای هوش و فکر محض
تخییل متکلم است که هوش و فکر را شخص صاحب سر و قدم ملاحظه نموده هشتم ظرفی و آن اضافت مظروف است بسوی ظرف چون نشینندهٔ بازار و آب دریا و هوای صحرا و گاهی اضافت ظرف باشد
بسوی مظروف چون شیشهٔ گلاب و صندوق کتاب نهم اقترانی و آن چنان است که مضاف بمضاف الیه اقتران معنوی داشته باشد یعنی مضاف الیه حال باشد مر مضاف را چنانکه درین عبارت نامهٔ عنایت

که بنام فقیر صدور یافت بدست ادب گرفته بسر ارادت نهادم و با تامل بنیاز مفتوح ساخته بچشم عقیدت بر غوانیدم یعنی نامه که مقترن بعنایت بود بدست خود که بجای ادب است
اقتران داشت گرفته بسر که بامر ارادت مقارنت دارد نهادم و برین قیاس فقره دیگر بعضی این را اضافت بادنی ملابست نامند و نزد بعضی صورت آن علیحده است چنانکه مذکور میگردد
دهم اضافت بادنی ملابست یعنی نسبت کردن یکی را بدیگری بکمتر مناسبتی که بینهما واقع است مثال آن ایران را به از توران شمالست ظاهر است که قائل این کلام در محله شهری از
مضافات ایران قیام داشته باشد و همچنین مخاطب با این اندک مناسبت که ذکر کرده آمد تمام ایران از آن خود قرار داده این اضافت متفرع است از اضافت تملیکی که در صدد مذکور شد
باید دانست که کلماتیکه آخر آن الف یا واو ساکن باشد بجهت اظهار کسره اضافت و توصیف یای تحتانی زائده مکسور آرند چون دانای عصر و دنیای لطیف و روی خوب و پهلوی من و باید دانست
در کلمه که آخر آن هاء مختفی باشد وقت اضافت و توصیف آن ها را بهمزه ملینه بدل کنند چون خوشه انگور و باده صاف و گاهی بنا بر تخفیف کلام مضاف الیه را بر مضاف مقدم نمایند
درین صورت کسره مضاف حذف سازند و این اسلوب اضافت را اضافت بالقلب نامند و بعضی اضافت مقلوبی گویند چنانکه اورنگ زیب یعنی زیب اورنگ و بچار پسر یعنی پسر بچار و مردنگ یعنی مرد تنگ
و جهان پادشاهی یعنی پادشاهی جهان و گردون آفتاب یعنی آفتاب گردون و گل آب یعنی آب گل و از چند الفاظ معینه بنا بر ضرورت شعری یا کثرت استعمال یا غلبه سمیت بمضاف
بمضاف الیه مثل میخوان مقدم باشد و کسره علامت اضافت را از آخر مضاف ساقط کنند و این عمل را فک اضافت خوانند و آن الفاظ این است مثل سرو صاحب و مقابل و دشمن و عاشق
و پسر و مالک و الفاظیکه در اواخر آن بعد مده نون باشد و علی العموم این قاعده فک اضافت درین قسم نون جائز نباشد مگر آنکه چند لفظ بر سمع موقوف باشند نه بر قیاس و الفاظیکه
در اواخر آن هاء مختفی باشد چنانکه سرخیل و سرگروه و سر انگشت و صاحب غرض و صاحب دل و قابل شناو دشمن جان و عاشق سخن چنانکه ظهوری گوید بیت درین انجمن کیست
عاشق سخن * که عشقی نورزید با شعر من * مثال دیگر استاد گوید مصرع گرچه بدنقشم ولی عاشق قمار افتاده ام * و پسر قصاب چنانکه بیت دیرینه همدمی که دلم زخم اراد
یار ابرادرست تراگر پسر عم است * مثال فک اضافت لفظ مالک خاقانی گوید بیت اجمله بدین داوری بردر عنقا شدند * کوست خلیفه طیور داور و مالک رقاب * مثال دیگر
هم گوید بیت ای بنفاذ امور بر سر تخت سرور * بر همه شاهان عصر حکم تو مالک رقاب * مثال فک اضافت نون خاقانی گوید در لفظ شبان بیت ضمیر من امیر آبحیوان
زبان من شبان وادی ایمن * مثال دیگر هم گوید در لفظ کمان بیت روی زمین چو تیر شد راست از نوک کلک تو * چرخ کجی که در کمان بر رطاق دلبرست * مثال فک ها
از هاء مختفی مولوی فرماید بیت گر خدا خواهد که پرده کس درد * میلش اندر طعنه پاکان برد * مثال دیگر در حذف کسره اضافت ظهیر فاریابی گوید بیت شمار مجلستان چرخ گوهری باد
که در حساب نیاید بهانخیان گوهر * یعنی حرف یای تحتانی در آخر لفظ بها که برای اظهار کسره اضافت بطرف خیان گوهر ضرورست و درینجا برای استقامت وزن محذوف شده است
و لفظ اول در بعض محل مقطوع الاضافت آید نظامی فرماید ع چو اول شب آهنگ خواب آوردم * و همچنین لفظ نیم همه جا بدون کسره اضافت آید چون نیمروز و نیمشب و همچنین
لفظ پس گاهی مقطوع الاضافت آید چنانکه پس فردا و پس آنگاه و پس کوچه و همچنین از لفظ ولیعهد و ولی نعمت کسره اضافت ساقط کنند مثال آنکه بجهت غلبه سمیت کسره اضافت ساقط شده باشد
چنانکه مرغابی و گلنار و گل گز که سرخ و هم رنگ مشهورست و لبستانسرا و جامه غوک که بعربی طحلب و بهندی کائی گویند و تبرزین نوعی از تبر که سواران لایت در زین نگاه دارند و باید دانست که کلمه
مضاف چون مرکب با شین ضمیر یا تای خطاب یا میم متکلم شود چون غلامش و اسپت و شمشیرم درینصورت بر علت فتح ما قبل و سکون ضمیر متصل کسره مضاف ظاهر نشود مگر وقتیکه بجای ضمیر متصل ضمیر
منفصل که آن زیاده از یک حرف باشد بگذارند چون غلام او و اسپ تو و شمشیر من و بهمین حالت در کلمه بی بلا و جز و بر که با وصف ثبوت معنی اضافت علامت کسره ظاهر نشود و مثال لفظ بی
درین مصرع ع بی یار بسر نمیتوان برد * و بلا نسبت میگویم و عمر خر عشق ضایع ست و دل بجز دلبر دیگر و قتیکه بجای این الفاظ کلمه دیگر که بترادف اینها باشد مثل سوای و غیر و ملال مان بگذارند
کسره علامت اضافت پیدا آید و همچنین از لفظ بر که بمعنی پیش که لازم الاضافت باشد بعد و دش باشد چنانکه درین بیت سعدی بیت جوان از میان برو بذیر * بکردند بر تخت
سلطان سریر * آمیش تخت سلطان مذ نظامی فرماید مصرع تظلم زنانند بر شاه روم * و همچنین از لفظ از بر و زبر که بمعنی بالا باشد چنانکه درین مصرع ع نشستیم از بر باره کوه وش *
مثال فک اضافت آن مصرع نشاندش زبر دست دستور خویش * یعنی بالا مسند وزیر ان مین خود و اگر زبر دست را صفت مقدم وزیر دوم گفته شود چنانکه بعضی گمان برده اند نقل شان اند
لغو محض خواهد بود و همچنین اگر لفظ شان ضمیر جمع غائب کلمه مصدر با محدوده ما آب مقصوره و ما آیره و مضاف الیه واقع شود فک کسره اضافت عموما در مضاف جائز و روا ست ع گردن نخ شان نسیم حاسن کنار *

یعنی زنخدان مغلان مثال الف ممدوده چنانچه سیلاب مثال ایزد از نظامی مصرع بنام بزرگ ایزد داد بخش چنان مثال دیگر از نظامی بقول خاقان چین بیت چو ایزد من
نعمتی در فزوده سپاس ایزدم چون نباید نموده جامی گوید ع بنام ایزد عجب گلدسته نوره وگاهی الف ایزد در کتابت هم ساقط کرده با ما قبل موصول سازند چنانکه
بنام ایزد و بتوان که کسره اضافت از آخر لفظ بزرگ و سپاس و هر دو شعر نظامی و از آخر لفظ نام در مصرع جامی در هر امثلهٔ مذکوره ساکنست داریم و الف ایزد را هر سه جا بضرورت
نظم ساقط کنیم چنانچه سقوط این قسم الف در نظم بسیار است درینصورت از ما نحن فیه نخواهد بود و باید دانست که گاهی کلمه را ابدال کسرهٔ اضافت آرند چنانکه درین مصرع ربوده عشق نیوشندگان را
شکیب ای شکیب نیوشندگان و همچنین درین مصرعه کسان از آشنا دل اندر حریر یعنی نادل آنکسان در حریر رفت چنانکه در بعض الفاظ سقوط کسرهٔ اضافت بنظر آمده
همچنین در بعض جا بدون حاجت اضافت زیاد کسره نیز دیده شده چنانکه کسره لفظ سر درین بیت ظهوری بیت بر بر قصر قدرش زر تماشا سر بر پشت عقل دست بالا مثال دیگر از ظهوری
مصرع از ایشان هر صندلی آلوده کرد و بعضی درچنین مقامات یای تحتانی می‌نویسند و میگویند که این یای زائده است بدانکه هر چند در کلام اساتذه سقوط کسرهٔ اضافت و زیادت آن در بعض محل واقع است
لیکن ازین هر دو امر اجتناب لازم بل الزم مگر اسقاط کسرهٔ اضافت از لفظ صاحب و مر جائز است چون اندکی از اقسام اضافت بیان آمد چند از مشابهات آن نیز گفته میشود
تا تمیزی حاصل گشته طالبان را یک نوع فائده دست دهد بدانکه مشابه بمضاف و مضاف الیه ترکیب بدل و مبدل است درینصورت حرف آخر اسم اول را مکسور نخوانند بلکه آخر هر دو اسم
موقوف تلفظ نمایند چنانکه امام حسن و شاهزاده هرمزد و میرزا صاحب سخن شناس محمود بیگ پس میم امام و های شاهزاده و سین سخن شناس را مکسور نباید خواند زیرا که این هر سه اسم
مبدل است و حسن و هرمز و محمود بیگ این سه اسم بدل است از آنها و باید دانست که قریب باسلوب ترکیب اضافی ترکیب بحذف حرف تشبیه باشد از مشبه به و باسقاط لفظ دار از مشبه چنانکه
آئینه رو یعنی چون آئینه رو و مه رو و سرو قامت یعنی چون سرو قامت دیگر ترکیب تمیز چون پست مرتبه و بلند همت یعنی پست از روی مرتبه و بلند از روی همت درین هر دو ترکیب آخرین
نیز حرف آخر اسم اول را موقوف خوانند و اصلا مکسور بزبان نرانند و هر یک ازین قسم اسمای مرکبه چنانکه آئینه رو و سرو قامت و پست مرتبه و بلند همت و امثال آن نیز القاب گویند
اضداد بالفتح جمع ضد اضرار بالکسر ضرر رسانیدن اضطرار بالکسر بے اختیار و بیچاره گردیدن از صراح اضمار بالکسر ضمیر آوردن بر اسمی در کلام اضیع بفتح اول و سکون ثانی و فتح
تحتانی و عین مهمله ضائع کننده تر اضلاع بالفتح جمع ضلع که بمعنی پهلو باشد و گاهی بمعنی گوشها و اطراف و جوانب مستعمل میشود اضطجاع بکسر اول و کسر طای مهمله و جیم و عین مهمله بر پهلو خفتن
از کنز و منتخب و صراح اضعاف بالکسر دو چند گردانیدن و بالفتح دو چندها اضیاف بفتح اول جمع ضیف که بمعنی مهمان باشد و این جمع خلاف القیاس است اضیاف بالفتح جمع ضیف است که بمعنی
مهمان باشد اضعف بفتح اول و فتح عین مهمله ضعیف تر اضلال بالکسر بیراه گردانیدن کسی را از کنز اضغاث احلام اضغاث بفتح اول و ضاد و غین معجمتین و ثای مثلثه بمعنی
دسته‌های گیاه خشک و تر با هم آمیخته چه ضغاث جمع ضغث بالکسر است احلام بالفتح و حای مهمله بمعنی خوابها جمع حلم که بالضم است بمعنی خواب پس مجموع اضغاث احلام بمعنی خوابهای پریشان
که تعبیر درست نداشته باشند بجهت اختلاط احوال معقول و غیر معقول اضحوکه بالضم و حای مهمله آن چیز و سخن که مردم را خنده آرد اضعاف مضاعفه بالفتح دو چندها دو چند کرده شده و کنایه
ازین کثرت در کثرت و بسیار در بسیار است فصل الف مقصوره مع طای مهمله اطفا بالکسر کشتن آتش و کشتن چراغ از منتخب اطرا بالکسر مبالغه کردن در ستایش و مدح اطناب
بالکسر دراز سخن و بالفتح رسنهای خیمه از منتخب و در بهار عجم نوشته که اطناب بلفظ دادن و آوردن و رفتن مستعمل اطیب بفتح اول و فتح تحتانی خوشبودار تر و پاکیزه تر اطالت
بالکسر دراز گردن اطارت بکسر اول پرانیدن اطراح بالکسر و حای مهمله انداختن از آداب الفضلا و منتخب اطراد بالکسر و تشدید طای مهمله بمعنی راست شدن کار و پی یکدیگر شدن و بتخفیف بمعنی
راندن از صراح و منتخب اطراز بالکسر نقش کردن و بالکسر و تشدید نیز بمعنی نقش کردن اطلس بمعنی درم بی نقش سکه و نام جامهٔ ابریشمی که اکثر از نقش ساده باشد و بمعنی سطح مقعر فلک نهم
که سطح محدب آنرا عرش گویند زیرا که چنانچه درم بی نقش از نقوش ساده باشد همچنین فلک نهم از نقوش کواکب ساده است و بمعنی گرگ درنده تیره یعنی سرخ تیره رنگ از منتخب و شرح نصاب
و شرح قران السعدین اطروش بضم اول و سوم و واو معروف و شین معجمه بمعنی کر که بهندی بهرا گویند از شرح نصاب اطماع بالکسر در طمع انداختن از کنز و بالفتح جمع طمع اطراف بالفتح جمع
کنارها و نواحی اطلاع باطلاع بمعنی دست و پا از کنز اطلاق بالکسر روان کردن و رها کردن از بند و گشادن و گفتن و شکم راندن از کنز و منتخب اطریفل بالکسر معرب تریپهل چه در هندی تری بمعنی
سه باشد و پهل بمعنی ثمر از رسالهٔ معربات چون دوائی است مرکب از هلیله و بلیله و آمله مرکبست بدین اسم مسمی گردید اطال بالفتح نشانهای سری که بر دیوار ان از لطخ از منتخب اطریه بالفتح و معروف چهارم

یای تحتانی رشته که از میده ساخته با شیر و شکر میخورند از برهان اطروبه بالضم و رای مهمله مضموم و با موحده آنچه مردم را بطرب آرد و بمعنی ساز و مزامیر و نغمه مستعمل مشهور

اطره بالضم زه بن ناخن از بحر الجواهر **اطعمه** بفتح اول و کسر عین مهمله جمع طعام **فصل الف مقصوره مع ظای** ✻ **اظهار** بالکسر غالب گردانیدن و پیدا کردن

از منتخب **فصل الف مقصوره مع عین مهمله** ✻ **اعیاء** بالکسر و یای تحتانی مانده شدن و مانده کردن از بسیار رفتن با حرکت از منتخب **اعتاء** بالفتح گردنکشان

این جمع عتوست از لطائف **اعمی** بالفتح و میم مفتوح و در آخر الف بصورت یا بمعنی نابینا **اعشی** بالفتح و شین معجمه مفتوح و در آخر الف بصورت یا لقب شاعری عظیم الشان از عرب از سرور

و در منتخب بمعنی شبکور نیز آمده است **اعتزا** بزای معجمه نسبت داشتن خود را بکسی نسبت کردن از منتخب **اعصاء** بالکسر نافرمانی کردن و جمع کردن گروهی از خیر و شر **اعلا** بالکسر بلند شدن از منتخب

اعلای بالکسر بلند کردن و بزرگوار کردن از منتخب **اعتناء** بالکسر تای فوقانی نیز مکسور و بعد آن نون غمخواری کردن و تیمار داشتن و اهتمام و مهربانی کردن از کشف و کنز و منتخب **اعفای** بفتح اول

و کسر ثانی و تشدید فا جمع عفیف **اعطاء** بالکسر دادن و بخشیدن از منتخب **اعراب** بالکسر فصیح و روشن گردانیدن و بیان کردن و حرکات اواخر کلمات عربیه را که واضح میکند معانی

مقتضیه را با آنکه دور میکند فساد التباس را یا بمعنی با خود است از عربت معده اذا فسدت پس برین تقدیر همزه باب افعال برای سلب باشد و بالفتح عربان صحرانشین یا بمعنی این لفظ جمعیت

که مفرد ندارد از قاموس و صراح و لطائف و کنز و غیره **اعجاب** بالکسر تکبر و غرور انداختن و تکبر کردن و بر چیزی تعجب آوردن و عجیب دانستن از منتخب **اعشاب** بالفتح گیاهای تر **اعاجیب**

بفتح اول و ثانی و کسر جیم جمع عجیب چنانکه اعادیث جمع حدیث از قاموس **اعقاب** بالفتح پس ماندگان و پس آیندگان و پسران و اولاد جمع عقب **اعادت** بکسر اول بازگردانیدن

و بازگفتن از منتخب و کنز **اعنات** بالکسر حرف سوم نون و در آخر تای فوقانی خود را بکار سخت افگندن نام صنعتی که آنرا التزام ما لا یلزم نیز گویند **اعوجاج** بالکسر و واو مکسور و جهر

بمعنی کج شدن از منتخب و کنز **اعرج** بفتح اول و ثالث لنگ از منتخب **اعتداد** بالکسر بمعنی اعتبار و بمعنی بشمار آوردن از لطائف و منتخب **اعداد** بالکسر آماده ساختن و بالفتح جمع عدد

از منتخب **اعتضاد** بالکسر ضاد معجمه بازو دادن یعنی یاری و مدد کردن و میتوانند که گاهی اعتضاد که مقصد است بمعنی معتضد باشد اسم فاعل است چنانکه بدری بمعنی بادی است **اعتماد** بکسر اول و ثالث

پشت تکیه کردن بچیزی از کشف **اعتقاد** در دل گرفتن و سخت محکم شدن بلفظ داشتن مستعمل از بهار عجم **اعتیاد** بالکسر بعده فوقانی تحتانی باز آمدن و عادت کردن از منتخب **اعذار** بالکسر حرف

سوم ذال معجمه عذر کردن و ختنه کردن و طعام ضیافت ختنه از منتخب و صراح و کنز **اعصار** بالکسر و صاد مهمله گردباد که بهندی بگولا گویند و بالفتح جمع عصر که بمعنی زمانه است از کشف و منتخب و شرح نصاب

اعتبار بالکسر عبرت گرفتن و باندیشه از یک چیزی رفتن و چیزی را نیک نگاشتن از منتخب **اعور** بالفتح و واو مفتوح بمعنی شخص یک چشم و نام یک رود که از بشش روده شکم است که آنرا دخل

الخرج هم خوانند یک راه است از بحر الجواهر و کنز **اعتذار** بالکسر عذر خواستن **اعمار** بالفتح عمرها و زندگانیها این جمع عمر است از منتخب **اعشار** بالفتح و شین معجمه جمع عشر که بالضم بمعنی ده حصه

باشد از چیزی **اعزاز** بالکسر عزت دادن **اعجاز** بالفتح سرینها و بالکسر عاجز کردن کسی و خرق عادتیکه از نبی ظاهر شود چرا که کافران از دیدن آن عاجز میگردیدند

از منتخب و غیاث **انعکاس** بالکسر و رازگون کردن و عکس چیزی در آب و آئینه و غیره افتادن **اعمش** بالفتح و میم مفتوح و شین معجمه آنکه آب از چشمش بسبب مرض جاری باشد و لقب عالمی از

منتخب و لطائف **اعواص** بالکسر و صاد مهمله دشوار کردن کار بر خصم از منتخب **اعراض** بالکسر روی از چیزی گردانیدن و بالفتح متاعهای بسیار و باصطلاح حکما بمعنی عرض که بسبب عرضی بپیدا شده باشند

و جمع عرض که بمقابله جوهر باشد یعنی چیزهائیکه ثابت و مستقل بنفس خود نباشند و قائم بغیر باشند و اعراض نفسانی عبارت از غم و هم و فزع و فرح و خجالت است **اعتراض** پیش آمدن

بر کسی او در میان آمدن حائل شدن از کشف و کنز اللغات **اعتیاض** بمعنی عوض دادن درین لفظ یا بدل از واو است از لطائف **اعتساف** بالکسر از عسف بمعنی بیراه رفتن

و بیداد کردن از کنز و کشف و منتخب **اعراف** بالفتح مقامیست مابین دوزخ و بهشت و بعد انجنت آنرا اعراف گویند که ساکنان آنجا اعراف باشند که شناسنده تر باشند باحوال بهشتیان و دوزخیان

و این روایت از امام زاهد است از مدار الافاضل و کشف و منتخب و صراح کشف و منتخب بمعنی بوها نیز نوشته **اعتراف** بالکسر بر خطای خود اقرار کردن و شناختن از منتخب با لفظ داشتن و آوردن

مستعمل **اعتکاف** بالکسر باز ایستادن از چیزی از کنز و در منتخب گوشه نشینی در مسجد **اعطاف** بالفتح تهیگاهها از کنز جمع عطف **اعتناق** معانقه کردن از لطائف **اعتاق**

بالکسر بنده آزاد کردن از منتخب **اعناق** بالفتح گردنها و بزرگان قوم از لطائف و منتخب **اعتزال** بالکسر رای معجمه یکسو شدن از کنز و در لطائف گوشه نشینی و یکسو شدن و منکر عالم باطن

شدن و در محسوسات ماندن تمام کلامه و باصطلاح اشراز محققین اعتزال تا القدم عرش شدن و عباد از خالق تعال خود را خیر آورشر آفریننده داشتن و صلح در حق عباد از طرف باری تعالی

واجب دانستن ست **اعدل** بفتح اول و فتح دال شایسته تر بگواهی ادن و داد دهنده تر از صراح **اعمال** بالکسر کار فرمودن و بالفتح کارها و بمعنی دهات و پرگنات نیز آمده

ظاهرا باین معنی اخیر مجاز ست **اعزل** بالفتح و زای معجمه نیز مفتوح در لغت بمعنی مرد بی سلاح ست و نام ستاره که آنرا سماک اعزل گویند چه قریب او کوکب دیگر که بمنزله سلاح و نیزه او

باشد نیست بخلاف سماک رامح که قریب او کوکب ست که بمنزله سلاح و نیزه باشد از شروح قران السعدین و منتخب **اعجال** بالفتح شتابیها و شتابی کنندگان و گوساله ها

اعتدال بالکسر میانه شدن در گرمی و سردی و خشکی و تری یا در طول و عرض و برابر بودن هر چیز و گاهی کنایه باشد از اعضا و اندام چرا که اکثر اعضای بیرونی انسان دو دو هستند

و با هم عدل یعنی برابر دارند و این مجاز ست که اطلاق مصدر بر اسم فاعل شده ست **اعتلال** بالکسر بیمار شدن و بهانه آوردن و علت و سبب آوردن برای چیزی و هم

باز داشتن کسی را از کاری از صراح و منتخب **اعتقال** بالکسر و قاف بند کردن و بسته گردانیدن از کنز و منتخب **اعتصام** بالکسر خود را از گناه محفوظ داشتن و چنگ در زدن

بچیزی از کنز و منتخب **اعظام** بالکسر بزرگ کردن و بزرگ داشتن **اعاظم** بفتح اول و کسر ظای معجمه بمعنی بزرگتران این جمع اعظم ست چنانکه افاضل جمع افضل **اعلام**

بالکسر خبر دادن و آگاه کردن و بالفتح علمها و فوج و نشانهای لشکریان و بمعنی اسمها و مردم و نامها و شهر و بمعنی کوهها از منتخب **اعدام** بالکسر نیست کردن **اعم** بفتح اول و ثانی و تشدید میم

فراگیرنده تر همه را از منتخب **اعجم** بالفتح آنکه سخن فصیح گفتن نتواند بمعنی گنگ نیز آمده از منتخب و غیره **اعمام** بالفتح جمع عم که بمعنی برادر پدر ست از منتخب **اعوام** بالفتح بمعنی

سالها و این جمع عام ست که بمعنی سال باشد از منتخب **اعلان** بالکسر ظاهر کردن و آشکارا کردن از کنز و صراح **اعلن** بفتح اول و سوم آشکاراتر **اعوان** بالفتح یاران

یعنی مددگاران و یاوران از کنز و منتخب **اعیان** بالفتح بمعنی بزرگان و چشمها و شیها و ذوات موجوده در خارج از منتخب **اعجوبه** بضم همزه بمعنی عجیب و آنچه مردم را در تعجب

اندازد و بغیر همزه از مزیل الاغلاط **اعنه** بفتح اول و کسر عین و تشدید نون مفتوح جمع عنان اسپ **اعزه** بفتح اول و کسر عین و تشدید زای معجمه مفتوح بزرگواران

و این جمع عزیز ست **اعونه** بفتح اول و سکون عین و کسر واو و بعده نون یاری کنندگان و این جمع عائن ست خلاف القیاس یعنی عائن جمع عائن که اسم فاعل باشد از عون

اعیان ثابته صور اسمای الهی از کشف و در مدار الافاضل بمعنی صور علمیه نوشته است **اعضاء رئیسه** دل و دماغ و جگر و غیره **اعمی فطری** بالفتح و میم مفتوح و

فای مکسور بمعنی کور مادرزاد **اعیائی** بالکسر و بالفتح نام دردی که صاحبش از حرکت ایذا میابد **اعالی** بفتح بلندان و بلندمرتبگان و جاهای بلند از کنز و کشف **اعادی**

بفتح اول و ثانی و کسر دال بمعنی دشمنان از منتخب و کنز و کشف **اعجمی** بالفتح مراد از نادان و غیر فصیح از شرح تحفة العراقین **اعرابی** بالفتح بمعنی یکی از اعراب این منسوب ست

با عراب که بمعنی عربان صحرانشین ست **اعنی** بفتح اول و سکون ثانی و کسر نون بمعنی قصد میکنم و مراد میدارم این صیغه متکلم واحد ست از عنی یعنی عنا یعنه

فصل الف مقصوره مع غین معجمه **اغرا** بالکسر بجنگ برانگیختن کسی را و برغلانیدن از کشف و کنز و منتخب **اغضا** بالکسر و ضاد معجمه اغماض

و چشم پوشی **اغوا** بالکسر گمراه کردن از منتخب **اغنا** بالکسر توانگر کردن و بی نیاز گردانیدن از منتخب **اغتراب** غریب و مسافر شدن از لطائف **اغاثت** بکسر اول

و حرف چهارم ثای مثلثه بمعنی فریادرسی از منتخب **اغریرث** بکسر اول و سوم و پنجم و در آخر ثای مثلثه نام پادشاه برادر افراسیاب از رشیدی و برهان و مدار **اغاید** معشوقان

این جمع اغید ست که صیغه اسم تفضیل باشد بمعنی نازک بدن تر و نرم اندام تر از منتخب و صراح **اغبر** بالفتح و بای موحده نیز مفتوح بمعنی خاک رنگ و گرد آلود از کنز و منتخب

اغتفار مغفرت از لطائف **اغار** بالفتح بمعنی نم و زمین نمناک و جنبیدن و برغلانیدن و آمیختن از لطائف **اغمار** بالفتح نادان و ناآزموده کاران **اغلمش** بفتح اول

و ثالث و رابع نام پادشاهی از ترکستان از مدار و شروح و بعضی محققین بضم اول و سوم و چهارم نوشته اند **اغماض** بالکسر چشم پوشی و آسان گرفتن و رعایت از منتخب **اغلط** بمعنی غلط تر

اغلاط بالکسر غلط کردن و بالفتح جمع غلط **اغلاظ** بالفتح و ظای معجمه چیزهای درشت و سطبر **اغتراف** از کف آب خوردن از لطائف **اغلاق** بالکسر در بستن از کنز و منتخب و باصطلاح دشوار

حصول معانی **اغراق** بالکسر غرق کردن و مبالغه کردن و کمان سخت کشیدن از منتخب و بعض از محققان نوشته اند که اغراق آن مبالغه را گویند که بحسب عقل ممکن باشد و باعتبار عادت

محال نماید آنکه بعادت و عقل هر دو محال باشد آنرا مبالغه غلو نامند **اغفال** بالکسر فروگذاشتن و بیخبری از منتخب **اغلال** بالفتح طوقها آهنی جمع غل بالضم و آبهای روان بالکسر خیانت کردن

از لطائف **اغنام** بالفتح بز و گوسپندان این جمع غنم ست **اغلام** بالکسر کار شنیع با امردان و کودکان کردن **اغصان** بالفتح و صاد مهمله جمع غصن بضم که بمعنی شاخ درخت ست

از کشف و کنز و منتخب اغلاظ ایمان بالفتح و ظای معجمه بکسور الف مفتوح بمعنی قسمهای درشت غلوطه بالضم اول و ثالث چیزی یا سخنی که آن کسی را در غلطی و وهم اندازد از منتخب و غیره اغذیه
بفتح اول و سکون غین و کسر ذال معجمه و فتح تحتانی جمع غذا اغانی بالفتح جمع اغنیه که بالضم اول و تشدید یای تحتانی مثل امنیه و امانی و اضحیه و اضاحی و اغنیه سازی را گویند که بی نفخ دم
بنوازند مثل چنگ و رباب و مزمار آنرا گویند که بنفخ دم نوازند مثل نی و سیقعار شرح گلستان از میر نور الله منتخب فصل الف مقصوره مع فاء افنا بالکسر نیست کردن از منتخب
افعی بفتح اول و سکون فا و فتح عین مهمله و در آخر الف بصورت یا نوعی از مار سیاه که بغایت زهرناک باشد فارسیان بکسر عین خوانند افسا بالفتح و سین مهمله بمعنی افسونگر از برهان
افشا بالکسر آشکارا اظهار کردن از منتخب افترا بالکسر بمعنی بهتان افراساب بالفتح و سین مهمله بکسر بمعنی حبابها که بوقت بارش بر روی آب پدید آیند از سراج افراسیاب
بالفتح بادشاهی عظیم الشان از بادشاهان توران که بغایت شجاع و بهادر بود و بمعنی حبابها نیز باشد و با این معنی چون در لفظ آب و الف است الف دوم بیای تحتانی موافق قاعده
بدل شده است افت بالضم بمعنی افتادن بمیان دار یعنی در کشتی دو کس را از هم جدا کردن از شرح گل کشتی افاضت بکسر اول فیض دادن و خبر بسیار رسانیدن و پر کردن ظرف از منتخب
افاقت بالکسر بهوش باز آمدن از منتخب و کنز افلاج بالکسر فالج شدن و بجنبش و حرکت گردیدن عضو فلاح بالکسر فیروزی رسیدن و رستگاری از منتخب افتتاح بالکسر گشادن و آغاز کردن از منتخب افتراع
بالکسر دوشیزگی بردن دختر از حلیه سرور و شاد و خرم کردن افراح بالکسر شاد کردن از کنز افضاح بالکسر و ضاد معجمه فضیحت کردن و رسوا کردن افضح بالفتح رسواتر افتضاح بضاد معجمه رسوائی افتقاد بالکسر و
حرف چهارم قاف بمعنی گم کردن یعنی ناموجود کردن و بمعنی تفحص کردن و بمعنی گم شده را باز جستن و مهربانی کردن از لطائف افتاد بالضم مجانا بمعنی اتفاق از مدار و کشف افساد بالکسر فساد
کردن و تباه کردن و بالفتح تباهیها از منتخب افخاذ بالفتح و خای معجمه و ذال معجمه رانها افتقار بالکسر محتاج و درویشی و خوار و عاجز از منتخب و غیره افکار بالفتح و کاف عربی جمع فکر و
در فارسی بفتح اول و کاف فارسی بمعنی ریش و زخم و بمعنی مجروح از رشیدی و برهان افطار بالکسر روزه گشادن و روزه شکستن از منتخب افدر بالفتح و دال مهمله مفتوح بمعنی برادر زاده و
دختر برادر زاده از کشف و سروری و مدار و برهان و رشیدی نوشته که صحیح آنست که برادر پدر را گویند که بعربی عم نامند افشار بالفتح و شین معجمه طایفه ایست از قزلباش از فرهنگ
ترکی افسار بالفتح و سین مهمله ریسمانیکه بدان اسپ را بسته میکشند و بسبک باگ دور گویند افزار مصالح طعام مثل کشنیز و قرنفل و زیره و غیره و این مخفف ابزار است افسوس
بالضم بمعنی تمسخر و بازی و ظرافت و تمسخر و بالفتح دریغ و حسرت و ظلم از رشیدی و برهان بهمه معنی بالفتح افلاس بالکسر بیچیز شدن یعنی بجا رسیدن که گویند فلسی ندارد از صراح بدانکه
درین لفظ خاصیت باب افعال سلب ماخذ است افتراش بالکسر گستردن و شکستن و گشتن و به نشان در یافتن چیزی را و سوار شدن از منتخب افراس بالفتح اسپان جمع فرس است
که بمعنی اسپ باشد افتتاش بالکسر تفتیش کردن یعنی جستجو کردن از لطائف افراط بالکسر از حد در گذشتن و این ضد تفریط است که بمعنی کمی کردن و تقصیر کردن است از صراح و
منتخب افتراق بالکسر از همدیگر جدا کردن افق بضمتین کناره آسمان از منتخب و تحقیق افق در بیان آفاق نوشته شد و هم در تحقیق دایره عظمی در فصل دال مع الالف
مفصل مذکور خواهد شد افک بالکسر دروغ و بهتان از کنز و مدار افضل بالفتح بهتر افضل الدین که نام خاقانی ست علیه الرحمة افاضل بفتح اول و کسر ضاد معجمه فاضلتر و این
جمع افضل ست افتعال بالکسر تهمت و بهتان افضل الاشکال کنایه از شکل روز گرد میباشد افیال بالفتح جمع فیلان افیل بفتح اول و کسر فا بمعنی شتر جوان از شرح نصاب
افعی آتشین دم بفتح دال کنایه از بندوق افحام بالکسر و حای مهمله خاموش گردانیدن بحجت از منتخب افگنده سم بمعنی عاجز و از حرکت باز مانده افرشتیم بمعنی ابریشم افتادن
بالضم و بفتح چنانکه مشهور شده از برهان و مؤید و مدار و کشف افدین بالفتح تعجب کردن از برهان افانین بفتح حرف چهارم که نون است مکسور بمعنی شاخهای درخت و بمعنی نهرها و انواع
سخن جمع الجمع افنان است و افنان جمع فنن است که بمعنی شاخ باشد و نیز جمع فن از منتخب فنان بالکسر گونه گون و در فن بالفتح شاخهای درخت جمع فنن از کنز افسان بالفتح و سین مهمله
سنگ فسان افغان بفتح آه و ناله و نام قومیست معروف از رشیدی و برهان افتتان بالکسر بمعنی در فتنه افتادن و در فتنه انگیختن از لطائف و کنز افسرده از بیاری سردی
پژمرده شده و یخ بسته شده از بهار عجم و غیر آن افرنجه بالفتح و رای مهمله مفتوح و نون و جیم عربی نام شهر افئده بالفتح و حرف سوم که همزه است مکسور و دال مهمله مفتوح بمعنی دلها و این جمع
فواد است که بمعنی دل باشد افواه بالفتح کاروی با خوشبو و بمعنی دهنها و یا بمعنی جمع فوه است که بروزن قول بمعنی دهن باشد لیکن مجازا بمعنی شهرت مستعمل از کنز و منتخب خیابان و سید نور الله
در شرح گلستان نوشته که افواه جمع فوه است که بضم اول بود با را لازم آخر حذف کردند چون او تحمل اعراب نداشت بجیم بدل کردند ضمه فا که بجهت مناسبت واو بود برخفت بفتحه بدل شد چنانچه

فراخ کنارهای مکسور معجمه و ضاد بالفتح فضیه و مشهور قومیست که افغان جمع نون بکسر جمع میم و اول بفتح افاغنه گویند اگر نواه جمع مدر و فریه تصغیر مینمایند و بحال تکسیر جمع صغیر اینکه تم صیغه چون گویند مفرد دمحل

افغ بالفتح قسمیست از مار بغایت زهرناک اکثر فعی بالفتح اسکندر ابته در خاقانی تخلص فضلی قفسه شود متولد ماه هفت از کمتر که ناتمام بچه نون و فارسی کاف و بالفتح افگانه ست فضا جمع دمین

ولکن قسما منتخب از کسب دادن سرمایه نون و بالکسر اقنا به قاف مع مقصوره الف فصل ست افعی جمع اين ناک زهر مارهای افاعی دیگر زمرد کو دمین از افعی که گویند و

بالفتح قصا جمع دوریها و کنارها بالفتح قصا منتخب از پیروی بمعنی قا چهارم و بالکسر قفا منتخب و کنز از گرفتن سرمایه کردن حاصل بمعنی دن کسب نون و مکسور فوقانی تای و بالکسر

ترو بمسجد نهایت به دورتر بمعنی مفتوح مهمله صاد و بالفتح اقصی قاموس و صراح از دوست بمعنی که قصیه جمع دهم ست رجا جمع ار چنانکه است کناره و دوری بمعنی قصر و اول

بعض و است خویشاوند بمعنی که قریب جمع مهمله رای بکسر اقرب ست یهود قبله آن و است واقع شام ملک در السلام علیه داود کرده بنا گویند المقدس بیت آنرا که مسجدیست اقصی

قافیه چون و حرکات اختلاف با قافیه کردن مختلف آن و قافیه عیب از عیبی ست بالکسر اقوا التعریف بعلم صاحب علی الخنجی کمال ست محض غلط اخوانند ضم را و بفتح دوم و

را عیب این لهذا شده تمام ست صحیح قافیه که شاعر زاد که میباشد آن سبب عیب این چون و است زاد شدن تمام لغت در اقوا و بالضم دور با بالفتح دور قافیه ها بالضم کل با بالکسر گل

و بالفتح قضی منتخب از گردن و پیر مکسور نیز فوقانی تای و بالکسر اقتدا منتخب از طلا چرک و نقره ریم حروف اول یای و بالکسر اقلیمیا عطائی رساله و منتخب از دینار کردن نام اقوا ضاد

بفتح اقارب جمع اقرب ست این جمع منددان و تحتانی و مکسور واو و بالفتح اقویا ترا منتخب از مندتر نور قوی و سوم اول بفتح اقوی منتخب ترا کننده حکم مفتوح معجمه

و فتح دوم و قاف بضم القضات اقضی لطائف از آمدن نزدیک بالکسر اقتراب کنز از بریدن و شمشیر بای و معجمه ضاد و بالکسر اقتضاب منتخب از آن خویشان و نزدیکان

اطلاع برای تکبیر گردن قائم قیام و نماز در نمودن امام کسر بای اقامت شبه با قاضیان از بالاتر بمعنا مرتبه در که قاضی آن یعنی قاضیان از تر قاضی دوم و معجمه ضاد تخفیف و

اغنیا از عبارت بالکسر اقناعیات ست خوراک و رزق بمعنی که قوت جمع بالفتح اقوات گذشتن در کاری از و نمودن بیع فسخ بالکسر اقالت گفتن جماعت نماز

سوی شدن بر سر مهمله حای بالکسر اقماح منتخب از ترا زشت بالفتح اقبح را کسی کردن عیب بالکسر و بر کاسه بالفتح اقداح معیوب و قصور با مهمله حای و بالفتح اقدح

بالکسر اقصاد و صحاح و منتخب از آید بر معر بالکسر اقلید کشف و منتخب و صراح از دن کر سوال و خواستن بمعنی سهای خرهای بالکسر اقتراح لطائف از باشند زمین بسوی چشمها چنانکه آسمان

باطلی و منتخب از ایستادن بر پیچیزی کردن کوتاهی مهمله صاد بالکسر اقصار کنز و منتخب از کناره بمعنی بضم ست قطر جمع اول بحنی قطرها بمعنی اقطار بالفتح قطار منتخب از رو میانه مهمله و صاد و

بدیع علم اهل اصطلاح و گرفتن نور بمعنی اقتباس لفظ زیر در پاره آتش بمعنی بتحتین قبس که ماده از خود را مقصد گرفتن چراکه آتش گرفتن بالکسر اقتباس نمودن المعنی و قلیل اللفظ کثیر کلام ما اهل

منتقی آنرا معنفش نام که ریاضی اشکال و هندسه علم در کتابیست مکسور دال و ثانی کسر و اول بضم اقلیدس بعضی و کنز از بشارت بی و در خود عبارت در حدیث یا قرآن از کلی اند

بالکسر اقتناص نوشته دال حرکت و گفته بالضم منتخب و در آن غیر و برهان و سروری از نوشته اما فتح دال از اول بکسر هندسه بمعنی بالکسر دس کلید بالضم اقلی یونانی بزبان چه است مبدل کلید لفظ این

نصاب شرح از زند سازند خورش آن از که است شده دوا ده گیاه خشک جغرات و ست بالا آن گویند نیز کشک و اقرت آنرا که پنیر بمعنی ترین بزرگ و بالکسر اقط لطائف و کنز از کسب کردن شکار مهمله صاد و نون د

نصاب شرح از فارسی کاف بفتح گویند آنرا کنجا که بهند گل بمعنی مهمله عین و مفتوح مهمله رای و بالفتح اقرع مصطلحات و منتخب و مدار از استفاده گاهی و است جاگیر بالفتح اقطاع کنز و منتخب و

مهمله طای و بالکسر اقتطاف کردن قناعت بالکسر اقتناع شتر نامادگی تنها بفتح و گرائیدن شکسته مهمله عین و بالکسر اقماع لطائف از دست بریده بالفتح اقطع

دولت بمعنی فارسیان که نوشته عجم بهار در و غیره و منتخب از کردن قبول بمعنی و کسی سوی دولت آوردن رو آمدن پیش اقبال است قفل جمع بالفتح اقفال یا ثمره و بمعنی میوه

قیمت کم غلام بمعنی اقل عبد و تر اندک بمعنی لام تشدید و بتحتین اقل ارد ادبار قبال معنی همین که اقبال امال مجهول تحتانی یای و مکسور موحده بای بالکسر اقیبل نماید استعمال طالع و قوت

کردن ستم و خیری در آمدن و کردن اختیار مهمله حای چهارم حرف و بالکسر اقتحام منتخب و لطائف از درویشی و کردن اندک بالکسر اقلال کنز از بزرگواران تحتانی یای و بالفتح اقیال

خیر اصل نون ضم و اول بضم اقنوم ایشان مذهب در نصاری کتاب سه آن و اقنوم جمع نون کسر و اول بفتح اقانیم سوگندها و حصهها بالفتح اقسام منتخب و کنز از غنیمتن دو خود

منتخب و موید از مذکور اقنوم سه بیان در نصاری مذهب کتاب سه نام و گویند نیز القدس روح و ابن و اب آنرا و علم و حیات وجود ست اقنوم سریانیان اصطلاح در

و غیر آن **اقتحام** بالکسر اندرختن خود را در چیزی از منتخب **قوام** بالفتح جمع قوم **قدام** بالکسر پیش رفتن در کار و بالفتح قدمها از کنز **اقلیم** بالکسر و آن هفتمین حصه ربع مسکون
که عبارت از زمین آباد است و هر حصه طولانیست که یک سر بمشرق دارد و سر دیگر بمغرب و هر اقلیم منسوب بیکی از سبعهٔ سیاره است و در بعض کتب اسمای هفت اقلیم و مناسبت هر یکی بسیاره
همچنین نوشته اند چنانکه شیخ محمد لاد صاحب مؤید الفضلا نوشته است هندوستان بزحل و چین بمشتری و ترکستان بمریخ و خراسان یعنی ایران بشمس و ماوراء النهر یعنی توران بزهره و روم بعطارد
و بلخ بقمر منسوبست و اطلاق اسم اقلیم برین ملکهای مذکور مخالف قرار داد حکماست چنانچه تفصیل اقالیم در باب ها هوز شرح لفظ هفت اقلیم خواهد آمد انشاء الله تعالی و لفظ اقلیم از منتخب
و کشف و غیره بالکسر ثابت شده است و بفتح غلط ست **اقحوان** بضم اول و ضم حای مهمله و فتح اول نیز آمده بمعنی بابونه از مؤید و بحر الجواهر و سروری و برهان **اقران** بالفتح همسران
و نزدیکان و همسایگان از مدار **اقتران** نزدیک شدن **اقچه** بالفتح و جیم فارسی بمعنی مهر زر و نقره یعنی درم و دینار و هر چیز سپیکه در کشت نصب کنند این لفظ ترکیست در لغات
ترکی بالف ممدوده و سکون قاف نوشته است **اقضیه** بالفتح و ضاد معجمه مکسور جمع قضا که بمعنی حکم باشد **اقاله** بکسر اول بیع را فسخ کردن یعنی بعد از فروختن چیزی خریدار
و فروشنده برضای یکدیگر از ارادهٔ بیع درگذرند و بمعنی از گناه درگذشتن و بمعنی موقوف کردن اراده از منتخب و شروح مقامات حریری **اقمشه** بفتح اول و کسر میم
جامهای پشمینه و رختها و متاعها و این جمع قماش ست **اقاصی** بفتح اول و صاد مهمله مکسور دورتران از منتخب و کنز **فصل الف مقصوره مع**
کاف عربی ❊ **اکفا** بالفتح و فا بمعنی همسران و همجنسان چرا که جمع کفو ست و بالکسر یکی از عیوب قافیه که حرف روی یا قید مختلف باشد بشرط
قرب مخرج چون صباح و سپاه و بحر و شهر از منتخب و رسالهٔ عطائی **اکاذیب** بفتح اول و کسر ذال معجمه سخنهای دروغ جمع کاذب خلاف القیاس چنانکه اباطیل جمع باطل یا آنکه جمع
اکذاب باشد و اکذاب جمع کذب **اکتیاب** دردمند و غمناک شدن از لطائف و کنز **اکتساب** بالکسر حاصل کردن چیزی بسعی خود از منتخب **اکباب** بالکسر بر روی با روی در
نگون فتادن از لطائف و در منتخب نوشته که بر افتادن و بر افگندن لازم و متعدیست **اکرات** بضمتین جمع اکره باشد مثل کرهٔ عناصر و کرهٔ افلاک **اکراد** بالفتح و کاف عربی
و دال مهمله جمع کرد بالضم که قومیست از عجم اکثر ایشان صحرانشین باشند از منتخب و غیره **اکید** بفتح اول و کسر کاف عربی بر وزن فعیل بمعنی محکم و استوار **اکدر** بالفتح تیره تر از لطائف
اکار بالفتح و تشدید کاف برزگر یعنی مزارع ای دهقان که زراعت کند از منتخب **اکثار** بالکسر و ثای مثلثه بسیار گفتن و بسیار کردن و بسیار خوردن از منتخب **اکسیر**
بالکسر بمعنی کیمیا از کشف و سروری و مؤید **اکیس** بفتح اول و سکون کاف و فتح یای تحتانی و سین مهمله زیرکتر از لطائف **اکدش** بکسر اول و سکون کاف عربی و کسر دال مهمله بمعنی
مجبوب یعنی کسیکه پادرش از هند و پدرش از ترکستان باشد از جهانگیری و لطائف و سپیکه پادرش ترکی و پدرش عربی باشد و آن تنها تیز رفتار بود و گاهی مجازاً بمعنی مرکب مجموعه آید
اکارع بفتح اول و کسر رای مهمله و عین مهمله پایهای گاو و گوسپند از صراح **اکناف** بالفتح بمعنی اطراف و کنارها و بمعنی پناهها و این جمع کنف ست که بمعنی پناه و کناره و طرف
باشد از منتخب و کنز **اکتناف** بالکسر پناه گرفتن از لطائف **اکاف** بکسر اول پالان خر و اسپ از شروح نصاب و کنز و منتخب **اکحل** بالفتح و حای مهمله نیز مفتوح آنکه جای رستن
مژگان او سیاه باشد و سرمه در چشم کرده و نام رگیست که از هفت اندام گویند و آن میان رگ سر رود و باسلیق ست از منتخب و کنز **اکول** بالفتح بر وزن فعول بسیار خورنده
اکال بالفتح و تشدید کاف بسیار خورنده **اکیل** بالفتح همکاسه یعنی همراه خورنده **اکمال** بالکسر کامل کردن و تمام کردن **اکتحال** بالکسر سرمه در چشم کشیدن از کنز **اکلیل**
بالکسر بمعنی تاج و نام منزل هفدهم از منازل قمر و آن سه ستاره است بشکل مثلث بصورت تاج بر پیشانی عقرب از شرح قران السعدین و کشف و مدار **اکل** بضمتین بمعنی میوه و بفتح
اول و سکون کاف بمعنی خوردن از لطائف **اکمل** بمعنی کاملتر **اکارم** بفتح اول و کسر رای مهمله گرامیان و بخشنده تران **اکتتام** بالکسر و بای فوقانی پنهان داشتن و پوشیدگی
و خضاب کردن **اکمام** بالفتح آستینها و غلافهای شگوفه از منتخب **اکنون** در برهان بر وزن مجنون و قیاس میخواهد که بالضم باشد چه این لفظ ظاهراً مزید علیه کنونست که بضمتین باشد
چون الف در اول غلاتی مد باعی و غیره در آرند ما بعد او ساکن کنند و همان حرکت ما بعد بدو دهند **اکوان** بالفتح و کاف عربی در فارسی نام دیویکه رستم را در دریا انداخته بود و باز بدست
رستم کشته شد از برهان و رشیدی و در عربی بمعنی موجودات و مخلوقات این جمع کون ست که بالفتح باشد و میتواند که جمع کائن باشد که بمعنی پیدا شونده است **اکتنان** بالفتح و کاف عربی و حرف نون پرها
و این جمع کن ست که بالکسر و التشدید بمعنی پر مو و پوشش باشد کنافی المنتخب **اکسون** بالکسر و کاف عربی و ضم سین مهمله دیبای سیاه از جهانگیری و مؤید و کشف و رشیدی و سروری و در برهان بالفتح و بالکسر آمده

آکاسره بفتح اول و کسر سین مهمله جمع کسری که لقب نوشیروانست لیکن اکاسره اطلاق اولاد او را گویند و گاهی از لفظ اکاسره سلاطین اکبر مراد باشند از منتخب **اکیله** بفتح اول و کسر کاف خوردنی و غذا چرا که فعیله بمعنی مفعوله است **اکمه** بالفتح کور مادرزاد از لطائف و کنز **اکله** بفتح همزه و کسر کاف نام مرض نه بمد اول از فرید الاغلاط قتیل اکله بالکسر یکبار چیزی رسیدن **اکراه** بالکسر بزور و ستم کسی را بر کاری داشتن از کنز **اکاله** بالفتح و تشدید کاف بسیار بسیار خورنده **اکسیری** بالکسر کیمیاگر **فصل الف مقصوره مع لام** **الا** بکسر اول و تخفیف بمعنی نعمت و نیکی و بفتح اول بمعنی بدانکه آگاه باش و بصورت حرف تنبیه است از کنز موشروح نصاب و در فارسی بالفتح کلمه خطاب است بمعنی ای از برهان **الکا** بالضم و کاف عربی لفظ ترکیست بمعنی پرگنه و زمین و ملک و وطن **التقا** بالکسر باهم شدن و باهم پیوستن و یکدیگر را دیدن از منتخب و کنز **القا** بالکسر رسانیدن و افگندن از منتخب و کنز و صراح **التوا** بالکسر و تای فوقانی بمعنی پیچیدن از منتخب و کنز **الفا** بالکسر و فا مصدر است از باب افعال بمعنی یافتن و بضم اول و فتح لام بایکدیگر الفت کنندگان و دوست دارندگان **الجا** بالکسر و بجیم نگاهداشتن از بدی و انداختن کار خود را بر خدا از منتخب **الحا** بالکسر و حای مهمله در نزاع انداختن از صراح **التجا** پناه آوردن از منتخب **الباب** بالفتح دانشها **التهاب** بالکسر افروخته شدن آتش و شعله زدن آتش از منتخب و کنز **الوب** بضم اول و ثانی و واو غیر ملفوظ و سکون بای موحده ترکیست بمعنی شده **اولو الالباب** صاحبان عقلها و خردها چه الو بضمتین بمعنی صاحبان و الباب بالفتح جمع لب که بالضم و تشدید بای موحده بمعنی عقل و خرد باشد **التفات** بالکسر بگوشه چشم نگریستن از مدار **الست** بفتح اول و ثانی و سکون سین مهمله و ضم تای فوقانی و در استعمال فارسیان بسکون تای فوقانی بمعنی آیا نیستم چه الف در اول لفظ الست برای استفهام است و لست صیغه واحد متکلم و لفظ الست اشارتست باین آیه کریمه الست بربکم قالوا بلی **الهیات** مباحث و مسائل علم الهی که یکی از فنون حکمت است **الفت** خو گردن و دوستی بلفظ دادن و گرفتن و کردن مستعمل **الموت** بالفتح اول و ثانی و ضم میم و واو معروف و تای فوقانی نام قلعه ایست مشهور که مابین قزوین و گیلان واقع است از برهان **الواث** بالفتح و ثای مثلثه آلودگیها **الغیاث** بکسر غین معجمه بمعنی داد و فریاد چه در اصل اطلب الغیاث بود بجهت تخفیف اطلب که فعل بود حذف کردند الغیاث مفعول آن باقی ماند و در استعمال عرف الغیاث بمعنی فریاد مستعمل میشود **الحاج** بالکسر بدو جیم عربی ستیزه کردن **الحاح** بالکسر و هر دو حای مهمله زاری کردن و در خواستن از مدار و مؤید و در کنز و منتخب مبالغه کردن در کار **الواح** بالفتح و حای مهمله بمعنی چیزها که پهن باشد مثل تخته ها خواه از چوب باشد خواه از عاج و مس و آهن و غیره این جمع لوح است از منتخب **الوند** بفتح اول و سوم و سکون نام کوهیست مانند در نواحی همدان از برهان **الد** بفتحتین و تشدید دال سخت خصومت کننده از منتخب و صراح **التذاذ** بالکسر و هر دو ذال معجمه لذت و مزه یافتن از منتخب **الذ** بفتحتین و تشدید ذال معجمه لذیذتر و بامزه تر **الله اکبر** نام کوهیست قریب شیراز و دو آب از چشمه بیرون آمده که کناره رکن آباد جاریست از مدار **اولو الامر** بضمتین پادشاه و امیر و هر کسیکه صاحب حکومت باشد **البرز** بالفتح و بای موحده مضموم و سکون رای مهمله و بعده زای معجمه نام کوهیست بملک زندران از رشیدی و در برهان نام کوهیست میان ایران و هندوستان **التمز** بفتح اول و سکون لام و ضم تای فوقانی و رای معجمه نام پادشاه ترک و خوارزم از مؤید و برهان **الدگز** بکسر اول و سکون لام و ضم دال مهمله و فتح کاف فارسی و زای معجمه نام پدر قزل ارسلان از مؤید و برهان **الماس** بالفتح جوهریست سفید و شفاف بغایت سخت گران قیمت که بهندی هیرا گویند و قسمی است از فولاد جوهردار و کارد قلمتراش و تیغ و خنجر را نیز گویند از رشیدی و کشف و برهان و شرح نصاب و مؤید **الیاس** بالکسر نام پیغمبر علیه السلام که برادر خضر علیه السلام اند و همراه خضر آبحیات خورده همیشه زنده اند چنانکه خدمت بحر بر خضر مفوض است همچنین خدمت بحر بالیاس مقرر است **الوس** بضمتین و واو غیر ملفوظ و سین مهمله ساکن در ترکی قوم را گویند **التماس** بکسر در خواستن از منتخب و در اصطلاح اهل علم عربی سوال بامساوی و در فارسی سوال ادنی با اعلی **التمش** بالفتح و تای فوقانی نیز مفتوح و کسر میم و سکون شین معجمه بمعنی فوج شصت هزار و این لفظ ترکیست و در لغات ترکی نوشته که التمش بمعنی شصت است میان هر او سردار باشد و در ترکی بمعنی عدد شصت نیز آمده **الشن** بضمتین اخیار بیش از طعام ابرکران سهد از مدار و این لفظ ترکیست که گاهی مطابق رسم الخط ترکی الوش بزیادت واو نویسند مگر خواندن آن واو خطاست **الوش** بضمتین و واو غیر ملفوظ اخبار پیش از طعام بزرگان دهند و طعام پس مانده و این لفظ ترکیست **المش** بضم اول و کسر میم و شین معجمه لفظ ترکیست بمعنی شده **التقاط** برچیدن از کنز **التیاع** بالکسر حرف ثالث فوقانی و رابع تحتانی و بعد آخر عین مهمله بمعنی سوزش دل از عشق از کشف

و مراح التماع بالکسر و میم مهمله درخشیدن و لمعه زدن از منتخب کنز الغ بضمتین و در آخر غین معجمه بمعنی کلان و بزرگ و این لفظ ترکیست از مدار و کشف و برهان الشغ بالفتح و
ثای مثلثه نیز مفتوح و در آخر غین معجمه کسیکه بمخرج حروف ادا کردن نتوانند بجای رای مهمله لام گوید و بجای شین معجمه سین مهمله الپ الغ نام پدر مکبث بمعنی دلیر و بزرگ از لطائف الاغ بضم
اول و در آخر غین معجمه بمعنی سوار و مرکب که آنرا بیگار گیرند از رشیدی و در لطائف بمعنی اسپ و کسیکه بداک چوکی بجا رود و در برهان بمعنی قاصد و اسپ داک چوکی از لطائف الاف بالکسر بعطف کردن
و بالفتح نواز شها از منتخب الفاف بالکسر درهم پیچیدن و بالفتح درختان بهم در شده از منتخب و لطائف الطف بالفتح نازکتر و پاکیزه تر از منتخب الوف بضمتین هزاران این جمع الف است
الیف الفت گرفته شده از لطائف الف بفتح اول و سکون لام بمعنی هزار که عدد معروفست و بکسر اول و سکون لام خوگر شدن و دوستی و یار و دوست و بفتحتین نیز بمعنی خوگر فتن و دوستی از منتخب و کنز
و قاموس و بفتح اول و کسر لام بمعنی مرد جواد و سخی و بقولی مرد بی زن و نام یکی از حرف تهجی و آن خط مستقیم است که در میان لفظی یا آخر لفظی ساکن واقع میشود بی ضغطه زبان و اگر آن خط مستقیم
در ابتدای لفظ متحرک باشد یا در میان یا در آخر لفظ ساکن بضغطه زبان واقع شود همزه نامند مگر در عرف و محاورات اهل فارسی و عربی اگر ساکن باشد یا متحرک بهر دو حال الف گویند بدانکه الف
در فارسی بر چند قسم است اول برای فاعل چنانکه دردا و بینا و جویا دوم برای مفعول چنانکه پذیرا یعنی پذیرفته شده باد سوم برای لیاقت چنانکه خوانا و پذیرا بمعنی لائق خواندن و لائق
پذیرفتن مصرع پذیرا سخن بود شد جایگیر + و درین دو قسم فرق بارکیست چهارم برای متکلم چنانکه ملاذا و معاذا یعنی ملاذ من و معاذ من پنجم برای اتصال یعنی مرادف بای الصاق
آید چنانکه رنگارنگ و شباشب یعنی رنگ برنگ و شب بشب و ششم برای قسم چون حقا و ربا هفتم مصدریه چون پهنا و فراخا یعنی پهن شدن و فراخ بودن نظامی گوید مصرع پهنا شدی
چهره را سپاس زد هشتم برای کثرت چون خوشا و بدا و اند کا یعنی بسیار خوش و بسیار بد و بسیار اندک نهم برای دعا چون بادا و کنادا و بادا و دهادا و دیرادا و مرادا و دهادا در اصل بوادا و بودا
دهم برای ندبه یعنی برای مدصوت که بجهت نفع بخارغم در نوحه و ناله بکار برند چون افسوسا و دردا و وا دریغا و واویلا یازدهم برای ندا چون خدایا و کریما و دلا و مهجا و دوازدهم
بای عطف چون شبا روز و سالاماه و سراپا و در شبانه روز لفظ آنه بجای واو عطف است سیزدهم زائد وان گاهی در اول آرند چون اشتر و شتر و اگر و گر و ابر و بر و اشکره و شکره و اسکنده و
سکنده و گاهی در وسط چون نگونسار بمعنی نگون و سرحرام خوار بمعنی حرام خور و یاسمین بمعنی یاسمین و گاهی در آخر چون نیکا بمعنی نیک و در نیا بمعنی در نیک و گفتا بمعنی گفت
و این الف زائد اکثر در نظم می آید برای ضرورت وزن چهاردهم الف تسمیه که برای تعظیم در آخر اعلام و القاب آرند چون جلالا و نصیرا و ظهیرا و طالبا و تقیا و حسابا و غیره و پانزدهم برای افاده
انحصار چون سراپا شانزدهم برای نسبت چون گندا بمعنی خمیر که بوی ناخوش و بد بوی برهانا جامی گوید مصرع گنده دهن هیچ پیاز و ترش چو دوغ + و شوهرا بمعنی نانکل و غیره که برروی
شوهر و داماد آویزند و زیبا منسوب بزیب هفدهم برای اشباع یعنی الفیکه بسبب خواندن فتحه پیدا شود چون ناک بمعنی نک و ماهار بمعنی مهار و آجار و اجار و این الف ممدوده
در اصل واو الف است هژدهم الف تنوین آن در اواخر اسماء عربی واقع شود و در مقام نصب نویسند در حالت وقف الف خوانده میشود چون یقینا و مطلقا و قطعا و حقا و اگر در وصل نیز خوانند
و این تنوین بعضی مفید معنی تمیز است یعنی از روی یقین چنین است مگر لفظ اصلا منسوب بنزع خافض است یعنی بدور کردن باکه حرف جار است ای اصلا در اصل بالاصل بود یعنی بوجه هیچ نوزدهم
الف جمع آن در فارسی جز بلفظ ها یافته نشده و در عربی بسیارست چون ابتر اکیب و عناصر و مساجد و عرائض بیستم الف ابدال و این مخصوص بعربیست چون ربدل ها و او آید بصورت الف نویسند و خوانند
چون عصا که در اصل عصو بود و چون در بدل یا آید بصورت یا نویسند و الف خوانند چون بهتد که در اصل بهتد بود و همچنین در بعضی و مصطفی اگر چه یا این هر دو در اصل واو بوده بیست و یکم
الف تانیث که با واخر الفاظ عربی ملحق شود و بصورت یا نوشته میشود چون حبلی و عقبی و نیز گردنی سا مثل علیا بالف نویسند بیست و دوم الف مجهول الاصل و این الف نیز بیا نویسند گاهی در میان
این بعض را باعتبار صورت کتابت یای خوانند چون سو و میسی بیست و سوم بمعنی سو و طرف چون آرزو سرا بالا یعنی سر بسو زیر و سر بطرف بالا در استاد جهانیست و چهارم الف بمعنی لفظ که حرف
ربط است چنانکه بیت دریغا گر دل طاعت دون نهاد + گرش همراه بود دست داد دون یعنی دریغ است و عرفی گوید بیت آن جام که از زر امنیر تو فلک ساخت + زودا که کند غنچه گل شهر جم را + یعنی زود است
و این حرف گاهی بیای موحده بدل شود چون سهند یدن و سفند یدن بر وزن سپید یدن بمعنی خسته و آماده شدن و بجای معجمه چون آهسته و خسته بالفتح استخوان خرما و کنار و غیر آن و بدال مهمله چون بان و بدان
و بزای معجمه عربی و بکاف فارسی و بلام چون سگ آبی و سنگلاخ جانور آبی که چند بیشتر از آن بهم رسد بعضی گویند چون غول و غول بواو معروف جائیکه دریابان بر سر راه گو سپید آن را زنند و آورد
و ناورد بمعنی جنگ بواو و چون آرنج و وارنج و ماغ و قوغ نام درخت و یکسان و یکسون بمعنی برابر و بهای و هند چون انباز و همباز و ریاسا و یاسه بمعنی رسم و قاعده

مغلان و بیای تحتانی چون ارمغان و ترمغان و چون اتفاد و بمعنای الصاق بالکسر بچیزی چسپیدن و چسپانیدن از منتخب التراق بزای معجمه و التساق بسین مهمله و التصاق بصاد مهمله مرادفست یعنی بچیزی چسپیدن از منتخب و کنز الاچق بضم اول و ضم جیم فارسی خانهٔ صحرائیان که از نمد سازند الاق بضم سوار و مرکب که آنرا بیگار گیرند از رشیدی و در لطائف بمعنی اسپ و کسیکه بڈاک چوکی بجای رود و در برهان بمعنی قاصد و اسپ ڈاک چوکی و بمعنی خر نیز آمده از لطائف و این لفظ ترکیست الدق بضم اول و ضم دال در ترکی مصدریست بمعنی شدن الخالق بفتح اول و ضم لام ترکیست صاحب لغات ترکی نوشته پوشاک معروف که زیر قبا پوشند النگ بضم اول و فتح لام و سکون نون و کاف فارسی ترکی بمعنی سبزه زار و بفتحتین بمعنی دیوار مورچال قلعه گیری از برهان العجل بفتح اول و سکون لام و فتح عین و فتح جیم مصدریست و الف و لام در اول زائده و در ترکیب مفعول مطلق ست که صیغهٔ امر از اول این حذف شده در اصل عجل العجل یعنی زودی بکن زود کردن ای کمال نوعی بکن الحال بفتح بمعنی اکنون مرکبست از الف و لام عهد و کلمهٔ حال و بعضی از مردم که یک لفظ مفرد دانند و بالکسر خوانند غلط محض ست ال بالکسر و تشدید لام بمعنی پیمان و امان و سوگند از منتخب و شرح نصاب و کنز الهام بالکسر آنچه در دل کسی اندازد خدای تعالی از خبر و قوع خیر یا شر از بحر الجواهر و لطائف و منتخب و کنز التیام بالکسر بیکدیگر پیوسته شدن و بهم آمدن و به شدن زخم از زبدة الفوائد و منتخب و مؤید الوالعزم خداوندان عزم و بمعنی پیغمبر انیکه جد و ثبات داشتند در کارها و صبر بر بلا و تکالیف کرده اند و آن نه تن بودند نوح و ابراهیم و داود و یعقوب و یوسف و ایوب و موسی و عیسی و محمد علیهم الصلوٰة والسلام از بیضاوی و منتخب و غیره الزام بالکسر لازم گردانیدن بر خود یا بر غیر از منتخب و غیر آن التزام بالکسر بر خود لازم گرفتن کاری را از منتخب الزم بالفتح ذرای مهمله مفتوح لازم تر الم بفتحتین رنج و درد الیم دردناک التثام بکسر اول و سکون لام و کسر فوقانی و تای مثلثه بوسه و لون بر چیزی یعنی بوسیدن ماخوذ از لثم که بمعنی بوسه دادن ست اللهم در اصل یا الله بود لفظ یا را حذف کردند و میم مفتوح و مشدد عوض او در آخر در آوردند التون بالفتح و تای فوقانی واو معروف در ترکی زر سرخ را گویند نام حرم طغا شاه و بمعنی کنیز و حق از لطائف الحان بالکسر خوشخوانی و نغمه بالفتح آواز ها از منتخب لکن بفتح اول و فتح کاف عربی آنکه زبانش در سخن گرفته شود از منتخب الان بالفتح و تشدید لام نام ملکی بازکشور روس و در برهان ولایتی از ترکستان و بالفتح و تخفیف لام و مد الف دوم در عربی بمعنی اکنون الپ ارسلان بفتحتین و قیل بسکون لام و با فارسی بمعنی بیل شیر دل رحیه و الب بمعنی دلیر و ارسلان بمعنی شیر درنده هر دو لفظ ترکیست و این لقب پادشاهیست الی الآن بمعنی هنوز و تا اکنون الماس و نج آتشین کنایه از کمال الحاح و فروتنی کردن از لطائف الف کشیدن والف بتن کشیدن داغ بصورت الف بر بدن سوختن و بعضی گویند که در ایام ماتم استره ها بر سینه زنند که نشانها ایش بشکل الف ها پیدا میشود و در بهار عجم نوشته که این رسم در ولایت ست که عاشقان و قلندران و ماتمیان الف بر سینه میکشند الس بفتح اول و سکون لام و ضم سین مهمله و نون جمع لسان الف قامتان تر کان و کنایه از نگاه از مصطلحات الف بر خاک یا بزمین کشیدن کنایه از خجالت کشیدن الف بر خاک کسی کشیدن در مذهب ماهیه سمیت کرست را نجاک کرده هفت بار سوره انزلنا خوانند و هر بار بر قبر الف کشند از مصطلحات البته بالفتح و بای موحده و تشدید فوقانی اول و تخفیف فوقانی ثانی که در حالت وقف بها بدل شده مصدریست برای تاکید و مبالغه مستعمل میشود و در اصل بتة بود بمعنی قطع است یعنی یکبار بریدن الف و لام و در آن آوردند که عوض فعل عامل است از کنز السنه بفتح اول و سکون لام و کسر سین مهمله و فتح نون جمع لسان که بمعنی زبانست و بمعنی ان اطعمه جمع طعام و امتعه جمع متاع و اقمشه جمع قماش و اسلحه جمع سلاح و غیر آن الیه بالفتح و یای تحتانی نیز مفتوح بمعنی سرین بالکسر چنانکه مشهورست غلط از مزیل الاغلاط و بحر الجواهر و در شروح نصاب و کنز الیه بالفتح بمعنی دنبه گوسپند و گوشت سرین حیوان الف و نون زائده یعنی الف نون که مقابل فا و عین و لام نفقند چنانکه در رحمان و عطشان که بر وزن فعلان هست الفیه بالفتح و فا مکسور و تشدید تحتانی نام کتابی در علم نحو و صرف که هزار بیت دارد و باصطلاح رندان ایران کنایه از قضیب و فرج کذا از بهار عجم و رشیدی الکه بالضم و کاف عربی بمعنی کشور لفظ ترکیست از لغات ترکی و برهان الله در لغت بمعنی معبود بر حق و در اصطلاح علم للذات الواجب الوجود المستجمع بجمیع الصفات و در اصل این اختلاف ست نزد امام اعظم رحمة الله علیه بر اصل خود ذات زیرا که ذوات الله تعالی را تغیر نیست پس این لفظ هم مثل ذات او هم تغیر نباید کرد و نزد سیبویه گفته است که آنکه اصل آن لاه بود و همزه را بقاعدهٔ تسهیل حذف کردند و لام اولی را ساکن کرده در لام دوم ادغام کردند الله شد دیگر آنکه اصل آن اله بود همزه را حذف کردند خلاف قیاس و عوض او الف لام در آوردند و لام جمع شدند اول را در ثانی ادغام کردند الله شد و هم نزد سیبویه اصل لفظ الله اله بود از

بالفتح که بمعنی پوشیدن و مستور پرده و نهفتن است پس داخل کرده شد بر او الف و لام زائد لازم غیر عوضی و بعده ادغام جاری شد بمحل اسم علم از صراح و منتخب و بعضی گویند که اسم اشتقاقی و همین ارجح است اسعد اسعد
در مقام تعجب استعمال کنند الویه بالفتح واو مکسور و تحتانی علمهای فوج یعنی نشانهای لشکر و این جمع لوا است الاچه بفتح اول و ثانی و جیم فارسی پارچه ابریشمی مخطط که دو رنگ باشد از غیاث ترکی
الجه بالفتح بمعنی مال و بندگی که در تاخت ملک بیگانه گیرند و نوعی از پارچه ابریشمی الوان این لفظ ترکیست از مصطلحات الهی پناه کسیکه او در عالم علم حکمت الهی باشد و الهی نام فنی است
از سه فن حکمت که طبیعی و ریاضی و الهی باشد الفیه شلفیه نام کتابی که حکیمی برای تقویت باه بادشاه مشتمل بر اشکال عجیبه جماع ترتیب داده بود الفیه کنایه از آلت تناسل
و شلفیه کنایه از فرج زن از مصطلحات الف تازیانه خطیکه از ضرب تازیانه بر بدن ظاهر شود از مصطلحات المعی بالفتح و میم نیز مفتوح و کسر عین مهمله کسیکه رای او
همیشه بر صواب باشد و در فکر او خطا نیفتد و ناپرسیده از فراست خود معلوم کند از شرح حریری و در کنز بمعنی زیرک الجی بالفتح مال و بندی جنسیکه در تاخت ملک بیگانه گیرند
و بمعنی گیرنده و ستاننده و این لفظ ترکیست از مصطلحات الهی این لفظ مرکبست از لفظ اله که اسم ذات حق تعالی است و از حرف یای متکلم پس معنی مجموع اله من است و در بعض محل
یای این لفظ مکرم برای نسبت نیز مفهوم میشود چنانکه درین عبارت که حکم الهی این چنین بود و کسانیکه این یا را از نفس کلمه دانند خطاست و الهی نام یکی از اقسام ثلاثه حکمت نیز هست
و اقسام ثلاثه حکمت اینست ریاضی و طبیعی و الهی پس الهی علمیست که بحث کرده شود دران از اموریکه بوجود خارجی و تعقل هر دو محتاج نباشد بسوی ماده و آن معرفت الله تعالی است
و مقربان حضرت او که بفرمان او و اسباب دیگر موجود شده اند چون عقول و نفوس و احکام و افعال ایشان الف کوفی کنایه از چیز کج چراکه الف خط کوفی کج باشد از کشف
و در مدار الافاضل و برهان نوشته که الف کوفی کنایه از قضیب و آلت تناسل الدقی بضم و دال ... بمعنی شدن و یای تحتانی در آخر ضمیر غایب ترجمه لفظ او که راجع الیه است
فصل الف مقصوره مع میم اما بکسر اول و تخفیف میم جمع امت که بفتحتین بمعنی کنیزک باشد از لطائف و بکسر اول و تشدید میم در عربی ترجمه یا که حرف تردید است و بفتح اول
و تشدید میم بمعنی لیکن و هم بمعنی امضا بالکسر نشان و علامتی که بر پشت فرامین و قباله نویسند و معنی لغوی آن بگذرانیدن است و روان گردانیدن فرمان از بهار عجم و مدار و کشف و منتخب و کنز
امرا بضم اول و فتح ثانی و ثالث و در آخر همزه جمع امیر از منتخب عجب از بعض مردم بی التفات که بسکون میم خوانند املا بالکسر پر کردن و از یاد چیزی نوشتن و آغاز کردن و از خود
چیزی گفتن و در اصطلاح بمعنی رسم الخط یعنی نوشتن ترکیب حروف موافق قاعده علما از منتخب و مدار امتلا بالکسر پر شدن و در عرف بسیار پر شدن معده از غذا و بدهضمی امنا بضم اول
و فتح میم و نون بمعنی امانت داران این جمع امین است امعا بالفتح روده‌های شکم و این جمع معاست که بکسر میم باشد و روده همه شش است اول اثنا عشری دوم صائم سوم دقیق
چهارم اعور پنجم قولون ششم مستقیم از سلطان و مفرح القلوب ام القری بضم اول و میم مشدد مضموم و ضم قاف و فتح رای مهمله و در آخر الف بصورت یا مکه معظمه چراکه اول از همه قریه‌های آن نواحی
آباد شده است امشب بمعنی این شب و در معنی شب گذشته و شب آینده هر دو مستعمل میشود بدانکه در سه محل لفظ ام بالکسر بمعنی لفظ این بدیگر آید یکی امشب دوم امروز سوم
امسال از بهار عجم و غیر آن ام الکتاب کنایه از سوره فاتحه و بمعنی قرآن مجید و بمعنی لوح محفوظ و آیات محکمات از کنز و در اصطلاح سالکان عقل اول که اشارت
بمرتبه وحدت است از بهار عجم و لطائف امنیت بالضم و نون مکسور و یای تحتانی مشدد مفتوح بمعنی آرزو و امید بالفتح و نون مکسور و تشدید تحتانی مفتوح بمعنی نخوت
و امن از مدار و کشف و منتخب اماتت بکسر اول و فتح تای فوقانی میراندن و کشتن کسی را از منتخب امارت بالکسر حکومت و بالفتح بمعنی نشان و علامت امارات بفتح اول علامتها
و نشانها از صراح و کشف امهات بضم و تشدید میم مادران جمع امهه و این لغتی است در ام که بمعنی مادر باشد و استعمال امهات در انسان است و در غیر انسان امات گویند بتشدید میم
کذا فی القاموس و الصراح امت بفتحتین بمعنی کنیزک و بفتح و سکون میم پشته زمین و جای بلند و بضم اول و تشدید میم مفتوح بمعنی گروه انسان و بمعنی پیروان انبیا از منتخب و کنز
و فردوس اللغات و مولانا یوسف بن ... چنین تحقیق کرده که امت ماخوذ از ام است که بمعنی قصد کردن باشد و برین تقدیر امت گروهی بود که در قصد کردن چیزی
یکدل باشد و بمعنی جمع و بمعنی ملت و امام و پیشوا و بعضی از روزگار و تاک سر ام الخبائث شراب امتزاج بالکسر و جیم آمیخته شدن چیزی بچیزی از منتخب
املاح بالکسر و حای مهمله خبر را نمکین کردن اما بعد اما لفظ متضمن بمعنی شرط و لفظ بعد از ظروف زمانی است بمعنی پس چون در ترکیب مضاف الیه محذوف منوی است بمعنی
علی الضم باید خواند یعنی دال بعد را در اما بعد مضموم باید خواند و مضاف الیه محذوف آن اکثر لفظ حمد و نعت باشد امداد بالکسر مدد کردن از منتخب امتداد کشیده شدن

و درازی از منتخب **امجد** بالفتح بزرگتر از منتخب **امجاد** بالفتح بزرگان **اماجد** بزرگان **امرد** بالفتح بی ریش و ساده زنخ از صراح **امارد** بفتح اول و کسر رای مهمله جمع امرد
امید بضم اول و کسر میم و یای مجهول و گاهی میم را مشدد کنند و مجهول را معروف خوانند در اکثر محل درست باشد از مدار و مؤید **ام ولد** باضافت باصطلاح فقه کنیزیکه نطفه
مالک خود پسر یا دختر زائیده باشد و در حین حیات خود مالک او را روا نبود که آن کنیز را فروخت نماید و بعد از مردن مالک خود آن کنیز آزاد شد بکسی بمیراث نخواهد رسید **ام صار**
بالفتح شهرها کلان این جمع مصر ست که بمعنی شهرست از منتخب **امطار** بالفتح بارانها این جمع مطرست که بمعنی باران باشد از منتخب **امرار** بالکسر بگذرانیدن از کنز **اموات احمر**
مقتولان و شهیدان **امر** بفتح اول و سکون میم بمعنی حکم و بمعنی کار اگر بمعنی حکم باشد جمع آن اوامر می آید و اگر بمعنی کار باشد جمع آن امور می آید از منتخب **امس** بالفتح دیروز
از کشف **املس** بفتح اول و فتح لام صاف و هموار و صاف و نرم از کشف و کنز و صراح **امرأو القیس** بکسر اول و سکون میم و فتح رای مهمله و ضم همزه که بصورت واو است و فتح
قاف و سکون تحتانی و سین مهمله نام شاعری که افصح شعرای عرب بوده است بعضی گویند که او هفت قصیده غرا بخود نوشته بر در کعبه آویخته بود و بگفتن جواب او بلغای عام
درماده و در آن ایام آیه کریمه قیل یا ارض ابلعی ماءک و یا سماء اقلعی و غیض الماء و قضی الامر و استوت علی الجودی نازل گشت ملاحظه این آیه شهره فصاحت
امرأو القیس سپری گشت **امتصاص** بالکسر و هر دو صاد مهمله مکیدن از کنز **امتاع** بالکسر نفع رسانیدن **ام الدماغ** بالضم کنایه از جای دماغ و آن جوفیست
از استخوان و غشاییست صلب که محیط جوهر دماغ است **امر معروف** امر کردن بکارهای نیکو که در شریعت اسلام معروف و شناخته شده هستند چنانچه صوم و صلوة و حج و زکوة
و صدقه عید الفطر و قربانی **املاق** بالکسر مفلسی و درویشی از منتخب و مدار **امام ناطق** یعنی امام ناطق بحق عبارت از امام جعفر صادق رضی الله عنه **املاک** بالکسر چیزی
گردانیدن و بالفتح جمع ملک **امتثال** بالکسر و حرف چهارم ثای مثلثه بمعنی فرمانبرداری از کشف و منتخب و کنز **املال** بالکسر ملول کردن از منتخب **امهال** و **امتهال**
هر دو بالکسر مهلت و فرصت دادن از لطائف **امثال** بالفتح داستانها مشهور و صفتها و بمعنی مانندها از منتخب **امیر نخل** بفتح نون و سکون خای مهمله لقب حضرت علی کرم الله وجهه
از مدار **اماثل** بفتح اول و کسر ثای مثلثه جمع امثل که بمعنی مشابه و نظیر است یا جمع امثال که جمع مثل است از شرح اصول اکبری و بمعنی همسران **امل** بفتحتین بمعنی امید از منتخب
ام بالفتح و سکون میم حرف عطف است بمعنی یای تردید و بالضم و تشدید میم بمعنی مادر و اصل هر چیز **ام العلوم** کنیت علم صرف ذیرا که اصل و مبداء اکثر علوم است **ام ملدم** بکسر میم
دوم و سکون لام و فتح دال مهمله کنیت تب دایمی که مادر گشت از شرح تحفة العراقین و مؤید و منتخب **امم** بضم اول و فتح میم بمعنی گروهها مردم از منتخب و کنز **امام** بالفتح
بمعنی پیش و روبرو و بکسر بمعنی پیشوا و بمعنی رشته معماران که بآن بنا راست کنند **امن** بفتح اول و سکون ثانی بیهراس شدن از بهار عجم و کشف و منتخب و کسانیکه از بی اتفاقی
بفتحتین خوانند غلط است **امان** بالفتح بیخوف بودن و امنی و زینهار و بمد اول جمع امن که بمعنی بیخوفیست **امین** امانت دار از صراح **امعان** بالکسر تیز کردن نظر
و دور رفتن کاری یعنی در کار غور کردن از منتخب **ام الصبیان** نام دیویکه اطفال را آسیب رساند و نزد اطبا نوعی از صرع است که باطفال عارض میشود از مصطلحات **ام غیلان**
بکسر غین معجمه بمعنی مادر دیوان چه ام بالضم بمعنی مادر و غیلان بالکسر جمع غول که بمعنی دیو باشد لیکن بمناسبت سکون و ماوای دیوان بودن بمعنی درخت خار دار که ببندی ببول و کیکر گویند مستعمل است
و غیلان مخفف مغیلان هم هست از منتخب و بعض شروح و صراح و قاموس نوشته که ام غیلان بفتح غین معجمه درخت سمره که آنرا طلح نیز گویند و آن درختان بزرگ اند خار دار در ریگستان عرب
امتان بضم اول و تشدید میم مفتوح جمع امت بطور فارسی **امتنان** بالکسر نعمت دادن و منت نهادن از منتخب و کنز **اماکن** بفتح اول و کسر کاف جمع الجمع است مکان چه جمع مکان امکنه باشد
و جمع امکنه اماکن است **امام مبین** بضم میم اول و کسر بای موحده بمعنی لوح محفوظ **امکان** بالکسر مصدرست از باب افعال بمعنی قدرت دادن و جا دادن و تقدیر بمعنی اول ماخوذ است
از مکنت که بمعنی قدرت باشد و بر تقدیر معنی دوم ماخوذ باشد از مکانت که بمعنی جا و جایگیر شدن است و در محاوره فارسیان بمعنی طاقت و قدرت آید و گاهی از آن ماسوای قصد مراد باشد
و باصطلاح اهل حکمت چیزی را گویند که عدم و وجود او هر دو ضروری نباشد چنانچه جزئیات حادثه مثل انسان و دیگر حیوانات و شجر و حجر و ممتنع آنرا گویند که عدم او ضروری باشد چنانچه
شریک باری و وجوب آنکه وجود او ضروری باشد چنانچه وجود حق تعالی **امکنه** بالفتح و کاف مکسور و نون جمع مکان **اماله** بکسر اول میل دادن چیزی را از جای او بسوی دیگر و باصطلاح اهل عربی میل دادن
فتحه را بسوی کسره بطرزیکه الف بصورت یای مجهول پیدا کند چنانچه کتیب اماله کتاب و رکیب اماله رکاب و در الفاظ فارسی نیز اماله می آید چنانچه آزیر اماله آزار و آبید اماله آباد از رساله

تاهی و عبد الواسع و غیرها **امثلة** بفتح اول و سکون میم و کسر تای مثلثه جمع مثال **امتعه** بالفتح و تای فوقانی مکسور و عین مهمله مفتوح جمع متاع **امر** جمع بفتح اول و سکون میم
و کسر تای مثلثه جمع ... و فتح میم عربی جمع امر **امور عامه** بتشدید میم دوم در اصطلاح اهل حکمت چیزها را گویند که ذات آنها عام باشد و مختص بیک قسم از اقسام موجودات نباشد
بلکه شامل باشد بهر سه قسم موجودات را یا دو را از آن جمله و موجودات سه قسم است واجب و جوهر و عرض پس وجود و وحدت و کثرت از جمله امور عامه است که مخصوص بیک قسم از آنها نیست
چنانچه وجود و وحدت یافته میشود در هر سه قسم موجودات و کثرت یافته میشود در دو قسم که جوهر و عرض باشند **امامیه** فرقه شیعیان که بجز دوازده امام بولایت
کسی اعتقاد ندارند **امی** بالضم و تشدید میم در حقیقت منسوب به ام است که بمعنی مادر باشد یعنی آن کسی که پرورش در ایام طفلی و صغیر دوا از تربیت پدر محروم بوده در کنف مادر
یا دایه پرورش یافته باشد و از این جهت علم نوشتن و خواندن او را حاصل نشود و مجازاً بمعنی هر آنکسی که نوشتن و خواندن نداند اگرچه پیش پدر جوان شده باشد و لفظ امی
لقب پیغمبر ما صلی الله علیه و آله و سلم از آن است که آنحضرت از کسی تعلیم نگرفته بودند تا فضیلت استاد بر آن حضرت ثابت نشود از بهار عجم و منتخب و شروح سکندرنامه و کنز
امهانی بالضم و تشدید میم مکسور نام دختر ابوطالب یعنی خواهر حقیقی حضرت علی کرم الله وجهه که خواهر عم زاده پیغمبر ما صلی الله علیه و آله و سلم باشد از اسماء الرجال شیخ عبد الحق
و جامع الاصول و کسر میم مختص فارسیت و آنچه بعضی از اهل لغت بمعنی عمه آنحضرت نوشته اند محض غلط است **امهات سفلی** اربعه عناصر یا طبقات زمین **امانی**
بفتح اول و کسر نون و تشدید تحتانی بمعنی آرزوها و مرادها این جمع امنیه است که بالضم باشد بمعنی آرزو و با الف ممدوده خواندن یا تخفیف یا دادن غلط است مگر فارسیان بعمل
خود بتخفیف یا میخوانند از کنز و مدار و منتخب و لفظ امانی بتخفیف یا بمعنی منسوب با مان که بمعنی امن است و هم منسوب با مات بحذف تای فوقانی **امام محمد غزالی** با تبدیل اعمال علوم
ظاهر پایه عظیم داشت چنانچه بر معاصران خود تفوق جستند و با آخر از زهد و تزکیه و تصفیه باطن نصیبی کامل حاصل ساختند و کتب مفیده بسیار تصنیف کردند چون کتاب
احیاء العلوم و جواهر القرآن و تفسیر یاقوت التاویل چهل مجلد و مشکوة الانوار و غیر آن و خان آرزو در خیابان نوشته است که لفظ غزالی را ملا عصام در شرح قصیده برده بتخفیف نوشته
و مولوی عبد الغفور در حاشیه نفحات بتشدید گفته چنانکه عبد الباسط بلیقانی در حاشیه قاموس تصریح کرده و همچنین ابن خلکان نیز بتشدید تحقیق نموده لیکن سمعانی در کتاب انساب بتخفیف
زای معجمه گفته چون غزاله قریه است از مضافات طوس ظاهر همین تخفیف صحیح است و امام مذکور در سنه پانصد و بیست بجوار رحمت حق پیوست **اموی** بضم اول و فتح میم و کسر واو منسوب
بنی امیه **امیه** بضم همزه و فتح میم و تشدید تحتانی نام یکی از اجداد یزید پلید

فصل الف مقصوره مع نون

انطفا بالکسر فرو مردن آتش و چراغ از منتخب **انداوا**
بفتح اول و معروف بجیم و واو بمعنی آویخته زنگوله سار و سرگشته و حیران از برهان و رشیدی **انجلا** بالکسر و جیم روشن و صاف شدن و واشدن ابر و واشدن غم و از خانه و وطن
بیرون رفتن از منتخب و کنز **انحا** بالفتح و حای مهمله جمع نحو است که بمعنی راه و طور باشد **انسا** بضم اول و فتح نون و سین مهمله جمع انیس که بمعنی همدم و غمخوار و رفیق است **انزوا**
بالکسر و زای معجمه گوشه نشینی و یکسو شدن از خلق **انتما** بالکسر و تای فوقانی نیز مکسور بکسی نسبت یافتن و بمعنی افزون شدن و بالیدگی از قاموس و صراح و منتخب و مدار و کنز و بهار عجم
و بعضی مردم که بمعنی پرورده گویند غلط است **انها** بالکسر خبر دادن از منتخب **انبا** بالکسر خبر دادن از منتخب **انحنا** بالکسر و حای مهمله مکسور و نون خمیده شدن و کوژ پشت شدن
از منتخب و این از باب انفعال است بجیم و واو و حا بالفتح بمعنی خمیدن **انطوا** در نوردیده شدن از منتخب **انا** بالفتح در ترکی مادر و در عربی بمعنی من و بکسر اول بمعنی وقت و اگر در آخر بعد الف
همزه زیاده کنند بمعنی ظرف و آوند باشد از شروح نصاب و فردوس اللغات **انقا** بالکسر نیست کردن و نیست شدن از منتخب و کنز **انقضا** بسر آمدن مدت از منتخب **انثی** بالضم
و ثای مثلثه ماده که در مقابله نر است از منتخب و کنز **انشا** بالکسر آفریدن و آغاز کردن کار و چیزی گفتن و نام علمیست که دانسته شود بدان ترکیب عبارات نثر و در اصطلاح علم عربیت و منطق
کلامیکه احتمال صدق و کذب نداشته باشد و اقسام آن بسیار است منجمله آن امر و نهی و نداء و قسم و تعجب از منتخب و شاطره الانشا و صراح و کشف و کنز **انگشت نما** کامل اشهر در سوا از مصطلحات
انتخاب گزیدن و برگزیدن بلفظ زدن و کردن مستعمل از منتخب و بهار عجم **انجذاب** بجیم و دال مهملتین کور پشتی **انتساب** نسبت داشتن بکسی **انصباب** بالفتح منسوب **انجذاب**
کشیده شدن از منتخب و تاج المصادر **انسکاب** بالکسر ریختن آب و گریستن بسیار از منتخب **انقلاب** بالکسر گردیدن و واژگون شدن و برگشتن از کاری و حالی و رجعت کوکب و بلفظ
گرفتن و کردن و افتادن مستعمل از بهار عجم و غیره **انساب** بالفتح نسبها و نژادها **انسلاب** بالکسر گم و نیست شدن **انتهاب** بالکسر غارت کردن از کشف و صراح و تاج المصادر و کنز و منتخب

[illegible] ... **فلک** ... [illegible] ... **عجم** ... [illegible] ... **انگشت** ... بلبان ... [illegible] ... **انگشت زنهار** ... [illegible]
انگشت بدم آوردن از ستم زنهار

انبوب بالضم و حرف سوم با موحده مضموم بمعنی نی که از میان خالی باشد و این لفظ عربیست از منتخب انقاب بالفتح سوراخ و مغاکها که در زمین کنند و بصورت
جمع نقب هست و بمعنی روبندها در بصورت جمع نقابست انصباب بالکسر و صاد مهمله و دو بای موحده ریخته شدن آب و هر چه رقیق باشد از منتخب انیاب بالفتح و حرف
سوم یای تحتانی و در آخر موحده دندانهای پیش که در زندگان را باشد و این جمع نابست از صراح انکباب بالکسر و بای موحده بکار ادویه گرفتن و بر روی افتادن
از منتخب و غیاث آن انتصاب برپا شدن انابت بکسر اول و حرف چهارم موحده مفتوح و بعده فوقانی توبه کردن دعا خواستن از کشف و در منتخب و صراح باز گردیدن
بسوی خدا و بازگشتن از کارهای بد اندپت بالکسر مخفف اندریت که دهی بود و الحال داخل قلعه شهر دهلی است انگشت بالفتح و کاف فارسی مکسور چوب نیم سوخته که سوخته سیاه
گشته باشد از برهان و مدار و جهانگیری و کشف انفت بالفتح و فای مفتوح بمعنی ننگ و عار داشتن از کنز و منتخب اناءت بکسر اول و فتح همزه که حرف چهارم ست بمعنی دیر
و درنگ و آهستگی و تانی مزید همین ست از لطائف و منتخب انات بالفتح بر وزن قنات بمعنی درنگ و تای این لفظ در رسم الخط عربی گرد می نویسند انوثیت بضمتین و زیاد
یای تحتانی غلط ست بمعنی زن شدن ماده بودن انوثت بدون یای تحتانی صحیح بخلاف جولیت که مصدر جعلیت چرا که رجل اسم جامد است و انثی مشتق ست از انوثت
لیکن چون انوثیت هم در کلام ثقات واقع شده استعمالش جایز باشد عرفی گوید بیت ماییم نشهٔ انوثیت * باز در بطن مادر انداز ده اناث بکسر اول و در آخر ثای مثلثه
بمعنی ماده ها و این جمع انثی که بمعنی ماده است از مدار و منتخب و کنز و کشف و لطائف انبعاث بکسر اول و کسر بای موحده و عین مهمله و ثای مثلثه برانگیخته شدن از منتخب انیث بروزن
فعیل بمعنی آهن نرم از شرح نصاب و کنز اندماج بالکسر در رفته شدن بچیزی و مور آمدن و استوار شدن بجای از کشف و منتخب اندراج داخل شدن و در آمدن نور دیده شدن از کنز
انبج معرب انبه انموذج بالضم و میم مضموم و ذال معجمه مفتوح بمعنی نمونه و نمودار و در فارسی گاهی مجازاً بمعنی اندک مستعمل میشود باید دانست که صاحب قاموس نموذج بدون
الف و بفتح نون معرب نموده نوشته است و انموذج را که بالف است خطا گفته لیکن از مفتاح سکاکی و کتب معتبرهٔ دیگر معلوم شده که انموذج بزیادت الف صحیح است
چرا که رتبهٔ صاحب مفتاح در علم عربیت زیاده از رتبهٔ صاحب قاموس است و شراح مفتاح انموذج را که بالف است صواب دانسته معرب نموده گفته اند نه معرب نمونه بدلیل آنکه
قاعدهٔ تعریب دلالت میکند که معرب نموده است باین که دال مهمله در تعریب بذال معجمه بدل میشود و لفظ نموده که بمعنی انموذج گرفته شده صیغهٔ اسم مفعول است از ماضی و نمونه مخفف نموده است
و این از تحقیقات استادی عبدالکریم خان مغفور است و مؤلف نیز از کتب معتبره همین تحقیق نموده انضاج بالکسر و ضاد معجمه و جیم پخته کردن خلط و ماده در ریش و رسیده کردن میوه
و نیز باصطلاح اطبا غلیظ کردن خلط رقیق را و رقیق کردن غلیظ را انگشت پیچ عهد و پیمان و دوستی آویز انجاح بالکسر و جیم و حای مهمله روا کردن حاجت از منتخب
و کنز انفتاح گشاده شدن از منتخب انشراح گشاده شدن دل از منتخب انتصاح نصیحت پذیرفتن امتطاح سر زدن گاو و قوچ و مثل آن از لطائف انتساخ
بالکسر و در آخر خای معجمه نسخه گرفتن از منتخب و کنز انتفاخ پر باد شدن و آماسیدن از منتخب انقیاد فرمانبرداری و فروتنی از منتخب انتقاد نقد ستانیدن گاه از دانه جدا کردن از
لطائف و یکی از اعمال علم معما و آن اشارت کردن ست ببعض حروف بالفاظ مناسب آن حرف چنانچه حروف اول را سر و دل و تاج گفتن و حرف وسط را میان و دل و حرف آخر را پا و دامن و غیره خوانند
چنانکه برای اسم شمس درین مصرع ع امل شام و میان چمن و دامن نرگس ع انعقاد بکسر اول و کسر عین مهمله و قاف و دال بسته شدن مجتمع شدن انشاد بالکسر و شین معجمه شعر خواندن
و انشاد دیگری بمعنی شعر خواندن انده بالفتح مخفف اندک و لفظ انده بمعنی چند نیز آمده از شرح نصاب و برهان و جهانگیری نوشته که انده لفظیست برای شمار عدد مجهول از سه تا نه
انسداد بکسر اول و کسر سین مهمله بسته شدن راه از منتخب انفراد تنها شدن انبان باد دوستیکه آن را پر باد کرده آهنگران آتش افروزند انفاذ بالکسر و فا و ذال معجمه
جاری کردن و مسدود کردن روان شدن و فرستادن و شمشیر و خنجر بر چیزی گذرانیدن از منتخب انصار بالفتح یاری دهندگان گروهی از اصحاب رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم که در ایام
هجرت در مدینه بودند و سرور سینه از منتخب انتشار پراگنده شدن و بمعنی افتاده شدن گرد و قضیب از منتخب و صراح انظار بالفتح نظرها انفجار بالکسر بدر آمدن آب از منتخب
و روان شدن و یم از ... انگار بالفتح و کاف فارسی بمعنی فهم و بدان خیال کن انتظار چیزی را بچشم داشتن بلفظ داشتن و بردن و کشیدن و گردن مستعمل
و انتظاری بزیادتی یای مصدری خطا ست مگر بعضی فارسیان جایز نگاه داشته انکسار شکسته شدن و شکستگی انحصار بالکسر کوتاه شدن و در گنجیدن در چیزی انگار بالفتح سنگیان نام قبیله

از بنی اسباز منتخب **انوار** بالفتح شگوفها و روشنیها بر تقدیر اول جمع نور بالفتح و بر تقدیر معنی دوم جمع نور بالضم از منتخب و کنز **انذار** بالکسر و ذال معجمه پند دادن
و ترسانیدن از منتخب و لطائف **انداز** بالفتح و دال مهمله بمعنی نشانه از فرهنگ میر عضد الدوله **انجوانبر** بالفتح و حرف سوم بای موحده مضموم در ترکی نام آلتیست که
آهن گرم را بدان گیرند بهندی سنداسی گویند از رشیدی و فردوس اللغات **انبار** بالفتح توده‌های غله و متاع جمع نبر که بالکسر بمعنی توده و جای غله نهادن است چنانکه در منتخب
و سراج و در بهار صیغه امر از انباشتن که بمعنی پر کردن و ذخیره کردنست از بهار عجم **انگشت زنهار** منقول که بجهت خواستن امان و پناه جستن پیش غالب انگشت شهادت
بر میدارند **انفطار** پاره پاره شدن آفرینان از لطائف **انشار** بالکسر زنده کردن از لطائف **انداز** بالفتح بمعنی ادای دلپذیر و بمعنی قیاس و قصد و حمله کردن و قدرت
و مقدار و مرتبه و حال و انداز رسا کنایه از نگر رسا و نظر زیرکه هر کسی را پسند آید از کشف و بهار عجم و جهانگیری و رشیدی و سروری و برهان و چراغ هدایت **انگز** بالفتح و ضم کاف
فارسی و زای فارسی آنچه پیلبانان بدست دارند از برهان و در جواهر الحروف نوشته که در اصل انکس بود بضم کاف عربی و سین مهمله چون بالاتصال کاف مضموم بسین مهمله
تلفظ قبیح پیدا میشد لهذا کاف عربی را بکاف فارسی و سین را بزای معجمه بدل کردند و بعضی زای عربی را بزای فارسی بدل نمایند **اندر** بفتح اول و سوم بتصحیف بدون صحت
از بهار و سروری و رشیدی و جهانگیری و برهان **انتهاز** بالکسر فرصت یافتن و قابو یافتن از منتخب و کنز **انباز** بالفتح شریک **انجاز** بالکسر و جیم وفا کردن وعده و
روا کردن حاجت از منتخب و کنز **اناس** بضم اول بمعنی مردمان این مفرد نیست جمع است مگر بمعنی جمع می آید از بحر الجواهر و کنز و منتخب **انس** بالکسر میان این مفرد است
بمعنی جمع و بالضم خو گرفتن و آرام گرفتن بچیزی و الفت گرفتن و بفتحتین نام یکی از اصحاب کرام از منتخب و کنز **اندراس** بالکسر و دال مهمله نیز مکسور بمعنی کهنه شدن و کهنگی
از منتخب **انتکاس** و اژگون شدن **انغماس** بالکسر و غین معجمه بآب فرو رفتن از منتخب و تاج **انقراض** بالکسر و غین معجمه و رای مهمله رویدن درخت **انفس** بفتح اول و ضم فا
جمع نفس بسکون فا بمعنی روح و ذات و عالم انفس مراد از عالم ارواح و عالم باطنی و آفاقی کنایه از عالم ظاهری و عالم اجسام از شمسی و مثنوی آنکه عالم انفس و آفاق همین عالم ظاهری باشد چه اکثر نفوس
و جمیع افق در همین عالم ظاهری موجود اند **انیس** خو گرفته شده و همدم و غمخوار و مصاحب از منتخب و کنز و صراح و لطائف **انعکاس** بالکسر باژگونه شدن و نمودار شدن شکل چیزی
در هر جسم شفاف مثل آب و آئینه و غیره **اندلس** بفتح اول و فتح دال مهمله و ضم لام ملکیست در مغرب از لب اللباب **انجاس** بالفتح پلیدیها از منتخب **انقاس** بالفتح
نقاد و سین مهمله سیاهی‌های نوشتن و این جمع نفس است که بالکسر بمعنی سیاهی نوشتن باشد از منتخب **انجس** بفتح و جیم بمعنی پلیدتر اسم تفضیل از نجس **انتعاش** بلند شدن
و برخاستن و نیکو شدن و این از باب افتعال است از منتخب و کنز و فارسیان بمعنی عیش و نشاط استعمال کنند از بهار عجم **انتباش** حرف چهارم بای موحده برهنه کردن گور و دزدیدن
از لطائف **انقص** بالفتح کمتر و عیبناک‌تر از منتخب **انقاص** بالفتح کمیها و عیبها و بالکسر کم کردن و ناقص کردن **انقباض** بالکسر گرفته شدن و گرفتگی از منتخب
انتقاض بالکسر و قاف شکستگی عهد و جز آن از منتخب **انتهاض** بالکسر برخاستن و کوچ کردن از منتخب و کنز **انقراض** بریده شدن و گاهی بآخر رسیدن و ازین مراد
باشد از کنز **انخفاض** بالکسر و بجای معجمه و ضاد معجمه و فا بالکسر و شدن کلمه و نشیب افتادن از کنز **انبساط** بمعنی گستاخی و گشاده شدن و فراخی و مجازاً بمعنی خوشی
و گسترده شدن از منتخب و مجموع اللغات **انخراط** در میان جماعتی در رفتن از کنز و در مجموع اللغات در میان چیزی در آمدن و رشته در سوزن کشیدن و مع صراح درکشیده شدن رشته
و از منتخب بمعنی تراشیده شدن و فادی گرد و **انحطاط** بالکسر و حای مهمله فرود آمدن و روبکمی نهادن چیزی از کنز و منتخب **انضباط** بمعنی بستگی و مضبوطی **انبان** بلفظ مبر نون
سوم و سکون فا و طای مهمله چرمین که از نفط یا بات پر کرده بود و آتش برد بر دشمنان اندازند **انتزاع** بالکسر و زای معجمه بیرون کشیدن و برکندن و برکنده شدن و لازم و متعدی
از منتخب و کشف **اندفاع** دور شدن **انصداع** شگافته شدن از منتخب **انتفاع** نفع گرفتن از منتخب بلفظ ... مستعمل **انخلاع** بجای معجمه برکنده شدن از منتخب
انطباع بالکسر و های مهمله و موحده نقش شدن چیزی بر چیزی از منتخب **انقلاع** از جا برکنده شدن از کنز **انباغ** بالفتح و سوم موحده و غین معجمه و زن
که در نکاح یک مرد باشند بسبب یک مرد دیگر را انباغ باشد بهندی سوت گویند از برهان **انفاغ** قطب علی در شرح دیوان حافظ بمعنی شوخ نوشته و در مدار **انقاع** بفتح
اهوا و بسکون تحتانی فارسی غمازه غنوده گفته و در مجموع اللغات در فرهنگ گوید بسکون تحتانی بمعنی گوالیدن کودک بمعنی حرف زدن کودک و بمعنی تو آموختن سخن

وبهلول شارح دیوان حافظ بمعنی بدمستانی نوشته انزیاغ برای معجمه و یای تحتانی و غین معجمه میل کردن بطرفی دیگر از جانب حق و اعتدال انصباغ بصاد مهمله و بای موحده رنگین
شدن از منتخب و کنز انضاج بلوغ پخت یافتن پوست انحراف بالکسر خم شدن و برگشتن و بطرفی مائل شدن و مراد از آن کجروی و بیفرمانی آید از کنز انصرام بازگشتن جهت
وانقلاب انعطاف خم گرفتن و برگردیدن از منتخب انشقاق واشدن انکساف بسین مهمله کسوف شدن آفتاب انکاف عار و ننگ داشتن از لطائف انصاف نصف کردن
و برابر داشتن هیچ طرف زیادتی نشود و انف بالفتح بینی انصاف داد دادن و نصف یافتن و نیمه شدن از منتخب انوف بضمتین جمع انف که بمعنی بینی است انیق بفتح اول
و کسر نون و سکون یای تحتانی خوب و عجیب از منتخب انطلاق بکسر اول و سوم دوستی و چاپلوسی و لطف نمودن و هموار شدن و خلاص یافتن از منتخب انفاق بالکسر روزی دادن
و خرج کردن مال از منتخب انتساق طریق و انتظام پذیرفتن و روش و دستور چیزی ترتیب دادن لازم و متعدی هر دو آمده انساق بالکسر روش و دستور ترتیب دادن و بالفتح جمع نسق
انزهاق بالکسر زای معجمه نیست شدن و هلاک شدن از منتخب انخراق دریده شدن انغلاق بالکسر و غین معجمه بسته شدن انطباق بهم پیوستن انسلاک در آمدن چیزی
در چیزی از کنز و منتخب انهماک بالکسر کوشیدن در کاری و مبالغه کردن در آن از کنز و منتخب انهاک بالکسر لاغر و ضعیف کردن از منتخب انفکاک بالکسر بمعنی از هم جدا شدن و آزاد شدن
از منتخب و کنز انسباک بالکسر و حرف چهارم بای موحده گداخته شدن نقره و دیگر فلزات انده یکی بالفتح بروزن نمونه یک کلمه تمنا بمعنی امید است از شرح قصائد خاقانی و برهان
انفال بالفتح و فا غنیمتها که از کفار گیرند جمع نفل بفتحتین از منتخب انحلال بالکسر و حای مهمله گشاده شدن و ناچیز شدن و نابود شدن از منتخب و مجموع اللغات انجیل بالکسر
کتاب عیسی علیه السلام معرب انگلیون بعد حذف واو و نون و کاف فارسی گردند میان لام و یا واقع را بکسره دادند چه افعیل بالفتح در کلام عرب نیامده انجل بالفتح و جیم مفتوح فراخ چشم
از شروح نصاب و کنز و صراح اندمال به شدن زخم و جراحت از منتخب انخزال بالکسر خای معجمه تباهی انامل بفتح اول و کسر میم بمعنی سر انگشتان و این جمع انمله است که بمعنی سر انگشت
باشد از منتخب و غیر آن انفعال اثر مند شدن و اثر چیزی پذیرفتن از منتخب و کنز و بلفظ داشتن و بردن و شدن مستعمل انتحال بحای مهمله سخن کسی یا شعر کسی بر خود بستن
از منتخب و کنز انتقال از جایی بجایی رفتن از منتخب و کنز انفصال فرزند شدن از لطائف انتقام بالکسر کینه کشیدن از کسی از منتخب و کنز و بلفظ کشیدن و گرفتن مستعمل
انهدام ویران شدن و از پا در آمدن عمارت و غیره از منتخب و کنز انصرام بالکسر بریده شدن منقطع شدن و آخر شدن از منتخب و کنز انهزام بالکسر زای معجمه بمعنی شکست لشکر که در مقابل فتح
از منتخب و کنز انقسام بالکسر حصه حصه شدن و بخش بخش شدن انضمام بالکسر فراهم شدن چیزی بچیزی و پیوستگی و آمیختن بهم شدن از منتخب و کنز انعام بالکسر نعمت دادن و مبارک کردن
و زیاده شدن و بالفتح چهارپایان و درینصورت جمع نعم است که بفتحتین باشد و نام سوره قرآن مجید از منتخب و کنز انجم بفتح اول و ضم جیم ستارها و این جمع نجم است که بمعنی ستاره باشد از قاموس
و منتخب انتظام بالکسر آراسته و مرتب گردیدن اناام بالفتح بمعنی مخلوقات از جن و انس و انام بالمد نیز آمده و انیم هم نوشته اند و این هر سه لفظ اسم جمع است نه جمع مثل قوم و رهط از
قاموس و منتخب انعدام بالکسر نابود شدن و صاحب منتخب الاعلام نوشته که این لفظ غلط است چرا که باب انفعال مختص بعلاج و تاثیر است مگر استعمال آن بهمین ساخته انفصام بالکسر
و حرف سوم و چهارم فا و صاد مهمله بمعنی شکسته شدن از منتخب اندام مطلق عضو ظاهر و مجاز تمام بدن بلکه مطلق جسم را گویند لهذا اندام گل و اندام کوه و اندام آفتاب هم آمده از بهار عجم
انتمام بکسر اول و کسر تای فوقانی و سین مهمله بوخوش گرفتن از کنز انجام بالفتح بمعنی انتها از برهان و در مدار بمعنی آخر کار اندگان بالفتح و کاف فارسی نام شهری از توران که بین
سمرقند و چین از برهان اندجان بالفتح و جیم عربی نام شهریست از توران و این معرب اندگان است از قاموس انسان بالکسر بمعنی آدمی و بمعنی مردمک چشم از کنز و در مدار مولانا نوشته
نوشته که انسان در اصل انس بود الف و نون مزیدتان بعد ان ملحق شده و این ماخوذ است از انس بالضم که بمعنی الفت گرفتن و ظاهر شدن است و بعضی گفته که ماخوذ از نسیان است و مردمک چشم را از آن
انسان گویند که بیننده را شکل انسان در آن نظر می آید بهمین جهت در زبان مردم هندوستان پتلی گویند چه در هندی معنی حقیقی لفظ پتلی تصویر آدمی است انسان العین مردمک چشم که بهندی پتلی نامند
انجمن بالفتح و جیم مضموم جاییکه در آن مردم بسیار نشسته باشند و در آخر این لفظ نون برای نسبت است چون انجم بمعنی ستارها است انجمن مشابهت با ستارگان دارد چنانکه ستارگان باهم متصل میباشند و نامها مختلف دارند و در خردی
و بزرگی متفاوت همچنین حال مجلس است و این از شرح نصاب انگاشتن بکاف فارسی بمعنی تصور کردن و پنداشتن و بکاف عربی خواندن غلط است از جهانگیری و لغت بابا انده امیدان بالفتح نام گل
گرد و بدبو بمعنی آلو از مدار و برهان اندهان بالفتح و دال مضموم بمعنی غمگین از لطائف انین بفتح اول و یای معروف بمعنی ناله و نالیدن از لطائف و منتخب و کنز انجیدن بکسر اول ریزه ریزه کردن

از برهان انجیدگان بمعنی زخمیان انیران بفتح اول و یای مجهول نام روز سی ام از برهان و سی ام از شمسی از جهانگیری و برهان انیشان و انیشین بضم اول و ضم نون و های مثلثه بمعنی خوابهٔ انگور انبان

بالفتح پوست دباغت داده و زنبیل فقیران که از چرم حیاباشد و شکنبه اندهیدن تعجب کردن از برهان انگیون بفتح و کاف فارسی مفتوح و یای تحتانی و واو معروف بمعنی انجیل عیسی علیه السلام

و نام کتاب مانی نقاش و نام ساز و نام جامهٔ هفت رنگ مرهرشتی که عجیب و غریب باشد از رشیدی و برهان انگشت در دهان ماندن بتاسف ماندن انگشت بر لب زدن

کسی را بسخن آوردن گویا گرداندن از جهانگیری و برهان و کنایه از شهید ساختن از مصطلحات انگشت بر حرف نهادن عیب گیری کردن انگشت نیل کشیدن بمعنی ترک کردن

از برهان و جهانگیری انگشت بدندان گرفتن کنایه از تعجب کردن و حسرت خوردن انگشت بر چشم نهادن قبول کردن فرمان از برهان انگشت بر در زدن استجازت

باز کردن در انگشت بر جبین نهادن کنایه از سلام کردن انار یاسین روز نوروز چهل بار سورهٔ یاسین بر انار میدمند هر که آنرا بی شرکت غیر بخورد تمام سال از امراض

محفوظ ماند انگشتیو برهای نان برغن شکر پالیده از برهان انبره بفتح اول و سکون نون و ضم بای موحده آلتی ست که آهن گرم را بدان بگیرند بهندی سنسی گویند از بحر

و رشیدی انمله بالفتح و میم مضموم بمعنی سر انگشت جمع ان انامل می آید از بحر الجواهر و کشف و مدار و در منتخب بکسر میم و صاحب قاموس گوید که بهر سه حرکت الف و بهر سه حرکت

میم درست ست اندازه بمعنی طاقت و یارا و جرات و تخمین و نمونه و وزن و بمعنی قصد و اراده از بهار عجم انوشه بکسمتین و واو مجهول و شین معجمه بمعنی خرم و خوشحال و شاد و پادشاه

نوجوان و مجاز بمعنی داماد یعنی مرد نوکدخدا از جهانگیری و رشیدی و مدار انگاره بالفتح و کاف فارسی و رای مهمله بمعنی نقش ناتمام و نقشه و دول تصویر هر چیز ناتمام و

بمعنی نگارش و بمعنی فیصله و دفتر حساب از برهان و رشیدی و بهار عجم انتباه بالکسر آگاه کردن و خبردار شدن و آگاهی از کشف و سرور و منتخب انبوبه بالضم و بای موحده مضموم

و واو معروف و فتح بای موحده بمعنی ناره آفتابه و ماشوره از منتخب و برهان و سروری و نجم رایای تحتانی دانستن خطاست انگله بفتح اول و ضم کاف فارسی حلقه کوچک که گوی گریبان

را دران داخل کنند از رشیدی و در برهان بفتح کاف فارسی بمعنی گوی گریبان انگوزه در اصل انگوزدبوده انگو بمعنی درخت حلتیت چه انگه بمعنی حلتیت و او نسبت و زد

بفتح زای فارسی در فارسی بمعنی صمغ پس زای فارسی را بزای عربی و دال را بها بدل کرده اند مگر انگزه بدون واو صحیح ست از رشیدی و غیره انفحه بالکسر و فای مفتوح و تخفیف و تشدید

حای مهمله هر دو درست و بفتح اول و کسر فا نیز آمده است بمعنی پنیر مایه صاحب قاموس و قسراری نوشته اند انفحه شیری باشد که منجمد و بسته میشود در شکنبه بچه شتر یا میش و غیره شیرخوار

آن بچه با حال گیاه نخورده باشد پس شکمش شگافته شیر بدکور که بزردی مائل میشود بیرون می آرند و خشک کرده بدوا بکار میبرند و از منتخب و بحر الجواهر و کشف نیز همین تحقیق شده

انبانه بالفتح و آن پوستی باشد مثل مشک که غله درخت دران پر کنند از برهان انیقه بروزن صحیفه بمعنی خوب و عجیب از منتخب ماخوذ از انق بفتحتین شاد شدن و بغایت خوش شدن

انبه بفتح اول و ضم موحده مخفف انبوه و بفتح اول و سکون نون و فتح بای موحده و های ملفوظ عربی بمعنی تنبیه کننده تر و خبر دهنده تر از منتخب و بفتح موحده و های مختفی میوه ایست مشهور که آنرا

آنب گویند انسیه بالضم و یا مشدد منسوب بانس که بالضم بمعنی خوگرفتن و الفت نمودن است انطاکیه بالفتح شهری است بشام انگشتری و انگشتر معرب علیه این هر دو لفظ

انگشتر ست از عالم مهین که در اصل مست از یا و نون زائده و انگشتر مخفف انگشتوری ست یعنی صاحب انگشت پس واو را بجهت تخفیف حذف کرده اند از خیابان اندای بالفتح امر از اندائیدن

که بمعنی گلابه و کهگل بر دیوار و غیره مالیدنست و بمعنی آلودنست و بمعنی بدگوئی و بمعنی رویا صادقه از برهان انسی بالکسر آدمی و بمعنی جانب اندرونی عضو و هر چیز و جانب راست از کنز انانی بالفتح مبدا

ازبطال نفس مراد از عالم ارواح و عالم باطنی و آفاقی مراد ازان عالم ظاهری و عالم اجسام که دنیا باشد از شمسی انداهی جامهٔ خوش اسلوب که بر بدن چسپیده و درست و راست آید انی را ماهی

نام دیوان روح اسد خان که ناردار بود فصل الف مقصوره مع واو اولی بالفتح صواب تر و سزاوار تر و بالضم بمعنی نخستین مونث اول از منتخب و صراح و بضم اول و واو و غیره بلفظ

و کسر لام بمعنی خداوندان اولیا بالفتح دوستان و نزدیکان قرابت و نزدیکان حق تعالی از منتخب و فردوس اللغات اودا بفتح اول و کسر واو و تشدید دال مهمله جمع ودید ست بمعنی دو

دارندگان اوصیاء بالفتح جمع وصی اوسط قضایا کنایه از حد اوسط و آن عبارت است از لفظ مکرر در قیاس و قیاس مرکب باشد از دو قضیه چنانچه العالم متغیر و کل متغیر

حادث پس لفظ متغیر حد اوسط ست چون از هر دو قضیهٔ صغری و کبری هر دو لفظ مکرر را که حد اوسط ست دور کنی نتیجه حاصل آید العالم حادث اولن بهلشک بها این مثل در محاوره

سوداگران است یا بمعنی که فروختن متاع بعوض قیمتیکه خریدار اولین میدهد بهتر ست اوی بفتح اول و فتح ثانی و سوم و نقل بعثورت یا بمعنی شنگال حساب انصاب تغیر انقر و در نظم مخفف می اوی در رده است

اوتوب بضم اول و ضم تای فوقانی و هر دو واو غیر ملفوظ در ترکی بمعنی گذشته اوجب بفتح اول و فتح جیم بمعنی وجوب تراوش اوّل شب در اصل ترکیب اضافیست لیکن بکثرت استعمال
کسرهٔ اضافت محذوف شده چنانکه نیم شب و جز آنکه مقطوع الاضافتست ابو النظامی گوید بیت چو اول شب آهنگ خواب آورم ٭ به تسبیح نامت شتاب آورم از بهار عجم
اوهن البیوت بالفتح و هار مفتوح سست ترین خانها اوّل قنوت کنایه از وقت فجر چرا که شافعی در آن قنوت می خوانند از مدار اویماقات بضم اول و واو معدوله و سکون یای
تحتانی جمع اویماق که لفظ ترکیست بمعنی قوم و قبیله از لغات ترکی نوشته شد اوداج بالفتح رگهای گردن جمع وداج که بالکسر است از منتخب اوج بالفتح طرف بالای هر چیز
و اوج بلندترین جای کوکب که نقطهٔ ملاقات سطح محدب فلک شاه از افلاک سبعه سیاره و این معرب اوچ ست اوچ بضم اول و واو معدوله و سکون جیم فارسی لفظ هندی ست
از منتخب و برهان و رشیدی و بهار عجم نوشته که اوج بالفتح بالاصطلاح هیئت و تنجیم نقطه ایست از فلک خارج مرکز که دورترین نقاط است از مرکز عالم و هر یکی را از سبعهٔ سیاره
اوجی باشد و گاهی حضیض اوشاخ بمعنی گستاخ از لطائف اوساخ بالفتح جمع وسخ که بمعنی چرک و ریم ست از لطائف اوج مریخ کنایه از برج اسد که محل اوج مریخ است
اوتاد بالفتح میخها و این جمع وتد ست و قسمی از اولیاء الله که همه عالم چهار تن میباشند از منتخب اوراد بالفتح دعاهاییکه بوقت معین خوانند از منتخب اورا بالضم نام دیگر
مازندران اورمزد بواو معروف و را مهمله موقوف و ضم میم و سکون زای معجمه بزبان پهلوی ستارهٔ مشتری که قاضی فلک ست اورند بالفتح تخت و فر و شکوه و مکر
و حیله از برهان اوحد بالفتح یگانه از لطائف اوتار بالفتح و تای فوقانی بمعنی تارهای ساز و رودهای کمان و این جمع وتر ست که بفتحتین باشد از منتخب اوطار بالفتح حاجات
اوبار بالفتح و بای موحده امر از باریدن بمعنی بحلق فرو بردن و این امر به ترکیب اسم بمعنی بحلق فرو برنده آید اودر بفتح اول و کسر دال مهمله برادر پدر که بعربی عم گویند
از کشف و برهان و رشیدی اوزار بالفتح آلات و ادوات کارگران و مصالحهٔ طعام از برهان و بعربی گناهها و سلاحها و بارها که بر پشت بردارند کذا فی کنز اللغات اولی تر بهتر
لفظ تر محض زائد ست برای مبالغه نیست چرا که اولی که صیغهٔ اسم تفضیل ست حاجت بمبالغهٔ دیگر ندارد با آنکه درین ترکیب کلمهٔ اولی بتجرید مستعمل میشود از بهار عجم و نور الله در شرح
گلستان نوشته که چون معنی تفضیلی از لفظ اولی مستفاد ست کلمهٔ تر محض زائد چون در کلام قدما کثیر الاستعمالست مسلم نمیتوان کرد اوز بکسر اول و فتح واو و تشدید زای معجمه مرغابی از منتخب
و قاموس اوس بالفتح و سین مهمله گرگ و رنده و عطا و عوض و نام قبیله از عرب از شرح نصاب و فردوس اللغات و لطائف اوباش بالفتح بمعنی مردم مختلف بهم آمیخته و مردم فرومایه و ناکس
و در عرف عام بمعنی مرد بیباک و رند و این جمع بوش ست که بالفتح باشد بطریق قلب حروف و قعشده واو را بر با مقدم کردند فارسیان بجای مفرد استعمال کنند از بهار عجم و کشف و صراح و لطائف
و منتخب و شرح گلستان اوسط بفتح اول و کسر سین مهمله میانه و میانه تر آن و این جمع اوسطست اوجاع بالفتح دردها جمع وجع که بمعنی دردست از کنز اوتاد طالع بمالکه نزد منجمین اوتاد
طالع مولود چهار ست اول برج طالع که خانهٔ اول ست و آن تعلق دارد به تن و جان و عمر و زندگانی مولود دوم خانهٔ چهارم و آن تعلق دارد با معاش و روزی و ملک و مقام و پدر سوم
خانهٔ هفتم و آن تعلق دارد بتزویج زوجه و مراد و مقصود چهارم خانهٔ دهم و آن تعلق دارد بحکومت و شغل و عمل و دولت اولاغ بضم اول و واو غیر ملفوظ و غین معجمه لفظ ترکیست بمعنی خر
اوباغ و اوتاق در ترکی خانه و حجره اوجاغ و اوجاق در ترکی دیگدان اوقاف بالفتح بابهائیکه بر فقرا و مزارات وقف کرده باشند از منتخب اوفق بالفتح و فاء مفتوح موافق تر
از منتخب اوشاق بضم اول و واو غیر ملفوظ در ترکی بمعنی طفل و امرد اوثق بالفتح و ثاء مثلثه محکم تر و استوار تر از منتخب اوغرتماق بضم اول و سکون غین معجمه و کسر راء مهمله و سکون
شین معجمه مصدر ترکیست بمعنی تر دیدن اولنگ بالضم واو مجهول و فتح لام و سکون نون بغنه و کاف فارسی بمعنی سبزه زار و مرغزار و این لفظ ترکی ست اونشگ بضم اول و واو
غیر ملفوظ و کسر نون اول و سکون نون دوم و کاف فارسی در ترکی بمعنی آشنا اوشنگ بالفتح هندی انگشتی از برهان اوائل بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست
جمع اول اوغول بضم اول و ضم غین معجمه و سکون لام و هر دو واو غیر ملفوظ علامت ضمه ماقبل لفظ ترکیست بمعنی کودک و پسر و مجازاً گاهی بمعشوق آرند اوجال بالفتح و جیم مهملها و خوفها
اول بالفتح اول و تشدید واو مفتوح صیغهٔ اسم تفضیل بمعنی پیشتر منصرف آمدن لفظ اول باسم تفضیل و عدم استعمال آن بدون استعمالات ثلثه اسم تفضیل که من و اضافت و لام ست از جهت
کثرت استعمالست لهذا بعض صرفیان وزن آن فوعل مثل جوهر قرار داده اند اُوَل بضم اول و فتح و تخفیف واو جمع اولی که مؤنث اولست اولم بضم اول و واو غیر ملفوظ و سکون لام در ترکی بمعنی
بان کرباسی معیت و اسم اشارتست اوزم بضم اول و واو غیر ملفوظ و ضم زاء معجمه لفظ ترکیست بمعنی انگور از لطائف اوجاع بالفتح جمع وهم اوثان بالفتح و ثاء مثلثه بمعنی بتها

این جمع وثن است که بمعنی بت باشد از منتخب و صراح اوطان بفتح جمع وطن اوثان بالکسر بمعنی بانون و کوتنگ و بفتح و کسر قسمت و هنگام از منتخب و قاموس و در صراح بمعنی هنگام فقط
بالفتح او باردین بمعنی فرو بردن اولیین در استعمال فارسی بزیادت یا و نون مزید علیه اول است مثل نخست و نخستین و مه و مهین و کهتر و کهترین از شرح نور الله اوشن بالضم اول
و فتح زای فارسی صیغه امر است از اوژندین بمعنی منیدار و بفگین و قتل کن بکش از برهان اولان بالضم اول و واو غیر ملفوظه در ترکی بمعنی شونده اوج سر و نام نغمه ایست
از موسیقی اوده بفتحتین و های مختفی صوبه هندوستان در قدیم شهری بود بزرگ اجودهیا نام بهرایج و لکهنو و بلگرام داخل این صوبه است اوقیه بالضم اول و واو معروف و کسر قاف و
تشدید یای تحتانی چهل درم وزن اواقی جمع آن از منتخب و مؤید و کشف و در کنز نوشته که اوقیه بالضم مقدار ده درم و پنج سبع درم است و در حدیث بمعنی چهل درم اوکلسمه بالضم اول و واو غیر ملفوظ و خای
معجمه ساکن و کاف عربی مفتوح و سکون سین مهمله ترکیبیست بمعنی تیر بازگشتی زدن از چراغ هدایت و در بهار عجم بمعنی کج و منحرف و برگشته اولمش او له در ترکی بمعنی شده باشد چه اولمش بالضم
اول و واو غیر ملفوظ و سکون لام و کسر میم و سکون شین معجمه بمعنی شده و او له بالضم اول و فتح لام بمعنی باشد اولکه بالضم اول و واو معدوله و سکون لام و کاف عربی بمعنی کشور
و این ترکیست اوعیه بفتح اول و سکون واو و کسر عین مهمله و یای تحتانی بمعنی ظروف و آوندها این جمع وعاست که بکسر بمعنی آوند باشد و بمعنی آوند واحد نیز مستعمل میشود آواره فتن
حایت برهان آواه بالفتح و تشدید واو و ها خواننده بزاری و مومن آه کننده و کسیکه زبان حاجت نیارد هر چه کند بدل کند از لطائف اوروه بفتح اول و سکون واو و کسر را
و فتح دال گیاهی غیر چنبده یا این جمع وریدست اوره بفتح اول و سوم ابره قبا و ابره رضائی و غیره اوالنجه بضم اول و کسر لام و فتح الف و سکون جیم و کسر نون و فتح حای مهمله
صاحبان مارو ها و این کنایه است از ملائک چرا که منقول است که فرشتگان پر و بال دارند اولی بالضم همزه که بصورت الف است و واو مکتوبه ملفوظه و کسر لام بمعنی خداوندان
جمع ذو بالضم و این جمع خلاف ماده مفردست اوجی بالفتح و جیم مکسور تخلص شاعری اوانی بفتح اول و کسر نون بمعنی ظروف و آوندها و این جمع آنیه است که آنیه بکسر نون
جمع اناست و انا بالکسر اول بمعنی آوند است از صراح اوغلی بالضم اول و ضم غین معجمه منسوب به اوغلان که نام قومیست ترک از کتاب الف و نون در حالت نسبت حذف شده و در لغات
ترکی نوشته که اوغلی بمعنی پسر او چه اوغل بمعنی پسر و بچه و یای معروف بمعنی او زیرا که ضمیر غایبست اویس قرنی بالضم اول و فتح واو و قاف رای مهمله هر دو مفتوح نام ولی کامل
منسوب بقرن بکر قرن بفتحتین نام قبیله است در ملک یمن از قاموس و منتخب و صراح و بسکون رای خواندن غلط است فصل الالف مقصوره مع هاء هوز آبد ابالکسر بدیه و تحفه
فرستادن اهوا بالفتح خواهشها و آرزوها نفس از منتخب اهلا و سهلا و مرحبا دستوریست که چون کسی از راه دور بیاید این هر سه کلمات گویند اهلا یعنی آمدی تو اهل و اقربای خود را
سهلا بمعنی سیر کردی تو زمین نرم را مرحبا یعنی تو فراخست اهاب بکسر اول و بای موحده بمعنی پوست حیوان که آنرا دباغت نداده باشند یا پوست مطلق از منتخب اهلیت بالفتح و لام
مکسوره و تشدید یای تحتانی سزاوار بودن و لیاقت و شرافت اهبت بالضم و حرف سوم بای موحده ساز و براق از منتخب اهاب بالکسر سکبنه شتن کسی را از صراح اهوج بفتح اول و سکون
ثانی و فتح واو و جیم عربی احمق و شتاب کار و مرد بزرگ جثه دراز بالا از منتخب اهلیلج بالکسر هر دو لام مکسور و یای معروف و جیم معرب هلیله از عصمت شرح خلاصة الحساب و در صراح بروزن اطریفل
اهواز بالفتح نام شهری از خوزستان که هوای بد دارد و کژدم زهرناک در آنجا بسیار باشد از برهان و جهانگیری اهتزاز بالکسر هر دو زای معجمه جنبش کردن و خوشحالی کردن از منتخب و کنز و صراح
اهل بفتح اول و سکون ثانی هنرور دانش گرفتن و کدخدا شدن و کسان و مردمان خانه از منتخب و در خیابان نوشته که اهل معنی صاحب آید و گاهی بمعنی صاحبان مفرد و جمع هر دو آید
اهوال بالفتح جمع هول که بمعنی دهشت و ترس است از کنز و منتخب اهمال بالکسر فرو گذاشتن چیزی را بخود از صراح و منتخب و در بهار عجم نوشته که اهمال بمعنی درنگ از ماده مهل در لغت
یافته نشده مگر امهال بتقدیم میم بمعنی مهلت دادن آمده و برین تقدیر اهمال قلب امهال باشد اهرمن بالفتح اول و سوم بمعنی شیطان و کفچه سطبر و کلان اهتمام بکسر اول و کسر تای فوقانی غمخواری
کردن و در کاری همت برگماشتن و توجه بلیغ کردن و حاصل معنی آن کوشش کردن از کشف و صراح و منتخب اهم بفتحتین و تشدید میم سخت و رانده و انداخته و کنایه از مشکلتر و ضرورتر از کشف و
منتخب اهرمن بالفتح و رای مهمله مفتوح و فتح میم بمعنی شیطان باعتقاد مجوس فاعل شر چنانکه یزدان فاعل خیر از برهان اهون بالفتح آسانتر اهل نخیه بباء موحده رند و خراباتی از بهار عجم
اهله بفتح اول و کسر ثانی و تشدید لام جمع هلال است اهویه بفتح اول و سکون ها و کسر واو و فتح تحتانی جمع هوا چنانکه اغذیه و ادویه جمع غذا و دوا اهل ذمه کافران مطیع پادشاه اسلام و گاهی عبارت از
رعیت باشد اهالی بالفتح اعیان و اشراف الاهل که جمع الاهل علی خلاف القیاس از شرح نصاب و کنز اهبتی بضم اول و سکون ثانی و فتح بای موحده و تای فوقانی و یای مجهول بمعنی ساز و براق از لغط

در حقیقت اهبت ست بردن آن یا تحتانی بمعنی سلم یعنی چون آن انشا یا واقع شده است لهذا در بخار عایت بعضے کسان بیا نوشت ظاهر البودن یا غلطے کاتبا فست که بجای
کسره موصوف یا نوشته است یا آنکه برای تعظیم اشد یعنی ساخته و یراق بزرگی دیبار **فصل الف مقصوره مع یای تحتانی** ایلیا بالکسر و لام مکسور و بعده یای تحتانی لغت
سریانی بمعنے این لفظ صدیق اکبرست و این لفظ بر بسیار معنی آید نام شهریست و نام بیت المقدس و لقب حضرت علی کرم الله وجهه و نام حضرت خضر علیه السلام از منتخب برهان ایهما بفتح
اول و سکون تحتانی و فتح ها با تنوین بمعنی هیهات بعد بمعنی الماضی یعنی دور شد ایا بالفتح کلمه ایست کلمه مخصوص برای استفهام آید چنانکه گوئی آیا این مقصود بحصول خواهد پیوست
از برهان و رشیدی و غیره ایرسا بالکسر یای معروف و سین مهمله بیخ سوسن قوس قزح از برهان ایتیا بالکسر بایه شما و کسان از کشف ایفا بالکسر دراز و گذاردن حق کسی تمام از صراح
ایطا بالکسر پامال کردن و مکرر کردن قافیه آن بر دو قسمت ایطای خفی و ایطای جلی خفی آنست که تکرار ظاهر نباشد چون انا و بینا و آب و گلاب و جلی آنست که تکرار ظاهر
باشد چون زیباتر و خوشتر و ستمگر و افسونگر و زرین و سیمین و گریان و خندان و گفتن و شنیدن و یاران و عزیزان و این عیب فاحش ست آیاب بالکسر بمعنی بازگشت و رجوع
از کشف و لطائف ایدوب بکسر همزه و یای تحتانی غیر ملفوظ و ضم دال مهمله و واو غیر ملفوظ و سکون بای موحده در ترکی بمعنی ساخته الیوب نام غمبری که بر تکالیف و محن
و رنج بسیار صابر بود و ذا ایجاف سر لازم کردن و ثابت و مقرر نمودن از صراح و منتخب ایت بیای معروف در ترکی سگ را گویند ایایات قا بالکسر مساکن و اطراف ترکان
و این لفظ ترکیست ایات بالکسر آیست ترکی بمعنی نگاهداشتن و بفتح غلط از منتخب و کشف و کنز ایماق بالضم اول و سکون تحتانی خانه‌ها و قبایل و این جمع ایماق ست که لفظ
ترکیست از مفتاح اللغات و لغات ترکی و برای فائده دیگر نوشته شد ایهت بالکسر یای معروف و نون ساکن باغنه و فوقانی کلمه تحسین و تعجب ست بمعنی زهی از
برهان و لطائف ایرث بالکسر و ثای مثلثه میراث رسانیدن و بقیه چیزی دادن از منتخب و غیره ایارج بکسر اول و فتح رای مهمله و جیم عربی دوائیست مرکب مسهل و منقی
دماغ از بحر الجواهر و منتخب ایرج بکسر اول و بیای مجهول و فتح رای مهمله و جیم عربی نام پسر فریدون از برهان و بعضے نوشته اند که در ملک ایرج شهر سنگ خیز بود ایچ
بالکسر و جیم فارسی بمعنی هیچ از برهان ایلاج بالکسر در آوردن چیزی در میان چیزی از کشف و فردوس اللغات ایضاح بالکسر روشن و آشکارا کردن از منتخب
ایلغ بکسر اول و یای رسم الخط غیر ملفوظ و سکون لام و غای معجمه بمعنے گله اسپان لفظ ترکی ست و بعض ترکان ایلخی بزیادت یای تحتانی در آخره مسموع گردید ایجاد بالکسر
در وجود آوردن و پیدا کردن ایراد بالکسر فرود آوردن چیزی بر کسی وارد کردن از صراح و منتخب ایزد بکسر اول و فتح ثالث نام حق تعالی و وجه ترکیب این نام
والا که ازین چهار حرفست چنین گفته اند که چون مدار عالم بر طالع اول و عاشر و سابع و رابع ست که آنها را اوتاد اربعه گویند پس این نام مبارک را بلحاظ اعداد مذکور باین
حروف ترکیب کردند بدانکه برای الف یک عدد ست و برای یا ده و برای زا هفت و برای دال چهار از رشیدی و برهان ایلاد بالکسر زاییدن ایزاد بمعنے زیاده غلط ست بلکه در پنجابی بودن
یای تحتانی بمقابله‌ای فعل وجهی ندارد چرا که اصل این حرفست مگر زاده بحسب قیاس صحیح باشد الیسر بالفتح و سین مهمله مفتوح آسان تر بمعنی جانب چپ که نزاد بر وزن دیگر
بمعنے اینجا و اکنون از برهان و لطائف و رشیدی ایثار بالکسر و ثای مثلثه برگزیدن یعنی منفعت غیر را بر مصلحت خود مقدم داشتن و این کمال درجه سخاوت است ایر بالفتح ذکر و قضیب از منتخب و صراح
الیغار بکسر اول و یای غیر ملفوظ چرا که علامت کسر در الف ست چه در ترکی حرکات را بحروف علت می نویسند و سکون لام و غین معجمه مفتوح و الف غیر ملفوظ بسکون رای مهمله لشکر ایلچی‌خانه در تلفظ
الغیر بر وزن خنصر باقی ماند بمعنی بسرعت بر فوج دشمن دویدن ایاره بالفتح یکی از ملوک روم میان که آفتاب در ثور باشد و مطابق آن بهندی جیٹھ ست از برهان و شرح نصاب و غیره
ایجاز بالکسر کوتاه کردن سخن و اختصار نمودن از کنز و منتخب ایاس بالفتح نام غلام سلطان محمود غزنوی و بسین مهمله این مثل زای معجمه است از برهان ایگیدش بکسر اول و یای تحتانی غیر ملفوظ
و سکون کاف عربی و کسر دال و شین معجمه چیز بهم آمیخته و کسیکه پدر و مادرش جلبی و رومی یا فرنگی و هندی باشند و آن را مخنس نیز خوانند ایسیاک از حبشی و دماوی پیدا شده باشد
از جهانگیری و این لفظ ترکیست ایغشن بکسر اول و یای تحتانی غیر ملفوظ و سکون غین و نون و کسر میم و شین معجمه در ترکی بمعنی فرود آمده ایقاظ بالفتح و قاف و ظای معجمه بیداران از کنز
و بالکسر بیدار کردن ایقاع بالکسر واقع کردن بجنگ در انداختن از منتخب ایاغ بالفتح پیاله شراب خوری و این لفظ ترکیست از برهان و رشیدی ایفاغ بالفتح و سکون تحتانی و فا
و غین معجمه بر وزن مار الاغ اصل بمعنے غماز و بمعنی غنوده بهلال شارح دیوان حافظ بمعنے روستائی و قطب علی بمعنی شوخ نوشته ایتلاف بالکسر و یای معروف و کسر تای فوقانی با همدیگر

ابستگی گرفتن ابراق بالکسر برگ برآوردن درخت از منتخب ابیاق بالضم اول و سکون یای تحتانی بمعنی بیمار و قیمار از مفتاح اللغات ایلاق بالکسر سپید نموده شدن مجازاً بمعنی
درخشیدن و روشن شدن ایاق بالفتح پیاله شراب خوری و بمعنی پای و این لفظ ترکیست از برهان و رشیدی ایک بالکسر و یای مجهول و فتح بای موحده و کاف عربی بمعنی بت که بعربی صنم
گویند گاهی مجازاً بمعنی معشوق آید از برهان و رشیدی و در لطائف بمعنی غلام و وقاصه ایکب بالفتح بیشه و انبوهی درختان از منتخب و غیاث اینک بکسر اول و فتح نون بمعنی اینست و بن
قریب اکنون ایصال بالکسر رسانیدن از منتخب ایل بالکسر و یای معروف بزبان سریانی نام حق تعالی و ازینجاست جبرائیل و میکائیل یعنی بنده خدا ایلچی بمعنی سال است ایل بکسر اول و تشدید تحتانی
مفتوح و در عربی بمعنی گوزن و بزکوهی از منتخب و برهان و کنز و بکسر اول و یای مجهول ... بمعنی مردمان و قوم و جماعت ایلول بالفتح و لام مضموم و واو معروف نام ماه رومی که آفتاب در سنبله باشد
مطابق آن ... ماه کوار است از شرح نصاب ایلام بالفتح بار سفید از منتخب ایلام بالکسر دردمند کردن از منتخب ایام بالفتح جمع یتیم ایهام بالکسر در غلطی انداختن و در شک افگندن و نام صنعت
شعری و آنچنان باشد که در شعر لفظ ذو معنیین آرند یعنی لفظی ذکر کنند که دو معنی داشته باشد و معنی بعید مراد باشد از کشف و مجمع الصنائع ایام روزها جمع یوم فارسیان بمعنی مطلق وقت و هنگام
نیز آرند سلیم گوید بیت شام سلیم آمد ایام قدح نوشی است فیضی ... شبنم از بهار عجم ایمن بالکسر و میم مکسور بمعنی بی خوف و بی دهشت اما که ایمن بکسر میم که اسم فاعل است
از امن و ایمن بالکسر و میم مفتوح بمعنی بی خوف تر و این اسم تفضیل است بفتح میم که اسم تفضیل از امن است و ایمن بالفتح و میم مفتوح بمعنی مبارک تر و جانب دست راست چه ایمن بمعنی مبارک تر هم
تفضیل از یمن بر تقدیر معنی دیگر ماخوذ است از یمین که بمعنی دست راست ایوان بالکسر و یای معروف نشستگاه بلند که بر آن سقف باشد و کوشک و دالان بزرگ و این معرب الوان
بالفتح از شرح نصاب و بهار عجم و کنز و منتخب ایگین بکسر اول و یای تحتانی غیر ملفوظ و کسر کاف تازی و سکون نون ترکی بمعنی بوده ایسیان بالفتح گوشه عالم ما بین مشرق و شمال ظاهراً این لفظ
هندیست ایدون بالفتح بمعنی اکنون و بالکسر بمعنی اینچنین ... از برهان و رشیدی ایرمان بالکسر و یای معروف طفیلی که همراه مهمان آید و بمعنی حسرت و ندامت و بمعنی عاریت
از برهان و رشیدی ایقان بالکسر یقین دانستن ایمان بالفتح سوگندها و توبها و دستهای راست و بالکسر گرویدن و امان دادن از منتخب و صراح ایام الرهان بکسر اول ... روزها که مردم
عرب اسپان بگرو میدوانند هر که اسپ خود پیش برد گرو از حریف میگیرد از منتخب و غیره ایتکین بالکسر نام غلام ترکیست از شرح خاقانی ایان بالفتح و تشدید تحتانی و فتح نون
بمعنی کی و آن سوالست از زمان از کنز و منتخب و صراح ایران بالکسر ملکیست مشهور که ما بین جیحون و فرات واقع است و آن عراق و خراسان و طبرستان و فارس و همدان و نهاوند و آذربایجان
و کرمان و سمرقند است از رشیدی و شرفنامه و برهان و در رساله ناجی مسطور است که ایران منسوب بایرج است که ایرج هم میگویند نام پسر فریدون ایمن بالفتح و نون مفتوح بمعنی کجا از شرح نصاب ایرقان
بیای معروف و واو نام شهریست ایلکیه بالفتح بیشه و انبوهی درختان از منتخب و غیر آن ایه بکسر اول و سکون یای تحتانی معروف و کسر ها بمعنی زیاده کن از شرح نصاب و کنز ایلچی بکسر اول و یای
غیر ملفوظ و سکون لام و جیم ... باسپان و مجازاً بمعنی المطبل نیز آمده و این لفظ ترکیست ایلغار بکسر اول و یای غیر ملفوظ و فتح لام ... بکسر اول و یای غیر ملفوظ و سکون ... ترکی ترجمه
بار معیت ایچه بکسر اول و یای تحتانی غیر ملفوظ و سکون جیم فارسی ... بمعنی در میان ... ایمه بالفتح بمعنی اکنون و بمعنی بیهوده و بالکسر مخفف ... رشیدی و کشف و برهان و بهار عجم
بمعنی اینکه اسم اشارتست بقریب و بمعنی همچنین نیز آمده و بفتح اول و کسر همزه که حرف دوم است ... بمیم تشدید لفظ عربیست جمع امام و اکثر در کواغذ اراضی و املاک نویسند که ایمه داران پرگنه فلان قسمت
بجای آن ایمه داران میجست چه بکسر تحتانی و فتح میم ... خوراک و روزینه را گویند و ایمه بکسر الف و یای تحتانی غیر ملفوظ و فتح میم هم بمعنی آید و این تفاوت لهجه بعض مکان است ایادی
بالفتح نعمتها و نکوییها و دستها و این جمع ایدیست و ایدی جمع ید است از کشف و سروری و کنز و در منتخب نوشته که ایدی و ایادی هر دو بفتح دستها و نعمتها لفظ اول بمعنی دست بسیار استعمال یابد
و لفظ ثانی بمعنی نعمت و خان آرزو در خیابان نوشته که ایادی جمع ایدیست و ایدی جمع یدست و ید بمعنی دست گاهی بطریق مجاز بمعنی نعمت و قدرت مستعمل میشود و بعضی نوشته اند که مشترکست
بهر دو معنی حقیقی و بعضی نوشته که ید بمعنی دست جمع کرده میشود بر ایدی و برای نعمت بر ایادی ایشک آقاصی ترکیست بمعنی داروغه دیوانخانه چه ایشک بهمزه و یای تحتانی و شین
معجمه و تحتانی و کاف عربی بمعنی دروازه و اقاصی بمعنی سردار همه از مصطلحات و بهار عجم ایهی حرف ندا است در عربی بالفتح و در رساله زبان هندی ... بیای مجهول و این از
توافق لسانین است لیکن در رشیدی ... مگر لفظ ایهی که برای تفسیر است و در فارسی نیز بفتح مستعمل میشود از بهار عجم و مؤید و بفتح اول و ضم ... باید که در عربی بمعنی چه و کدام
از کنز اللغات ایای بکسر اول و تشدید یای اول و فتح یای ثانی بمعنی مرا ایستی بالکسر صفت زنان یا شب چون لبی لبی که در عربی ستی بالکسر و تشدید تای فوقانی

و جبری که بیگم از جهانگیری ایلاقی بالکسر منسوب بایلاق که ملکی ست از شاق قریب کاشغر ایلچی بکسر اول و یای تحتانی غیر ملفوظ و سکون لام و کسر خای معجمه و یای معروف بمعنی گله اسپان و این لفظ ترکیست

باب بای عربی

فصل بای عربی مع الالف بار خدا بمعنی خدا تعالی بزرگ و نیکو کار چه لفظ بار نیکو کار و بزرگ ست از مؤید و کشف و بعضی نوشته که حق تعالی را از ان بار خدا
گویند که هر کسی را بار میدهد یعنی هر کس هر وقت از و عرض حاجت خود میتواند کرد بالا بمعنی فوق و بمعنی قد و قامت و بلندی و درازی و اسپ کوتل و کنایه از ملک خراسان
از برهان و بهار عجم بادپا بمعنی تیز رفتار و اکثر صفت اسپ واقع شود از برهان باساسین مهمله بمعنی سختی از منتخب و کنز و صراح باب السما کهکشان از لطائف بادیر و ا بفتح
بای فارسی که حرف چهارم ست و شتم واو دریچه را گویند که برای آمدن باد کشاده باشد از شرح خاقانی با در عربی مرد کشیر الجماع و در فارسی مخفف باه ست که طاهر نگاری باشد
و بدانکه لفظ با که حرفیست مرکب از بای مسمی و الف مسمی و در فارسی برای چند معنی آمده اول بمعنی مع چنانچه بگوئی اسپی بازین مکمل خریدم دوم بمعنی باوجود چنانکه با آنکه او را
بسیار فهمانیدم مگر نفهمید سوم برای عطف آید بیت فرقست میان آنکه یارش دربر با آنکه دو چشم انتظارش بر در چهارم بمعنی طرف و جانب چنانکه بیت بردار زروی
بیامم چند با او زلیخا را دهم پیوند با او پنجم بمعنی از چنانکه ع سنجاب ه زمنع با کوه یعنی کوه را ششم برای تقابل چنانکه بیت با روی تو آفتاب دیدم خوب ست
ولیکن آن ندارد هفتم برای معاوضه ع فرهاد کوه غم را با جان منیفروشد هشتم برای استعانت عرفی گوید بیت با صیقل ضمیر تو چون عکس آینه مرئی شود
زظل بدن صورت حواس دو بای مسمی یعنی فقط بای مسمی بدون الف آن نیز در فارسی برای چند معنی آید اول بمعنی مع چنانکه بخیر و عافیت در ینجا رسیدم دوم بمعنی باوجود
چنانکه ع بعصیان در رزق بر کس نبست سوم بمعنی طرف و جانب چنانکه ع بکوی او مده هم طفل اشک را رخصت مصرع دیگر بلک عجم رغبت شاه خاست چهارم
بمعنی مقدار چنانکه بیت بجو بیستاند ز دهقان پیر زمن میفروشد بدیوان بپیر پنجم بمعنی برای چنانکه ع بدیدار مردم شدن عیب نیست مصرع دیگر بطواف کعبه رفتم
بحرم رهم ندادند ششم برای تقابل بیت بآبداری لعلت یکی نخواهد بود اگر هزار عقیق یمن شود پیدا هفتم برای توافق چنانکه ع غمین مباش چو کاری بمدعای
تو نیست ع مطرب بگو که کار جهان شد بکام ما هشتم برای قرب چنانکه ع طمع برشوخی بصاحبدلی مصرع دیگر که فرداست او ببوخسرو ع او ابن مراد با دیار برهان
نهم برای سبب چنانکه ع بجرم عشق توام میکشند و غوغائیست تو نیز بر لب بام آ که خوش تماشائیست دهم برای تشبیه چنانکه بیت بلطفش بهار شاداب و بقهرش بسموم مهرگانست
ع بحسن صورت او بر زمین نخواهد بود ع بصورت تو بتی کمتر آفرید خدا یازدهم بمعنی عوض ع پدرم روضه رضوان بدو گندم بفروخت بیت پرهیز کار و دانشور
بمین بس که دنیا بدین ننگرند ع که علم و ادب میفروشد بنان دوازدهم برای قسم چنانکه بیت زابروان تو بی اختیار میرسم بمرتضی که ازین ذوالفقار میترسم سیزدهم برای
یمین و توسل چنانکه رباعی یارب بمسالت رسول الثقلین یارب بغزا کننده بدر و حنین عصیان مرا دو حصه کن در عرصات نیمی بحسن بخش و نیمی بحسین چهاردهم برای
استعانت چنانکه ع بیچارگان خدمت توان در گهی ع بانشکر توان کرد این کار را ع تازه میسازم بناخن باز داغ خویش را پانزدهم برای صله و اتصال چون تنگ برنگ دم بدم
شانزدهم بمعنی زیر چنانکه بتیغ بمعنی زیر تیغ بیت چنین تا بمقدار هفتاد مرد بتیغ انداز دمیان نبرد ع گر پای خاطر در آید بسنگ هفدهم برای آغاز چنانکه ع بنام
جهاندار جان آفرین اگرچه در حقیقت این با استعانت ست لیکن چونکه بعد حذف جمله متعلقه خود که ابتدا میکنم ست در ابتدای کلام واقعشد لهذا مجاز ابای ابتدائیه و با آغاز
گویند هیژدهم بمعنی نخ و سمت چنانکه ع بگردن فتد سرکش تند خو نوزدهم با اضافی و آن بمعنی اضافت آید ع وزر داد زر و محتاج بستم بمعنی لا توچنانکه صبا گوید بیت
صاحب گنو نامه دروبندان نمانده این به که راه چاره و تدبیر بسپریم یعنی زیرکار بهلاکت سازید والا تو معالجه نماند بیت یکم بمعنی از چنانکه بیت بتن بو یا کند گلها
تصویر خیالی او بما بید از خفتگان نقش خیالی بیا بیت حافظ بخود نپوشید این خرقه می آلوده ای شیخ پاکدامن معذور دار ما را یعنی از خود نپوشید بیست دوم بمعنی در چنانکه ع
دشنام مرا نجی دی شکر بدهان تو بیست سوم بمعنی بر چنانکه بیت آن شمع رهگذر بغبارم فتاده است پروانه چون سمن بمزارم فتاده است ع مشت آبی بروی غفلت زن بیست و چهارم
بمعنی از چنانکه ع بدارد ابانهمه دادی نخست ع بلفظش چون همای زر دل بیست و پنجم زائد و آن در اول اسما حروف مفتوح می آید و در ابتدای افعال اکثر جا

بکسر و بمعنی جا مضموم مثال بای زائده مفتوحه بیت هم مصرع آن قطره ام که چرخ بدور افگند مرا مصرع به تنها نه تست روی هی مثال بای زائده مفتوحه بر حرف مصرع
بجز این که حافظ را ز تو ناخوشنود است مثال بای زائده مکسوره بر نا و امر مضارع چنانکه برفت و بگیر و برو و بسنجی بمیر اندر غار مثال بای زائده مضموم بر نا و مضارع و امر چون بگفت
و بکند و بخورد و در عربی برای جمیع معانی مکسور می آید این حرف گاهی بواو بدل شود و چون برنا و ورنا و بازو و وازو و بفا چون باغ زفان و بیم چون غرب و غرم و بکاف عربی
و فارسی چون باله و گاله بمعنی نوعی از جوال و بها هو چون بوش و هوش بمعنی کر و فر باب در عربی دروازه و نام کتابی و در ترکی و فارسی بمعنی شائسته و برابر و در خور و لائق
و بمعنی باره و حق چنانکه گویند در باب فلان یعنی در حق فلان از منتخب و برهان و لطائف بائب گوشهٔ عالم ما بین مغرب و شمال و این لفظ هندیست باب الابواب
سرحدیست بملک خزر و آن از محل انقطاع جبال از گیلان تا دریای خزر سدی از سنگ و چونه و آهن از زیر کشیده اند و در میان سد بجهت آمد و شد قوافل که از ایران بترکستان
یا از ترکستان بایران شد دروازه کلان از آهن نصب نموده اند بوقت حاجت مرور قوافل نگهبانان بادشاه ایران آن دروازه را بکشایند و باز قفل نمایند و این را در بند خزر هم
میگویند از تواریخ و غیره باب قصاب داویست از کشتی و آن یکبارگی بزور کله و گردن حریف را کج کرده بر زمین زدنست چنانکه قصاب چهار پایه را بر زمین میزند
باد جنوب بادیست مخالف مزاج آدمی چنانکه در کتب طبیه مذمت آن بسیار مسطور است بابت لائقی و سزاواری و بمعنی لائق و سزاوار نیز آمده و این مصدر جعلیست از بهار عجم
و غیره باغات جمع باغ بطور عربی و نام محله در صفهان که اکثر ساکنانش رند و اوباش بوده باشند از شرح گلگشتی بالشت بکسر لام و سکون شین معجمه آنچه بوقت خواب
زیر سر نهند و این مزید علیه بالش است که بمعنی تکیه شهرت دارد از برهان و بالشت پیل آنچه مقدار تکیه کلان از پنبه راست کنند و پیل نوگرفتار را بآن باولی دهند از شرح
قران السعدین بالین پرست شخص کاهل و بیکار آرام دوست که سر از بالین نتواند برداشت از مصطلحات بایست بکسر یای تحتانی بمعنی حاجت و نیاز و لوازم چیزی از
مدار بادوست بدو دال مهمله مسرف و کسیکه مال را جلد خراب و پریشان کند و بمعنی مفلس نیز آمده از برهان و رشیدی و چراغ هدایت باز خواست طلب و جستجو و
مواخذه و واپس گرفتن چیزی باز یافت بمعنی خریدن بارود و باروت در اصل بمعنی شوره است و بمعنی داروی تفنگ مجازست زیرا که جزو اعظم آن شوره باشد از
بهار عجم باد در مشت بیحاصل و تهیدست و بمعنی بیحاصلی و تهیدستی از برهان باد بروت تکبر و غرور و بمعنی لاف نیز از برهان و سروری و لطائف بالا دست حریف و
غالب و بمعنی هر چیز نفیس و بهتر و کامل و بمعنی صدر مجلس از برهان باعث برانگیزنده باحث بکسر حای حطی کاونده زمین و کاونده سخن از منتخب باج زریکه از سوداگران
بطریق محصول میگیرند و زریکه بادشاه غالب از مغلوب گیرد بادلیج بدال مهمله و یای معروف و جیم عربی نوعی از توپ که آلت جنگ است از چراغ هدایت ظاهرا بادلیج معرب
بادلش است و بادلش بدال مهمله و کسر لام و شین معجمه بترکی توپ را گویند چنانکه در لغات ترکی مسطور است بادسنج خام طمع و کار بیفائده کنند بادمسیح کنایه از
دم مسیح که اموات را حیات می بخشید بادسرخ مرضیست معروف باد بمعنی اول معروف و نام روز بیست و دوم از هر ماه شمسی و بمعنی کلام و سخن و مدح و آه و ناله و تیز و تند و
نام گنجی از گنجهای خسرو پرویز و نخوت و تکبر و کلمه ایست برای دعا و بمعنی مخفف بود است و باد امر بدیعلیه باد است و نام فرشته و نام مرضی که از فساد خون پیدا میشود و تن از آن
میپاشد و بمعنی جوشش خون که آنرا سرخ باد نیز گویند از برهان و جهانگیری باد بمعنی صدمه نیز آمده چنانچه باد دشنام و باد تیر و تیغ و باد خانه و باد تازیانه و باد رکاب و باد تفنگ و
باد شمشیر و باد رمح وغیره از مصطلحات و بهار عجم بار بکسر رای مهمله در عربی بمعنی سرد و سرد کننده و فارسیان بمعنی همزه با خوش آرند و مجازا بمعنی عنین که بر زن قادر نباشد از بهار عجم
باد آور بفتح واو نام گنج دوم از هشت گنج خسرو پرویز و وجه تسمیه اش این است که قیصر روم از خوف پرویز چند کشتی از مال و زر پر کرده بجزیره می فرستاد باد مخالف آن کشتی ها را
بسوی ملک پرویز آورده لهذا آن مال را گنج باد آور نام کردند و نیز نام بوته خاردار سفید رنگ و نام نوائیست در موسیقی از رشیدی و برهان و کشف مدار بار بد بفتح حرف چهارم که بای
موحده است نام مطربی که از مقربان خسرو پرویز بود در فن موسیقی مهارت عظیم داشت و این مرکبست از بار که بمعنی دخل و رخصت است و بد بالفتح بمعنی خداوند و دارنده چون پرویز
او را حکم دخول مجلس بجمیع اوقات داده بود لهذا باین لقب ملقب گردید از رشیدی و کشف و برهان و صاحب برهان نوشته که بضم موحده و فتح آن نیز درست است و در رشیدی نوشته که ضمه خطاست
بایزید کنیت ابو الحسن خرقانی رحمة الله علیه از لطائف بایزید کنیت یکی از اولیای کبار که اکمل وقت بوده اند مولد ایشان شهر بسطام است بازوبند برای معجزه و دعا و طلسم مصالح عزیز تر چنانچه

رشته تسبیح و دوال و امثال برای شمشیر **باغ مراد** نام باغیست در هرات **باقر** بکسر قاف مرد بسیار علم و بسیار مال و غیره و لقب امام محمد که پسر امام زین العابدین علیهما السلام بود از منتخب **باقر** بدال مهمله و فتح فا یکی از بازیچهای اطفال که بهندی پهرکی گویند و آنرا از کاغذ میسازند بعضی نوشته که چرخی باشد و به سوراخ که بر فرقه سفته بدو دست در کشاکش آرند **بار** این لفظ چند معنی دارد اول ثمار درختها حقتعالی دوم پشته خروار و انبار سوم بزرگی چهارم گرانی پنجم بزرگ و نیکو کار ششم نصیب هفتم رخصت هشتم دخل نهم بیخ و بن درخت دهم مرادف کار دهم کرت و مرتبه یازدهم بارگاه دوازدهم بسیار سیزدهم جا انبوه هر چیز چون زنگبار و دریابار چهاردهم ثمره و میوه هر درخت پانزدهم حمل زنان شانزدهم غش و آمیزش که در مشک و زعفران کنند هفدهم ساز مطربان هجدهم بارنده و بار امر از باریدن از جهانگیری و معانی این لفظ بسیارست چون بعضی از آن در کتب متداوله مستعمل نشده بود ترک نمودم و در عربی **بار** بتشدید را بمعنی نیکو کار از منتخب و چراغ هدایت و بهار عجم **بار** بمعنی شاخ درخت نوشته است **بابا لیو** نام شخصی که فقیر بنگ نوش بود **باحور** بضم حای مهمله و واو معروف بمعنی سختی گرما و ماه تموز و ایام مقرر آن هشت روز است از نوزدهم تموز تا بست و ششم ماه مذکور و این هشت روز اگر بغایت بگرمی بگذرد علامت ارزانی است و اگر بسردی بگذرد علامت قحط باشد نزد بعضی این لفظ ماخوذ از بحران که بمعنی حکم باشد یعنی هشت روز مذکور حاکم اند بر احوال هشت ماه از اول امرداد تا آخر اسفندار از برهان و منتخب و صراح و لطائف و اکثر اهل لغت و بعضی شارحین قصائد عرفی را در تحقیق این لفظ خطا واقع شده **بارگیر** بمعنی اسپ و شتر و گاو از برهان **بادگیر** بکاف فارسی دریچه در وقتی که برای باد در خانه سازند و خانه که از هر چهار طرف بادگیر بجهت وزیدن باد داشته باشد **باغ نظر** نام باغیست در کرمان نه در صفهان از مصطلحات **باهر** بکسر ها بمعنی روشن و ظاهر از منتخب **باختر** بمعنی مشرق اکثرست و گاهی بمعنی مغرب نیز می آید و لفظ باختر مخفف باخترست و اختر آفتاب را گویند و ماه را نیز اختر میگویند و بمعنی ملک خراسان و نواحی از قندهار از رشیدی و برهان و مؤید و مدار و جهانگیری و کشف و شرح خاقانی **باور** بفتح واو درست نه بضم آن بمعنی اعتبار کردن و قبول داشتن بلفظ کردن و افتادن و داشتن مستعمل از برهان و بهار عجم **بازار** ظاهر او اصل ابا زار بود زیرا که درچنین جاها اکثر اطعمه ابا های فروخته اند و بمرور ایام بمعنی مطلق جای فروختن استعمال یافته و بازار تیز و گرم و رایج از صفات اوست و مقابل اینها بازار گنده و افسرده و شکسته و بسته و غیر رایج و لفظ بازار بمعنی سود و معامله و رونق و رواج نیز آمده از بهار عجم **بابر** بضم بای موحده دوم نام پادشاه که جد اکبر بود و بچهار واسطه نبیره شاه تیمور صاحبقران باشد **بادر** بکسر دال تشانده از لطائف **باد و هم زنجیر** باضافت آنکه حلقه زنجیر از مصطلحات **باغشی والابکار** بکسر شین معجمه و کسر الف که حرف دهم است بمعنی شام و بامداد **باز** بزای معجمه فتحست ساعد و دست فراخ کرده از سر انگشت دستی تا سر انگشت دست دیگر که بترکی آنرا قلاج گویند و بمعنی تکرار و معاودت کاری و بمعنی کشاده و نشیب و تیز و تفرقه و جانب و گذرگاه و بمعنی جدا و نام طائر شکاری و شراب و باج و خراج و بمعنی برگشتن و صیغه امر از باختن و بازیدن انهمه سیزده معانی شد از برهان و جهانگیری و رشیدی و مؤلف گوید هرچند که لفظ باز بمعنی وقت و هنگام در کتب لغت نیامده مگر در کتب رسمی فارسی مثل ظهوری و ابوالفضل و غیره چند جا واقع شده چنانچه بر متتبع شامل پوشیده نیست و لفظ دیر باز حرف چهارم یای تحتانی است بیانش در محل خود خواهد آمد **باخرز** بفتح خای معجمه و سکون رای مهمله و بعده زای معجمه بروزن نام و نام قصبه از خراسان و نام گوشه ایست از چهل و هشت گوشه موسیقی از رشیدی و برهان و جهانگیری **بارز** بکسر رای مهمله و بعده معجمه بمعنی ظاهر و پیدا شونده و آشکارا **باران گیر** آنچه از چوب و خشت مثل سایبان سازند بهندی چهجه گویند از شرح قران السعدین **باراندار** از فرو کش شدن و مقام گزیدن از مصطلحات **بالوس** بواو معروف و سین مهمله بمعنی کافور مغشوش یعنی کافوری که چیزی دیگر بفریب مردمان آمیخته باشند از مؤید و برهان و رشیدی و مدار **باس** بسین مهمله بمعنی خوف و بیم و عذاب و سختی و قوت جنگ و دلیری از کشف و کنز و منتخب **بائس** بکسر همزه سخت محتاج شونده و درویش از لطائف **بابا حمس** بجای معجمه نام مسخره **باش** بشین معجمه و در ترکی بمعنی سر که بعربی راس گویند از لغات ترکی **بازیگوش** بکاف فارسی بمعنی شوخ و شنگ طفلیکه گوش آواز بازی طفلان دیگر دارد این لفظ بکاف عربی خطاست از برهان و چراغ هدایت و چار شربت **باقلتمش** بسکون قاف و فتح لام و کسر تای فوقانی و کسر میم و سکون شین معجمه لفظ ترکیست بمعنی دیده و شده **باق** بمعنی دیده و لام علامت مجهول و تش علامت مفعول و بجای ها که در آخر صیغه ماضی مفعول آرند چنانکه در گفته و رفته و گشته **باخمش** بفتح اول و سکون خای معجمه لفظ ترکیست غیر ملفوظ و کسر میم در ترکی بمعنی دیده که صیغه ماضی است **بادریش** بیای معروف غرور و لاف از لطائف **باد فروش** خوشامد گو و لاف زن و در هندوستان لقب هجویست که آنرا بهات گویند **ماتزا بادخوان** نیز نامند و همین معنیست از بهار عجم **بالشت** بکسر لام تکیه که زیر سر نهند و بمعنی بالیدگی و افزایش از برهان و جواهر الحروف نوشته که بالش و بالشت تکیه کانرا

زیر سر نهند ماخوذ از بال که بمعنی پر و بازوی مرغانست چه در اصل وضع از پر مرغان می آگندند و در لفظ اول شین معجمه و در لفظ ثانی یا و نون برای نسبت ست
یا آنکه ماخوذ از بالیدن بمعنی افزودن چون زیر سر نهادن تکیه موجب افزایش خوابست لهذا بالشین بنسبت آنرا بالش گفتند باسط فراخی دهنده و یکی از اسمای الهی
شرط بالضم شین معجمه باد موافق چون شرط بالضم در اصل بمعنی نشان و علامتست باد موافق را که بادشرط گویند از همین جهت ست که علامت روان شدن جهاز و دور شدن از
طوفان ست از مدار و رشیدی و لطائف و سراج اللغات و صاحب تاریخ ولایت نامه که بشهر لندن دار السلطنة انگریز رفته بود چنین نوشته که بادشرط بادیست که از نسیم موافق
که بعد فرو شدن طوفان وزیدن گیرد باین باد اگرچه اهل جهاز را بعد تقصد تعبات طوفان راحتی حاصل شود لیکن در روش جهاز قصور راه یابد زیرا که جهاز هر قدر که زود
بمنزل مقصود رود بهتر ست باسح بعین مهمله مقدار و دراز کردن هر دو از منتخب باسغ بالضم لام چهار پایه شراب بازغ بکسر زای معجمه و غین معجمه روشن و طالع شونده از منتخب باغ
معروفست و مشترکست عربی و فارسی و در عربی جمع آن بیغان چنانکه تیجان و نیران جمع تاج و نار و باغات نیز آمده از بهار عجم و در ترکی باغ بمعنی بند که از آن چیزی را بندند
بارق روشن و تابان باسق بکسر سین دراز و بالنده از بسوق که بمعنی بالیدن و دراز شدنست از صراح و کنز و منتخب باسلیق لفظ یونانیست و آن رگیست مشهور معنی
لغوی آن بادشاه عظیم ست چرا که این رگ از دل و جگر رسته هست از بحر الجواهر و عجب که ترکی هم باشلق بشین معجمه و کسر لام بمعنی بادشاه و امیر و سردار است درین هر دو لفظ
یونانی و ترکی توافق لسانین ست باندک فرق بالاچاق بمعنی غالب و حاکم و زبردست و بالا و صاحب بلند و مقابل زیرچاق که بمعنی مغلوب و محکوم و فرمانبردار باشد
از چراغ هدایت و چهار شربت باد غنق بدال مهمله مکسوره و فتح فا و سکون غین و قاف فارسی ضیعت کنجایه بزرگ شود بار بگ بکسر بای موحده دوم و کاف فارسی بمعنی امیر اعظم که
او هر وقت که خواهد بدرگاه بادشاه بار یابد و این مرکبست از بار که بمعنی دخلست و از بگ بالکسر که مخفف بیگست بمعنی صاحب و امیر این لفظ بالفتح بای ثانی نیز نوشته اند بگ بالفتح
بمعنی امیر و صاحبست در ترکی و این لفظ بمعنی عرض بیگی که عرض مردم مخصوص بادشاه میبرد نیز آمده از کشف و شرح قران السعدین بابک بفتح بای دوم و کاف عربی نام
بادشاه پارس که جد بادشاه اردشیر بن ساسانست و بعضی گویند که نام معتبری که ساسان از بشارت تولد اردشیر داده بود از رشیدی و کشف و در برهان نوشته که بابک بمعنی
امین و استوار و نام بادشاهی که اردشیر دختر زاده او بود و بمعنی پرورنده و تصغیر باب بمعنی پدر بابا و این تصغیر برای تعظیم ست و صاحب جواهر الحروف نیز نوشته که در بابک کاف برای
تفخیم و تعظیم ست باسک بفتح سین مهمله و کاف عربی بمعنی دهن و رزنده که بهندی آنرا جاهی گویند و نیز و مورخین هنود نام بادشاه ماران بال از کتف تا سر ناخن
و بعضی گویند از شانه تا آرنج و بازوی مرغان و نوعی از ماهی بزرگ و امر از بالیدن و بعربی بمعنی دل و جان و فراخی عیش و شان عظمت و بترکی عسل را گویند از برهان و لطائف
و منتخب و کشف و مدار مؤید بابل بکسر بای دوم نام شهر قریب کوفه و بضم باء غیر فصیح از مؤید و برهان و در مصطلحات نوشته که نام شهریست از عراق و در آنجا چاهیست که هاروت
و ماروت دران معذب اند قال عز و جل ببابل هاروت و ماروت و بعضی اهل لغت بضم سوم نیز نوشته اند و شعرا هم آورده ظهوری گوید بیت ز در کن آن چشمه امید الفشو دباج خواه
ساحران بابل هست سلیم گوید بیت در ره عشق ایدل از سحر و فسون ایمن مباش خانه هر مور این صحرای چاه بابل ست بنا بر قافیه هر دو غزل بر ضمه هست باقل بکسر قاف تره فروش
و نام مردی که بغایت کند زبان و احمق بود از کنز و در مصطلحات و بهار عجم نوشته که کودک نشان ریش بر آورده و هم نام شخصیکه بحمق مشهور بود و سخنی که بکاهلی و درماندگی بیان شود بازل
بکسر زای معجمه شتر نه ساله بسال نهم در آید از منتخب باذل بکسر ذال معجمه بمعنی بخشنده و سخی از منتخب باسل بکسر سین مهمله دلیر بهادر از منتخب بالشت بهیل انچه دراز حال برای آموختن
سیل نوگرفتار از پنبه بمقدار تکیه کلان راست کنند و باولی دهند از شرح قران السعدین بامی حال بکسر اول و فتح ثانی و تشدید تحتانی مکسور و تنوین آخر که علامت آن و در یه
لا هست بمعنی بهر حال بدانکه با جاره و ای اسم استفهامیه مجرور و مضاف و حال مضاف الیه و ای گاهی مدخول خود را عام میگرداند چنانچه بهر نجاست بالعدد و الاصحال
بضمتین غین معجمه و دال مهمله و واو اول مشدده و مد الف که ما قبل صاد مهمله ست بمعنی بامداد و شبانگاه باالاستقلال بالذات بلا واسطه و تنها بکار ری ساون باغ نسیم
باغیست در کشمیر از چراغ هدایت بام طرف بیرون سقف خانه و بمعنی صبح و پگاه و غیرهم مصدر مخفف بامداد ست از برهان بادشاه بالضم دال مهمله نام بادشاه از رشیدی بان نام درختیست
و نام خوشبو و مشک و عبیر گویند از برهان و تحقیق آنست که بان درختیست نازک و خوشنما که از تخم آن روغن گیرند و بسیار نافع و خوشبو باشد و آن درخت در ملک عرب پیدا و در هندوستان

نباشد و آنچه بعضی نوشته که بان بمعنی درخت سهجنه است و بعضی گویند که درخت بکاین هر دو غلط است از منتخب و خیابان و در فارسی بمعنی رنگ و گلگون و بمعنی دارنده آید
چون فیلبان و در هندی بان چیزیست که بباروت پر کرده بعد آتش بر فوج مخالف اندازند و آن بشکل هوائی باشد که آتشباز معروف است ظاهرا نامش اگن بان است چه بان
در هندی تیر را گویند و اگن بمعنی آتش **باستان** بمعنی قدیم و گذشته و بمعنی کهنه این لفظ را بکاف فارسی خواندن خطاست از رشیدی و کشف و برهان و جهانگیری **بابزن** بموحده
بای موحده موقوف و فتح زای معجمه مفتوح سیخ که بران کباب بریان کنند از رشیدی و سروری **بازرگان** بفتح زای معجمه بمعنی سوداگر و این مخفف بازارگان است و مرکب از لفظ
بازار که معروف است و از لفظ گان که بمعنی لیاقت آید پس معنی بازارگان کسی که لائق بازار باشد و آن سوداگر است کسانیکه بضم زا خوانند خطاست از کشف و برهان و در بهار عجم
نوشته که بازارگان جمع بازاره که بمعنی نسبت بمعنی کسیکه در بازار نشیند و بازرگان بفتح زای معجمه عربی مخفف بازارگان و اطلاق آن بر شخص واحد از عالم فرگان و
دندان که جمع فره و دندست بمعنی مفرد مستعمل و شنیده بمعنی سوداگر مجاز است **باقلان** بقاف نام جائیست **بازخوردن** ملاقی شدن و مقابل شدن **بابکان**
بفتح بای موحده دوم و کاف عربی منسوب ببابک که نام جد مادری اردشیر بن ساسان است چون اردشیر از بابک پرورش یافته بود باو منسوب شد الف و نون برای نسبت است
و بعضی گویند که بابک نام معبری که ساسان را بشارت تولد اردشیر داده بود لهذا باو نسبت کردند از رشیدی **بادنجان** بذال معجمه مکسور و جیم عربی معرب بادنگان ترکاری معروف
که بهندی بیگن گویند از قاموس و غیر آن **باردان** برا و دال مهملتین بمعنی آوند و ظرف که در آن چیزی نهند از برهان و شرح نصاب و در رشیدی نوشته که جوال و خرجی و بمعنی صراحی
نیز آمده **باردین** نام شهر از لطائف **بالین** آنچه بوقت خواب زیر سر می نهند و در هندوستان بتکیه شهرت دارد و آنطرف سر را گویند که بدان طرف سر می نهند
بهندی سرهانه گویند **بامدادان** بمعنی بامداد الف و نون زائده است از عالم بهاران و صبحگاهان از خیابان **بادزن** بمعنی بادکش که بهندی پنکها گویند **باد خود بر نیامدن**
بی اختیار شدن **باد پیمودن** کار بیفائده کردن از برهان **بادخوان** خوشامدگو و هرزه گو از برهان **باد در سر تو انگندن و باد در سبلت انگندن**
بمعنی غرور در او افگندن **باختن** لازم و متعدی هر دو آمده و بازی کردن با جنسی از قمار و نقد خود را در قمار بحریف داده عاجز ماندن که بهندی هارنا گویند **تاب ساییدن**
بنا و رسیدن بنا آب بنای خانه محکم و استوار شدن و گردن از جهت عمیق کندن جا بنای و بمعنی خراب کردن نیز آمده **باریک شدن** لاغر شدن از اصطلاحات
باریک پیمیدن در کار بغور تمام رسیدن و اندک اندک بکمال خوبی سرانجام دادن از اصطلاحات **بازار زدن** فائده خاطر خواه گرفتن و سعد و معامله سود را نیز
بازار گویند از اصطلاحات **بازگردن** جلد نمودن کشادن از اصطلاحات **باز و گشادن** جوانمرد و سخاوت از اصطلاحات **باکسی آتش شدن** با او در خشم شدن **بالا گرفتن** بلند
شدن و شخصی را غافل کرده چیزی از مال او ربودن و خارج کردن و بمعنی بر داشتن و رونق و نظام یافتن از بهار عجم و مصطلحات **بالین شکستن** اندکی تعظیم کردن از اصطلاحات
بازی خوردن فریب خوردن **باد بدامان کردن** کنایه از غرور و رعنائی و بعضی گویند که عبارتست از امر غیر ممکن بظهور آوردن **بار افگندن** بمعنی فرو کش شدن و مقام گزیدن از اصطلاحات
باد در کله داشتن بضم کاف عربی و های ملفوظ کنایه از غرور و نخوت از اصطلاحات **بار بستن** کنایه از سفر کردن **باغ سبز نمودن** بمعنی فریب دادن و چهار شربت و دو
چراغ هند آورده بهار عجم باغ سبز نمودن بوعده یا دروغ فریب دادن **با سگ و جوال شدن** نوعی از تعذیب مجرمان که با سگی در یک جوال کرده می بندند و کنایه از همخانه شدن
با مردم بد از برهان و غیره **باز کشیدن** بمعنی نوشتن ابوالفضل در مکاتیب آورده و آنکه در باب باز کشیدن فقره چند قلمی نموده اند الی آخره **بال تذرو** و لکا بمعنی باچه
ابر از شرح گلگشتی **بازو** قوت و استعداد **بالنگو** بکسر لام در بخوبیه از برهان **بارو** بضم او محله دیوار قلعه و حصار از لطائف و کشف و برهان **باکو** بواو مجهول شهری
قریب شروان از مؤید و غیره **بازگو** بزای معجمه و کاف فارسی و واو مجهول بیان کننده **باهو** بواو معروف چوبدستی بزرگ از برهان **بارقه** بکسر رای مهمله و قاف چیزیکه درخشنده
باشد و مجازا بمعنی روشنی و درخشندگی چه بارقه ماخوذ از برق است که بمعنی درخشیدن باشد و بدا بمعنی ابر با برق و منتخب و کنز و قاموس بمعنی شمشیر باد و در صراح بمعنی
شمشیر آمده **باره** حصار قلعه و دیوار قلعه و بمعنی اسپ تیز رفتار و بمعنی کرت و نوبت و بمعنی حق و شان چنانچه درباره فلان یعنی در حق فلان و بمعنی قاعده و بمعنی بوزه که نشه میکند
از برهان و سروری و کشف و لطائف و مدار و در مصطلحات بمعنی دوست هم آمده **باغنده** بضم غین معجمه غلوله پنبه منفوش از برهان **بالوعه** بواو معروف و عین مهمله چاهی باشد که چرکاب

از اندرون فراخ که آب صحن خانه و آب سبزه زاران جمع شده شود از منتخب و مدار و کنز و در کشف راه آبخانه باد فراه و باد افراه بفتح اول بسکون دال مهمله و فتح فا
و بفتح ثانی نیز بفتح الف و سکون فا جزای گناه و مکافات بدی از برهان و مؤید و رشیدی و کشف و مدار و سروری باده شراب چه باد بمعنی غرور آمده و ها برای نسبت است از
رشیدی و در بهار عجم نوشته که باده شرابیکه خام از خم بر آورده استعمال نمایند و بر عرق نیز اطلاق کنند و این منسوب بباد است چه باد غرور را گویند و خوردن شراب نیز غرور می آرد و
مجازاً بمعنی پیاله شراب خوری هم می آید باغره بالغین معجمه گرهی که در بنگاه و بغل با بن ران بسبب ورم یا ریشی هم رسد هندی اولنبا گویند از رشیدی باکره بکسر کاف بمعنی دوشیزه
و در مدار و کشف بمعنی زن نارسیده و نابالغ باغچه باغ کوچک و کسانیکه بفتحه گویند خطاست از کشف بالیه بکسر لام کهنه و قدیم از منتخب و کشف و کنز ماخوذ از بلا بالکسر بمعنی
کهنه شدن باخه بخای معجمه جانور آبی است که بهندی کچهوه گویند از جهانگیری و این لفظ ترکیست باکوره بضم کاف عربی و واو معروف میوه نو رسیده که اول از همه افراد نوع
خود پخته شده باشد از منتخب و لطائف و کنز و غیره بازنامه بزای معجمه اسباب و تجمل و بمعنی منت و بمعنی تفاخر و بعضی گمان برده اند که برای مماهات از رشیدی و لطائف و در برهان
این لفظ بحث بمعنی معا برای مهمله مرقوم است بالغه بمعنی کامله بادیه صحرا و بیابان و بمعنی عربیست و ترکی پیاله بزرگ را گویند چنانچه در لغات ترکی مسطور است بالیسته
لائق و بهتر بازغه بکسر زای معجمه و غین معجمه طلوع کننده و نام زنیست از نسل عاد که بهدایت یوسف علیه السلام بمرتبه معرفت رسید از منتخب باطشه سخت گیرنده و حمله کننده
از منتخب بادحاکه بکسر دال و حاء مهمله و تشدید کاف عربی مفتوح و ها بمعنی شهوت و باه زنان و این مرکبست چه حکه بمعنی خارش است چون باد و روح در عروق و اعصاب اندام زنان
ممتلی میشود حالتی مثل خارش بهم میرسد از کتب طب و منتخب بادکاله بکسر دال مهمله و کاف عربی مضموم بمعنی ضربت جماع از چراغ هدایت بالمشافهه بضم میم و فتح فا و فتح ها بعد
های دیگر که بدل از تاست بمعنی بارو برو سخن گفتن و کسانیکه فاء اینسو خوانند یا در آخر یک ها مینویسند و بتا میخوانند خطاست لائق آن بود که این لفظ را در باب میم می نوشتم لیکن
بنابر مصلحتی در اینجا نوشته شد باورشه بسین مهمله چوب و بمعنی قرص چوبین سوراخ دار که بر ستون خیمه نهند از برهان بادامه قسمی از پارچه نفیس و نوعی از ابریشم کمینه که هنوز
آنرا از هم نگشاده باشند بمعنی خرقه مرقع از برهان باسکونه بمعنی واژگونه بابکانه بکاف عربی دریچه و کاف برای تصغیر و انه که حرف نسبت است زائد از شرح خاقانی و
در برهان نوشته که پالگانه بپای فارسی و لام و کاف فارسی بمعنی بام بلند و دریچه خانه بادام سیه بادامهای که بر تابوت مرده اندازند و کنایه از چشم محبوب از بهار عجم بازیچه آنچه
بدان اطفال بازی کنند و بهندی کهلونه گویند بازیچه اگر چه در ظاهر تصغیر باز است مگر تحقیق آنست که کلمه چه درین لفظ برای نسبت است از خیابان بارانی نمد یا سقرلاتی جامه و کلاهیکه
در بارش نافع شود و بمعنی بارش نیز آمده از اصطلاحات و در برهان و رشیدی نوشته که قبیله است از ترکان بازندگی بمعنی مکاری و حیله گری از اصطلاحات و بهار عجم بافلان چه داری
بمعنی با او چه خصومت داری از اصطلاحات باده ریحانی شرابیکه در ان اقسام گلهای خوشبو دار انداخته کشند بارگی بکسر کاف فارسی بمعنی اسپ از لطائف و جهانگیری و برهان بانی
بنا کننده از منتخب باد عیسی دم عیسی یعنی قم باذن الله گفتن عیسی علیه السلام باغی بیفرمان و از اطاعت بیرون شونده بازی در عرف باز را گویند که طائر شکاریست و در
فارسی سوا معنی معروف و بمعنی فریب و دغا نیز آمده بادی آغاز کننده و بمعنی اول چیز از کشف و لطائف و منتخب بادی الرای اول فکر بدانکه بادی اسم فاعل است از بدایت که بمعنی
آغاز و اول است چون این مضاف کردند بسوی الرای الف در درج کلام افتاد ضمه بر یا ثقیل بود انداختند التقای ساکنین شد میان یا و لام یا افتاد و تلفظ مگر این یا را در رسم الخط نوشتند
و در حالت جری نیز همین حکم است مگر در صورت نصب یا را حذف نکنند و مفتوح خوانند باکی بکسر کاف عربی بمعنی گریه کننده از منتخب باری نام حقتعالی در اصل باری بود و در کنز بمعنی آفریننده
نوشته و در شرح رباعی مجهول لفظیست که برای قلب قبول و اسناد عاقلین آید بانگ خلیل اللهی گشتی گیران چون حریف را از جا بر دارند و خواهند که بر زمین زنند بانگ بلند
الله اکبر میکشند و آنرا بانگ خلیل اللهی نامند زیرا که آنحضرت اکثر در نشست و برخاست الله اکبر میگفتند از بهار عجم بالی کهنه از منتخب باشی بشین معجمه در ترکی بمعنی سردار باولی بفتح
واو و ضم بسو بادل کرشهریست که جامه ابریشمی در انجا خوب بافند بادوستی بد و دال مهمله بمعنی سرعت و چالاکی و اسراف باغچه سلیمانی باغ طلسم که شعبده و سحر بنظر تخیل گردانند
باقلانی بقاف و نون نام بندی و بلایست باجی بجیم عربی بلفظ هندی بمعنی حصه طعام که بتقریب شادی یا ماتم بخانه مردم میفرستند و هم بلفظ فارسیست بمعنی خراجی و باج دهنده
و در ترکی بمعنی خواهر و همشیره از چراغ هدایت و بهار عجم و غیر آن باریکی حرف چهارم با موحده نظارت و دارو گیر بازی بمعنی بی پروائی کار کردن از بهار عجم

فصل بای موحده مع بای عربی و فارسی ❊ **ببغا** بفتح موحده اول و سکون ثانی و غین معجمه بمعنی طوطی و حرف ثانی را بای فارسی نیز نوشته اند از برهان
ببر بروزن صبر درنده ایست که دشمن شیر باشد از مدار و در برهان و رشیدی نوشته که ببر بفتحتین جانور صحرائی شبیه گربه که دم ندارد و بفتح اول و سکون ثانی درنده معروف
و مسموع شد که نوعی از شیر است که پشم دار باشد و در بهار عجم نوشته که ببر بفتحتین درنده ایست از قسم شیر و بوجه آن فارسیان بسکون استعمال نمایند **بپت** هم رفتن مددگار
کردن و مجاز آمفاعلت مرا گویند از اصطلاحات **به بینی رسیدن** قریب گ شدن و از بیست به تنگ آمدن **به بینی خط بر زمین کشیدن** کمال عجز و فروتنی کردن
بپوست افتادن عیب جوئی کسی نمودن **بپوست گفتن** سخن در پرده گفتن یعنی برمز و ایما گفتن **بیرکار بودن** بقاعده و قانون بودن **فصل بای**
موحده مع تای فوقانی ❊ **بتا** بکسر اول بمعنی بگذار صیغه امر است از برهان **بت** بالفتح و تای فوقانی بمعنی بریدن و ازینجاست بت که نشکرف بر
هر فقره نثر میگذارند و آن اشاره ایست باینمعنی که فقره اول تا اینجا قطع شد و فقره دیگر شروع گردید تا لفظ بریدن از منتخب و لطائف و باقی از زبان ثقات **بتاسانید** یعنی
ترسانید از لطائف **تبر** بفتحتین مخفف بدتر و بعربی بفتح اول و سکون ثانی بریدن از بیخ برکندن و بفتحتین بریده دم شدن و بی فرزند شدن از منتخب **بتول** بفتح اول و ضم ثانی
حضرت فاطمه رضی الله عنها را از ان لقب است که تبل بالفتح در لغت بمعنی قطع است و بتول بمعنی قطوع باشد که صیغه اسم فاعل است بمعنی قطع کننده چون حضرت فاطمه قاطع
علائق دنیا بودند لهذا بتول گفتند از لطائف **بتن برداشتن و گرفتن** تحمل کردن ناملائم و مکروه **بتیاره** بالکسر و سکون تای فوقانی و بعده تحتانی و رای
مهمله بمعنی بلا و آفت و بمعنی افسون و فریب و دیو از برهان و سروری و لطائف و مؤید و در رشیدی بهای فارسی بمعنی مکروه و مهیب **بت راه** بالضم و باضافت
بمعنی مانع راه **فصل بای موحده مع ثای مثلثه** ❊ **بث** بالفتح و تشدید ثا د شائه آشکارا کردن و فاش کردن و ظهور نمودن از کشف و کنز و منتخب **بثر**
بضمتین آبله خرد یا دانه سرخ باز روکه از جوشش خون بر اندام پدید آید از کشف **بثور** بضمتین جمع بثره از کشف و منتخب **بثره** بالضم آبله کوچک از منتخب **فصل**
بای موحده مع جیم عربی و فارسی ❊ **بچاق** بکسر بای موحده و جیم فارسی بروزن کتاب بمعنی کارد از لغات ترکی که بغایت معتبر است و بعضی بچاق
بنون نوشته اند و در مصطلحات هم بهای موحده و تشدید جیم فارسی آمده **بچشک** بکسرتین بای موحده و جیم فارسی و سکون شین معجمه و کاف عربی بمعنی طبیب از برهان
و رشیدی و جهانگیری و در فرهنگ نورالدین حسین بکسر اول و فتح ثانی و در کشف و مدار بضمتین مگر اول اصح است **بجول** بضمتین با جیم عربی بروزن اصول بمعنی استخوان و
شتالنگ و پانسه و باد فار که از استخوان میسازند از برهان بروزن طول و در رشیدی بفتحتین و این لفظ ترکیست و در لغات ترکی که بغایت معتبر است بضم بای موحده
و ضم جیم و واو معدوله غیر ملفوظ واقع شده و همچنین اصح است **بچشم کردن** انتخاب کردن و وقع و وقار نهادن از مصطلحات **بچشم کم دیدن** حقیر و بیقدر دانستن از مصطلحات
بجان آمدن ناخوش و بیدماغ از بهار عجم **فصل بای موحده مع حای مهمله** ❊ **بحیرا** بالفتح اول و کسر ثانی و نزد بعضی بالضم اول و فتح ثانی نام راهبیکه در راه شام
آنحضرت را در ایام طفلی پیغمبر آخر الزمان شناخته ایمان آورده بود **بحت** بفتح اول و سکون ثانی و تای فوقانی بمعنی خالص و محض و صرف از کشف و منتخب **بحة الصوت**
بضم اول و تشدید حای مهمله گرفتگی آواز از حدود و الامراض **بحث** بالفتح و ثای مثلثه کندیدن و کاویدن زمین و بمعنی تفحص نیز مستعمل میشود از منتخب و غیر آن **بحر** بفتح اول و
سکون ثانی دریا محیط که شور است و جوی بزرگ از منتخب و مجازاً بمعنی وزن شعر بمشابهت آنکه همچنانکه دریا مشتمل است بر انواع جواهر و نباتات و حیوانات بحر عروض نیز مشتمل است
بر انواع شعر و همچنانکه کسی در دریا افتد حیران و سرگردان میشود همچنین کسیکه در بحر اشعار افتد بجهت تغییراتیکه در ارکان واقع است متحیر میشود که اینچه تغییر است و چه وزن وارد
و عدد بحور شعر نوزده است [1] طویل و [2] مدید و [3] بسیط و [4] وافر و [5] کامل و [6] هزج و [7] رجز و [8] رمل و [9] منسرح و [10] مضارع و [11] مقتضب و [12] مجتث و [13] سریع و [14] جدید و [15] قریب و [16] خفیف و [17] مشاکل و [18] متقارب و [19] متدارک
از رسائل عروض و در مصطلحات بحر بمعنی غور و فکر نیز آمده **بحور** بضمتین جمع بحر خواه بحر بمعنی دریا باشد خواه بمعنی وزن شعر **بحار** بکسر اول دریاها و این جمع بحر است که بمعنی دریا باشد
بحر اخضر بمعنی دریا سبز و سبز بودن دریا محض فرضی است یا از کثرت عمق سبز مینموده باشد و نیز بحر اخضر دریا ایست که بجانب شرقی آن چین و بغرب آن یمن و بشمال آن هند
و بجنوب آن دریا محیط طولش ده هزار فرسنگ و عرض پانصد فرسنگ جزائر آباد بسیار دارد یکی از ان سراندیپ است **بحر معلق** کنایه از آسمان **بحل** بکسرتین بخشیدن جرم و عفو کردن گناه

از لطائف و مدار و بهار عجم بمعنی معاف شده و مشهور به تجزی چون در فارسی حای حطی نیامده ظاهر اصل لفظ عربی باشد و حال آنکه در لغات معتبر عربی مثل صراح و قاموس و منتخب وغیره و اما بکسر بمعنی پیامد از ین معلوم شد که در اصل اهمال بوده بالفتح اول و کسر ثانی و سوم صیغه صفت مشبه بمعنی ترک کرده و بمراد گذاشته شده و مجازاً بمعنی معاف مستعمل ماخوذ از اهمال بالفتح که مصدر است بمعنی ترک کردن و گذاشتن بمراد کما فی الصراح و القاموس پس از غلطی کاتبان قدیم و عدم التفاقی اهل تعلم و تعلیم بجای حطی شهرت گرفته با آنکه در اصل اهمل بکسر میم است صیغه امر از اهمال نیست که در بعض محل بمعنی اسم مفعول واقع میشود چنانکه گزین که صیغه امر است بمعنی اسم مفعول المستعمل میگردد پس بهر تقدیر بهای هوز درست باشد مگر آنکه بودن حای حطی بابدال باشد چنانکه در جمیع حال که در اصل هیز و هال بوده لیکن در تقسیم دعوی ابدال خالی از ضعف نباشد بحرین نام هر دو دریای روم و فارس و نام شهریست در اقلیم دوم بحر بحر روان عبارت از کشتی بحران بالضم تغیر عظیم که دفعة در مرض واقع شود از مقاومت طبیعت با مرض بسوی صحت کشد یا بسوی هلاک و تشبیه کرده اند طبیعت را بسلطان و مرض را بدشمن و بدن را بملک و روز بحران را بروز قتال پس درین روز سلطان که طبیعت است و دشمن که مرض است از ملک اند بحران نام جید گویند و اگر دشمن غالب شود نعوذ بالله منها و سلطان را بکشد و ملک را فرو گیرد بحران نام ردی نامند بحر کمان فاصله که بعد کشیدن کمان میان زه و کمان بهم رسد از مصطلحات بحریه دریای عمیق و خطرناک بحتری بالضم نام شاعری از عرب منسوب است که به بحتر که پدر قبیله از طی بود از منتخب وغیره. **فصل بای موحده مع خای معجمه** بخارا نام شهری از توران مشتق از بخار که بمعنی علم است چون درین شهر علما و فضلا بسیار بوده به بخارا موسوم کردند از لطائف مولف گوید که بخار بمعنی علم در کتب دیگر بنظر نیامد بخشا امر بخشیدن و بخشانیدن از رشیدی بخت بالفتح بهره و نصیب و این در عربی نیز آمده در اصل بخش بود شین معجمه را بتا بدل کرده اند از جواهر الحروف و بهار عجم بخ بالفتح کلمه ایست بمعنی خوشا که بوقت خوش آمدن چیزی گویند از شرح نصاب بخ بخ بهر دو بای موحده مفتوح بمعنی خوشا و آفرین و این کلمه ایست که بوقت تحسین چیزی گویند از منتخب وغیره بخرد در لسان الشعرا بالفتح و در مدار بالکسر بمعنی هوشیار و در برهان نیز بالکسر است بمعنی دانا و هشیار بخت سپید بخت نیک بخت بلند لقب امیری از بیندار بخور بفتح اول و ضم جیم و واو معروف بمعنی خوشبوی از مؤید و صاحب منتخب نوشته که آنچه از آن بو دهند در بهار عجم و مدار خوشبوئیکه از سوختن بعض ادویه حاصل شود مثل عود و دار چینی وغیره و در لطائف بمعنی عطریات سوختنی بخت نصر بضم بای موحده و سکون خای معجمه و بعد فوقانی و فتح نون و صاد مهمله مشدد مفتوح و بعد را مهمله نام پادشاهی که کافر بود و این مرکب است از بخت که در اصل بوخت بود بمعنی پسر و نصر که نام بتی است چون او در حالت طفلی پیش بت یافته بودند و نام پدرش معلوم نبود لهذا بآن بت منسوب کردند و شهرت بخت نصر منسوب بآن بادشاه است از قاموس بخر بفتحتین بدبوی دهان از شرح نصاب و لطائف بخار بضم دود و آنچه مانند دود از رطوبت از آب و غیره برخیزد و مجازاً بمعنی تب نیز آمده بخس بالفتح و سین مهمله بمعنی زر قلب یعنی زر ناسره از لطائف و در کنز بمعنی ناقص و نقصان کردن و نیز در لطائف نوشته که در فارسی بهای فارسی بمعنی گداخته و پژمرده بخشایش از گناه در گذشتن از برهان بخش بمعنی حصه و نصیب از برهان و کشف بخشش بمعنی پاره پاره بخت و اتفاق منفعت کثیر حاصل شدن کسی بلا وجه بی سعی و تلاش چنانچه مال یافتن کسی در زمین یا در آشنای چاه کندن و فرق درمیان بخت و اتفاق آنکه بخت خاص است و اتفاق عام اگر یافتن منفعت کثیر است بخت گویند و اگر یافتن چیزی بی مقدار چنانچه پاره شیشه یا پاره ظرف چینی در چاه نو کندن یافتن یا پیش آمدن مکروهی که در انجا وجودش متصور نباشد اتفاق گویند بخجام کشیدن دو چوب باغت نا کرده کشیدن چنانکه نقاره را و پوست گاو کشند یا گنهگار را و پوست خرو سگ کشند از مصطلحات بخشائیدن و بخشایش در محل ترحم و عفو مستعمل است لیکن بمعنی جود و کرم هم استعمال کرده اند مگر شاذ بهار عجم بخشودن رحم کردن از رشیدی و لطائف المدائق و برهان بخیه از روی کار افتادن بمعنی فاش شدن راز بخنید بر وزن رسید پنبه و پشم بر زننده و از هم جدا گشته از رشیدی و مدار و برهان بخری بالکسر دانا از برهان بختی بالضم نوعی از شتری بزرگ سرخ رنگ که از جانب خراسان آید و این منسوب بخت است که پادشاهی بوده است از بخت نصر نیز میخوانند بادشاه کور مار و شتر عرب و نیز شتر عجم را جفت ساخته بود نتیجه که از آن حاصل شد از شتر بختی گویند از لطائف و منتخب و کشف **فصل بای موحده مع دال مهمله** بدلا بضم اول و فتح دال مهمله طائفه ایست از اولیاء الله و ایشان در همه عالم هفت تن میباشند و ایشان غیر از ابدال اند چه ابدال در همه عالم هفتاد شخص اند از منتخب بدبست بکسر تین از سرگشت کوچک تا سر انگشت سبابه که بعربی شبر نامند بفتحتین و شبر بالکسر نامند و بلند باشد گویند از رشیدی و جهانگیری و مدار و برهان بدایت بکسر اول مرحوم چهارم همزه بمعنی آغاز و آغاز کردن از منتخب و تاج و کنز بدعت چیزی نو که در دین پیدا شود و بزمانه رسول علیه السلام

نبوده باشد از منتخب و کنز بدیهت بالفتح و حرف چهارم ها هم بی اندیشه آمدن سخن و ناگاه آمدن چیزی از کنز بدیهیات بفتح اول و فتح دال و کسر ها و تشدید تحتانی زیراکه
چون فعیله منسوب بها نسبت شود یای او محذوف شود و کسره عین کلمه اش بفتح ابدال یابد چنانچه حنفی در نسبت حنیفه پس بدیهیات اشیائی که علم اینها موقوف بتفکر نباشد
چنانچه احد نصف اثنین ست و کل اعظم ست از جز بمعنی بدیهیات نیز آمده بسکون تحتانی اول و تشدید تحتانی دوم بدّ بالضم و تشدید دال بمعنی چاره و علاج از منتخب
و در فارسی بالضم و تخفیف دال مخفف بود بالفتح بمعنی صاحب و خداوند از برهان بدرود بالکسر بای موحده و واو معروف بمعنی وداع و بمعنی رخصت کردن و ترک کردن
از برهان و رشیدی و جهانگیری و مؤید و مجمع الفرس و در کشف و مدار بالکسر و بالضم هر دو بدید بفتح ظاهر از کشف بدر بفتح اول و سکون دال ماه تمام و نام جائیکه در آن
بزمانه رسول صلی الله علیه و آله و سلم جنگ واقع شده بود و بدار و منتخب و بعض محققین نوشته اند که بدر ماه تمام را از آن گویند که بعد غروب شمس مبادرت مینماید در وقت
طلوع خویش بر دیگر اشکال محاق بدور بضمتین جمع بدر که بمعنی ماه تمام ست بدخش بفتحتین مخفف بدخشان و بدخش ناب کنایه از لعل بدخشان گداخته شده عبارت
از شراب سرخ باشد بدیع نو پیدا شده از منتخب بدع بکسر اول و سکون ثانی نو پیدا شدن و بکسر اول و فتح دال چیزهای نو پیدا شده و در ین جمع بدعت از
منتخب بدائع بفتحتین چیزهای نو پیدا شده جمع بدیع مجازاً بمعنی عجائبات مستعمل بداغ بضم اول و در آخر غین معجمه بمعنی شاخ درخت از لغات ترکی و در فردوس اللغات
بمعنی شمشیر نوشته والله اعلم بالصواب بد دل ترسناک از برهان بدل بفتحتین باصطلاح کشتی گیران دفع هر بندی که آنرا در عرف هند توڑ گویند از بهار عجم بدل ما تحلل
عوض که چیزیکه بتحلیل رفته شود از بدن بدسگال بکسر سین مهمله کاف فارسی بمعنی بداندیش و دشمن بدیل بفتح اول و کسر دال مهمله بدل چیزی و نام حکیم خاقانی از منتخب بدال
بفتح اول و تشدید ثانی بمعنی آنکه غله ها فروشند مردم آنرا بقال گویند و در لغت بقال آنرا گویند که تره فروشد از قبل الاغلاط بدرام بفتح بای موحده توسن سرکش و بکسر
فارسی آراسته و خرم از رشیدی و جهانگیری و در برهان بالفتح بمعنی خوش و بهتر بدبین بالفتح بمعنی بایغ بالکسر بدتخمان غله فروشان و مزارعان مفلس و بدنهان ظالم و فاسق بدست گم گرفتن
حقیر و بقید ردانستن از مصطلحات بدو بفتح اول و سکون دال و ضمتین و تشدید واو هر دو و بضم بمعنی ظاهر شدن و پیدا آمدن بفتح اول و سکون دال و سکون واو بمعنی کو بمعنی بیابان و صحرا از صراح
و منتخب و لطائف و کنز و هم بفتح اول و سکون دال بمعنی ابتدا کردن و ابتدا و آغاز بمعنی در اصل بدؤ بود و بدین قاعده عربی فارسیان موافق ضابطه خود همزه را بواو بدل کردند پس آن جزو کتاب و غیره را جزو
بود و نویسند و خوانند بدجلو بکسر جیم و فتح لام اسب کش از بهار عجم بدرش بفتح زای معجمه ترسناک بدر بفتحتین خشکه پلاو از برهان بدیهه بی اندیشه آمدن سخن و ناگاه آمدن چیزی
از کنز و شعر و مثل که در مجلس خوانده شود بدره صحاح رشیدی و کشف نوشته اند که بالفتح خریطه دینار و اشرفی و از برهان نیز همین ثابت شده و در کنز و منتخب نوشته که پوست بره و بزغاله و
همیان هزار درم و یا ده هزار درم و یا هفت هزار درم و دینار بدرقه بفتح اول و سکون دال و فتح رای مهمله بمعنی رهبر از منتخب و مدار و صراح و صاحب معجم گویند جماعتی که راهبر قافله باشد و این
عربی الاصل نیست بلکه معرب بدره بدنی بفتحتین منسوب به بدن و بسکون دال غلط و بهمین طور بفتحتین ست عربی و حبشی بمکین و هگی و غلطی بدی بفتح اول و کسر دال و سکون تحتانی و تشدید بمعنی نخستین
و او و یای در اصل این لفظ بر وزن فعیل است از شرح نصاب بدو بفتحتین و دوم صحرانشین بدیهی بفتح اول و کسر دال چیزیکه علم آن موقوف بتفکر نباشد چنانچه واحد نصف اثنین ست

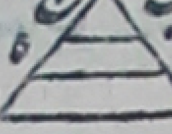
فصل باء موحده مع ذال معجمه * بذر بالفتح هر تخمیکه از نخود کوچکتر باشد بذله بالفتح بمعنی لطیفه و سخن خوش و مرغوب در محفل دوستان آزاد بذل و خرج توانگر و برای
نشاط خاطر از لطائف و برهان و مؤید و مدار بالضم و بالکسر و در خیابان نوشته که بمعنی این لفظ عربی الاصل باشد لیکن در اکثر کتب فارسی داخل است بذی بالفتح با کسر ذال معجمه و
تشدید تحتانی فاحش و بی شرم از منتخب فصل باء موحده مع رای مهمله * برنا بفتح نون مرد جوان از برهان برایا بالفتح خلائق و این جمع بریت است که بالفتح با کسر و تشدید تحتانی
بمعنی خلق باشد از کنز و منتخب برصیصا بالفتح هر دو صاد مهمله نام ولی که بوسوسه شیطان کافر شده بود از لطائف برخیا بالفتح و خای معجمه بکسر و تحتانی نام پدر آصف که وزیر
سلیمان علیه السلام بود بره بالضم و همزه از بیماری به شدن از کنز برگ بغرا عبارت از نگمای بغرا که زوال آرد گندم بین کرده بشکل برگ سازند و بشوربا و قند پزند بغرا
بفتح موحده و بسکون غین معجمه نام پادشاه ترکستان که موجد طعام موصوف است از مصطلحات و بهار عجم برائت بر وزن فراغت بیزاری از چیزی و پاک شدن و دور شدن
از کنز برات لفظ فارسیست کاغذ نوشته که بموجب آن از خزانه زر بدست آید بلفظ نوشتن و کردن و دادن و گرفتن و آوردن و زدن و شدن مستعمل از بهار عجم برجست بفتح اول و

و فتح غین معجمه و سین مهمله و فوقانی نام تره که شکل پالک شد و بمعنی جوی آب از لطائف برواشت بمعنی سوار بر نشست یعنی سوار شد از لطائف و بهار برودت
بضمتین بمعنی سردی براعت بفتح اول و عین مهمله روشنی و فصاحت و فضیلت و کامل شدن در فضل و هنر از موید و کشف و کنز و صنعت براعة الاستهلال نزد اهل بدیع عبارتست
از آنکه شاعر یا نثاری در ابتدای خطبه کتاب یا در مطلع قصیده الفاظی چند ذکر کند که مشعر بر مطلب باشد و در منتخب نوشته که استهلال بمعنی بانگ کردن کودک بوقت ولادت
است ظاهرا وجه تسمیه آنست که چون بمجرد بانگ کردن مولود بوقت ولادت شناخته میشود که پسر است یا دختر همچنین از صنعت مذکور بدلالت الفاظ متناسبه در شروع کتاب
و قصیده دریافته میشود که این کتاب و قصیده در فلان احوال و فلان مضمون است برودت بضمتین بمعنی سبلت یعنی موی لب از بهار عجم و موید و کشف مدار برکت بفتح اول و
ثانی و ثالث بمعنی بالیدن و افزون شدن و گاهی بسکون نیز آید چنانچه قدسی گفته بیت چنان باد شیر دستی فشاند * که در خرمن عمر برکت نماند * از بهار عجم و آنچه در عوام بتشدید مستعمل است
محض غلط بر نسبت قاعده و قانون و دستور از برهان بریت بفتح اول و کسر ثانی و تحتانی مشدد و مفتوح بمعنی خلق که بالفتح است از منتخب و کنز برغوث بالضم و غین معجمه
نیز مضموم و واو معروف و ثای مثلثه بمعنی کیک که بهندی پسو گویند از شرح نصاب و کنز برنج بکسرتین معرب پرنگ که بهندی پتیل گویند و آن مس و جست ممزوج باشد برخ
بفتح اول و سکون ثانی و خای معجمه بمعنی پاره و حصه بود از برهان و لطائف برزخ بالفتح و زای معجمه مفتوح و خای معجمه چیزی که در میان دو چیز متخالف و حائل باشد
خواه آن هر دو متخالف و خواه مناسبتی داشته باشد یا نه چنانچه اعراف برزخست میان بهشت و دوزخ و بوزنه برزخست میان بهائم و انسان و درخت خرما و مردم گیاه
برزخست میان حیوانات و نباتات و بسیفی و مونگا برزخست میان نباتات و جمادات و برزخ بمعنی زمانه که مابین وقت مرگ و زمان قیامت است از سروری و کنز و منتخب و دیگر کتب
برخورد بسکون رای دوم و ضمها ست بمعنی ملاقی شد و هم مصدر بمعنی ملاقات و بفتح رای دوم بمعنی ملاقی شو و برز بالفتح و زن سر زمین بمعنی سرگشتن و بمعنی سرما و بمعنی خواب کردن
و همیشه بودن و قیام نمودن و بالضم نوعی از جامه مخطط و قصیده برده از اینجاست و بفتحتین بمعنی ژاله و تگرگ و بفتح اول و کسر دوم هر چیز که سبز باشد و در فارسی بالضم یک قسم
بازی شطرنج که مهره حریف همه کشته شوند فقط شاه بماند و این بمنزله نصف مات است بمعنی اول از صراح و منتخب و موید و کشف و بمعنی آخر از لطائف برگ بید نوعی از پیکان و خنجر
که بشکل برگ بید سازند از سراج و مصطلحات برید بفتح اول و کسر ثانی و یای معروف بمعنی قاصد و نامه رسان مستعمل است کذا فی الکنز و منتخب نیز در منتخب و رساله معربات که لغات معتبر است چنین تحقیق
کرده که برید معرب بریده دم است و آن استری باشد یا اسپ که دم او را ببرند برای نشان یعنی گویند که تیز رفتار میشود و بقدر ده فرسنگ نگاه دارند بجهت خبر بردن سلاطین و الحال
آن شخص را گویند که بر آن سوار شده خبر برد بلکه بدین زمان هر نامه بر و قاصد را گویند که چالاک باشد برجند بالکسر نام قریه از ولایت خراسان از برهان برجه بند بالتشدید تجربه کار
ماهر و بمعنی نوبت که فوج جنگی بر دو روند و بیگانه و بمعنی گران فروختن از مصطلحات بروز فلانی نشستن یعنی مثل او بحال تباه گرفتار آید از مصطلحات براند بکسر اول بمعنی می زیبد
برومند بفتح اول و ضم ثانی بمعنی بارور و مجازا بمعنی برخوردار و کامیاب و از خاصیت لفظ مند است که ماقبل آن از کلمه ثانی باشد و او زائد برای [illegible] کنند چون برومند و تنومند از
سراج برخوردار کیست از برخور مع الدال بمعنی برخوردن و لفظ دار که کلمه نسبت است و این از عالم خریدار است نه از عالم [illegible] از بهار عجم و صاحب کشف درین لطیفه بر آورده که
این هر سه [illegible] یعنی برخوردار [illegible] بمعنی برخوردار بمعنی درست بخوردن چه دار بمعنی درخت و برخور بمعنی مصدر [illegible] از اسم [illegible] چنانکه خونریز بمعنی خون ریختن و پابوس بمعنی
پابوسیدن برغار بضمتین و غین معجمه و رای مهمله ترکی نام فوجی که بر وقت جنگ جانب دست است پادشاه ایستاده باشد از لغات ترکی نوشته شد برفو بفتح فا و جلد و دستار [illegible]
بالفتح بواو خانه تابستانی که بغایت سرد باشد از برهان و در منتخب و برهان دریچه بالاخانه که ترجمه غرفه است براد بفتح اول اگرچه هیچ یکی از کتب لغت لفظ براد بتصریح بنظر مولف
نیامد که بفتح صحیح است یا بکسر مگر صاحب برهان نوشته است که فراد بفتح بر وزن براد پس ازین معلوم شد که براد بفتح است بر بالفتح ثمره و میوه درخت و سینه و آغوش و بغل و کنار و
[illegible] جوان و پستان زن جوان بمعنی پهنا و شل باء موحده بمعنی الصاق نیز آید چنانچه دوش بر دوش و زمین بر زمین یعنی دوش بدوش و زمین بزمین و در عربی بالفتح و تشدید رای
نام حق تعالی و زمین خشک و بیابان و نیکوکار و مهربان و بالکسر و تشدید را بمعنی نیکی و بخشش و نیکوئی و خوشنودی و رضامندی مادر و پدر و زندگانی کردن و بضم و تشدید بمعنی گندم و بالکسر و سکون
را و دال بمعنی یک عدد [illegible] از لطائف و کنز و برهان و منتخب و لغات ترکی برزگر بفتح اول و سکون را مهمله و بعده زای معجمه زراعت کننده و دهقان و کسانیکه این تحقیق آگاه نمیند برزگر [illegible]

بجای رای مهمله میخوانند و این نزد اهل تحقیق صحیح نیست از برهان بران سر یعنی بران عزم و بران اراده بر کار کمربستان و سینه برآمده جوانان و بمعنی معشوق از
چراغ هدایت و در شرح گلگشتی نوشته که بدکار بفتح اول و کسر رای مهمله و کاف عربی برآمدگی و بالیدگی سینه و پستان بر بر بکسر هر دو با موحده در ترکی بمعنی بک بک و بفتح هر دو با
موحده ملکیست بجانب حبشه که مردم آنجا سبز رنگ باشند برج کبوتر در ایران رسمست که عمارت بلند چشمه چشمه در صحرا سازند و آن خاصه برای کبوتران نشست و سوم به برج کبوتر
چون بجال کبوتر بکار رنگ و زان آید محصول برج کبوتر در سرکار بادشاهی رسد و بعضی نوشته اند که برج کبوتر خانه کبوتر را گویند از مصطلحات و بهار عجم بروز بفتحتین و در
آخر زای معجمه برون آمدن و آشکارا شدن از منتخب و بفتح اول و سکون ثانی و فتح واو و در آخر زای معجمه در فارسی سنجاف دامن جامه و غیره از برهان براز بکسر اول فضله و غائط یعنی
سرگین آدمی و غیره و بمعنی برون آمدن و بفتح خطاست از منتخب و کنز برز بالضم و در آخر زای معجمه قد و شکوه و مرتبه و رفعت و بلندی قامت انسان و تنه درخت و بالفتح زراعت و
بمعنی زیبائی از جهانگیری و رشیدی و سروری و برهان برد عجوز بالفتح و عین مهمله نیز مفتوح هفت روز است در آخر زمستان سه روز آخر بهمن که بهندی پهاگن گویند و چهار روز اول اسفندار
که بهندی تقریبا چیت باشد و چون این روزها در آخر زمستان واقع شده لهذا برد عجوز نامند چه برد بمعنی سرما و عجوز بمعنی پیرزن و بعضی گویند که در آن روزها زالی در صحرا از سرما مرده بود لهذا باین اسم مسمی گشت و سامی
و آن هفت روز این است صن بکسر صاد مهمله و تشدید نون صنبر بکسر صاد مهمله و تشدید نون مفتوحه و سکون موحده و رای مهمله وبر بفتح واو و سکون با موحده و رای مهمله آمر بر وزن فاعل
مؤتمر معلل اول بصیغه اسم فاعل و ثانی بفتحتین و کسر و تشدید لام اول مطفی الجمر بالضم از صراح برگ ریز موسم خزان از برهان و سراج برگ سبز کنایه از چیز بسیار کم مقدار و تحفه
درویش که بتوقع زر و سیم پیش اغنیا گذرانند از مصطلحات برجیس بالکسر جیم عربی مکسور و یای معروف و سین مهمله ستاره مشتری که بر فلک ششم تابد و سعد است و آنرا قاضی فلک گویند و خانه او قوس
و حوت است و این معرب برجیست که بالفتح باشد چرا که وزن فعلیل بالفتح در کلام عرب نیامده از برهان و رساله معربات و غیر آن برجاس بالضم و جیم عربی و سین مهمله بمعنی نشانه تیر و غیره از منتخب
و برهان برنس بضم موحده و رای مهمله ساکن و ضم نون و سین مهمله جامه که از پشم سیاه بافند و نادر سفید هم باشد و آن لباس ترسایان و نقشبندیان است رو و صحاح بمعنی کلاه دراز که کشیشان
می پوشند برش بضم اول و کسر ثانی قاش خربزه و غیره از بهار عجم برص بفتحتین مرضیست که داغهای سیاه یا سپید براندام پیدا آید از منتخب بربط نام سازیست مثل طنبوره
باشد مگر کاسه بزرگ و دسته کوتاه دارد از برهان و در رساله معربات که از صاحب شیدیست مسطور است که بربط معرب بربت است یعنی سینه بط زیرا که شبیه است بسینه بط بردع
بالفتح و دال مهمله مفتوح ملکیست از توابع ایران در آذربایجان از اقلیم پنجم برف فرق میان برف و یخ آنست که برف چون عنبر سفید مثل غبار بیارد و یخ چون موم گداخته قطره قطره
بچکد و انجماد می پذیرد و مثل سنگ سپید میگردد براق بالفتح و تشدید رای مهمله هر چیز با تابش و درخشندگی و لمعان باشد مثل ابرک و سنگ مرمر بریق بفتح اول روشنی و درخشندگی
و تابش برق که از ابر جهد از کنز و صراح و منتخب کشف و گویند که بمعنی درخشان نیز آمده برق و زرق روشنی و ساختگی برید فلک بفتح اول کنایه از ماه که سریع السیر
است از سراج برمک بفتح اول و سکون رای مهمله و فتح میم شخصی بود آتش پرست و در آخر مسلمان شده با عیال بدمشق رفت خالد نام پسرش در دولت عباسیه وزیر شد و بعد از
خالد پسرش که یحیی نام داشت بدولت رسید از فضیل که پسر یحیی بود بدولت کامیاب گشت و بعد از فضیل برادرش که جعفر نام داشت بمرتبه اعلی بدولت رسید و برامکه بر جعفر تمام شد از رشیدی و برهان برک
بفتحتین و کاف عربی فروختن شتر و ثابت شدن از لطائف برگ بالفتح و کاف فارسی ساز و نوا و سامان و اسباب سرانجام و بمعنی التفات نیز و بفتحتین و کاف عربی قماشی باشد از پشم
شتر از برهان و سراج برشکال بفتح اول و سکون ثانی و شین معجمه موقوف و کاف عربی بمعنی برسات و بفتحتین نیز آمده و در بهار عجم نوشته که لفظ هندیست و نزد فقیر مولف کتاب
مفرس برسکالست که بسین مهمله باشد چه در هندی برس بمعنی بارش و کال بمعنی وقت چون بعد از تحقیق این لفظ در سراج اللغات تلاش کردم بعینه مطابق نوشته خود یافتم
براندل یعنی بران عزم و بران اراده بهار عجم برسام بالفتح مرضیست که اندرون سینه ورم باشد از برهان و در حدود الامراض نوشته که بعربی آنرا ذات الجنب گویند
براهام نام جهودیست که کمال بخیل و خسیس بود در زمانه بهرام گور از شرح خاقانی و مؤید بر چشم و بچشم گفتن کنایه از قبول کردن براجم بالفتح و کسر جیم بندهای انگشتان
برجم بضم اول و سوم مفرد است از شرح نصاب برزن بالکسر مخفف بیرون از برهان و رشیدی و صاحب کشف بضم نوشته برزن بالفتح و زای معجمه مفتوح بمعنی کوچه از رشیدی براهین
بالفتح جمع برهان و بضم خواندن خطاست برین بفتح اول و تشدید رای مفتوح تثنیه بر و کنایه از عرب و روم و بفتح با و تخفیف رای مکسور در فارسی بمعنی برتر و بلند

برگستوان بالفتح وکاف فارسی مضموم ومکسور و وضع ومیمن جامه ساکن آنچه از قسم لحاف بر اسپ اندازند تا زینت و حفاظت شود و مسهد یا بگر گویند و در سراج نوشته که برگستوان بفتح کاف فارسیست چه برگست بمعنی پناه و لفظ وان کلمه نسبت برق یمانی برقیکه منسوب بیمن باشد یعنی برقیکه از جانب یمن که مطلع سهیل ست درخشان شود و آن دلیل باران است و در منتخب و کشف نوشته که یمان منسوبست بیمن برهان بالضم حجت روشن و دلیل قاطع از منتخب و فرق درمیان برهان و دلیل آنست که دلیل عام و برهان خاص و باصطلاح منطق قیاسی است که مرکب باشد از مقدمات یقینی تا نتیجه هم یقینی باشد و دلیل آنکه مقدمه دیگر را که یقینی باشد نه ظنی چنانچه کل انسان حیوان و کل حیوان جسم پس از این نتیجه یقینی بر آید کل انسان جسم برش بالضم اول وسکون ثانی و ضم ثالث نام قبیله و انگشت سباع از کنز و در منتخب نام پدر قبیله و چنگال شیر و چنگال هر جانور درنده و در سراج چنگال مرغان شکاری برهمن بفتح حروف دوم و سکون سوم و بسکون دوم و فتح سوم هر دو طور آمده قومیست از علمای هنود برزین بالفتح و کسر رای معجمه و بکسر هر دو نام آتشکده و بمعنی آتش هم نوشته اند از برهان و کشف و سروری و مدار و رشیدی برهون یعنی صابون از سراج برتکان بالفتح و تای فوقانی مفتوح و کاف عربی بمعنی گلیم از شرح نصاب و دستور اللغات براغلیدن کسی را بر جنگ تیز کردن از برهان برماسیدن مالیدن عضو از برهان برون بالضم و رقمار از حریف غالب آمدن از چراغ هدایت بروی آب آوردن ظاهر ساختن بروی ایستادن حریف شدن از چراغ هدایت برکت شدن تمام شدن و مردن از چراغ هدایت برطاق ابروی کسی خوردن یا دکسی را خوش آمدن از چراغ هدایت بریسمان کسی بچاه او فتادن بسبب کسی در بلا افتادن از چراغ هدایت بیرون در ماندن نجات دادن و عاجز شدن از مصطلحات و چراغ هدایت بریسمان عجب او فتادن با شخصی مکار معامله افتادن از مصطلحات بر خویشتن نابخشودن قصد چیزی کردن که از آن هلاک شود بر خود چیدن تفاخر کردن و تکبر کردن از چراغ هدایت چهار شهرت بر تافتن بمعنی برداشتن بر طبع خوردن ناخوش و ناپسند آمدن غم افزا شدن بر دو دیدن شوخی کردن از بهار عجم بر سر آمدن غالب آمدن و بمعنی آخر شدن از بهار عجم بر افتادن دور شدن و نابود گشتن از بهار عجم بر بناگوش زدن تپانچه زدن و آگاه گردانیدن بر سر پیچیدن و بسر پیچیدن نام فضیلت از کشتی از بهار عجم بر خطر شدن دور شدن برابر دیدن استقبال کردن برابر کشیدن سنجیدن بر روز سیاه نشاندن خراب و بدحال گردانیدن از بهار عجم بر چیزی چشم سرخ کردن طمع داشتن آنچیز بر خوردن ملاقی شدن و ملاقات کردن و نرده شدن چیزی بر چیزی و بمعنی نفع یافتن از چراغ هدایت بر طاق بلند گذاشتن و بر طاق بلند نهادن بتعزز اعلی رسانیدن و چیزی را کمال نمایش دادن و بمعنی چیزی را بر جای بلند نهادن که دست بآن نرسد بمعنی ترک کردن و فراموش کردن هم آمده از برهان و بهار عجم بر یخ زدن و بر یخ نوشتن فراموش کردن و نابود کردن و محو کردن و زود زائل کردن از برهان و سراج وغیره بر روی روز افگندن بمعنی ظاهر ساختن بر کردن بمعنی روشن کردن و ظاهر کردن از سراج و چراغ هدایت بر گریزان بمعنی موسم خزان از برهان و سراج وغیره برگ سبز فرستادن مراد گل فرستادن بر مژگان دیدن چیزی در نظر آمدن از مصطلحات بر روی کسی ریختن زبون و مغلوب کردن از مصطلحات بر روی کسی پنبه نهادن کنایه از تمسخر و ظرافت نمودن از مصطلحات بر ریش کسی فراغت داشتن بر ریش او ریدن چه فراغت بمعنی ریدن مستعملست از مصطلحات بر قالب زدن مهیا کردن و سر انجام دادن از مصطلحات بر بالیدن بمعنی بالا کردن آستین و بالا کردن پائچه تنبان بر اشتاب رفتن و مجازاً بمعنی گریختن از برهان و مصطلحات بر پیچیدن بجیم فارسی دست نرمی بر بدن کسی مالیدن از برهان بر لنگ زدن بمعنی گریختن از مصطلحات و برهان و بهار عجم و نیز صاحب بهار عجم نوشته که درین تامل ست ظاهر النگ بکسر لام بمعنی آلت رجولیت ست پس بر لنگ زدن از قطع آلت بود چرا که زدن بمعنی بریدن آمده است ابر شکستن کناره کردن و بمعنی رنجیده شدن نیز آمده بر نشستن سوار شدن بر آب بستن چیزی را سیراب کردن از مصطلحات براه بردن بسر بردن از مصطلحات بر انگشت پیچیدن یاد داشتن و مشهور کردن از مصطلحات بر پائچه ریدن یعنی بسیار ترسیدن از مصطلحات بر خر خود سوار شدن و نشستن بر عادت عمل خود گرفتار آمدن از مصطلحات بر خشت زادن معمول زنان بار دار است که بوقت وضع حمل خشت را زیر پا گذاشته بر سر پا نشینند و زور بر هر دو پا زنند تا طفل بسهولت متولد شود بر در عرفان زدن و بر عالم عرفان زدن از مجاب و شرم بر آمدن از مصطلحات بر در جلال زدن خشمناک شدن از مصطلحات و بهار عجم بر دندان زدن کنایه از رغبت و لواطت چه و نبه سرین را گویند از مصطلحات بر سر پا آمدن ظاهر شدن و پیدا شدن از مصطلحات بر سر من آمد یعنی از مصطلحات بر سنگ زدن ظاهر کردن و گفتن از مصطلحات بر کشیدن

وزن کردن و مرتبه و رتبهٔ کسی افزودن و کردن از مصطلحات و بهار عجم برغو بفتح و ضم اول و غین معجمه مضموم شاخ حیوان که از میان تهی باشد و آنرا مانند نفیری نوازند از رشیدی و جهانگیری
و برهان برشته بکسرتین بر وزن فرشته بمعنی بریان و هرچه مرغوب و محبوب باشد و حسن برشته کنایه از حسن سبزه و گلگون یعنی حسنیکه ملیح مائل بسرخی باشد از بهار عجم و مؤید و کشف
برره بفتح اول و فتح هر دو رای مهمله نکوکاران جمع بار که بتشدید راست **برد الساعة** بفتح اول و سکون را و ضم همزه و دال مرکب سفید نزله و رطوبات و نام کتاب در علم طب از امام زکریا
رازی و بمعنی لغوی این مرکب شدن در ساعت ست **بره** بالفتح و تشدید را و بفتحتین و بتخفیف ابهر و وطوبی بچه گوسپند و آهو و بمعنی برج حمل که محل شرف آفتاب است وقتیکه آفتاب به برج حمل باشد
موسم بهار شروع میشود **برگه** بالکسر عوض آب لفظ عربیست از منتخب و کنز **براهمه** بفتح اول و کسر ها جمع برهمن بحذف حرف خامس **برده** بالفتح بمعنی غلام و کنیزک از بهار عجم
واین لفظ ماترکیست و در برهان بمعنی اسیر **بربهٔ** بفتح اول و ثانی و سکون ها ترجمه عریان بفتح اول و سکون ثانی و فتح ها نیز آمده **برذعه** بالفتح و ذال معجمه مفتوح و عین مهمله پالان خر
از شرح نصاب **برطله** بالضم و فتح طا کلاه از قاموس **برنخ شماله** بفتح شین معجمه بلا و زر و از برهان **برامکه** بفتح اول و کسر میم و فتح کاف عربی کنایه از امرای عظیم الشان
سخاوت پیشه و در اصل این لفظ جمع برمک ست پس آنکه اولاد و نسل برمک باشند تحقیق آنکه برمک شخصی بود آتش پرست در آتشخانهٔ نوبهار که در بلخ بود خدمت آتش فردی میکرد
و از جمیع خادمان آتشکده معززترین بود و در تواریخ ابن خلکان مسطور ست نیز انکه اسلام آورده بود یا نه صاحب رشیدی نوشته که در آخر مسلمان شده با عیال بجانب دمشق که
دار الملک بنی امیه بود توجه نمود خالد نام پسرش در دولت عباسیه وزیر ابی العباس سفاح شد بعد از خالد پسرش که یحیی نام داشت بدولت رسید و بعد از ان فضیل که پسر یحیی بود
بدولت کامیاب گردید و بعد از فضیل برادرش جعفر نام که در شهرت بمرتبه اعلی رسید در سخاوت و مروت نظیر خود نداشت و دولت برامکه بر جعفر تمام شد از تواریخ ابن خلکان و رشیدی و برهان
برخورداری نور چشمی این القاب خاص بخطر نوشتن و هر دو یای تحتانی برای تانیث دانستن محض خطاست چراکه در فارسی یای برای تانیث هیچ جا نیامده مگر در هندی داگر گویند برای تکلم
ست خصوصیت دختر نمانده به پسر هم ثابت میشود بهر صورت این القاب بخطر خالی از کراهت نیست **برخی** بفتح اول و سکون ثانی و کسر خای معجمه و یای مجهول یکبار و از
چیزی و حصه برخ بالفتح بمعنی حصه بهره و یای تحتانی برای وحدت لهذا بمعنی اندکی مشهور ست و بفتح اول و سکون ثانی و فتح خای معجمه بروزن دریچه بمعنی فدیه و قربانی و صدقه یعنی آنچه عوض
چیزی عزیز بکسی دهند از بهار عجم و جهانگیری و برهان و مدار و رشیدی و کشف و مؤید **برکی** بفتحتین و بکاف عربی منسوب به برکه بفتحتین ست و آن قماشی باشد از پشم اشتر که اکثر لباس
فقرا آن باشد از جهانگیری **بری** بفتح اول و کسر را و تشدید یا بمعنی پاک و بمعنی بیزار و بمعنی بیگناه و بفتح اول و تشدید را صحرایی که زمین خشک و صحرا باشد از کنز **برد خطی** بالضم
نوعی از چادر باشد که در بافت آن خطهای باریک و رنگین باشد **برد قلمی** بالضم نوعی از چادر که در بافت آن خطها میباشند برابر بقلم و بعضی گویند که بران نقاشان از قلم نقش و
نگار کشند **برد یمانی** بضم اول حرف چهارم که یای تحتانیست و کسر نون و تخفیف یای تحتانی دیگر نوعی از جامه مخطط که از ملک یمن آرند و الف در لفظ یمانی عوض یکی از یای
نسبت است پس گفته نمیشود یمانی بتشدید یا تا جمع نشود عوض و معوض مگر یمانی بتخفیف **برنائی** بالفتح جوانی **بریانی** بالکسر نوعی از پلاو نمکین **برگ سبز بمکاری**
و **برگ سبز بخشی** برگ بان یا سبز و دیگر گشتی که یاران بجهت سفر کردن کشتی بخانهٔ حریف خود فرستند و همچنین گل نیز بسفر فرستند و آنرا گل گشتی گویند **برهان لمی** بکسر لام
و تشدید میم مکسوره بدانکه برهان باصطلاح منطقیین عبارتست از قیاسی که مرکب باشد از مقدمات یقینی و آن دو قسم ست یکی لمی دوم انی لمی آنست که حد اوسط در آن علت
حکم بود در ذهن و نفس الامر چنانکه گویند هذا متعفن الاخلاط و کل متعفن الاخلاط فهو محموم فهذا محموم پس حد اوسط که متعفن الاخلاط علت ست برای حکم کردن محموم بر زید در ذهن
و نفس الامر و آنرا برهان لمی ازان گویند که دلالت میکند برلم و علت حکم در نفس الامر **برهان انی** بدانکه برهان انی آنست که حد اوسط در آن علت حکم بود در ذهن فقط
نه در نفس الامر چنانکه گویند الاربعة منقسم بمتساویین و کل منقسم بمتساویین فهو زوج فالاربعة زوج پس حد اوسط که منقسم بمتساویین علت ست برای حکم کردن زوج بر اربعه در ذهن فقط و آنرا
برهان انی ازان گویند که دلالت میکند برانیت ثبوت حکم در نفس الامر نه برلم و علت حکم و بعضی بعبارت دیگر چنین تصریح لمی و انی کرده اند برهان لمی آنست که از علت بدلیل گیرند
بوجود معلول چنانچه تعفن اخلاط علت ست برای حمی در مثال مذکور متعفن الاخلاط و کل متعفن الاخلاط فهو محموم فزید محموم برهان انی آنست که از معلول دلیل گیرند بر وجود علت چون الجسم مؤلف
و کل مؤلف له مؤلف فالجسم له مؤلف پس لفظ مؤلف بفتح لام معلول ست و بکسر لام علت ست **برهان سلمی** بدانکه برهان سلمی برهانی که آن را ثابت میکنند در علم حکمت برای متناهی بودن ابعاد و آنرا برهان سلمی

ازان گویند که دران کلی بیک شد بصورت سلم برای اثبات مطلوب تقریب برش بوجه اجمال آنکه اگر عدم تناهی ابعاد متحقق باشد البته ممکن بود که برآریم از یک مبدأ دو خط مانند دو ساق مثلث هر قدر که
آن خطها بکشیم بعد فیما بین بیشتر زائد گردد مثلاً خارج کنیم از نقطه آ دو خط آب آر زند گو و فرض کنیم بر یک خط نقطه ب بفاصله یک گز و ز بفاصله دو گز و بفاصله سه گز و فرض کنیم بر خط دیگر
مقابل اینها نقطهای ج و ه و ذ بفاصلهای مفصله و وصل کنیم میان آن نقطها خطوط باین صورت و بعد ره زائد باشد از بعد ب ج و بعد و ز زائد باشد از بعد ره
پس آن هر دو خطوط را الی غیر النهایت ممکن باشد در میان آنها ابعاد غیر متناهی با آنکه محصور باشد آن ابعاد غیر متناهی میان دو حاصر و این منافی عدم تناهیست زیرا که محصوریت تناهی را
میخواهد پس چگونه عدم تناهی انفراج با وصف محصوریت تصور باشد پس باطل شد عدم تناهی ابعاد در بیشه **گوئی** صریح گفتن و فاش گفتن **برج آبی** سرطان و عقرب و حوت
برج خاکی ثور و سنبله و جدی **برج بادی** جوزا و میزان و دلو **برج آتشی** حمل و اسد و قوس **برکهی** بالفتح و کاف عربی مضموم نام کبوتر از شسے **فصل بای**
موحده مع زای معجمه ❊ **بزرجمهر** بضمتین و سکون رای مهمله و ضم جیم عربی و کسر میم نام وزیر اعظم نوشیروان این معرب بزرگ مهر است و آنچه در بعضے لغات نوشته اند که بضم
جیم نشاید جیم و رای مهمله هر دو را ساکن باید خواند این قول غلط است صحیح همانست که جیم را مضموم خوانند چراکه در عربی دو ساکن بدون مده بهم نیایند از رساله معربات صاحب منتخب چون
ضمه بنسبت کسره و فتح حرکت قویست پس کلمه معرب که ضعیف بود باین حرکت قوی قوت دادند و قوت ضمه لشرح ملا در بحث فعل مذکورست **بزرگوار** مرید علیه بزرگ
از بهار عجم **بزگر** بضم اول و فتح کاف فارسی کسے که مثل بز جنگی را جنگاند **بزجگر** ترسان ضد بهادر **بزاز** بالفتح و تشدید زای معجمه اول جامه فروش چرا که بز بالفتح و تشدید زای معجمه بمعنی
جامه را گویند از کشف و مؤید **بز** بالفتح و تشدید زای معجمه بمعنے جامه و بالضم و تخفیف در عربی بمعنے گوسپند که بهندی آنرا بکری گویند و کنایه از برج حمل که خانهٔ زحل است و بمعنے مسخره نیز می آید
سنی اول از برهان و باقی از لطائف **بزاوبز** بضم نام دانوار کشتی و آن از گون آید **بختین** حریف است چنانکه قصاب بچه را بر قناره بسته پوست کشند **بزوغ** بضمتین و غین معجمه روشنے و طلوع از لطائف
بزاق بضم اول لعاب و کف دهن از کشف و منتخب و مؤید و مدار و بحر الجواهر **بزشک** بکسرتین طبیب از برهان **بزرگ** بضمتین نام مقامیست از دوازده مقام موسیقی و بالفتح و رای
مهمله مفتوح بمعنی کتان که بهندی السی گویند از برهان **بزقدم** حقیر و ناتوان و بطی الحرکت از مصطلحات **بزان** بضم لفظ مفرد است بمعنی شهوت زنان از لطائف **بز گرفتن** هزل و تمسخر
کردن از لطائف **بزبان بر داشتن و گرفتن** بحرفهای ملایم فریب دادن سخنان لائق گفتن کسے را از مصطلحات **بزم سنگین** بزمیکه دران مردم کثیر جمع باشند از مصطلحات **بزه** بفتحتین
بمعنے گناه و خطا و بضم اول بوی خوشبودار از برهان سراج اللغات و رشیدی **بزمه** بزباد تنها بمعنی بزم و سیف الله نوشته که ها برای تصغیرست و در سراج اللغات نوشته که بزمه بمعنی گوشه از بزم
در بصورت ها برای نسبت ست و در برهان بمعنی مجلس شراب **بزغال** بزکوهی چه غال بمعنے شکاف و غار که در کوه باشد و ها برای نسبت **بزنگاه** بکسر اول جائیکه خوف
رهزنان و اشتباه باشد از مصطلحات **بزدوی** منسوب به بزده که نام شهریست **بزگیری** مکر و حیله کردن و بمعنی دزدی نیز آمده از مصطلحات **بزبازی** رقصانیدن بز بنور نه از مصطلحات
فصل بای موحده مع سین مهمله ❊ **بسا** بمعنی بسیار و الف برای کثرت یا زاید **بسالت** بالفتح شجاعت و دلیری از منتخب و کنز **بست** بالضم و سکون سین مهمله نام شهریست
از ملک ایران و حقیقت نامیست منحوس بمقدار دوازده ساعت که بعد از سه شبانه روز بسبیل دوری می آید مبدأ آن از هنگام ابتدا اجتماع شمس و قمر است بهندی آنرا بهدر گویند بفتح بای موحده مخلوط بها
و تشدید دال بعده رای مهمله و با الف بالکسر مخفف بیست که ترجمه عدد عشرین ست **بسطت** بفتح اول و سکون ثانی و فتح طای بمعنی فراخی و گشادگی از صراح و کنز و کنایه از دو
و بالضم حط است **بسپچ** بفتح اول و کسر ثانی و یای مجهول و جیم فارسی قصد و اراده و تیاری و آمادگی از برهان و رشیدی و جهانگیری **بسفایج** بالفتح و تحتانی نیز مفتوح معرب بسپایه نام دوائی
که چوب درختی باشد از رساله معربات صاحب رشیدی و منتخب **بسند** بفتحتین بمعنے کافی و کافی شدن از سراج و رشیدی **بسد** بضم اول و ضم سین مهمله مشدد و تخفیف سین نیز آمده بمعنی مرجان
که بهندی آنرا مونگا گویند از کشف و مدار و برهان **بسته نگار** نوعی از سرود در اگنی از چراغ هدایت **بسر** بالضم خرمای خام که هنوز پخته نشده باشد از منتخب و شرح نصاب بفتح اول و کسر سین
نام وزیر نصر الله از لطائف **بستان افروز** گل تاج خروس که بعضی اهل هند آنرا کلغا گویند از برهان و سراج اللغات **بس** بالفتح بمعنے بسیار و بمعنے کافی و یکی از حروف تشبیه چون
شیر بس یعنے مانند شیر **بسط** بالفتح بمعنے فراخی بالضم از صراح و بمعنے گستردن **بساط** بکسر فرش و عرصهٔ شطرنج و فراخی میدان و بمعنے دسترس و متاع سرمایه دستگاه سفره چرمین بلفظ انداختن
و افگندن و کشیدن و آراستن و گستردن و چیدن مستعمل از بهار عجم و در دستور اللغات **بسیط** بالفتح جای فراخ و گسترده شده و چیزیکه فراخ باشد و در اصطلاح حکما چیزیکه غیر مرکب است و بعضے تعریف بسیط

ناخواندہ/حاشیه: … **بحساب گرفتن** … **بحث کردن** … **بحث کردن** … **مجمل کردن** … **بجو خریدن** … **بنوکار افتادن**

چنین کرده اند که هر چیز که جزو آن مشابه کل آن باشد چنانچه آب و خاک و آتش و باد علیحده علیحده و نام بحر بسیت از نوزده بحور شعر **بسائط** بکسر همزه که حرف چهارم جمع بسیط و مراد از بسائط
اربع عناصر که خاک و باد و آتش و آب ست **بسیط مسجع** بضم میم و فتح سین مهمله و فتح بای موحده مشدد کنایه از زمین با چندار هفت اقلیم **بسراق** با قوت زرد که در هند پکھراج گویند از مصطلحات
بست و یک وشاق بکسر اول و ضم واو دوم کنایه از بست و یک صورت شمالی و تفصیلش همین جا بعد دو سطر مسطور **بسمل** بکسر اول و کسر میم بمعنی مذبوح بضم و بمعنی ذبح کردن نیز
آمده چرا که بوقت ذبح کردن بسم الله میگویند پس ظاهر این کلمه فارسی الاصل نیست لفظ مستحدث ست از سراج و کشف **بست و یک پیکر نور در ایوان شمال**
بدانکه اهل هیئت از کواکب مرصوده هم چهل و هشت صور بر فلک قرار داده اند از انجمله دوازده صور بر نفس منطقة البروج واقع اند که دوازده بروج مشهوره عبارت از انست
و از انجمله بیست و یک صور بجانب شمال از منطقة البروج اند یکی از ان دب اصغر بصورت خرس استاده کواکب آن هفت دوم دب اکبر و آن نیز بصورت خرس کلانست کواکب آن بست و هفت
سوم تنین بصورت اژدهای بزرگ با شکنهای بسیار کواکبش سی و هفت چهارم قیقاوس بشکل شلثی بزرگ کواکبش یازده پنجم عوا بصورت مرد استاده و دستها کشیده بدست او عصا
گرفته و این را حارس السما نیز نامند کواکبش بیست و دو ششم فکه و آنرا کاسه درویشان نیز گویند چراکه در راستدارت آن رخنه افتاده است گویا که کاسه لب شکسته است ستاره آن هشت
هفتم جاثی علی رکبته بصورت مردی بر زانو در آمده ای بر زانو نشسته ستاره آن بست و هشت هشتم شلیاق و آن بصورت سلحفات ست یعنی باخه کواکبش ده از انجمله کوکبی ست از قدر اول
آنرا نسر واقع گویند نهم دجاجه و آن بصورت ماکیان ست کواکبش هفده دهم ذات الکرسی بصورت زنی ست بر کرسی نشسته و پاها فرو گذاشته کواکبش سیزده یکی از کواکب آن کف الخضیب ست از قدر
ثالث یازدهم حامل راس الغول برشاوش صورت مردیست بر پا چپ خود استاده و پای راست بر داشته و دست راست بر سر نهاده و بدست چپ سر دیو خون چکان بموی سر گرفته کواکبش بست و شش دوازدهم
ممسک العنان بصورت مردی استاده بیک دست تازیانه و بدست دیگر عنانی کواکبش چهارده از انجمله عیوق از قدر اول سیزدهم عقاب و آنرا نسر طائر نیز گویند کواکبش نه چهاردهم دلفین بصورت
حیوان بحریست که بشنگ بر باد کرده مشابهت دارد کواکبش ده پانزدهم سهم بصورت تیر کواکبش پنج شانزدهم حوا این بصورت مرد مارافساست کواکبش بست و چهار هفدهم
حیه بصورت مار که بدست همان مارافساست کواکبش هژده هژدهم قطعة الفرس کواکبش چهار و در نفائس الفنون بجای قطعه فرس نام نوشته که بصورت اسپ خوش شکل کواکبش
سی نوزدهم فرس اکبر بصورت اسپیکه او راسر و دو دست باشد و کفل و دو پا نبود کواکبش نوزده بستم مرأة مسلسله بصورت زنی استاده دستها کشیده و زنجیری بر سر زده و پا از نهاده و بعضی نوشته
که زنجیری بر دست و دست کواکبش بست و سه بست و یکم مثلث و آن مثلثی ست که در یک طول باشد کواکبش چهار و پانزده صور که بجانب جنوب منطقة البروج واقع شده اند نخست اول
قیطس و آن بشکل حیوان بحریست که او را دو دست بود و بال و دم چون مرغ کواکبش بست و دو دوم جبار بر شکل مرد قایم بود و کرسی در دست عصا گرفته و کمر بسته و شمشیری حمایل کرده
و این صورت را جوزا نیز گویند کواکبش سی و هشت سوم نهر بشکل جوی باریک با گردشها بسیار کواکبش سی و چهار چهارم ارنب بصورت خرگوش کواکبش دوازده پنجم کلب اکبر بصورت سگ
کواکبش هژده منجمله آن شعری یمانی که شعری عبور نیز گویند از قدر اول ششم کلب اصغر از کواکب کی شعری شامی و دیگر مرزم هفتم سفینه بشکل کشتی کواکبش چهل و پنج منجمله آن سهیل است
از قدر اول هشتم شجاع بصورت ماری بزرگ و دراز با شکنهای بسیار پیچ اسد پیوسته کواکبش بست نهم باطیه و آنرا کاس نیز گویند بشکلیست مستدیر کواکبش هفت دهم غراب بصورت زاغ کواکبش هفت
یازدهم قنطورس بصورت حیوانی مرکب از اسپ و آدمی از سر تا پشت چون مقدم آدمی و از کمر تا پا بشکل اسپ کواکبش سی و هفت دوازدهم سبع بصورت حیوان درنده کواکبش نوزده سیزدهم مجمره بصورت
منقل کواکبش هفت چهاردهم اکلیل جنوبی بشکل صنوبر کواکبش سیزده پانزدهم حوت جنوبی بشکل ماهی بزرگ کواکبش یازده **بسطام** صاحب منتخب اللغات در ذیل لا اخلاطا یا قوت حموی نوشته اند
که بالکسر ست نام شهریست مولد حضرت بایزید و صاحب موید و کشف و صراح و مدار و لب الالباب بالفتح نوشته اند و بالضم در هیچ کتاب یافته نشد **بسیم** بروزن فعیل بمعنی تبسم کننده از لطائف **بسام** بالفتح
و تشدید سین مهمله خنده و شگفتگی **بسچیدن** بالفتح اراده کردن **بستن** بمعنی پیوند نیز آمده چون آئینه بستن بمعنی پیدا کردن شدن چنانکه نقش بستن و آبله بستن و بمعنی پوشیدن چون نیز از بستن بمعنی منا کردن
چون حصار بستن از بهار عجم **بستاق** بالضم معرب بوستان از منتخب و سراج اللغات نوشته که لفظ فارسیست مرکب از کلمه بس به باضم که بمعنی گلزار و جائیکه میوه خوشبو دار باشد الف و نون
زائده مثل شادوشادان **بساتین** بالفتح جمع بستان و بضم خواندن خطاست **بسدین** منسوب بسد که مرجان باشد و مراد از سرخ **بست و یک قران** ترتیبش اینست زحل را
باشش کوکب دیگر بیست قران ست مشتری را با پنج کواکب دیگر ز براد و مریخ را با چهار کواکب دیگر زیر او ست شمس را با سه کواکب زیر او ست زهره با دو کواکب عطارد با قمر **بسیر زلف** کجهت داشتن ریشان

و تیره و روز بودن از اطوار زحمت نمودن **بسر شدن** آخر شدن از بهار عجم و غیره **بسر پیچیدن** الحاح و سماجت کردن و تمام دادن از کشف **بسر کشیدن** یک دفعه لاجرعه کشیدن از
مصطلحات **بست شکستن** بالفتح از حد تجاوز نمودن از مصطلحات **بسر پا آمدن** از مرض شفا یافتن از مصطلحات **بسر گردیدن** مراد از گرد سر گردیدن **بسباسه** بالفتح
و بای موحده و دو سین مهمله معرب بزبا بسبد جاوتری گویند از منتخب **بسمله** بالفتح مخفف بسم الله و بمعنی بسم الله الرحمن الرحیم گفتن از منتخب و غیر آن **بسحاق اطعمه** بالضم و حای مهمله نام شاعر
که در اشعارش همه بیان طعامها باشد **بسوه** بالکسر لفظ هندیست بمعنی بستم حصه بیرخیز عموماً و بمعنی بستم حصه جلگه در پیمایش زمین زراعت خصوصاً **بستو** بالفتح بقچه **بساط خانه**
سباط خانه از چراغ هدایت **بسمه چی** بالفتح آنکه باوراق طلا و نقره بقالب یا بالقلم بر جامه نقش کند از بهار عجم **بسبی** بمعنی بید علیه بس از بهار عجم **بستان سرای** باغیکه در صحن خانه سازند از سراج اللغات

فصل بای موحده مع شین معجمه ❊ **بشری** بالضم مصدرست بمعنی مژده و بشارت و نام بار بردارنده یوسف علیه السلام از منتخب و تفسیر مدارک و جامع البیان
و تحقیق بالبشری در باب بای تحتانی گفته خواهد شد **بشقاب** بالضم بمعنی رکابی بزرگ این لفظ ترکیست از بهار عجم **بشارت** بالضم و کسر بمعنی خبر خوش و بالفتح بمعنی خصلت از بحر الجواهر
و در اردو کشف مؤید و منتخب **بشاشت** بالفتح گشاده روی و خوش طبع از منتخب و کنز و در صراح تازه روی شدن **بشن پدیر** بکسر اول و فتح شین معجمه و سکون نون و فتح بای فارسی نوعی از
سرود هندیست مثل دهرپد **بشر** بفتحتین بمعنی انسان و از آنجهت انسان را بشر گویند که دیده میشود و نمایان میباشد بالبشره ای الظاهر الجلد از شرح مقامات حریری **بشش** بالفتح و سکون شین
معجمه بند هر چیز مطلقاً و بند پا آهن و نقره و برنج که بر در زنها پیوند کنند و تمثال آن نصب کنند برای استواری از مصطلحات و سراج اللغات **بشاش** بالفتح و تشدید شین معجمه
اول بمعنی خوش و تازه روی از لطائف و کنز **بشع** بفتح اول و کسر شین معجمه و عین مهمله بمعنی گلوگیر از کنز **بشک** بالفتح دوییدن و دروغ گفتن از لطائف و در رشیدی بالفتح عشوه و غمزه
بالضم بمعنی نیز نقل **بشکال** بالفتح برسات **بشکن بشکن** بمعنی هنگامه و جوش و خروش و انگشت زدن که اهل رقص را باشد از چراغ هدایت **بشولیدن** پریشان کردن از برهان
بشخولیدن بخای معجمه خراشیدن از برهان **بشکولیدن** چالاکی نمودن از برهان **بشره** بفتح اول و ثانی ظاهر پوست آدمی از کشف و منتخب و کنز **بشه جافی** بالکسر و حای مهمله و فا نام
ملکی که بر سر هر بیشه یا کیست از لطائف

فصل بای موحده مع صاد مهمله ❊ **بصیرت** بینائی دل بمعنی دانائی و زیرکی **بصارت** بالفتح بینائی چشم از منتخب و غیر آن **بصیر** بینا و دانا
از منتخب **بصائر** بینائیها و حجتها روشن **بصل** بفتحتین پیاز از لطائف و کنز **بصم** بالضم فرجه میان خنصر و بنصر از شرح نصاب **بصره** بالفتح نام شهری از عراق عرب و بفتحتین جمع باصر **بصری**
بالکسر منسوب بشهر بصره اگرچه قیاس فتح میخواست لیکن بکسر و خوانند تا تفاوت باشد میان بصری بالفتح منسوب بسوی بصره که بمعنی ملک مجازیست از شرح کافیه شهاب الدین دولت آبادی

فصل بای موحده مع ضاد معجمه ❊ **بضاعت** بکسر اول مال و اسباب **بضع** بالکسر و عین مهمله از سه تا نه هر عددیکه باشد و بالفتح گویند و بالضم بمعنی نکاح و فرج زن و پاره گوشت بریدن
و سیراب شدن از لطائف و کنز **بضعه** بالکسر گوشت پاره از لطائف و کنز

فصل بای موحده مع طای مهمله ❊ **بطحا** بالفتح و حای مهمله وادی مکه معظمه و گاهی زبیجه مکه معظمه [illegible]
و در اصل لغت بطحا بمعنی زمین فراخ که گذرگاه آب سیل باشد و در آن سنگریزها بسیار باشد از منتخب و کنز و کشف و لطائف **بطالت** بالفتح بیکار و معطل بودن و بکسر اول بمعنی دلیری از منتخب
و صراح **بطائح** بفتح و حای مهمله جاهای نشیب و فراخ که گذرگاه آب سیل باشد و در آن سنگریزها بسیار باشد و این جمع بطحا است از صحاح و کنز **بطیخ** بالکسر و تشدید طای مهمله مکسوره و سکون تحتانی
و خای معجمه خربزه از شرح نصاب و لطائف **بطر** بالفتح شگافتن زخم و بفتحتین دهشت و حیرانی و غفلت و ناسپاسی و نازبانی در شادی و سفرهای توانگری و فراخی عیش و بمعنی نعمت ناشکر گفتن نیز آمده از منتخب
و لطائف و کشف و کنز **بطلیموس** بفتح با و فتح لام و تقدیم یای تحتانی بر میم نام حکیم یونانی صاحب کتاب مجسطی و بتقدیم میم نیز گفته اند از منتخب و در برهان بفتح با و فتح لام بتقدیم میم و یای تحتانی
گفته که بتقدیم تحتانی بر میم نیز بنظر آمده **بطش** بفتح اول و سکون ثانی بمعنی سخت گرفتن و حمله کردن از منتخب و کنز و صراح **بط** بالفتح جانوری معروف و این معربست و در صحاح گفته سراب که بصورت بط سازند
از رساله معربات و بهار عجم و برهان **بطریق** بالکسر راهب ترسایان از مؤید و برهان و در صراح و کنز سرهنگ از فوج رومیان **بطک** بفتحتین صراحی کوچک که برای شراب سازند **بطل** بفتحتین بمعنی شجاع
و دلیر از منتخب **بطال** بالفتح و تشدید بیکار و دروغگو و بغایت دلیر از منتخب **بطن** بفتح با و سکون طا شکم از منتخب **بطین** بضم اول و فتح ثانی تصغیر بطن و نام منزل دوم منازل قمر
آن سه ستاره باشد بشکل مثلث که بر دم حمل افتاده شده از شرح قران السعدین و بفتح اول و کسر طا بمعنی بزرگ شکم **بطون** بضمتین بسیار شدن و پوشیده شدن و جمع بطن بمعنی شکم **بطلان** بالضم
باطل شدن و ضایع شدن از منتخب **بطاق** بروی کسی کار کردن بجای او کار کردن از مصطلحات **بطرح دادن** فروختن جنس بر دیگری بر بهای او از بهار عجم **بطو** بضم اول و سکون ثانی [illegible] نقیض سراج

بطانه بکسر اول و چهارم نون بمعنی استر قبا و غیره و بمعنی اندرون شکم و سینه و مجازاً بمعنی اراده باطن و بمعنی دوست دلی از لطائف و منتخب **بطی** بفتح اول و کسر ثانی و تشدید تحتانی بر وزن نسیل
درنگ کننده و آهسته **بطاسه** خاب بر آهمراهی شراب از مؤید **فصل بای موحده مع عین مهمله** **بعث** بالفتح و ثای مثلثه بمعنی برانگیختن از منتخب و کنز و گاهی از بین قیاس معنا باشد
بعد البعد بضم اول و فتح چهارم مرکب نام دائره که بالاتر از همه افلاک حاوی فلکها ست و نیز اهل هیئت بعد البعد بر خطی اطلاق کنند که از مرکز عالم خارج شده باوج کوکب متصل آن شود **بعث و نشر** کنایه
از روز قیامت چرا که در آنوقت همه مردگان از زمین برانگیخته خواهند شد و بهر طرف پراگنده خواهند گشت **بعیر** بفتح اول و کسر ثانی بر وزن فقیر بمعنی اشتر از کشف و منتخب و کنز **بعر** بفتح سرگین شتر و
گوسپند و آهو و موش و بقار و پلنگ گویند از منتخب و غیر آن **بعض** بفتح اول و کسر ثانی و ضاد معجمه بمعنی پشه از کنز اللغات **بعض** بالضم پاره از چیزی و در لفظ بعضی یای تحتانی برای وحدت است اگر وحدت
منظور نباشد آوردن یا درست نیست **بعلبک** نام شهریست بشام که قوم الیاس علیه السلام در آنجا بعل نام بتی را پرستیدند از منتخب **بعل** بالفتح نام بتی قوم الیاس علیه السلام و بمعنی
شوهر و بمعنی صاحب و مالک از منتخب و کنز **بعال** بکسر اول بمعنی زنان و بمعنی جماع کردن زن و ولیت شوهران زنها بالند و زنهای باران نا رسیده از منتخب لطائف **بعد المشرقین** بالضم بدانکه
مفاصله مشرق صیفی و شتوی باعتبار افق ارض تقریباً یکهزار و چهل و شش فرسخ یا و کم میشود بحساب کروه سه هزار و یکصد و سی و هفت و یا و بالا میشود چرا که بعد مطلع اقصر الایام از مطلع
اطول الایام تقریباً چهل و هفت درجه است و هر درجه ارضی تقریباً بیست و دوم فرسخ یا و بالا میشود بحساب کروه هر درجه ارضی تقریباً شصت و هفت کروه یا و کم میشود و از روی تحقیق هر درجه
ارضی شصت و شش کروه و دو هزار و شش صد و شش گز و دو گره میگردد و پیمایش درجه فلکی یازده لک و هفتاد و هفت هزار و ششصد و بیست و شش کروه میشود و نزد بعضی مشرقین عبارت
از مشرق و مغرب است چرا که گاهی بلحاظ اشتراکیت طلوع آفتاب از مشرق تغلیباً مغرب را نیز مشرق گفته تثنیه آن مشرقین آید **بعثره** بالفتح و ثای مثلثه مفتوحه برانگیختن و پراگنده شدن
از کنز **بعره** بالفتح سرگین شتر و گوسپند و آهو و بقار از اشتر گویند از منتخب و شرح نصاب و لطائف **بعینه** بکسر اول و کسر نون بمعنی بحقیقت خود و ذات خود **بعالمی برطرف فتاده** کنایه از خودرای
و خودپسند که نصیحت کسی نه پذیرد **فصل بای موحده مع غین معجمه** **بغرا** بالفتح و غین معجمه نام پادشاه خوارزم و نام آشی ست که ایجاد بغراخان پادشاه خوارزم ست و
آنچنان باشد که مثل لیموی کاغذی بلکه خردتر از آن از آرد نخود گلوله ها ساخته اش از آن درست میسازند و بغرا بمعنی خوک نر نیز آمده از برهان و غیر آن و در سراج اللغات بالضم نوشته که
نوعی از آش ست صحیح کرد بغراخان پادشاه ترکستان بکثرت استعمال لفظ خان یای نسبت حذف شده و در آئین اکبری نوشته که بغرا قسمیست از پلاو که از گوشت میده و نخود و روغن
و قند و سرکه و زردک و غیره راست کنند **بغض** بالفتح اول و سکون غین معجمه و ضاد معجمه بمعنی عداوت سخت **ابغا** بالفتح بمعنی خواستن و بکسر بمعنی زنا کردن و فاحشه شدن از منتخب و صراح و
بفارسی بمعنی هیز و مخنث از لطائف و رشیدی **بغاث** بهر سه حرکات و ثای مثلثه در آخر و غین معجمه و ثای مثلثه مرغیست تیره رنگ مردار خوار از منتخب و کنز و ظاهر اگرکس باشد و در ترجمه جریری نوشته که بغاث بکسر
اول طایر شکاری است و در کنز بالضم بمعنی طائر پیر که از تلاش طعمه عاجز ماند والله اعلم بالصواب **بغداد** بالفتح نام شهری در عراق عرب که در اصل باغ داد از آنکه پیش از این باغی بود که هر هفته
نوشیروان عادل در ان باغ بداد مظلومان میرسید الحال الف اسقاط کرده بغداد گویند از کشف و برهان و خیابان و در مصطلحات بمعنی کهنه و خراب و کنایه از پیاله شراب که پر و مالامال باشد و بغداد
باصطلاح لوطیان شکم را گویند از شرح گل کشتی **بغلمش** از بفتح اول و سکون غین معجمه و فتح لام و کسر میم و سکون شین معجمه و فتح لام و سکون راء مهمله در ترکی بمعنی بسته اند **بغاز** بکسر اول و در آخر زای معجمه چیزی
که در شگاف چوب نکو فتن و داخل کنند از برهان و رشیدی برای مهمله نظر آمده والله اعلم بالصواب **بغلطاق** و **بغلتاق** بفتحتین بمعنی قبا از رشیدی و در برهان کلاه فرجی و طاقه و بعضی بمعنی جامه نعلبند
نوشته در سراج اللغات نوشته که بمعنی نعلبند و کلاه چون کاف قاف در فارسی نمی آید شاید که زبان دیگر باشد **بغلق** بالفتح نام طایر مجازاً بمعنی تیر آمده **بغلک** گاهی باشد که در بغل مردم پیدا شود و بدر
پخته گردد از برهان و رشیدی **بغل** بضم و سکون ثانی بمعنی اشتر که بهندی از اخچر گویند و آن از خر نر و اسپ ماده پیدا میشود از منتخب و غیره **بغچه** بالضم جامه بند که معروفست این لفظ ترکیست از دهات
ترکی ثابت شد **بغتة** بالفتح ناگاه و یکبارگی و دفعته از کشف و منتخب **بغی** بفتح اول و سکون ثانی مصدر است بمعنی بیفرمانی و از اطاعت بیرون رفتن و فتح اول و کسر ثانی و یای مشدد بر وزن فعیل
صیغه صفت مشبهه بمعنی بیفرمان از منتخب **بغداد خراب** و **بغداد کهنه** و **بغداد خالی** کنایه از ساغر تهی و شکم خالی از بهار عجم **بغلگیری** نام و آواز کشتی **بغلی** کنایه از قران کوچک
تعلیق که آنرا بسفر در بغل تواند داشت **فصل بای موحده مع فا** **بفرستید** این لفظ غلط ست **بفرستند** صحیح چرا که مصدرش فرستادن است نه فرستیدن با دو کردن یای تحتانی بعد
رای مهمله چه معنی دارد و اسقاط تای فوقانی نیز در ین لفظ از بعد سین مهمله یافته نشده **بقری** بالفتح کارگاه جولاهه از کشف و از رشیدی معلوم میشود که راچه جولاهه باشد

فصل بای موحده مع قاف * **بقلة الحمقاء** بالفتح و حای مهمله مفتوح و سکون میم و بعده قاف تره خرفه و معنی لغوی آن تره نادان ست چون با وصف فواید بسیار
بیشتر در راهها و جاهای خسیس میروید لهذا باین اسم مسمی گشت از مدار و در شرح نصاب نوشته که چون تره مذکور با وجودیکه هر بار از سیل خراب و برباد میرود ولیکن اکثر براه سیل و گذر آب میروید
بقامی ریزه و بمعنی دربار شطرنج برابر باشد **بقر** بفتحتین بمعنی مطلق گاو خواه نر خواه ماده بخلاف ثور که گاو نر را گویند و در بقره تا برای وحدت است نه برای تانیث از صراح و شرح نصاب **بقراط**
بالفتح نام حکیم از مدار و کشف **بقاع** بکسر اول بمعنی جاها جمع بقعه که بضم ست بمعنی جا از منتخب و لطائف **بق** بالفتح و تشدید قاف بمعنی پشه گاهی در فارسی بضرورت نظم تخفیف می آرند
بقل بالفتح تره که بخته نا خورش سازند **بقال** در هندوستان بمعنی غله فروش بسیار مستعمل شده است و با معنی بدال بالفتح و تشدید دال مهمله صحیح باشد و نزد اهل زبان بقال بمعنی تره فروش
چه بقل بالفتح تره را گویند از چراغ هدایت **بقم** بالفتح و تشدید قاف مفتوح نام چوبیکه از وی رنگ سرخ حاصل شود از قاموس و در فارسی بتخفیف قاف مستعمل است بمعنی مجیته **ابقاکم** بفتحتین عاجز شده است
از چهار شربت و در بهار عجم کنایه از جنگ نا کرده عاجز مردان **بقله** بالفتح تره که بخته نا خورش سازند **بقعه** بالضم زمین که محدود و ممتاز باشد از زمین دیگر و بمعنی سرا و خانه مستعمل است از منتخب

فصل بای موحده مع کاف عربی و فارسی * **بکا** بالضم بدون همزه بمعنی گریه که اشک ریختن باشد و بکاء بالضم و در آخر همزه بر وزن فعال بمعنی آواز گریه کردن و از منتخب
و شرح نصاب **بکارت** بفتح صحیح است و بضم و بکسر خطاست بمعنی دوشیزگی از مزیل الاغلاط و صراح و کشف و منتخب **بگرد رفت** خراب و تباه شد از مصطلحات **بگرد است** بکاف فارسی بمعنی تباه و
ضایع ست از مصطلحات **بگلر** بالفتح و کاف فارسی بر وزن اختر تیری امیر بزرگ گویند از لطائف **بگلتر** بکاف فارسی بر وزن اختر جامه ایست که بروز جنگ پوشند و آن تا بهای آهنی باشد که
بران مخمل یا بانات کشیده استعمال نمایند از برهان و رشیدی **بکر** بالکسر زن و شیزه و اول هر چیز و هر کاریکه مانند آن پیشتر نشده باشد و بالفتح شتر جوان و نام قبیله ایست و نام ملکیست در
بامداد و لفظ باکره که بزیادت الف مشهور است بمعنی زن و شیزه از مختر عات عوام ست صحیح بدون الف است و بکر بالکسر بمعنی نازک و لطیف نیز آمده مگر بمجاز چون سخن بکر و مضمون بکر و نکته بکر و بفتحتین بمعنی
و باده بکر بمعنی باده که هنوز از ان نخورده باشند از منتخب صراح و بهار عجم **بکور** بضمتین بگاه برخاستن در بامداد و رفتن از منتخب **بکتاش** بالکسر کاف عربی نام پادشاه خوارزم
از برهان و سراج اللغات و مدار و در رشیدی یافته نشده و بعضی چنین نوشته اند که بکتاش بالکسر و کاف فارسی مرکب است از لفظ بگ که مخفف بیگ ست که بترکی بمعنی صاحب و امیر باشد و تاش
بمعنی غلام پس بمعنی مجموعه صاحب غلامانست میتواند که بمعنی هم خداوند باشد چه در ترکی لفظ تاش و داش برای اشتراک آید **بکلیارق** بالکسر و کاف فارسی و زای مهمله مضموم نام امیری و بمعنی
غلامان یک صاحب از لطائف **بگ** بالفتح و کاف فارسی غوک و بالکسر مخفف بیگ که بترکی بمعنی امیر ست از لطائف و رشیدی **بکناب** بالفتح و نون مفتوح و کاف فارسی بمعنی حیوان دم بریده
از برهان و رشیدی **بگلر بگ** بفتح اول و سوم و کسر پنجم که بای موحده است و کاف فارسی بترکی بمعنی خانخانان و امیر امیران از لطائف **بکاول** بضم بای موحده و کاف عربی و
ضم واو بمعنی داروغه باورچیخانه از سراج اللغات و در بهار عجم بفتح اول و فتح واو **بکم** بالضم جمع ابکم بمعنی گنگ ست و بفتحتین بمعنی گنگی از منتخب و لطائف کنز **بگران** بالضم ته دیگ از رشیدی
و برهان **بگینان** بکاف فارسی بر وزن سکینان نام قوم از سلاطین ترک **بگذاشتن** از رساله عبد الواسع معلوم میشود که بای موحده است **بکار بردن** بمعنی آوردن
بیگلار بیگیان سرداران مراد بزرگان سپاهیان **بکه** بالفتح و تشدید کاف نام قدیم مکه معظمه از منتخب و شرح نصاب **بکره** بالضم صبح و بامداد و بالفتح چرخیکه بر سر چاه نصب کنند و بمعنی چرخ چوب
که جولاهگان کلاوه ابریشم کشند و بگردش آن در ریسمان بر پا شود و بهندی چرخی نامند از صراح و منتخب و غیره **بکلانه** ملکیست در اقصای نزدیه صوبه بنگاله **بگرنگاه** معشوقیکه هنوز دلبا
نیاموخته باشد از مصطلحات **فصل بای موحده مع اللام** * **بلوا** بالفتح بلا و زحمت از لطائف و کنز **بلا** بالفتح آزمایش کسی کردن و رنج و با بنده رسانیدن و آزمودن از شرح نصاب و صراح و بمعنی
زحمت و سختی و در منتخب اللغات بمعنی نعمت و در کنز بمعنی نعمت و زحمت هر دو آمده و در منتخب آزمودن بنکوهی رسانیدن و نعمت دادن و در محاوره فارسیان بمعنی بسیار ایذا از چراغ هدایت و نیز در بهار عجم نوشته بمعنی
کاریکه بغایت عجیب باشد و کار عمده فوق الطاقت **بلغاء** بضم اول و فتح لام و غین معجمه جمع بلیغ **بلاغت** جوان شدن و رسیدن بمرتبه انتهای کمال در ایراد کلام برعایت مقتضای حال
یعنی آوردن کلام مطابق اقتضای مقام بشرط فصاحت چراکه فصاحت جزو بلاغت ست و فصاحت فقط را بلاغت شرط نیست از منتخب و چند شرح رسائل و مجمع الصنائع و در مناظر الانشا
چنین تعریف کرده که بلاغت مطابق بودن کلام ست مر مقتضای مقام را یعنی لائق حال مخاطب و مناسب مقام کلام کنند و خالص بودن کلام از ضعف تالیف و بعضی لغات
چنین تصریح کرده اند که بلاغت کلام آنست که کلام بر وفق مقام حال بود چنانکه بوقت احتمال ملال سامع از طول مقال احتراز کنند و آنچه اهم باشد تقدیم نماید و آنچه که

اهم نبود مؤخر کند و ذکر امور مبغوضه ترک سازد و امور محبوبه مخاطب را یاد نماید و علی هذا القیاس **بلبیت** بفتح اول و کسر لام و تشدید تحتانی بمعنی آزار و رنج و سختی از منتخب **بلاهت** بالکسر
کم عقل بودن در امورات دنیا از کنز و در منتخب و صراح بفتح نادانی **بلادت** بفتح کند ذهنی از کشف و صراح و کنز **بلوکات** بضمتین و کاف عربی چند ده که باهم تعلق داشته باشند بهندی پرگنه
گویند از مدار و در فرهنگی معتبر نوشته که بلوکات جمع بلوک ست که بضم اول بمعنی قصبه و ده باشد و این لفظ ترکیست **بلماج** بالضم و جیم عربی نوعی از آش رقیق در آب و بی گوشت پزند
مانند حریره از رشیدی و برهان و سراج **بلاجرح** بکسر اول و فتح جیم و در آخر حای حطی بمعنی بدون و کردن **بلخ** بفتح اول و سکون خای نام شهر از خراسان از برهان و منتخب و بفتحتین خوانده ان
خطاست **بلیدن** بفتح کند ذهن از منتخب **بلند** بحرکات ثلثه لیکن بفتح فصیح ست از برهان قاطع و مدار و صاحب رشیدی و جهانگیری نوشته اند که بلند بفتحتین بمعنی چوب چهارم که از سه چوب
دیگر دروازه بالا باشد و صاحب بهار عجم نوشته که بلند بفتح و ضم هر چیز دراز خواه بسوی فوق خواه بسوی تحت چون زلف بلند یعنی زلف دراز و بمعنی عظیم الشان و بزرگ نیز مجازاً
چون رای بلند و قیمت بلند و دولت بلند و شهریار بلند و در سراج اللغات و چراغ هدایت نوشته که بلند بالفتح ضد پست و بلمه بعضے بضم اول و بمعنی دراز نیز آمده چنانکه شبهای بلند و عمر بلند و
دامن بلند و بمعنی کثیر و بسیار نیز آمده چنانکه تغافل بلند **بلد** بفتحتین و سعربی بمعنی شهر در کتابی بمعنی راهبر و پیشوا از فردوس اللغات و بهار عجم **بلجار** بالضم و جیم عربی بمعنی و مدار لغات ترکی
بلغور بالضم و واو معروف هر غله که در آسیا انداخته شکسته باشند و آشی که از آن پزند آنرا نیز بلغور گویند از رشیدی و برهان و مدار **بلغار** بضم شهریست نزدیک ظلمات آباد کرده سکندر رومی
ترکیبی آن بسیار غارست چه دران سرزمین بسیار غارست از سراج اللغات و بعضی گویند که در اصل بن غار ست نون بلام بدل شده و لفظ بلغار بمعنی چرم بود از نیز آمده که آنرا ادیم گویند و صاحب قاموس
گوید که بمعنی شهر بلغور ست بالضم و عامه بلغار گویند و صاحب رشیدی نوشته که وجه صحت بلغار ظاهر نمیشود و صاحب کشف مؤید و برهان و رشیدی همه بمعنی نام شهر بلغار نوشته اند **بلادر** بفتح اول و ضم
دال مهمله ثمر درختیست که بهندی آنرا بهلاوا گویند حار در درجه چهارم نام زیور پیرایه زنان که بصورت بلادر سازند و زنان آنرا بر سر بندند از رشیدی و لطائف و مدار و کشف و
جهانگیری و برهان و بکسر اول و فتح دال غلط ست **بلور** بکسر اول و فتح لام مشدد سنگی ست سپید و شفاف و با یا بمعنی بفتح یا ضم لام مشدد و واو معروف نیز آمده از منتخب و تخفیف لام نیز رائج شده
بلعم باعور بفتح اول و سکون لام و فتح عین مهمله و موحده و عین مهمله و واو معروف یکی از علمای بنی اسرائیل که مستجاب الدعوات بود بهوای نفس خود بر موسی علیه السلام دعای بد کرد که موسی ع
بسبب آن چهل سال در بیابان سرگردان ماند آخر بدعای یوشع پیغمبر علیه السلام ایمانش مسلوب گردید نام پدرش باعور بود از لطائف و غیر آن **بلقیس** بالکسر زنی بود جمیله فرمانروای
شهر سبا که بنکاح سلیمان علیه السلام آمد **بلیناس** بالفتح نام حکیمی از زمان سکندر از کشف و مدار **بلاس** بفتح مجاز بمعنی مکر و فریب و وجه تسمیه این در بهار عجم مسطور ست **بلوط** بالفتح و
تشدید لام مضموم نام درختیست که ثمر آنرا جفت بلوط گویند که بهندی سپتا سپیاری نامند بارد در درجه اول و یابس در سوم ممسک و قابض از بحر الجواهر **بلع** بالفتح بمعنی فرو بردن چیزی را
بگلو و بفعم بافتح لام منزل بیست سوم از منازل قمر و آن دو ستاره است یکی روشن بزرگ و دیگر خفی کوچک و آنچه روشن ست گویا از کمال روشنی خود آن کوچک را فرو میبرد از مدار و در کنز برای
هر دو معنی مذکوره بفتحتین نوشته است **بلبل بوستان با زاغ** کنایه از پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم از مؤید **بلاغ** بالفتح رسانیدن و بمعنی کمال و کفایت نیز آمده از صراح و غیره **بلیغ** رسا و رسیده
در علم و مرتبه کمال و تیز زبان از منتخب و ذخیره **بلغ** بفتحات و بمعنی عین معجمه بلا منیکه در مقابله کتاب کناره ورق نویسند تا معلوم شود که مقابله و صحت کتاب تا اینجا رسیده و بلغ صیغه ماضیست **بلاق**
بالضم حشیشای حلقه بینی که زیور زنانست از لغات ترکی **بلکک** بکسر اول و فتح لام هر چیز که دیدنش خوش آید و بمعنی تحفه و چیز عجیب و غریب از برهان و رشیدی **بل** بالفتح لفظ عربیست که
برای ترقی و اضراب آید و فارسیان اکثر بزیادت کاف آخر استعمال کنند **بلال** بالکسر نام شخصی از اهل حبش که از زمره اصحاب کبار بود و در مسجد رسول صلی الله علیه و آله و سلم بانگ نماز
بهنگام میگفتند **بلابل** بفتح اول و کسر بای دوم جمع بلبل که طائر مشهورست جمع بلبله که بمعنی کوزه لوله دار و صراحیست **بلبل آمل** بضم میم لقب طالب آملی که شاعر معتبرست **بلبل** بفتحتین تفصیلش
نیم و فری اکثر **بلبال** بفتح هر دو با و سکون **ببغی** اندوه و غم شدید از منتخب و کنز **بلعم** بفتح اول و فتح عین مهمله درویشی بود مستجاب الدعوات که بر موسی علیه السلام بد دعا کرد و مؤثر شد
مشهور است بلعم باعور گذشت **بلاگردان** بمعنی قربان و تصدق کرده شده **بلاگردن** کار عجیب و بلغو آوردن از مصطلحات **بلدان** بضم اول و سکون لام بمعنی شهرها و آن جمع بلد ست
بلبان بالتحریک نام سازیست که از لب و دست مینوازند و همین سبب بهندی آنرا سنه چنگ گویند از بهار عجم و صاحب کشف بلبان بالفتح نوشته و شارح سکندرنامه معتبرست بلبلان از منتخب
بشناور نوشته و این لفظ در برهان و رشیدی یافته نشد **بلسان** بفتحتین درختیست کوچک مانند درخت حنا که نیز مرید هر گرد در قریه عین الشمس که در ملک مصرست از منتخب

در برهان نوشته که بفتح با و سکون لام درختیست در ملک مصر که از برگ آن روغن گیرند و در بحر الجواهر و کشف نیز بفتحتین نوشته که درختیست در مصر که روغن از وی گیرند **بلند شنیدن**
بمعنی کر شدن است آنا شنوا شدن از شرح قران السعدین **بلیبخ** بفتح اول و کسر لام و تشدید تحتانی بمعنی آزار و رنج و سختی از منتخب **بلمس** بالفتح دراز ریش از لطائف **بلبله** بضم هر دو بای موحده بمعنی
کوزه که بوله اش بهلو گردن آن باشد و آواز صراحی و بمعنی صراحی نیز آمده و بفتح هر دو بای موحده بمعنی شدت اندوه و وسواس از منتخب و رشیدی و برهان **بلیله** بفتح اول و یای معروف
باد زنانکی و بیای مجهول ثمر درختی که بهندی بهیره گویند بار دیگر بدرجه اول و یابس در دوم مقوی معده از لطائف **بلغه** بفتحات غین معجمه علامتی که در مقابله کتاب بر کناره ورق نویسند
تا معلوم شود که مقابله صحت کتاب تا اینجا رسید ظاهراً بلغه صیغه ماضی مؤنث است که تای آن زاید در مقام علامت بجهت اختصار در از نمی نویسند و در صراح نوشته بلغه بالضم انچه بسنده باشد
و در شرح خاقانی نوشته که بلغه بالفتح مخفف بلاغت بفتح اول و ثانی و ثالث جمع بالغ است **بلده** بالفتح شهر و نام منزل بست و یکم از منازل قمر و آن شش ستاره است از برج قوس
گویند آن پاره از آسمانست خالی از کواکب و بمعنی شهر و بضم نیز آمده از منتخب و کشف و شروح بعضی از ثقات **بلالانه** بکسر مانند بلال چون حضرت بلال مرد صالح و بی تکلف بود پس
از بلالانه مراد معاملانه و بی تکلفانه باشد **بلّه** بالضم با و سکون لام جمع ابله از منتخب و صراح و در کنز نوشته کم عقلان در امور دنیا و معاش در امور آخرت **بله** بفتحتین و های مختفی تصرف
توطیان مخفف لفظ بلی که بمعنی آری است **بلکه** بدون کاف لفظ عربیست برای ترقی و اضراب فارسیان با کاف استعمال کنند در مقام ظن دارم هم آرند از بهار عجم و مصطلحات
گویند که کاف در لفظ بلکه دراز باید نوشت چرا که کاف غیر دراز که در حقیقت کاف و های مختفی است بجای نویسند که کاف را بلفظ دیگر متصل نسازند در اینجا چون کاف بلفظ بل مرکب باشد حاجت بالصاق
های مختفی نماند فافهم **بلی** بفتح اول و کسر لام لفظیست که برای تصدیق کلام آید در اصل این لفظ عربیست بفتح لام مگر فارسیان بکسر لام استعمال کنند **بلندی** درازی و رفعت بلفظ دادن و یافتن
مستعمل از بهار عجم **بلاتحاشی** بکسر اول و کسر شین معجمه بمعنی بیدرنگ و بی اجتناب و بی مکث شدن و بفتح شین معجمه و بجای یای تحتانی الف آمدن تصرف فارسیانست چنانکه تمنی را تمنا نویسند و خوانند

فصل بای موحده مع میم **بم** بالفتح بمعنی سر چنگ یعنی بزر دست دن سر کسی از جا گیری چراغ هدایت و لطائف بمعنی صدای پر و بانگ بلند که از نقاره و دود بر آرند در مقابله زیر باشد
که بمعنی آواز باریک **فصل بای موحده مع نون** **بنا** بفتح اول و تشدید نون معمار و بسیار بنا کننده و بکسر اول و تخفیف نون عمارت و بیخ عمارت از شرح نصاب و لطائف و کنز و در بهار عجم نوشته
که بنا بلفظ کردن و شدن و نهادن و گذاشتن و افگندن و انداختن مستعمل **بنت العنب** بکسر با و فتح نون و موحده بمعنی شراب چه عنب انگور را گویند و در عرب و فارس شراب از انگور بسیار آید
بنت بالکسر بمعنی دختر **بنات** بالفتح بمعنی دختران این جمع سالم بنت است و بنت در اصل بنوه بود واو را بر خلاف قیاس حذف کردند و تای فوقانی را عوض آن گردانیدند و نون را ساکن
کرده بای موحده را کسره دادند چون خواستند که جمع سالم سازند الف و تا برای جمعیت آوردند و تای فوقانی را حذف کردند و برای تخفیف بای موحده را بطرف اصل رجوع ساخته مفتوح خواندند بجهت
زائل شدن خفتی که از سکون نون پیدا شده بود **بنوت** بضمتین و تشدید واو بمعنی پسر و فرزندی از منتخب **بنج** بالفتح معرب بنگ که بمعنی درخت خراسانی است و این است اگرچه قیاس میخواهد
که بنج معرب این بنگ نیز باشد که بهندی بهنگ گویند مگر چنین نیست در استعمال اطبا بنج درخت و این خراسانی است و این بنگ را که بعض مردم با آب سائیده مینوشند اطبا و فقها
قنب گویند بنج از رساله معربات صاحب رشیدی **بند** بالفتح بمعنی قید و بمعنی فکر و تدبیر و بمعنی فریب و حیله و پیوند اعضا و قواعد کشتی پهلوانان و بمعنی زنجیر و قفل و بند قبا و غیر آن و در دال
تیغ و بند که پیش آب در بندند و رسن اسپ و غیره و عهد و پیمان و جفت گاو که بقلبه دارند بهم بر بندند و شرط و غم و گره ریسمان و طومار که نامند و بمعنی نوع و طرح و نام ولایت از برهان و
لطائف و بهار عجم و مصطلحات **بنامیزد** این کلمه بزرگ تیمنا برای دفع چشم بد استعمال کنند و بعضی گویند در محل تعجب و قسم آرند و بسبب کثرت استعمال کسره اضافت را حذف کردند بلکه الف
ایزد هم در رسم الخط نه نویسند از سراج اللغات و کشف و بهار عجم و بعضی گویند که اگر کسره میم را که اضافت قرار دهند برای رعایت یای تحتانی و حذف الف که بیشتر است مع کسره خود
پندارند میتوانند شد **بندر** بالفتح کناره دریا که جا بستن کشتی باشد از منتخب و بمعنی هر شهری که بر کناره دریای محیط واقع باشد مستعمل میشود مثل سورت و بمعنی معلوم صریح نمیشود که
بندر بمعنی کدام زبانست لیکن اکثر جمع آن در کتب بطور عربی بنادر می آید **بنادر** بالفتح جمع بندر که مذکور شد **بنصر** بالکسر انگشتی که میان وسطی و خنصر است **بنی نوع** اکثر بمعنی فرزندان
جنس انسان چه بنی در اصل بنین بود که جمع ابن است چون بنین را مضاف کردند بسوی نوع نون جمع بموافق قاعده نحوی ساقط گردید بنی نوع مانند بنی عامر قبیله ایست از عرب
بنگ تیر کنایه از برج جوزا **بنگش** بکاف فارسی بر وزن رنجش نام ملکیست قریب کشمیر و ساکنان آن ملک را نیز بنگش گویند از برهان و غیره **بنفش** بفتح اول و ضم نون و فا و شین معجمه

بمعنی کبود رنگ و نیلگون از شرح سکندرنامه **بنات النعش** هفت ستاره اند قریب بپایهٔ شتر شمالی نعش و نعش چهار ستاره دارد بصورت چارپایه و بنات نعش مجموع هفت ستاره
اند قریب قطب شمالی و آن هر همه بر گرد قطب میگردند **بناگوش** بضم اول نرمهٔ گوش از رشیدی و بهار عجم و کشف و سراج اللغات مؤید و صاحب مدار الافاضل از سکندری و شرفنامه و حل لغات
همین بضم اول تحقیق کرده و صاحب فرهنگ حسینی نیز همین ضمه صحیح گفته پس بکسر و فتح که مشهور است محض غلط باشد و نیز صاحب بهار عجم نوشته که بعضی بمعنی شقیقه گفته اند و بعضی بمعنی پس گوش آورده اند
بنوماش غله سبز رنگ که آنرا مونگ گویند از مدار و سراج اللغات **بناغ** بالفتح و غین معجمه باشوره ریسمان خام و نوعی از سبزه و چوب خشک و تار عنکبوت از لطائف **بنادق** بالفتح
جمع بندق **بندوق** در اصل بضم است مگر در استعمال فارسیان بالفتح نیز جائز بمعنی تفنگ و این ماخوذ از بندق است که بضم اول و ثالث در عربی بمعنی غلوله باشد چون از تفنگ گلوله از
آهن یا سرب می اندازند لهذا مجازاً تفنگ را که آله انداختن است نامیدند چون ضمه دال را اشباع کردند واو پیدا شد پس آنرا او را نوشته بندوق گفتند **بندق** بالضم و دال مهمله مضموم
غلوله گلین که اندازند و میوه معروف که فندق گویند از منتخب **بنایان** افلاک عقول عشره **بنگ** بالفتح و کاف فارسی بر وزن رنگ نام سبزهٔ معروف و نام ملک مشهور که آنرا
بنگاله گویند و بفتحتین و کاف عربی بر وزن فلک نوعی از قماش که زمینش از اطلس باشد و گلهایش سبز و زرد از رشیدی شاید که همین نام صحیح باشد برای چیزی که در ملک ما آنرا
بنت گویند **بنی اسرائیل** اولاد یعقوب علیه السلام چه اسرائیل بزبان عبری لقب یعقوب علیه السلام است چه اسرا بالکسر بمعنی برگزیده و ایل اسم حق تعالی از لطائف و در منتخب نوشته
که لفظ اسر بمعنی ریاست و بعضی گفته که اسرا بمعنی بندهٔ خدا است **بنی تمیم** قومی و قبیله ایست از عرب از منتخب **بنت الکرم** بفتح کاف عربی و سکون را مهمله بمعنی شراب انگوری چه کرم بالفتح
بمعنی رز است که درخت انگور باشد از کنز **بنایان** بفتح اول و تشدید نون معماران **بنا آب ساییدن** کنایه از کمال استواری بنا و جنش ظاهر است و نیز کنایه از خرابی عمارت **بنه**
بستن بضم اول و فتح نون کنایه از سفر کردن **بنا انداختن** مرادف رنگ خانه ریختن باصطلاح **بند کردن** دو معنی دارد یکی محکم گرفتن و اسیر کردن دوم ذکر خود در عضو کسی نهاده
زهر کردن و جماع کردن از مصطلحات و چراغ هدایت و شرح گلگشتی **بند گسستن** توقع و طمع داشتن **بنون و بنین** هر دو بفتح اول بمعنی فرزندان و پسران از لطائف **بنکران** بالضم
و کاف عربی مفتوح برنجی را گویند که مدتها دیگ بریان شده مانده باشد از لطائف **بن دندان** بضم اول بغایت الحاح و عاجزی کردن و در لطائف و رشیدی بمعنی کمال اطاعت و رغبت و تواضع
بنیان بالضم بمعنی بنیاد و خانه از منتخب **بنان** بفتح سر انگشتان و این جمع بنانه است از بحر الجواهر و کشف **بن** بالضم بمعنی درخت و بمعنی بیخ درخت و پایان هر چیز و تخمیست که از آن قهوه نیز گویند
از منتخب **بندیوان** در اصل بندیبان بود بمعنی کسیکه نگهبان قیدیان باشد و عوام در لفظ و معنی غلط کرده اند که بجای با موحده واو میخوانند که بجای بند که بمعنی اسیر است بندی آرا بمعنی قیدی
دیگر گویند **بنیامین** بر وزن اسرافیل نام پسر یعقوب علیه السلام که برادر حقیقی یوسف علیه السلام بود و ابن یامین غلط است از منتخب و نام شاعریست **بنگو** بالفتح و کاف فارسی مضموم بمعنی اسپغول
از برهان و سراج اللغات **بنگاه** و **بنگه** بالضم جای رخت و اسباب و خانه و خیمه خانه از لطائف برهان و بعض شروح و سراج **بنیه** بکسر و بضم اول و سکون نون بمعنی بنیاد و نهاد و آفرینش و وجود
سرشت آدمی از لطائف و منتخب و بحر الجواهر و کشف و سراج **بنی** بفتح اول و کسر نون و تشدید تحتانی بمعنی کعبه از شروح نصاب **بنده** مرکب از بند و ها کلمه نسبت و وضع آن در اصل برای عبید و جواری
بوده باشد که در بند آیند و بفروخت میروند و در ایام جمیع نوع انسان اطلاق یافته پس در حقیقت معنی نسبتی حق باشد و جمع آن بالف و نون قیاسیست و بها و الف نیز آمده بیت
صائب بندها باخلاص چو شود هر کس بیک طرف نمد امید چو بیم را + و چنانکه میگویند بند این کار مسکین و بهمچنین بندا نیز آمده است ز سلمان گیج بیت بند امرد بهمچو زر گذشت +
که برید و همین نام فرهاد + از بهار عجم **بنفشه** بفتح اول و ضم نون گیاهیست دوائی و رنگش بغایت لطیف باشد نهای بار یک و گلش برنگ کبود مائل باشد از برهان و در مؤید و مدار گشتن
بفتحتین **بنانه** بالفتح سر انگشت جمع آن بنان از منتخب **بنه** بضم اول و فتح نون و ها ملفوظ بمعنی رخت و اسباب از سراج و سروری **بنی شیبه** بفتح شین معجمه نام قبیله از فرهنگ سامی
بنک خریاهی مجهول بمعنی بنگی که نشه کامل دارد **بنی طی** بفتح طا نام قبیله ایست از یمن که حاتم طائی منسوب بآنست از کنز **بندی** بالفتح اسیر گرفتار **فصل با موحده مع واو**
بو با بمعنی خوشبو **ابو علی سینا** پدرش از ثقات بلخ و عمال آنجا بوده در ایام نوح بن منصور در شهر بخارا آمد بو علی سینا در آنجا متولد شد و در سن هفده سالگی
... از اکثر علوم بهره ور گشت و بعض علوم بهمدان بر او مکشوف گردید و وزیر شمس الدوله شد هژده کتاب در علوم تصنیف کرده در سنه چهار صد و بیست و هشت هجری از جهان در گذشت
اشارات و شفا و محصول و نجات و قانون از تصانیف اوست از سراج اللغات از قول مجد الدین علی قوسی باختصار منقول شد **بو المعانی** کنیت باربد ...

وکنیت حبیش که در حماقت ضرب المثل بود و کنیت یکی از اولیا و کبار از لطائف نظم و دستور پدر خاقانی که خاقانی را از و نجشی بسیار آمده بود و از شرح نصاب و حاقانی ابو الهیجا بالفتح ها و هوز

کنیت حضرت علی کرم الله وجهه در اصل ابو الهیجا بود و فارسیان این قسم الف را اکثر حذف مینمایند بوحنا بالفتح حای حطی و تشدید نون کنیت یحیی علیه السلام از مؤید بوم طلا

چیزی که زمین آن طلائی باشد و نقش و نگارش از جنس دیگر بواب بالفتح و تشدید واو بمعنی دربان بولهب بفتحتین لام و ها عم رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم و نام او عبد العزی

بود و بواسطه عداوت و دشمنی او با آنحضرت نفرین بر او واقع شد لهذا ابو لهب نامش کردند از لطائف و مولانا یوسف بن خالد در شرح نصاب نوشته که چون رُوی او تابان بود مثل شعله

لهذا ابو لهب کنیت یافت بوالعجب مرد تعجب یعنی صاحب تعجب و بمعنی مشعبد و بازیگر نیز آمده بوتراب کنیت حضرت علی کرم الله وجهه چرا که روزی آنجناب در حالت غم و غصه بر زمین مسجد

استراحت فرموده پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم آمده رخسار و اندام ایشان را از خاک گرد آلوده دیده از راه شفقت برای بیدار کردن فرمودند قم یا ابا تراب از آن روز این کنیت مقرر

گشت و باین کنیت جناب امیر تفاخر میکردند و بوتراب در اصل ابوتراب است فارسیان الف را اکثر حذف میکنند بوطالب در اصل ابو طالب است کنیت والد حضرت علی مرتضی

کرم الله وجهه که عم پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم بود بواعش جمع باعث از شمسی بوجاد معروف و کنایه از هستی و وجود بو یزید یکی از اولیای کامل بوده اند رحمة الله علیه بوسعید

در اصل ابوسعید است کنیت مرشد حضرت شیخ عبد القادر محی الدین جیلانی رحمة الله علیه بوذ بواو معروف و ذال معجمه بمعنی بود که بدال مهمله است از لطائف و این موافق قاعده است

اگرچه درین زمان متروک شد و تفصیلش در رساله عبد الواسع و رساله ناجی مسطور است بوتیمار مرغیست سفید که بهندی بگلا نامند و گویند که مرغ مذکور بر لب آب نشیند و از غم آنکه مبادا آب کم شود

باوجود تشنگی آب نخورد و بهمین سبب بوتیمار گویند یعنی صاحب غمخواری از رشیدی بواسیر مرض مشهور و این جمع باسور است و آن گوشت پاره باشد که در مقعد یا بینی پیدا شود

از صراح و منتخب بوار بالفتح هلاکی و خرابی از منتخب و بحر الجواهر و زبدة الفوائد و در بهار دانش بلفظ بوار بمعنی مانند آمده است لیکن درین صورت کلمه فارسی باشد و با موحده نامده است

و از نفس کلمه نیست بور بواو مجهول اسب سرخرنگ از رشیدی و کشف و سراج اللغات و لطائف و برهان ظاهر آنست که بهندی آنرا سرنگ مینامند بو عمرو نام یکی از قراء سبعه استاد ان

علم قرأت بوذر بفتح ذال معجمه نام یکی از اصحاب که از زمره مهاجرین بود بوی فراز گرم مصالح بطعام مثل زیره و قرنفل و قاقله و دارچینی وغیره از برهان بونار بواو معروف

و نون و را مهمله گیاهیست که بهر جا هیچ خشک آنرا انبان کنند زود سبز شود بؤس بضم با و سکون همزه و سین مهمله بمعنی درویشی و شدت احتیاج و سختی از منتخب و شرح نصاب

و لطائف و کنز و بضم اول و سکون واو بمعنی بوسه از بهار عجم بوفراس بضم اول و کسر فا و سین مهمله کنیت شاعر قدیمی از عرب که نام او فرزدق بود از منتخب بوقبیس بضم قاف و فتح با

موحده نام کوهی در قرب جوار مکه معظمه بوالهوس بترکیب بلفظ بو که مخفف ابو باشد بمعنی پدر و صاحب و الف و لام تعریف غلط است چرا که هوس بلفظ فارسیست بمعنی آرزو پس داخل کردن الف و لام

بر جایز نباشد بخلاف بوالفضول و بوالعجب و امثال آن که الفاظ عربیست پس حق آنست که بلهوس بیواو و الف مرکب از لفظ بل بالضم و سکون لام که بمعنی بسیار باشد و از لفظ هوس

بمعنی بسیار هوس چنانچه بلکامه بمعنی بسیار کام و بلغاو بلغاک و بلفند بمعنی بسیار غار و بسیار شور و بسیار پیچ شرح بوستان از میر عبد الواسع هانسوی فقیر مؤلف کتاب میگوید که آنچه میر عبد الواسع

درینجا نوشته که هوس بفتحتین بلفظ فارسیست بمعنی آرزو متعصبانه بشریت خطا واقع شد چرا که از قاموس و صراح و منتخب صریح معلوم میشود که هوس بفتحتین بلفظ عربیست بمعنی آرزو درین صورت

داخل کردن الف و لام بر و جایز باشد چنانچه بوالفضول و بوالعجب و امثال آن و آنچه در برهان جهانگیری نوشته است که هوس بالضم بواو مجهول بمعنی آرزو و امید است درین صورت لفظ هوس غالباً

فارسی الاصل نباشد بلکه نوعی از تعریب باشد که لفظ هوس را بفتحتین است خراسانیان بواو مجهول خوانده اند یا آنکه اتفاقاً مادهٔ لفظ عربی و فارسی تشابه الحروف واقع گشته باشد پس بلهوس هوون و

و امثال چنانچه عبد الواسع نمیدید بروزن مل توش گلدو زنابت میشود و حال آنکه یکی از شعرا در کلام خود باین وزن نیاورده بلکه همه بروزن بوالعجب آورده اند فافهم بوش بالفتح و شین معجمه بمعنی

کروفر و خودنمائی و تر و در وش بسیار عیال و بمعنی مرد و مختلط بهم آمیخته و اوباش جمع آنست و ذا الجمع مقلوب از لطائف و جهانگیری و صراح و برهان بونافع نوعی از معجون و دوائی بوعلاف

کنیت ابلیس بوعلی دقاق بفتح دال و تشدید قاف اول نام شاعریست از مؤید بوارق بفتح اول و کسر رای مهمله جمع بارقه که بمعنی چیز روشن بمعنی درخشنده و روشنی باشد مشتق از برق

که بمعنی درخشیدن است و بمعنی شمشیر بوق بواو معروف چیزی باشد از مس مانند شمنالی که از آن آواز مهیب و مکروه برمی آید از کنز و صراح و در لطائف نوشته که بهندی نفیر گویند و آنچه برهان نوشته که

بوق نام مرغیست که بهندی سنگه گویند درست نباشد بوقلمون بواو معروف و فتح رای مهمله مرغیست مانند تکه سرخ بوده و بهندی آنرا چکور گویند کذا فی المنتخب بواو مجهول در ترکی

نوعی از آتش ست که از تیر و جزایر اندازند بو اسحاق نام طائفه ایست که ظاهراً آن طائفه شریر باشد یا مغموض خواجه نظامی از شرح خان آرزو و صاحب برهان نوشته نام کان فیروزه و نام
شاعر که اکثر بیان طعام میکند بوسلیک بالضم و واو معروف و کسر لام و یای معروف و کاف تازی نام مقامی از دوازده مقام موسیقی از برهان و سروری و بدر چاچ در نظم آورده که وقت آن بعد
زوال است و بعضی نوشته که بهندی تار اتواری گویند و بعضی گفته که شیر نغمه بوسلیک عاشق ست بوبوک بضم اول و لام هر دو واو غیر ملفوظ و سکون کاف عربی در ترکی بمعنی شهر مجاز بمعنی
فلک نیز آمده بوک بواو معروف بمعنی شاید و بمعنی مگر بورک بالضم بر وزن کوچک نوعی از طعام و بمعنی سنبوسه نوشته اند از برهان بوزک بالفتح و زای معجمه مفتوح آنچه سبزی یا سپیدی بر ته بماند
چیزی که از هوای سرد بر نان کهنه یا آچار نشیند از برهان و رشیدی و سروری بوینک بضم اول و تحتانی و سکون نون و کاف فارسی نام تره ایست مثل سیر غم قانا بادرویه نیز گویند بول
بالفتح شاشه از منتخب بوتم بواو معروف و فتح فوقانی بمعنی بچه و طفل این لفظ ترکیست از لغات ترکی نوشته شد بوتمام نام شاعر از عرب بو الحکم بفتح حای مهمله و فتح کاف قبل از
انکار اسلام کنیت ابوجهل بود چون از اسلام انکار کرد کنیت او ابوجهل مقرر کردند بونجم نام شخصی از شهر شهلا است که بر لب مو بلت بسیار داشت از شرح خاقانی بوم بواو معروف
بمعنی زمین که در آن قلبه رانی کشته باشد و نام طائر منحوس و بمعنی سرشت و طینت و بضم اول و فتح واو بمعنی با ثمر از برهان و رشیدی و لطائف و در سراج اللغات نوشته که بوم بالضم طائر است
منحوس و بمعنی عربیست و آن غیر جغد است کلانتر از وی باشد و قوسی گوید که بوم در فارسی زمین که هنوز در آن زراعت نکرده باشند و مرز بمعنی زمینیکه در آن زراعت کنند و بمعنی مطلق منزل و جا و
مقام نیز آمده بو دادن بریان کردن تخمها و مغزها از چراغ هدایت بوسه گرفتن از چراغ هدایت و صاحب بهار عجم نوشته که بوسه بلفظ کندن و چیدن و دزدیدن و پیچیدن و
بر افشاندن و ریختن و انگندن و زدن و نهادن و کردن و خوردن و دادن مستعملست بوقلمون بفتح قاف و فتح لام نوعی از دیبای رومی که هر لحظه برنگ دیگر نماید از منتخب و بهار عجم و برهان و
سروری مگر صاحب برهان نوشته که سوای معنی مذکور بمعنی حرباست و نام مرغیکه هر لحظه برنگ دیگر نماید ظاهراً این هر دو معنی اخیر مجاز باشد از معنی اول و در سراج نوشته که بوقلمون لفظ عربیست
در اصل ابو قلمون بود فارسیان الف او حذف نمودند چنانکه در ابوجهل و ابولهب و در صراح معنی آن دیبای رنگارنگ نوشته و قوسی گوید که فارسیان بوقلمون بسکون لام نیز آورده اند و این نوعی از
تصرفست و در خیابان چنین نوشته که بوقلمون مخفف ابوقلمون چنانچه بوجهل مخفف ابوجهل و بعضی گویند که غیر حرباست از جرباز که صبح برنگی و شام برنگی نماید و فارسیان بمعنی رنگارنگ مستعمل کنند
بو الحسن کنیت حضرت علی کرم الله وجهه بوی پیراهن بوی قمیص یوسف علیه السلام که قبل از ملاقات بیعقوب علیه السلام رسیده بود و گاهی ازین مراد بشارت آمدگی از آثار و مقدمات حصول وصل
بو الحکیمان بضم حای مهمله و فتح کاف بمعنی کم خردان و مشعبدان چه حکیم بضم حای مهمله و فتح کاف تصغیر حکیمست که بکسر اول و فتح ثانی جمع حکمت باشد از شرح خان آرزو یا بمعنی بیدینان
باشد چه ابو الحکم بفتحتین حای مهمله و کاف عربی کنیت ابوجهل بود از آنجهت از جهت حقارت مصغر کرده جمع ساختند بو الحکمان بفتح حای مهمله و فتح کاف بغیر تحتانی مراد از بیدینان چه
ابو الحکم کنیت ابوجهل بود قبل از انکار اسلام چون از اسلام انکار کرد کنیت ابوجهل مقرر کردند بون بالضم و بالفتح جدائی و دوری و فرق میان دو چیز و بالفتح افزون آمدن از کسی بفضل
در لطائف و منتخب بوستان مرکب از کلمه بو و کلمه ستان که بمعنی جای بید اشده است از سراج بو عدان چیزیست که قلندران در آن اسباب گدائی نگاه دارند از لطائف بوسه
بلب خوابش زمین ن اطلاق کشتی گیران است که دست بپای خود زنند و آواز برکشند و دست و دست حریف کرده بزور روند بو بالضم سوای معنی مشهور بمعنی امید و طمع و سراغ و محبت
و خوبی و بمعنی کاشکی و بمعنی شاید و مخفف بود که بفتح واو هست و مخفف بوم که طائر منحوست و در ترکی بمعنی اینکه اسم اشارت بقریب است از رشیدی و سراج و لطائف و شرح قران السعدین و معلقات
بوته بواو مجهول نام ظرف کوچکی که از گل سازند و در آن طلا و نقره گدازند و در ترکی بچه شتر را گویند و بواو معروف درخت کوچک که بسیار بلند نباشد از رشیدی و سراج و لغات ترکی بوزنه
بکسر زای معجمه جانور معروف که بهندی بندر گویند از برهان و صاحب بهار عجم نوشته که بوزنه بکسر زای معجمه مخفف ابوزنه بتشدید نون که کنیت میمونست که آنرا بهندی کپی خوانند و بکسر زای
معجمه و تشدید نون بمعنی تهمت ست کما فی الصراح فارسیان تصرف کرده بوزینه بیای اشباع کسر زا هم استعمال کنند و میتواند که بوزینه مخفف ابوزینه باشد و یای تحتانی عوض نون اول
باشد بر قیاس دینار که در اصل دنار بتشدید نون بوده بر تقدیر یای اشباع نباشد و تخفیف عربی در فارسی شائع است بخلاف زیادت و بوزینه بکسر نون و تشدید تحتانی بمعنی بوزنه آورده اند
بوسنده بمعنی کهنه و فرسوده و مندرس و بوسیدن بمعنی ستی در بیای عوض شهرت گرفته از شرح اشعار بوره بواو معروف چیزیست مانند نمک نوع نمک بهندی سهاگا گویند از برهان بومره
کنیت ابلیس از لطائف بوحنیفه کنیت امام اعظم کوفی رحمة الله علیه نام مبارک ایشان نعمان بود بالضم بوشیده بالفتح کرو فریفته شده از لطائف بودنه بالضم و دال و

نون ستیع جانوریست که بهندی بهیر گویند از سراج بولی بفتح اول و سکون واو و لام بیا رسیده تیز کردن جانور شکاری را بر جانور دیگر و در هند یا ولی شهرت دارد از چراغ هدایت

بوتات نویسی غلطست صحیح بیوتات نویسی بزیادت تحتانی و ضم اول و ثانی زیرا که بیوتات جمع بیوت است و بیوت جمع بیت است که بمعنی خانه باشد **بو یحیی** بفتح یای تحتانی و سکون حای مهمله

کنیت عزرائیل **بو لسری** نام درختیست که از مردم مولسری میگویند چه بول بالفتح بمعنی پیشاب است و سری بمعنی اسپ چون از پیشاب اسپ سلیمان علیه السلام پیدا شده است لهذا

باین اسم مسمی گشت **بو اسحاقی** کان فیروزه است در نیشاپور منسوب بابو اسحاق و گاهی همزه مکسور را ازین لفظ حذف نمایند **بواقی** جمع باقی **بوادی** جمع بادیه که بمعنی صحرا است

فصل بای عربی مع های هوز **بها** بفتح روشنی و رونق و زیبائی از منتخب و سنگار بمعنی قیمت از لطائف بهند رفتن حنا بر سیاهی بندن حنا از مصطلحات **بهجت**

بالفتح شادمانی و تازگی و زیبائی و خوبی و بضم خطا که مشهور است غلط است انداز کشف و کنز و منتخب **بهت** بضم اول و سکون ثانی و دو تای فوقانی حیرت و تحیر از صراح **بهت** بفتح بای مخلوط

الهاء و سکون های هندی قومی از برهمنان **بهیج** بفتح اول بروزن فعیل بمعنی شادمان از لطائف **بهراج** نام پادشاهی **بهرج** بالفتح و رای مهمله مفتوح و جیم بمعنی عدم ناسره و هر چیز که بر تو

باطل باشد و این معرب نبهره است از رساله معربات و شرح نصاب و کنز **بهرام** چرخ مریخ زنگ آن ستاره است بر فلک پنجم تا بد معجم **بر آمد** یعنی در غضب شد از رشیدی **بهزاد**

بالکسر نام نقاشی که در عهد شاه اسمعیل صفوی در نقاشی ید طولی داشت از سراج اللغات **بهار عنبر** نقاط سپید و زرد آمیز که بعد از شکستن عنبر بر شهب پدید آید از مصطلحات

و بهار عجم و چراغ هدایت نوشته انتشار بوی عنبر **بهادر** بضم دال بمعنی شجاع و این لفظ ترکیست و بفتح دال گفتن خطاست از مؤید و لغات ترکی و برهان **بهار** بفتح اول

فصل ربیع و آن در بلاد اقلیم چهارم و پنجم و ششم مدت ماندن آفتاب است در حمل و ثور و جوزا و در اقلیم دوم و سوم مدت ماندن آفتاب در حوت و حمل و هر گل عموما و گل نارنج خصوصا

و نام آتشخانه و نام بتخانه و قسمی از جامه زنانه نفیس و بالکسر ملکیست معروف در هندوستان و بهار بفتح بلفظ رویدن و دمیدن و جوشیدن و ریختن و افشاندن و آمدن و رسیدن

و شگفتن مستعمل از رشیدی و بهار عجم و سراج و برهان **بهبیر** بروزن فقیر بازاریان لشکر ظاهر الفظ هندیست که بغیر میم واقع شد **بهکت** بار مفتوح بای عربی مخلوط التلفظ بها و فتح

کاف فارسی و سکون فوقانی و بای موحده و زای معجمه مرکبست از جزو اول هندی و جز و ثانی فارسی فرقه است در هندوستان که امردان را تعلیم رقص نمایند بهو بفتحتین علتیست که اکثر با نام

نوجوانان پدید آید بهندی چهیب گویند از منتخب و مؤید و مدار و کشف **بهل** بکسرتین بمعنی بگذار و این صورت ملزم امر است از مؤید و کشف رشیدی و سراج **بهلول** بضم اول و واو معروف

مرد خندان و رو و پیشوای قوم که سردار باشد و نام جائیست مشهور از منتخب و کشف **بهرام** بالفتح نام پادشاه عراق که بسیار عادل و سخی بود چون اکثر شکار گور خر میکرد لهذا او را بهرام گور

گویند و در فارسی نام ستاره مریخ که بر فلک پنجم است و نام روز بستم از هر ماه شمسی و نام سر لشکر هرمز بن نوشیروان که روزی هرمز بر وی غضبناک شده بود و بجهت تذلیلش چرخه و پنبه پیش او

فرستاد و بهرام همان زمان سلاح و اسباب سپاهگری بتاراج داد که چون من نزد پادشاه حکم زنان پیدا کردم مرا السلاح چه کار از برهان و رشیدی و لطائف و سراج **بهایم** بفتح چهارپایان

مثل اسپ و شتر و گاو و غیره جمع بهیمه بروزن نسیم نام اسپ از شرح نصاب **بهرام چوبین** نام ندیم و امیر لشکر هرمز بن نوشیروان چون او بغایت لاغر و خشک اندام بود لهذا بهرام چوبین

مشهور شد از سروری و برهان و کشف و سراج **بهاران** بمعنی بهار الف و نون زائده است **بهلستان** بالکسر نام ملکی که به بلسه مشهور است از فرهنگی نوشته شد **بهمان** بالفتح اسمی است

برای شخص مجهول غیر معین چنانچه فلان و این اسم در فارسی برای تمثیل استعمال کنند چنانچه زید و عمرو و بکر در عربی از برهان و بهار عجم **بهرمان** بالفتح گل عصفر که معروف آنرا گل معصفر گویند

و بهندی کسنبه گویند و نوعی از بافته ابریشمی و بمعنی یاقوت سرخ از سروری و مدار و سراج و برهان و رشیدی **بهترین** منسوب به بهتر یعنی چیزی که آنرا بهتر میتوان گفت و گاهی با و نون محض

زائده باشد از بهار عجم **بهتان** بالضم افترا بلفظ نهادن و کردن و بستن بصله افتادن مستعمل میشود از بهار عجم **بهمن** بالفتح نام ماه شمسی و آن مدت ماندن آفتاب است در برج دلو با بهاگن ماه

هندی میباشد که تفاوت مطابقت اندر و نام روز دوم از هر ماه شمسی نام عقل اول که فرشته است و بادشاهی که پسر اسفندیار بود و او را نیز بسبب آن فرشته این نام شده و نام دوائی

و آن دو قسم باشد یکی بهمن سفید و آن نوعی از اندرک صحرائیست و دیگر بهمن سرخ و آن بیخ درختست علیحده است و نام پرده از موسیقی از رشیدی و لطائف و سروری و برهان و سراج **بهشتی رو**

کنایه از ساده رو چرا که در بهشت همه را سوای پیغمبر ما صلی الله علیه و آله و سلم ساده و در حالت نوجوانی خواهند بود و در رشیدی بمعنی خوبرو نوشته **بهو** بفتح اول و سکون ثانی قصر و ایوان و شهنشین مانند

برهان و منتخب و شرح خاقانی **بهنانه** بالفتح و بدون نون بمعنی بوزینه از کشف برهان **بهره** بالفتح حصه و نصیب بلفظ داشتن و برشتن و بردن بصله از مستعمل از بهار عجم **بهید** انا بند طب در سجده دوم

بسرخ جا و چها سفید مضعف مغد میم بفتح اول و کسر ثانی و تشدید تحتانی بمعنی روشن و تابان و بالکسر نام میوه که آنرا بهی نیز گویند **بهیمه** بفتح اول چارپایه از لطائف **بهمنجه** بفتح اول و سکون ثانی و فتح میم و سکون نون و کسر جیم فارسی و فتح نون نام عیدکه بروز دوم بهمن ماه کنند در روز دوم هر ماه شمسی در پارسی نیز بهمن نام ست چون نام ماه و نام روز مطابق افتد در ان روز عید و جشن میکنند چون در روز بهمن ماه بهمن جشن کنند و اقسام طعامها پزند و گلهای بهمن سرخ و گلهای بهمن سپید چینند و بر طعامها پاشند همین جهت جشن روز بهمن را بهمنجه گویند از رشیدی و برهان **بهله** بالفتح دستانه باشد از پوست که میر شکاران و غیره بر دست پوشند از برهان و در سراج و مدار و بهار عجم بالکسر ست **بهیمی** بفتح اول و کسر ها و یای معروف و کسر میم منسوب به بهیمه که بمعنی چارپایه است و قیاس میخواهد که بهمی هم بفتحتین بدون تحتانی باشد بقاعده نسبت حنفی در حنیفه **بهی** بفتح اول و کسر ثانی و تشدید یا در بمعنی روشن و تابان و خوب و زیبا فارسیان تخفیف خوانند و بهی بکسر نیز فارسیست بمعنی نیکوئی و بهتری و صحت و ترقی دولت و تندرستی مرکب از به و یای مصدری و نام میوه ولایتی که بهیدانه تخم اوست آن دو قسمست شیرین و ترش شیرین معتدل طب در درجه اول و ترش بارد در اول و یابس در دوم از منتخب و بهار عجم و تحفة المومنین

فصل بای موحده مع یای تحتانی

بیبوا بالکسر بیابان و بی قوت و بی عوراک **بیدبا** بالفتح و حرف چهارم بای موحده نام حکیم زاهد که واعظ رای دابشلیم راجه هندبود **بیدا** بالفتح بمعنی بیابان و دشت از کنز **بیضا** بالفتح بمعنی روشن و سپید معنی آفتاب و نام شهر فارس که تفسیر بیضاوی منسوب بآنست از شروح نصاب **بیت اقصی** عبارت از بیت المقدس و اقصی از ین گفته که آن مسجد بسیت که دور ست از اهل مکه از تفسیر حسینی **بیت الخلا** بفتح خای معجمه پاخانه **بیوراسپ** بکسر بای موحده و یای مجهول و فتح واو و سکون رای مهمله لقب ضحاک ست چه بیور بمعنی ده هزار است چون ضحاک مالک ده هزار اسپ خاصه بود لهذا باین لقب ملقب گردید از برهان و شرح قصائد خاقانی **بیت** بروزن جلست نام عدد معلوم از سراج **بیوت** بضمتین بجای نهاد این جمع بیت ست که بمعنی خانه باشد از کنز **بینات** بفتح اول و تشدید یای تحتانی مکسور و بعده نون بمعنی روشن کنندگان و حجتهای روشن و گواهان صادق این جمع بینه است و بینات نوعی از حساب اعداد حروف ابجدست و آنچنان باشد که اسم هر حرف باعتبار تلفظ گیرند یعنی حروف دو حرفی را دو حرف گرفته جزو اول که مسمی اوست ترک کنند جزو ثانی که الف ست باقی ماند از ان یکعدد مراد باشد همچنین از حروف سه حرفی حرف اول را ترک کرده دو حرف که باقی ماند اعداد آنها بگیرند باین حساب سین و شین و عین و غین هر یکی را شصت عدد باشد و الف را یکصد و ده و صاد و ضاد هر یک را پنج و علی هذا القیاس با و تا و ثا و را و زا هر یک را یکعدد باشد و سر حروف را که می اندازند اعداد آنها را زبر نامند **بیات** بفتحتین بروزن و بفتح اول و ثانی و در آخر فوقانی نام شعبه از موسیقی و در ترکی نام طائفه است از ترکیان و بعضی نوشته که تو بیست از ترک و بعربی بمعنی شبانگاه و نان شبینه از بهار شرح نصاب ترکی و لطائف **بیجو** است بمعنی بی تلاش و بیفکر و بمعنی ناطلبیده **بیعت** بالفتح فرمانبرداری کردن و عهد و پیمان اخلاص خود را دوستی فروختن و مرید شدن و گاهی مراد از عقد نکاح باشد از بهار عجم **بیتوتت** بالفتح حرف سوم و پنجم و ششم تای فوقانی شب باشی کردن در جای از کنز **بیت** بالفتح بمعنی خانه و این ماخوذ ست از بیتوتت که بمعنی شب گذرانیدن باشد چون اکثر اوقات بیتوتت در خانه میباشد لهذا خانه را بیت گفتند شرح نصاب از یوسف بن نافع **بینونت** بالفتح و حرف سوم و پنجم نون بمعنی جدائی و مفارقت **بید** بفتح جمع بیدا که بمعنی بیابانست و بمعنی پیوند و هلاک شدن و بالکسر در فارسی نام درختیست گویند که بار ندارد و موالف این کتاب با سرو و بار بید بهر دو دیده است مگر قابل خوردن نباشد مگر بید ساده که بجز شگوفه ثمر ندارد و صاحب لطائف و سراج اللغات و بهار عجم و دیگر اهل لغت نوشته اند که بید بر هفت نوع است چنانکه گربه بید و خر بید و بید مجنون و مشک بید و بید موش و بید طبری و بید ساده و سرخ بید و سیاه بید و بید موله و غیره و بمعنی شعور و آگاهی چنانکه بیدار مقابل خفته از ینجاست و بمعنی بیهوده نیز آمده و نام دیوی از دیوان مازندران و نام کرمی که قالین و کاغذ و پشمینه را خراب سازد و نیز نام کتاب هنود که برهمنان آنرا کلام خدا گویند و آن در عمل یکیست مشتمل بر چهار دفتر و همین سبب چار بید گویند اول کهه بید بکسر رای مهمله و سکون کاف مخلوط التلفظ بها دوم ججر بید بفتح جیم اول و ضم جیم ثانی سوم سیام بید بکسر سین مهمله و بعده یای تحتانی چهارم اتهرن بید بفتح الف و فتح تای فوقانی مخلوط التلفظ بها و سکون رای مهمله و فتح موحده و سکون نون در هر سه بید اول از امر و نهی و وعد و وعید و سائر احکام شریعت دینا نست و در بید چهارم از اول آفرینش تا آخر و هر چه در میان آنست **بیداد** بمعنی ظلم و ستم اگرچه قیاس میخواهد که بمعنی ظالم باشد از سراج و صاحب بهار عجم نوشته که بیداد بمعنی ظلم و ستم مرکب از بید لفظا دکه کلمه نسبت چون درخت بید بار ندارد لهذا ظلم را که عمل بیفایده است بدرخت بید منسوب و مشابه کرده بیداد نام کردند و بمعنی ظالم مرکب از لفظ بی و داد **بیطار** بالفتح و طای مهمله و رای مهمله بمعنی طبیب چارپایان

از کنز و خیابان بیر فروگذار بمعنی شخصیکه شغلی و کسبی نداشته باشد سالک یزدی گوید بیت دل آواره ام بس بیقرارست * بهند الف تو بیروزگارست * بدانکه لفظ نا برای نفی
بر مشتقات و صفات داخل میگردد چنانچه نابالغ و نامسموع و لفظ بی بر اسماء غیر صفت می آید چنانکه بیروزگار و بی هنر اما در بعض جا بر عکس این نیز آمده چنانچه ناتوان که اسم غیر مشتق است
بر وی لفظ نا داخل کرده ناتوان میگویند از بهار عجم بیدار مرکبست از بی و لفظ دار یکدال را حذف کرده اند یا آنکه مرکبست از بی و لفظ ار که کلمه نسبت است و بی بمعنی شعور است بیدار بی
بلفظ کشیدن مستعملست از بهار عجم بیت المعمور مسجدیست بر آسمان چهارم از زمرد یا یاقوت مقابل کعبه بطوریکه از انجا چیزی بیفتد بر بام کعبه آید و قبل از طوفان نوح در زمین کعبه بود و معمور
از ان نام شد که هر وقت از زیارت ملائک آبادست از مدارک و بحر مواج و کنز بید انجیر درختیست که بهندی ارند گویند و بعضی ارنڈ گویند و این لفظ در اصل باد انجیر بود بمعنی شکافته
و شکسته باد چون چوبش کمال نازک باشد از شدت باد شکسته میشود بنابرآن بید انجیر شد از کشف وغیره بیدر بیای مجهول و فتح دال نام شهری بملک دکن بیر بالکسر و یای معروف
در عربی بمعنی چاه از شرح نصاب و لطائف و صراح بئس المصیر بد بازگشت بد جای بازگشتن و این کنایه از دوزخ باشد بیلهور بیای مجهول و فتح ها و واو دارو فروش و آنکه داروهای
آبگینه وغیره فروشد از مدار و در برهان بیای فارسی آمده بی نوکر بمعنی شخص نوکری پیشه که بجائی نوکر نباشد غلط است بجایش صحیح نانوکر است چه لفظ نا برای نفی
بر مشتقات و صفات آید چنانچه اسم فاعل و اسم مفعول و صفت مشبهه مثلا نابالغ و نامسموع و ناخلف بلفظ بی بر اسم غیر مشتق و صفات آید چنانچه اسم مصدر و اسم جامد مثلا بی شعور
و بی هنر و بی زر بیت المقدس مسجدیست در ملک شام که حضرت داؤد علیه السلام آنرا بنا نهاده و حضرت سلیمان علیه السلام آنرا باتمام رسانیده و قبله اکثر انبیاء ع همان بوده است
بیهوش بمعنی بیخود و مدهوش از سراج بیاض بالفتح سفیدی هر چیز و کاغذ ساده نانوشته و نام شکلی از اشکال رمل و آنچه در گلستان نوشته که اتفاق بیاض افتاد
یعنی اتفاق نوشتن در بیاض افتاد و لفظ نوشته درینجا مقدرست و صاحب بهار عجم چنین نوشته که اتفاق بیاض افتاد یعنی از سواد به بیاض آورده ای مسوده را صاف کرده
بیض بالفتح تخمهای مرغ جمع بیضه و بالکسر و یای معروف زنان سپید و چیزهای مونث که سپید باشد در منتخب جمع بیضاست و ایام البیض تاریخ سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم از منتخب
بیاع بالفتح و تشدید یا خرنده و فروشنده و دلال بیع خریدن و فروختن و این از لغت اضداد است از شرح نصاب بیت اللطف کنایه از بولی خانه از مصطلحات صاحب بهار عجم
باین معنی بیت النطف نوشته است بضم نون که بعد لام است و فتح طای حطی چه نطف جمع نطفه است بیت الشرف بفتحتین شین معجمه و رای مهمله خانه بلندی و بزرگی و باصطلاح منجمین
برجی که در ان یکی را از هفت ستاره سیاره سعادت و شرف حاصل شود چنانچه شرف آفتاب در برج حمل است و شرف قمر در ثور و شرف مشتری در سرطان و شرف زهره در حوت و عطارد را
در سنبله و مریخ را در جدی و زحل را در میزان بیت العتیق بمعنی کعبه و معنی لفظی آن خانه قدیم است چرا که اول عبادتگاه آدم علیه السلام مقرر بود و بعد طوفان نوح ابراهیم علیه السلام تجدید
آن کرد و عتیق بمعنی کریم و معزز هم آمده است یا آنکه آزاد کرده شده است از غرق طوفان یا آنکه آزاد است از دست خراب کردن ظالمان از تفسیر مدارک و بحر مواج بیذق بفتح اول و فتح ذال
معجمه بمعنی پیاده شطرنج و آن معرب پیاده است از مدار و رساله معربات و بهار عجم و حالا آن پیاده را گویند که بمنتهای خانهای شطرنج رسد لیکن محققین شطرنج آن پیاده را نامند که برابر شاه
و فرزین نهند عام ازینکه بمنتهای خانها رسد یا نرسد بیرق بالفتح بمعنی علم و نشان فوج وغیره که کوچک باشد از سراج و در برهان و لطائف بیدمشک درختیست که گلش زرد باشد مایل
بانک سبز و سیاهی بیشتر از ظهور برگ بشگفد بغایت خوشبو بیلک بالکسر و یای مجهول نوعی از پیکان تیر که پهن باشد از کشف و رشیدی و برهان و بالفتح نام امیری از سپاه مغلان بیجک
بالکسر و یای معروف و فتح جیم عربی و کاف عربی لفظ هندیست بمعنی آنچه سوداگران قیمت خرید جنس با تمامی اخراجات محصول و کرایه وغیره نوشته نزد خود نگاه دارند تا هنگام فروخت آن
ملاحظه اش نموده سود و منفعت سوا از جمع و سرمایه خود بگیرند بیسراک بالکسر و یای مجهول و سین مهمله و کاف عربی بمعنی شتر جوان و بمعنی شتر بچه هم آمده از برهان و سروری و رشیدی نوشته که بمعنی
گفته شتر بچه یا در شش عربی و بیدرش و کوهان باشد و هم صاحب برهان باز نوشته که بمعنی استر که از مادیان و خر آمده و سراج اللغات نوشته که بیسراک بیای موحده و یای مجهول
و سین مهمله شتر جوان پر قوت و آنکه بعضی بمعنی خر الاغ و استر نوشته صحیح نیست چرا که بمعنی استر استراک است و آن بسین مهمله بیرنگ بیای مجهول و نون و کاف فارسی نمونه که نقش بنای
نقشه و تصویر که هنوز در ان رنگ آمیزی نکرده باشند و گرده نقاشان که بر کاغذ سوزن زده و زغال یا سپیده میگذرانند و بر اثر آن آنچه مطلوب باشد میگارند و بمعنی
وحده از برهان و رشیدی و سراج و بهار عجم و لطائف و مؤید بیدبرگ نوعی از پیکان که بصورت برگ بید باشد از رشیدی و برهان و بفتح جزو اول اسعد از سراج بیگ بالکسر و کاف فارسی بمعنی امیر از لطائف

ترکی بیگلربیگی بهر دو یای مجهول و فتح کاف فارسی و فتح لام بمعنی امیر الامرا و سپه سالار این لفظ ترکیست **بیت المال** خانه که مال غنیمت و مال متوفی بعد از ضبط در آن نگاه دارند
از بهار عجم و در لطائف بمعنی آن مال که همه مسلمانان را در او حقی باشد **بیل** بیای مجهول آلتیست آهنی که سر آن پهن باشد بدان زمین را کاوند و بمعنی چوبیکه بیک سر آن قطعه تخته وصل کنند و
بدان آب اندازند از برهان و رشیدی **بیلسر و دل بپر** و **ابیت الغزل** بیت انتخابی و بهتر از بهار عجم **بیم** خوف بلفظ کشیدن بردن و داشتن کردن و دادن آوردن مستعمل از بهار عجم
بیت الحرام بمعنی کعبه حرام مصدر است بمعنی منع و درینجا مصدر بمعنی اسم مفعول است یعنی خانه که منع کرده شده است انسبت بزرگی و رقابتی که در وباشد یا از بعضی مباحات از تفسیر بیضاوی
بیرم بالفتح و رای مهمله مفتوح بمعنی گرد برمه بمعنی برمه نجاران و بمعنی تیز بزرگ و نوعی از پارچه باریک و تبر بمعنی عید و جشن از رشیدی و شرح نصاب و مؤید و سراج **بیگم** بکسر کاف فارسی
زن عمده و بفتح کاف فارسی بمعنی امیر من لغات ترکی **بیژن** بیای مجهول و زای معجمه مفتوح نام پهلوانی پسر گیو که خواهر زاده رستم بود و بر منیژه دختر افراسیاب عشق داشت
و در چاه محبوس مانده مصیبتها کشید از جهانگیری مدار و در برهان بزای فارسیست **بیابان** بفتح از کشف و بعضی محققین نوشته اند که بیابان بکسر اول اصح باشد
زیرا که در اصل بی آبان بود یعنی بی آب شونده یعنی صحرای بی آب چون بالف ممدوده آب که در حقیقت دو الف است لفظ دیگر مرکب شود الف اول ساقط گردد چنانکه سیماب و گلاب
والف و نون در آخر برای فاعلیت است **بیستون** بالکسر نام کوهیست از رشیدی و در برهان نوشته که نام کوهی که فرهاد بحکم شیرین آنرا میکند و در آن دستکاریها کرده و بعضی گویند که تا
از آن راه جوی شیرین برای شیرین روانه سازد و در شرفنامه و جهانگیری نوشته که فرهاد بتمنای شیرین آن کوه را بگفته پرویز کنده بود و همین اقویست **بیلقان** بالفتح نام
شهری نه بکسر از کشف و برهان و در مؤید نوشته که بالفتح و لام موقوف و در خیابان نوشته که شهریست از ایران ظاهرا معرب بیلگان باشد مؤلف گوید که در صورت تعریب بفتح اول و فتح لام صحیح باشد
و بسکون لام خطا چرا که در عربی اجتماع ساکنین بدون مده درست نباشد **بیت الحزن** بضم حای مهمله و سکون زای معجمه و بفتح هر دو نیز بمعنی خانه حجره یعقوب علیه السلام که در ایام مهاجرت
یوسف علیه السلام در آن میماند و بیت احزان کلبه احزان نیز گویند بفتح همزه و مجازا خانه هر عاشق مهجور را نامند از بهار عجم **بیگاهان** وقت شب بالف و نون زائده **بیقرین** بمعنی بی نظیر و
بی نظیر **بی سکون** بمعنی کسیکه از شوخی هیچ جا قرار نگیرد **بیراوان** بکسر اول و تحتانی غیر ملفوظ و سکون را و ضم الف و واو غیر ملفوظ در ترکی بمعنی یک شبه روزه **بیران** بیای معروف بمعنی ویران
از رشیدی و برهان و در سراج اللغات نوشته که بیران و بیرانه بمعنی ویران و ویرانه و در مدار الافاضل نوشته که بیران نام وزیر افراسیاب است و سر لشکر توران شد در لشکر کیخسرو شبخون آورده مقصد
پهلوان تعقل ساینده بود **بین** بالفتح بمعنی فرق و فصل و میان و جدائی و بفتح اول و تشدید و کسر ثانی بمعنی آشکارا از کنز و صراح و بیای معروف در هندی نام سازیست که بر دو سر آن دو کدو نصب کرده
طنبور باشد و کدو در ساقش وصل کنند و بر آن چوب چند تار کشند که مشابه طنبور مینوازند و آن [illegible] مشابهت دارد **بیان** پیدا و ظاهر کردن چیزی و سخن پیدا و گشاده گفتن [illegible]
از یوسف بن هلال و صراح **بیلزن** کنایه از دهقان و مزارع از شرح سکندرنامه **بیاغالیدن** جنبانیدن و آمیختن و بر غلانیدن یعنی اغوا نمودن از برهان و رشیدی **بیس القرن**
هم پیوند شست [illegible] **بید مجنون** نوعی از بید است که برگهای باریک دارد و شاخها تا زمین [illegible] **بیرون** متقابل درون بردن بکسر اول مخفف بیرون است بلفظ شدن افتادن زدن
جستن و آمدن ماندن و دادن کردن و کشیدن آوردن و بردن مستعمل از بهار عجم **بی نیز دل** [illegible] از بهار عجم **بیجفیده** [illegible] شدن از بهار عجم و در چراغ [illegible]
شدن **بیت غزل پرکن** یک بیت یا دو بیت ضعیف المضمون که شاعر در چند اشعار برجسته و پر مضمون خود داخل نموده غزل را تمام سازد [illegible] برداشتن کنایه از اراده
بالجزم [illegible] سابق در سلاطین هند رسم بود که پیش امر برای انصرام [illegible] واجب شد **بیضه در** [illegible]
بیضه در کلاه شکستن کنایه از مغلوب ساختن [illegible] **بیضه افگندن** [illegible]
نادر [illegible] **سنگ** [illegible] **کوه** [illegible] بالفتح و یای تحتانی مشدده مکسوره و نون مفتوح بمعنی حجت روشن و گواه از منتخب و شرح نصاب
بیوه [illegible] نوشته و صاحب [illegible] بالکسر چوب [illegible] که مانند کهربا جذب کاه کند و قسمی از آن زرد باشد از رشیدی و کشف و برهان و سراج
بیضه بالفتح تخم مرغ و بمعنی خود آهنی که سپاهیان بر سر نهند و بمعنی جماعت گروه و بمعنی گرما و میان هر چیز و میان شهر و نواحی و نوعی از زر [illegible] باشد از منتخب لطائف و شرح
تحفة العراقین [illegible] **بیلره** بفتح بر وزن [illegible] ساق آن [illegible] از سراج **بیرانه** بالکسر بمعنی ویرانه [illegible] بیای معروف بمعنی معشوقه [illegible]

واین مصغر ست مخفف بی بی ست **بیگه وبیگاه** بالکسر بمعنی وقت شام از برهان **بی سر ولانه** یعنی بطور بی پروائی **بیله یا بیلجمون** زمین خشکی را گویند که در میان آب باشد یا در دو جانب واقع شود و نیز بمعنی **بیلک** بمعنی رخساره و بمعنی خریطهٔ ادویه از جهانگیری و شرح خاقانی بمعنی قباله و منشور نیز آمده **بیله** در بیت بکسر بای موحده و یای تحتانی غیر ملفوظ و فتح لام **بیرله** بالکسر و تحتانی غیر ملفوظ هر دو لفظ بمعنی یای معیت **بیگوی** بکاف عربی مراد بیکس و بیرفیق از مصطلحات **بجیضوری** بیماری و ناتوانی زیراکه موجب تضییع عبادت و معاش ست **بید طبری** نوعی از بید که شگوفه سرخ دارد **بی اندامی** بی ادبی **بیوگانی** بفتح موحده و ضم تحتانی و کاف فارسی شادی کتخدائی که از اوده ترکی طوی گویند چه بیوک عروس را گویند از مصطلحات **بی نماز** کنایه از حیض از مصطلحات **بیضاوی** منسوب به بیضا که شهریست در فارس از لب الالباب **بیت المالچی** کسیکه از طرف سلطان بر بیت المال متصرف باشد **بتقرینگلی** بمعنی تیز چیزی بجیری مراد از ان یکجائی در امر دنیائی نداشتن در کاری از شرحی نوشته شد **بیضی** بالفتح و ضاد معجمه رطوبتی ست سفید و شفاف مانند سفیدهٔ بیضهٔ مرغ در میان خسم یا بین پرده عنبیه و عنکبوتیه **بیرونی** بمعنی بی توجهی بیمروتی و بیرونقی از شرح زلیخا و قران السعدین **بیرنگی** بیچونی حق نزد محققان ظهور احدیت ست اشاره و حدت که عبارت از مرتبهٔ تمیز بود که اسقاط اضافات ذات ست از لباس اسما و صفات تعالی و تقدس از برهان **بید ماغی** بی التفاتی طبیعت که بعد از ضبط خشم بهم رسد **بجگیری** بهیمائیگی که در بهادر ست

باب بای فارسی

فصل بای فارسی مع الف ❊ **پا** ترجمه رجل و بمعنی بیخ و بنیاد و تمکین و استقرار و تاب طاقت همه مجاز ست و بمعنی تحت که مقابل فوق ست از بهار عجم **پای ترسا** پیالهٔ شراب خوری **پارسا** مرکب ست از پارس که مرادف پدرس ست و الف که چون لاحق بکلمه شود افادهٔ معنی فاعلیت کند پس معنی ترکیبی پاسدار باشد چون او حافظ نفس خود ست از منهیات لهذا باین اسم مسمی گشت و بمعنی پارسی یعنی منسوب بملک پارس نیز بمعنی الف پارسا بر نسبت ست **مصرع** ساقی بده بشارت پیران پارسا را یعنی پیران پارسی را از رشیدی و برهان **پالا** بمعنی اسپ کوتل از رشیدی و برهان **پای کوب** بمعنی رقاص **پاشنه کوب** کسیکه در پس گریخته بدود و بعربی متعاقب گویند **پا بر رکاب** مستعد رفتن **پای شیب** مکانیست در راه مکه در انجا عقبه است که چون شیطان تا انجا رسد در بند می افتد از شرح خاقانی **پان** خصت در بعض بلاد دهند رسم ست که بوقت رخصت کردن پان بشخص روانه میدهند **پابست** بمعنی بنیاد عمارت و بمعنی محکم و بمعنی گرفتار نیز آمده **پانصدی ذات** بدانکه صاحب منصب پانصدی ذات را هشت لک دام مقرر باشد چون چهل دام یکروپیه میشود بدین حساب هشت لک دام را بیست هزار روپیه شدند **پایکلات** بکاف عربی مکسور در آخر فوقانی ضمی ست از کسیکه حریف را از کمر گرفته چنان بردارد که پایش بلند شود از بهار عجم **پای تخت** شهریکه بادشاه در ان سکونت دارد و بعربی دار السلطنه گویند **پایرنج** انعام زریکه بقاصد یا مهمان داده شود از برهان و رشیدی **پاسخ** بضم سین مهمله بمعنی جواب از برهان کشف و رشیدی و مؤید **پاراپاید** بفتح یای تحتانی بمعنی قائم ماند **پایبند** رسن دام **پامیر** در آخر حاید دگاه که در کنار مرد اندر آید از لطائف و برهان **پاتند** بفتح رای فارسی آلتیست آهنی که بدان آتش را بشکنند و بگیرند و بمناسبت همین بمعنی نام تفسیر زند که کتاب زر دشت ست در بیان دین آتش پرستی از رشیدی و برهان **پادار** **پازهر** زهر مهره در اصل پادزهر بود یعنی پاک کنندهٔ زهر چه لفظ پاد بمعنی شستن آمده است و ابرو رایام واو حذف شد از جهانگیری و برهان صاحب رشیدی چنان نوشته که پاز مخفف پادزهر ست مرکب از پاد بدال مهمله که بمعنی پاسبانیست یعنی مرکب پاسبان دارندهٔ زهر و فادزهر معرب آن باشد **پالگیر** نام تو میست در ملک دکن **پاکار** پیاده تحصیلی و خدمتگار مزدور و خاکروب **پای کار** باضافت جائیکه مصالح فراهم آورده بر عمارت انبار کنند **پاگیر** تام واو انگشتی که بیکدست پا حریف گرفته بدست دیگر زد بر گردان و ردن **پار** بمعنی سال گذشته که پار سال باشد **پار** آمده **پرار** سه سال گذشته را گویند **پالغز** جای لغزیدن پا و بمعنی لغزیدن پا نیز آمده و گاهی مراد باشد ازین خرابی و جرم و خطا از برهان و بهار عجم **پاسبز** مبارک پی و دلال و شوم قدم را نیز گویند از مصطلحات **پاکش انداز** یعنی تماشش اندازای حریف را انجوب و جنه زیر کن از بهار عجم **پا افزار** بمعنی کفش از برهان **پائیز** بکسر همزه که حرف سوم ست و یای معروف و زای معجمه بروزن تاثیر بمعنی فصل خزان و آن مدت ماندن آفتابست در میزان و عقرب و قوس و بعضی بمعنی تیرماه نوشته از رشیدی و برهان و جهانگیری و مؤید و کشف و لطائف **پارس** بکسر را این لفظ که رای حطی باشد اکثر از وزن شعر لازم می آید و ساکن باشد بمعنی ملک فارس که موسوم ست بنام پارس بن پهلو بن سام بن نوح علیه السلام زیراکه در تصرف او بود و در قدیم تمام ایران را پارس میگفتند و حالا چند شهر ست شیراز و یزد و کرمان و بیضا و اصطخر و فیروزآباد از کشف و برهان و رشیدی و خیابان و غیر آنها

ویارس در ترکی پلنگ را گویند از فردوس اللغات **پابوس** بمعنی پابوسیدن و پابوسنده هر دو آمده **پاس** بمعنی محافظت و ربع روز یا شب چراکه نگاهداشت بهر پاس
بهر یکی پاسبان تعلق دارد و بخاطر فقیر میرسد که چون این قدر وقت را بشمار گهڑی پاس دارند لهذا مجازا این مدت وقت را پاس گویند از رشیدی و شمسی و برهان و
و بهار عجم بمعنی بخشی از روز یا شب **پاخوش** بغین و شین معجمتین و واو معروف غوطه از رشیدی **پالوش** کالوش بمعنی مغشوش و بشین مهمله و با موحده نیز آمده از برهان **پانیده** تیر
نام شهر و بعضی شارحین بوستان پانید بمعنی زمین گل و لای نوشته **کیش** نام جزیره **پالایش** صاف کردن **پاداش** بشین معجمه مطلق جزا و جزای بد از برهان **پای توغ** بضم تای
فوقانی و واو مجهول و غین معجمه منصب علم بردار چه توغ در ترکی علم فوج را گویند **پای کلاغ** بضم کاف عربی و غین معجمه مراد از قلم چراکه مثل پای زاغ سیاه و خشک باشد و نوعی
از خطوط ارباب دیوان که بغایت زشت باشد **پایک** بفتح تحتانی بمعنی پیاده **پاک** ترجمه طاهر و بمعنی همه و تمام نیز مستعمل است **پادنگ** بفتح دال مهمله و سکون نون
و کاف فارسی چوب شالی کوب که بهندی ڈھینکی گویند و آن آلتی ست چوبی گلخن افروزان و کاغذ سازان را که چون پا بر یک سر آن نهند سر دیگرش بلند شود و همین کهبا
بردارند سر آن صد ها دارد و مرکب از لفظ پا و دنگ که نام چوب مذکور ست زیراکه بپا حرکت میباید از برهان و رشیدی و غیر آن **پالهنگ** رسنیکه بلجام بسته کوتل را
بان کشند در محاوره هندی باگڈور خوانند و تحقیق آنست که پالهنگ مرکبست از لفظ پالا که بمعنی اسپ کوتل ست و آهنگ و هنگ بمعنی قصد کردن و کشیدن بو
ترکیب یک الف را بسبب اجتماع الفین حذف کردند پالاهنگ شد بعد از ان تخفیف نموده پالهنگ گفتند از خیابان و رشیدی و برهان **پای در گل** گرفتار و
حیران **پامال** بمعنی خراب **پاچال** بجیم تازی گوی را باشد که جولاهه بوقت بافتن هر دو پا دران اندازد بهندی گرگه گویند از برهان **پای وام** [illegible]
را بآواز نسبوی خود کشند از برهان و در شرح نصاب نوشته که پابدام بمعنی تنگ که نوعی از دام ست **پاروم** بضم دال بمعنی پیچ زین اسپ از لطائف و برهان **پاس** بکسر
سین مهمله و سکون نون بمعنی پاشنه از شرح قران السعدین **پاکوفتن** رقص کردن از برهان **پالائیدن** بمعنی صاف کردن از برهان **پاپرنجن** حرف سوم با موحده مکسور و
نون و جیم عربی بمعنی خلخال از برهان **پالودن** صاف کردن **پارگین** بکسر کاف فارسی بر وزن آستین حوض کوچک که دران آب سرا و غسلخانه و مطبخ و غیر جمع شود از رشیدی و
و برهان **پاپریدن** پرواز کردن از برهان **پایندان** حرف سوم یای تحتانی بمعنی صف نعال ای صف آخرین مجلس که در آنجا کفش از پا گذارند و بمعنی ضامن و کفیل و بمعنی [illegible]
و نگهبان از برهان و لطائف **پالان** پلاسی که بر پشت خر اندازند **پائیدن** پایداری کردن از خیابان **پا محکم کردن** بحذف اضافه پاآستین [illegible] از فوج
دشمن گرفته زیر علم خود بطریق شگون گردن میزنند و الا زیر علم گوسپندان ذبح میکنند **پا دراز کشیدن** غلطیدن و دعوائی کردن از بهار عجم **پا علم خوان** کسیکه ایام عاشورا
بزیر علم چیزی خواند **پا بدور کسی گردانیدن** کنایه از عاجز ساختن اوست چنانکه هندیان گویند ٹنگڑی تلے سے نکال دینا از شرح گلگشتی **پاچناریان** بفتح جیم فارسی و نون
و را مهمله جمع پاچناری و پاچنار مقامیست در ایران که ساکنان آنجا ارذل و نا مقید اند لهذا هر مردم کم قدر و فرومایه و خدمتگار را پاچناری گویند از مصطلحات و چهار شربت
پای پاچان رسمیست در ولایت که چون کسی گناهی کند او را بصف نعال که مقام احتقار است یکبار استاده کنند و گوش او بدست او گیرانند از مؤید و برهان **پا گذشتن**
بفتح شین معجمه و نون زیر غرفه نشستن ایوان سلطان و این لفظ هندیست اصطلاح شاهان دهلی **پای خاکی کردن** پیاده آمدن و قدم رنجه کردن از برهان و بعض شروح
پا بقدر گلیم دراز کردن بقدر دسترس و استعداد خود کاری کردن **پا بالا نهادن** رویدن و شتاب رفتن از مصطلحات **پا جفت کردن** [illegible] تلاش کاری سعی بغوق [illegible]
بجا آوردن از مصطلحات **پا بسنگ آمدن** [illegible] خوردن و پا از سنگی که در راه باشد [illegible] گویند این کنایه است از پیش آمدن مخاطره **پا گرفتن** قیام گرفتن از مصطلحات **پاکیزه** منسوب
بپاک زیراکه مرکبست از لفظ پاک و یزه که کلمه تصغیر و نسبت ست و نظائر این آتشیزه بمعنی کرم شب تاب چون کلمه نسبت آمده [illegible] مرکب از لفظ پاکی و زه بمعنی چیزیکه او
از پاکی باشد از بهار عجم **پاغنده** بضم غین معجمه غلوله پنبه [illegible] جهانگیری **پاتکه** [illegible] از برهان **پاچاد** گوی باشد که جولاهه بوقت بافتن هر دو پا دران اندازد بهندی گرگه گویند از برهان
پالگانه بلام و کاف فارسی و نون نام بلند دریچه خانه و **پاسنگ** [illegible] از برهان **پارینه** بمعنی کهنه و چیزیکه سال گذشته باشد **پا گاه** [illegible] گاه بمعنی جا **پایه** بمعنی جا
پاچیده پایان و هم مخفف پایه گاه بمعنی قدر و مرتبه و منصب **پاره** بمعنی رشوت در فارسی ست [illegible] از برهان و شرح نصاب **پارسه** بسین مهمله گدا **پاچیله** بکسر جیم فارسی [illegible] پادشاه [illegible] فارسی

و در برهان بمعنی گدائی نوشته

وبباء عربی هم آمده واینکه در هندوستان بجاء عربی شهرت دارد ظاهر از جهت آنکه جزو اولست از کلمه گور که بزبان هندی قبیح است ولفظ پادشاه مرکبست از پاد و شاه لفظ اول
که پادست بمعنی تخت باشد چه در اصل پات بود تای فوقانی را بدال بدل کردند ولفظ پات بمعنی پاسبانی وپائیدن نیز آمده ولفظ شاه بمعنی خداوند است از برهان وجهانگیری و چراغ هدایت
ورشیدی پایه سوای معنی مشهور بمعنی مرتبه ورتبه وبمعنی زبون وخوار نیز آمده از لطائف پاگی معروف و مستره از مصطلحات پاجی بجیم عربی مردم اجلاف لیکن
در کلام قدما یافته نشده وهنگام جمع آن پاجیان گویند از تصرف فارسی زبانان متعرست میتوان گفت که مرکبست از پا بمعنی تخت که مقابل فوقست وجی که کلمه نسبت است
چنانکه میاجی برین تقدیر معنی ترکیبی آن منسوب بتحت باشد پس اطلاق آن بر فرومایه مجازست از بهار عجم پاچناری منسوب بپاچنار که مقامیست در ایران که ساکنان آنجا
قوم اراذل باشند از مصطلحات وصاحب بهار عجم نوشته که اگرچه پاچناری آدم فرومایه را گویند مگر در محاورات بمعنی خدمتگار دائم الحضور مستعمل ست پارگی بکاف فارسی کهنگی و
دریدگی وحوض کوچک که آب غسلخانه ومطبخ در آن جمع شود پائین پرستی خدمتگاری پاکوبی کنایه از رقص پای کم آوردن از کسی کوتاهی کردن در کاری بمقابله کسی
پای نهادن بر چیزی کنایه از ترک کردن آنچیزست پالائی صاف کننده و بیزنده از برهان پارنگالی بکسر رای مهمله ویای معروف کنایه از مقدار قلیل چیز بمعنی ذلیل وخوار وزبون و
رکابی طبیعتی مرد و در شرح خان آرزو و مستفاد از لطائف و برهان پالالی اسپ باربردار پامردی بمعنی مددگاری از خیابان فصل بای فارسی مع تای فوقانی پتنی بفتحتین
پارچه آهنی پهن کرده شده واین لفظ سنسکرت و هندی و فارسی مگر در هندی تای فوقانی را مشدد آرند از شرح خاقانی پتک بضم اول و سکون تای فوقانی و کاف عربی آهن سطبر با دسته
چوب که بدان آهن را میکوبند و بعربی آن را مطرقه گویند و بهندی گهن نامند از برهان و شرح نصاب خصوصا از شرحیکه از مولانا یوسف بن ... است پتوه بالفتح نوعی از کشتی که از چوب
سازند واین لفظ هندیست پتیاره بالفتح آفت و بلا از برهان فصل بای فارسی مع خای معجمه پخچ بفتح اول و سکون خای معجمه و جیم فارسی بمعنی کوفته و پهن شده و بمعنی
پست نیز آمده وبمعنی پژمرده از برهان پخ بالضم بای فارسی و خای معجمه بزبان خراسان بازار گویند بمعنی سرگین آدمی وغیره از شرح گلگشتی و از لغات ترکی ثبوت میرسد
که لفظ ترکیست پخته خوار مردم تن آسان طلب کار ... گرانجان و بمعنی گدا هم آمده و بمعنی آماده نیز مستعمل شده از بهار عجم پخسیس بفتح اول و سکون خای معجمه وسین مهمله بمعنی پژمرده و گداخته از برهان
پخسیده بالفتح پژمرده و پخسیدن از لطائف پخته بالفتح پنبه که از دانه جدا کرده شده باشد از رشیدی فصل بای فارسی مع دال مهمله پد بالفتح درختیست که ثمر ندارد از برهان
پدرود بالفتح و بالکسر بمعنی وداع از رشیدی و در بهار عجم بالضم و بالکسر وداع کردن و ترک گفتن پدیدار بالفتح اول بمعنی ظاهر و آشکارا از برهان پدید بکسر اول و فتح دوم بر وزن بسیر
بفتح اول چنانکه مشهورست لیکن موید پدرام بالکسر آراسته و خرم و با عربی بمعنی اسپ سرکش از رشیدی و موید و جهانگیری و برهان فصل بای فارسی مع ذال معجمه پذیرا بالفتح
وبکسر بمعنی مقبول و بمعنی استقبال کننده از برهان پذیره بالکسر بمعنی استقبال کردن و پیش کسی رفتن و بمعنی مقبول نیز آمده از مدار فصل بای فارسی مع رای مهمله پرشکنا
بالضم مرادف معشوق و نیز میتواند که بمعنی عاشق باشد والف در آخر برای فاعلیت است از شرح قران السعدین پروا بالفتح بمعنی فرصت والتفات و توجه و فراغت و میل و رغبت
از رشیدی و جهانگیری و چراغ هدایت و قوسی گوید که بمعنی خوف و بیم و بعضی اهل تحقیق نوشته اند که لفظ پروا در عرف عام بمعنی احتیاج و التجاست اما بدین معنی نیست بلکه بمعنی فرصت و
فراغت ست لهذا صاحب چراغ فرصت بمعنی پروا نوشته و حق آنست که لفظ مشترکست گاهی بمعنی فرصت آید اما انکار ازین دو معنی دور از حساب است چون در احتیاج محتاج الیه خوفی
وعیبی در خاطر میباشد بمعنی خوف و بیم نیز درست باشد از سراج اللغات و در بهار عجم نوشته که نفی پروا بالفظ نا و بی هر دو آمده پرها بفتح اول و کسر رای مهمله وضم ها بمعنی آتاقه
یعنی کلغی پرده سرا بمعنی خیمه خرد و بمعنی مطرب از بهار عجم پرپا کبوتر پا موزه پرتاب بالفتح بمعنی انداختن و نوعی از تیر که بسیار دور میرود و مسافتی که میان موضع رها کردن تیر و محل
افتادن تیر واقع باشد از برهان و سراج اللغات و غیر آن پرت بالضم بمعنی پرو دور از راه یکسو شده از لطائف پرند بفتحتین حریر ساده و بافته ابریشمی و بمعنی تیغ و جوهر تیغ و پروین که آنرا ثریا گویند از کشف
ورشیدی و برهان و جهانگیری و سراج اللغات و سروری پرستار بفتح اول و ثانی بمعنی مطلق خدمتگار خواه غلام باشد خواه کنیز خواه مرد یا زن که بخدمتگاری نوکر باشد و اینکه بعضی مردم
هندوستان مخصوص بمعنی کنیز دانند خطاست از سراج پرده وار ... پروار بالفتح و هر دو رای مهمله خانه تابستانی که سرد باشد و در آن جانوران چارپایه نگاه داشته پرورش مینمایند تا فربه شود و مجازا
بمعنی فربه آید از رشیدی و بهار عجم و سراج پرکار بالضم گاهی بمعنی چالاک و عیار باشد و بالفتح قلم آهنی دو شاخه که بدان دائره کشند مجازا گاهی بمعنی دائره و حلقه و طوق نیز می آید از شرح قران السعدین

بغیر آن و بمعنی پرگار بالفتح که بدان دائره میکشند بکاف فارسی خوانند بدلیل آنکه معرب این فرجار است چه کاف فارسی را در تعریب بجیم عربی بدل کنند نه کاف عربی را پرورد گار بدال موقوف و بکسر دال مرکب از پرورد که ماضی بمعنی مصدر است و گار بکاف فارسی افاده معنی فاعلیت کند پس پروردگار مجموع بمعنی پرورنده و اکثر اطلاق این لفظ بر باری تعالی است پرٔ بالضم نقیض خالی و نسبت آن بظرف دیده شده چنانچه شیشه از شراب پر است و گاهی بمظروف نیز نسبت کنند و این کم است چنانچه عبارت حوض از آب پر است و آب حوض پر است هر دو صحیح باشد و لفظ پر بمعنی بسیار نیز آمده و بالفتح بمعنی برگ کاه نیز آید و بمعنی گوشه و کناره هم چنانچه از چراغ هدایت و رشیدی پردهٔ زنبور قسمی از برقع جالی دار پرویز بفتح اول و یای مجهول و هر دو را مکسور بمعنی پرویزن از شرح نصاب و سراج و در بهار عجم نوشته که پرویز بمعنی پرویزن حریر و زبیش از روزگذشته پرویز بالفتح بر وزن البرز نام بادشاه که او را خسرو گویند و او عاشق شیرین بود و نام پدرش هرمز بن نوشیروان است و او را پرویزاران نام کرده اند که پرویز بزبان پهلوی ماهی را گویند و او شکار ماهی را بسیار دوست میداشت و مصنف مفتاح العلوم پرویز بمعنی عزیز و ارجمند نوشته و نیز نوشته اند که پرویز غربالی باشد که بدان شکر بیزند چون او شکرین کلام بود لهذا او را پرویز نام کرده اند از بهار و سراج اللغات پرداز بالفتح و دال مهمله و زای معجمه بمعنی تحریر باریک که گرد تصویر و نقوش مصوران میکشند چنانچه بتصویر برگ بجای رگها نیش خطوط سازند و بمعنی آرایش و مشغول شدن پروز بفتح اول و سکون دوم و فتح واو و در آخر زای معجمه فراویز یعنی سجاف دامن جامه و غیر آن از برهان پرطاس بالفتح و سین مهمله نام ولایت است از حدود روس و نوعی از پوستین روباه که از ملک برطاس پیدا شود از کشف و در قاموس نوشته که نام قومیست که رنگ ایشان سرخ باشد پرشاوش و پرسیاوش شکلیست بر آسمان بطرف شمال منطقه مرکب از بیست و شش کواکب و آنرا حامل راس الغول نیز گویند از شرح چغمینی فارسی و شرح تذکره نصیر الدین طوسی و غیره پریش بفتح اول و یای تحتانی مجهول و شین معجمه صیغه امر است بمعنی پریشان بکن و بترکیب اسم بمعنی اسم فاعل می بخشد چون خاطر پریش بمعنی پریشان کننده خاطر از برهان و غیر آن و در سراج اللغات بکسر تین و یای مجهول آمده پرخاش بالفتح جنگ و خصومت از برهان و فرهنگ ابراهیم شاهی با موحده پرشکستن مرغ بر بام جمع کردن مرغ پر را بر بدن پرستک بکسر اول و کسر تای و سکون سین مهمله و ضم فوقانی و کاف عربی طایریست کوچک سیاه که در سقف عمارات پخته از ریزها آشیانه سازد و باسم ابابیل شهرت دارد از برهان و جهانگیری پردل بهادر و شجاع پرتگال بالفتح و تای فوقانی موقوف کاف عربی نام ملکی و قومی از فرنگ که پرتگیش مبدل آنست و عوام پرتکس هم گویند و آنها غلط است پرچم بالفتح و جیم فارسی بمعنی حاصل و چتر است که از ابریشم سیاه طیار ساخته بر سر علم بندند و مجاز موی دم گاو کوهی را نیز میگفته باشد از سراج اللغات و در برهان و لطائف نوشته که بمعنی موی دم گاو کوهیست و مجاز بمعنی زلف و کاکل نیز می آید پرسم بالفتح و ضم سین مهمله بر وزن گندم آرد خشک که بر عجین نان پاشند بهندی پلیتهن گویند از برهان پرخم بضم اول و فتح خای معجمه کنایه از مبالغه در تحریرات لاویز موسیقی از شرح خاقانی پرست دلن سیر دور کردن رفتار نمودن از مصطلحات پرچین بالفتح حصار که از خار و چوب گرد گشت و خانه میسازند و نیز محکم شدن منیم و غیره و در چیز از برهان و مصطلحات پرلشان چنانچه بهار عجم نوشته که بکسر است بمعنی پراگنده در جهانگیری و برهان بفتح اول و یای مجهول مگر معروف فصیح است پرداختن بالفتح مشغول شدن و خلق سازد و فارغ شدن و ساختن و بآخر رسیدن و صفا نمودن و ترک کردن و تمام شدن و بمعنی آراستن از جهانگیری و برهان لیکن پرچلین شدن بالفتح محکم شدن چیزی و چیزی که مثل میخ آهنی در تخته فرو رفته محکم شود گویند که میخ پرچین شد از مصطلحات و سراج پر باد گشتن و پر باد شدن هر دو بالضم متکبر و مغرور شدن پر لرانیدن و پر آندن لاف تهی کردن و مبالغه در مدح کسی و تعریف بیجا کردن از مصطلحات پریدن تفاخر کردن و بر هم نمودن و جستن چشم بدان چنانچه چشمش جهید و لب از شرح خاقانی پرهن بر وزن استرن بمعنی تره خرفه از برهان پرتابیان بالفتح تیر اندازان از برهان و رشیدی پری خوان افسونگر از برهان پرنیان بالفتح حریر چینی که منقش باشد منقول از شرفنامه پرن بفتحتین بمعنی پروین که بعربی ثریا گویند از سروری و برهان پروین بالفتح شش ستاره کوچک که باهم مجتمع اند و آن در ایام زمستان از اول شب نمایان باشند پرویزن بالفتح بمعنی غربال از سروری و برهان و لطائف پرستو بکسر اول و کسر تای و سکون سین مهمله و ضم تای فوقانی طایریست کوچک سیاه که در سقف عمارات پخته از ریزها آشیانه سازد و باسم ابابیل شهرت دارد از برهان و جهانگیری پرتو بفتح اول و فتح تای فوقانی بمعنی فروغ و روشنی و عکس و شعاع که از جرم نورانی ظاهر شود و بمعنی سایه چنانکه مشهور شد و خطاست از برهان و کشف و بهار عجم پرسه بالضم عزا پرسی از مصطلحات پرقازه بمعنی موقلم نقاشان چه مصوران ولایت از پر باریک قاز خامه درست مینمایند از مصطلحات پروانه نام جانور معروف و این کنایه است بمعنی عاشق و مجاز بمعنی نور چراغ و شمع لفظ آنکه کلمه نسبت یا مرکب از پر و لفظ وانه با واو که کلمه نسبت است چنانکه انگشتوانه بمعنی انگشت و لفظ پروانه بمعنی سوتا که همراه شیر باشد و او آن را بهم رسانیده و بمعنی خط حکم امیران اعمال و غیره

جمع آن و این تصرف فارسی‌زبانان متعرب است چنانکه فرمان که لفظ فارسیست جمع آن فرامین می‌آرند از بهار عجم پرگاله بالفتح و کاف فارسی بمعنی پارچه و حصه از برهان پرگنه بفتح
اول و سکون ثانی دهات از برهان پرزه بالضم آنچه بر سقرلات بهم رسد و آنچه زنان بخود برگیرند و لیقه دوات از برهان پره بالفتح و تشدید ثانی صف لشکر و بمعنی برگ کاه و خورد و کوچک
از هر دو جزو قفل که بوقت بستن در آنرا از اندرون قفل داخل کنند و سبد بهر گویند و بمعنی جانب راست جیب و نرمهٔ بینی و یک سنگ آسیا و چرخ دولاب از لطائف و برهان پرده
بمعنی حجاب و آنچه از روده یا برنج یا نقره بر دستهٔ طنبور و ستار و غیره بندند برای آنکه جای نهادن انگشتان و حفظ مقامات موسیقی و بسبب کثرت استعمال بمعنی مطلق آهنگ مستعمل شده
و بمعنی مقامات نیز آمده چنانچه پردهٔ عشاق و پردهٔ خراسان و پردهٔ عراق و پردهٔ یاقوت و پردهٔ دیرسال و پردهٔ بلبل و پردهٔ قمری و پردهٔ جغانه و تحقیق آنست که حقیقت مقامات
دوازده‌گانه جداست و حقیقت پرده و شعبه جدا از بهار عجم و سراج اللغات پریای ولی بضم و حرف ثالث یای تحتانی لقب پهلوان محمد که خوارزمیست و گاهی مراد
باشد پهلوان کهن‌سال مشاق فن کشتی که سرآمد پهلوانان زورخانه بود لهذا هر کسیکه از کشتی‌گیران وارد زورخانه میشود اول قدمبوسی پریای ولی میکند از آنجهت گاهی از لفظ
پریای ولی مجاز بمعنی معزز و مکرم گیرند از بهار عجم و چراغ هدایت و شرح گلگشتی پردهٔ عنبی نام طبقه از طبقات هفتگانهٔ چشم است که ملتحمه و عنبیه و شبکیه و عنکبوتیه و مشیمیه و صلبیه و قرنیه است
از مصطلحات پردهٔ زنبوری خانهٔ جالی دار پرده بازی مرادف شب‌بازی از مصطلحات پردالی بالفتح و حرف پنجم نون نام فنی از کشتی و آن گرو حریف گشته پاپیش کردن و گاه
برداشتن و از جا ربودن است از بهار عجم و چهار شربت پرپامی بالفتح کبوتران پاموزه‌دار پری بفتح اول و یای معروف بمعنی مطلق جن و در عرف حال نوعی از زنان جن که نهایت صاحب جمال و خوش‌شکل
استعمال نمایند و بیای مجهول بمعنی روز گذشته است که مخفف پریر باشد و پریر نیز بیای مجهول است چون یای مجهول و واو مجهول در روزمرهٔ عراقیان بلکه اکثر اهل ایران نمانده همه معروف شده
بمعنی روز گذشته هم بیای معروف خوانند از سراج اللغات و بهار عجم و نیز در بهار عجم نوشته که پری نوعی از اقمشه است در نهایت ملایمی بسان مخمل خوابگی هم دارد و در [illegible]
میباشد و از آن مسند و فرش سازند پریخوانی افسونگری و عزیمت‌خوانی از لطائف پردگی بالفتح و دال مهمله غیر مفتوح منسوب به پرده و مراد از آن محبوبهٔ پرده‌نشین باشد
و گاهی بمعنی حاجب پرده‌دار آید از سراج اللغات و بهار عجم پرافشانی ترک علائق کردن **فصل بای فارسی مع زای معجمه** پژ [illegible] پزشک بکسر
حرف ثانی زای معجمه و سکون شین معجمه و بکاف عربی بمعنی طبیب از جهانگیری و برهان و در رشیدی بکسرتین و بای موحده پژمان بفتح اول و سکون زای معجمهٔ فارسی بمعنی افسرده و غمگین از سر [illegible]
کشف و مؤید و در بهار عجم نوشته که پژمان مرکب از پژم که بمعنی کوه است و الف و نون نسبت بجهت انجماد طبیعت و افسردگی پژمرده و اندوهگین و هر چیز افسرده [illegible] اطلاق کنند
و در برهان بهر سه حرکت حرف اول و در جهانگیری و رشیدی بالکسر و بالفتح پژوهیدن بفتح اول و ضم زای معجمهٔ فارسی جستن از کشف و در جهانگیری بکسرست و در سراج اللغات نیز
بکسر اول بمعنی تفحص پژاوه و آن خشت‌پزان که در آن خشتها پزند عوام آنرا آجاوه گویند پژولیده بکسر اول و زای فارسی پریشان کرده شده از برهان پژمرده بالکسر [illegible]
مضموم پیر و نوع و غمناک و مجازاً بمعنی بی‌طراوت از برهان و جهانگیری و در سراج اللغات بالکسر و بالفتح هر دو آمده **فصل بای فارسی مع سین مهمله** پست بالکسر آرد غلهٔ
بریان که بهندی ستو گویند از برهان پسر مرادف پور و پس از شان اوست که گاهی مقطوع الاضافت هم آید از مغز فطرت بیت دلم را برد با زلف پسر [illegible] آرزو [illegible]
و مطلب [illegible] بیت دیرینه همدمیکه دلم زخم لباوست یار ابروست اگر تیر عمرست از بهار عجم پس خنه شاگرد و نومشق کشتی‌گیران چرا که بعد از تعلیم شاگردان استاد بجهت تعلیم
با او کشتی گیرد از بهار عجم و شرح پس بالضم بمعنی پسر از لطائف و در بهار عجم نوشته که پس بالفتح ترجمهٔ فاست گاهی برای تعقیب آید و گاهی برای تفریع و تعقیب آنست که ثانی را محض تاخر در زمان باشد و اول را
مدخلی در وجود ثانی نبود چنانکه گوئی اول زید آمد پس عمرو [illegible] و تفریع آنست که اول با وجود تقدم زمانی در وجود ثانی دخل دارد چنانکه گفته شود که زید با کل سم خورد پس مرد [illegible]
باشد کل سم مو یا علت و سبب برای [illegible] استعمال [illegible] لفظ پس یکی آنست که مقطوع الاضافت هم می‌آید چون پس کوچه و پس دیوار و پس فردا و پس گاه و پسر [illegible] بمعنی [illegible]
[illegible] پس آهنگ فوج پسین که بترکی چنداول گویند از بهار عجم پس خم گرفتن و پس سر کردن رو گردانیدن از مصطلحات پس خم زدن [illegible]
پس کار نشستن ترک مقصود خود کردن و از کار درگذشتن از سراج اللغات پس آورده رتبه یعنی پستر از مصطلحات پسنده بفتح اول [illegible]
و گاهی [illegible] بیان کنند پسندیده [illegible] پس افگند بمعنی چیزیکه از خرج باز گیرند و نگاهدارند برای وقت دیگر و بمعنی [illegible] از سراج و برهان

فصل بای فارسی مع شین معجمه پشم درین آقا لفظیست که در مقام تحقیر گویند از مصطلحات پشت معروف است و بمعنی تخفیف کون وده و
هر چیز که برای تقویت نشه داخل شراب کنند از چراغ هدایت پشیز بالفتح بر وزن کنیز بمعنی فلس و پول ریزه کوچک که از مس باشد ظاهر آنست که در دیار ما
عالمگیری مشهور است از سروری و رشیدی و حل لغات و در برهان بکسر نیز پشک بالکسر و بالضم و کاف عربی سرگین شتر و گوسپند و آهو و موش بهندی مینگنی گویند از برهان
و بالضم در ترکی بمعنی گربه و در لغات ترکی بهر دو معنی گربه بکسر اول و فتح ثانی است پشتماک قسمی از حلوا پشنگ بضم اول و فتح ثانی و سکون نون و کاف فارسی نام پدر افراسیاب
از رشیدی و در برهان و سراج اللغات بفتحتین نام پدر افراسیاب و نام ... پشکال بالضم موسم برسات از برهان پشکل بالکسر و کاف عربی مکسور سرگین شتر و گوسپند و موش از
برهان پشت سر کسی دیدن ... از مصطلحات پشین بفتح اول و یای معروف نام پسر کیقباد از سراج و مؤید برهان مدار و رشیدی پشن بفتحتین و در آخر نون نام مقامیست از مدار و رشیدی
پشم در کلاه داشتن عزت و اعتبار داشتن از مصطلحات و در بهار شرت بمعنی غرور و دولت کردن پشم در کلاه نبودن بمعنی مفلسی و خواری از سراج پشم درین لفظیست که در وقت تحقیر
گویند پشم آتشیدن بمعنی هلاک کردن پشت بر زمین نهادن یا گذاشتن کنایه از کمال فروتنی نمودن و زاری و فروتنی کردن پشت دادن و پشت پا زدن بمعنی رد کردن چیزی از بهار عجم
و سراج و مصطلحات پشت چشم نازک کردن اغماض نمودن و تغافل کردن از چراغ هدایت و در کتابی معتبر بمعنی آزردگی و ناز آمیز و بمعنی اظهار بیدماغی و رنجش و در بهار عجم ناز و
غرور ورزیدن پشت کمان بر کسی افگندن کنایه از تیر انداختن بسوی کسی چه در حالت تیر انداختن پشت کمان جانب حریف باشد از مصطلحات پشت دست خائیدن افسوس
و ندامت از سراج پشم درین و پشم قلی بنا بر تحقیر و اهانت هم کسی مقرر کنند از بهار عجم پشتواره مقداری از بار که بر پشت توان برداشت و پشتاره مخفف آنست از سراج اللغات
پشت ماهی کنایه از شب از رشیدی و برهان پشت گرمی مددگاری و تقویت فصل بای فارسی مع فا پف بالضم دمن البته بزور باد بر آوردن پفو بالضم پف کردن از
لطایف فصل بای فارسی مع کاف عربی و فارسی پگ بالفتح و کاف فارسی بمعنی دستار این لفظ هندیست پکینه بفتح اول و سکون ثانی و نون فربه و کوتاه قد از جهانگیری
پگاه و پگه هر دو لفظ بفتح اول و کاف فارسی بمعنی سحر و فجر از برهان و بای عربی بمعنی نیز از سراج و بهار عجم پکلی بالفتح و کاف عربی نام ضلع از مضافات کشمیر فصل بای فارسی مع لام پلید
بدال صحیحست و بجای دال تای فوقانی نوشتن و گفتن خطاست پلاس بالفتح و بسین مهمله چیزیست مثل کرباس که از ریسمان پوست درخت رسن بافند بهندی ماٹ گویند و نام درختست و ڈهاک که
گل آن را ٹیسو گویند در ... لطایف و سراج نوشته که نوعی از پشمینه سطبر و در بهار عجم نوعی از جامهای کم بها و بمعنی مکر و حیله نیز نوشته پلنگتوش نام شخصیکه بوکالت شاه توران نزد شاه عباس
رفته بود و بعضی از محققین نوشته که پلنگتوش ... بمعنی پهلوان ... بمعنی سینه ... و توش ... پلارک بفتح اول و چهارم شمشیر و جوهر تیغ و نوعی
از فولاد از رشیدی و سراج و جهانگیری و برهان پلک بفتحتین پوست گرداگرد چشم و بمعنی موی مژه نیز آمده و در بهار عجم نوشته که پلک بفتح اول و سکون لام لحاف چشم و بفتحتین نیز آمده پلنگ بفتحتین نام
درنده است از رشیدی و مدار و جهانگیری و لطایف و سراج و مؤید و بهار عجم و برهان و کسانیکه بکسر اول و فتح لام خوانند بمعنی چیتا دانند غلطست و سراج الدین علیخان آرزو علیه الرحمه در شرح گلستان
هم نوشته اند که اکثر مردم در تحقیق هندوستان پلنگ جانوری را دانند که بهندی آن را چیتا گویند و این خطاست زیرا که پلنگ جانور دیگر است که بعربی آن را نمر گویند و چیتا را در فارسی یوز گویند پلنگ
و در بهار عجم نوشته که پلنگ در ولایت غیر از یوز که بهندی چیتا گویند جانوریست ... در هندیست که در اشعار بعضی اهل ولایت نیز واقع شده پل بالضم معروف و بمعنی فلس که آن قرص مسکوک باشد
... مثل فلوس ... اقسام ماهی بر آید پل شکستن محروم کردن از برهان و بهار عجم و بعضی گویند بمعنی غرق کردن پلگان بالکسر و لام مشدد مفتوح و کاف فارسی بمعنی نردبان
و زینه چوبین از چراغ هدایت پلاو بالفتح بمعنی نعمت و طعام معروف و نه بالضم از مؤید و بهار عجم پلپه بفتحتین و تخفیف لام درختیست ... از برهان و سراج و بالفتح و تشدید لام درجه و مرتبه
و تراز و پایه نردبان از برهان قاطع پلیته ... ریسمان تابیده ... و فتیله معرب آنست تم کلامه مولف گوید که فتیله لفظ عربیست علیحده ماخوذ از فتل که بمعنی ریسمان تافتن است
فظاهر این پلیته مبتدل فلیته خواهد بود و فلیته مشتق از فلته که بمعنی ناگاه است و فلیته بمعنی ناگاه گیرنده باشد یعنی جلد و ناگاه گیرنده شعله یا آن که فلیته قلب فتیله باشد
پلنگینه مشابه پوست پلنگ و نوعی از جامه که در نقوش مشابه پوست پلنگ باشد پلنفته بضمتین و سکون فا بمعنی ستاره که هوا از ابر ... و بهندی آن را چکاری گویند
از رشیدی پلچی بالضم و جیم فارسی غلاف فروش و بمعنی خرمهره نیز آمده از رشیدی و اگر حرف اول یای تحتانی مضموم باشد در رشیدی گدابان و گدا ... راه نشین

فصل بای فارسی مع نون پنچپا جانور آبی که بفارسی خرچنگ و بعربی سرطان گویند پنج دعا کنایه از پنج نماز پنج انگشت بفتح اول و ضم کاف فارسی نباتی ست که بهندی
سنبهالو گویند از برهان پنج نوبت نوبت پنج وقت که بر در بادشاهان زنند و این از عهد سلطان سنجر مقرر شده است پیش از این سه نوبت میزدند و نیز عبارت از پنج چیزی که مینوازند
چون دهل و دمامه و طنبک و نای و طاس و نیز کنایه از بانگ نماز پنجگانه از بهار عجم پنج و چهار کنایه از فلک یا پنج حواس و چهار طبع پنهان شلنج کسیکه پیچ و تاب و مخفی باشد
پنج گنج در سراج اللغات نوشته که کنایه از حواس خمسه و صلوات خمسه و بعضی خمسه نجبا گفته و بعضی نوشته که عبارت از پنج خزانه از جمله هشت گنج پرویز و آن اینست اول گنج بادآورد که آنرا
شایگان نیز گویند دوم گنج گاو سوم گنج عروس چهارم گنج سوخته پنجم گنج شادآورد از برهان و غیر آن پنج ارکان حج نزد شافعی اول احرام بستن دوم سعی کردن میان صفا و مروه سوم
وقوف عرفات چهارم مزدلفه پنجم طواف کعبه نزد امام اعظم رحمه الله سه ارکان سوای مزدلفه پند بالفتح نصیحت بلفظ بردن و کردن و پذیرفتن و شنیدن و دادن و گفتن مستعمل پندار
بالکسر تصور و تکبر و خیال از برهان جهانگیری پنجره هر چه مشبک باشد و آنچه از چوب و غیره جا سازند پنبه دوز بمعنی کهنه دوز غلط است صحیح پینه دوز است بر وزن کینه توز بمعنی کسیکه پارچه
کهنه و خرقه و امثال آن دوزد از سراج اللغات پنج حس بکسر حای مهمله و تشدید سین مهمله پنج قوتهای دریافت و آن سمع ست و بصر و شم و ذوق و لمس و تفصیل این در تحقیق
حواس خواهم نوشت پنجه الماس پنجه فولادی که کشتی گیران برای ورزش سازند و الماس درینجا بمعنی فولاد ست از بهار عجم پنج نوش نوعیست از ترکیب مرکب باشد
از سیماب و مس و آهن و قلع و فولاد و طلق و نیز آهن و این را هندیان پنج امرت گویند یعنی پنج آبحیات اطبای فرس فقط ریم آهن گویند معرب آن افنجنوش ست از شرح خاقانی پنبه در دهن
کنایه از گم کردن سخن از بهار عجم پنبه کردن بمعنی نرم ساختن و عاجز کردن از لطائف پنگان بالکسر و کاف فارسی کاسه مسین که در آب اندازند و اندازه گهڑی گیرند و آن کاسه را نیز
گهڑی گویند از لطائف پنج ارکان عبارت از پنج بنای اسلام و آن کلمه طیبه و نماز و روزه و حج و زکوة است پنج نوبت زدن اظهار جاه و سلطنت کردن پنجگاه اوقات نماز
پنجگانه و نام پرده از موسیقی و گاهی کنایه از حواس خمسه باشد پنجره هر چه مشبک باشد و آنچه در بعض عمارات جالی سازند و خانه چوبین که برای درندگان و طیور سازند پناه بلفظ دادن
و کردن و بردن و آوردن و داشتن مستعمل از بهار عجم پنجاه بالفتح نام عدد معروف بالکسر چنانچه مشهور ست از مؤید برهان غزل پلپه در بهار عجم بالضم و در لطائف بالفتح پنجپایه بالفتح جانور
باشد دریائی برابر غوک بهندی آنرا کنگچه بالکسر و هر دو کاف فارسی نون و جیم فارسی و کیکره نیز گویند و بعربی سرطان خوانند و نام برج چهارم از بروج فلک که آنرا سرطان نامند از برهان و غیره
پنجهزاری کسیکه منصب پنجهزاری ذات دارد یعنی آنکه پنجهزاری ذات ایک کرور دام معین باشد چون دام چهلم حصه روپیه میشود پس کرور دام را دو نیم لک روپیه باشد و این منصب از دیگر منصب اعلی
افزونست فصل بای فارسی مع واو پویه بواو مجهول بمعنی دونده و دوان چنانکه گویند که اسپ پویا کردم از برهان پور سینا حکیم بوعلی که نام پدرش سینا بود پور سقا شیخ
که در عشق دختر ترسا کفر اختیار کرده بود و باز هدایت یافت از شرح خاقانی پوت بواو مجهول و تای فوقانی بمعنی جگر و احشا یعنی آنچه در سینه و شکم باشد چون قلیه از وی
پزند آن قلیه را پوتی گویند از لطائف پوست تخت بستر فقرا که از پوست شیر یا آهو و غیره باشد از مصطلحات و بهار عجم در سراج اللغات پوچ بواو معروف بمعنی خالی و بیمغز بهار عجم
پوخ بالضم و بواو غیر ملفوظ و خای معجمه سرگین آدمی لفظ ترکیست پود بالضم بواو معروف و آن رشته و ریسمانی باشد که بعرض جامه آنرا می اندازند بهندی بانا گویند و تار و پود بمعنی تانا بانا
می آید از برهان و غیر آن پولاد بواو مجهول نوعی از آهن که بغایت سخت باشد از مؤید و کشف و رشیدی پور بالضم بر وزن نور بمعنی پسر از برهان و سراج پور هاجر کنایه از اسماعیل علیه السلام
چراکه والده آنحضرت هاجره نام داشت پوز بواو معروف و مجهول هر دو بمعنی چهار پایان چهره بهائم از برهان و سروری در لطائف پوزش عذر و معذرت از برهان و سراج پوش
بواو مجهول مر برود شدن از برهان و بعضی گویند که در اصل پواست یعنی … پوزشنگ از اسباب پوشاک پوش مخفف پوشش و آن لفظیست مفید معنی نسبت
اندر ساله ستبر پوستین قبا از چرم بعضی حیوانات و بمعنی عیب و مذمت از برهان پوست کندن کنایه از ظاهر ساختن و عیب کسی بیان کردن از مصطلحات پوست کنده
گفتن بر ملا و صریح گفتن پوشیدن لازم و متعدی هر دو آمده از مصطلحات پوسیدن بسین مهمله سخت سوده شدن از کهنگی قریب بپخته شدن از مؤید و شرح الشعرا
و در مردم بیاء موحده شهرت گرفته پویه رفتار قریب بدویدن از برهان پوشانه بواو مجهول و شین معجمه و نون نام جائیست در کوهستان سر راه کشمیر از سراج اللغات پوست کنده
صریح و آشکار از بهار عجم پول سیاه مس سکوک که بهندی پیسا گویند از بهار عجم پوشیده بمعنی خلعت دامن صبا هر دو آمده پوپک بضم اول و دال مهمله و سکون لام بمعنی

راهبر نوشته اند و این خطاست صحیح پولمی ست بضم یای تحتانی و واو معدوله و سکون لام و میم فارسی بمعنے گدای راه‌نشین چه پول بالضم بمعنی پل و در ترکی بمعنی راه و کلمهٔ جی بمعنی دارنده و صاحب

فصل بای موحده مع های هوز **پهن چشم** شوخ و بیحیا از چهار شربت و مصطلحات و بهار عجم **پهن** بفتح اول و سکون دوم بمعنی فراخ و عریض **پهلو تهی کردن** کناره کردن

انکار آرایطائف و بهار عجم و برهان **پهلو زدن** برابری کردن از لطائف و برهان **پهلو کردن** بمعنے کناره کردن از **پهلو دادن** مدد کسی نمودن از شرح نفع هدایت **پهلو بچیزی زدن**

برابری آن کردن از مصطلحات **پهلو خوردن** صدمه خوردن از مصطلحات **پهلو نهادن** خوابیدن از مصطلحات **پهلو دزدیدن** خویشتن را باز داشتن از چیزی بنهجی که کسے بر آن

مطلع نشود از بهار عجم **پهلو** بفتح اول و فتح ثالث بمعنی شهر و زبان پهلوی منسوب بدانست چرا که این زبان را ایام قدیم بشهرها بوده و بمعنی مرد شجاع و دلاور و مرد صاحب جاه و مال و نام پسر سام بن

نوح علیه السلام و پارس پسر او بوده بفتح اول و ضم لام هر دو طرف سینه و شکم و بمعنی نفع و فائده از برهان و رشیدی و جهانگیری **په** بالفتح کلمهٔ تحسین ست بمعنی خوشا و حبذا از برهان **په په**

بفتح هر دو بای فارسی مرادف وه وه که مخفف واه واه است و این برای مطلق تحسین نیست بلکه برای تحسین حیرت آمیخته است در ترکی از بهار عجم **پهلوی** نام زبانی ست از هفت

زبان فارسی و آن زبان شهریست چه پهلو بمعنی شهرست و بعضی گویند منسوب بپهله که نام ملک ری و اصفهان و دینورست و جمعی گویند که پهلوانان پای تخت کیان بدان تکلم

میکردند از برهان و در سراج اللغات نوشته که پهلوی منسوب بپهلو که بمعنی اعیان و ارکان ست و مجازا بر محل اجتماع ایشان که اردوست اطلاق کنند پهلوی زبان اردوست و دری منسوب

بدربخانه بادشاه است **فصل بای فارسی مع یای تحتانی** **پیپر** بیای مجهول امر از پیراستن و بمعنی پیراینده یعنی کم کننده از چیزی برای زیبائی از بهار عجم **پیلپا** نوعی از بیماری و صراحی بزرگ

دگر آهنی و حقه ادویه از رشیدی و برهان **پیل پا** الا یعنی بقدر قامت پیل **پیر سراندیپ** کنایه از آدم علیه السلام چرا که از بهشت بر زمین سراندیپ افتاده بودند **پلپیند** نابب

و پیکار نیز بمعنے نمالب مددگار از سراج و بهار عجم **پیلپیچ** بکسر اول و یای مجهول و بعد لام تاء فوقانی و بای فارسی و یای مجهول و جیم فارسی چیزی که مثل فتیله تاب یافته باشد و این

از مصطلحات لوطیانست و نام داو از کشتی که دست خود زیر بغل حریف برده بگردن او بپیچاند از شرح گل کشتی **پی سپید** شوم قدم از مصطلحات **پیلبند** تدبیریست در بازی

شطرنج که در پس پیل خود و پیاده نهند تا این هر سه تقویت هم کرده بمانند و مهره حریف را بدین طرف آمدن ندهند و پیلبند حریف را به پیاده خود می شکنند **پیش خورد** بمعنے

چاشنی طعام و طعام اندک که نهار بدان بشکنند از مصطلحات و بهار عجم **پیش آمد** سلوک و رعایت **پیش نهاد** بمعنے اراده و منظور خاطر **پیکار** بالفتح و کاف عربی بمعنی جنگ از

کشف و در برهان بکاف فارسیست و در سراج اللغات نوشته که پیکار در برهان بکاف فارسیست و بکاف عربی شهرت دارد و در کلام سعدی در بهار عجم نوشته که پیکار بکاف عربیست و بکاف

فارسی نیز در برهان واقع ست علی التقدیرین معنی ترکیبی آن امر که نسبت داشته باشد بیاد آن عبارتست از اثبات قدم افشردن پا که از لوازم جنگ ست و بمعنی جنگ جدل

مجازیست **پیرانه سر** بمعنے حالت پیری از سراج اللغات در خیابان نوشته که لفظ آنه گاهی مفید معنی وقت باشد و معنی آن وقت پیری سرست که عبارتست از سپیدی موی

پیله ور بیای معروف و واو مفتوح بمعنی شیشه گر و عطار و ابریشم فروش از برهان **پی سپر** بکسر سین مهمله و ضم بای فارسی بمعنے پایمال از برهان **پنبه دوز** پر دوزن کینه توز

بمعنے کسیکه پارچه بر کفش و جامه و خرقه و امثال آن دوزد از سراج اللغات **پیشواز** و **پیشباز** در آخر هر دو لفظ زای معجمه و در لفظ دوم قبل از الف بای موحده است بمعنے استقبال کردن

استقبال کننده از سراج و بهار عجم و مصطلحات **پیش خیز** خدمتگار چالاک و نشید و آهنگ سرود از شرح نصاب **پیش** بیای مجهول بمعنے برص و بمعنی مبروص یعنی کسیکه بر اندامش داغهای سپید

پیدا شده باشد از سراج اللغات برهان **پیشرس** میوه که بیشتر از دیگر میوه جات موسم خود پخته شود **پیش** بمعنے ماضی و بمعنی حضور اکثر آید و بمعنی مستقبل شاذ و نادر از سراج اللغات

و صاحب بهار عجم آنچه بمعنے مستقبل آورده اینست ع سر بازار رسوائی نشستم تا چه پیش آید * بدر چاچ گوید بیت پیش دین که دان جمع شدن روی نیست * خاطر خود را چو زلف

پریشان مدار * **پیشکش** بمعنے نذرانه از مصطلحات **پیش قبض** نوعی از اسلحه و نام فنی از کشتی و آن سنتی ست حریف کرده با وضاع مختلف بزور زدن در هند نیز نسبت

کیلے نامند در بهار عجم و شرح گل کشتی **پیشطاق** بمعنے صحن خانه و دروازهٔ بلند قصر امرا و ملوک و بمعنے صحن پیش دروازه از مصطلحات **پیسر** اک بالفتح و سین مهمله در آخر کاف عربی اسم جوان

از رشیدی و صاحب کشف نوشته که لفظ ترکیست که بمعنای ابتر و بهند شجر نامند **پیش آهنگ** آنکه پیش پیش لشکر و قافله رود از بهار عجم **پیچاک** بیای مجهول بمعنے پیچ و خم و در مدار بمعنی طره و زلف

پیل مال پامال کرده بلند همت **پیل ادمی** در برهان بالفتح بمعنے پیل بمعنی پیل محمول **پیل مال** **پیچال** بیای معروف و خار و هیمه و سرگین مرغان **پلنگشم** بکسر اول و یای

معروف و فتح سین مهمله نام پهلوانی برادر پیران که سر لشکر افراسیاب بود که از دست رستم کشته شده از برهان و جهانگیری **پیام و پیغام** بلفظ گزاردن و کردن و دادن و رسانیدن و آمدن
و آوردن و بردن مستعمل از بهار عجم **پیراستن** بالکسر و یای مجهول و نزد بعضی بفتح بمعنی کم کردن و بریدن چیزی را بجهت آرایش و زیبائی آن مثلا موی زیاده آدمی بریدن یا شاخ درخت نامناسب
از درخت قطع کردن تا خوشنما گردد از سراج اللغات و رشیدی و برهان و جهانگیری و مؤید پیرامون بیای مجهول گرداگرد از رشیدی و برهان **پیرامن** در مؤید بفتح است مطابق رشیدی و برهان
بالکسر و یای مجهول و ضم میم چرا که مخفف پیرامون است و در سراج پیرامن بالفتح بر وزن پیرامن بمعنی گرداگرد چیزی **پیش مین** و انبار از برهان **پیش قدم** آن چیز که بنهاد آن شکنند از مصطلحات **پیچ**
کشیدن و عتاب گرفتن از مصطلحات **پیش دامن** بمعنی خادم از مصطلحات **پیل افگندن** کنایه از عاجز کردن و غالب آمدن از سراج و برهان **پیشدادیان** اولاد هوشنگ که
اول ملوک فارس اند و اعادل دهاست و بعضی یازده تن گفته اند کیومرث و هوشنگ و طهمورث و جمشید و ضحاک و فریدون و منوچهر و نوذر و افراسیاب و طهماسب و گرشاسب از برهان **پیل هندوستان**
یاد دادن کنایه است از مستی و شورش آوردن پیل را و این مثل مخترع اهل ایران و تورانست از شرح خان آرزو که بر سکندر نامه است **پنجتن** بجای فارسی از برهان و جهانگیری بمعنی
آن معروفست **پیر کنعان** کنایه از یعقوب علیه السلام **پیمان پر شدن** عمر بآخر رسیدن **پیمان** بالفتح بمعنی عهد که در عرف آنرا قول و اقرار گویند **پی کردن** بمعنی رگ پی پا را از بالای
پاشنه بشمشیر قطع کردن و در اینچنین قطع پاهای قابل رفتار نمیماند اگرچه زخم به شود و پی کردن گاهی بمعنی عاجز کردن نیز و فنا کردن نیز آید **پیه گرگ بر سر پیرهن مالیدن** مکر و دم
کردن از مصطلحات **پی سپران** بمعنی رهنوردگان و مسافران و پامال کردگان **پیکو** بیای مجهول و کاف فارسی نام ملکیست بجانب زیرآباد از مصطلحات پیکان و آن در شرق هندست
و بالفتح و کاف فارسی قسمی از جواهرست **پینو** بالکسر و یای معروف و ضم نون و واو معروف بمعنی جغرات خشک کرده شده که عرب آنرا بانخورش سازند و ترکی آنرا قروت گویند و بمعنی مطلق
جغرات نیز آمده از برهان و شرح نصاب و سراج اللغات **پیشرو** بفتح را مهمله بمعنی خادم و بمعنی نشید و آهنگ سرود از مصطلحات و بهار عجم **پیرایه** بالکسر و یای مجهول آرایش و لباس
و بمعنی زیور از برهان و مؤید مگر مجهول یا معروف خواندن فصیحست از سراج اللغات و بهار عجم **پیغاره** بالفتح بمعنی سرزنش و طعنه از سروری و سراج و برهان و مؤید و کشف و قیل بالکسر
بیای مجهول **پیغوله** بالفتح بمعنی گوشه از برهان و جهانگیری و مدار و مؤید و کشف **پیله** بالکسر و یای معروف کرمی باشد که از و ابریشم حاصل شود از برهان و لطایف و بهمان معنی مذکور بمعنی
چشم نیز نوشته و در سراج اللغات نوشته که پیله بر وزن حیله بمعنی بیضه ابریشم که کرم تنیده در آن جا گیرد و بمعنی کرم تنیده نیز آمده **پیشگاه** صدر مجلس و فرشی که پیش ایوان و پیش تخت
و مسند سلاطین و امرا گسترانند و صحن خانه از سروری و برهان و رشیدی و بهار عجم و کشف و مصطلحات **پیشین گاه** وقت نماز ظهر و نماز ظهر را پیشین از آن گویند که جبرئیل علیه السلام رسول الله صلی الله
علیه و آله و سلم را اول از همه نمازها نماز ظهر تعلیم کرده بود **پیاده** مرکب از پی بمعنی پا و داده که کلمه نسبت است برین تقدیر باید که بفتح باشد لیکن مشهور بکسر است از بهار عجم **پیسه** بالفتح
و سین مهمله زر نقد و بمعنی مشترک است در هندی و فارسی و بالکسر و یای مجهول و سین مهمله بمعنی ابلق یعنی هر چیز که سیاه و سپید آمیخته باشد و بمعنی مبروص از برهان و بهار عجم و
سراج **پیخته** بمعنی میده **پیر چهل ساله** کنایه از جبرئیل علیه السلام و در سراج اللغات نوشته که کنایه از قوت عاقله که در عمر چهل سالگی تمام و کامل میشود **پیه** بیای معروف و های ملفوظ چیزیست
سپید که بر گوشت میباشد و روغن منجمد مانند آنرا بعربی شحم گویند **پیر افشان** برای مهمله و شین معجمه کار جوانان هنگام پیری کردن از چراغ هدایت از مصطلحات **پی** بالفتح چیزیست
سپید نرم و پیچیدن و سخت در گسستن که در بدن حیوانات بهم میرسد و آنرا در عربی عصب نامند و بهندی پتها گویند و بمعنی ریشهای عصب که بکثرت کمان وغیره چسپانند و بمعنی پا و بمعنی نشان قدم
و بمعنی دنبال و عقب و بمعنی بیماری و بمعنی بار و کرت و مرتبه و بمعنی تاب و طاقت از جهانگیری و برهان و بالکسر حرفیست از حروف مخصوصه فارسی و این حرف در تعریب بفا بدل شود چون پیل و فیل و سپید
و سفید و بباء موحده چون پرده و برده و تپ و تب و بجیم عربی چون پالیز و جالیز و بغین معجمه چون پوزن و غوزن و بکاف تازی چون پنج و گنج بمعنی جنگ و چشم و بلام چون سپر اندرب و
سپر اندیل و بمیم چون پای سار و گو سمارو گ بمعنی کبوتر و بواو چون چابر یاده و چارده **پیکانی** بالفتح جنسی از لعل و نوعی از نوشادر و قسمی از یاقوت از چراغ هدایت و برهان و سراج **پیلان معبر**
پیلان کلان که بر آنها نشسته از دریا عبور کنند **پیرانه سر** بمعنی حالت پیری از سراج اللغات و در خیابان نوشته که لفظ آنه گاهی مفید بمعنی وقت باشد و معنی آن در وقت پیری
سرست که عبارتست از سپیدی موی سر **پینکی** بکاف عربی بر وزن زیرکی بمعنی غنودگی و مقدمه خواب از مصطلحات **پیشدستی** بمعنی نیابت و سبقت نمودن **پیشانی** دو معنی
دارد اول معروفست دوم بمعنی بختی و نیک سرمی در شوخی از لطائف و در مصطلحات بمعنی لیاقت و شایستگی آمده و در بهار عجم بمعنی وسعت و فراخی و بمعنی قسمت و نصیب

باب تای فوقانی

فصل تای فوقانی مع الف ✤ تا در لغت عرب خاک نرم و در فارسی بمعنی عدد چنانکه یکتا و دوتا و بمعنی ته جامه وغیره و بمعنی تخته کاغذ و مخفف تا که بر سر زبانها بند
و بمعنی هرگز و زنهار چنانکه **بیت** صاحب غرض تا سخن نشنوی ✤ وگر کار بندی پشیمان شوی ✤ **مصرعه** تا درشتی هنر نپنداری ✤ و برای تنبیه یعنی برای آگاهی دادن چنانکه **بیت**
تا چه خواهی خریدن ای مغرور ✤ روز درماندگی بسیم دغل ✤ و بمعنی اگر که کلمهٔ شرط است عرفی گوید **بیت** تا تیغ بکف یابی بر تیغ و دستی زن ✤ تا سنگ بکف آید بر شیشهٔ
هستی زن ✤ و برای ابتدای زمان چنانکه **مصرعه** تا عشق تو در سینه مکان کرد کراجا ✤ و برای انتها آید گاهی زمانی باشد چنانکه ع تا بروز هیر اپیاپی باده ✤ و گاهی
مکانی چنانکه ع ز شرق تا بمغرب طشتی از زر ✤ و برای ربط قائم مقام کاف ربط آید ع بفرمود تا داغ شان بر کشند ✤ و برای اختصار آید چنانکه **بیت** بفرمود تا کاردانان قوم
سوی گیده رفتند زان مرز و بوم ✤ و برای مهلت آید **بیت** ز من صورت نه بند دمعنی آزار خاطرها ✤ بیا و کس نیایم تا نباشم بار خاطرها ✤ و برای بیان آید یعنی قائم مقام کاف بیانیه چنانکه **بیت**
عمر گرانمایه درین صرف شد ✤ تا چه خورم صیف و چه پوشم شتا ✤ **بیت** دبیران نگر تا بروز سپید ✤ قلم چون تراشند از مشک بید ✤ و برای نتیجه و ترتب فائده آید **بیت** چشم من گر بهر گوشه روان سیل بهر
تا سهی سرو ترا تازه تر آبی وارد ✤ **مصرعه** بیا تا گل برافشانیم و می در ساغر اندازیم ✤ و بمعنی جان هم و همین که یعنی برای شدت التزام بین الامرین سرعت ترتب امر ثانی بر اول چنانکه بگوئی تا موش
از سوراخ بر آید گربه اش خورد در نظم صائب گوید **بیت** تا ترا از دور دیدم رفت هوش و عقل من ✤ میشود نزدیک منزل کاروان از هم جدا ✤ و تا اسمی یعنی تا بدون نقطه برای خطاب واحد آید
وآن دو قسم است یکی تا که مضاف الیه فتحه آن در اواخر اسماء آید و معنی تو دهد چنانکه روحت خولست و غلامت نیک دوم مفعول واقع شود و آن را در اواخر افعال و اسما آید چنانکه آپ دوانیدم
مصرعه نگویمت که همه ساله می پرستی کن ✤ و بمعنی خود آید ع گیرم که غمت نیست غم ما هم نیست ✤ ع بر ابت آیم ساکردی جبینم ✤ و زائد آید چون ناشبت و باشت و بمعنی تکیه و فرامش
و فراموشت و دسترس و دسترست و تا در عربی هشت قسم آید تا تانیث که در آخر اسما واقع شود و در حالت وقف ها گردد ضاربه و مضروبه و فاسقه و مستوره و تای مصدریه چون ضاربیه و مضروبیه
و رحمت و قناعت و غفلت و تای وحدت چون تمره بمعنی خرمای واحد و حمامه بمعنی کبوتر یا قمری واحد و تای زائده چون تا تمرتین و تای مبالغه چون تا علامه و فهامه و تای عوض چون
عده که در اصل عد بود و تا نقل اسمی تا که برای نقل کلمه از معنی وصفی بسوی معنی اسمی می آید چون تای کافیه و خلیفه زیرا که این هر دو لفظ در اصل بدون تا بودند و معنی وصفی میداشتند حالا که
از آن معنی وصفی منقول گشته اسم شدند تا بجهت دلالت بر همین معنی آوردند و تای قسم و این جز بر لفظ الله در نیاید چون تالله بمعنی قسم خدا و این حرف بجیم تازی بدل شود چون غمارت و غماج
چنانکه در فرهنگ تو سمی آمده است و لت و لج بجیم فارسی چون تسمی و چسمی باد انجل که بی صدا باشد و بدال مهمله چون نوت و نود و بسین مهمله چون سیر بوزن و معنی تیر که مقابل کند هست
و بکاف عربی چون شتک و چاشک بمعنی اول روز و در تعریف ثبای مثلثه و بطای مهمله بدل شود چون طهمورث معرب تهمورث بدو تای فوقانی **تاسا** بسین مهمله اندوه و ملال
و اضطراب و بیقراری از برهان و لطائف **تاب** بمعنی طاقت و توانائی و بمعنی رونق و بمعنی روشنی و بمعنی پیچیدگی و بمعنی گرمی امر بر پیچیدن امر بر دویدن و امر بر روشن کردن این لفظ
اکثر بقرینه مرادف افادهٔ معنی میکند چنانکه تاب و طاقت و پیچ و تاب و آب و تاب و تب و تاب و رنگ و تاب و لفظ تاب هرگاه که بمعنی پیچ باشد بکلمه خوردن و افتادن و افگندن
و گرفتن و دادن مستعمل شود از بهار عجم **تائب** بکسر همزه که حرف سوم است توبه کننده **تاهب** بفتح اول و ثانی و تشدید های مضموم ساخته و آماده شدن **تابوت** صندوق مرده
تارت یکبار و یکمرتبه از کنز و منتخب **تارات** جمع تارت و بعضی نوشته که در فارسی مبدل تاراج است **تامات** بسکون ثانی و تشدید میم بمعنی کاملات و این جمع تامه است که مؤنث تام
باشد و تام بتشدید میم اسم فاعل است از تمام که مصدرست **تاجیج** بدو جیم عربی زبانه زدن آتش **تاراج** غارت کردن لفظ فارسیست بکلمه دادن و کردن مستعمل شود از بهار عجم **تاریخ**
وقت چیزی پدید کردن از منتخب و در اصطلاح تعیین کردن مدتی را از ابتدای امر عظیم و قدیم مشهور تا ظهور امر ثانی که عقب اوست تا که دریافته شود در زمانه آینده دیگر مدت ظهور این امر
ثانی بلحاظ نسبت بعد مدت امر قدیم مشهور اول **تالد** بکسر لام مال کهنه و قدیم از کنز و منتخب **تابید** جاوید کردن از منتخب **تاشکند** بفتح کاف فارسی شهریست در توران **تارو پود**
بسکون واو عاطفه و ضم بای فارسی و واو معروف تارهای طول و عرض جامه که بهندی تانا بانا گویند **تار** معروف است و ریسمان جامه که بهندی تانا گویند و بمعنی تاریک و بمعنی میان سر و درین صورت
مخفف تارک است و نام درختی مشابه بدرخت خرما و بمعنی سفر **تا** مرست که برای ثقیل هندیست و در ترکی تا بمعنی تنگ است که ضد فراخ باشد **تاجر** بکسر جیم سوداگر و کسانیکه بفتح

و ضم جیم خوانند محض غلط **تارمار** بمعنی زیر و زبر و کج مج و پریشان و پراگنده و گاهی بهمین معنی تار و مار هم می آید از کشف و سراج اللغات و مصطلحات **تالار** چهار ستون در زمین
فرو برده بالای آن مانند تخت ز چوب و تخته پوشند از رشیدی و سراج اللغات و مصطلحات و جهانگیری و برهان ظاهر اینست که بهندی آنرا اٹاری گویند **تابعدار** از این لفظ غلط ست
چرا که لفظ تابع که صیغهٔ اسم فاعلست ترکیب بلفظ دار حاجت ندارد اگر اتفاق افتد بجایش تبعدار بدون الف یا فرمان بردار باید گفت **تار** مخفف تاره از لطائف
و در لغت بابا بمعنی تاختن و بمعنی محبوب **تاج خروس** گلیست سرخ رنگ که در دیار ما آنرا کلغه گویند **تانس** خو گرفتن بچیزی **تاسیس** استوار کردن و بنیاد نهادن
و نام حرفی از حروف قافیه از منتخب و شمسی **تارش** بکسر زای معجمه دیو بند از برهان **تاش** بشین معجمه بمعنی خداوند و یار و شریک و در ترکی یکی از الفاظ شرکت ست چنانکه
کلمهٔ هم که برای شرکت مستعمل میشود چنانچه همراه و هم سبق و همچنین لفظ تاش در آخر اسمی آمده برای اشتراک پس خواجه تاش بمعنی هم خواجه باشد یعنی بندگان یک خداوند و تا بمعنی همدل و کش
باشد که لفظ ترکیست و بمعنی کلفت که بر روی بعض مردم پدید آید و بمعنی یار دخانه و غلام نیز آمده و در ترکی سنگ را گویند از برهان و جهانگیری و کشف و مدار و لغات ترکی **تالاش**
بر وزن شاباش بمعنی سعی و جستجو ظاهرا غلط است چرا که در کلام اساتذه و کتب لغت نیامده مگر آنکه بگوئیم این لفظ ترکیست و در ترکی حرکات را بحروف علت مینویسند پس الف اول
بفتح تای فوقانی نوشتن این لغت درست باشد و خواندنش نادرست **تاج شمع** شعلهٔ شمع از مصطلحات **تاغ** بغین معجمه کوه از لغات ترکی و در سراج اللغات نوشته که تاغ و تاخ و داغ بغین معجمه
و ثانی بخای معجمه درختی ست که آتش چوب آن دیر ماند و قوسی گوید که قریب به ده روز و در سامانی نوشته که آنرا آزاد درخت نیز گویند چنانکه دهقانیست **تای تشریف** یک خلعت مصطلح از [illegible]
تالیف دو چیز یا چند چیز را با هم پیوستگی و ربط دادن و بمعنی جمع نمودن با ترتیب و گاهی تالیف که مصدرست بمعنی اسم مفعول نیز می آید در نصوص کتابی باشد که در آن از چند
کتب مطالب شتی را جمع نموده باشند و این مستفاد است از کتب لغت و شروح **تالف** بر وزن تاسف الفت و دوستی بهانگری یافتن از منتخب و کنز و غیر آن **تانف** بضم نون مشدد
عار و ننگ داشتن از منتخب **تائق** بکسر همزه بمعنی شائق از نهایه **تاتق** بفتح اول و فتح همزه و ضم تای فوقانی مشدد آرزومند شدن و به خوشدن از لطائف **تاک** بکاف
عربی درخت انگور و نام قومیست در نواحی دهلی و گجرات از مدار و برهان **تاجک** بکسر جیم عربی و کاف عربی اولاد عرب که در عجم بزرگ شده باشد و اکثر ایشان سوداگر باشند
لهذا از تاجک گاهی سوداگر مراد باشد از برهان و سراج **تارک** بفتح رای مهمله بمعنی میان سر آدمی و فرق سر از برهان و مدار و این تصغیر تارست که بمعنی میان سرست **تاریک**
در استعمال این لفظ خاص ست و لفظ تیره عام چرا که هر چیز که تاریک باشد آنرا تیره میتوان گفت و آنچه تیره باشد آنرا تاریک نمیتوان گفت از چراغ هدایت **تاجیک** زاده که
در عجم کلان شود و نام ولایتی در طائفه که غیر عربی باشد از لطائف و سراج و در لغات ترکی بمعنی اهل فرس نوشته **تال** دو پیاله کوچک کم عمق باشد از برنج که هنگام رقص و سرود با هم زنند
و بصدای آن اصول سرود نگاه دارند و این لفظ هندیست از برهان و بهار عجم **تاویل** بازگشت کردن از چیزی و تعبیر خواب و حیلهٔ شرعی و در اصطلاح گردانیدن کلام از ظاهر بسوی
جهتی که احتمال داشته باشد و نیز عاقبت پدید کردن و گویند که تاویل مشتق از اول است پس تاویل گردانیدن کلام باشد بسوی اول و بیان کردن از عبارتی بعبارت دیگر از منتخب
و مدار و فرهنگ حسینی و زبدة الفوائد و این از تحقیقات خان صاحب عبدالکریم خان مغفورست **تالامال** بمعنی پریشان از برهان **تامل** اندیشه نمودن از منتخب **تاهل** بر وزن تامل زن خواستن
و صاحب عیال و اطفال شدن از منتخب **تاجیل** بکسر جیم بر وزن تفعیل مهلت دادن **تاکید المدح بما یشبه الذم** ستایش کسی بوجهی نمودن که اگر بعد از آن خواهد که برای تاکید ستایش
صفت دیگر افزاید بلفظی آغاز کنند که سامع را تصور آن شود که بعد ازین ذم خواهد کرد ولیکن چون بصفت کمالی دیگر موکد بسازد سامع را نشاط افزاید بیت لبش روح پرور دمی سیفر و شد
شبش مهر فرسا ولی روز کوش * و تاکید الذم بما یشبه المدح خلاف آنست **تالم** در یافتن از منتخب و شمسی و کنز **تام** بتشدید میم بمعنی تمام و کامل **تابین** در پی چیزی شدن
و پس چیزی رفتن از صراح و منتخب و صاحب بل الاغلاط نوشته که این مصدرست بر وزن تفعیل بمعنی پیروی مگر استعمال این مصدر بمعنی اسم فاعل درست یعنی پیروی کننده چنانچه جمع این
تابیان **تابناک** [illegible] ارند **تابدان** روزنیکه در عمارت برای آمدن روشنی آفتاب گذارند **تاردان** ظرفیکه در آن بربط و طنبور و ستار تارها را نگاه دارند تا عند الحاجت بکار آید **تازیان**
شتابان از لطائف و بمعنی عربان عربی زبانان **تابعین** باصطلاح محدثین جماعهٔ مسلمانان که یکی یا بیشتری از اصحاب رسول را بعد ملاقات نموده باشند و تبعهٔ تابعین آنانکه تابعین را
دیده باشند **تامو** نوعی از شراب از برهان **تاغه** بغین معجمه خالو از لغات ترکی **تاسه** بسین مهمله بمعنی اندوه و ملال و بمعنی اضطراب و بیقراری از برهان و لطائف و بهار عجم **تابخانه**

بمعنی حمام و خانهٔ تنور و آن تنور باشد یا بخار از جهانگیری و بمعنی خانهٔ جالی دار و مشبک و جایگه در آن پیچ و تاب حاصل شود **تابه** قرص آهن که بر آن نان پزند و بهندی توا گویند **تافته**
قماش ابریشمی از بهار عجم **تازیانه** آنچه بدان اسپ را زنند بهندی کوڑا مرکب از تازی که اسپ تازیست و آنه کلمهٔ نسبت **تاله** از باب تفعل حق پرستی و متاله بضم میم و فتح همزه و کسر لام
مشدد عبادت و زاری کننده از فرهنگ اخلاق ناصری **تاتوره** بضم تای فوقانی و واو معروف نباتیست که ثمر آن زهر باشد و بهندی دهتوره گویند **تادیه** بکسر دال
و فتح یای تحتانی بمعنی رسانیدن و گزاردن وام ادا کردن از منتخب و صراح **تاقی** بکسر قاف کلاه از لغات ترکی **تازی** بزای معجمه بمعنی زبان عربی و بمعنی اسپ تازی و بمعنی سگ
شکاری از برهان و در سراج اللغات نوشته که تازی بمعنی عربی و این منسوب بتاز است چون لفظ تاز بمعنی تازنده نیز آمده و در اوائل اسلام عربان تاخت و تاراج بسیار
در ایران کرده اند بدین جهت نسبت بتاز کرده **تانی** بفتح اول و ثانی و تشدید نون مکسور بمعنی درنگ و دیر از کشف کنز و نوشته اند که این خود از اناست که بکسر اول باشد بمعنی درنگ
و دیر و در وقت چیزی یافتن **تاسی** بفتح اول و ضم ثانی و تشدید سین مهمله مکسور اقتدا و پیروی کردن از منتخب **تامی** بمعنی جامه و بمعنی عدد بمعنی تو که آن را تا دلای نیز گویند از برهان و
جهانگیری و مدار و بمعنی تختهٔ کاغذ و بمعنی طاق که ضد جفت باشد نیز گفته اند **تازه دماغی** دانائی و خوشحالی **تالی** بمعنی در پی رونده هم فاعلست از تلو که بالکسر بمعنی پس چیزی
رفتن است و گاهی بمعنی قائم مقام آید و باصطلاح منطق بمعنی جزو ثانی قضیهٔ شرطیه و جزو اول آن را مقدم گویند چنانکه در قضیهٔ حملیه موضوع و محمول گویند در شرطیه مقدم و تالی اند
چنانچه ان کانت الشمس طالعة فالنهار موجود جزو اول که ان کانت الشمس طالعة باشد مقدم گویند و جزو ثانی را که فالنهار موجود باشد تالی نامند و این [illegible] از تلوست نام [illegible] چهارم و تفصیلش در تحقیق لفظ
مجلی باید جست از شرح نصاب و غیر آن **تاری** مخفف تاریک از شرح نصاب و سراج اللغات **تانیث معنوی** باصطلاح نحویان همیکه در آن علامات تانیث که تای فوقانی در آخر و
الف ممدوده و مقصوره است هیچ یکی نباشد مگر در استعمال عرب ضمیر مونث بسوی آن راجع کنند یا علم مونث باشد که در آن علامات تانیث نباشد چون شمس و ارض و عقرب و هند و زینب
تاجر ملکی نام مردی که ترسا [illegible] **فصل تای فوقانی مع بای موحده** تبرا بر وزن تمثل بمعنی بیزار از لطایف **تباب** بفتح هلاکت و زیانکاری از لطایف **تبت** بر وزن علت
و شدت نام جائیست مشک خیز در میان شرق و شمال کشمیر که مشک خوب از انجا آرند و بتخفیف موحده نیز آمده از برهان و سراج اللغات **تبعیت** بفتحتین و کسر عین مهمله و تشدید تحتانی پیرو شدن
تبعات بفتح اول و ثانی پیروان و لوازم چیزی و گاهی مراد از عقوبات معاصی باشد و تبعات اقتحام کنایه از رنجها و مشقتها **تبرزد** قند سفید نبات شده چون از غایت
سختی قابل آنست که آن را به تبر بشکنند تبرزد نام کردند و طبرزد معرب آنست و در سراج اللغات نوشته که تبرزد شکر سفید و سخت که گویا اطراف آن به تبر تراشیده اند **تبلد**
بر وزن تولد بمعنی کندی فهم **تباعد** از همدیگر دور شدن از منتخب و کنز **تبر** بالکسر بمعنی طلا که بفارسی زر گویند از لطائف و کنز **تبار** بفتح در عربی بمعنی هلاکی و در فارسی
بمعنی خاندان و اولاد از منتخب و مدار **تبختر** بفتح اول و ثانی و سکون خای معجمه و ضم تای فوقانی بناز و غرور خرامیدن بر وزن تفعلل [illegible] مزید **تبور** خسران و هلاک و کاهلی از لطائف
تبذیر [illegible] بذال معجمه پراگنده کردن و پدید آمدن گیاه از زمین و بی اندازه خرج کردن از منتخب **تبحر** بر وزن تفکر بمعنی بسیار علم شدن از کنز **تبادر** باهم شتافتن و پیشی گرفتن در کار
از کنز **تباشیر** گاهی این را معرب ده طباشیر گویند و آن دوائی باشد سپید قدری مائل بکبودی که از میان نی پیدا شود و بمعنی روشنی اول صبح نیز می آید از مدار و جهانگیری و در سراج اللغات
نوشته که تباشیر بمعنی اوائل هر چیز و تباشیر صبح اول صبح و سپیدهٔ آن و درینصورت لفظ عربیست چنانکه قوسی تصریح کرده و تباشیر دوای سپید که از نی پیدا میشود فارسیست و طباشیر از طباشیر
مطبقه معرب آنست **تبریز** بالفتح نام شهریست در آذربایجان از اقلیم پنجم و نام شعبه از موسیقی از چهار شربت و غیره و مردمان آنجا اکثر آهنگر اند و جلال الدین سیوطی در لب اللباب نوشته
که تبریز بالکسر شهریست قریب آذربایجان و این معرب آنست **تباغض** باهم بغض و عداوت داشتن از کنز **تبسط** بر وزن تفاعل ماخوذ از بسط که بالفتح بمعنی کشادگیست **تبیع**
بر وزن ربیع در آخر عین مهمله گاو یکساله از شرح نصاب و کنز **تبع** بفتحتین پیروی کردن و بمعنی پیروان احد جمع هر دو آمده **تبرع** بر وزن تقدم بمعنی بخشیدن چیزی
و کردن کاری که واجب نباشد از منتخب و گاهی مجازا بمعنی عبادت نفل آید **تبلیغ** بمعنی رسانیدن **تبوراک** طبل کوچک که زراعان زنند بجهت رانیدن طیور و نیز نام دو چوب است
که زراعان بر یکدیگر زنند که تا مرغان بگریزند و بمعنی غربال و خوان و کفچهٔ آهنی از لطائف و جهانگیری **تبوک** بفتح اول [illegible] باشد و نام موضعی میان حجر و ناحیهٔ شام که
غزوه آنجا مشهور است از لطائف **تبرک** ببرکت داشتن و مبارک گرفتن از کنز و گاهی بمعنی متبرک آید و در صورت مصدر معنی اسم مفعول باشد **تبت یدا** [illegible] هر دو دست تو **تبارک** بفتح رای مهمله [illegible]

و مبارک گردیدن و بلند شدن و پاک گشتن و زیاده شدن و بزرگ شدن و بالفتح را صیغهٔ ماضی معلوم از باب تفاعل یعنی بزرگ شد چون اسم الهی را حال واقع میشود لهذا معنی بزرگ ست مراد باشد و نام سورهٔ قرآنی **تبجیل** بر وزن تفصیل بزرگ داشتن و عزت کردن و تعظیم کردن از کشف و منتخب **تبعل** بضم عین مهمله مشدد شوهر شدن **تبتل** بفتحتین و تشدید تای فوقانی مضموم باخدا گرویدن و دل از دنیا بریدن از لطائف **تبسم** آهسته خندیدن از منتخب و صراح و بهار دانش بلفظ تبسم نمودن بمعنی نفس زدن و دم بخود کشیدن گاهی بر دم زدن و اظهار لاف و گزاف مراد باشد **تبرم** بر وزن تبسم استخاره شدن و بتوه آمدن و ملول شدن و مانده شدن از منتخب وغیره **تبیان** بالکسر مصدر ست از باب تفعیل یعنی روشن و هویدا شدن و معانی آشکارا کردن از شروح نصاب و صراح و لطائف و اکثر نوشته اند که گاهی بر نفس کلام هم اطلاق کرده میشود **تبن** بکسر اول و سکون ثانی کاه خشک از کنز و منتخب **تبیین** بالفتح و دو یای تحتانی بر وزن تمییز و تعبیر بمعنی بیان کردن و آشکارا ساختن از منتخب و صراح و غیر آن **تبرخون و طبرخون** چوبی باشد سرخ و سخت و گران از رشیدی و سراج اللغات و برهان و بعضی گویند که آن صندل سرخ ست و در برهان بمعنی بقم **تباین** بفتح اول و ضم یای تحتانی بمعنی تفاوت و فرق بودن و جدائی میان دو چیز **تبرزین** نوعی از تبر باشد که سپاهیان در زین اسپ نگاه دارند از برهان و سراج اللغات **تبیدن** گرم شدن و بمعنی اضطراب و بیقراری بمجاز ست و بطای حطی نوشتن رسم متأخرین ست از بهار عجم **تبخاله** بالفتح و خای معجمه آبله های خرد که از گرمی تب بر اطراف لب پدید آید و این علامت مفارقت تب ست بلفظ افتادن و دمیدن و زدن مستعمل و درین لفظ قلب اضافت ست و تبدیل بای فارسی بعربی و زیادت های هوز با بای فارسی بدون های نیز آمده از بهار عجم و سراج اللغات **تبیاره** تب و لرزه از لطائف و در بهار عجم نوشته که تبیازه بزای معجمه بمعنی تب و لرزه بلفظ گرفتن و افتادن و زدن مستعمل **تبعه** بفتح اول و ثانی و فتح عین مهمله تابعان و پیروان این جمع تابع است و لوازم و لواحق چیزی و بفتح اول و کسر بای موحده کار بد و عاقبت بد از منتخب وغیره **تبقیه** بر وزن تصفیه باقی داشتن از کنز **تبارک الله** بفتح رای مهمله بزرگ شد و پاک شد الله تعالی و استعمال این در مدح بوقت تعجب باشد **تبیره** بفتح اول و کسر بای موحده و یای معروف بمعنی طبل و کوس و دهل از کشف و رشیدی **تبصره** بفتح اول و سکون ثانی و کسر صاد بینا کردن و مراد از عینک نیز داشته اند از شمسی و منتخب و کنز وغیره **تبتی** بکسر اول و تشدید موحده مفتوح و کسر فوقانی منسوب به تبت که شهریست در کوهستان جنوب هندوستان قریب کشمیر

فصل تای فوقانی مع تای فوقانی

تتماج بالضم و جیم عربی نام قسمی از آش ست در ترکی از لطائف و سراج و مدار **تتر** بفتحتین مخفف تاتار که شهریست در ترکستان **تتابع** بضم بای موحده پیاپی شدن از منتخب **تتبع** بفتح هر دو تای فوقانی و بای موحده مشدد مضموم در پی چیزی رفتن و طلب آن از منتخب و در مدار تفحص و تلاش و کنز پیروی کردن **تتق** بضمتین بمعنی سراپرده از بهار عجم و مؤید و مدار و کشف و نیز صاحب کشف نوشته که این لفظ عربی نیست **تتمیم** بر وزن تعظیم بمعنی تمام کردن **تتن** بضمتین در ترکی تنباکو را گویند **تتمه** بفتح تای اول و کسر تای ثانی و تشدید میم مفتوحه بمعنی بقیه و آخر هر چیز و کسانیکه بکسر اول و فتح ثانی خوانند خطاست از کشف **تترے** بفتح هر دو تای فوقانی منسوب بتتر که مخفف تاتار ست و آن ملکی ست از ترکستان سال کنان آنجا در سابق کافر بودند

فصل تای فوقانی مع ثای مثلثه

تثریب سرزنش و ملامت کردن از منتخب **تثاوب** بفتح اول و ثای مثلثه و ضم همزه که بصورت واو ست و بای موحده بر وزن تفاعل حرکتی طبیعی ست که بجهت دفع بخارات دهن باز میگردد و بفارسی فاژه و دهن دره گویند و بهندی جماهی نامند **تثلیث** باصطلاح منجمین بودن قمر با سعد بفاصلهٔ پنج برج یا نه برج چنانچه قمر در حمل باشد و مشتری در اسد یا آنکه مشتری در قوس باشد و مقصود از حمل تا اسد پنج خانه است و از حمل تا قوس نه خانه و این نظر تمام دوستی باشد و این ستاره سعد ناظر و خادم باشد قمر را و این را تثلیث از آن گویند که در میان قمر و سعد بحساب ثلث و سوم حصهٔ فلک باشد و آن چهار برج بود باینطور که سه برج سالم و بقدر یک برج از جمیع کردن درجات برج قمر و برج سعد حاصل آنکه میان قمر و سعد بفاصلهٔ یکصد و بیست درجه حائل باشد و اگر بفاصله سه برج یا یازده برج باشد این نظر را تسدیس گویند و این هم دوستی باشد و اگر بفاصلهٔ چهار برج یا ده برج باشد این تربیع ست نظر نیم دشمنی دارد و اگر فاصله یک برج یا هفت برج باشد این را مقابله گویند این نظر تمام دشمنی است و اگر دو کوکب در یک برج باشند آنرا قران گویند بنظر تربیع در جمیع کارها گیرند مگر تربیع ماه با مشتری برای بنای مسجد و کندن چاه و جوی بهتر و تربیع ماه با عطارد برای تعلیم خوب باشد از شرح قران السعدین و مؤید و مدار و دیگر رسائل **تثمیر** میوه چیدن و بمعنی نفع یافتن **تثاقل** گرانبار شدن و گرانی خاطر

فصل تای فوقانی مع جیم

تجارب بر وزن تفاعل همدیگر را آزمودن و بکسر رای مهمله جمع تجربه **تجنب** دور شدن و یکسو شدن از منتخب **تجدید** از سر نو ساختن و در منتخب نو کردن **تجرید** برهنه کردن چیزی را از زوائد آنکه بر آن باشد و پیراستن و اصلاح نمودن و نام کتابی از منتخب **تجوید** نیکو کردن و سره کردن و حروف بمخارج ادا کردن **تجرد** برهنه شدن و برهنگی و مجازاً بمعنی ترک دنیا و قطع علائق **تجلد** بضم لام مشدد جلدی و چالاکی نمودن در مقابل دشمن **تجه** حرف سوم بای موحده مضموم مشدد دیگر دانستن

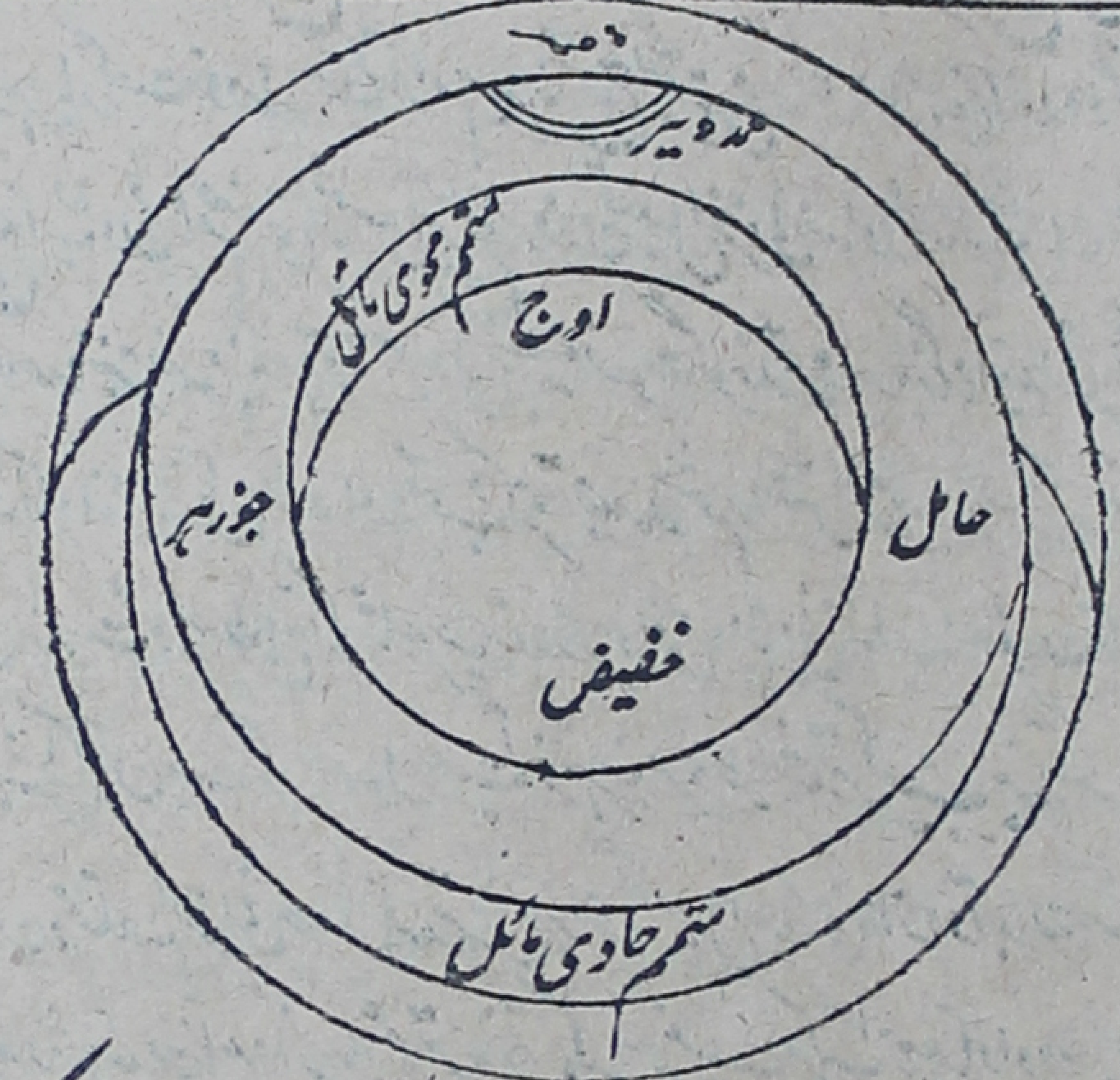
از کنز و منتخب **تجاسر** بضم سین مهمله دلیری کردن و شوخی و گستاخی کردن از کشف و کنز و منتخب **تجار** بالضم و تشدید جیم سوداگران و این جمع تاجرست **تجهیز** بر وزن تجویز ساختن اسباب مرده و ساختن اسباب عروس **تجهز** آماده شدن از منتخب **تجسس** جستجو کردن و خبر پرسیدن از منتخب **تجمش** بر وزن تفعل از جمش که بالفتح ست و در منتخب نوشته که جمش بالفتح ستردن موی و آواز باریک و بازی و عشق ورزیدن بکسی **تجرع** بالفتحتین و ضم رای مهمله مشدد و عین مهمله بمعنی جرعه جرعه نوشیدن و اندک اندک نوشیدن از منتخب و غیر آن **تجویف** خالی کردن و در محاوره آنچه که در میان چیزی خالی باشد **تجفیف** خشک کردن از کنز و منتخب **تجاهل** با وجود دانستن خود را نادان وانمودن و نادانسته وانمودن **تجمل** شان و شکوه و جمال و آرایش خود نمودن از کنز و منتخب **تجسم** بسین مهمله برگزیدن کسی را از میان قوم و قصد کردن بچیزی و تناور شدن و بکار بزرگ شدن از منتخب **تجشم** بشین معجمه رنج و مشقت کشیدن از کنز و منتخب و مدار **تجربه** بفتح اول و سکون جیم و کسر رای مهمله بمعنی آزمایش و با لفظ گرفتن و کردن مستعمل از بهار عجم و منتخب و تذکره و تفرقه نیز بر وزن تجربه است که مذکور ست **تجزیه** بزای معجمه پاره پاره کردن و تقسیم کردن چیزی را از منتخب و غیر آن **تجلیه** زدودن و تجلی و روشن و آشکارا کردن **تجلی** آشکارا شدن از کنز و در منتخب روشن و آشکارا کردن و جلوه کردن و باستعمال فارسیان کنایه از غلبه نور الهی که موسی علیه السلام را بر طور ظاهر شده بود و موسی علیه السلام از آن بیهوش شدند پس تجلی با لفظ داشتن و بخشیدن و تراویدن و دمیدن و کردن مستعمل از بهار عجم و گاهی فارسیان تجلی را تجلا میخوانند اگرچه یای ما قبل مکسور را الف خواندن خلاف قاعده عربیت لیکن این تصرف نوعی از تفریس ست چنانکه تمنی را تمنا و تماشی را تماشا میخوانند **تجنی** بنون مشدد مکسور گناه بر کسی بستن

فصل تای فوقانی مع حای حطی

تحت الثری عبارت از زیر زمین چه ثری بفتح اول و ثانی خاک نمناک را گویند **تحارب** بضم رای مهمله با هم جنگ کردن از کنز **تحیت** بفتح اول و کسر ثانی و تشدید یای تحتانی مفتوح سلام گفتن و دیر ماندن و پادشاهی و ملک از صراح و منتخب **تحمید** نیک ستودن و پی در پی ستایش کردن از منتخب **تحدید** تیز کردن و حد چیزی پیدا کردن از منتخب **تحذیر** بالفتح و ذال معجمه مکسور بمعنی ترسانیدن از کشف **تحریر** آزاد کردن غلام و کنیزک و بمعنی نوشتن و پاکیزه گفتن و نوعی از نغمه که به پیچیدگی آواز باشد بهندی گنگری گویند و بمعنی خطهای باریک که از موقلم بر نقوش و تصاویر کشند و نام کتاب در علم اشکال هندسه از اقلیدس از کنز و کشف و بهار عجم و مصطلحات **تحشیر** بشین معجمه تنگ داشتن نفقه بر اهل و عیال از لطائف **تحجر** بفتح اول و فتح حای مهمله و ضم جیم مشدد مثل سنگ سخت گردیدن چیزی **تحریر** بهر دو رای معجمه تیز کردن از صراح **تحرز** بر وزن تصرف و تقدیم رای مهمله بر زای پرهیز کردن و خویش را نگاهداشتن از منتخب **تحریض** برای مهمله و ضاد معجمه کسی را بر جنگ برانگیختن از کشف و مدار **تحت الشعاع** کنایه از دو سه روز یا سه روز که در آخر هر ماه میباشد که جرم قمر در آن ایام از غایت باریکی از باعث قرب شمس بزیر شعاع و روشنی شمس از نظر معدوم میگردد و آن ایام منحوس ست **تحف** بضم اول و فتح ثانی جمع تحفه مستفاد از فصول اکبری **تحریف** گردانیدن سخن و چیزی را از وضع و حالت خود و موضوع خود از منتخب **تحت الحنک** بفتح حای مهمله مفتوح و فتح نون معمول هادست که یک پیچ عمامه از تحت حنک گذرانیده بسر پیچند و حنک بفتحتین بمعنی کام زیرین از مصطلحات **تحریک** جنبش دادن و گاهی مجازا بمعنی رغبت دادن و در غلطانیدن آید **تحرک** جنبیدن **تحلیل** از هم گشادن چیزی را و حلال کردن و بجای فرود آمدن و فانی کردن چیزی را و گداختن و باصطلاح معما و بخش کردن لفظی را یا زیاده و هر بخش معنی علیحده گرفتن و بعضی را اجمال خود گذاشتن چنانکه در معمای اسم اسد لفظ اسباب را بتحلیل و تجزیه کرده یکی اس و دوم باب و هر دو لفظ مراد معنی ایشان چرا که لفظ اس بحال خود ماند و از لفظ باب مرادف او که در ست خواسته شد و از لفظ در حرف را بعمل استقاط که کلمه لا انتها اشارتست بدان حذف نمودند پس لفظ اس ابدال که از کلمه در باقیمانده ملحق کردند تا اسد حاصل شد **تحویل** گردیدن و گشتن و برگردانیدن لازم و متعدی هر دو آمده و مستعمل بمعنی سپردن و حواله نمودن و داخل شدن از کشف **تحتم** حرف ثالث تای فوقانی بر وزن تکلم بمعنی واجب کردن از کشف و کنز و منتخب **تحکم** دعوی کردن و غلبه کردن و حکومت و رود و خیابان نوشته که تحکم خواه نخواه حکم کسی قبول کردن **تحجم** بجیم بر آیدگی هر چیز و حجامت نمودن و مکیدن و باز داشتن در آمدن پستان از منتخب **تحشم** بفتحتین و ضم شین معجمه مشدد و خشم و غضب بمعنی و آن جاکران و خدمتگاران شدن **تحزن** بر وزن تاسف اندوهگین شدن از منتخب **تحصن** در حصار شدن **تحنن** بضم نون مشدد مهربانی کردن **تحریمه** تکبیر اولی بمعنی تکبیر که بعد نیت نماز گویند و این تکبیر از همه تکبیرات نماز اول میباشد و معنی اصلی این حرام گردانیدن خود کلام و بازی و دیگر حرکات و معاملات **تحیه** بفتح اول و کسر حای مهمله و فتح یای مشدده بمعنی سلام و درود و بمعنی زندگانی دادن و ملک و پادشاهی از صراح و کنز و منتخب **تحلیه** شیرین کردن و زیور بستن و کسی را صفت کردن

از منتخب **تجاسے** یکسو شدن از کشف وکنز **تجربے** بر وزن تسلے بمعنی صواب جستن و آزمودن و بتر جستن و زنگ کردن تجای وقصد دن بسوی قبله از لطائف و منتخب **تجافی** بکسر فا نیکو شدن جدا شدن از لطائف **فصل تای فوقانی مع خای معجمه** **تخم حنا** از مخزن معلوم شود که مفرباه است **تخریب** خراب کردن **تخت حساب** منجمان تخته حساب میباشد که بران خاک انداخته نقوش حساب طالع درست کنند **تخت** معروف و چاق شدن و فارغ از نشاء از مصطلحات و صاحب بهار عجم نوشته که تخت بمعنی اریکه شتر گست و در عربی و فارسی **تخال** بضم لام و بعد دجیم شک و وسواس در دل آمدن از کنز **تخریج** بیرون آوردن و ادب دادن بزرنگی **تخته بند** بمعنی حبس و قید و بمعنی محبوس و قیدی و بمعنی چوبها که چون کسی برد و پای شکسته بندند و بمعنی دست و پای شکسته که بران چوبها بسته باشند نیز آمده از رشیدی و برهان **تخته نرد** تخته که بران بازی نرد بازند **تخسیر** بمعنی کمی از لطائف و منتخب و صراح بمعنی هلاک کردن **تخش** بالفتح و شین معجمه کمان تیرانداز از بهار عجم و در برهان نوشته که نوعی از کمانست که تیر کوچک ازو دوقسمی از تیر است و در مصطلحات مرقوم ست که نوعی از کمانست که تیر ازان تعبیه انداز زند و در سراج اللغات آورده که **تخش** بالفتح بالا و صدر مجلس و نوعی از تیر و تیر آتشبازی را گویند چون تخشیدن بمعنی بالا اشستن ست تیر آتشبازی را بهمین سبب تخش نامند که در هوا بسیار بلند میرود و نیز نوشته که بعضی گویند که نوعی از کمان است **تخلیط** آمیختن و آمیزش کردن باطل در کلام از مدار **تخشع** بر وزن تکلف فروتنی و عجز کردن از کشف **تخویف** بمعنی ترسانیدن **تخاوف** باهم یکدگر خوف نمودن **تخالف** بضم لام مخالفت و دگرگونی **تخلف** بر وزن تصرف خلاف کردن وعده **تخماق** بالضم بمعنی میخ کوب و آن چوبی باشد که بدان میخهای خیمه کوبند این لفظ ترکیست از مصطلحات و لغات ترکی **تخریق** پاره کردن از لطائف **تخلق** بر وزن تملق خلق گرفتن و خو کردن و خوشخو شدن از منتخب و غیره **تخته شلنگ** ورزش کشتی گیران ست که هفت هشت تخته بدیوار قائم کرده وزنگها بسته بوضع معهود بران شلنگ زنند از مصطلحات و بهار عجم **تخته اول** لوح محفوظ از شرح مخزن اسرار **تخلل** رخنه شدن و خرابی و تباهی **تخلیل** بر وزن تفعیل خیال کردن چیزی کسی را در خیال انداختن **تخیل** بر وزن تکلف در خیال آوردن از منتخب **تخلخل** بدو خای معجمه اول مفتوح دوم مضموم جدا شدن اجزای چیزی از یکدیگر ضد تکاسف از منتخب **تخاقوئیل** بفتح اول و ضم قاف و کسر همزه سال مرغ چه تخاقو در ترکی بمعنی مرغ و ئیل بمعنی سال چنانکه دوره دوازده ماه را سال نامند همچنین ترکان را دوره دوازده سال مقرر است و هر سال را نامی علحده باسم جانوریست پس تخاقوئیل نام سال دهم است از جمله دوازده سال و کسانیکه نام ماه فهمند غلط است **تخم گل** گرهی باشد سرخ رنگ که بعد از برطرف شدن گل بر درخت گل پیدا میشود **تخوم** بضمتین نشانها و حدود میان دو زمین و نام شهر **تخته بر سر شکستن** خراب و رسوا کردن از مصطلحات **تخته زدن** رسم نصاری است که هنگام پرستش بضرب و اصول تخته بر تخته زنند از شرح گلگشتی **تخم چیزی بر افتادن** کنایه از نابود و معدوم شدن آن از مصطلحات **تخشیدن** بالا اشستن از برهان **تخمین** اندازه کردن **تخت سلیمان** نام مقامیست در کشمیر **تخت رونده** کنایه از اسپ **تخمه** در ترکی بمعنی درخت و نون زائده است و لفظ ده بهای مختفی بمعنی ده در **تخمه** بضم اول و سکون ثانی در فارسی اصل و نژاد و اولاد و بضم اول و فتح دوم و سوم در عربی بمعنی بدهضمی طعام که از امتلاء معده پیدا شود از برهان و رشیدی و لطائف و سروری و سراج **تخلیه** خالی کردن از کنز **تخطیه** بر وزن تصفیه بمعنی خطا گرفتن در کار کسی از کنز **تخاقوی** بفتح اول و ضم قاف بمعنی مرغ و این ترکیست از لغات ترکی نوشته شد **تخم بازی** روز نوروز و روز عید کودکان به بیضه های رنگین بازی کنند از مصطلحات **فصل تای فوقانی مع دال مهمله** **تدریج** درجه بدرجه و پایه بپایه چیزی را بسوی چیزی بردن یعنی آهسته آهسته کاری کردن **تدبر** بر وزن تفکر پس کار اندیشیدن از منتخب **تدبیر** در پس کاری در آمدن و در عقب کاری غور کردن از کشف و در صراح بپایان کاری نگریستن **تدمیر** هلاک کردن و بهلاک افگندن کسی را از منتخب **تدویر** بمعنی لغوی گرد گردانیدن چیزی و باصطلاح علم هیئت فلک کوچک که میان فلک دیگر باشد از منتخب بدانکه هر فلکی از افلاک هفتگانه مرکبست از چند افلاک یعنی از چند اجزای مدور و همه اسمای اجزا اینست ممثل و مائل و جوزهر و مدیر و خارج المرکز و حامل و تدویر پس در حامل و خارج المرکز تفاوت همین ست که در فلک شمس خارج المرکز نامند و در افلاک دیگر حامل گویند و ممثل و مائل و مدیر هر سه بر یک شکل باشند یعنی هر یکی ازین هر سه بعد مرکز شدن حامل انچه باقی ماند بدو متمم مختلف الثخن تا میت همگیر دیکی حاوی تحامل و دیگر محوی حامل و رقت حاوی و غلظ محوی انجا اوج و بسوی حضیض همچنین برخلاف یکدیگر بدانکه فلک قمر مرکبست از چهار اجزا یکی مائل و دوم حامل سوم تدویر چهارم جوزهر که محیط هر سه اجزای مذکوره است و فلک عطارد مرکبست از چهار فلک یکی ممثل و دوم مدیر سوم حامل چهارم تدویر و فلک شمس مرکبست از دو فلک یکی ممثل دوم خارج المرکز و تدویر ندارد و شمس در ثخن خارج المرکز خود بجای تدویر مذکورست و فلک زهره و مریخ

ومشتری و زحل هر یکی از نهامرکب است از سه فلک یکی ممثل دوم حامل سوم تدویر سوای شمس هر یکی از سیاره در کنارهٔ تدویر خویش مذکور است و تدویر در ثخن حامل خود در ینجا
شکل فلک قمر نوشته میشود که ازان سوای فلک عطارد شکل پنج فلک دیگر بقیاس میتوان آورد و چون از جوزهر قطع نظر کنند صورت
فلک زهره و مریخ و مشتری و زحل مشخص مے شود و چون جوزهر و تدویر هر دو را از نظر اندازند شکل فلک شمس ظاهر میگردد

تدریس سبق دادن تا بنشین خوبان و تحتانی و سین مهمله بجرگ آلودن تدقیق باریک کردن و نیک گوفتن از کنز و منتخب تدارک بضم رای مهمله دریافتن چیزی که فوت شده باشد
و بهمدیگر رسیدن از کنز تداخل بهم در شدن در یکدیگر از منتخب و باصطلاح اطبا در غذای منهضم غیر منهضم را آمیختن تداول بضم واو از یکدیگر دست بدست فرا گرفتن و
بنوبت از یکدیگر گرفتن از کشف و کنز و منتخب تدوین جمع نمودن و تالیف کردن از منتخب تدین بفتح اول و ثانی و ضم تحتانی مشدد دیندار شدن از کنز و منتخب تدهین
روغن مالیدن و چرب کردن تدسیه بالفتح و سین مهمله مکسور و تحتانی تباه کردن و گمراه کردن از منتخب تداوی دوا کردن و درمان نمودن از کنز و منتخب فصل
تای فوقانی مع ذال معجمه ❊ تذنیب بر وزن تقریب دنباله پیدا کردن چیزی را از منتخب تذبذب بفتح اول و ثانی و سکون موحده و ضم ذال معجمه دوم
دودله شدن و متردد بودن و جنبیدن چیزیکه بهوا آویخته باشد از منتخب تذهیب اندوده کردن از منتخب و کنز تذکار بالفتح ذکر نمودن و بالکسر خطاست چرا که سوای تبیان و تلقا
هیچ مصدری بر وزن تفعال بالکسر نیامده مگر اسم چنین و صفات بر وزن اکثر می آید چنانچه تمثال و تمساح و تلعاب بمعنی بسیار بازی کننده از رسالهٔ ابن حاجب تذکیر بیاد گردانیدن و بمعنی
یاد دهی کردن تذکره بتشدید کاف مضموم یاد کردن و بیاد آمدن تذلل فروتنی نمودن و عجز کردن و خود را خوار داشتن از صراح تذرو بفتح اول و ثانی که ذال معجمه است بمعنی
خروس صحرائی و بدال مهمله نوشتن و خواندن بمعنی کبک گفتن خطاست از جهانگیری و فرهنگ حکیم نورالدین و در سراج اللغات از فرهنگ قوسی نقل کرده که تذرو بذال معجمه مرغی از جنس ماکیان
و خروس که در بیشه استرآباد و مازندران بسیار باشد و بغایت خوش رنگ بود و باز سراج الدین علیخان آرزو قول قوسی را پسند نموده نوشته که مرا اعتماد بر قول قوسی است که صاحب لغت است تذکره بکسر کاف
بمعنی یادداشت و بمعنی یاد آوردن و پند دادن از کشف و کنز فصل تای فوقانی مع رای مهمله ❊ ترسا بالفتح نصارا و آتش پرست و این لفظ رومی است از برهان و سراج ترطیب تر کردن و تری
در مزاج آوردن ترتیب راست کردن هر چیزی و نهادن چند چیز را بمقام و مرتبهٔ خود ترتب بر وزن تعرف راست ایستادن و شدن ترکی ضرب نوعی از اصول نواختن سازها نزد
ارباب الحان از لطائف تراب بالضم خاک خشک از شروح نصاب ترب بالکسر و بای موحده بمعنی هم عمر که بفارسی همزاد گویند از صراح و شروح نصاب ترائب بفتح اول
و کسر همزه که حرف چهارم است استخوانهای سینه و این جمع تریبه است و بمجاز بمعنی سینه آید از منتخب و صراح و غیره ترحب مرحبا گفتن از لطائف ترحیب بمعنی تعظیم از لطائف ترقب
چشم داشت از کنز ترهیب بر وزن ترغیب بمعنی ترسانیدن از منتخب تربت بالضم بمعنی خاک و بمجاز بمعنی قبر از کنز ترت و مرت بفتح اول و فتح میم و سکون هر دو رای مهمله بمعنی زیر و زبر از لطائف
ترهات بضم اول و رای مهمله مشدده سخنهای باطل لغو آمیز جمع ترهت که بمعنی باطل است از صراح و کنز تردست بمعنی چست و چالاک از رشیدی و برهان و بعضی محققان نوشته اند

که بمعنی مشتاق و کاهل هنر و مشغل دید کار یکه بدست تعلق دارد و در سراج اللغات بمعنی چالاک دست و اطلاق این لفظ بر کسانی کنند که عمل بد نمایند چنانکه نقاش و کاتب **ترویج** بمعنی رواج دادن و رواجی دادن **ترنج** بفتحتین میوهٔ معروف و بمعنی چین و شکنج نه بضم اول و فتح ثانی از کشف و برهان و جهانگیری و رشیدی و موید و بهار و بمعنی بوته کلان که بر چهار گوشه چادر و دوشاله و بعضی جاهای قبا و غیره از کلابتون و ابریشم الوان نقش کنند **ترویح** راحت دادن و خوشبودار کردن از منتخب و کنز **تراویح** جمع ترویحه و بست رکعت نماز نفل که در شبهای ماه رمضان گذارند آنرا تراویح بهمین سبب گویند که بعد هر چهار رکعت خود را راحت و آرام میدهند **ترح** بفتحتین و جای حطی حاله بمعنی اندوه و غم که ضد فرح است از لطائف **ترشح** تراویدن از منتخب و مجازاً بمعنی اندک بارش مستعمل میشود **ترشیح** آب دادن و نام صنعتی از شمسی **ترجیح** بر وزن تفعیل افزونی نهادن و غالب شمردن از تاج المصادر و منتخب و بلفظ داشتن و دادن و کردن و نهادن مستعمل از بهار عجم **ترید** بالضم و بای موحده نیز مضموم نام دوای مسهل بهندی نسوت گویند **تردید** باز گردانیدن و باز آوردن و زبون و ناسره گردانیدن از منتخب **تردد** گردیدن و رفتن و آمد و شد کردن و مجازاً بمعنی فکر و اندیشه از تاج المصادر و منتخب و کنز **ترصد** چشم داشتن از منتخب و شمسی و کنز **ترگی** تمام شد و غرور و کسی آخر شدن از مصطلحات **ترجیع بند** معنی این در لغت برگردانیدن بند است و در اصطلاح آنکه شاعر چند بند در بحر موافق و بقوافی مختلف تصنیف نماید و بعد هر بند یک بیت بعینه را که متفق الوزن و مختلف بقوافی هر بند باشد بار بار بیارد و بستر طیکه آن بیت مگر بمضمون بیت آخر هر بند مربوط باشد **ترکیب بند** آنکه شاعر چند بند بحر موافق و بقوافی مختلف تصنیف نماید و مابین هر بند بیتی علیحده غیر مکرر متفق الوزن و مختلف القوافی حائل کند **تر** بالفتح برای تفصیل آید و بمعنی تازه و آبدار و صاف و پاکیزه چون شربت تر و شکر تر و کتاب تر و بوسهٔ تر و شعر تر و نغمهٔ تر و ناله تر و کافور تر و سمهٔ تر و لفظ بمعنی شادم و ترسنده نیز آمده از بهار عجم **تریاق کبیر** معجونیست مرکب از بسیار ادویه این را تریاق فاروق نیز گویند دافع جمیع زهرها و مقوی دل و دماغ **ترکتاز** بالضم مطلق تاختن و بمعنی ناگاه تاختن بر سبیل غارت مثل تاختن ترکان و بمعنی مرد سپاهی و غارتگر از بهار عجم و سراج و مدار **ترز** بکسر تین و یای معروف و نون بفتح اول قطعه از جامه و قبا و آن مثلث باشد از برهان و کشف و مدار **تراز** بالکسر نام شهری و نقوش جامه و مجازاً زینت و آرایش و بالفتح نیز آمده و طراز لطای معرب آنست از رشیدی و در سراج اللغات نوشته که تراز بالکسر علم جامه و بمعنی زینت و آرایش نام شهریست از ترکستان که اهل آن بکمال حسن شهرهٔ آفاق اند و بفتح نیز گفته اند و قوسی نوشته که تراز بفتح سجاف جامه که از آستین و گریبان و آن زینتی است که قبل ازین میکردند و بکسر شهریست از ترکستان **ترس** بالضم و سین مهمله در عربی بمعنی سپر و در فارسی بمعنی چیز سخت می آید از کشف و رشیدی و سروری و برهان **تراش** بالفتح افتخار و آرایش و نفع و بمعنی طمع و توقع از رشیدی و سراج اللغات و لطائف و مصطلحات **ترکش** در اصل تیرکش بود بمعنی جای تیر کشیدن بجهت کثرت استعمال کسره برای تخفیف بفتح بدل شده و یا را حذف کردند **ترشی** بضمتین و بضم اول و سکون ثانی هر دو صحیح نام مزهٔ معروف که بعربی حامض گویند از مدار و کشف و بهار عجم **ترصیص** بهر دو صاد مهمله استوار کردن چیزی بوجه کمال و باز زیر گرفتن چیزی را از کنز و کشف و منتخب **ترخیص** رخصت کردن و اجازت دادن **ترلص** بر وزن التفرص و حرف سوم بای موحده و چهارم صاد مهمله چشم داشتن چیزی را و توقف کردن و غله نگاهداشتن برای فروختن از کشف و صراح و کنز و لطائف **تراضی** بفتح اول و ضاد معجمه با یکدیگر راضی شدن در اصل تراضی بود و یا بجهت تخفیف حذف شده است **ترجیع** باز گردانیدن در مصیبت اِنّا لِلّٰهِ وَاِنّا اِلَیْهِ رَاجِعُون گفتن **ترفع** بلندی جستن و کنایه از غرور و تکبر از لطائف و غیره **تراجع** بضم جیم باز گشتن و منقلب شدن و با یکدیگر رجوع کردن و رجعت کردن کواکب از حرکات اکثری خود که از مغرب بسوی مشرق میباشد **ترع** بضم اول و فتح ثانی و عین مهمله بمعنی سبزه زار از شرح نصاب و در کنز اللغات نوشته که ترع بوستانها و درجه ها و این جمع ترعه است که بالضم باشد **ترع** بفتح اول و ثانی دبسکون همین حمله اول و ضم رای مهمله دوم بالیدن کودک و نشو و نما گرفتن از منتخب و صراح **تربیع** در میان قمر و دیگر سیارات و چهار برج یا ده برج باشد مثلاً اگر قمر در حمل باشد و زهره در سرطان یا قمر در جوزا باشد و زهره در حوت و این نظر دلیل دشمنی است مراد این را تربیع از آن گویند که در میان دو کوکب یکی بحساب درجات مفاصله نود درجه که چهارم حصهٔ فلک بود و آن سه برج باشد بطوریکه دو برج سالم و بقدر یک برج از جمیع کردن در جائ برج قمر و برج دیگر کوکب و در منتخب چهار گوشه کردن چیزی را انظر کردن کوکب از برج سوم که ربع فلک است بکوکب دیگر **ترصیع** جواهر نشاندن در چیزی و در سخن مقابله هر لفظ بلفظی دیگر آوردن که قافیه با آن توانند شد و بعضی محققان چنین نوشته اند که ترصیع جواهر نشاندن در چیزی و باصطلاح شاعر یا انشی برابر هر کلمه دیگر بیارد که متفق الوزن و موافق القوافی باشد مثال آن از قرآن مجید اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِیْ نَعِیْمٍ وَاِنَّ الْفُجَّارَ لَفِیْ جَحِیْمٍ **تر دماغ** سرخوش و نیم مست **ترادیف** قرینه ها یعنی دو چیز یا بیشتر که با هم مشابه یکدیگر باشند **ترف** بالفتح نیز و جوزات خشک از موید و در برهان قاطع صاحب برهان قاطع نوشته

کہ نا مخور رستنی ست کہ از حیزات می پزند ترفق بر وزن تملق بمعنی مهربانی کردن و نرمی نمودن تریاق بالکسر معرب تریاک آن دوایی مرکب ست معروف
کوفته و بیخته در شهد آمیزند و آن دافع اقسام زهرهای نباتی و حیوانی باشد ترغاق بالضم پاسبانی و نگاهبانی از سراج اللغات و این لفظ ترکیست ترک بالفتح و کاف عربی بمعنی گذاشتن
بلفظ گفتن و کردن و دادن و گزیدن مستعمل و بمعنی کلاه گوشه کلاه و بمعنی خود آهنی بالضم نام قومی منسوب بترک که مرد بود از فرزندان نوح علیه السلام و مجازا بمعنی سپاهی و بمعنی معشوق آید
و جهانگیری و بهار عجم و مؤید و لغات ترکی و برهان و منتخب مگر فارسیان برای معنی خود آهنی ترگ را با کاف فارسی نیز استعمال کرده اند ترک فلک ستاره مریخ و بعضی گویند کنایه
از آفتاب ست ترباک حسب مؤید و برهان بالفتح و کسر اول نوشته اند و در جهانگیری بفتح نقطه نام معجونی و مطلق پادزهر و بمعنی افیون و در سراج اللغات نوشته که تریاک بالکسر بمعنی پادزهر
که بعرف آن را زهر مهره گویند و مجازا بمعنی معجونی متفرقی که دافع زهر باشد اطلاق کنند و در مصطلحات نوشته که بمعنی افیون اصطلاح جدید فرمانروایان ست که شهرت گرفته ترغال بالضم
و غین معجمه و کاف عربی بمعنی پاسبانی پاسدار شب این لفظ ترکیست از برهان ترنگ بفتحتین و کاف فارسی آواز کمان وقت تیر انداختن از برهان ترنگا ترنگ آواز پیهم بوقت زدن هر چیز سخت
ترازوی عدل ترازو که سنجیدن زهره و لیکن آن کمی و بیشی نباشد بلکه برابر باشد ترحال بالکسر و حای حطی کوچ کردن از لطائف ترتیل قرات قرآن با دا مخارج حروف با آهستگی و آرامیدگی
ترهل بروزن تجمل نرم و گوشت شدن و نرم شدن عضو از کنز و منتخب بمعنی سست شدن تراکم بروزن تفاعل بر هم نشستن و گرد آمدن از کشف و صراح و کنز و مجازا بمعنی هجوم آمدن
ترخیم بخای معجمه نرم گردانیدن و انداختن حرف آخر از کلمه منادی و غیر منادی ترنم بالضم نون بمعنی سرائیدن و سرود از منتخب ترشدن شرمنده و منفعل شدن از چراغ هدایت و سراج و
مصطلحات تر دامن فاسق و فاجر از صراح تر زبان ناطق و بفصاحت سخن گوینده ترکی کردن ظلم و ستم کردن از رشیدی ترقیدن شگفته شدن و این مبدل ترکیدن ست
جواهر الحروف ترجمان بالفتح و جیم مضموم بمعنی فصیح و تیز زبان و خوش تقریر و کسیکه داننده دو زبان باشد که صاحب یک زبان احوال دیگر زبان بفهماند و این معرب
ترزبانست و ضم جیم از آنست که زبان بضم اول ست و بفتح نیز آمده و بعد معرب کردن این لفظ مصدر و افعال و اسما از آن اخذ کردند چون ترجم تترجم ترجمة فهو مترجم چون دحرج یدحرج
فهو مدحرج از رساله معربات ملا عبدالرشید صاحب رشیدی و کشف و مدار و منتخب نیز بضم جیم ست و در مؤید بفتح جیم و در صراح بالضم و بفتح جیم بمعنی تلماجی بلفظ ترجمان بمعنی تا و آن نیز آمده
چنانکه در بهار عجم با فیه ترکمان بالضم اول و سکون ثانی نام قومی از ترک از لغات ترکی و برهان و در سراج نوشته که چون اینها از ترکان پاکیزه تر دار بیچینیم موسوم شدند یعنی مانند ترکان
و بعضی نوشته که مرکب نیست ترقین بفتح اول و کسر قاف نزدیک بهم نوشتن سطرهای کتاب و نقطه و اعراب کردن و آرایش دادن کتابت و خضاب کردن و سیاه کردن و ضعی
بعد حساب بخط زائده تا گمان نشود که اینجا برای نوشتن سفید گذاشته اند از منتخب و صراح ترن بفتحتین گل نسرین از برهان ترنگبین بفتحتین و کاف فارسی
شیرین مثل شکر که مانند شبنم بر درختی خاص که خار دار میباشد منجمد میگردد از برهان ترندیدن بفتح و کشیدن و ضم بمعنی رسیدن از برهان ترکان بالفتح و کاف عربی لقب مادر
از عالم بی بی و بیگم از لطائف ترک چین کنایه از آفتاب ترنجبین بفتح اول و ثانی و سکون نون و ضم جیم معرب ترنگبین ست و آن چیزی باشد مانند شهد بشیرینی تو امان که بر خارها و درخت
شتر خوار در ملک خراسان از هوا مانند شبنم می افتد و بار خشک شده مانند شکر سرخ میگردد از مدار و مؤید و رشیدی و بحر الجواهر ترازوی پولاد سنجان کنایه از زنبوره و مبارزان از
سراج ترخان بالضم و خای معجمه کسیکه پادشاه او را از تکالیف آداب معاف کرده باشد و گناهی مواخذه نکند و نوعی از سبزه که مانند پودینه باشد خورند و قوم از ترکان چنانکه
در شمس شریف ازین گویند و لقب ابونصر فارابی از رشیدی و خان آرزو در سراج اللغات نوشته که ترخان بمجاز و عرف حال بمعنی مسخره نیز مستعمل میشود تراوشیدن یک سر تر شدن
از چیزی گذشتن و ماندن بضعفی ازان بطرف کمانداز مقابل شدن و برابر شدن از چراغ هدایت و رشیدی و سراج و برهان ترازوی سنگ زن ترازو که یک پله آن زیاده باشد
و دیگر کم از بهار عجم تره بکسر اول و فتح ثانی بمعنی کینه و بفتح اول و کسر ثانی بمعنی باطل و بفتحتین و تخفیف و تشدید هر دو در فارسی بمعنی گیاهی نباتات که پخته با نان خورند ساگ گویند از شرح نصاب
و لطائف و کنز و غیره ترجمه بفتح اول و سکون ثانی و فتح جیم بیان کردن مطلب یابی بزبان دیگر و ماخذ این جا لست که معرب ترزبان باشد و ترجمان بمعنی کسیکه کلام و شخص
بلکه بگیر بفهماند چون ع با ت زبان را معرب کرده ترجمان ساختند پس ازان مصدر و افعال و اسما اشتقاق کردند چون ترجم تترجم ترجمة فهو مترجم چون دحرج یدحرج دحرجة
فهو مدحرج اگرچه در لفظ ترجمان بفتح و ضم جیم بعضی اختلاف کرده اند چنانچه منتخب و صراح مگر در لفظ ترجمه بحرکت جیم اختلاف نباید کرد چه او که بر وزن دحرجه است

سوای این بحر الجواهر و کشف و منتخب و کنز و موئد الفضلا غلط است همه بفتح جیم ثابت میکنند ترقوه بالفتح و قاف مضموم استخوان چنبر گردن که بهندی هنسلی گویند از منتخب و کنز ترقی بالضم
معجونیست نافع زهرها و مفید سرع و لقوه اجزایش جبارت جنطیانا حب الغار زراوند مدحرج تراشه بفتح الف نیز است آهنی که از وی سنگ را بتراشند ترکه بفتح اول و کسر رای مهمله و فتح
کاف عربی الحیه مال و متاع از مرده مانده از موید و منتخب و صراح و مدار ترنامه بالفتح و مد و نون بمعنی نان یا نخورش از لطائف ترنجیده بضمتین بمعنی پرچین و ترش از جهانگیری
و برهان و در رشیدی نوشته که این لفظ از ترنج ماخوذ است بواسطه چین و شکنج که بر پوست آن باشد ترفیه بالفتح و کسر فا و سکون تحتانی و های ملفوظ بر وزن ترجیح بمعنی آسودگی
از موید و منتخب آسایش دادن و خوشوقت گردانیدن ترفه بفای مشدد و مضموم و های ملفوظ آسودگی و دولتمندی ترانه بمعنی سرود و نغمه و نوعی از سرود و در شرح اللغات رباعی
نیز ترانه گویند تردامنی گناهکار و فاسق ترجی بفتحتین و کسر جیم مشدد امید داشتن بچیزی که ممکن باشد تریاکی کسیکه بافیون خوردن عادت و ادمان داشته باشد ترانهای خسروانی مراد ترانه های
عمده ترانهای پادشاهی یا امیر تصنیف کرده باشد ترسی بالضم و سین مهمله هر چیز که بصورت سپر مشابه باشد تردماغی حالت عقل و شعور و بمعنی فرحت و سرمستی معتدل و بمعنی تازگی نیز آمده
تراحی با هم مرد داشتن تریاق الافعی پازهر لالان نام کوهی است از بهار عجم و منتخب تراخی بر وزن فراخی بمعنی کاهلی و تقصیر نمودن از کشف و کنز و منتخب تاخیر کردن ترابه بفتح زیاده
و میوه نو رسیده و برهان جهانگیری و رشیدی و سراج ترخانی بالضم و خای معجمه منصب مقرب پیش سلاطین ترکستان که صاحبش از جمیع تکالیف نوکری معاف باشد و مجازا بمعنی مسخرگی
نیز آمده از چراغ هدایت ترکتازی بمعنی مطلق تاخت و بمعنی ناگاه تاختن بر سبیل غارت مثل تاختن ترکمان و بمعنی مرد چالاک و سپاهی با معنی های نسبت باشد از بهار عجم تری
بیدماغی و ناخوشی و ظرافت از مصطلحات و در چراغ هدایت بمعنی زشتی و آزردگی ترنوازی خوشخوانی مطرب از مصطلحات ترضی راضی از همدیگر رضا شدن و خوشنود شدن از کنز و
منتخب ترمذی بالحرکات ثلاثه و کسر میم یا ضم آن و قول و ذال معجمه منسوب بشهر ترمذ که آنطرف جیحون است از لب اللباب سیوطی فصل تای فوقانی مع زای معجمه
تزوج جفت کردن و قرین کردن مرد را بزن و دادن زن را بشوهر از منتخب تزاید بفتح اول و ثانی و ضم یای تحتانی افزون شدن از منتخب تزلزل بفتح بمعنی جنبانیدن و شکنها
که مشابه باشد تزوهات تزویر مکر و فریب کردن و بیاراستن دروغ از صحاح و کنز تزعزع بدو زای معجمه و دو عین مهمله و حرف چهارم مضموم بمعنی جنبش از منتخب
تزییف بر وزن تصریف بمعنی زبون و ناچیز کردن و ناسره گشتن از لطائف تزعیف بعین مهمله هلاک کردن از صراح تزریق ریا و نفاق و دروغ و کسی را
بریا و نفاق و دروغ نسبت کردن تزک بضمتین و کاف عجمی بمعنی ترتیب و انتظام و ضابطه لشکر و مجلس و این لفظ ترکیست گاهی توزک بزیادت واو نویسند
مطابق رسم خط ترکی از نصاب ترکی و شمسی لغات ترکی تزلزل بفتحتین و حرف چهارم زای معجمه مضموم لرزیدن و جنبیدن تزلل بر وزن تامل لغزش و لغزیدن
تزاحم بزای معجمه و ضم حای مهمله بمعنی انبوهی و انبوه کردن از کنز تزیین زینت دادن و آرایش کردن از منتخب تزریق بیان بمعنی کاذب و دروغگو
بفتح تای فوقانی و فتح زای معجمه فارسی و دال آخر و او یکی از سپاهیان و نام سردار از شرح خاقانی زرو بر سکندرنامه تزکیه پاک گردانیدن و زکوة دادن
از کنز تزکی بضم اول و فتح زای معجمه و تشدید کاف عربی نام امیریست از امرای سلطان معزالدین از شرح فصل تای فوقانی مع سین مهمله تسحب
بفتح اول و ثانی و حای مهمله مشدد و مضموم و بای موحده بمعنی نازکه معشوقان از عاشقان باشد از شرح نصاب و منتخب و کنز تسوید البیوت باصطلاح منجمین آنست
که شکل دوازده خانه بروج بر تخته یا کاغذ کشند و مطابق بودن کواکب ببرج فلکی بر هر خانه آن اسم کوکب نویسند و در آن شکل نظر کرده نحوست و سعادت
طالع مولود دریافت نمایند تسبیح سبحان الله سبحان الله گفتن و بپاکی خدا را یاد کردن از منتخب و مجازا بمعنی یکصد دانه در رشته کشیده نیز آمده از بهار عجم
تسامح بضم میم و حای مهمله آسان گرفتن از کنز و کشف و جوانمردی کردن تسلیخ و در آخر خای معجمه پوست کندن تسافد بضم فا و دال مهمله جماع کردن بهائم از کنز
تسدید راست و درست نمودن و درستی و استواری تسوید سیاه کردن و کنایه از نوشتن از کنز تسخیر رام کردن و فرمان بردار کردن از منتخب تسطیر بمعنی نوشتن از منتخب تستیر پوشیده کردن
و پرده بستن تسیر سیر کردن تسییر سیر دادن و راندن و کوچ کردن از شهر بدر کردن تساکر بضم کاف خود را مست وانمودن بغیر مستی و نشه تسویس سیاهی کرم زدن تسدیس شش گوشه کردن
و باصطلاح اهل نجوم اگر میان دو ستاره تفاوت بسه برج یا یازده برج باشد چنانکه قمر در حمل باشد و مشتری در جوزا یا آنکه قمر در جوزا باشد و مشتری در حمل این نظر دوستی است از اندر اولین

تسدیس زان گویند که میان قمر و کوکب دیگر مفاصله شصت درجه که سدس یعنی ششم حصه فلک باشد واقع شود تسلس بالضم در فارسی بمعنی گوزبی صدا از مصطلحات تسلس
بهر و سین مهمله بر وزن تحقق بمعنی ساکن و مکار از لطائف تسلط بر کسی دست یافتن و غلبه کردن از منتخب و شمسی تسویغ و آخر غین معجمه روان کردن و روان نمودن از منتخب و مؤید و کشف
تسویف تاخیر کردن و در رنگ انداختن و وعدها فریب دادن از منتخب و مدار و کنز تسلسل معجمه شدن و روان شدن آب از کنز و منتخب و باصطلاح تسلسل عبارتست از وجود امور غیر متناهیه بر یک نسق
بر سبیل تحقق که یکی از آن موقوف بر دیگری باشد و آن دیگری موقوف بر دیگری از اسباب و همچنین الی غیر نهایه چنانکه مراتب اعداد که غیر متناهی اند اگر یکوقت جمع شوند از جانب انتهای فرض تسبیح سال رشته سالگره از مصطلحات تسویل آراستن
کار و سوال کردن و خواستن بار نیز آراستن شیطان گناه را در نفس مردم افترا و سخن آرائی از منتخب و مدار و کشف و فرهنگ حسینی و لطائف و کنز تسهیل آسان کردن و باصطلاح اهل معما یکی از
تعمیه که انواع آن چهار است انتقاد و تحلیل و ترکیب و تبدیل انتقاد اشارت کردنست ببعض حروف چنانچه حرف اول را سر رخ و لب و تاج و حرف وسط را میان و دل و کمر و حرف
آخر را پا و دامن و غیره گفتن چنانکه برای اسم شمس درین مصرعه مصرع اول شام میان چمن و دامن نرگس ﴿ و تحلیل آنکه لفظ مفرد را دو پاره کرده عمل نمایند یعنی لفظی را که باعتبار
معنی شعری مفرد باشد باعتبار معنی معمی مرکب داشته زند بر وزن و یا بیشتر چنانکه در اسم تقی فرد چو بود و مهر سه اطراف سای بود پیوسته بخسار تو باقی ﴿ لفظ باقی را که باعتبار معنی شعر
مفرد است باعتبار معنی معمی مرکب داشته اند از لفظ با که برای الصاق و صله می آید و از لفظ قی چون بخساره لفظ تو را که تای فوقانی باشد بلفظ قی ضم کردند تقی پیدا شد و ترکیب عبارت
از آنست که دو لفظ را که در معنی شعر هر یکی مستقل باشد یا غیر مستقل برای حصول صورت اسمی آن هر دو لفظ را مرکب کرده یک لفظ فرض نموده معنی آن مراد کنند چنانکه در اسم عمر بیت
مرغ دل ما گشت اسیر بیام آن غمزه ﴿ صید خود ساخته بیدانه و دام آن غمزه ﴿ از ترکیب لفظ دام بلفظ آن امان مرکب نموده از امان بعمل انتقاد حرف آخر غمزه که ها باشد مراد داشته
و دانه کنایه از نقطه غین غمزه را غمزه بی یعنی نقطه و نفی ها عمر حاصل شد تبدیل عبارتست از آنکه بعض حروف را از کلمه بجهت صورت گرفتن اسم مطلوب بحروف دیگر بدل نمایند لطیف بدل
چنانچه در اسم عوض بیت لب حوض چون ماه شستی چشمه خضر شد کناره حوض ﴿ چون کناره لفظ حوض را که حای حطی است بمرادف چشمه که لفظ عین باشد بسبب تجانس لفظی ح
عین بدل ساختند عوض پیدا میگردد و تسالم با همدیگر صلح کردن از منتخب تسلیم سپردن و سلام کردن و گردن نهادن بحکم از منتخب و بسلامت داشتن از کنز تسنیم نهر بهشت که بالای غرفها جاست
از منتخب تساوی الطرفین برابر شدن دو طرف تسخین بالفتح و خای معجمه مکسور بمعنی گرم کردن که مقابل سرد کردن باشد و بالکسر بمعنی کفش که بر پا کنند از شرح نصاب و مدار و کنز تسمید فربه
کردن زمین بسرگین و کسی را دوا دادن از منتخب تسویه بالفتح و واو مکسور راست کردن و برابر کردن از منتخب و کنز تسعه بالکسر و سکون سین مهمله و فتح عین مهمله بمعنی نه که عدد معروفست از کنز تسمیه بالفتح
و میم مکسور و تخفیف تحتانی مفتوح نام نهادن و بسم الله الرحمن الرحیم گفتن از منتخب و کنز تسمیه بازی نوعی از قمار از مصطلحات چراغ هدایت تساوی بالفتح برابر شدن و غیر آن از منتخب تسبیح
بالضم مراد از سی و سه گوی از مصطلحات فصل تای فوقانی مع شین معجمه تشبیب بیای موحده و چهارم تحتانی ذکر احوال ایام شباب کردن و صفت معشوق از منتخب و در صراح العجم نوشته که تشبیب در لغت
آتش افروختن و باصطلاح شعرا آنچه در ابتدای قصیده قبل از مدح ممدوح بیتی چند در بیان عشق ذکر کنند چرا که شاعر بذکر معشوق آتش شوق را اشتعال میدهد تشعب شاخ شاخ شدن و شاخ شاخ شدن
و گروه گروه شدن تشرب نوشیدن و آشامیدن تشتت بفتح اول و ثانی و فوقانی مشدده مضموم و بعده تای فوقانی پراگنده شدن و پریشانی از منتخب و کنز تشت بر وزن مشت
آوند معروف و طشت معرب آنست از مزیل تشبث بفتح اول و ثانی و تشدید بای موحده مضموم و ثای مثلثه چنگ در زدن از کنز و منتخب تشنج کشیده شدن عضو که از
امتلا یا از ماندن خواه از یبوست خواه تشطیح بکسر تای مهمله و حای مهمله بیجا کردن و باصطلاح صوفیه کلمات مخالف ظاهر شرع گفتن از منتخب تشریح بکمال وضاحت بیان کردن و
آشکارا کردن و در اصطلاح اطبا بیان کردن حقائق و اشکال اعضای درونی و بیرونی و شمار استخوانها و بیان محل و مویه هر عضو و بیان رگها و عصبها تشدید استوار کردن و سختی کردن از منتخب
تشدد سختی کردن تشهد بر وزن تعلل کلمه شهادت خواندن و اشهد ان لا اله الا الله گفتن از منتخب تشاهد بفتح اول و ضم ها با هم گواهی دادن و با هم حاضر شدن و ملاقات تشئید بر افراشتن بنا
و اندائیدن دیوار با گچ و جز آن مجازا بمعنی استوار و محکم کردن از منتخب و غیر آن تشحیذ بحای مهمله و ذال معجمه تیز گردانیدن کارد و شمشیر از کنز و منتخب تشهیر شهرت دادن برسوائی کسی را
چنانکه کسی را بر خر سوار کرده بشهر گردانیدن تشمیر دامن بمیان زدن و جا را گیسو آراستن از منتخب تشویر اشارت کردن و خجالت شرمسار از کشف و بهار عجم و منتخب و در کنز بمعنی
شرمسار و اشاره کردن و در صراح بمعنی خجلت و اشاره کردن و در کتابی نوشته که عرق کردن از خجالت و اشارت کردن تشتر بضم های اول و فتح

تای دوم نام شهری از مرزبل تش بالکسر مخفف تشنه تشویش پریشان کردن از منتخب تشخیص معین کردن چیزی و بمعنی اجاره گرفتن مستعمل مشود تشخص تعین یافتن و معین گردیدن تشنیع زشت گفتن بکسی و ملامت کردن کسی از منتخب و صراح تشیع دعوی مذهب شیعه کردن و خود را شیعه نمودن از منتخب تشریف بمعنی بزرگ گردانیدن و بزرگ داشتن و فارسیان بمعنی خلعت آرند که امرا و سلاطین بکسی دهند برای بزرگ گردانیدن او و لفظ تشریف بلفظ پوشیدن و داشتن و برای معنی رفتن بلفظ بردن و دادن و آوردن و فرمودن مستعمل از بهار عجم تشویق بآرزو در آوردن کسی را از منتخب تشوق آرزومند نمودن از منتخب تشکک در شک انداختن تشکیک در شک انگندن کسی را از تاج و منتخب و کنز تشابک بضم بای موحده باهم درآمیختن بیکدیگر و چیزها در یکدیگر و آوردن بهمدیگر کردن انگشتان و غیر آن و بمعنی انبوه و ازدحام چیزها مستعمل تشبک بهمدیگر کردن انگشتان و چیزهای طولانی در یکدیگر درآوردن تشکیل صورت دادن و شکل کشیدن از چیزی از منتخب تشکل بر وزن توکل صورت گرفتن چیزی از منتخب تشمیم بوییدن تشترین بالکسر و بای معروف نام ماه زبان رومی که اول تشرین اول گویند آنرا اهنه تقریبا کاتک گویند و دیگر را تشرین آخر نامند و آنرا اهنه تقریبا اگهن خوانند از مدار و شرح نصاب تشت و خانه نام بازی که بیضه مرغ بشبنم پر کنند و دهن آن با دوپاره قند نماید و در تشت گداخته در آفتاب نهند آن بیضه بر آید و بعضی گویند که سیماب پر کنند و بر آتش نهند از برهان تشه بر وزن لشه پیمانه روغن که بدان روغن در چراغ اندازند از برهان تشویه بر وزن تصفیه بریان کردن از کنز تشبیه بلفظ دادن و کردن مستعمل است از بهار عجم فصل تای فوقانی مع صاد مهمله تصویب راست و درست داشتن و راستی فرمودن از منتخب تصحیح بفتح اول و ثانی و رای مشدد مضموم و حای مهمله در کار نخوب وجه نظر کردن و صفحه صفحه نگریستن از منتخب و کشف و حاصل از این تلاش و تفحص و جستجو است تصافح بضم فای دست بیکدیگر گرفتن و این قائم مقام معانقه است تصحیح راست و درست کردن و باصطلاح نظره موجودات سیاه گرفتن تصعید بر آمدن بر جای بلند از منتخب و باصطلاح اطبا و محوسان اجزای لطیف بعض ادویه تا بآتش از میان دیگ عیره بسرپوش آن منجمد ساختن چنانکه نوشادر و کافور و غیره را کنند تصاعد بالا بر آمدن بجای بلند تصعید بدو یای تحتانی صید کردن تصور نقش بستن و صورت چیز بستن و باصطلاح اهل منطق حصول صورة شی در عقل بغیر حکم چنانچه تصور زید و عمر و بکر و تصور غلام زید تصویر بمعنی صورت کردن و این مصدر بمعنی اسم مفعول مستعمل است از کشف تصدیر دیباچه نوشتن و مقدم گردانیدن از منتخب تصویر سایه ارث که از سنگ و آهن و غیره باشد و در مذهب شیعه شکستن آن واجب است بخلاف تصویر رنگ از مصطلحات تصنع روش نیکو نمودن از خود و آراستن زن حسن خود را از منتخب و بمعنی خوشامد و چاپلوسی مستعمل تصدیع درد سر دادن بلفظ دادن و کشیدن مستعمل تصلف بر وزن تعرف لاف زدن از منتخب و کنز تصاریف گردانیدنها و گذشتنها و برگشتنها تصوف پشمینه پوشیدن ماخوذ از صوف بالضم که بمعنی پشم و نوعی از پشمینه و باصطلاح از خواهش نفسانی پاک شدن و اشیای عالم را مظهر حق دانستن چون در زمان سابق صاحبان صفات مذکوره صوف می‌پوشیدند لهذا اعمال و افعال ایشان را تصوف نامیدند و میتواند که تصوف ماخوذ باشد از صوف بالفتح که بمعنی یکسو شدن و رو گردانیدن است چون اصلان حق از ماسوی الله یکسو میشوند و رو میگردانند لهذا کار ایشان را تصوف گفتند وجه آخر در کشف نیز مسطور است تصنیف صنف صنف کردن و نوع نوع گردانیدن و جدا ساختن بعض نوع را از بعض از کشف و مؤید و در بعض کتب چنین نوشته که تصنیف نوع نوع گرفتن و جمع کردن ماخوذ از صنف که بالکسر است تصحیف خطا کردن در کتابت و باصطلاح معما تغییر کردن در نقاط و حروف باثبات یا بحو کردن از منتخب بوستان و بعضی چنین تصریح کرده که تصحیف باصطلاح معما لفظی را بیرون نقطه یا بدون نقطه یا بنقل نقطه لفظی دیگر مفرد گردانند چنانچه بوسه را بتغییر نقاط توشه گردانند تصحیف حرف سوم خار آمدن شراب از ظرف بغیر از صراح و منتخب تصدیق راست گو داشتن و راست پنداشتن و باصطلاح منطق تصور با حکم بشهه چنانچه گویی زید نویسنده است یا نویسنده نیست تصادق با یکدیگر راستی نمودن و دوستی و سخن از منتخب تصادم بهم کوفتن و بهم دیگر گویند و گاهی مراد از آن انبوه باشد تصمیم خالص کردن و استوار کردن از منتخب تصنیف بنا و دن بمعنی بستان کردن از شرح قصائد خاقانی تصدیعه بزیادت ها و آخر این لفظ غلط است و صحیح تصدیعست بدون ها از بهار عجم فقیر مولف گوید که اگر در آخر لفظ تصدیعه تای فوقانی که از جهت وقف ها شده است برای مره قرار دهند و بمعنی یکبار درد سر دادن یکبار تکلیف دادن مستعمل نمایند درست باشد و این مستغاد است از فصول اکبری تصفیه صاف کردن و تصدیه بر زنان تسلی پیش آمدن از منتخب و صراح تصابی امرپستی مضل فصل تای فوقانی مع ضاد معجمه تضعیف بوت شطرنج و چند گردانیده کاها شطرنج یعنی در هر خانه شطرنج چند گردانیدن چیزی را اعداد خانه

که بالای اوست مثلاً اگر در خانهٔ اول یک برنج نهند در خانهٔ دوم دو برنج نهند و در خانهٔ سوم چهار برنج و در خانهٔ چهارم هشت برنج و در خانهٔ پنجم شانزده برنج در خانهٔ ششم
سی و دو برنج نهند علی هذا القیاس تا خانهٔ شصت و چهارم بدانکه مراتب اعداد اینست اکهٔ دهٔ سینکره هزار دس هزار لکهه دس لکهه کرور دس کرور ارب دس ارب کهرب
ده کهرب نیل ده نیل پدم ده پدم سنکهه ده سنکهه مهاسنکهه پس اعداد برنج خانهٔ شصت و چهارم شطرنج بالاتفاق اینست نود و دو سنکهه بیست و سه پدم سی و هفت نیل بیست کهرب
سی و شش ارب هشتاد و پنج کرور چهل و هفت لکهه هفتاد و پنجهزار هشتصد و هشت برنج و اعداد برنج جمیع اعداد کل خانهای شطرنج از خانهٔ اول تا خانهٔ شصت و چهارم اینست یک سنکهه
هشتاد و چهار سنکهه چهل و شش پدم هفتاد و چهار نیل چهل کهرب هفتاد و سه ارب هفتاد کرور نود و پنج لکهه پنجاه و یک هزار ششصد و پانزده برنج چون همه برنج را وزن کرده منهای
ساختم این شد هشتاد و سه کرب هفتاد و هشت ارب هفتاد و نه کرور چهار هزار چهارصد و ده من شش باقی مانده آثار سه ماشه هفت سرخ و هفت برنج بدانکه در وزن هر من چهل آثار
پخته و هر آثار بوزن هشتاد روپیه و هر روپیه ده ماشه و شش سرخ و هر ماشه هشت سرخ و هر سرخ هشت برنج و برنج وزن یک روپیه شش صد و هشتاد و هشت میشود و روپیه های
یک من پخته سه هزار و دو صد حاصل ضرب آن در یک من پخته دو کرور و بیست لکهه شانزده هزار و صد و هشتاد شد و اگر همه برنج تضعیف بیوت شطرنج از کسی که وزن پخته هر روز
وزن کند در دو هزار و سه صد و بیست و هفت سال پنجاه و نیم ماه ده و وزن کرده شود و چهار هزار چهارصد و ده من شش آثار سه ماشه هفت سرخ هفت برنج باقی ماند والله اعلم بالصواب تضاد بتشدید
دال مهمله با همدیگر ضد بودن با همدیگر دشمنی کردن از کنز تضجر بر وزن تحرز و حرف سوم جیم دلتنگی و بی آرام شدن از غم از منتخب تضییع بدو یای تحتانی بر وزن ترجیح بمعنی ضائع کردن
تضرع زاری کردن از منتخب و کنز تضعیف دو چند گردانیدن از منتخب تضایق بر همدیگر تنگ شدن و در یکجا گنجیدن از منتخب تضرم بفتح اول و ثانی و رای مهمله مشدده
مفتوح صیغه امر بمعنی آتش بر افروز از باب تفعل تضمین در پذیرانیدن و ضامن گردانیدن کسی را و در پناه خود آوردن و در آوردن شعر مشهور دیگری را در شعر خود و چیزی را در میان آن از منتخب
فصل تای فوقانی مع طای مهمله تطیب بفتح اول و ثانی و یای تحتانی مشدد مضموم و بای موحده خوشبودار کردن و خوشبودار شدن تطییب بر وزن تفعیل بدو یای تحتانی
خوشبو کردن و پاک کردن و خوش کردن از کنز تطهیر پاک کردن از منتخب تطوع بفتح اول و ثانی و واو مشدد مضموم و عین مهمله فرمان بردن و آنچه بر خود لازم نباشد بجا آوردن
یعنی مستحبات و نوافل از کشف و منتخب و کنز تطرق بفتح اول و ثانی و ضم رای مهمله مشدد راه کردن را یافتن و شکسته شدن از منتخب و غیر آن تطاول بضم واو گردنکشی و تکبر از
منتخب و کنز و صراح و مراد بمعنی ظلم مستعمل میشود و در خیابان نوشته که تطاول بمعنی دراز دستی و کنایه از ظلم و تعدی تطویل دراز کردن تطفیه بر وزن تصفیه میرانیدن و
سرد کردن آتش فصل تای فوقانی مع ظای معجمه تظاهر بهم پشتی دادن و مددگاری کردن تظلیل سایه افگندن و سایه دار از منتخب و غیر آن تظلم فریاد کردن از بیداد
از بیداد کسی از منتخب و کنز فصل تای فوقانی مع عین مهمله تعدی بالفتح اول و ثانی و تشدید دال بمعنی ظلم و در اصل این لفظ تعدی بیای تحتانیست مگر فارسیان بتصرف خود
اکثر یای الفاظ این نسق بدون قاعدهٔ عربی بالف بدل نمایند چنانکه تسلی و تولی و تجلی و تماشی تمنا و تولا و تجلا و تماشا خوانند و این نوعی از تفریس است تعالی بفتح لام بمعنی بلند شد
و این صیغه ماضی معلوم است از باب تفاعل کم اکثر هم الحال واقع میشود چنانچه خدا تعالی و حق تعالی یعنی برتر است خدا التعصب بضم صاد مهمله مشدد و بای موحده
حمایت کردن و یاری دادن و پشتی کردن و خویشان و پیوند کردن از کشف و کنز و موید و منتخب لطائف تعب بفتحتین رنج و ماندگی از منتخب تعاقب در پس گریخته دویدن تعصب
بعین و جیم و بای موحده و تیز زبانی از منتخب تعیینات بعد عین دو یای تحتانی بر وزن تحقیقات جمع تعیین و فارسیان بمعنی تعیین استعمال کنند و این مجاز
ست از بهار عجم تعزیت تخفیف یای تحتانی ماتم پرسی کردن از منتخب تعنت بر وزن تصرف عیب کسی جستن و بدگوئی از منتخب و کنز و خیابان تعداد بالفتح
شمار کردن و همچنین تذکار و تکرار نیز بفتح و هم مصدر بر وزن تفعال بالکسر نیامده مگر دو یکی تبیان و دوم تلقاء تعقید پوشیده سخن گفتن چنانکه نیک نتوان دانست و بایک
گردن و باصطلاح علم معانی تقدیم و تاخیر کردن الفاظ بجهت رعایت وزن و در مصطلحات نوشته که تعقید دو قسم است معنوی و لفظی معنوی آنست کلامیکه غیر ظاهر الدلالات
باشد بر معنی مقصود از جهت عدم انتقال ذهن از معنی لغوی بسوی معنی مقصود و تکلم نا بر ذکر لوازم بعیده بجهت کثرت وسایط کثیره و ضعف انتقاد قرائن و لفظی آنست کلامیکه
دلالت ظاهر دارد بر معنی مقصود از جهت تقدیم یا تاخیر الفاظ یا بسبب دیگر از حذف و امثال آن که موجب دشواری فهم معنی باشد و این هر دو قسم از معایب فصاحت و بلاغت و معنی نوشته که لفظی

عجب ست و معنوی هم مثال تعقید لفظی مصرعه چون برائی سکندر افغان و برادر زن مرم * مثال تعقید معنوی بیت از آن سو هر آنکه زین سو هر گره جو با هم زد

گشته و وحمه هر گره تعدید شمار کردن تعمد عناد کردن و ستیزه کردن تعمد سرانجام کار کسی بنفس خود گرفتن و فنا معنی کردن از کنز تعبد بندگی کردن و عبادت کردن منتخب و کنز تعود بر چیزی

تصرف عادت گرفتن و خوگر شدن از کنز تعوید پناه دادن و در پناه آوردن از منتخب و مجازاً بمعنی آنچه از ادعیه یا اعداد اسمای الٰهی نوشته در گلو و بازو بندند بجهت

پناه دادن از بلیات تعزیر اول زاء معجمه ثانی رای مهمله کمتر از حد زدن و اقل مرتبه حد چهل مرتبه است و بعضی گفته سیاست کردن کسی آن مقدار که مصلحت باشد از

منتخب و کشف و کنز تعسیر دشوار شدن از منتخب تعطیر خوشبو کردن از منتخب تعییر به یای تحتانی سرزنش از منتخب تعطر خوشبو شدن از منتخب تعبیر بیان کردن بیان کردن معنی خواب بلفظ

کردن و نهادن و راندن و رفتن و زدن مستعمل از بهار عجم تعذر دشوار شدن کار و عذر و حجت آوردن از منتخب و صراح تعریس بسین مهمله آخر شب فرود آمدن مسافر از لطائف

تعیش بر وزن تصرف اسباب معیشت ساختن از منتخب تعطش بر وزن تصرف بمعنی تشنگی و تشنه شدن تعریش بر تخت یا کوشک بردن و سر برداشتن و دهن باز کردن

خر از لطائف تعریض بکنایه سخن گفتن و پیش آوردن از منتخب تعرض پیش آمدن کسی را از منتخب بچیزی در پرداختن از کنز تعطف مهربانی کردن از منتخب تعسف بیراه رفتن

از منتخب تعفف پرهیزگاری و پارسائی از لطائف و منتخب تعارف یکدیگر را شناختن کلام روزمره تعاطف باهم مهربانی کردن تعنف سرزنش کردن و درشتی و ستم نمودن

از منتخب تعرف بر وزن تکلف بمعنی شناختن تعویق باز داشتن و در بند کردن و در کتابی نوشته که تعویق منع ساختن و باز داشتن و درنگ افگندن مشتق از عوق بالفتح بمعنی

باز داشتن ست تعلیق آویختن چیزی را از منتخب تعمیق دور اندیشیدن در کار و غور کردن سفاک کردن از منتخب و غیره تعمق غور کردن بکنه چیزی رسیدن از منتخب تعانق بغل گیر شدن

تعدیل برابر کردن چیزی بچیزی و راست و درست کردن از منتخب تعجیل شتاب کردن در کاری پیش از وقت آن و این مضموم ست تعطیل بیکار کردن کسی را از منتخب تعطل بیکار ماندن

تعلل علت انگیختن و سبب پرسیدن بمعنی و تاخیر و بهانه جوئی از آن مراد باشد از کنز و در کتابی نوشته که تعلل حجت انگیختن چون حجت باعث درنگ تاخیر میشود لهذا مجازاً بمعنی درنگ

تاخیر مستعمل میشود و باصطلاح اطبا اندک اندک خوردن چیزی را تعقل فکر نمودن در کار تعال بالفتح بمعنی بیا از لطائف تغمیس عمل و ادوار از شرح تعمیم عام شامل گردانیدن

چیزی را از منتخب تعلیم کسی را چیزی آموختن فارسیان بمعنی لازم نیز آرند چنانچه گوید بیت گرو هی به گرد آگو دو صف * بی تعلیم دین شاگرد یوسف * بلفظ فرمودن و گفتن

و دادن و کردن و یافتن و گرفتن مستعمل از بهار عجم تعلم بفتح اول و ثانی و لام مشدد مضموم از کسی آموختن و بفتح اول و ثانی و لام مشدد مفتوح و زنبور صیغه امر ست بمعنی بیاموز

از باب تفعل تعمم حرف ثالث تای فوقانی مشدد مضموم در نگ و تاخیر کردن از صراح تقسیم بسین مهمله طمع داشتن تعشم بشین معجمه پیر شدن خشک شدن تعیین برابر کردن

تحقیق مد به یای تحتانی معین کردن و مخصوص نمودن چیزی را از میان چیزها گر فارسیان یک یا را برای تخفیف حذف نمایند و این نوع از تفریس باشد تعدیل ارکان

باصطلاح فقه باهستگی راست و درست ادا کردن رکوع و سجود و غیره تعفن بضم فای مشدده گنده شدن و بد بو شدن و مجازاً بمعنی بد بو تعاون بعضی ازو باهم مدد کاری

یکدیگر کردن تعیین مخصوص شدن چیزی از میان چیزها از منتخب گاهی مراد از ست و چون تعیین باشد تعبیه صراح بمعنی آراستن و منتخب بمعنی پنهان کردن و پوشیدن چیزی را

و در خیابان نوشته که تعبیه بمعنی آراستن و بمعنی ساختن چیزی که قدر غریب باید تعدیه گذرانیدن فعل لازم را متعدی کردن از منتخب تعمیه نابینا کردن و پوشیدن چیزی را

و بعضی سخن گفتن از معنی اول و ثانی مجاز ست از منتخب و کنز تعدی تجاوز کردن از حد خود و مجازاً بمعنی ستم و ظلم قید از منتخب و کنز و غیره تعلیمی تسمه که بر سر لگام اسپ باشد

فصل تای فوقانی مع غین معجمه تغلب بفتح اول و ثانی و لام مشدد مضموم غلبه کردن چیره شدن تغییر بکسر یای تحتانی اول و سکون تحتانی بر وزن تشریف

بر وزن تقریر گر فارسیان یک یا را برای تخفیف حذف کنند و این نوعی از تفریس ست و بلفظ دادن و کردن مستعمل از چراغ هدایت و بهار عجم تغار بفتح بمعنی ظرف سنگی

از برهان تغلیس بالکسر و یای معروف و سین مهمله نام شهری که دار الملک ارمن ست از شرح سکندرنامه خان آرزو و در رساله معربات تفلیس بالفتح و فا معرب تفلیس نوشته تغلق

بضم اول مضموم بمعنی سردار از لغات ترکی و نوشته نام بادشاهی تغافل بلفظ داشتن و کردن و زدن مستعمل ست از بهار عجم تغابن یکدیگر را در زیان افگندن و زیان یکدیگر را

دریغ خوردن و گاه بمعنی تجربه نمودن بمعنی ایکار و زیان زده شدن چون نزد انگاری افسوس لازم ست مجازاً بمعنی افسوس خوردن از منتخب و خیابان تغذیه خورش دادن و پروردن از منتخب

تغانی بالفتح تبرکی برادر مادر را گویند که بهندی ماموں نامند از لغات ترکی نوشته شد تغشی بفتح اول و ثانی و شین معجمه بکسر و بمعنی پوشیدن و غش آن بوزن فصل
تای فوقانی مع فا تفت بالفتح گرم و سوخته و غضبناک و مجازاً بمعنی مفلس نیز آمده و نام جائی از مضافات یزد و سبدیکه بر آن نهادن گل و میوه سازند
از مصطلحات سراج و لغت بابا تفاوت بهر سه حرکات واو درست باشد مگر ضمه افصح است بمعنی دوری میان دو چیز از قاموس و صراح و منتخب و این خلاف قیاس مصدر
بمعنی لفظ است تفت بر وزن تصرف حرف سوم و چهارم تای فوقانی ریز ریز شدن از کنز تفث بفتحتین و ثای مثلثه برب ناخن و موی بغل و موی سر تراشیدن
و غسل کردن و روز های حج در مکه و نحر و غیره از صراح و منتخب تفرج بفتح اول و ثانی و رای مهمله مشدد مضموم و جیم بمعنی گشایش یافتن از تنگی و دشواری و بیرون آمدن از خوشی و در استعمال فارسیان بمعنی
سیر و تماشا از منتخب و لطائف و مدار و در خیابان نوشته که تفرج در لغت بمعنی کشادگی گرفتن است و فارسیان اکثر بمعنی سیر و تماشا استعمال کنند چرا که سیر موجب کشادگی دل گردد تفتن بالفتح چالاکی
تنگه لاانست تفاح بالضم و تشدید فا و حای مهمله بمعنی سیب که میوه معروف است تفضیح بفضیحت رسوا کردن تفسیح حرف سوم سین مهمله بمعنی فراخ کردن از فراخی از منتخب تفقد
گمشده را باز جستن و پرسش نمودن و مجازاً بمعنی دلجوئی و مهربانی و غمخواری از منتخب و شمشی و خیابان تفرد یگانه شدن و خلوت گزیدن و نام ساله از یعقوب ترسا تفرد یگانه کردن
و تنها ماندن از منتخب تفنید حرف سوم نون است بمعنی نکوهیدن و کسی را بضعف رای و دروغ نسبت کردن از منتخب تفرز رگ بحنیق و ترسیدن و پرهیزگاری تفرس
دریافتن چیزی را و در دل بنظر بعلامات و آثار از منتخب و کنز تفلیس بالفتح و سین مهمله تفلیس نام شهر که دار الملک ارمن است تفتش بفتح اول و کسر فا و شین معجمه بغایت
گرمی تفتیش کاویدن و گندیدن و جستجو کردن از منتخب تفحص کاویدن از منتخب تفویض سپردن و باز گذاشتن کار خود را بکسی بالجمله تفریط کوتاهی و کمی کردن در کار و ضائع کردن
از منتخب تفسطط احمق شدن و هذیان و انکار حقائق کردن و سوفسطائی شدن از لطائف تفجع دردمند شدن از منتخب تفریع حرف سوم رای مهمله فرع برآوردن تفلسف
بفتحتین و سکون لام و ضم سین مهمله بمعنی حکمت تف بالفتح بخار و گرمی و بضم آب دهن انداختن از سراج و برهان و جهانگیری و در بهار عجم نوشته که تف آب دهن و بلفظ افگندن و زدن
و کردن مستعمل تفوق برتری نمودن از منتخب و کنز تفاریق بالفتح جدا جدا و تفرقه کردنها و این جمع تفریق است تفلیق پاره کردن و کشادن از لطائف و منتخب تفنگ
و تفنگ بمعنی بندوق بلفظ اول مبدل تپک که تصغیر و تخفیف توپ است و لفظ دوم مرکب از تف که مبدل و مخفف توپ است و تنگ کلمه نسبت و تشبیه چنانکه زر بوتنگ و
دیرتنگ و بوتنگ [illegible] انداختن و انگندن و سر دادن و خوردن مستعمل است بلفظ گذاشتن از بهار عجم تفاصل از هم جدا نمودن و فرق نمودن تفاعل از همدیگر افزون آمدن تفأل
بفتح [illegible] و ثانی و تشدید و ضم همزه که بصورت واو است فال نیک زدن و شگون نیک گرفتن از منتخب و غیره تفرق الاتصال باصطلاح طبیبان بمعنی زخم و جراحت تفخیم بخای معجمه بزرگ
کردن از منتخب و کشف تفحیم بحای مهمله سیاه کردن و در تاریکی شب سیر کردن از لطائف تفنن گونه گونه شدن و شاخ در شاخ شدن تفسیدن بالفتح و سین مهمله گرم شدن
از برهان و لغت بابا تفسیان بالفتح و سین مهمله بغایت گرم از جهانگیری تفتان حرف سوم تای فوقانی آنچه از آفتاب یا از آتش گرم شده باشد و قسمی از نان که آن را بهندی
پراٹها گویند از مصطلحات و غیره تفو بفتحتین بمعنی تف یعنی آب دهان از جواهر الحروف تفته بالفتح سخت گرم شده از سروری و برهان و مدار تفسیده آنچه از آفتاب و آتش گرم شده باشد
تفرقه بفتح اول و سکون ثانی و کسر را و فتح قاف و کسانیکه بفتح فا و سکون را خوانند خطاست بمعنی فرق کردن میان دو چیز یا چند چیز تفته بفتح اول و کسر فا و سکون های
ملفوظ بمعنی چیزی که پیچ [illegible] باشد مثل خیار و کدو از شروح نصاب سروری تفکه بفتح اول و ثانی و کاف مشدد مضموم و های ملفوظ میوه خوردن تفسیده بالفتح و
سین مهمله بغایت گرم شده از برهان تفصی بصاد مهمله بر وزن ترقی بمعنی از تنگی و دشواری خلاصی یافتن از منتخب و کنز فصل تای فوقانی مع قاف تقا بالضم اول پرهیزگاری
از لطائف و منتخب تقلیب گردانیدن و باز گونه کردن و مبدل کردن حرفی با حرفی تقالیب باز گونه گشتها و انقلابات و گردشهای زمانه تقلب بسیار برگردیدن و گردش تقریب نزدیک گردانیدن و باصطلاح
راندن سخن بوجهیکه مستلزم مطلوب باشد تقمیه بر وزن تفضیل [illegible] و یای تحتانی بمعنی قید کردن و بند نمودن از منتخب تقید بضم یای تحتانی مشدد و بر وزن تولد و کسانیکه بفتح یای تحتانی خوانند خطاست
تقلد بضم لام مشدد در گردن خود کاری گرفتن و پیروی و تعهد تقاعد بضم عین مهمله از کردن کاری باز نشستن و از کار باز ماندن از کشف و کنز تقلید گردن بند
در گردن انداختن و کار بعهده کسی ساختن و در گردن خود کاری گرفتن و مجازاً بمعنی پیروی کسی بی دریافت حقیقت آن از منتخب و شمشی و فرهنگ حسینی و زبدة الفواید تقدم بضم دال مهمله مشدد و

پلید داشتن از لطائف تقتیر بحرف سوم تای فوقانی تنگی کردن در نفقه عیال تقصیر کوتاه کردن و سستی و کوتاهی کردن در کاری از منتخب تقریر سخن گفتن و قرار دادن
با قرار آوردن از منتخب و بهار عجم تقرر قرار گرفتن از منتخب تقشیر پوست دور کردن از حبوب و میوه و غیره تقاطر پیاپی قطره چکیدن از منتخب تقدیس پاک کردن
و پاک شدن از منتخب و کنز تقدیس پاکیزه کردن و پاکی منسوب کردن از صراح تقطیع مابین چه ریش و آرش لباس تقدمة الجیش بفتح اول و سکون ثانی و کسر دال
یعنی پیشوای لشکر از شمسی اگرچه تقدمه مصدر است بمعنی پیش کردن لیکن درینجا برای مبالغه بمعنی مفعول آمده از قبیل زید عدل تقلس بر جستن چیزی و بالا جسته شدن جامه … بر هم کشیده شدن
از کنز تقریع بد گفتن و ملامت کردن و همین برگشتن از پهلو بپهلو و بیقراری از لطائف و منتخب و کشف و صراح تقاطع باهم قطع نمودن یکدیگر را تقدم بالشرف تقدم پیش بودن
شی بر شی ثانی بدانکه تقدم بر پنج نوع است اول تقدم بالمکان چنانچه تقدم امام بر مقتدی و این تقدم بالرتبه نیز نامند دوم تقدم بالزمان چنانکه تقدم آدم علیه السلام
بر محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم سوم تقدم بالشرف چنانچه تقدم محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم بر آدم علیه السلام چهارم تقدم بالعلیت چنانچه تقدم حرکت دست بر حرکت کلید پنجم تقدم
بالطبع و آن بودن شی مقدم بحیثیتی که محتاج باشد بطرف او متاخر و نبود مقدم علت تامه برای متاخر چنانچه تقدم وضو بر صلوة و تقدم واحد بر اثنین تقشف بقوت اندک
و جامه درشت و حقیر کمین زیست کردن یعنی درویشی مستعمل و تقشف جلد عبارت از تیرگی و خشونت جلد از منتخب و مد الامراض تقماق بضم میم کوب که بعضی مردمان هند
از آنجه گویند از مصطلحات و لغات ترکی تقبیل بوسیدن چیزی یا بوسه دادن از کنز تقبل بفتحتین و تشدید با موحده مضموم پذیرفتن و قبول کردن از منتخب تقاتل یکدیگر را
کشتن تقلیل کم کردن و اندک نمودن تقلقل بفتحتین و قاف ثانی مضموم بمعنی بیقراری اندوه و آواز کردن صراحی از کشف و صراح تقویم قیمت کردن و راست نمودن
حساب یکساله منجمان و آن ورقی چند باشد که منجمان حرکات و احوال کواکب سیاره ثبت نمایند و بمعنی قائم کردن چیزی و بمعنی ستوت نیز از کشف و منتخب و شمسی و چند شروح
تقسیم بخش کردن و پراگنده کردن و نیکو کردن از منتخب و نام صنعتیست که شاعر در مصرعه چند چیز را ذکر کند بعده چند چیز دیگر ذکر نماید که با هر واحد تعلق دارد تقدم
بضم دال مشدد و پیش شدن و بفتح دال مشدد صیغه امر است از همین باب بمعنی پیش شو تقدمه بر وزن تکمله و تصفیه پیش کردن و پیش شدن از منتخب و کنز و گر بمعنی
مفعول آید بمعنی مقدمه و پیشوا مستعمل میشود و باصطلاح زرگر پیش از کار بکارگر دهند و در فارسی پیشداد گویند از مصطلحات و بهار عجم تقضی بضاد معجمه بر وزن ترقی
آخر آمدن … از کنز تقی بتشدید تحتانی بر وزن فعیل بمعنی ترسنده از خدا و مجازا بمعنی پرهیزگار مستعمل از شرح نصاب از مولانا یوسف بن مانع تقوی بفتح اول
و فتح واو و در استعمال فارسیان گاهی بکسر واو نیز مستعمل و درینجا این لفظ برای رعایت رسم الخط نوشته شد بمعنی ترسیدن و پرهیزگاری از کنز و منتخب تقاوی و قوت دادن و باصطلاح عمال
زر که بمزارعان داده شود برای درستی کار زراعت مفصل تای فوقانی مع کاف عربی و فارسی تک و تا بمعنی دویدن بپای خود و دوانیدن اسپ و چه بمعنی دویدن بپای خود
یا مخفف تاخت بمعنی دوانیدن اسپ از سراج تکرج بفتح اول و ثانی و ضم رای مهمله مشدد و جیم متغیر شدن لون و بوی و مزه طعام با چیزی دیگر و این مصدر جعلیست از کرج که معرب
کره باشد و کره بفتحتین و کاف عربی سبزی باشد بنه چیزی که در ایام برسات بر اچار وغیره پیدا آید هندی پهپوند گویند تکاثر بضم ثای مثلثه افزون شدن بمعنی بسیار و فراوانی
مستعمل تکثیر بثای مثلثه بسیار کردن از منتخب باصطلاح علم حساب ضرب کردن عددی را که با هم برابر باشد چنانچه … ضرب کردن تکثر بسیار شدن از منتخب تکسیر
بسیار شکستن چیزی را و باصطلاح تعویذ نویسان تقسیم کردن اعداد اسم را بر خانهای تعویذ بنهجی که از هر طرف شمار برابر آید تکسر شکسته شدن از منتخب تکرر و تکرار بفتح بار بار گردانیدن
و بار بار آمدن چیزی از منتخب تکفیر کفارت دادن و کسی را کافر خواندن و پوشیدن … منسوب گفته که تکفیر بمعنی کافر خواندن روایت نشده و صاحب قاموس نیز نهاده اما در کتب بسیار
مستعمل کرده اند از منتخب تکاور بفتح اول و کاف فارسی و فتح واو بمعنی اسپ تیز رو و این مرکب است از تک بمعنی دویدن و آور که حاصل لفظ … صیغه امر است از برهان و جواهر الحروف
تکمش بفتحتین و کاف عربی و شین معجمه نام پادشاه ترکان از برهان و مدار … تکرع … بر وزن تحمل بمعنی وضو کردن و این ماخوذ از کارع است که بمعنی
پاچه باشد چون در وضو پاها شوئیده شوند لهذا تکرع گفتند از شرح نصاب یوسف بن مانع تکلف بر خود رنج نهادن از خود چیزی نمودن که آن در وی نباشد از منتخب
تکلیف کسی را در رنج انداختن و کار فرمودن کسی را که باندازه طاقت او نباشد از منتخب و غیر آن و صاحب بهار عجم نوشته که فارسیان بمعنی مطلق کار فرمودن آرند و بلفظ کردن مستعمل کنند

تکلیفات شرعیه نبار شمور از قسم پسین ست **تکییف** بروزن تصرف چگونگی دانستن **تکاثف** بضم ثای مثلثه ستبر و غلیظ شدن و فراهم آمدن از صراح **تکثیف**
سوم ثای مثلثه ستبر و غلیظ شدن و فراهم آمدن از صراح **تگ** بالفتح و کاف فارسی بمعنی قعر چاه و ته و پائین و بن چیزی چه حوض و بن چاه و عمق و بمعنی دویدن و این لفظ بکاف
عربی نیز آمده است از برهان و مؤید و سراج اللغات نوشته که لفظ تگ بکاف فارسی صحیحست و آنچه سروری و برهان بکاف عربی نوشته اند خطاست **تگرگ** بفتح اول
و ثانی و رای مهمله و کاف فارسی بمعنی ژاله که بهندی اولا گویند و در سراج نوشته تگرگ بمعنی آب بسته که از آسمان بارد و بعضی بمعنی ژاله نوشته و ژاله بمعنی شبنم نیز دیده شده **تکاسل** خود را
کاهل و سست نمودن از منتخب **تکاهل** خود را کاهل نمودن **تکفل** ضامن شدن و چیزی بر ذمه گرفتن از منتخب **تکرم** بفتحتین و رای مفتوح صیغه امر و تکرم که بفتحتین و تشدید رای مضموم مصدرست بمعنی
بخشیدن **تکلم** بفتح لام صیغه امر از تکلم که بضم لام است مصدر بمعنی سخن گفتن **تکوین** هست نمودن و در وجود آوردن و پیدا کردن از منتخب و کنز و اصل آن کون بالفتح که بمعنی بودن است
تکون بضم واو مشدد و هست شدن و بودن از منتخب و کنز **تکلان** بالضم بمعنی اعتماد و توکل از منتخب و کنز **تکین** بکسر تین و کاف فارسی نام پادشاه خراسان که پدر سلطان محمود
بود و در لطائف تگین بفتح اول بمعنی پهلوان آتش و حوض و حرص **تکفین** کفن پوشانیدن مرده را **تگانیدن** بکاف فارسی بمعنی افشاندن از بهار عجم **تگافو** حرف چهارم فا با همدیگر
برابر شدن از منتخب و کنز و صراح **تکلتو** بفتح اول و فتح کاف عربی و ضم تای فوقانی بمعنی خوگیر اسپ و این لغت ترکی ست و در مصطلحات نوشته که تکلتو خوگیر اسپ که آن را نمدین گویند
و ریش که باختلاط ابل بهم از شده باشد و در چراغ هدایت بمعنی نمدزین و ریش که سلبت داخل کرده دراز سازند **تگاپو** بکاف عربی و فارسی هر دو آمده از برهان بمعنی دویدن
بسیار **تکمه** بالضم گوی گریبان از برهان و لغات ترکی که بهندی آن را گهنڈی گویند و بمعنی حلقه که چیزی که از آن گوی گریبان آگنده رانند و در هندوستان مشهور است ظاهر درست
نیست **تکیه** بفتح عربیست بمعنی پشت بچیزی گذاشتن و بمعنی تکیه آمده بمعنی چیزیکه بر آن پشت گذارند و مکان بودن فقرا از چراغ هدایت و در بهار عجم نوشته که تکیه بالش
و چیزیکه بر آن تکیه کنند و این فارسیست خود هست از تکاه بروزن کلاه که در عربی بدین معنی آمده و مجاز پشت و پناه را گویند و مکان بود و باش فقرا و بمعنی اعتماد و مجاز است
بلفظ کردن و زدن و دادن و آوردن و داشتن مستعمل **تکلمه** بالضم و کاف نام پادشاه شیراز از برهان **تکه** بالکسر و تشدید کاف عربی مفتوح بمعنی ازار بند از شرح نصاب و کنز
تکافی برابر شدن با هم از منتخب **تگامشتی** بفتح اول و کاف فارسی و فتح میم و کسر شین معجمه کلمه مرکب است از تک و مشتی و الف برای اتصال است چنانکه در تکاپو بود و داد و در
معنی تگامشتی معنی تگاپو بسیار دویدن باشد و چون لفظ تگ بمعنی عقب و پس نیز می آید در صورت الف برای اشباع شود و معنی آن تعاقب باشد یعنی در پی کسی دویدن

فصل تای فوقانی مع لام

تلا بالفتح عربی روشنی و بمعنی نعره قلندران از مؤید **تلقا** و بالکسر و قاف بمعنی طرف و جانب که مقابل و برابر باشد و جهت و برابر و
دیدار کردن و دیدن از صراح و منتخب **تلا** بکسر بمعنی ذهب که فارسیان عربی آن طلا نوشته اند از حالم طبیان از سراج اللغات **تلب** بالضم گروه و طائفه از لطائف **تلهب**
بضم های مشدد و شعله زدن آتش و زبانه کشیدن آتش **تلقیب** لقب کردن و نامیدن و لقب دادن **تلخ کمیت** کمیتی که رنگش مائل بسیاهی باشد **تلاج** بفتح و در آخر جیم عربی
شور و غوغا از کشف و سراج و برهان **تلهج** بروزن تموج شیفتگی و حرص از منتخب **تلمیح** بحای مهمله نگاه سبک کردن بسوی چیزی از منتخب و باصطلاح اهل معانی اشارت کردن
در کلام بقصه یا آوردن اصطلاحات نجوم و موسیقی و غیره یا در کلام خود آوردن آیات قرآن مجید یا احادیث **تلویح** بحای مهمله اشارت کردن و درخشان کردن و [illegible]
ساختن و کتابی در اصول فقه از منتخب و کنز **تلخ** بسکون لام هم از بهار عجم سوای معنی معروف بمعنی رنگ سیاه نیز آمده و در مصطلحات نوشته که تلخ معروف است و بمعنی ناگوار و ناملائم و بمعنی
سیاه نیز می آید و نام جائیست که هوایش شدید البرودت است **تلمیذ** بالکسر بمعنی شاگرد و این معرب تلمیذست که بفتح باشد از منتخب و مدار **تلامید** بمعنی شاگردان و
این جمع تلمیذست **تلمند** بفتح اول و ثانی و میم مشدد و مضموم و ذال معجمه بمعنی شاگردی از مؤید **تلامذه** بفتح فوقانی و ذال مضموم مزه گرفتن **تلبیس**
جامه پوشیدن از منتخب و بمعنی مکر و فریب مستعمل چرا که از مکر و فریب آدمی اراده خود را می پوشد **تلاش** بروزن خراش بمعنی سعی و جستجو از
لغات ترکی و تلاش بروزن شاباش خواندن غلط مگر نوشتن درست بعضی گمان برند که لفظ تلاش عربیست و برای معنی تلاش کننده لفظ متلاشی
از تلاش ماخوذ کنند و این محض غلط است و صحیح بجای متلاشی لفظ تلاشی ست چرا که لفظ تلاش ترکیست از بهار عجم و سراج **تلخیص** خلاصه کردن

وصاف کردن نام کتابیست در علم مساحت از منتخب و شمسی بمدار تلمع بفتح اول و ثانی و ضم میم مشدد بمعنی روشن شدن و درخشیدن از منتخب تلف بفتحتین بمعنی هلاک شدن و ضائع گشتن و ستبا و تس
تلفیف در پیچیدن و پیچیدن از منتخب و کنز تلقف بفتح حرف سوم و قاف مشدد مضموم و فرا گرفتن چیزی را و چالاکی نمودن از منتخب تلافیف بهره و تا تک در پیچیدها و این جمع تلفیفست تلهف
و زن تکلف بمعنی دریغ و بمعنی اندوه از کشف و منتخب و کنز تلفیق فراهم آوردن و ترتیب دادن از منتخب و لطائف و صراح و مدار تلک بمعنی کیل و پیمانه از مصطلحات بکسر اول و سکون لام و فتح کاف
در عربی ترجمه لفظ این که اسم اشارت است برای قریب تلنگ بکسر اول و فتح لام نام ملکیست از دکن که آنرا تلنگانه نیز گویند و حیدر آباد دار الملک آنست و بکسر تین بمعنی زدن انگشت بر حرف
و دایره و امثال آن از سراج و در مصطلحات به سر انگشت نواختن دف و دایره و مرادف کوک نیز آمده و باول مضموم حاجت و خواهش و تلنگی بمعنی گدا و حاجتمند تلنگانه بمعنی گدایانه تل بالضم و تخفیف لام
و تشدید نیز آمده زمین بلند و پشته از کشف و برهان و چراغ هدایت و لطائف و کنز و سراج اللغات و لغات ترکی ظاهرا در صورت مشدد بودن معرب و مخفف است تلال بکسر اول گروه بار
پشته ها تلثیم ثنایی تثلثه بر وزن تکریم بوسیدن و بوسه دادن چیزی را از منتخب این لفظ بالسین مهمله نوشتن خطاست تلثم بتای مثلثه بر وزن تکلم بوسه دادن و بوسیدن تلاطم با هم بر یکدیگر طپانچه
و بر یکدیگر زدن موجها دریا از منتخب و کسانیکه تلاطم را بدون طای مهمله نویسند خطاست تلوم ملامت کردن از لطائف تلقین فهمانیدن و تعلیم کردن از منتخب و کنز و ماخوذ از تلقن بمعنی
فهمیدن و گرفتن سخن از کسی و در بهار عجم نوشته که تلقین بلفظ کردن و زدن و آوردن و داشتن و دادن مستعمل تلوین گوناگون کردن و باصطلاح اهل تصوف نام یکی از
مقامات فقر تلون بضم و او مشدد و رنگارنگ شدن از منتخب تلخ حرفان کنایه از نعمتان تلالو بفتح اول و ضم لام ثانی و در آخر همزه بالصوت درخشیدن و درخشیدن از منتخب
تلو بکسر اول و سکون لام بمعنی پیرو و بچه شتر که دریی مادر خود رود از کشف و مدار و صراح تلامذه بفتح اول و کسر میم بمعنی شاگردان و این جمع تلمیذ است تلمه بالفتح
مسجمه خلط صفر و بمعنی ظرف آن فقطه که بهندی تیا گویند تلمنگ دایره و دف را با نگشتان زدن تا صدا برآید و به تنگ دایره بدر کردن لوطیان ایران آنرا
برای دفع ملل مجلس خوانند چون آن رفع شود گویند که تلنگ دایره بدر کردیم از مصطلحات تلنگم و پیاله هر دو نام جائی در حوالی برهانپور از شمشی تلبیه بر وزن تزکیه بمعنی
لبیک گفتن حاجیان تلوسه و تلواسه بالفتح و حرف ثالث نیز مفتوح بمعنی اندوه و اضطراب و بیقراری از کشف و برهان و سراج تله بکسر اول و تشدید لام زریکه بطلا شهرت دارد
و طلا معرب همین تله است از رشیدی و تله بفتحتین و تخفیف لام بمعنی دام در ترکی بمعنی نوعی از دام صیادان طیور از برهان و سراج و در مصطلحات نوشته که تله بفتحتین چیزیست که صیادان
پنهان کرده جانوران را شکار کنند سوای دام و در چراغ هدایت بالفتح و تشدید و تخفیف حلقه ها سری دام است که بدان طیور را شکار کنند تلبیت و تلبیه بالفتح نام پرگنه مشهور
از دهلی تلافی دریافتن و بدست آوردن از کنز تلاقی بیکدیگر رسیدن و با هم ملاقات کردن از صراح تلی بفتح اول و کسر لام مخفف تالی که لفظ هندیست تلنگی بکسر تین کاف
فارسی و نون بمعنی نواختن دف و دایره به سر انگشت و بمعنی مروت و در هندی نیز آمده و بمعنی گدائی نیز واقع شده از بهار عجم و دیگر شروح تلاشی مصدریست بمعنی غیبت شدن
ماخوذ از لاشی از کنز تلاعی بفتح اول و تای مخففه و قاف ملاقات کردن و بدیر رفتن از مدار و فصل تای نوع قافیه با میم تمام بمعنی کامل و بقصوار چراغ هدایت تماشا لفظ عربیست
مصدر از باب تفاعل و در اصل تماشی بود و اخرش ما فارسیان درین قسم مصادر یا را بالف بدل میکنند مثل تمنا و تولا و تقاضا که در اصل تمنی و تولی و تقاضی است پس بمعنی با هم راه رفتن
با یکدیگر پیاده رفتن است چون یاران برای تفرج اکثر با هم پیاده سیر میکنند لهذا در عرف بمعنی تفرج و دیدن لشبوت مستعمل شد و ازین باعث بطرف دیده منسوب میشناسند و تماشا بلفظ
کردن مستعمل است و با دیدن دیده و تشنه نیز آمده است که تماشا بمعنی چیزیکه در دیده به تعجب یا بشوق نظر کنند مستعمل میشود و بمعنی هنگامه نیز آمده از شرح گلستان و از سیر خوارزم مصطفی و چراغ هدایت
خیابان و در بهار عجم نوشته تماشا بلفظ داشتن و کردن و نمودن و دیدن هم مستعمل است تمنا آرزو کردن و در اصل با آخر این لفظ یای تحتانی است
لکن فارسیان با الف نویسند و خوانند و این تصرف نوعی از تفریس است و در بهار عجم نوشته که تمنا بلفظ داشتن و کردن و بحتن و لیستن مستعمل
است تمغا بالفتح و غین معجمه در ترکی بمعنی نشان و مهر و داغ که بر ران اسپ و غیره نهند و باج گرفتن از سوداگران و مردم که تمغا گویند غلط
است از کشف و شرفنامه و لغات ترکی و در مصطلحات نوشته که تمغا بالفتح با جیست که بر در های بلاد و معابر بجار از تجار گیرند و بمعنی مهر که بعد گرفتن
باج بر اجناس تجار زنند و بمعنی فرمان سلاطین و کرستن ثنا بمضمون خسرو التمشیت بفتح اول و سکون میم و کسر شین معجمه و فتح یای تحتانی بر وزن تعفنت ماخوذ

از منتخب بمعنی جاری کردن و روان کردن و کسانیکه بر وزن تفعیل گویند غلط ست چراکه در اینحال یای تحتانی زائد میگردد و حال آنکه اصلیست **تمویهات** بفتح اول و سکون میم و کسر واو ملمع کرده‌ها و دروغها و دگیها و کنایه از سخنهای تملق و فریب **تموج** موج زدن آب **تمليح** نمک کردن در چیزی و آوردن شیء ملیح از منتخب **تمساح** بالکسر و سین مهمله و حای مهمله بمعنی نهنگ که جانور آبی ست از منتخب و لطائف **تماسیح** نهنگان این جمع تمساح ست که بمعنی نهنگ باشد **تمدیح** مدح کردن **تمریخ** بخای معجمه روغن مالیدن و مانند آن بر بدن مالیدن از منتخب **تماسخ** بضم سین مهمله و خای معجمه برگردیدن صورت کسی بصورت دیگری که بدتر از صورت نخستین باشد از منتخب **تمجید** ببزرگی نسبت کردن کسی را از صراح و منتخب **تمهید** گسترانیدن و هموار و نیکو کردن کار از منتخب **تمرد** سرکشی کردن از منتخب و شمشی و کنز **تمر** بفتحتین خرمای خشک از منتخب و نام زن اعرابی از لطائف و در فارسی بفتح اول و سکون ثانی نام بیماری که در چشم پیدا شود و بکسر اول و ضم میم بزبان ترکی آهن را گویند و نام یکی از سرداران مغل و نام بادشاه عظیم الشان که مرزبا و اقف هند آنرا تیمور میخوانند بر وزن تیمور سهو الخط ترکی ست اند که ضمه را بصورت واو و فتحه را بصورت الف و کسره را بصورت یا نویسند از برهان و مدار و شرح قران السعدین و لغات ترکی نوشته شد **تمام عیار** کامل عیار و خالص از بهار عجم **تموز** بزبان رومی مدت ماندن آفتاب در برج سرطان و بهندی تقریباً ماه ساون چون در این ماه مذکور گرمی بسیار میباشد لهذا در فارسی مجازاً بمعنی شدت موسم گرما مستعمل از برهان و سراج و خیابان **تمیز** بدو یای تحتانی بر وزن تفعیل بمعنی جدا کردن ماخوذ از میز بالفتح اما فارسیان یک یا را بنابر تخفیف حذف کنند و تمیز بر وزن عزیز میخوانند از چراغ هدایت و غیر آن **تمارض** خود را بیمار نمودن و مریض خود را بتکلف مریض نمودن از منتخب **تمتع** برخورداری یافتن و منفعت گرفتن از منتخب و در بهار عجم نوشته که تمتع بلفظ دیدن و گرفتن و بردن و برداشتن مستعمل ست **تمسک** چنگ در زدن در چیزی از منتخب **تماسک** باهم چنگ در زدن و خود را نگاه داشتن و مجازاً بمعنی صبر و تحمل و وقار آمده **تملک** مالک شدن **تملیک** بالکسر مالک گردانیدن کسی را بر مالی یا چیزی از منتخب و کنز **تمالک** بفتح اول و ضم لام باختیار خود بودن و مالک نفس خود شدن و بمعنی اختیار و طاقت مستعمل ست از منتخب و غیر آن **تمثال** بالکسر بمعنی صورت و پیکر و مجازاً بمعنی فرمان پادشاهی جمع آن تماثیل آید از کشف و منتخب **تماثیل** جمع تمثال بمعنی تصاویر و اصنام و بمعنی فرمانهای پادشاهی نیز آمده از شمسی **تمحل** بفتح اول و ثانی و ضم حای مهمله مشدد بمعنی مکر و حیله نمودن از منتخب و کنز **تمول** مالدار شدن و دولتمندی از منتخب و کنز **تمهیل** درنگ کردن از منتخب و کنز و صراح **تململ** بفتح اول و ثانی و سکون لام و ضم میم بیقراری و بی آرامی بمعنی حالیکه در میان خواب و بیداری باشد **تمام** درست و کافی و کامل از منتخب **تمتام** بالفتح بدو تای فوقانی کسیکه در کلام تای فوقانی بسیار تلفظ کند بهندی توتلا گویند از منتخب و صراح **تم** بالفتح آفتیست که در چشم پیدا شود و مانند پرده و مجازاً بمعنی تاریکی و سیاهی آمده **تم** بصیغه امر ست بمعنی تمام کن **تهمتستان** بفتحتین و سکون ها نام جائی **تمکین** جا دادن و پابرجای کردن بمعنی قدر و وقع از بهار عجم و کنز و نام یکی از مقامات سالکان **تمکین کردن** و **تمکین دادن** مع وقع گذاشتن از مصطلحات **تمکن** جای گرفتن و قائم شدن از منتخب و کنز **تمن** بضم اول و فتح میم ده هزار کس از شمسی و در ترکی عبارت از بیست و پنج هزار بر وزن تملق در شهر بود و باش کردن و انتظام شهر نمودن و اجتماع اهل حرفه **تمرن** بر وزن تملق نرم شدن و عادت کردن بچیزی از منتخب **تمره** بفتح اول و سکون میم بمعنی یک خرما از منتخب **تمیمه** بمعنی تعویذ و بمعنی مهره سیاه و سفید که در گردن طفلان اندازند تمائم جمع آن از منتخب و صراح **تمویه** بالفتح و در آخر هاء ملفوظ بر وزن تفویض بمعنی زر اندوده کردن و آرایش نمودن و بمعنی مکر و فریب و تملق از منتخب و لطائف **تمنی** آرزو کردن از منتخب **تمغاچی** کسیکه از جانب کوتوال اجناس مهر کند و محصول و باج آن گیرد **تمطی** بفتح اول و ثانی و طای مهمله مشدد و بمعنی خمیازه که بهندی انگڑائی گویند **تمادی** بفتح بنهایت رسیدن و دراز شدن از منتخب و غیر آن

فصل تای فوقانی مع نون

تنها بمعنی خالی نیز آمده از مصطلحات **تنکلوشا** بالفتح و کاف فارسی و واو معروف و شین معجمه نگارخانه و تصویرخانه درمیان انی و شرح اشعار و شارح قصائد خاقانی نوشته که نام حکیمیست که کتاب ارژنگ تصنیف وی ست **تنگتاب** بمعنی عدیم الطاقة از بهار عجم **تناسب** باهم مناسبت داشتن **تنسوقات** بالفتح و ضم سین مهمله و قاف عجائبات و اشیای کمیاب از برهان و در لغات ترکی بمعنی نادرات نوشته که این جمع تنسوق ست که لفظ ترکیست بمعنی نادر و صاحب شیدی نوشته که تنسوق معرب تنسیج ست و آن نوعی از جامه نفیس که آنرا تن زیب گویند و مجازاً بمعنی تحفه و چیز نفیس و عجیب و در سراج نوشته که تنسوقات جمع تنسوق ست و تنسوق معرب تنسیخ است بالفتح و سین مهمله مضموم و خای معجمه باشد مفرس تنسکه که لفظ هندیست بالفتح و سین مهمله مضموم و کاف عربی بهای مخلوط التلفظ و آن قسمی از جامه نفیس که از ملک بنگاله آورند

آوردند چون جامه مذکور از تهٔ های هندوستان است بمجاز بر تحفه نفیس اطلاق کرده اند **تنسّمات** عیش عیش بهایا **تنزیهات** بروزن تکلّفات بی عیبها و خوبیها و سیرها و باغ و بوستان از منتخب وغیر آن **تنقیح** پاک و صاف کردن چیزی را از زوائد و عیوب و خالص کردن از صراح و منتخب و کنز **تنخنخ** بالفتح اول و ثانی و سکون خاء معجمه و ضم نون نرم گوشت گردن از صراح **تناسخ** بمعنے زائل شدن یعنی زائل شدن روح از قالبی و در آمدن در قالب دیگر از منتخب **تنومند** بمعنی قوی جثه و فربه و بعضے نوشته اند که تومند بمعنے صاحب قوت چه تو بمعنے قوت و مند بمعنے صاحب خیال آن است و گویند که واو در ترکیب کلمه دو حرفی و لفظ مند زیاده کنند چنانکه برومند **تناد** با هم ندا دادن یکدیگر را یوم التناد کنایه از روز قیامت از منتخب و لطائف **تنفید** بذال معجمه روان کردن فرمان نامه از منتخب **تندر** بالضم و دال مهمله مفتوح بمعنے بانگ رعد از برهان و سراج و شارح قصائد خاقانی بمعنے جبل نیز نوشته **تناور** بفتح واو بمعنے فربه و سطبر از برهان مؤید و در سراج اللغات نوشته که تناور بفتح واو بمعنے قوی جثه و این مرکب است از تن و لفظ آور که کلمه نسبت است **تنگار** بالفتح و کاف فارسی دوای کانی است که بهندی سهاگه گویند و بکاف عربی دیده نشده از مدار و برهان و رشیدی **تنذیر** حرف سوم ذال معجمه بمعنے ترسانیدن **تنگ شکر** نوعی است از فنون کشتی و آن هر دو پا حریف تنگ گرفته زور بر سر و سینه او آورده بر زمین زدن است از مصطلحات **تنافر** نفرت نمودن و گریختن است و باصطلاح علم معانی اجتماع الفاظی چند که تلفظ آنها ثقیل باشد و از تلفظ آن طبع نفرت گیرد چنانچه صدق قول چنانچه عبارت قرآن خصوصاً که یکم آزاد و سه بار گویند چنانچه این الفاظ خواجه توجه تجارت بیکی **تنویر** روشن کردن از کنز و بمعنے روشنی مستعمل **تنشیر** پراگنده کردن **تنور** لفظ فارسیست و صورت تشدید نون سوم آن از سراج **تنگبار** بالفتح جائیکه در آن هر کس را دخل نباشد از برهان **تنگوز** بالفتح و کاف فارسی مضموم و سکون زای معجمه قبیل از آن او غیر ملفوظ بر خوک را گویند **تعاقلک** تناوش با هم نفس زدن و فخر کردن **تنفیش** نفش کردن تنگ علیش مفلس و دردمند **تنقیص** نقصان کردن **تنغیص** و صاد مهمله ظاهر کردن از منتخب **تناقض** ضد همدیگر شدن از منتخب **تنشیط** انبساط آوردن و شادمانی نمودن از منتخب و کنز **تنوّع** گوناگون شدن منقسم شدن از تشتی **تنازع** با هم خصومت کردن از منتخب و تنازع کنند با هم دو فعل با هم ظاهر که بعد آنها باشد در فاعلیت چون ضربنی و اکرمنی زید یا در مفعولیت چون ضربت و اکرمت زیدا یا در فاعلیت و مفعولیت یعنی یکی فاعل خواهد و دیگر مفعول مثل ضربنی و اکرمنی زید پس مختار بصریین اعمال فعل ثانی است بجهت قرب و فعل اول اگر اقتضا فاعل کند در صورت موافق اسم ظاهر در فعل مفرد ضمیر مستتر فرض کنند و در غیر آن ضمیر بارز چنانچه ضربنی و اکرمنی زید و ضربانی و اکرمنی الزیدان اگرچه در صورت اضمار قبل الذکر لازم می آید لیکن نزد بصریین تنازع در فاعل جائز است و اگر اول مفعول را خواهد ضمیر مفعول را حذف کنند بشرطیکه آن هر دو فاعل از افعال قلوب نباشند چنانچه ضربت و اکرمنی زید یعنی زدم او را و گرامی کردم مرا تا اضمار قبل الذکر لازم نیاید و مفعول کسائی خلاف بصریین فاعل فعل اول را اندر بخوف اضمار قبل الذکر بلکه حذف میکنند و ضمیر فاعل از فعل اول و قرار اعمال فعل ثانی را انداخته بر تحت خواستن فعل اول فاعل را برای خوف حذف فاعل اضمار قبل الذکر هیچ یکی از این هر دو ممنوع است مختار کوفیین اعمال فعل اول است بجهت سبقت آن **تنقط** **تنضیف** و **تنضیم** کردن چیزی را با هم **تنصّف** نصف کردن از کنز **تنسیق** انتظام و ترتیب دادن از منتخب و کنز و صراح **تنمیق** نوشتن از کشف و کنز **تنبک** بالضم و حرف سوم بای موحده مفتوح دهل کوچک نقاره کوچک از رشیدی و جهانگیری اما ساز معروف که ضرب هند و ستان آن طبله گویند نیز آمده **تنسک** بفتح اول و ثانی و ضم سین مهمله مشدد و بمعنی خدا پرستی از لطائف **تنین** فنگ بالکسر اشارت بعقده راس و ذنب که محل تقاطع حال قمر است یا مائل و بمعنی کهکشان نیز از برهان **تنگ** **تنمیش** کاف عربی بمعنے باریک کم و اندک و لطیف از مدار و تنگستان شهر است **تنگ** بفتح اول کاف فارسی خر و بمعنے بار که بر خران را برو توار که بدان زین اسپ مضبوط کنند و کار نامه نقاشان نام حکیمی از هندوستان نام شهری از ترکستان و بمعنی قریب و نزدیک و بالضم کوزه که گردن آن گردنش کوتاه و دهانش تنگ باشد و بالکسر منقار مرغان از رشیدی و برهان مؤید **تنزیل** بکسر زای معجمه بمعنے فرود فرستادن و بمعنے قرآن مجید و نام کتابے در علم سلوک از لطائف و کنز و منتخب وغیر آن **تناول** بضم واو فرا گرفتن و برداشتن از کنز و مجازاً بمعنے خوردن مستعمل **تنبول** بروزن مقبول برگ پان از برهان و این لفظ هندی است کتابیست **تنگ سال** بمعنے سال قحط و امساک باران از بهار عجم **تنبل** بالفتح و حرف سوم موحده مفتوح بمعنے آدم فربه و جاهل و کاهل و بیکار و بالضم مکر و حیله از لطائف و برهان لغات رشیدی و سراج **تناسل** از هم زائیدن از کنز **تنعم** بنازو نعمت پرورده شدن از منتخب **تنجیم** ستاره شناسی و مطابق قواعد علم نجوم ساعت سعد و نحس شناختن از منتخب وغیر آن

تنسم بر وزن تکلم نفس زدن و دم بخود کشیدن و بوئیدن بوی گرفتن از صراح و غیره تنعیم بعین مهمله نام موضعی است بفاصله سه کروه از مکه بجانب شمالی مناسک عمره در آنجا بالفعل می آید و حج با تمام میرسد تنظیم جواهر برشته کشیدن و مجازاً بمعنی درستی امورات شهر و دربار و غیره تنگ چشم بخیل و ممسک و دولت و صفت معشوق آید چنانکه بسوی کسی نمی بیند از بهار عجم تنگ تعلیم بالضم تنگی است که بوقت تعلیم ورزش کشتی نوازند و این رسم ولایت است از بهار عجم تن زدن بالفتح خاموش شدن از رشیدی و مدار و برهان و کشف تنبان بالضم شلوار و پایجامه ترکیست از برهان و لغات ترکی تنیده ریسمان چیزیست که بهندی آنرا اٹیا گویند تن بالفتح بمعنی تنخواه و دفتر تن بمعنی دفتر تنخواه است از چراغ هدایت و بهار عجم تنخواه گرفتن کون گرفتن از چهار شربت و مصطلحات تنین بالکسر و نون اول مشدد و مکسور و یای معروف بمعنی اژدها از مدار و کشف و منتخب و کذا تنانین بفتح بمعنی اژدهاها و این جمع تنین است تنیدن جولاها و عنکبوت بمعنی بافتن نیز می آید و بمعنی پیدا کردن هم آمده گاهی بکه تعبیر گرویدن و توجه از لغات آمده از بهار عجم و بغیر و حرف تن در دادن قبول کردن و راضی شدن از صراح تنگ ترکان نام موضعیست از برهان تنباکو بلفظ کشیدن مستعمل اهل زبان و بلفظ نوشیدن محض خطاست از بهار عجم تندره بالضم بخیل از سراج تنقیه پاک و صاف کردن از منتخب و کذا تنبیه بمعنی آگاه و هوشیار کردن و مجاز آمده عرف بمعنی زدن و تنبیه کردن کوتاه اندیشان تنبه بر وزن توکل بمعنی آگاه شدن از منتخب تنزیه دور کردن و پاک کردن از چیزهای زشت از منتخب و کذا تنزه بر وزن تعرف دور شدن از عیب و سیر باغ و سبزه و عمارات مجازاً بمعنی خوشی بی غمی از منتخب و غیره تنوره نوعی از پوشش که روز جنگ پوشند و آن مانند جوشن باشد و بمعنی چرخ زدن از رشیدی و برهان و سراج و بعضی بمعنی جای آتش نوشته و بعضی بمعنی مقعد نیز نوشته اند تنه بالتحریک بیخ درخت از بالای زمین تا محل روئیدن شاخها و در مصطلحات بمعنی راه و مطلع نیز نوشته و در بهار عجم برای معنی دوم بالضمتین است تنکه بالفتح و کاف عربی سکه بمعنی قرص رائج خواه از زر شد خواه نقره یا مس و این مفرس ٹکه است و تنگه بالضم و کاف فارسی تنبان چرمی که تا سر زانو باشد وقت کشتی گرفتن پوشند از مصطلحات و بهار عجم تنخواه بلفظ دادن و گرفتن و کردن مستعمل از بهار عجم تنوفه بفتح اول و ضم نون و فا بمعنی بیابان از شرح نصاب تنمیه بر وزن تصفیه افزایش و بالیدگی از کنز تن آسانی راحت و آرام تنه خواری کاهش تن کردن از باعث غم و اندوه و در بهار عجم بمعنی شکنجه و عذاب تناهی بپایان چیزی رسیدن و باز داشتن از چیزی از منتخب و کشف و کذا بمعنی نهایت پذیرفتن بپایان رسیدن تنگ چشمی کنایه از بخل بلحاظ آنکه صاحبش قناعت و از همتی بدنیای فانی پسند نموده کنایه از کم نگاهی معشوق و این بلفظ و صفت معشوق واقع شود از آنجهت که معشوق از غرور حسن یا از فرط حیا بسوی کسی نمی بیند شرح سکندر نامه از خان آرزو تنگ ورزی بفتح اول و سکون نون کاف فارسی و فتح دال بمعنی جیب و انشلاط از چراغ هدایت و بعضی گویند که بضم اول و فتح نون و کاف عربی بمعنی پیوستگی و وصل دو چیز با یکدیگر که محل وصل آنها بغور معلوم شود تنگ حوصلگی بفتح اول و سکون نون و بضمتین و کاف عربی نیز درست است و وجه اول ظاهر است و وجه ثانی آنکه بر شیئی که ضخامت و سطبری کم دارد بعضی چیزها از رقت خود یا از سنگینی خود آنرا شکسته بدر میروند از چراغ هدایت و غیر آن تنگری بکسر اول و سکون نون خفی و سکون نون کاف فارسی و رای مهمله مکسوره و یای معروف و بکسر کاف نیز در زبان ترکی نام حق تعالی است از لغات ترکی و برهان و مدار تندره بالضم کوتاه اندیش از بهار عجم تنگنای کوچه تنگ و بمعنی مطلق جای تنگ از بهار عجم

فصل تای فوقانی مع واو تولا بفتح اول و ثانی و تشدید لام محبت و امید در منتخب تولا بمعنی برگشتن و دوست داشتن و حکومت نمودن و بکار کسی قیام نمودن اگر چه باین معنی تولی بیای تحتانیست لیکن فارسیان تصرف خود بالف خوانند چنانکه تمنی را تمنا گویند توله بواو مجهول در فارسی بمعنی سگ بچه توتیا بالضم بمعنی سرمه و بالفتح خطاست از صراح و منتخب تواء بالفتح هلاکت از منتخب و لطایف تو و خدا در مقام قسم گویند همچنین خدا بر تو بمعنی سوگند خدا آید از مصطلحات تولب بفتح اول و سوم و بای موحده بمعنی خرکره یعنی بچه خر از منتخب و شرح نصاب تواب بفتح اول و تشدید واو توبه پذیرنده از منتخب توجیه ریت بالفتح بر وزن توفیق کج نمودن و بطریق رب گرفتن توپ بواو مجهول و بای فارسی در ترکی بمعنی توپ است از لغات ترکی توپ توپ بمعنی فوج فوج یعنی بسیار تولیت بفتح اول و کسر سوم والی گردانیدن و پی در پی شدن از منتخب و کذا توالی گردانیدن و عمل دادن بکسی توختن پشت برگردانیدن چیزی را با نچه خریده باز بکسی فروختن توخت بر وزن سوخت بمعنی جمع کرده و ادا نموده از برهان توریت بالفتح کتاب موسی علیه السلام توشیح بالفتح و کسر شاد و حمایل پوشیدن و پیدا ساختن و نظم کتابتی که اصول فقه از منتخب توشیح حمایل در گردن انداختن و آرایش دادن

و نام صنعتی شعری که شاعری بطریقی شعر انشا نماید که چون حروف اول مصاریع یا ابیات جمع کنند اسمی بیرون آید چنانچه اسم محمد ازین رباعی برآید رباعی من و بت

بموی تسیم دلتنگ بد حاصل زلبت نیست بجز جان ار زیر نگ به من با تو و تو با من مسکین شده تو + دارم سر آشتی بود ای سر جنگ چون حرفهای اول از مصاریع

این رباعی ترتیب یکجا کنند نام محمد پیدا میشود توبیخ ملامت و سرزنش از لطائف و منتخب و کنز توی شاخ ضمنی است از کشتی که دو دست و دو بن هر دو دست یا پایسان سر و دوپن

حریف اندا ختہ زور کنند چه توی بمعنی اندرون است و شاخ بمعنی دست و پا از مصطلحات و بہار عجم توکید بالفتح استواری از شمسی و کنز تولد زاییده شدن بلفظ کردن مستعمل از بہار عجم تولید

زاییدن و پرورش کردن از منتخب و بمعنی پیدا کردن چیزی از خاصیت و تاثیر نیز مستعمل میشود توقد بضم قاف مشدد افروخته شدن آتش توارد بفتح اول و ثانی و ضم رای مهمله

باهم یکجا فرو آمدن از منتخب و کنز و باصطلاح شعرا واقع شدن مصرع یا بیت از طبع دو شاعر بی اطلاع یکدیگر توزیر بفتح اول و کسر زای معجمه بدروغ فریفتن کسی گناه بستن توفیر بسیار کردن

و بسیار شدن از منتخب و کنز و در عرف آنچه در اجاره دهند افزایند توقیر عزت داشتن نگاه داشتن از منتخب توریه لوحرف و های مهمله نام پسر کلان فریدون که ملک توران منسوب

باوست و نیز لام بمعنی اندرون است و بمعنی پهلوان و بهادر نام گیاهیست ترش مزه و بمعنی سم و رسیدگی از لغات یا با و ترکی رشیدی و توره بواو مجهول در ترکی جالی گویند که مرغ سوداگری

عرایس و بیگمات اندازند و بمعنی دام ماهی نیز آمده و بعربی توره بالفتح بمعنی تغار و کوزه آبلیق و جمع آن اتوار از منتخب مدار توانگر بعلم دال و اصل بمعنی صاحب قوت است مرکب از توان

بمعنی طاقت و گر کلمه نسبت و بمعنی مالدار مجاز است این لفظ را در اصل رسم الخط بدون الف نوشتن غلط است و خواندن روا باشد از بہار عجم و خیابان تواتر پی در پی شدن ماخوذ از وتر

بالکسر بمعنی تنها یعنی یک بیک آمدن از منتخب غیر آن توزه بالضم بواو مجهول و زای معجمه صیغه امر است بمعنی اندوزد در ترکیب اسم بمعنی جوینده و اندوزنده و دوشنده و نام پوست درختی که بر سر

نی بر کمان و زین بکار برند از برهان و کشف و سراج و خان آرزو و در شرح سکندرنامه نوشته که توز را بهندی بهوج پتر گویند و در شرح خاقانی نوشته که تو قسمی است از کمان توش

بواو مجهول و شین معجمه بمعنی سینه از لغات ترکی و در برهان بمعنی توت و توانای و جسم و بدن توسط میانه روی و اعتدال از شمسی و واسطه کردن توقع بضم قاف مشدد و مردم از بی اتفاقی

بکسر و بالفتح قاف خوانند تواضع بضم ضاد معجمه فروتنی نمودن و خود را فرو نهادن مردم از بی اتفاقی بکسر ضاد خوانند توزع بر وزن تصرف پراگندگی و پریشانی از کشف و منتخب

و کنز توقیع نشان کردن پادشاه بر نامه منشور و بمعنی دستخط و نشانی پادشاه و فرمان پادشاهی که بر مهر باشد بخلاف منشور از صراح و منتخب و کنز و موید تودیع وداع کردن و

سپرد کردن و رخصت کردن توزیع حرف سوم زای معجمه پراگنده کردن و بخش کردن از منتخب و لطایف و کشف تولع بر وزن تملق بمعنی حرص کردن و حریص شدن توسع فراخی کردن

و فراخ بودن از صراح توریج برای مهمله مشدد و مضموم پرهیزگاری توسیع فراخ کردن از منتخب توجع درد پیدا شدن توغ بواو مجهول و غین معجمه بمعنی علم و نشان از لغات ترکی

سراج توفیق در لغت چیزی را با چیزی برابر کردن و باصطلاح موافق گردانیدن خدا اسباب را موافق خواهش بنده تا آن خواهش او سر انجام یابد و استعمال لفظ توفیق در بهم رسیدن اسباب

امور خیر باشد نه امور شر توافق باهم یکجا شدن و موافق بودن از منتخب و کنز و در صراح یکی شدن و هم پشتی کردن توثیق بر وزن توفیق و حرف ثالث ثای مثلثه بمعنی محکم و استوار

کردن از کشف و مدار و کنز توقان بالفتح آرزو مندی و غلبه شهوت از منتخب توزک بضم اول و واو غیر ملفوظ و ضم زای معجمه و کاف عربی لفظ ترکیست بمعنی سامان و آرایش و بمعنی انتظام و

ترتیب لشکر و مجلس و دربار توشک بضم اول و واو غیر ملفوظ و سکون شین معجمه بمعنی فرش از لغات ترکی و در برهان و سراج بواو مجهول بمعنی نهالین تورگ بفتحتین و سکون رای مهمله و کاف

فارسی بمعنی خرقه و آن جامه است که درویشان پوشند و در برهان نوشته که توکل بخدا سپردن و دل برداشتن از اسباب دنیا و بخبر سبب الاسباب تکیه نمودن توغل بغین معجمه بر وزن

توکل و مطلع نوشته که بمعنی دور شدن و در رفتن یعنی در کاری بمرتبه کمال رسیدن و مشق کامل داشتن توکیل وکیل گردانیدن و کار را بکسی گذاشتن از منتخب و کنز

توابل بالضم و او حروف و بای موحده بر وزن ده شی آن از برهان و کنز توشمال بکاول و خوان سالار از مصطلحات لفظ ترکیست توابل بالفتح و بای موحده مکسور بمعنی

مصالح طعام مثل زیره و فلفل و قرنفل و غیر آن از مدار و کشف توهم وهم اندا ختن از لطائف توام بفتح اول و سوم بر وزن فوعل آن یک بچه و دیگر از یک حمل زن پیدا شده باشد و بمعنی

برج جوزا نیز می آید از مدار و منتخب تواماں بفتح اول و سکون دوم و فتح سوم بر وزن نوجوان آن دو بچه که از یک حمل زن زاییده شود و این تثنیه توام است و بمعنی برج جوزا از منتخب و موید

توران بالضم ملکیست معروف منسوب بتور که پسر فریدون بود از برهان توسن بفتح اول و سکون واو و فتح سین مهمله جنون کره اسپ که تند و شوخ و سرکش باشد از مدار و سراج و در کشف بالضم

دصاحب بهار عجم در جواهر الحروف نوشته که ظاهر اصح بواو مجهول و شین معجمه است که بکثرت استعمال مهمله شده است چه توش بمعنی قوت و توانائی است تند روی و
شوخی اسب دال بر توانائی اوست توختن بواو مجهول حاصل کردن و خواستن و جمع کردن و بمعنی ادا کردن و گذاردن وام از لغات اسندادست از برهان و لطایف
توشقان بضم اول و سکون شین معجمه و واو غیر ملفوظ و قاف لفظ ترکیست بمعنی خرگوش از لغات ترکی نوشته شد تولیدن بواو مجهول بمعنی رسیدن از لطایف برهان
تون بالضم زبان و حمام و سوراخ حمام و گلخن و جای سرگین انداختن از لطایف و برهان توانین این لفظ غلط است صحیح تنانین است بمعنی اژدها یا این جمع تنین است تومان
بضم اول و فتح میم و واو و الف غیر ملفوظ بمعنی گروه و پرگنه و مینغ و بمعنی ده هزار و بمعنی زر نقد که بقدر بست روپیه باشد از لغات ترکی توان بضم اول بمعنی منور و قوت و
بفتح اول خیالات از کشف و برهان و بهار عجم و رشیدی و مؤید و جهانگیری و سراج توفان بالفتح آذر و سکر و غلبه شهوت از منتخب توزین بالفتح سنجیدن و
وزن کردن تو بالضم و بواو مجهول پرده و ته و دولا از برهان و رشیدی و در بهار عجم نوشته که تو بواو معروف بمعنی اندرون چیزی و بواو مجهول بمعنی خود و تو برا نیز آمده
توره بواو مجهول و رای مهمله در ترکی بمعنی رسم و قاعده مطلق و مجاز است یعنی راگویند که چنگیز خان از خود وضع کرده از سراج حالا بمعنی حکم شدید پادشاهی مستعمل توطیه بالفتح گستردن
و پی سپر فرمودن یعنی پامال کردن از منتخب و سراج و مجاز آنچه مدعا را گویند تولاک الله دوست دارد ترا الله تعالی توله بالضم و بواو مجهول بچه سگ نوعی از شکاری که بوی
جانوران پوشیده شکار را از زیر بوته های آرد از برهان و رشیدی و مصطلحات تولچه بمعنی توله که لفظ هندیست بضم و ریق اند و ماشه متاخرین فارس بعد حذف هاء مختفی لفظ چه زائد کرده
نوعی از تغیر بیس کرده اند از جواهر الحروف توشه بواو مجهول زاد راه مرکب از توش بمعنی قوت و توانائی و های نسبت بلفظ کشیدن و کردن و برداشتن و گرفتن و بستن مستعمل از بهار عجم
توشه خانه ظاهرا این لفظ غلط است صحیح توشک خانه است چه توشک بمعنی نهالی است چنانکه در برهان جهانگیری است توران شاه نام وزیر توجه بضم میم مشدد و بکسر جیم غلط است چنانکه بعضی
مردم گویند بمعنی روبسوی چیزی یا بسوی کسی آوردن توجیه گردانیدن روبسوی چیزی و نیک بیان کردن از منتخب و نام حرکت ما قبل وی بساکن توبه بالفتح از گناه بازگشتن و عوام
بالضم گویند از منتخب و بلفظ گفتن و کردن و فرمودن و دادن و شکستن و گسستن مستعمل از بهار عجم توسعه بفتح اول و کسر سین مهمله فراخ و فراخ کردن گاهی از غیر ناقص هم بروزن مصدری آید
توفیه بفتح اول و کسر فاء و فتح یای تحتانی تمام ادا دادن و نیک وفا کردن تولیه کار بذمه کسی کردن از سراج تولی بفتح اول و ثانی و تشدید لام برگشتن و رو برو گردانیدن
و حکومت نمودن و بکار کسی قیام نمودن از منتخب و مدار و کنز و سراج توازی برابر آمدن و باهم برابر شدن از منتخب توقی بتشدید قاف مکسور از باب تفعل نگهبانی توزی بالضم
و زای معجمه نوعی از جامه نفیس و در سراج نوشته توزی نام جامه منسوب بشهر توز که شهریست از ملک فارس توانی بالفتح سستی کردن و تقصیر کردن از منتخب توی بالضم و واو
مجهول و در ترکی شادی و عروسی را گویند از برهان و در لغات ترکی بضم اول و واو غیر ملفوظ و سکون یای تحتانی بمعنی شادی متاخرین بطا نوکسیند تونی بالضم و حرف سوم نون
بمعنی گناس و دزد و دغاباز توانائی بضم اول از کشف توالی پیاپی شدن از منتخب و کنز ماخوذ از ولا بکسر که بمعنی پیهم بکاری نمودن است و باصطلاح اهل هیئت حرکت توالی
افلاک سبعه سیاره را گویند که از مغرب بسوی مشرق است بترتیب پیاپی بودن بروج از حمل و ثور تا حوت چنانکه هر دو را حرکت خاص قمر معاینه میشود این حرکت خلاف
فلک الافلاک است که دایم از مشرق بسوی مغرب میباشد این حرکت خلاف التوالی سریع تر است از حرکات توالی بودن روز و شب متعلق بحرکت فلک الافلاک دارد تواری بالفتح
پنهان شدن و پوشیده گشتن از کشف و صراح و سروری و کنز و فصل تای فوقانی مع های هوز تهذیب پاک کردن و اصلاح ادان از منتخب و کنز تهمت بضم اول و فتح ها و تهمه هم گمان بد
کردن از منتخب و در بهار عجم نوشته این لفظ در فارسیان بسکون دوم مستعمل است و بلفظ کردن و انداختن و نهادن و زدن و بستن و کشیدن و برداشتن استعمال میابد
تهنیت بفتح اول و سکون ثانی و کسر نون و فتح تحتانی مبارکباد گفتن و گوارا کردن از منتخب و صراح و کنز و در بهار عجم نوشته که با لفظ گفتن و دادن و کردن و ساختن مستعمل تهبج
بفتح اول و ثانی و ضم یای موحده مشدد و جیم مشابه با شیء تهبج بفتحتین آماسیدن است و باب تفعل برای ... تهیج بفتح اول و ثانی و ضم تحتانی مشدد و جیم برخاستن باد
و غبار و غیره از ادات تهجد بر بستن نماز از شب برخاستن و در شب بیدار شدن از کشف و منتخب و مجاز بمعنی نماز نافله صلوة بعد نصف شب تواب خاصیت که جهت یا تمتر از ده تا دوازده رکعت میگذارند
تهدید بمعنی ترسانیدن از منتخب تهی آنچه بجای معجمه مفهوم کرسی یا قبلای مخطلی تهدانه با از مصطلحات تهور بفتح اول و ثانی و تشدید واو مضموم بیباکی و دلیری و بقول حکما افراط قوت غضبی و آن مقسوم است از اکثر

ستای اول و ضم کاف عربی لفظ هندیست بمعنی خداوند و هندوان در محاورات خود بر همسالک یعنی مسمد بی المطلق گویند تهیج ترزبن بتقرف الشد تتق کردن از کشف عاس
و منتخب و کنز و در کفایه حرکتی بود که از معده حادث شود و برای دفعه چیزی که در دباشد یعنی آنکه چیزی رفع شود تهتک بفتح اول و ثانی و ضم تای فوقانی مشدد پرده دریدن و پرده دری
و بی تحملی و رسوائی از منتخب و مراح و کنز تهلیل لا اله الا الله گفتن تهمتن بفتح اول و دوم و چهارم لقب رستم مرکب از تهم که بمعنی جلادست یعنی بزرگ و قوی تن بمعنی جثه و جسم از برهان
و جهانگیری تهاون بفتح اول و ضم واو خوار و حقیر داشتن از منتخب ته ریش گذاشتن فریب دادن ته نشان آنچه بتعنیه بر تیغ و غیر قماره گره طلا و نقره و امثال آن کوفته می نشانند
بطوریکه نقوش گلها پدید آید ته کردن زانو باد نشستن چنانکه در نماز می نشینند تهیه بفتح اول و کسره های هوز و فتح یای تحتانی مشدد آمادگی کردن از منتخب تهلکه بالفتح و بهم
لام بمعنی نیست شدن و مردن از منتخب ته جرعه کنایه از شراب اندک که در جام بماند باضافت و بی اضافت از بهار عجم ته گیره چیزیست که از آن دیگ گویند از مصطلحات تهیگاه بمعنی
بگرد آن جائیست نرم بالای استخوان سرین تیر زیر تیخو لیوها بهوته بهیه تصطلاح صباغان زنگیکه برای تقویت پیش از رنگ مغمور کنند و بمعنی جزبندی کتاب از مصطلحات تهادی
بدال مهمله هدیه با هم فرستادن ته میدانی باضافت مردم بی سرو پاخانه بدوش از مصطلحات و در بهار عجم نوشته که جمعی از لوطیان که در ته میدان یک گوشه افتاده میباشند
تهجی بفتح اول و تای و کسر جیم مشدد و هجو گفتن کسی را و هجا کردن یعنی حروف مفرده را باهم ترکیب دادن و حروف تهجی حروف و با تا ثا را گویند ته جرعه عکسی یاندک شرابکه بعد از
نوشیدن در پیاله باقی بماند و باشد تهانی بفتح اول و کسر نون با هم مبارکبا و گفتن و تهنیت کردن با همعنی مصدرست از باب تفاعل و هم جمع تهنیت مثل تجارب بکسر را جمع تجربه
چنانکه در نصول اکبریست فصل تای فوقانی مع یای تحتانی تیر کاکل ربا بمعنی تیریکه از سر نشان بگذرد و بسر هدف رسد و آنرا بعضی تیر سرگذار گویند از چراغ هدایت
در مصطلحات نوشته تیر کاکل ربا بمعنی تیریکه موی کاکل را از سر رباید و شخص را آسیب نرسد و این کمال مبالغه است در تیراندازی تیبا بالکسر بمعنی دفع کردن و انتظار و
عشوه از لطایف تیغ ستون ربا و تیغ ستون قرار تیغیکه بکمال آبداری ستون را بر دارد از مصطلحات تیناب بوزن سیماب بمعنی خواب که بعربی آنرا رویا گویند از سراج تیر پرتاب
بفتح بای فارسی قسمی از تیر که بکار دور اندازی آید و به تقصان نمیرسد از مصطلحات و در بهار عجم نوشته که بمعنی تیر هوای نیز آمده تیغه نیشت قطار مهرهای پشت تیمناب
نام موضعی بمفاصله ده فرسنج از مصر از لطایف تیهوج بالکسر و جیم عربی در آخر معرب تیهو که طائریست کوچکتر از کبک طاهر اهندی لوا نامند تیجاج بالکسر یای معروف و جیم عربی
چرم بود از کره آنرا اطفاف فرادهم نیز گویند و این لفظ ترکیست از کشف و بهار عجم و مؤید و در لاحیم فارسیست تیرچرخ عطارد از برهان تیغ مهند بضم میم و فتح هاو نون مشدد مفتوح
تیغ ساخته هند چراکه در ملک عرب و ایران تیغ هندی اعتبار تمام دارد تیسیر بالفتح بر وزن تکبیر و بمعنی آسان کردن و آسانی از کنز و منتخب تیمار بالکسر غمخواری و خدمت
کردن از برهان تیسیر بر وزن تکبیر آسان شدن از منتخب تیمور بکسر تای فوقانی و ضم میم و سکون رای مهمله این لفظ ترکیست بمعنی فولاد نام پادشاه مشهورست چون در ترکی
قاعده است که بعد از حرف مضموم واو و بعد مفتوح الف و بعد مکسور یا می نویسند گر آن واو و الف یا در خواندن بمعنی آید و درین لفظ نیز یا و واو نخواندن نمی آید چراکه علامت کسره و ضمه است و اگر در نظم
بسیل اشباع خوانده جایز باشد تیر بالکسر حروفست و بمعنی ستاره عطارد و نام ماهی بزبان پارسی که بحساب هندی تقریبا ساون باشد و نام در سینه و هم از برهان نام و بمعنی چوبست سقف و کشتی و بمعنی طاقت
و قدرت از کشف لطائف و سراج تیار بتشدید بمعنی جلد رفتار و جهنده و موج از منتخب و صراح و آنچه در محاورات گویند که فلان چیز تیار است یعنی درست و مهیا بمعنی مجاز باشد از معنی لغوی یعنی
فلان چیز از باعث درستی خود جهنده و جلد رفتار است بسوی استعمال ای متقضی استعمال است پس این لفظ تیار عربیست آنکسانیکه فارسی گمان برند خطاست در بهار عجم و چراغ هدایت و سراج اللغات نوشته اند که
برای بمعنی آماده و مهیا طیار بطای مهمله است چه در اصل اصطلاح میر شکارانست که چون جانور شکاری را گر زیر آمده مستعد و آماده پرواز و شکار اندازی شود گویند که این جانور طیار شده و چون این بمعنی
شهرت گرفته مجازا هر شی مهیا را طیار گویند پس تیار و طیار هر دو بطور صحیح باشد تیر آوردن مکار و حیله گر تیرمساق تیر ساز سفر اساز تیز بالکسر و یای معروف و زای معجمه صدائیکه از راه پائین حیوانات آید
آنرا گوز نیز گویند از برهان و سراج تیس بالفتح و سکون تحتانی و سین مهمله بمعنی بز نرکه در گله نخل باشد بفارسی آنرا نهاز نامند و بهندی بوک گویند از منتخب و شرح نصاب و کنز تیخش
بفتح تای فوقانی و سکون خای معجمه و شین معجمه بمعنی تیر هوای و تیر ناوک و تیر آتشبازی را نیز گویند از برهان و سراج تیر بدمی ترکش بمعنی تیر خوب و بهتر که آنرا بیرون ترکش
جا ساخته و در آنجا گذارند اخیار از هدایت تیش بالکسر و یای مجهول و شین نقطه دار ترکیست بمعنی دندان و نقطه تیشه که آله نجاران است این با عودست و حرف با برای

تشبیه و مشابهت چنانکه در لفظ دندانه تیرکش بمعنی تیردان که لفظ ترکش مخفف آنست از برهان و بمعنی سوراخیکه در دیوار قلعه و قصر بلوک برای انداختن تیر و بندوق بجانب دشمن میسازند تیغه بالفتح و قاف و طای مهمله بر وزن نهد بمعنی بیدار کردن همعنی بیدار مستعمل میشود تیقظ بفتح و قاف و طای معجمه بر وزن تفکر بیدار شدن و بیدار از منتخب تیغ مبدل تیز چون آمیز و آمیغ و تیز و تیغ بر هر چیز برنده اطلاق کنند چون کارد و خنجر و شمشیر از بهار عجم و بمعنی پشت نیز آمده و تیغ محرف تیغ هر دو که زخمش عمیق باشد و هر تیغیکه بوقت زدن آن قدری دست را یکجانب خم کرده زنند تا زخم عمیق و هدیق بفتح اول و کسر ثانی بمعنی بد خواه از شرح نصاب کذا تیغال بالکسر و بیای معروف و غین معجمه بمعنی تربتی از برهان تیه بالکسر بیابانی که موسی علیه السلام با دوازده سبط بنی اسرائیل که در هر سبط پنجاه هزار مردم بود چهل سال سرگردان و حیران محبوس باشند و نتوانستند که بیرون آیند از مدار تیول بفتحتین و واو معروف جاگیر و معاش این لفظ ترکیست از لغات ترکی نوشته شد و در مدار تیول بفتح اول و ضم ثانی تیم بالکسر و یای معروف در فارسی کاروانسرا و کنایه از دنیا از مؤید و بالفتح در عربی بمعنی بنده از منتخب تیغ خم تیغیکه مثل محراب خم داشته باشد از مصطلحات تیر تمام تیرکامل بی عیب تمین بالکسر و یای معروف بمعنی الخیر که میوه معروفست از کنز تیر بکسی دادن سلاطین چون کسی را امان دهند و خواهند که مراحمت از لشکریان با او نرسد تیری بنام پادشاه و بتوقیع باشد از جبه خاص بود دهند این نشان امان باشد از مصطلحات تیر کشیدن در گردن از مصطلحات تیمن بالکسر برکت یافتن از منتخب تیغ تیغ شدن بر روی زنبار عجم تیغ بخاک گردن کنایه از ترک فتنه و خونریزی از مصطلحات تیغ و ترنج بمیان آوردن کنایه از امتحان باشد آن تیغ و ترنج زلیخاست که بامتحان حسن یوسف بدست زنان مصر داده بود از مصطلحات تیر کردن جاری شدن خون از زخم تیر از مصطلحات تیردان قندیل تیر بمعنی ترکش و بزای معجمه مقعد ست از مصطلحات تیهو بالکسر بر وزن لیمو در سراج اللغات نوشته که طائریست مشابه بکبک لیکن کوچک تر از و و این طائر مخصوص ولایت و در هندوستان نباشد مگر آنکه از انجا آرند چنانچه سید امین الدین خان از کابل آورده بود و مؤلف در دهلی آن را دیده و تیهوج معرب آنست تم کلامه سراج و در برهان نیز همین نوشته که طائریست کوچکتر از کبک گویند طاهر اهند آنرا لوا نامند تیره بالکسر تاریک و مکدر و خشمناک از بهار عجم تیر و کمانه تیر که چون گشاده باید بجای برسد از انجا جسته بجای دیگر خورد از مصطلحات تیرخانه چوبهای مسطر راست که از آن سقف خانه سازند تیر سبک زخمه و تیر سنگ زخمه مراد از تیر خطا تیغ کوه بمعنی بلندی کوه و سر کوه و قله کوه از برهان تیغ دو دمه تیغیکه بهر دو طرف او تیزی و دم باشد تیه بالکسر و سکون یا تحتانی و در آخر ها مخلوط بیابانیکه رونده در آن ها گم شود و بمعنی تکبر کردن و رفتن بهر جا سرگردان و اصطلاحا بیابانیکه موسی علیه السلام با دوازده سبط بنی اسرائیل که در هر سبط پنجاه هزار نفر بودند در آن بیابان چهل سال سرگردان بودند از صراح و شرح نصاب لطائف تیر دستی بمعنی عصا تیرگی تاریکی و سیاهی و بمعنی کدورت خاطر از برهان تیره روز عیار و مکار از مصطلحات تیغ مغربی بمعنی تیغ چینی گویند که از ملک مغرب می آید بمعنی گویند که در شهر آن ساخته میشود تیغ دروازه مغرب شهر مذکور از ین سبب گویند تیغ کشیدن بمعنی کنایه از خشک شدن گوشت بمعنی هر یعنی این علامت بد است از مصطلحات تی بالکسر و یای معروف مخفف تهی تی تی بفتح هر دو تای فوقانی لفظیست که مطربان هنگام رقص گویند چنانچه قلماران هنگام تاتا تهی گویند و بکسر هر دو تای فوقانی و یای معروف طلب کردن مرغ خانگی از به دانه از لطائف و غیر آن و در زبانی الحروف انکاریست چنانچه در فارسی تی تی تیر هوا تیریکه بهوا اندازند یعنی بسوی آسمان اندازند و تیمی از آشنا ی از مصطلحات تیر گرد آفتی آنست که چون خبر گم شود لسای جامران گرد و رساله نویسند بر گذاشته افسون خوانند تیر خود بخود بحرکت آمده بر نام دزد ایستد از مصطلحات

باب ثای مثلثه

فصل ثای مثلثه مع الف ثاقب بکسر قاف و بای موحده بمعنی روشن و درخشان از کشف و منتخب ثامر درختیکه صاحبش خرمای آن بدهد و کسی را اندام و سوراخها میکند از لطائف و کسر ثا و دال بمعنی تم و سرا از منتخب کنز ثار انتقام خون کردن از منتخب غیره ثالیل حرف دوم همزه ممدوده کسر لام بر وزن سر اول بمعنی آن زخها و اینچه ثول است که بهندی آن را مسه گویند ثانی آن شاید که از مثل مانند و نظیر چراکه عدد دوم از مجموع و عدد با نفس در ذات و اکثر صفات مثل عدد اول خواهد بود ثالث ثلاثه تو م اعتقاد بکه نصاری قائل اند حضرت عیسی و مریم با روح القدس بمعنی و فصل ثای مثلثه مع بای موحده ثبات بفتح بمعنی قرار و قیام از منتخب ثبت بفتح اول و سکون ثانی قرار دادن و نوشتن و حجت و مرد معتمد از منتخب ثبت اگرچه مصدرست گاهی بمعنی اسم مفعول میباشد چنانچه ثبت بمعنی قرار داده شده و نوشته شده مرقوم مثل دستور و فهمیدن بالاک از منتخب لطائف و در کنز بلاک شدن و ابلاک گفتن

فصل تای مثلثه مع جیم عربی ثج بالفتح و جیم مشدد بمعنی ریختن آب و خون فصل تای مثلثه مع خای معجمه ثخن بکسر اول و فتح خای معجمه بمعنی حجم و سطبری از کنز و منتخب
ثخین بفتح اول و کسر خای معجمه محکم و سطبر و غلیظ از منتخب و کنز و بحر الجواهر و در قاموس غلیظ و صلب فصل تای مثلثه مع دال مهمله ثدی بکسر و فتح اول و سکون دال مهمله
و بکسر یای تحتانیه پستان زنان و مردان از صراح و کنز و ابن حاج نوشته که پستان مردان را ثندوه گویند و پستان بهایم را ضرع فصل تای مثلثه مع رای مهمله
ثریا بمعنی پروین و آن شش ستاره است متصل بهمدیگر و آن منزل سوم است از منازل قمر و در اصل لغت تصغیر ثروی است که صیغه مؤنث افعل التفضیل است مشتق از ثرا که بمعنی
کثرت است چون در ستارگان مذکور قدری کثرت است لهذا بدین اسم مسمی گشت از صراح و در بهار عجم شرح ثبت بابی نوشته که تصغیر در ثریا بلحاظ خوردی کواکب است یا این تصغیر
بجهت تعظیم باشد ثری بفتح اول و ثانی و در آخر الف مقصوره بصورت یا خاک نمناک و زیر زمین از صراح و منتخب و غیر آن ثرب بالفتح چادر لیست از شحم بر معده بهار محیط شده
از بحر الجواهر و منتخب و صراح و کنز و در حدود الامراض بفتحتین است ثروت بالفتح بسیاری مال و توانگری و نعمت و بهتر است از لطائف و مدار و منتخب و کشف و صراح و کنز ثرید
بفتح بروزن حمید نوعی از طعام که پاره‌های نان را در شوربای گوشت ترکنند از بحر الجواهر و لطائف ثرط بالفتح سرگین از منتخب و صراح فصل تای مثلثه مع عین مهمله
ثعلب بفتح اول و سکون عین مهمله و فتح لام و بای موحده بمعنی روباه از کشف و منتخب و کنز ثعالب بفتح اول و کسر لام روباهها جمع ثعلب ثعلبان بالفتح و بزیادت الف و نون
بمعنی روباه و در کنز ثعلبان بضم اول و سوم روباه نر ثعبان بضم اول و سکون عین مهمله بعده بای موحده بمعنی مار بزرگ و اژدها از کنز و منتخب ثعابین بفتح اول
و کسر بای موحده جمع ثعبان است که بمعنی اژدها باشد ثعلبیه بالفتح نام مقامی است ثعلب مصری نام دوائی و در زبان تخفیف کرده اند چه این دوا در اصل خصیة الثعلب بود وجه دوای
مذکور بخصیت بشکل خایه روباه چون در نواحی مصر پیدا میشود بمصر منسوب کنند ظاهر لفظ ثعلب مصری بالثعلب گفتن درست نباشد مگر آنکه گوییم چون لفظ خصیه مکروه است لهذا
فقط بلفظ ثعلب موسوم کنند جایز باشد فصل تای مثلثه مع غین معجمه ثغر بفتح اول و سکون غین معجمه بمعنی دندان و دندان پیش و سرحد میان ملک کفر و
اسلام از منتخب و لطائف ثغور بضمتین و غین معجمه بمعنی سرحدها جمع ثغر از شرح گلستان و خیابان و بمعنی دندانها ثغ بالضم و غین معجمه بمعنی ابتدا از بعضی زبان و محققان نوشته اند که حرف
در فارسی تای مثلثه نیاید این لفظ فم لغات ثغره بضم اول و سکون غین معجمه مغاکی که میان سینه و شکم باشد و مغاک زیر گلو از شرح نصاب و کنز فصل تای مثلثه مع فای
ثفر بفتحتین و فای مهمله بمعنی پاردم بهندستان دمچی گویند از شرح نصاب فصل تای مثلثه مع قاف ثقب بالضم و بضمتین سوراخها جمع ثقبه از صراح ثقت بکسر
اول و فتح قاف استوار ثقات بکسر اول جمع ثقه و کسانیکه بضم خوانند خطاست از منتخب و کنز ثقل بکسر اول و فتح قاف بروزن عنب گرانی و گران شدن و بکسر اول
و سکون ثانی گرانی بار و بفتحتین سرچیز نفیس نگاهداشتنی از منتخب و قاموس ثقیل گران و نام مرد لیست که عضو از آن گران معلوم میشود ثقلین بفتحات اول و دوم و سوم بمعنی
دو گروه و بمعنی عالم انس و جن از کشف و کنز ثقه بکسر اول و فتح قاف اعتقاد کردن و استوار و مرد معتمد که به قول غلش مردم اعتماد کنند از کنز و صراح و منتخب ثقبه بضم حرف سوم و بای
موحده بمعنی سوراخ از صراح ثقبه عنبیه بضم اول و کسر عین و فتح نون و کسر بای موحده سوراخی است در وسط طبقه عنبیه از اعضای چشم مانند سوراخیکه در عنب یعنی انگور میباشد بوقت جدا کردن
آن از چوب خوشه و آن سوراخ را که ثقبه عنبیه عبارت از آنست بفارسی مردمک و بهندی تل گویند بکسر تای فوقانی و آن منفذ نور بصر است فصل تای مثلثه مع کاف ثکل بالفتح و لام مفتوح
که فرزند او مرده باشد از منتخب فصل تای مثلثه مع لام ثلاثا بالفتح و تای مثلثه ثلم و در شنبه روز سه شنبه که دیوان این روز مبارک است از منتخب و کنز و کشف و در مزیل ثلث بکسر و بای موحده
ریخته از شرح نصاب و کنز ثلث بضم و بضمتین سوم حصه از منتخب و صراح و صاحب مدار و کشف نوشته اند که ثلث بالضم بمعنی سوم حصه و نام خطی از خطوط هفتگانه و آن منسوب است محقق
نسخ ریحان رقاع ثلث تعلیق و ساحران یک خط دیگر ازین استخراج کرده اند که نامش نستعلیق باشد و اصلش نسخ تعلیق است زیرا که مرکب است از خط نسخ و خط تعلیق و ثلث را از آن
ثلث گویند که در آن سوم حصه اصول خط باشد ثلج بفتح اول و سکون لام و جیم بمعنی برف از کشف و منتخب و کنز ثلم بالفتح بمعنی رخنه از لطائف ثلمان بالضم و حصه از جمله سه حصه ثلاثه غساله
بفتح اول و فتح غین و سین مهمله مشدد سه پیاله شراب که بوقت صبح نوشند و آن بخورند و غمها و شوند و کثافت بدن مزیل کند و درست بشر باشد از کشف و مدار و مؤید ثلة بالضم و تشدید لام بمعنی
گروه مردم از منتخب و کنز فصل تای مثلثه مع میم ثمرات بفتحتین میوه‌ها و این جمع ثمره است ثمد بالفتح اول و کسر میم آب اندک از شرح نصاب و منتخب و کنز و در صراح آبهاء بمعنی بفتحتین است

ثمود بفتح اول و ضم میم نام شخصیست از نسل نوح علیه السلام بچهار واسطه و نیز ثمود گروه امت حضرت صالح پیغمبر است بثمود منسوب مشهور اند ناقه حضرت صالح را پی کردند بشومی آن همه سوختند از لطائف و کنز ثمر بفتحتین میوه یا درخت و مال و زر و فرزند از منتخب ثمار بکسر میوه ها و این جمع ثمر است ثمیر میوه دار ثَمّ بالفتح و تشدید میم مفتوح بمعنی پس باز و بالفتح و میم مشدد مفتوح بمعنی آنجا ثمن بفتحتین بمعنی قیمت و بالضم و بضمتین هشتم حصه چیزی از قاموس و منتخب و کنز ثمانین بفتح اول و کسر نون بمعنی هشتاد از منتخب ثمین بالفتح گران قیمت ثمینه چیز گران قیمت ثمر و صحاح قاموس و صراح نوشته اند که بفتحتین است نه بسکون میم و دیگر آنکه جمع این ثمار بالکسر و ثمرات بحرکات ثا و میم و ثمر است ثمانیه بفتح اول و کسر نون بمعنی هشت که عدد معروف است از منتخب و کنز فصل ثای مثلثه مع نون ثنایا بالفتح چهار دندان پیشین دو از بالا و دو از زیر از منتخب بالضم خطاب ثنا بالفتح ستایش از منتخب ثنائی بفتح اول بمعنی لفظ دو حرفی و دندان ثنایای هر دو دندان پیشین ثنی بفتح اول و کسر نون و تشدید یای تحتانی بمعنی گاو و گوسپند و اسپ که در سال سوم باشد و اشتر شش ساله از شرح نصاب و در منتخب و کنز گاو و گوسپند که پا در سال سوم نهاده باشد و شتر یکساله که پا در سال ششم نهاده باشد فصل ثای مثلثه مع واو ثواب بمعنی مزد و جزای خیر در آخرت از منتخب ثوب بالفتح جامه و لباس ثواقب بفتح اول و کسر قاف بمعنی … و لوامع ثوابت بفتح اول و کسر بای موحده بمعنی ستارگان غیر متحرک که حرکت فلک خود نداشته باشند سوای این سبعه سیاره اگرچه بحرکت بعض ثوابت حکما قائل اند فاما چون بطئی السیر اند حرکت آنها معتبر ندارند چنانچه نسر که در بیست و چهار هزار سال یکدور تمام میکند ثور بالفتح گاو نر بمعنی مطلق گاو و بقر عام است خواه نر خواه ماده و نام برج دوم فلک که آن بصورت گاو است ثولول بضم و واو معروف و واو اول بمعنی زنبور … گوشت پاره که بر اعضا پدید آید بهندی مسا گویند جمع آن ثالیل است ثوم بالضم سیر بهندی لهسن گویند ثوران بفتحتین بمعنی جوش و برخاستن گرد و فتنه از کشف و بحر الجواهر و منتخب کنز ثوبان بالفتح و بای موحده نام غلام آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم ثوانی بالفتح جمع ثانیه که بمعنی دوم است و شصتم حصه دقیقه فصل ثای مثلثه مع یای تحتانی ثیاب بکسر اول جامه ها و این جمع ثوب است ثیبات بفتح اول و کسر یای تحتانی مشدد جمع ثیبه بفتح اول و کسر یای تحتانی مشدده و فتح بای موحده ضد بکر یعنی زن شوهر دیده خواه شوهر زنده باشد خواه مرده

باب جیم عربی

فصل جیم عربی مع الف جابلسا بفتح بای موحده و سین مهمله نام شهریست در سرحد مغرب و بعضی گویند شهریست در عالم مثال از برهان جابلقا بضم بای موحده نام شهریست بسرحد مشرق و بعضی گویند شهریست در عالم مثال از برهان جام جهان نما عبارت از جام کیخسرو که احوال خیر و شر عالم از آن معلوم میشد جان من و جان شما یعنی شما را سوگند بجان من مرا سوگند بجان شما یا آنکه جان من فدای جان شما باد و نیز جائیکه کمال اتحاد باشد گویند یعنی جان من و جان شما هر دو یکیست جار ربی مجبر بفتح دوم و ضم میم نام مقام جالب بکسر لام و بای موحده بسوی خود کشنده چیزی را جاهلیت نامه که پیش از زمانه رسول صلی الله علیه و سلم بود که قبائل عرب بتها را می پرستیدند جالوت نام بادشاه کافر که طالوت همراه حضرت داود علیه السلام او را شکست داد از لطائف جامه صورت جامه که تصورات در آن نقش کرده باشند از مصطلحات جامی فلان میداست و سبز است و خالیست در مقام یادکسی گویند یعنی در آنجا او میباید از مصطلحات جامه فتح جامه که در جنگ بر زره پوشند و ادعیه و آیات مثل انا فتحنا بر آن نقش کرده باشند از مصطلحات جانح بجای مهمله سر گشته کننده جاوید بکسر واو و یای تحتانی مجهول بمعنی همیشه و بفتح واو و خطاست از برهان و مؤید و کشف و سراج جاحد بکسر حای مهمله منکر و انکار کننده با وجود دانستگی جاره همسایه و نگهبان و شریک و زنهار داده شده از کنز و در برهان لفظ جار بمعنی و آمده یکی بمعنی نداکردن بنسائی دوم بمعنی جمعیت از لغات ترکی جائر آنکه از راه حق میل کند یا باطل و جور کننده و ستمگار از منتخب جار بلجار در شمسی بمعنی شکست است نوشته و تحقیق آنست که چون لفظ جار در ترکی بمعنی ندا و آواز و لفظ بل بضم موحده در ترکی بمعنی فراوان و بسیار لهذا جار بلجار عبارت از اندک طلب بسیار طلب باشد یا آنکه بلجار بالضم در ترکی بمعنی وعده نیز آمده و جار بمعنی ندا و آواز دادن پس جار بلجار مجموع بمعنی طلب و وعده باشد جاندار چانه دار سلاحدار و بمعنی دوست و مددگار نیز آمده جاگیر و جایگیر بزیادت یای تحتانی قطعه از ملک که بهنگام تعیین منصب از سرکار بادشاهی بامرا مقرر گردد و این لفظ اگرچه در اشعار متاخرین ایران واقع است مگر اصطلاح هندیانست نه زبان خود شان از سراج و غیره جاغ بفتح غین معجمه حبه دانه مرغان که بتازی حوصل گویند از سراج و برهان و رشیدی جاج گرنبه و جیم عربی نام شهر در سند از برهان و در سراج نوشته که بدین نام شهری در سند نیست بالفعل ظاهر اینست جاج مو ست که قصبه ایست از قنوج جاپوس بیای تازی فارسی فلانی معجمه شهریست از ترکستان جاموس در آخر سین مهمله معرب گاومیش که مخفف گاو میش است از ... میرساند و در این زمانه بجهت تفرقه در مرد و زن ماده را جاموس گویند

بتعریب ماده را گاو میش خوانند چنانکه جهلست جالینوس نام حکیمی ست و معرب گالینوس ست که بواو معدوله باشد از رساله معرّب جاورس بفتح واو و سین مهمله
معرب گاورس و آن نوعی از غله باشد جالس نشیننده و نشاننده جاشن شیرینی جاسر منجمد تر و غله انبار مرجیز از شرح نصاب و برهان و لغات ترکی جیم فارسیست و اصح همین است جاحظ
بجای حطی ملّا حطی ابن جبیر نام عالمی مشهور و آنکه حدقه چشم او بیرون برآمده باشد از منتخب جالیع گرسنه از منتخب جامع بمعنی مسجد که در آن نماز جمعه گذارند جاباغ بتای فوقانی و غین معجمه
لفظ ترکیست بمعنی کلیچه ضمیمه باد رشیه از سراج جاف به تشدید فا بمعنی خشک از شرح نصاب جاثلیق بفتح ثای مثلثه لقب پیشوای ترسایان و علمای اسلام او در روم است و بطریق
انطاکیه است و بعد از جاثلیق مطران است و بعد از آن اسقف و بعد از آن قسیس و بعد از آن شماس از منتخب جاغر چینه مرغ کوک بواو مجهول گیاهی است لایق باریک در میان ... ستاده
پیدا میشود و بهندی کانی گویند جامغول بغین معجمه و واو مجهول بمعنی حرام زاده و شریر از لطائف جاعل بکسر عین مهمله گرداننده و پیدا کننده و سازنده جاجم بکسر جیم دوم
نوعی از فرش رنگین لفظ ترکیست از برهان جام پیاله شراب خوردنی و نام شهری از خراسان مولد عبدالرحمن رح جامی ملقب بحکام لایت ... هفت تا از بر چیز شیشه های حمام از
بهار عجم و سراج جازم بکسر زای معجمه قطع کننده و ساکن کننده حرف متحرک را و عزم استوار کننده از منتخب جام جم بفتح حرف چهارم که جیم عربیست نام کتاب جاثوم بعض ... بمعنی
کابوس از منتخب جا براکسی خالی کردن از روی تعظیم بجای خود نشاندن از مصطلحات جا زدن مشاد کردن از مصطلحات جا جانی داون امتحان کردن میاقی خوش مست را از مصطلحات
جان بردن زندگانی کردن جا گرم کردن کنایه از قرار گرفتن و جای دیر از جهانگیری و سراج جانشین بمعنی قائم مقام جامه گذاشتن مردان اولیا و سلاطین از بهار ...
و مصطلحات جاثمین بی حس و حرکت شدگان و هلاک شدگان و بر جای ماندگان از منتخب و لطائف جان به تشدید نون نام ابوالجن که پدر جن ... بود از صراح و مؤید و گاهی این لفظ
مجازا بر نوع جن اطلاق کنند جان جان با ضافت کنایه از روح اعظم و اشاره بذات حق تعالی و مراد از آتش تیز زیرا که خلقت جان یعنی پدر جن از آتش بوده است و عجوزان
که چند تو باشد بهندی اراتها نامند از برهان غیر آن جامه سرخ پوشیدن سلطان از غضب و قهر بودن سلطان از مصطلحات جامه کن بفتح کاف عرجامه خانه حمام از لطائف
جان در میان داشتن کنایه از نهایت مهر و محبت از مصطلحات جام جهان بین عبارت از جام کیخسرو که احوال خیر و شر عالم از آن معلوم میشد جانان بمعنی جان و الف و نون
در آخر زائد همچنین در جاویدان از رساله عبد الواسع جان دارو بمعنی تریاق و نوشدارو از برهان و سراج جادو بمعنی ساحر و سحر هر دو آمده و خان آرزو در سراج نوشته که اینچه در رشیدی
نوشته که جادو ساحر و جادوئی بیای نسبت بمعنی سحر است و عوام جادو سحر را گویند و ساحر را جادوگر این غلط است مؤلف گوید که فی الواقع در کلام قدما جادو بمعنی ساحر
و در کلام شعرای معتبر هند مثل امیر خسرو و فیضی و شاعران متأخرین ایران جادو بمعنی سحر و جادوگر بمعنی ساحر بیشتر از آنست که بتعداد توان آورد پس تغلیط این هر دو لفظ
بر سبیل اطلاق درست نباشد از اینجاست که در برهان جادو بمعنی سحر و ساحر هر دو آمده جام جم و جام کیخسرو و مناسبت جام بجمشید آنست که جمشید جام را احداث نموده
و کیخسرو جام ساخته بود مشتمل بر خطوط هندسی چنانچه از خطوط و رقوم و دوائر اصطرلاب ارتفاع کواکب و غیره معلوم نمایند همچنین او از آن جام حوادث روزگار معلوم میکرد چنانچه در کتب تواریخ
مسطور است و نیز جام جم نام کتابیست جار الله نام عالمی اجل که صاحب تفسیر کشاف ست ساکن شهر زمخشر جاذبه قوتیست که در اعضا موجود است تا آنچه مناسب و معتقد
باشد جذب کند و بمعنی تاثیر کشش محبت نیز مستعمل جانانه معشوق از برهان جابه نام یکی از انصار و در فارسی بمعنی جان نیز باشد جارحه بکسر رای مهمله و بعده حای مهمله بمعنی دست
چراکه جرح بمعنی خسته کردن و کسب کردن است از بیت ... برآید از شرح نصاب و کنز جائزه صله و انعام و خطی مستقیم که بر اعلامت تصحیح مقرر کرده اند از رشیدی و کشف و لطائف و
و در مصطلحات نوشته که جایزه بمعنی صله و انعام باصطلاح اهل دفتر صورت الفیست که بر سر عدد و بعد مقابله و تصحیح کشند و آن علامت صحت باشد جاریه بحرف چهارم یای تحتانی کشتی و سفینه و بمعنی
آفتاب و بمعنی کنیزک و دختر و آرد جوان جمع آن جوار است بفتح جیم آید از مدار و کشف و منتخب جامه خت پوشید و گستر دو حصر ا پیاله شراب بمعنی آخیر مزید علیه جام است از بهار عجم جاده تشدید دال
عربیست راه باریک راه راست که در صحرا از آمد رفت مردم پدید آید و در فارسی بتخفیف دال مستعمل ست از کنز و چراغ هدایت جاله چوب چند بر یکدیگر بندند و مشکی چند پر باد کرده زیر آن تعبیه کنند و
از آن شسته از آب عبور کنند از رشیدی و برهان جاجرمی زرکی نقیب و نشاد کنند لفظ ترکیست از مصطلحات جام عالم ... جانی پیاله ... کنان جام فرعونی فرعون را جامی بود از زر که
چهار کس آنرا در مجلس می آوردند از شرح خاقانی جائی بمعنی گل ... جانی منسوب بجان که بمعنی روح و حیات است با این معنی لفظ فارسی ست و نیز

صیغه اسم فاعل بمعنی گنهگار از جنایت که بمعنی گنه است و تقصیر باشد و هم منسوب بجان که بمعنی جان است و بهمین معنی نون جان مشدد است مگر فارسیان مخفف خوانند درین هر دو صورت لفظ جانی عربیست جالی جلا دهنده و زداینده کدورت و صفا و روشن کننده جالگی بکاف فارسی وظیفه و مرسوم و جامه کهنه و ماهیانه که بهای جامه هندوان دهند و نیکه در حمام باقی ماند بعد از نوشیدن شراب از کشف و بهار عجم و در رشیدی و مدار و در سراج نوشته که جالگی بقسم هیم راتبه و وظیفه و این مرکب از کلمه جامه و کلمه گی بکاف فارسی برای نسبت است جالگی در اصل بمعنی بهای جامه باشد بعد از آن بمجاز بمعنی خوراک گرفته اند و علماء هند شهرت گرفته جادو بمعنی ساحر جاربردی بفتح بای ابجد و نام شرح شافیه و این منسوب بجاربرد که شهریست و لفظ چاربرد معرب چاربرد است هم فارسی و بای فارسی است و کسانیکه جاربردی بکسر خوانند خطاست از موید جافی جفا کننده و جور کننده

فصل جیم عربی مع بای موحده جبا بالضم جیم و فتح بای موحده پیاله خورد را گویند جبری تواضع کردن از مصطلحات و چراغ هدایت جبرا از روی جبر جب بالضم و تشدید بای موحده بمعنی چاه جبت بالکسر و در آخر تای فوقانی بمعنی بت و کاهن و ساحر و سحر و هر چه غیر خدا پرستیده شود از منتخب و صراح جبروت بفتحتین عظمت و بزرگی و تکبر و در اصطلاح سالکان عالم عظمت و جلال اسمای صفات الهی و مرتبه وحدت را گویند که حقیقت محمدیست و تعلق بمرتبه صفات دارد از منتخب و مدار و کنز و کشف جبایت بکسر اول و چهارم بای تحتانی گرد کردن مال خراج از منتخب جبات بالضم اول جمع جابی است که بمعنی گرد کننده مال خراج است جبال الراسیات بکسر سین مهمله بمعنی کوههای بلند و استوار از لطائف جبل الرحمة کوهیست میان عرفات جبلت بکسرتین و لام مشدد مفتوح آفرینش از صراح و موید و کشف و کنز جبائر بالفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم است جمع جبیره و آن چوبها کوچک باشد که بر عضو شکسته بندند از صراح جبر بالفتح و سکون بای موحده شکسته را بستن و نیکو کردن حال کسی را و بزور بر کاری داشتن کسی را از منتخب جبه و تبرش کن به آفتاب زمستان و زر رشید جبل بفتحتین کوه جبال بکسر اول کوهها جبین بالفتح پیشانی لفظ عربیست و بکسر خطاست از مدار و کشف و منتخب جبن بفتحتین و بضم اول و سکون ثانی پنیر و سفیدی که از آب و شیر جدا کنند و نام ادویه است که بعد از جدا کردن سفیده شیر باقی ماند و آن اگر از بز باشد در بعضی امراض بکار برند عوام از نافهمیدگی بال جوی آب گویند و بضم اول و سکون بای موحده بمعنی عروسی یعنی ترسیدن از جنگ از مدار و شرح نصاب و بحر الجواهر و قاموس و کشف جبان بالفتح بمعنی بددل و غول یعنی ضد بهادر و شجاع از کشف و موید جبان بفتح اول و تشدید با بمعنی صحرا و بیابان از لطائف جبا کردن بفتح دادن پیاله خود بحریف از [illegible] از چراغ هدایت و مصطلحات جباه بکسر اول پیشانیها این جمع جبهه که بمعنی پیشانی باشد جبله بالضم گوهر از منتخب و کنز جبر و مقابله علمیست از فنون حساب که دانسته میشود بآن بسیاری از مجهولات عددی جبر ثابت کردن و کم کردن عدد و شیء مطلوب چه جبر در اصطلاح این علم بمعنی زیاده کردن است و مقابله بمعنی کم کردن و ساقط کردن جبجبه بفتح هر دو جیم و سکون بای موحده اول و فتح موحده ثانی بمعنی شکنبه یعنی معده از شرح نصاب و در کنز بضم هر دو جیم جبین گرفته ترش [illegible] از مصطلحات جبریه بفتحتین جماعتی است که میگویند بنده را در کار اختیار نیست و بسکون با خطاست از منتخب جبانه بالفتح و تشدید بای ثانی بعد الف و نون بمعنی صحرا و دشت از منتخب و کنز جبهه بالفتح پیشانی و منزل دهم از منازل قمر و آن چار ستاره است که بر پیشانی برج اسد واقع شده از کشف و بحر الجواهر جبلی بکسرتین و لام مشدد نسبت بجبلت که بمعنی خلق است یعنی خلقی و طبعی و پیدایشی از مدار و خیابان و جبلی بفتحتین منسوب بجبل که بمعنی کوه است و بسکون بای موحده خطاست از کشف

فصل جیم عربی مع تای مثلثه جث بالفتح و تشدید تای مثلثه از بن بر کندن از منتخب جثمان بالضم بدن و تن از صراح و شرح نصاب جثه بتشدید تای مثلثه بدن و تن و دم همزه از منتخب

فصل جیم عربی مع حای مهمله جحد بالفتح و بفتحتین انکار کردن بدانستگی از منتخب جحود بضمتین بدیده و دانسته انکار کردن از صراح و منتخب جحیش بالفتح [illegible] نام مرغ از منتخب جحمرش بفتح جیم و میم و کسر راء مهمله زن پیر از کنز و صراح جحیم یکی از نامهای هفت دوزخ و آتش بسیار سوزنده از منتخب جحی بضم جیم و کسر حای مهمله مخفف جوحی نام مسخره

فصل جیم عربی مع خای معجمه جخدب بضم جیم و سکون خای معجمه و فتح دال مهمله و ضم آن نیز باختلاف تولین و با موحده نوعی از ملخ که سرخ رنگ و دراز پا باشد از کنز و غیر آن

فصل جیم عربی مع دال مهمله جدت بالکسر و تشدید دال نو شدن چیزی و تازگی و نوی از شرح نصاب و شمسی و منتخب و کنز جدید بر چیز که نو باشد جدید بر وادی یا بیخالی غلطست نام بحر از نوزده بحور شعر چرا که این بحر نو پیدا کرده شده است و مستعمل این بحر مخبونست فعلاتن فعلاتن مفاعلن جدد بفتحتین هر دو دال مهمله بمعنی زمین هموار از صراح و نصاب جدد بضمتین بمعنی راهها جمع جاده از منتخب و کنز جد بالفتح بمعنی بخت و نصیب و بزرگی و توانگری و پدر پدر و پدر مادر و بالکسر بمعنی کوشش و ضد هزل از کنز و منتخب و صراح

و کشف و لطائف جدار بکسر اول دیوار از لطائف و صراح جدر بفتح و ضم اول و سکون ثانی دیوار و بضمتین جمع جدار که بمعنی دیوار است و بضمتین نشان گزیدن آبله بر بدن از صراح
و غیره جدوار بالفتح بیخیست مخروطی شکل سیاه تلخ بغایت که بهندی نربسی گویند جدیر بروزن فقیر بمعنی لائق و سزاوار از کنز و صراح جد رخش شطرنج باز کامل و این مسموع است از
بعض اساتذه یا آنکه جد بالکسر بمعنی کوشش و رخش بمعنی اسپ که مضافست بسوی بازی یعنی چون بکوشش اسپ بازی می انگیزد جدع بالفتح بمعنی و گوش بریدن و بینی بریدن
از منتخب جدال بالکسر جنگ و خصومت کردن از صراح جدل بفتحتین بمعنی جنگ و پیکار و بلفظ داشتن مستعمل از بهار عجم جدول بالفتح بمعنی نهر و بمعنیست مشابهت بجا
بمعنی خطوط شنگرف و غیره که گرد صفحه کشند از مدار و کشف جداول بفتح اول و کسر واو جمع جدول بمعنی خطوط و انهار جدران بضم دیوارها جمع جدر بالفتح و بالضم از منتخب و
صراح جدیدان بفتح روز و شب از منتخب و صحاح جده بالضم و دال مهمله مشدد مفتوح و در آخر ها نام شهری بر کناره بحر مکه از صراح و موید و کشف و مفرح صاحب منتخب نوشته که
با معنی بالکسر است و بالفتح بمعنی مادر پدر و مادر مادر پدر جدری بضم اول و سکون ثانی و رای مهمله و یای معروف نوعی از آبله که بر اندام اطفال پدید آید بفارسی چیچک گویند از بحر الجواهر
و منتخب و در صراح بضم اول و فتح ثانی و بفتحتین هم آورده جدی بفتح اول و سکون دال بزغاله و نام برجیست از بروج آسمان و ستاره ایست نزدیک قطب شمالی که بعرف
آن ستاره را قطب گویند و اهل هیئت این ستاره را بجهت امتیاز از برج جدی بضم جیم و فتح دال و تشدید یای تحتانی خوانند از منتخب و فارسیان با جیم عجمی و تخفیف یا نیز آرند

فصل جیم مع ذال معجمه جذر بالفتح و بالکسر و سکون ثانی اصل هر چیز و از بیخ بر کندن از صراح و منتخب و باصطلاح علم حساب جذر بمعنی عددیکه چون در نفس خودش ضرب کنند
عدد دیگر حاصل آید و آنچه بعد از ضرب حاصل آید آنرا مجذور گویند و جذر باعتبار اضافت مجذور خود دو قسم است یکی جذر منطق یعنی جذر برای عدد منطق و دیگر جذر اصم یعنی جذر
برای عدد اصم پس جذر منطق آنست که چون عدد سالم را در نفس خودش ضرب کنند عدد دیگر سالم پدید آید چنانچه عدد سه که چون سه را در سه ضرب کنند نه حاصل شود همچنین عدد چهار را که چون
چهار را در چهار ضرب کنند شانزده حاصل میشود پس درین هر دو مثال عدد سه و چهار جذر است و عدد نه و شانزده مجذور که هر دو عدد منطق اند و دیگر جذر اصم آنچنانست
هر عددیکه چون آنرا مجذور فرض کنند برای آن جذر سالم بهم نرسد مگر آنکه کسر درو واقع باشد چنانچه عدد ده که اگر برای آن جذر تجویز کنند سه عدد سالم و یک سبع
باشد چون این را در نفس خودش ضرب کنند نه عدد سالم و چهل و سه حصه منجمله چهل و نه حصه یک عدد حاصل آید چون در کامل شدن ده کسر شش جزو از چهل و نه جزو کم
باقی ماند لهذا جذر مذکور تقریبی شد نه تحقیقی چون اسم تقسیم جذر بر مجذور خود بدلالت صریح دال و ناطق نیست بلکه باشارت تقدیر دلالت میکند پس گویا اصم است اگرچه
اصم بفتحتین بمعنی کر و ناشنوا است لیکن چون کر با مردم در گنگی لازم است لهذا مجاز بمقابله منطق که بضم میم و کسر طای مهمله بمعنی گویا است لفظ اصم بمعنی گنگ مستعمل میشود
جذر اصم محض بمقابله منطق است و الا جذر اصم سالم را وجود نیست جذع بالکسر تنه درخت و بفتحتین بمعنی گاو و اسپ که بسال سوم باشد و شتر که بسال پنجم و گوسپند
که بسال دوم باشد از لطائف و منتخب جذوع بضمتین تنه های درخت از لطائف و منتخب جذم بالکسر بیخ هر چیز و اصل عمارت از شرح نصاب و منتخب جذام
بالضم اول بیماریست از فساد خون که بدن را میگدازد از منتخب و لطائف و صراح جذلان بالفتح شادمان و خوش از منتخب جذوه بهر سه حرکت اول بمعنی پاره آتش از
منتخب جذره بنجاری ماوراء النهر شراره آتش را گویند از شرح نصاب جذبه بالفتح یکبار کشیدن و مستعمل است بمعنی کشش قلبی فصل جیم مع رای مهمله جرجیس
بکسر هر دو جیم نام پیغمبریست که بانواع عقوبتها او را میکشتند و باز بامر الهی زنده میشد و امت را دعوت میکرد و ظاهرا تسمیه بجهت آنست که بعد از مردن باز
زنده میشد جرب بفتحتین و بای موحده مرض خارش از کشف و منتخب و بحر الجواهر و صراح جراب بکسر اول انبان و پوست گاو از منتخب و شرح نصاب
جریب معرب گری بالفتح کاف فارسی بمعنی پیمانه است اندر رساله معربات جرس بالفتح و رای مهمله مشدده مفتوحه و فتح سین مهمله نیز و تای فوقانی
آواز بر هم زدن دو چیز و بر هم سودن دندان و آواز و رسیدن کمان از رشیدی و سراج و تخفیف نیز آمده از کشف و مدار و جرس بکسر رای و سین مهمله نیز از تواریخ جرست
بمعنی آوازیکه وقت بریان کردن کباب برآید از مجمع جرست و هرست که به از شورش و غوغا است و مراد از فتنه و شر و عمارت و این لغت ماوراء النهر است از شمسی فرهنگ رشیدی
جراحت بالکسر ریش و زخم و بالفتح خطاست از بهار عجم و منتخب و بحر الجواهر و صراح جریح در آخر حای مهمله زخمی و مجروح جرح بالضم بمعنی ریش و زخم از منتخب و بحر الجواهر جراد بالفتح

بمعنی خم از کشف و منتخب و بحر الجواهر جریده جاسوس و جاسوس از لطائف جرائم بضم اول و کسر همزه که حرف چهارم است بمعنی و مختو جرو و در بضم و تشدید راو واو عام
بضم میم و تشدید دال بمعنی قبض و بسط جر بمعنی کشیدن و مد بمعنی دراز کردن بمعنی فراهم کردن معین ساختن چنانکه امواج بحر محیط را حالت و تحقیق آنست که بجای
جرو مد لفظ جزر و مد صحیحست جزر بفتح جیم و سکون زای معجمه و در آخر رای مهمله بمعنی باز گشتن آب دریا و کم شدن آن و این خلاف المدست چنانکه در قاموس و صراح و منتخب
مسطورست جریر بفتح جیم و در آخر رای مهمله بر وزن منیل نام شاعر عظیم الشان از شعرای عرب از تواریخ ابن خلکان و کشف و لطائف جر نغار و برنغار بضم اول و ثانی و سکون
نون و غین معجمه فوج جانب دست چپ پادشاه در روز جنگ لفظ دیگر بمعنی جرنغار بضم اول و ثانی فوج جانب دست راست پادشاه در روز جنگ این هر دو لفظ ترکیست از لغات
ترکی جرار بالفتح و تشدید رای مهمله اول لشکر بسیار انبوه که از بسیاری مردم آهسته روند از سرور و کشف و منتخب برهان گزر جرار بالفتح و تشدید رای کشیدن بزمین
و گناه کردن و حرکت زیر و زبر جرها جمع جره منتخب و مدار جرابالفتح شکافیکه در زمین باشد و مجاز بمعنی نقب و کوچه سلامت و بالضم زین اسپ از رشیدی و بهار عجم جرانسم اول و دوم
و آخر زای معجمه بمعنی تیغ و شمشیر بران از شرح نصاب و کنز جرز بضمتین و در آخر رای معجمه زمین بی گیاه از شرح نصاب و کنز جرس بالکسر و بالفتح و سکون را و سین مهمله بمعنی درای
جرم جرم آنچه در گردن ستور آویزند مناسب بمعنی بود و او راجرس بفتحتین گفتند از شرح نصاب مولانا یوسف و کنز و در بهار عجم نوشته که جرس بفتحتین درای کلان و گهر ال جرس جمیل جرسیم
بروزن ادریس نام پیغمبر که بانواع عقوبات او را میکشتند و بار بار زنده میشد و امت خود را دعوت میکرد از منتخب جرلیس بکسر شین معجمه بروزن منیل بمعنی لعنو که بهند دلیا گویند
از شرح نصاب جرعه بضمتین بمعنی آنکه از اصل کنده باشد از کنز و صراح و در منتخب بمعنی انگیز نوشته جرک بفتح اول و سکون دوم و کاف فارسی حلقه معرکه کشتی گیران از جراغ هند جر تقیل
بضم جیم و تشدید راکه مکسورست بکسر شکاف نام علمیست که در آن قواعد کشیدن و برداشتن بارهای گران مسطورست چنانچه گردون که باره شهرت دارد و بهند گاری پهنکرا گویند [illegible]
اقسام جر ثقیل ست جرم جرم بالضم بمعنی گناه و بالکسر بمعنی جثه و تن اطلاق این لفظ بر علویات و سفلیات هر دو آید چون جرم کوه جرم خاک و جرم قمر و جرم شمس اکثر استعمال این بجمادات باشد از
بهار عجم و در سراج نوشته که جرم بالکسر بمعنی جسم است و اکثر اطلاق این بفلکیات و معدنیات باشد نگاه برجوهر عضو حیوان مجموعه جسم حیوان و بفتحتین گنه پیوجاره منتخب جرائم بفتح جیم بکسر همزه
که حرف چهارم ست بمعنی گناهها و خطاها و این جمع جریمت که بمعنی گناه و خطا باشد جریم بر بدیه از منتخب شارح گل گشت بمعنی جریانه هم نوشته جرین بالضم جائیکه خرما خشک کنند
از منتخب جراحم جریان بفتحتین روان شدن آب و غیره از کشف و بهار عجم و در خیابان نوشته که در لفظ جریان بسکون را نیز مستعمل است جریمه بفتح اول و سکون ثانی اسپ نقره خنگ از رشیدی و برهان و بعضی
گفته بمعنی سبز خنگ نوشته اند جراره بفتح و تشدید ثانی لشکر گران و نوع عیست از کژدم که بر زمین کشان میرود و در زمین آمو الهسبار میباشد هر کسی را که میگزد خون از رهن او میرود
روان میشود دیگر مسافر از منیر و منتخب و غیره جیره بالضم و رای مهمله مشدد بمعنی دلیر و شجاع و بمعنی اسپ بران سوار شوند و بمعنی نر فحل مطلقا و بمعنی نر بخصوص گاو و بمعنی جره باز و جره [illegible]
باز بمعنی آنست و بنسبت باز جره کوچک و کم شکار و ضعیف میباشد بمعنی انکه ترکیست از بهار عجم و مدار برهان جهانگیری و سراج و رشیدی جره بکسر جیم و تشدید را بمعنی نشخوار بمعنی آنچه
چهارپایان گیاه خوار از معده بیرون آورده و باز بخایند بهند جگال گویند بمعنی عربیست از شرح نصاب جریده بمعنی تنها و بمعنی شاخ درخت بی برگ و بمعنی دفتر نویسندگان از منتخب و برهان
نشان سراج نوشته که جریده بمعنی دفتر از آنست که عربیست یا از جریده بالفتح بمعنی رنگ سیاه باشد بمعنی اسپ سبز خنگ نیز آید از برهان جرعه بهره جرگه جرم یکبار آشامیدن
و بالضم آنقدر چیزی که یکبار برگیرند نوشیده شود از منتخب جرگه بالفتح و کاف فارسی مفتوح صف کشیدن انبوه مردم و نوعی از شکار کردن که چند مردم گرد صید حلقه بسته میگیرند از بهار عجم برهان
بالکسر خجالت و این لفظ ترکیست جریانه بالفتح بیچاره گناهکار گیرند و جرمانه که شهرت دارد و درست نیست از بهار عجم جرمیه بفتح اول و کسر ثانی بمعنی گناه از منتخب و صراح جرمی بضم اول
و کسر ثانی بمعنی دلیر از لطائف جرمق بفتح اول و سکون ثانی بمعنی وکیل و رسول بکسر اول و ثانی واقف معتمد و بمعنی منظمه و اعتبار از لطائف جری بکسر اول و فتح ثانی منسوب بجرم که نام جایست در زمین
فصل جیم مع زای معجمه جزء لایتجزی جزیست که از کمال خردی و باریکی قابل آن نباشد که آزاد و جدا یابد جا تقسیم توانکرد و بشکستن قابل تقسیم آن منسفند
و حکما تقسیم آنرا بتوجیهات ثابت میکنند جزالت بفتح گلکی و استواری و خوبی در کار تمام شدن از کشف و صراح و منتخب و کنز جزر بالفتح بریدن و شتر کشتن و صنع و باز گردیدن
از درخت و باز گشتن آب دریا و کم شدن و این خلاف مدست جزع بفتحتین بی صبری گذشت از صراح و منتخب و مدار جزایر جمع جزیره و نام سلاح جنگ آن بهندوی کلان باشد

جز بالضم قسمی ست از جامهٔ ابریشمی و گاہے بمعنی پاره چیزے می آید و بصورت مخفف جزو ست که لفظ عربی باشد و در عبارت عربی بهمزه خوانند و در عبارت فارسی
بدون همزه مگر در عبارت عربی این همزه اگر مضموم باشد بصورت واو نویسند چنانکه هذا جزؤک و اگر مکسور باشد بصورت یا نویسند چنانکه مررت الی جزئک و اگر مفتوح باشد بصورت
الف نویسند چنانکه رایت جزاءک و در عبارت فارسی که لفظ جز بدون همزه نویسند چون آن را اضافت نمایند بجای همزه واو نویسند چنانکه گویند جزو بدنت مقطع جزو بدن و کلمه
فارسیست و همه جا بمعنی لفظ غیر آید هر چند که مرادف لفظ غیر ست مگر بخلاف لفظ غیر مقطوع الاضافت باشد یعنی بکسر علامت اضافت مستعمل نشود چنانچه لفظ غیر را
مصرعه جز آن کز سخن بر نتابم نگی ؛ این از تحقیقات صاحب بهار عجم و خیر الله سخم ست جزع بفتحتین ناشکیبائی و بفتح اول و سکون ثانی بمعنی مهرهٔ یمانی که سفید و سیاه باشد و گاهی از
لفظ جزع چشم مراد دارند باعتبار سفیدی و سیاهی از منتخب و مدار و بحر الجواهر و کنز جزل چیزهای محکم و بسیار جمع جزیله جزیل بزرگ بحکم از کنز و منتخب و صراح و بسیار جزل الفم
بریدن هیزم خشک و سطبر و سخن درست و محکم و خیر بسیار عطا و دانائی درست رای و آواز کبوتر و بفتحتین ریش کوهان شتر که از پالان بهم رسد از منتخب و صراح
جزم بالفتح بریدن و ساکن کردن حرف را و عوے که از آن برنگردد و بمعنی یقین نیز آمده از منتخب جزیله محکم و بسیار جزر دیده بالضم نابینا از شرح سکندر نامه
جزو رسی بضم اول کفایت اندیشی و بخل فصل جیم مع سین مهمله جسارت بالفتح دلیری از منتخب و شارح فاضل نوشته که جسارت بمعنی تجاوز و گذشتن ست لهذا
بد را جسر گویند که بدان تجاوز واقع میشود و چون در دلیر تجاوز از حد خود میشود لهذا دلیری را جسارت گفتند جسد بفتحتین تن بمعنی گویند که خاص جسم آدمی را گویند
از شرح نصاب جسر بفتح اول و سکون ثانی پل که بر رودها و انهار بندند از صراح و کنز و منتخب جسته کلاغ بالفتح و زرینی ست که کشتی گیران یک پا را بجهته گاه گشتن
بزور یک پا مثل کلاغ از جا بجا می برجهند از مصطلحات جسک بالفتح درد و رنج و بلا از برهان لطائف جسته رگ بالفتح جز دار از لطائف جسم اسم عام ست از
هر چیز که طول و عرض و عمق دارد و در جسم و جرم فرقی نیست مگر آنکه استعمال جسم در چیزهای کثیف ست و استعمال جرم در چیزهای لطیف و این هم کلیه نیست جسیم فربه و
صاحب جسم جسم تعلیمی مقداری که برای آن طول و عرض و عمق باشد فصل جیم مع شین معجمه جشا بالضم بمعنی آروغ از منتخب جشب بفتح اول و کسر ثانی
و بای موحده و طعام سخت یعنی نان بی نان خورش از منتخب و شرح نصاب جشن بالفتح کوفتن و شکستن از صراح جشیش بهر دو شین معجمه بر وزن بغیل بمعنی
بلغور خواه پخته باشد خواه خشک که بهندی دلیا گویند از شرح نصاب جشن بفتح اول و سکون ثانی و نون مجلس شادی و بمعنی خوشی و کامرانی از جهانگیری
و کشف جشن سده بفتح سین مهمله و فتح دال نام جشنی که بروز دهم بهمن ماه کنند از برهان فصل جیم مع صاد مهمله جص بالفتح و تشدید صاد مهمله
گچ که در چونه عمارت باشد و بالکسر نیز آمده از منتخب فصل جیم مع عین مهمله جعد بالفتح موی مرغول سر و بالضم خطاب از منتخب و سروری و مؤید و صراح
و کشف جعفر بفتح اول و ثالث بمعنی جوی خرد و نیز قبیله از بنی عامر و نام مردی از صراح و منتخب و نیز نام مردی که آن را جعفر برمکی گویند و نیز بعضی نام کیمیا گر و نام برادر
عم زادهٔ رسول الله صلعم که ایشان را جعفر طیار گویند زیرا که بعد شهادت حق تعالی ایشان را بال و پر داده بود که در باغات عالم برزخ پرواز میکنند جعاسیس
بفتح اول و هر دو سین معجمه بمعنی گدایان از لطائف جمع جعسوس و در صراح جعسوس بمعنی کوتاه و دوست جعل بالضم اول و فتح ثانی جانوریست سیاه پردار مشابه بزنبور که در سرگین
و نجاسات پیدا میشود و بفتح اول و سکون ثانی بمعنی گرویدن و گردانیدن از منتخب و کشف و لطائف و اصطلاح نقل چیزی که پیران دعوی جعل نمایند جعبه بر وزن کعبه بمعنی ترکش از بهار عجم و منتخب
و کشف جعده ساده باصطلاح عرفا موسیقی عبارت از ساده خوانی و جعد بر خم کنایه از مبالغه در تحریرات لا و نیز از شرح خاقانی جعفری گلی ست زرد رنگ و مجاز بمعنی مطلق رنگ
زرد و در بهار عجم جعفری طرزی از صد برگ جعلی بالفتح چیزی نقلی را گویند که مثل چیز اصلی شد جعفری نام زر پیاله هارون رشید فصل جیم مع غین معجمه جغ بضم جیم چوبی که بر گردن گاو و قلبه بندند
جوا گویند و بالفتح چکیده و جغرات گرداند تا روغن آید از برهان و سروری و شرح نصاب جغرافیا بضم و حرف پنجم علمی است که آن علم هیئت زمین و اشکال اقالیم ربع مسکون جغله بکسر
معلوم میشود و ساده اصطلاح و در نعات بزرگ فصل جیم مع فا جفا بالفتح و بی همزه بمعنی ستم و بالضم و المد خاشاک سیل و جز آن که نقر نام بطائف و منتخب و بهار عجم نوشته که جفا ستم بمعنی لفظ کردن در رنج
و آمدات و نقص و گشتن و خم دوتن و جستن و گستر در استعمال ست جفان کالجواب بکسر جیم و کسر نون مع التنوین و فتح جیم های و کسر بای موحده کاسهای بزرگ مانند حوض جفت بالضم نیز طاق و دو

کہ دو کان باشد و زن و شوہر و نر و مادہ و بمعنی ہر دو گاؤ قلبہ از رشیدی جفیر بر وزن فقیر بمعنی ترکش از شرح نصاب و کنز و صراح جغیر جفت کردن نظر بغور تمام نظر کردن از مصطلحات جفر بالفتح برہ و بزغالۂ چہار ماہہ و جایست بکہ و نام علم معروف کہ از ان احوال غیب آگاہی توان داد از منتخب و صراح و غیرہ جفاف بفتح خشک شدن از منتخب جفت بالفتح پژمردہ و خوار از لطائف جفتہ طاق بالضم کنایہ از دو ابرو جفتنگ بالضم جفت سر خاب کہ بہندی چکوی چکوا گویند از برہان جفتہ زدن بالضم اغلام کردن چرا کہ جفتہ بمعنی سرین است از مصطلحات جفت شدن جماع کردن جفت ران بالضم آنکسیکہ قلبہ رانی کنند جفن بفتح و سکون غلاف شمشیر و پلک چشم و نیام شمشیر و بالکسر بمعنی تاک نیز آمدہ از صراح و منتخب و قاموس جفان بکسر کاسہای بزرگ و شاخہای رز جمع جفنہ از لطائف و صراح جفتہ بالضم و حرف سوم تای فوقانی لکدیکہ اسپ و خر بزنند و بالفتح آندازہ از رشیدی و بمعنی چاہ و گو و سوراخ از لطائف و بمعنی سرین و کفل آدمی از صراح و چراغ ہدایت و بالفتح بمعنی خمیدہ و کج و بالضم بمعنی بخیم فارسی نیز آمدہ از برہان

فصل جیم مع قاف جق جق بفتح ہر دو جیم شور و غوغا بمعنی از مصطلحات

فصل جیم مع کاف عربی و فارسی جگر بند مجموع جگر و شش و دل و غیرہ کنایہ از فرزند از برہان و خیابان و لطائف و صراح جگر بفتحتین جیم و کاف ہر دو عربی مفرس لفظ ہندی است کہ اصلش جہکر جہت و معنی آن باد تند غبار آگین است کہ از سمت مغرب وزد و بکسر اول و فتح کاف فارسی عضو معروف و گاہی مجازا بمعنی رنج و غم و غصہ و ترصد و انتظار و تاب و طاقت آید از سراج اللغات و بہار عجم جگر بند چیز اغ نہادن کنایہ از اختیار محنت و بلا از بہار عجم جگر داشتن تاب و طاقت داشتن از مصطلحات جگر با خلتن ہر دو ترسیدن از بہار عجم و چہار شربت جگر گوشہ کنایہ از فرزند جگی جگی بہر دو جیم مکسور و ہر دو کاف فارسی و ہر دو یای معروف لفظیست کہ ہنگام تجبر و اظہار گویند و لفظ جگی جگی بمعنی خفیف کہ گوشتی نرم زیر زنخدان باشد از صراح

فصل جیم مع لام جلا بالفتح و مد آخر ہمزہ و در محاورہ فارسی بی ہمزہ از خانمان بیرون کردن کسی را یا از خود ترک وطن کردن و بالکسر سرمہ یا سرمہ ایست مخصوص و بمعنی زدودن یعنی از زنگ پاک کردہ روشن ساختن و بالفتح و تشدید لام بمعنی بسیار جلا دہندہ این لفظ بہمہ معانی عربیست جلاد بکسر بمعنی مدوم بلفظ کردن و دادن و زدن و گرفتن مستعمل از منتخب و صراح و کشف و بہار عجم جلساء بضم جیم و فتح لام ہمنشینان این جمع جلیس است از کنز جلباب بالکسر بمعنی چادر از منتخب کشف و صراح و حل اللغات جل آب بالضم و تشدید لام باضافت سبزی کہ بر روی آب استادہ بند و از مصطلحات جلب بالفتح کشیدن و بفتحتین بیع و سودا و سود و نفع و آنچہ برای فروختن از شہری بشہری برند و بالضم و بالکسر و سکون ثانی ابر تنک بی باران بہمہ معانی عربیست و در فارسی بمعنی زن فاحشہ و بمعنی شور و غوغا از لطائف و منتخب و صراح و بہار عجم و کشف جلاب بالفتح و تشدید لام بمعنی کشیدہ و چیزی را از جای بجای برندہ و کسیکہ دواب را برای فروختن از جایی بجایی کشد کذا فی المصطلحات و بالضم و تشدید لام معرب گلاب و بمعنی شربت کہ از قند و گلاب سازند باینطور کہ قند را در گلاب قسم اول و بہتر با ہم آمیختہ جوش دہند و در شیشہ نگاہدارند بغایت مفرح است از منتخب و رسالۂ معربات و کتب طبیہ و در سراج اللغات نوشتہ کہ جلاب معرب گلاب کذا فی القاموس غایتش تشدید از تعریب بودہ از کتب لغت بمعنی شربت قند دریافت شدہ و الوری این لفظ را بتخفیف لام نیز بہمین معنی آوردہ است و آنچہ لفظ جلاب بمعنی مسہل در ہندوستان رواج دارد و در صحت آن تامل است ظاہرا مصطلح اطبا فارسیست فقیر مؤلف گوید کہ وجہ استعمال لفظ جلاب بجای لفظ مسہل آنست کہ مسہل بمعنی جاری کنندۂ شکم است چون این لفظ خیلی مکروہ بود لہذا بجای آن جلاب گفتند بمجاز اطلاق جزو بر کل جلافت بالکسر کہ میان تہی بودن مجازا بمعنی جہل و حماقت ماخوذ از جلف بالکسر کہ بمعنی خم تہی و حیوان شکم دریدہ تہی کردہ است از منتخب و صراح جلادت بفتح جیم و واو چلاد و سودنی و صفا جلالت بالفتح بزرگ شدن و بزرگی از منتخب جلبوت بالفتح ظاہر کردن و نمودن خود را بمردم و این ضد خلوتست جلادت بفتح جیم و دال مہملہ چستی و چابکی و دلیری از کشف و صراح از کنز جلیبہ بفتح اول و یاء معروف بر وزن فعیلہ بمعنی شبنم کہ در ایام سرما منجمد دان بر زمین افتد و جلیبہ بمشابہت آن نام یکی از سہ سطوبات چیست از کشف و سروری جلد بالفتح تازیانہ زدن و چست و چالاک و تیز و شتاب و بمعنی شیر بکسر است و در فارسی بالکسر پوست حیوان از منتخب و بہار عجم جلمنوتین پوستہای حیوانات جلمہ بر وزن سہر بمعنی سنگ سخت جلاد بالفتح و تشدید لام مبالغہ جلاد بمعنی شخصیکہ در چیزی نریچہ جلد بالفتح بمعنی دورہ است و آنکہ ماخوذ است از جلد بالکسر بمعنی پوست کنندہ باشیون سیاہی و پوست کشی نزدیک بہم اند بہر دو معنی استعمال یافتہ دارای استفادہ میشود کہ جلاد بمعنی سیاف از روی اصلیت چہ تجالد و مجالدہ بمعنی شمشیر زدن یکدیگر را نوشتہ است از خیابان

پس آنچه در عرف بمعنی سیاست است که خونیان و مجرمان را بشمشیر قتل میکنند مطابق صراح باشد **جلمود** بفتح جیم و میم سنگ سخت از منتخب **جلنار** بالضم و تشدید لام معرب گلنار از قاموس و رساله معربات **جلوز** بکسر اول و فتح ثانی بمعنی سبک شتافتن و جلدوز شتاب چه جلوز بمعنی عناب نیست از بهار عجم **جلیس** همنشین از منتخب **جلوس** بضمتین نشستن از منتخب بعض محققین نوشته اند که جلوس نشستن کسیکه خوابیده یا ساجد باشد و قعود نشستن کسیکه ایستاده باشد **جلف** بالفتح بریدن و برکندن و بالکسر جفا کننده و خم تهی و حیوان پوست کنده شده و شکم دریده و هر چه میان تهی باشد از منتخب و صراح **جلق** بفتحتین مشت زدن بشهوت تا انزال کردن بیش از او خالی و این مبدل شلوق است بابدال شین معجمه بجیم چراکه در کلام عرب جیم و قاف در اسم واحد هیچ جا جمع نشده مگر در لفظ معرب مبدل **جل** بالفتح نام طائر خوش آواز از برهان بالضم و تشدید پوشش ستوران و فارسیان بتخفیف می آرند و معرب گل از هر درخت که باشد و جل بفتح جیم و تشدید لام مفتوح صیغه ماضی بمعنی بزرگ است **جلیل** بفتح جیم و کسر لام در عربی بمعنی بزرگ از منتخب و بضم جیم و فتح لام جل اسپ و نقاب چیزی از مصطلحات **جلاجل** بفتح جیم اول و کسر جیم دوم زنگولهای خرد که بر جرم دوزند و در گردن اسپ و شتر و گاو اندازند و این جمع جلجل از منتخب و برهان و بهار عجم نوشته که جلاجل بمعنی چیزی که بشکل از روئین سازند و دف و دایره ها تعبیه نمایند و گاهی علحده استعمال نمایند اگر کلان باشد آنچه جهانجه نامند و اگر کوچک باشد تال گویند **جلال** بالفتح و تشدید گاو یکه پس انگنده بخورد از مصطلحات و بهار عجم بمعنی کناس که نجاسات ابر خر و غیره بار کرده ببرد **جلاجل** بفتح اول و کسر همزه نیز گیهای **جلبان** بضم هر دو جیم کشنیز از منتخب و شرح نصاب **جلبان** بالضم دبار موحده و بمعنی ماش سبز از بحر الجواهر و برهان **جلد و** بالضم بمعنی انعام وصله و این لفظ ترکیست از مدار و بهار عجم و بالکسر نیز آمده **جلو** بکسر اول و فتح لام عنان اسپ و بمعنی اسپ کوتل و دواندن اسپ و این لفظ ترکیست از بهار عجم و لغات ترکی و سراج **جلگه** بالضم و سکون لام و کاف فارسی مرغزار این لفظ ترکیست **جلالة** بالفتح لفظ الله است که در جزوی از اجزای مصحف مجید متواتر بهکو هم واقع شده بنابر تکرار جلالین گویند از تفاسیر نوشته که در اثنای قرات جلالین هر دعائیکه کنند درجه قبول یابد بعضی گویند که اسم اعظم همین است از مصطلحات **جلال و جلاله** بالتشدید کناسی که نجاسات را از کوی و برزن بر خر و اشتر بار کرده ببرد از مصطلحات و بهار عجم **جلوه** بالکسر نوع خاص خود را بکسی نمودن چراکه بر وزن فعله بالکسر است که برای حالت باشد از مدار و کشف و فرهنگ حسینی و لطائف و زبدة الفوائد و در منتخب و بهار عجم بالفتح است بمعنی نمودن و عرض کردن عروس را بر کسی و گاهی مجازاً بمعنی خرام معشوق نیز مستعمل میشود **جلی** بفتح اول و کسر لام و تشدید یا روشن و آشکارا و باصطلاح کاتبان خط سطر که به قلم نویسند **جلاهی** بفتحتین کسیکه ذکر را بدست بالیده انزال کند

فصل جیم مع میم

جمادی الاول بضم اولی و فتح دال بحذف الف مقصوره در تلفظ که بصورت یا است چراکه چون الف از الف و لام تعریف بهیچ کلام ساقط شد اجتماع ساکنین لازم آمد میان الف مقصوره و لام پس الف مقصوره را در تلفظ حذف کردند و جمادی صیغه مفرد بصفت مشبهه است بر وزن حباری بمعنی افسرده و یخ بسته چون در آخر این لفظ الف مقصوره که علامت تانیث است واقع گشت صورت مونث پیدا شد لهذا وصف آن بلفظ اولی که مونث اول است آوردند نه بلفظ اول تا تطابق صفت موصوف در تذکیر و تانیث از دست نرود و جماد الاول چنانکه مشهور است خطاست از صراح و مزیل و مناظرة الانشاء و منتخب و قاموس و صحاح و بحر الجواهر و غیره و در کتابی معتبر نوشته است که چون وقت تسمیه شهور این ماه در ابتدای موسمیکه در ان انجماد آبها میشد واقع گشت لهذا باین اسم مسمی گشت **جمادی الآخری** بضم اول و فتح دال بحذف الف مقصوره که بشکل یای تحتانیست و موصوف کردن بلفظ اخری یا بلفظ آخره اولی چراکه بیشتر مستعمل عرب همینست و جمادی الثانی چنانکه مشهور شده بهتر نیست گویند که اطلاق لفظ ثانی آنجا باشد که برای او بعد از ان ثالث نیز بود از صراح و مناظرة الانشاء و مزیل و صحاح و منتخب و قاموس و بحر الجواهر چون وقت تسمیه شهور این ماه در آخر موسمیکه در ان انجماد آبها میشد واقع گردید لهذا باین اسم مسمی شد **جماعت** بالفتح گروه مردم و نام شکلی از شانزده گانه اشکال رمل **جمعیت** بفتح جیم و سکون میم و کسر عین و یای تحتانی مشدد و مفتوح فراهم آمدن گروه مردم چون لفظ جمع بمعنی مجموع نیز مستعمل لهذا بالحاق یا و تا مصدر ساخته اند **جمادات** بالفتح چیزها که جان ندارند و اکثر اطلاق آن بر سنگها و چیزهای بی نمو آید **جماد** بالفتح هر چیز که از حیوانات نباشد و بمعنی زمین سخت و هر چه که جان ندارد و هر چیز که آب باران بر آن نمی رسد از کشف و صراح و مدار و منتخب و مؤید و در منتخب نوشته که بدین معنی بکسر اول نیز آمده و هم در صراح نوشته که جماد بکسر اول جمع جمد است که بالضم بمعنی جای بلند و سخت باشد **جمود** بضمتین منجمد و بسته شدن آب و غیره و فسرده شدن و بفتح اول و ضم میم بسته شده **جمد** بفتحتین بمعنی یخ از شروح نصاب **جمشید** بیای مجهول و معروف خوانند نیز در تمام بادشاه اگر بلفظ خاتم و نگین و سپر و تخت و کاسه و باده و قدح و طبوق و امثال آن شیم باشد مراد از ان حضرت سلیمان علی نبینا علیه السلام است و اگر بسبد و آئینه متضمن و

و امثال آن باشد سکندر مراد است و اگر بجام و شراب و بزم و جشن و نوروز و امثال آن باشد جمشید یا و شاه مراد باید کرد از کشف و مؤید جمهور بضم بمعنی گروه و بفتح چنانکه
مشهور شده خطا است و همچنین هر اسم که بر این وزن آید بالضم باشد چنانچه دستور و زنبور و عصفور و صندوق و مثل آنها مگر صعفوق بمعنی لئیم بالفتح است و نزد بعضی صعفوق
عجمیست از منتخب و کشف و مدار جماعه و از آنچه در عوام جمهور مشهور شده از صحت خیلی بعید باشد از بهار عجم جمهم غفیر بالفتح و میم مشدد بمعنی هجوم عام و جماعت کثیر و
بمعنی جم گرده است و غفیر بغین معجمه و فا بر وزن فعیل بمعنی پوشنده باشد و ظاهر است که گروه عظیم زمین را می پوشد از قاموس و صراح و منتخب جماهیر بالفتح گروههای مردم جمع
جمهور است جمار بکسر اول سنگریزهای حاجیان و اشارت است برمی الجمار یعنی انداختن سنگریزه چند که حاجیان در ادای مناسک حج میکنند از شرح خاقانی و جمار بمعنی سنگ خوانده اند از
نیز آمده چنانکه در منتخب جمدهر بالفتح لفظ هندی نوعی از خنجر جمع انداز کسیکه هر تیرش بهدف رسد و خطا نشود از مصطلحات جماش بالفتح و تشدید میم و شین معجمه کنیز لجم یعنی
آنکه در بازی بسیار بود و نیز بمعنی شوخ و دلیر و بعضی فارسیان این لفظ را بجیم فارسی استعمال کنند و نصیحت نوعی از تفرس میتوان گفت انتهی از فرهنگ بهلول *
جمع بالفتح همه گروه مردم و نام صنعتی که شاعر چند چیز را در یک صفت جمع کند چنانچه بیت فقر و گنج و خمول و راحت و امن شهرت و مال و جاه و آفت و دان هم واحد را جمع کردن
و تفصیل آن بمعنی کثیر النفع بدین نمط است که جمع آنست که دلالت کند بر زیاده از دو بیک معنی پس آن دو نوع است یکی سالم که صیغه مفرد در جمع سالم ماند و آنکه بواو و نون است یا بیا
و نون مر مذکر را و یا بالف و تا است مر مؤنث را پس جمع سالم موضوع برای قلت است و برای کثرت هم آید و جمع تکسیر و قسمت قسم اول جمع قلت که دلالت کند بر سه تا ده و وزنش چهار
افعل بفتح اول و ضم عین و افعال بفتح و افعله بفتح اول و کسر عین و فعله بالکسر و این اوزان گاهی بمعنی کثرت هم آید و قسم ثانی جمع کثرت که دلالت کند بر زیاده از ده و اوزانش بسیار
است چون فعل بضم چنانچه بزل جمع بازل و غیره و فعل بضم فا و فتح عین چنانچه برق جمع برقه و غیره و فعل بضمتین جمع فعال چنانکه جبن جمع جبان و سقف جمع سقف و
حمر جمع حمار و غیره و فعل بکسر فا و فتح عین چنانچه فرق جمع فرقه و غیره و فعله بفتحتین چنانچه طلبه جمع طالب و غیره و فعله بضم فا و فتح عین چنانچه قضاه جمع قاضی که در اصل
قضیه بود یا بحرکت خود و فتح ما قبل الف شده است و فعله بکسر فا و فتح عین چنانچه قرده جمع قرد و غیره و فعل بالضم فا و تشدید عین المفتوح چنانچه جهل جمع جاهل و غیره
و فعال بضم و تشدید عین چنانچه جهال جمع جاهل و غیره و فعال بکسر فا چنانچه جمال جمع جمل و کرام جمع کریم و غیره و فعول بضمتین چنانچه قبور جمع قبر و غیره و فعلان بالضم
چنانچه رغفان جمع رغیف و غیره و فعلان بالکسر چنانچه نیران جمع نار و غیره و فعلی بفتح و لام چنانچه مرضی جمع مریض و فعلی بکسر فا و لام چنانچه حجلی جمع حجل و فعلا بضم فا و فتح
عین چنانچه علما جمع عالم و افعلا بفتح همزه و کسر عین چنانچه انبیا و اطبا جمع نبی و طبیب و فعالی بفتح فا و لام چنانچه صحاری جمع صحرا و یتامی جمع یتیم و فعالی بضم فا و
فتح لام چنانچه اساری جمع اسیر و فعالی بفتح فا و کسر لام چنانچه لیالی جمع لیل و فعالی بفتح فا و کسر لام و تشدید یا چنانچه جوالی جمع جولایا و فعائل بفتح فا و همزه چنانچه رسائل جمع رساله
و فواعل بفتح فا و کسر عین چنانچه کواهل جمع کاهل و افاعل بفتح همزه و کسر عین چنانچه اصابع جمع اصبع و افاعیل بفتح همزه و کسر عین چنانچه اقالیم جمع اقلیم و تفاعل بفتح تا و کسر عین
چنانچه تجارب جمع تجربه و تفاعیل چنانچه تماثیل جمع تمثال و مفاعل بفتح میم و کسر عین چنانچه مساجد جمع مسجد و مفاعیل بفتح میم و کسر عین چنانچه مکاتیب جمع مکتوب و فعالن بفتح فا
و کسر لام چنانچه بلاغن جمع بلغن و فعالین بفتح فا چنانچه سلاطین جمع سلطان و فعائل بفتح فا و کسر لام چنانچه عنادل جمع عندلیب و فعالیل بفتح فا چنانچه قراطیس جمع قرطاس
و فعالله بفتح فا و کسر لام اول چنانچه تلامذه جمع تلمیذ و فاعله چون اساتذه و مفاعله و فعاللة و فواعلة نیز آمده است و سوای اینها اوزان اسم جمع بسیار است و آن نیز در آخر این مبحث
گفته خواهد شد بدانکه کلمه ثلاثی را اکثر بر وزن فعل یعنی اسمیکه بفتح اول و سکون ثانی باشد بشرطیکه اجوف واوی و صفت مشبه نباشد جمع بر وزن فعول بالضمتین اکثر می آید
چنانچه فلوس جمع فلس و لفظیکه اجوف واوی بر این وزن باشد بعضی بر وزن افعال بفتح می آید چنانچه اثواب جمع ثوب و هم جمع فعل که اجوف یائی نبود بر وزن فعال بکسر می آید چون کعاب جمع
و هم جمع فعل سماعا چند بر وزن دیگر نیز می آید چنانچه بطان بالکسر جمع بطن و بطنان بالضم جمع بطن و سقف بضمتین جمع سقف و غروه بکسر اول و فتح ثانی جمع غرد و بر وزن فعالی بفتح اول و کسر لام نیز
چون اهالی جمع اهل و جمع قلت این اکثر بر وزن افعل بفتح اول و ضم ثالث می آید چنانچه افلس جمع فلس و بر وزن افعال بالفتح از غیر صحیح و فعله بفتح اول و کسر ثالث و این عمل شاذ می آید چون افراد جمع فرد
و انجده جمع نجد و اراهط جمع رهط و اگر صفت مشبه بر این وزن باشد جمعش اکثر بر وزن فعال بالکسر آید چون صعاب جمع صعب و چون صفت اجوف یائی بود بر وزن افعال آید چون اصحاب

جمع شیخ و سماعا بر چند وزن دیگر نیز می آید چنانچه ضیفان بالکسر جمع ضیف و غدان بالضم جمع وغد و کهول بضمتین جمع کهل و در وجمع درد و سحل بضمتین جمع سحل و سما بالضم اول و فتح ثانی
جمع سمح و رطله بالکسر جمع رطل بمعنی جوان سست و کلمه ثانی که بر وزن فعل باشد یعنی اسمی که بکسر اول و سکون ثانی باشد بشرطیکه صفت مشبه نبود اکثر بر وزن فعول بضمتین آید چون
حمول جمع حمل و هم جمع فعل بالکسر بر چند وزن دیگر سماعا نیز می آید چون قدح بالکسر جمع قدح بالکسر بمعنی تیر بی پر و پیکان و صنوان بالکسر جمع صنو و قرده بکسر قاف و فتح را مهمله
جمع قرد و ذوبان بالضم جمع ذیب و جمع قلت این اکثر بر افعال می آید چون احمال جمع حمل می آید بر وزن افعل کم می آید چون ارجل جمع رجل بالکسر و اگر صفت مشبه بر این وزن بود
جمعش اکثر بر وزن افعال باشد چون اجلاف جمع جلف و بر وزن افعل بفتح اول و ضم دوم کم می آید چون اجلف جمع جلف و کلمه ثالث که بر وزن فعل بود یعنی اسمیکه بضم اول و سکون
ثانی باشد جمع آن اکثر بر وزن فعول بضمتین و افعال بالفتح آید چون قروء و اقراء جمع قرء و براهم جمع این وزن بر چند وزن دیگر هم آید سماعا چنانچه خفاف بکسر اول جمع خف و فلک بالضم جمع فلک
سفر و جمع بر کوزن و قرط بکسر اول و فتح ثانی جمع قرط و از اجوف واوی که بر این وزن باشد جمعش بر وزن فعلان بالکسر می آید سماعا چنانچه عیدان جمع عود و اگر صفت مشبه بر این وزن باشد
جمعش بر وزن افعال آید چنانچه احرار جمع حر و اسم ثلاثی که بر وزن فعل بفتحتین باشد بشرطیکه اجوف نبود اکثر جمعش بر وزن افعال آید چنانچه اجمال جمع جمل و اگر اجوف بود بر وزن فعلان
بالکسر آید چنانچه تیجان جمع تاج و نیران جمع نار و هم جمع این وزن سماعا بر چند وزن دیگر نیز می آید چنانچه ذکور بضمتین جمع ذکر و خربان جمع بالکسر جمع خرب و ازمن بفتح اول و ضم ثالث جمع
زمن و حملان بالضم جمع حمل و جره بالکسر جمع جار و خجلی بالکسر و الف مقصوره جمع خجل و اگر صفت مشبه بر این وزن آید جمعش اکثر بر وزن فعال بالکسر آید چون حسان جمع حسن و نیز بر وزن فعلان
بالکسر آید چون اخوان جمع اخ که در اصل اخو بود و فعلان بالضم چون ذکران جمع ذکر و فعل بضمتین چون نصف جمع نصف بمعنی میانه سال و فعال چون ابطال جمع بطل آید و اسمیکه بر وزن
فعل بفتح اول و کسر ثانی باشد جمعش اکثر بر وزن افعال آید چنانچه افخاذ جمع فخذ و هم جمع این وزن سماعا بر وزن فعال بالفتح کم می آید چنانچه نمور جمع نمر و اگر صفت مشبه بر این وزن
باشد جمعش بر وزن فعال چون وجاع جمع وجع بر وزن فعل بضمتین چون خشن جمع خشن و بر افعال چون انکاد جمع نکد آید و بر وزن فعالی بالفتح کم می آید چنانچه حذاری جمع حذر و اسمیکه بر وزن
فعل بفتح اول و ضم ثانی باشد جمعش اکثر بر وزن افعال چون اعجاز جمع عجز و بر وزن فعال بالکسر کم می آید چنانچه سباع جمع سبع و اگر صفت مشبه بر این وزن باشد جمعش بر وزن افعال
آید چنانچه الفاظ جمع لفظ و کلمه که بر وزن فعل بکسر اول و فتح ثانی باشد جمعش اکثر بر وزن افعال آید چون اعناب جمع عنب و بر فعول و افعال کم آید چنانچه ضلوع و اضلاع جمع ضلع
و کلمه که بر وزن فعل بکسرتین باشد جمعش بر وزن افعال آید چون آبال بالف ممدوده جمع ابل و کلمه که بر وزن فعل بضم اول و فتح ثانی باشد جمعش اکثر بر وزن فعلان بالکسر آید چنانچه
صردان جمع صرد و هم جمع این وزن سماعا بر این اوزان آید چنانچه رباع بالکسر جمع ربع و ارطاب جمع رطب و اسمیکه بر وزن فعل بضمتین باشد جمعش بر وزن افعال آید چنانچه اعناق جمع عنق و اگر صفت مشبه
باشد جمعش نیز بر وزن افعال آید چنانچه اجناب جمع جنب و کلمه که بر وزن فعلة بالفتح و سکون عین باشد جمعش بر وزن فعال بکسر آید چنانچه قصاع جمع قصعة و بر فعول و فعل بکسر اول و فتح دوم نیز
آید چون بدور و بدر جمع بدرة و بر وزن فعل بضم اول و فتح دوم چون نوب جمع نوبة می آید و گاهی بر وزن فعائل نیز آید چون ضرائر جمع ضرة بر وزن فعالی بکسر لام آید چون لیالی جمع لیلة
و کلمه که بر وزن فعلة بکسر اول و سکون ثانی باشد جمعش اکثر بر وزن فعل بکسر اول و فتح دوم آید چون لقح جمع لقحة بر وزن فعل بکسر اول و افعل بفتح اول و ضم سوم کم می آید چون لقاح جمع لقحة و انعم
جمع نعمة و کلمه که بر وزن فعلة بضم اول و سکون ثانی باشد جمعش اکثر بر وزن فعل بضم اول و فتح ثانی آید چون برق جمع برقة و هم جمع این وزن بر وزن فعول آید چون حجور جمع حجرة و فعل
بکسر چون رام جمع برمة کم می آید و گاهی بر وزن فعائل نیز می آید چون جمع جرائر جمع جرة و کلمه که بر وزن فعلة بفتحات باشد جمعش اکثر بر وزن فعال بالکسر آید چون رقاب
جمع رقبة و گاهی بر وزن افعل آید بفتح اول و ضم سوم آید چون انیق جمع ناقة که در اصل نوقة بود و بر وزن فعل بالکسر و فتح ثانی آید چون تیر جمع تارة و بر وزن فعل
بالضم نیز آید چون برن جمع برنة و کلمه که بر وزن فعلة بفتح اول و کسر ثانی باشد جمعش اکثر بر وزن فعل بفتح اول و کسر ثانی آید چون معد جمع معدة و کلمه که بر وزن فعلة
بضم اول و فتح ثانی باشد جمعش بر وزن فعل بضم اول و فتح ثانی آید چون تخم جمع تخمة و اسمیکه بر وزن فعال بالفتح باشد جمعش اکثر بر وزن افعلة بفتح اول و کسر عین آید چون ازمنة جمع زمان و هم
جمع این وزن سماعا بر وزن فعل بضمتین آید چون قذل جمع قذال و بر وزن فعلان بالکسر چون غزلان جمع غزال و بر وزن فعول چون عنوق جمع عناق آید و اگر صفت مشبه بر این وزن
آید جمعش بر وزن فعلا بضم اول و فتح ثانی چون جبناء جمع جبان و بر وزن فعل بضمتین آید چون صنع جمع صناع و بر وزن فعال بکسر اول چون جیاد جمع جواد آید و اسمیکه بر وزن

فِعال بالکسر باشد جمعش اکثر بروزن أفعلة بفتح اول و کسر عین و فُعُل بضمتین آید چون أحمرة و حُمُر جمع حمار و گاهی بحا عابر وزن فعلان بالکسر چون صیران جمع صوار و بر وزن فعائل چون شمائل جمع شمال آید و اگر صفت مشتبه برین وزن آید جمعش بر وزن فُعُل بضمتین چون کُنُز جمع کناز و بر وزن فِعال مفرد و جمع بر یک وزن آید چون هجان جمع هجان و آنکه بر وزن فُعال بالضم باشد جمعش اکثر بر وزن أفعلة بفتح اول و کسر عین آید چون أغربة جمع غراب و گاهی بر وزن فُعُل بضمتین چون قُرُد جمع قراد و بر وزن فِعلان بالکسر چون غربان جمع غراب و بر وزن فُعلان بالضم چون قُتّان جمع قتان و بر وزن فِعلة بالکسر چون غلمة جمع غلام و بر وزن فُعُل بالضم چون ذُبّ جمع ذباب آید و اگر صفت مشتبه برین وزن باشد جمعش بر وزن فِعلان بالکسر آید چون شجعان جمع شجاع و بر وزن فُعَلاء بالضم اول و فتح ثانی چون شجعاء جمع شجاع آید و اگر بر همین سه وزن مذکوره مؤنث سماعی آید جمعش بر وزن أفعُل بفتح اول و ضم ثالث آید چون أعنق جمع عناق و أذرع جمع ذراع و أعقب جمع عقاب آید و الکن بفتح اول و ضم ثالث شاذ است و اسمی که بر وزن فُعالة مثلث الفا باشد یعنی فا او مضموم یا مفتوح یا مکسور بود جمعش بر وزن فَعائل آید چون حمائم جمع حمامة و رسائل جمع رسالة و ذوائب جمع ذؤابة و اسمی که بر وزن فَعیل باشد جمعش اکثر بر وزن أفعلة بفتح اول و کسر عین آید چون أرغفة جمع رغیف و بر وزن فُعُل بضمتین چون رُغُف جمع رغیف و بر وزن فُعلان بالضم چون رغفان جمع رغیف و گاه بر وزن أفعلاء بفتح اول و کسر عین چون أنصباء جمع نصیب و بر وزن فِعال بالکسر چون فصال جمع فصیل و بر وزن أفاعل بفتح اول و کسر عین چون أفائل جمع أفیل و بر وزن فِعلان بالکسر چون ظلمان جمع ظلیم و بر وزن أفاعیل نیز چون أحادیث جمع حدیث و اگر مضاعف برین وزن آید جمعش بر وزن فُعُل بضمتین کم آید چون سُرُر جمع سریر و اگر صفت مشتبه برین وزن باشد جمعش بر وزن فُعَلاء بالضم اول و فتح ثانی آید چون کرماء جمع کریم و بر وزن فِعال بالکسر چون کرام جمع کریم و بر وزن فُعُل بضمتین چون نُذُر جمع نذیر و بر وزن فُعلان بالضم چون ثنیان جمع ثنی و بر وزن فِعلان بالکسر چون خصیان جمع خصی و بر وزن فَعال بالفتح چون شراف جمع شریف و بر وزن أفعلاء بفتح اول و کسر عین چون أصدقاء جمع صدیق و بر وزن أفعلة بفتح اول و کسر عین چون أحبة جمع حبیب و بر وزن فُعول چون ظروف جمع ظریف و گاهی بر وزن فَعالی بفتح اول و چهارم نیز آید چون یتامی جمع یتیم و اگر صفت مشتبه برین وزن بمعنی مفعول باشد جمعش اکثر بر وزن فَعلی بفتح اول و فتح لام آید چون قتلی جمع قتیل و گاه بر وزن فُعَلاء بالضم اول و فتح ثانی چون قتلاء جمع قتیل و بر وزن فُعالی بالضم اول و فتح لام چون أساری جمع أسیر آید و قرب باشد بعضی جمع شاذ است و اگر صفت مشتبه وزن فعیلة باشد جمعش اکثر بر وزن فَعائل آید چون صبائح جمع صبیحة و بر وزن فِعال بالکسر چون صباح جمع صبیحة و گاهی بر وزن فُعَلاء نیز آید چون خلفاء جمع خلیفة و اسمی که بر وزن فَعول باشد بالفتح جمعش اکثر بر وزن أفعلة بفتح اول و کسر عین آید چون أعمدة جمع عمود و بر وزن فُعُل بضمتین چون عُمُد جمع عمود و گاهی بر وزن فِعلان بالکسر چون قعدان جمع قعود و گاهی بر وزن فِعال بالفتح چون أفلاء جمع فلو و بر وزن فَعائل چون ذنائب جمع ذنوب و اگر اسمی بر وزن فَعولة بفتح باشد اول جمعش بر وزن فَعائل چون حمائل جمع حمولة آید و اگر صفت مشتبه برین وزن باشد اکثر جمعش بر وزن فُعُل بضمتین آید چون صُبُر جمع صبور و گاهی بر وزن فُعَلاء بالضم اول و فتح عین چون وُدَداء جمع ودود و بر وزن أفعال چون أعداء جمع عدو آید و اگر صفت مشتبه برین وزن اسمی مؤنث آید جمعش بر وزن فَعائل آید چون عجائز جمع عجوزة و کلمه که بر وزن فُعول بضمتین باشد جمعش سماعا بر وزن أفاعیل آید چون أعاریض جمع عروض و اگر اسمی بر وزن فاعِل باشد جمعش اکثر بر وزن فَعائل آید چون کواهل جمع کاهل بمعنی مابین هر دو شانه و گاهی بر وزن فُعلان بالضم چون حجران جمع حاجر و بر وزن فِعلان بالکسر چون جنان جمع جان و اگر صفت یعنی اسم فاعل صفت مشتبه برین وزن آید جمعش اکثر بر وزن فُعَّل بضم اول و تشدید عین مفتوح آید چون جُهَّل جمع جاهل و بر وزن فُعّال بالضم اول و تشدید عین چون جهال جمع جاهل و بر وزن فَعَلة بفتحتین چون فسقة جمع فاسق و اگر ناقص باشد بر وزن فُعَلة بضم اول و فتح ثانی چون قضاة جمع قاضی که در اصل قضیة بود یا متحرک ما قبل آن مفتوح یا را با الف بدل کردند و بر وزن فُعل بالضم چون بُزْل جمع بازل و بر وزن فُعَلاء بالضم اول و فتح ثانی چون شعراء جمع شاعر و بر وزن فُعلان بالضم چون صحبان جمع صاحب و بر وزن فِعال بالکسر چون تجار جمع تاجر و بر وزن فُعول بضمتین چون قعود جمع قاعد و بر وزن فَعالی نیز آید چون طهاری جمع طاهر و بر وزن أفاعیل نیز آید چون أباطیل جمع باطل و فوارس جمع فارس شاذ است و اگر مؤنث برین وزن باشد جمعش بر وزن فَواعل آید چون حوائض جمع حائض و بر وزن فُعَّل بضم اول و تشدید عین چون حُیَّض جمع حائض و اگر اسمی بر وزن فاعِلة باشد جمعش اکثر بر وزن فَواعل آید چون کواثب جمع کاثبة و اگر صفت یعنی اسم فاعل و صفت مشتبه وزن فاعلة آید جمعش نیز بر وزن فَواعل آید چون نوائم جمع نائمة و بر وزن فُعَّل بضم اول و تشدید عین مفتوح چون نُوَّم جمع نائمة و اگر اسمی وزن فَعالی یعنی هم چهار حرفی که رابع او یا الف مقصوره باشد و فا او بهر حرکت که باشد جمعش بر وزن فَعالی آید چون اناثی جمع انثی و اگر صفت مؤنث برین وزن باشد جمعش بر وزن فُعال آید

چون عطاش چون خرمی جمع حرمی بر وزن فعالی بفتح اول و کسر لام نیز می آید چون دعاوی جمع دعوی اگر فعلی بالضم مونث اسم تفضیل باشد جمعش بر وزن فعل بضم اول و فتح ثانی آید چون صغر جمع صغری و اگر اسمی بر وزن فعلاء بالفتح باشد جمعش بر وزن فعالی بفتح فا و لام آید چون صحاری جمع صحراء بر وزن فعالی بکسر لام چون صحاری جمع صحرا بر وزن فعالی بفتح اول و کسر لام و تشدید یا چون صحاری جمع صحرا و اگر صفت مشبه بر وزن فعلان باشد جمعش بر وزن فعال بکسر چون عطاش جمع عطشان و بر وزن فعالی بفتح اول و کسر لام و تشدید یا چون عذاری جمع عذرا و اگر صفت مشبه بر وزن فعلاء بضم اول و فتح ثانی باشد جمعش نیز بر وزن فعال آید چون عشار جمع عشرا و کلمه که بر وزن فعالی یعنی اسم پنج حرفی که آخرش الف مقصوره باشد جمعش بر وزن فعالیات بضم اول و فتح لام آید چون حباریات جمع حباری و گاهی بر وزن فعالی بکسر لام آید چون حباطی جمع حبطی و بر وزن فعائل نیز آید چون حبائر جمع حبارى و اگر اسمی بر صورت افعل آید یعنی بلا تعیین حرکت اول و ثالث جمعش بر وزن افاعل آید چون اصابع جمع اصبع و اجادل جمع اجدل و اگر صفت مشبه بر وزن فعلان بضم آید چون حمران جمع احمر و بر وزن فعل بالضم چون حمر جمع احمر و اگر اسم تفضیل بر این وزن باشد جمعش بر وزن افاعل آید چون افاضل جمع افضل و آنچه بر وزن فعلان بحرکات ثلثه فا و سکون عین بود جمعش بر وزن فعالین بفتح آید چون شیاطین و سراحین جمع شیطان و سرحان و گاهی بر وزن فعال بکسر نیز آید چون سراح جمع سرحان و گاهی بر وزن فعالی بفتح اول و کسر لام و تشدید یا چون اناسی جمع انسان و اگر صفت مشبه بر وزن باشد جمعش بر وزن فعال بکسر نیز آید چون غضاب جمع غضبان و بر وزن فعالی بفتح اول و فتح لام چون سکاری جمع سکران جمع این صفت مشبه وزن فعالی بفتح آید تا کلمه آخر در این چهار لفظ ضمه و او و شو چون کسالی جمع کسلان و سکاری جمع سکران و عجالی جمع عجلان و غیاری جمع غیران و کلمه که بر وزن فعلان بفتح اول و کسر ثانی باشد جمع آن بر وزن فعالی بکسر لام و تشدید یا چون ضرابی جمع ضربان و گاهی بر وزن فعلی بکسر فا و فتح لام چون ضربی جمع ضربان و کلمه که بر وزن فعیل بفتح فا و کسر عین باشد جمعش بر وزن افعال آید بفتح چون اموات جمع میت و بر وزن فعال بکسر چون جیاد جمع جید و بر وزن فعلاء بفتح اول و کسر عین چون انبیاء جمع نبی آید و گاهی بر وزن فعلی بفتح نیز آید چون موتی جمع میت و لفظیکه بر وزن فعال بضم اول و تشدید عین باشد جمعش بر وزن فعاعیل آید چون عواویر جمع عوار و لفظیکه بر وزن مفعول یا مفعال بالکسر باشد جمعش بر وزن مفاعیل آید چون ملاعین جمع ملعون و مفاتیح جمع مفتاح و لفظیکه بر وزن مفعل بضم میم و کسر عین باشد جمعش نیز گاهی بر وزن مفاعیل آید چون مناکیر جمع منکر و مفاطیر جمع مفطر و کلمه که بر وزن مفعل و مفعله بفتح میم باشد جمعش بر وزن مفاعل آید چون مساجد جمع مسجد و محامد جمع محمدت و مقاطع جمع مقطع و مجامع جمع مجمعه و کلمه که بر وزن مفعل بضم میم و کسر عین باشد جمعش بر وزن مفاعل آید چون مطافل جمع مطفل و کلمه که هموزن مهری بالفتح و سیریه بضم اول و کسر رای مشدده و تشدید تحتانی و سعلاة بالکسر و قلنسوه بفتح اول و ثانی و سکون نون و ضم سین و ضم ثانی بود جمعش بر وزن فعالی بفتح اول و کسر لام چون مهاری و سراری و سعالی و قلانس و جمع مهر بر وزن فعالی بفتح اول و فتح لام و فعالی بفتح اول و کسر لام و تشدید یا نیز آید چون مهاری و مهاری و کلمه که بر وزن علباء و حولاء باشد جمعش بر وزن فعالی بفتح اول و کسر لام و تشدید یا بود و کلمه که هموزن حرایض و قریثاء و حبارکی و حزاتة باشد جمعش بر وزن فعائل آید چون حرائض و قرائث بعضی گویند و کلمه که هموزن اقلیم و اقوال باشد جمعش بر وزن افاعیل آید چون اقالیم و اقاویل و کلمه که هموزن مصحف و تجربه باشد جمعش بر وزن تفاعل بفتح اول و کسر عین چون تناصب و تجارب آید و کلمه که اول آن تا و رابع آن مده بود جمعش بر وزن تفاعیل آید چون تماثیل جمع تمثال و تصاویر جمع تصویر و کلمه که هموزن بلغن بکسر اول و فتح ثانی باشد جمعش بر وزن فعالن بفتح اول و کسر لام آید چون بلاغن و جمع رباعی مجرد و هر چه ملحق آن باشد بر وزن فعالل آید چون جعافر جمع جعفر و قعاد جمع قعدد و جمع خماسی مجرد نیز بر همین وزن آید مگر بحذف حرف خامس چون سفارج جمع سفرجل و جمع لفظ رباعی مزید یا ملحق بآن که حرف رابع آن مده باشد جمعش بر وزن فعالیل آید چون قرطاس جمع قرطاس و جلابیب جمع جلباب و قنادیل جمع قندیل و عصافیر جمع عصفور و جمع اسمیکه منسوب باشد یا عجمی باشد بر وزن فعالله و مفاعلة و فعالة و فواعلة بفتح اول و کسر حرف چهارم آید چون حنابلة جمع حنبلی و اشاعرة جمع اشعری و اساتذه جمع استاد و تلامذه جمع تلمیذ که این هر دو عجمی اند و گاهی لفظ جمع را بار دیگر جمع کنند چون اکالب جمع اکلب جمع کلب و جمالت جمع جمال جمع جمل و اناعیم جمع انعام جمع نعم و بیوتات جمع بیوت جمع بیت و گاهی جمع بر وزنی آید که واحد آن نیاید چون نسا و نسوة و نسوان جمع مراة است و گاهی جمع موافق قیاسی که مفرد آن منحو اند نیاید و این را جمع خلاف القیاس گویند و استعمال آن بسمع موقوف است چون محاسن جمع حسن و مطاعم جمع طعام

و مطاعن جمع مطعن و لوائح جمع لائحه و طوائح جمع طائحه و انهار جمع نهر و گاهی بلفظی باشد که از اوزان جمع بنا شده و معنی جمع در یافته شود و از آن اسم جمع گویند

چنانکه سفر بالفتح اول و بسکون ثانی بمعنی سواران اسم جمع راکب و خدم بفتحتین بمعنی خادمان اسم جمع خادم و ضرب بالفتح اول و کسر ثانی اسم جمع ضربان که بالکسر است و غیب بفتح اول و ضم ثانی

بمعنی عابدان اسم جمع عابد و رجله بالکسر بمعنی پیادگان اسم جمع راجل و رفقه بضم اول و سکون ثانی بمعنی رفیقان اسم جمع رفیق و جامل بکسر میم اسم جمع جمل بمعنی شتر و عبید

بر وزن فعیل بمعنی بندگان اسم جمع عبد و توام بضم اول و سوم اسم جمع توام که بفتح اول است و قصبا بفتح اول و سکون ثانی اسم جمع قصب که بفتحتین بمعنی نی ست

و مشیخه بالفتح میم و سکون شین معجمه و ضم تحتانی اسم جمع شیخ و صحابه بالفتح بمعنی یاران اسم جمع صاحب و چون از لفظ مفرد که بحذف یای منسوب باشد یای نسبت حذف کنند

آن مفرد در معنی جمع میشود چون زنج جمع زنجی و عرب جمع عربی و چون از آخر لفظی تای وحدت باشد هرگاه آن تا را حذف کنند بمعنی جمع آن لفظ میشود چون کلم بفتح

کاف و کسر لام جمع کلمه و تمر بفتح اول و سکون ثانی جمع تمره و نمر بکسر میم و سکون عین جمع نمره و گاهی لفظی در معنی جمع میشود بزیاده کردن تا در آخرش چون کماة

و جباه که مفرد آن کمء است و جبء هر دو بمعنی سماروغ و جمع بالف و تا در آخرش برای علم مونث می آید چنانچه هند و هندات و اگر صفت مونث باشد جمعش بالف و تا نیاید چنانچه

حائض را جمع حوائض آید نه حائضات و لفظیکه در وی تای تانیث است اسم بود یا صفت تای تانیث آن حذف کرده بالف و تا جمع نمایند تا اجتماع دو علامت تانیث لازم

نیاید چنانکه ضاربات و مسلمات جمع ضاربه و مسلمه و لفظی مذکر که صفت غیر عاقل باشد گاهی جمعش نیز بالف و تا آید چون سجل و سجلات بمعنی سن فربه و مرفوع و مرفوعات و لفظیکه او را

جمع تکسیر نیامده باشد جمعش نیز بالف و تا آید چنانچه سرادق و سرادقات جمع سرادق یا آنکه در حالت جمع تکسیرش بحذف خامس آمده باشد با بقای اصول بالف و تا جمعش آید چون سفرجلات

جمع سفرجل که جمع تکسیرش سفارج آمده است بحذف خامس و لفظیکه بر وزن فعلة باشد بفتح اول و سکون ثانی در حالت جمع بالف و تا عین کلمه آن فتح یابد بشرطیکه اجوف نبود چون تمره بسکون میم ثمرات

آید بفتح میم و اگر اجوف باشد عین کلمه بحال خود ساکن ماند چنانکه در مفرد بود مثلا جوزه و بیضه جوزات و بیضات آید بسکون واو و یا مگر قوم هذیل اجوف را نیز بطور صحیح و غیره فتح خوانند چنانچه از جوزه و

بیضه جوزات و بیضات آرند بفتح واو و یا و لفظیکه بر وزن فعلة بکسر اول و سکون ثانی باشد در حالت جمع بالف و تا عین کلمه آن فتح و کسره یابد چون از کسره کسرات بکسر اول و فتح شین و هم کسرات بکسر اول و ثانی

و ثانی و نیز تمیم و سکون مذکوره بسکون عین کلمه نیز خوانند چنانچه کسرات بسکون سین و لفظیکه بر وزن فعلة بکسره فا و سکون عین اگر اجوف باشد مطلقا یعنی خواه واوی و خواه یائی یا ناقص واوی

بود پس عین کلمه درین هر دو صورت در وقت جمع سکون و فتح یابد چون دیمات بسکون یا و بفتح یا جمع دیمه که اصل آن دومه بود بمعنی باران بی رعد و برق چون بیعات بسکون یا و فتح

یا جمع بیعه بمعنی معبد نصاری چنانکه کنیسه معبد یهود و لفظیکه بر وزن فعلة بالضم اول و سکون ثانی باشد در حالت جمع عین کلمه آن فتح و ضمه یابد چنانچه از حجره حجرات آید بضم جیم و فتح

آن و بسکون نیز خوانند چنانچه حجرات بسکون جیم و لفظیکه بر وزن فعلة بضم و سکون عین اگر ناقص یائی یا اجوف مطلقا باشد درین حالت جمع عین کلمه آن بسکون و فتح

یاید مثال ناقص یائی چون از زبیه زبیات بالفتح و سکون قاف و حلیه و حلیات مثال اجوف چنانچه از دوده و دودات و دودات هر دو بسکون و فتح واو و اگر صفت مشبهه

صحیح یا مضاعف خواه بر وزن فعلة بالفتح باشد یا فعلة بالکسر یا فعلة بالضم بود در حالت جمع بالف و تا عین کلمه بسکون آید فقط چون صعبه صعبات و از صغره صغرات و از صلبه

وازنده ممدات و از شده شدات و نیز لفظیکه بر وزن فعل باشد بحذف تا کالمة فا و سکون عین بشرطیکه مونث ست بتقدیر تا پس آن نیز حکم فعلة مثلث الفا دارد چون ارض ارضات بفتح را

چنانکه از تمره تمرات و جمع عرس عرسات بضم را و فتحه آن چنانچه از حجره حجرات و جمع غیر ذوات بسکون و فتح یای تحتانی چنانکه از دیمه دیمات بسکون و فتح یا و جمع بواو و نون برای لفظی می آید

که در آخر آن تای تانیث نبود و علم باشد مذکر عاقل را چنانچه زیدون جمع زید یا آنکه صفت باشد مر مذکر را چنانچه ضاربون جمع ضارب و مضروبون جمع مضروب و الف مقصوره در چنین جمع

بیفگنند چنانچه از مصطفی مصطفون می آید لیکن سنون جمع سنه و قلون جمع قله و ابلون جمع ابل و ارضون جمع ارض خلاف القیاس ست و افعل فعلاء چنانچه احمر و فعلان فعلی چنانچه

و صفتیکه مشترک باشد میان مذکر و مونث چنانچه جریح و صبور این هر سه قسم الفاظ را جمع بواو و نون نمی آید و این جمع بواو و نون بحالت رفعی باشد و الا در حالت نصبی و جری بیا و نون آید چنانچه سالم اگر یای معروف

و نون آید چنانچه رایت زیدین و مررت بزیدین و ضاربین و مضروبین و جمع الجمع نزد صرفیان جمعیکه از لفظ جمع آورده باشد چون اکالب جمع اکلب که جمع کلب ست و اناعیم جمع انعام که

جمع نعم است و در اصطلاح صوفیه شهود خلق ست قائم بحق یعنی مقام ثانی از لطائف جمل بفتحتین شتر نر و بضم جیم و تشدید میم مفتوح حساب اعداد ابجد و بمعنی تخفیف میم نیز آمده

واین جمع جمل ست و بفتح خوبی صورت و سیرت و بالضم و تشدید و تخفیف میم خوبرو و خوش سیرت و بالفتح و تشدید میم شتربان از منتخب جمیل خوب و نیکو و خوبصورت از منتخب جماع الاثم
بکسر اول و بفتح ثالث بمعنی خوردن شراب چه اثم بمعنی شراب آمده و جماع الاثم بمعنی شراب نیز آمده از منتخب جماهم بفتح آسودگی اسپ بعد از ماندگی و بالضم و بالکسر آب بعنی که فحل را از
ترک جماع حاصل شود و بمعنی حرکت پر و بال گشتن ظرف و پیمانه از منتخب جمان بضم مروارید و مهره های سیمین که بشکل مروارید سازند از منتخب جمّازه بفتح اول و تشدید میم و زای
معجمه صیغهٔ مبالغه بمعنی اشتر تیز رفتار از منتخب و در کتب فارسی به تخفیف میم نیز آمده جمعه بالضم و بضمتین روز آدینه از منتخب جمره بالفتح اخگر آتش و سنگریزه سنگ ریزه از اخلص جمره سه مرتبه و
نام مرضی که آن را شعدی چند مهین باشد بغایت سرخ با سوزش عظیم و در فارسی حرارتی که در بخار رسیت که در آخر زمستان سه مرتبه از زمین برمیخیزد و در جمرهٔ اول زمین گرم میشود و در جمرهٔ دوم
آب گرم میگردد و در جمرهٔ سوم نباتات گرم شود و برگ و شگوفه پیدا آید از برهان و منتخب و لطائف جمیله خوب و نیکو و خوبصورت جمّه بالضم بمعنی بزرگ و بلند از بهار عجم جمجمه بضم هر دو جیم کاسهٔ سر که
آن را کاچک نیز گویند و قدح چوبین و چاهیکه در شورستان باشد از کشف و سروری و منتخب و شرح نصاب مولانا یوسف و کنز و مصطلحات جمع افگنی نوعی از کمالات تیر اندازی که تیرهای بسیار در یکجا زنند
از چراغ هدایت جملگی بکاف فارسی بمعنی همه و درین لفظ یای مصدریت بمعنی جمله شدن و ها که در آخر لفظ جمله است بکاف فارسی بدل شده چنانکه در جا نسبت مثل بردگی و خانگی و بعضی محققین
نوشته اند که میتوانند که در اصل جملگی بود از عالم تمامی که بمعنی بار مستعمل است از بهار عجم **فصل جیم مع نون** جنگلی یکیا نوعی از حیوانات بصورت انسان که یکبارا ده
و نطق بی بهره است بمجاز مردم بی شعور را نیز گویند از مصطلحات جنو و کبر یا کنایه از ملائک جناب بالفتح درگاه و آستانه و گرداگرد سرای و کنایه با خود از جنب که بمعنی پهلو و کناره باشد
و کسانیکه برای این معنی بالضم خوانند غلط است چراکه جناب بالضم بمعنی درد پهلوست از منتخب و صحاح و لطائف و کنز و در فارسی جناب بفتح نام بادی و بمعنی گرد و شرط و قمار و بضم بمعنی
دکان و بالکسر ریسمان باشد که بر گردن چارپایه بندند و هر جا که خواهند برند از برهان غیر آن جنوب بفتح طرف دست راست کسیکه روی به مشرق داشته باشد و بمعنی بادی که از
طرف دست راست آن شخص وزد از صراح و منتخب و کشف و مدار و لطائف و کنز و مولانا یوسف بن مانع که از اکابر اهل تحقیق اند چنین نوشته اند که جنوب بادیکه از جانب کعبه وزد
چه کعبه را عرب یک شخص قرار داده اند که روی بسوی مشرق است و جنوب ماخوذ از جنب است که بمعنی پهلو باشد و تخصیص جنب به یمین ازین سبب کردند که جنب یمین اشرف و اعظم
از دست جنائب بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم است و موحده بمعنی اسپان آراسته که پیش سواری سلاطین و امرا برند و این جمع جنیبت است از منتخب و کنز و شمسی
جنب بضمتین مرد بی غسل و بفتح اول و سکون ثانی بمعنی پهلو و کناره از منتخب جنیبت بفتح اول و کسر نون و یای معروف و فتح موحده و تای فوقانی اسپ کوتل که پیش
سواری سلاطین و امرا برند از کشف و بهار عجم و صراح جنات بالضم جیم جمع جانی که بمعنی گنهگار باشد جنت بالفتح بهشت و در اصل بستانی را گویند که درختان او زمین را
پوشیده باشد چه در لفظ عربی که جیم و نون باشد بمعنی خفا و پوشیدگی در آن ملحوظ باشد چنانچه پری را جن از آن گویند که از نظر پوشیده است و
جنین بمعنی بچه که در شکم پوشیده باشد جنه بالضم بمعنی سپر که مرد را می پوشد از شرح نصاب مولانا یوسف بن مانع رحمة الله علیه جنابت بالفتح دوری و بیگانگی
بمعنی حالت غسل چه اکثر در آن نیز دوری از طهارت باشد از کشف و بهار عجم جنایت بکسر گناه کردن از منتخب و صراح و کنز جناح بکسر بالتصغیر جناح بالفتح بال مرغ و بازو و دست
و مقدمه لشکر که آن را هراول گویند و بالضم بمعنی گناه از مدار و منتخب و بحر الجواهر و کشف و صراح و بهار عجم جنبلش زنخ سبزی گی جند بالضم لشکر و سپاه و نام مردی که خایه سنگ ابی
باشد و بالفتح نام شهری از توران از شرح نصاب و برهان و کشف و منتخب و سروری و کنز جنود بضمتین لشکرها و این جمع جند است از کشف و کنز جنید بضم جیم و فتح نون و سکون تحتانی نام
یکی از اولیای کامل که ساکن بغداد بود جنتر بفتح اول و سکون نون و ضم تای فوقانی لفظ هندیست نام سازی که آن را بین نیز گویند و بشکل او بار از و مشابه است و آن چوبی باشد مثل گردن
طنبوره و زیر هر دو سر آن دو کدوی مدور وصل کرده باشند و بر آن چوب که بالای هر دو کدو باشد مثل طنبوره تارها کشند پس آن چوب بمنزله شاهین ترازو است و هر دو کدو
بمنزله هر دو پله و در بهار عجم نوشته که جنتر نوعی از بین است بزیادت چند تار از بین و بعضی از آلات رصد جنس بالکسر یک نوع از هر چیز که در و اقسام چیزها باشد از منتخب و صراح و
باصطلاح منطقیان جنس آن را گویند که در تحت آن چند نوع مندرج بوده و نوع آن را گویند که تحت آن اصناف واقع شود و صنف آن را گویند که در تحت آن افراد باشند چنانچه
حیوان که جنس است و انسان نوع و فرنگی و حبشی و هندو و کوهی اصناف اند و شخاص هر صنف افراد هستند جناس بکسر اول و عبارت و شعر دو لفظ آوردن که در لفظ متشابه باشند

جنیبت کش میرآخور از سراج جنف بفتحتین میل کردن بسوی ظلم از شرح نصاب و کنز جناغ و جناق بفتح و در آخر لفظ اول عین معجمه بمعنی شرط و گرو باشد که دو کس باهم ببندند بضم و مانند ریح زرین پوش از رشیدی و برهان و لغات ترکی و در مصطلحات نوشته که باهم ببندند و آزام ایاد و فراموش نیز گویند جنگ بالفتح و کاف فارسی بلفظ کردن و آوردن و پیوستن و افتادن و داشتن مستعمل میشود از بهار عجم و جناغ بالضم بیاض بزرگ که در ان هر قسم اشعار و غیره مندرج باشد از برهان جنبک بضم اول و فتح بای موحده جست کردن و خیز کردن از برهان جنگلی یا یک حیوانیست بصورت آدمی که یکجا دارد از بهار عجم جنبش اول کنایه از حرکت فلک یا حرکت سیارات از برج حمل یا حرکت قلم قضا از بهار عجم و سراج جندل بر وزن صندل بمعنی سنگ بزرگ از شرح نصاب و لطائف جنان بفتح بر وزن سحاب بمعنی دل بکسر جیم جمع جنت که بمعنی بهشت است از کشف و قاموس و منتخب جن بالضم سپر و بالکسر پری و این اسم جنس پریانست که بر واحد و کثیر اطلاق میتوان کرد و بمعنا انکه انسان از شرح نصاب و لطائف جنین بفتح بر وزن فعیل بچه که در شکم مادر باشد از منتخب و کشف جنه بالکسر و تشدید نون پریان از منتخب و جنه بالضم و تشدید نون بمعنی سپر فراخ از شرح نصاب جنابه بضم اول و حرف چهارم بای موحده دو کودک که بیک حمل متولد شوند بعربی توامان گویند و همچنین بمعنی دوگان و دوگان از برهان و غیره جنازه بالفتح و بالکسر تابوت مرده از منتخب و صراح و بهار عجم جنی بالکسر و تشدید نون مکسور جن واحد جن اسم جنس است پریان را و جن مشتق از جنون است که بمعنی پوشیده شدن باشد چون پری صفت اخفا و پوشیدگی دارد او را جنی گفتند و کسانیکه جمع اجنه گویند بفتح اول و کسر جیم و تشدید نون غلطست جمع اجنه اجنن جمع جنین است جنین بچه را گویند که در شکم باشد جنی بفتح اول و کسر نون و یای مشدد میوه را گویند که از درخت چیده شود از شرح نصاب مولانا یوسف بن تاج جنگ زرگری جنگ مصلحت و جنگ ساخته که بدون کینه باشد برای فریب دادن شخص دیگر از رشیدی و چهار شربت و برهان و سراج و مصطلحات جنون دوری بفتح دال مهمله نوع از جنون که در ایام بهار بعضی جوانان را ظاهر شود از بهار عجم جنس عالی باصطلاح منطق آنکه فوق جمیع اجناس باشد چنانکه جوهر که فوق جسم مطلق و جسم مطلق فوق جسم نامی و جسم نامی فوق حیوان است و حیوان فوق انسان بهمین جهت انسان را نوع سافل گویند فصل جیم مع واو جوزبه یا بمعنی جا الفل جوزا بالفتح نام برجیست از بروج آسمان و اهل لغت جوزا بمعنی گوسپند سیاه که میان او سپید باشد و چون همچنین گوسپند در میان گله گوسپندان سیاه مطلق بغایت اظهر و نمودار باشد همچنین برج مذکور نیز بنسبت دیگر بروج کواکب درخشنده دارد و در میان بروج ممتاز است لهذا باین اسم مسمی کردند و صورتش مشتمل دو کودک برهنه است که پای هم دیگر در آمده از و سوای آن جوزا نام صورت دیگرست از صور جنوبی بصورت مرد قائم بر کرسی منطقه بسته و شمشیری حمائل انداخته و بدست است عصائی بالای سر گرفته و دست چپ در آستین کشیده و بدین معنی خواجه حافظ فرماید ع جوزا سحر نهاد حمائل برابرم از منتخب و شرح نصاب و بر جبد شرح لسست بابی جوی بفتح اول و در آخر الف مقصوره بصورت یاست بر وزن لوا بمعنی سوزش دل از عشق و محبت از منتخب و کشف جورب بالفتح موزه و انچه پا بر ان پوشند از کشف جواب بفتح پاسخ و باصطلاح بمعنی مقابل بفتح جیم و سکون واو و الف ممدوده آبیکه جو در ان جوش شانیده به بیماران میدهند از آرایش جو نیز گویند بفتح اول و ثانی و سکون سوم و کسر بای موحده حوضهای بزرگ باشد و بمعنی در اصل جوابی بوده جمع جابیه یای تحتانی بجهت تخفیف حذف کرده اند از منتخب جوع الکلب علتیست که هر چند خورد سیر نشود و شدت اشتها طعام حرص باکل آن همچنان باشد و این مرض را کلبی نیز گویند جواذب بفتح اول و کسر ذال معجمه جمع جاذبه بمعنی کشنده است و بمعنی کشش مستعمل میشود بضم اول طعامیست که از شکر و برنج و گوشت پزند از منتخب جوده بالفتح نیکی و نیک شدن و بمعنی خوب هر چیز و بالضم تیز رفتار اسب از منتخب و کشف و شرح نصاب جوارح بفتح اول و کسر را مهمله و بعده حاء مهمله بمعنی دست و پا و زبان و دیگر اعضای آدمی جانوران شکاری از منتخب و کثیر جوه بالفتح نیکو چیزی نیک و باران بسیار و بالضم بخشش و سخاوت نام دست از شرح نصاب و منتخب و لطائف و غیر آن جواهر فرد بمعنی و کریم از سراج جوهر فرد جزو لا یتجزی که نزد متکلمین قابل قسمت بهیچ وجه نباشد مگر نزد حکما قابل قسمت است و نزد شعرا کنایه از دهان معشوق جواد بفتح اول و تخفیف و او معنی لفظی بسیار جود کننده و یکی از اسمای صفات حق تعالی ست و بمعنی اسپ تیز رفتار برای هر سه معنی مذکوره تخفیف واو است و به تشدید واو خطاست از منتخب و قاموس و کنز السعادت و صراح و مؤید و کنز و لطائف جوع البقر مرضیست که جمیع اعضا را حاجت گرسنگی طاری شود با وجود سیری معده جوی شیر نهر شیرین معشوقه خسرو اگرچه از جای گوسپندانش چهار گروه دور از شهر بکوه بیستون بود بعد پرستاران آوردن شیر رنج می بردند فرهاد بحکم شیرین از کوه تا شهر جوی تیار کرد و شبانان همه را انجا در نهر شیر می ریختند و به نهر مسطور تا بحوض محل میرسید جویبار جائیکه در ان جوی بسیار باشند از صراح جوزهر بفتح اول و فتح زای معجمه و فتح ها مع را گوی هر و آن جزو اول است از اجزای افلاک قمر که بهر سه جزو دیگران که مائل و حائل و تدویر است محیط گردیده و بمعنی هر یک از عقده راس و ذنب و آن دو نقطه تقاطع حائل و مائل است

و مجازاً بمعنی تیز تر آمده از برهان و مؤید وغیره آن **جوار** بکسر و بضم نیز بمعنی همسایگی و بفتح چنانکه مشهور ست از صراح و منتخب و قاموس و کشف عدار و کنز **جوهر** معرب گوهر ست بمعنی
سنگ قیمتی و اصل هر شے و خلاصه آن و باصطلاح چیزی که بذات خود قائم باشد و این جوهر ضد عرض ست و عرض آنرا گویند که بذات خود قائم نباشد بلکه قیام عرض بوسیله
جوهر باشد چنانکه لوح و نقش پس لوح جوهر ست و نقش عرض و جامه و رنگ جامه جوهر نسبت برنگ عرض خان آرزو در سراج نوشته که جوهر معرب گوهر ست بمعنی آهن و موج و چوب و استخوان
و این اطلاق فارسیان و عرب دان ست الا در عرب بایں معنی یافته نشد **جوذر** بالفتح و ذال معجمه مکسور معرب گوذره بمعنی بچه گاو دشتی از منتخب و رساله معربات **جودر** بفتح و دال مهمله
گیاهیست که میان زراعت گندم و جو میروید و دانه آن باریک باشد از برهان **جور** بالفتح میل کردن از راستی و ستم کردن از منتخب و باصطلاح فارسیان نام خطیست که بر کناره جام
میخوارانِ ولایت میباشند چنانکه در برهان و مجازاً بمعنی جام پر و مالامال **جوز** بالفتح معرب گوز که بالفتح کاف فارسیست بمعنی وسط چیزی و بمعنی گردگان که بهندی اخروٹ گویند و بمعنی
درخت مدور یا چنانچه جوز هندی بمعنی مغز نارجیل **جواز** بضم اول و راء آخر زاء معجمه معرب سعتر آن آنیست چوبیکه بدان روغن از کنجد و عرق از نیشکر گیرند بهندی کولو گویند از برهان و کشف و مدار و
جهانگیری و مؤید رشیدی و سروری بفتح اول و زاء آخر گذر دو گذشتن و روان شدن و روا از منتخب و صراح **جوائز** عطایا و انعامات و تحفها **جوش** بالفتح زر مو پوشیدن و دیگ شوریدن و دل و
بالضم و بالفتح سینه انسان از منتخب و صراح و بالضم در فارسی بمعنی حلقه زره جوشیدن و یکی شورش دل از برهان بهر دو معنی اخیر بفتح و ضم تو افق لسانین ست و در بهار عجم نوشته که جوشن مرکب
نور بلفظ زدن و کردن گرفتن و برخاستن و دمیدن و بلند شدن و افتادن و نهادن و ریختن و آمدن مستعمل ست **جوارش** بضم اول و کسر راء مهمله دوای مرکب خوش مزه باشد بخلاف معجون که در آن
خوش بودن مزه قید نیست و کسانیکه بفتح جیم و رای مهمله گویند خطاست چراکه معرب گوارش ست از بحر الجواهر **جوع** بالضم گرسنگی از منتخب **جوامع** جمع جامعه و مجازاً بمعنی تمام و همه
جواهر تسعه گاهی مراد از نه فلک باشد و گاهی عبارت از نه جوهر باشد که بهندی نورتن گویند و آن نهها اینست لعل و مروارید و الماس و زمرد و یاقوت و فیروزه و مرجان و نیلم و بمعنی عقیق نه
بجای عقیق لسنیا را شمارند و سوای اینها چند جواهر دیگر نیز اند **جوف** بالفتح شکم و اندرون هر چیز و جای خالی که در میان چیزی باشد و بالضم نوعی از ماهی از منتخب و کشف **جوالق**
بضم جیم و کسر لام معرب گوال که بمعنی جوال ست بلکه جوال هم معرب گوال ست از رساله معربات رشیدی **جوزق** بفتح جیم و فتح زاء معجمه غوزه پنبه قبل از شگفتن و مانند آن معرب گوزه
دهی ست بهرات از منتخب **جوق** بالضم و واو معروف بمعنی فوج و گروه مردم و گروه مرغان و گروه جن و این لفظ ترکیست از لغات ترکی نوشته شد و در فرهنگ فخر قواس
و شیر خوانی بواو مجهول نوشته و در منتخب و بهار عجم و کشف بالفتح ظاهراً در صورت فتح معرب ست چراکه در منتخب لفظ ترکی و فارسی بی تعریب نیامده و لفظیکه در وی جیم و قاف باشد
در کلام عرب نیاید مگر آنکه معرب باشد و در مصطلحات نوشته که جوق بالضم بمعنی گروه در اصل لفظ ترکیست و بجیم فارسی بمعنی چوبیکه بر گردن گاو و گردن قلبه و خر بندند **جوسق** بفتح اول
سین مهمله مفتوح معرب کوشک از رساله معربات و سروری و برهان **جوسنگ** مقدار جو از لطائف **جوال** بضم اول چیزیکه در آن غله پر کرده بر خر و یابو نهند بمعنی دلق و نوعی
از پارچه درشت که درویشان پوشیده نیز آمده از مدار و جهانگیری و مؤید و بهار عجم و کشف و بعضی جوال را بمعنی بدن و جسم نوشته شعر نظامی بسند آورده اند بیت هم از
بهر مردی هم از بهر مال ٭ بکوشیم تا جان بود در جوال ٭ ظاهراً این مجاز ست لفظ جوال معرب گوال ست و بفتح اول در عربی بمعنی گرد برگردیدن از منتخب **جوهر فعال** تشدید عین
بمعنی عقل عاشر چه حکما گویند که سوای نه فرشته دهشت فلک همه عالم را بحکم حق تعالی عقل عاشر آفریده است **جوهر اول** کنایه از جبرئیل علیه السلام یا قلم یا نور محمد صلی الله علیه و آله
علیه السلام و نزد حکما کنایه از عقل اول **جوز ماثل** ثمر دهتوره **جول** بواو مجهول بیابان **جوگندم** ریش که سیاه و سفید باشد از مصطلحات **جوامع الکلم** بفتح کاف و کسر
لام چند احادیث اند که هر یک از آنها با وجود اختصار الفاظ و عبارت مطالب کثیر را مشتمل ست **جوعان** بالفتح گرسنه از منتخب **جون** بالفتح نام رود جمنا **جوزن**
بالفتح بمعنی ساحر و جادوگر چراکه معمول ساحران است که بر جو افسون خوانده میزنند از شرح سکندر نامه و برهان و سراج **جولستان** بالضم بواو مجهول بمعنی بیابان هموار و این لفظ ترکیست
صحیح بجیم فارسی برای مصلحتی در اینجا نوشته شد از لغات ترکی و برهان و رشیدی **جوشن** بالفتح و شین معجمه و نون بمعنی سینه و زره و نوعی از لباس جنگ که غیر زره است چه
در زره تمام حلقه باشد و جوشن مرکب از حلقه ها و پارچهای آهن باشد از برهان و بهار عجم مگر در بهار عجم بالضم و بواو مجهول نوشته و در سراج نوشته که جوشن مرکب است از جوش و کلمه شن که
برای نسبت باشد و لفظ جوشن بمعنی حلقه بفتح و ضم اول هر دو درست و از این عالم ست رد وشن که مرکب از رد بمعنی رخ و شن که کلمه نسبت ست و لفظ گلشن نیز از این عالم

غاتیش در جوشن بیک شین را السبب اجتماع دو شین حذف کرده اند جوالان بفتح اول و ثانی و ثالث یکدیگر دارے بسکون واو مستعمل بمعنی دویدن و دوانیدن اسپ و گردگشتن بالفظ زدن و دادن و کردن مستعمل و بالضم بمعنی زنجیر یکه در پای مجرمان و گنهگاران اندازند از بهار عجم و کنز و منتخب و زبدة الفوائد و فرهنگ حسینی جوز شکستن نوعی از فال زدنست جو بالفتح و تشدید واو بمعنی فرجی که در میان زمین و آسمان است بمعنی باد نیز آمده به مناسبت آنکه باد را موضع همین ست جواهر دار وئی از سرمه که بآن جواهرات حل کنند بغایت مقوی بصر است جوده بالفتح تنگی و تنگ شدن و خوبی و بالضم دویدن و نیک رفتن اسپ از منتخب و شرح نصاب و کشف اگرچه بکسر بیاید و نوشتن حاجت نبود مگر برای پاس خاطر بعضی کسان ناچار چنین کرده شد جوشنه بالضم و واو معروف و نون بمعنی عطردان و طبله عطار از منتخب و شرح نصاب جوهه دو باش دو شاخه جولاه بالفتح و لام مفتوح و های ملفوظ نساج و سفید باف و عنکبوت از رشیدی و غیره جولیده بالضم بمعنی ژولیده و پریشان جواهر مجرده عقول عشره و آن نزد حکما ده فرشته اند جوش بیره بیای موحده و یای معروف و رای مهمله طعامیست که از آرد فطیر سازند و قیمه دران ریزند از مصطلحات جوان شکدیده بمعنی بهادر ریاضت کشیده از مصطلحات جواله بالفتح و تشدید واو چیزیکه بسیار گرد گردنده باشد و شعله جواله آنرا گویند که چوبی دراز گرفته بهر دو سران مشعل افروخته بسرعت تمام آنرا گرد اگرد سر و پهلوی خود بگردانند جودی بالضم نام کوهی که کشتی نوح علیه السلام بوقت نزول طوفان بران قرار گرفته بود از سروری جوفی بالضم نوعی از ماهی از کشف جوالقی بالفتح و لام مفتوح و کسر قاف بمعنی ژنده پوش و قلندر پشمینه پوش از برهان جوجی بالضم و جای حطی بکسر و نام مسخره که بغایت ظریف بود از مصطلحات جوهریے طائفه الیست که حقتعالی را جوهر میگویند و طول و عرض و عمق او ثابت میکنند و نام شاعرے جوهر ثانی عقل دوم از عقول عشره جواری بفتح اول و کسر رای مهمله بمعنی کنیزان و دختران و کشتیها و دریا و چیزهای جاری شونده جمع جاریه از کشف و غیاث جوان جوانی هر دو بالضم از شکرستان و مدار و بهار عجم بفتح نوشته جوزهندی بمعنی مغز نارجیل جوز خراسانی اخروت جوزی بالفتح منسوب بجوزه که نام قریه است منسوب ست بآن عالمی بزرگ محدث جولانی اسپ پیاده تیز رو از مصطلحات و بهار عجم

فصل جیم مع های هوز جهل مرکب اعتقاد داشتن بر ماهیت چیزی بطوریکه دانستن او بخلاف ماهیت آن چیز باشد از بحر الجواهر چنانچه کسی پاره از زر را نقره داند و جهل بسیط ندانستن حقیقت چیز را مطلقا چنانچه ندانستن مردم این یاران چیز را که بدان نبات سرخ را رنگ سرخ دهند جهات بفتح نه بکسر از کشف و صراح جهت بکسر اول و فتح ثانی بمعنی طرف و جانب و بمعنی برای و سبب نیز مستعمل بهلول در شرح دیوان حافظ نوشته هرگاه که لفظ جهت مرادف ظرف و طرف جانب باشد تبای در از نویسند و هرگاه که لفظ جهت مرادف کلمه برای و سبب باشد تبای گرد مرقوم نمایند جهد بالضم و بالفتح بمعنی طاقت و کوشش و بالفتح رنج و مشقت از منتخب و صراح و سروری و ترجمه مقامات حریری و لطائف و در کنز بفتح کوشیدن و بالضم طاقت جهد جهید بفتح هر دو جیم کوشش بسیار کوشش کرده شده جهاد بالکسر اول با کفار کارزار کردن از منتخب جهر بالفتح آشکارا کردن و آواز بلند کردن در خواندن از منتخب و کنز جهار بکسر آشکارا شدن از منتخب جهاد اکبر ریاضت فقر و نفس کشتی و جهاد اصغر باصطلاح صوفیان جنگ کردن با کافران جهیز بکسر و بیای مجهول و زای معجمه آماده جهاز بمعنی ساختگی اسباب و رخت برای دختر و مرده و در رقمها از لطائف و بهار عجم و مصطلحات جهاز بفتح کشتی بزرگ و فرج و پالان شتر و بکسر اسباب عروس و اسباب میت و مسافر از مزیل و منتخب و بحر الجواهر جهد المقل بضم میم و کسر قاف کوشش درویش و سعی اندک از لطائف جهل بالفتح نادانی و نادانستن و بالکسر خطاست از صراح و کشف و منتخب جهول بفتح سخت نادان از منتخب جهنم بفتح نون مشدده نیز بضم آن بمعنی چاه عمیق و نام دوزخ از منتخب و مزیل و کشف و در جهانیدن بکسر اول معروف ست جهان بکسر و جهنده و جهان بمعنی عالم نیز بکسر جیم ست چون از بسکه ناپایدار و بے ثبات است گویا که جهنده است از کشف و لطائف و خیابان و در بهار عجم و سروری بفتح و کسر و بمعنی روزگار و بعضی گویند که جهان در اصل کیهان بود مخفف کاهان مرکب از که بمعنی وقت و الف و نون نسبت چون وجود آن منوط و متعلق بآنست لهذا با وقات و ازمنه تسمیه آن جهان کردند الحق که ابدال حرف اول گیهان بجیم بعید نیست گفتند جهودانه پارچه زرد که جهودان بر دوش اندازند و آنرا عبادت دانند از لطائف جهله بفتح اول و دوم و سوم جمع جاهلست جهود بفتح جیم و ضم های یک شخص از قوم یهود که کفار اند و سابق پرستنده این مذهب بوده است حرف یا درین لفظ برای وحدت است بدون یای جمع است

فصل جیم مع یای تحتانی جیب بالفتح گریبان و پیرهن و سینه و دل از منتخب و مجازا بمعنی کیسه که زیر گریبان دوخته و بالای کیسه دامن اطلاق کنند این مجاز در مجاز است چنانکه فتیله شمعی را شمع گفتن و باصطلاح علم هیئت و هندسه جیب عبارت از نصف وتر مقابله نصف قوس و صورتش این ست

جیاب بالکسر جمع جیب خلاف القیاس زیراکه فعل بالفتح راکه اجوف یائی باشد جمع بر وزن فعال نمی آید جید بالفتح و یای مشدد مکسور بمعنی خوب و سره و نیک و بکسر اول و سکون ثانی بمعنی گردن و عنق از منتخب جیاد بکسر اول و تخفیف یا جمع جید که بمعنی سره و نیک ست و بمعنی اسپان تیز رفتار در بعضی جمع جود ست که بمعنی اسپ تیز رفتار باشد و گردنها در بعضی جمع جید ست بر وزن عید که بمعنی گردن باشد جیش بالفتح لشکر و جوشیدن دیگ و شوریدن آب از صراح و کنز جیوش بضمتین لشکرها جمع جیش از کنز جیف بکسر اول و فتح دوم جمع جیفه که بمعنی حیوان مرده بو گرفته است از صراح جیپال بالفتح نام یکی از راجهای هند که سلطان محمود بر و غالب آمد و گاه بمعنی مطلق بادشاه استعمال کنند جیتل بالکسر و یای معروف و فتح تای فوقانی نوعی از سیم مسکوک و این لفظ هندیست و بعضی نوشته که بمعنی دام است که پنجاهم حصه فلس باشد جیم این حرف بتای فوقانی و برای عربی و فارسی و شین معجمه و بکاف فارسی بدل شود و جیم فارسی در تعریب بصاد و عطا بدل شود و بشین معجمه در فارسی و بیای تحتانی چون غنج و غنچه و چانه و موریانه بمعنی زنگ آهن گاهی آمده هم آمده چون لف و لفج بمعنی لب جیحون بفتح رودیست میان خراسان و ماوراء النهر نزدیک بلخ از منتخب و کنز جیران بالکسر همسایگان جمع جار ست که بمعنی همسایه باشد از کنز جیلان بالکسر نام بیست و دهیست نزدیک بغداد و آنرا جیل نیز گویند کذا فی المنتخب جیوه بالکسر و یای معروف بمعنی سیماب از برهان و لطائف جیغه بیای معروف و غین معجمه زیوریست مرصع که آنرا بر سر دستار بند از چراغ هدایت جیغه جیغه جیغه چیزی بساز ندکه با سوده طلق بمعنی ابرک که آنرا ابرق نیز گویند آمیخته زنان لایت بر پیشانی و ابرو چسپانند مثل مقلش و بزه چنانچه جلال اسیر گوید فی کرده جیغه ابرو را ٭ داده عرض جوهر مورا ٭ از چراغ هدایت جیفه بالکسر حیوان مردار بو گرفته از منتخب و لطائف و کنز جیره بر وزن تیره طعام راتبه از چراغ هدایت جیبه بالکسر و یای مجهول و بای معجمه بمعنی تکبر و این لفظ ترکیست از لغات ترکی و در بهار عجم نوشته که جیبه بالفتح در ترکی زره را گویند جی بالفتح نام پرگنه از ملک صفاهان از شرح خاقانی

باب جیم فارسی

فصل جیم فارسی مع الالف چاروا بمعنی چارپایه از برهان چار ضرب نوعی از اشغال صوفیان و نوعی از نوازش ساز که بهندی چوتالا گویند و در مصطلحات نوشته که چار ضرب کنایه از تراشیدن موی ریش و بروت و ابرو که بعضی قلندران کنند چار مذهب حنفی شافعی مالکی حنبلی چار قب نوعی از لباس امرا و این لفظ ترکی ست چار اسباب علل اربعه یعنی علت مادی و علت فاعلی و علت صوری و علت غائی چارم اصطرلاب کنایه از قرآن مجید زیراکه کتاب چهارم ست بعد از توریت و زبور و انجیل چاشت یک پهر روز بر آمده و طعام آن وقت را نیز گویند از برهان چارده روایت مراد از چارده روایت شاگردان هفت امام قراتست چراکه هر امام دو دو شاگرد داند چاچ بهر دو جیم فارسی نام شهریست از توران که تاشکند شهرت دارد و کمان خوب از انجا آرند و شاش معرب همین ست از بهار عجم و سراج چار میخ نوعی از تعذیب که مجرم را بچار میخ دست و پا بندند از برهان چار شاخ نوعی از تعذیب از لطائف چار مخفف چاره از سراج چاغر این لفظ بجیم عربی صحیح باشد بمعنی چینه دانه مرغان که بعربی حوصله گویند چار تکبیر کنایه از ترک چیزیست چه این کنایه است بنماز جنازه چراکه در نماز جنازه فقط تکبیر میباشد چار مغز تخم درختیست از قسم میوه به فارسی گردگان و بهندی اکهروٹ گویند از برهان و سروری چار نفس نفس اماره نفس لوامه نفس ملهمه نفس مطمئنه چاوش بشین معجمه بر وزن طاوس لفظ ترکیست بمعنی نقیب لشکر و قافله و در اصل چاوش بود واو اول را بهمزه بدل کرده اند و بدون همزه بضم واو بر وزن پاسخ نیز آمده از برهان و غیره چالش بکسر لام بمعنی حمله جنگ از برهان چالیش خرامیدن از لطائف چاخشین معجمه بمعنی از خس و خار پاک کرده شده از برهان و لغات ترکی چار بالش مسند از برهان چارم عرض بعضی نوشته اند که مجازاً بمعنی انسانیت چه انسان به جهارم از جسم مطلق و جسم نامی و حیوان چامغ بفتح میم و غین معجمه چاه عمیق از لطائف چاق ترکیست بمعنی سطبر و قوی و بمعنی چست و تندرست و تازه از برهان و چراغ هدایت و لغات ترکی چارق بضم را مهمله نوعی از کفش صحرائیان این لفظ ترکیست از لطائف و سراج و مصطلحات چار طاق نوعی از خیمه چهار گوشه که بهندی راوٹی گویند از رشیدی و سروری و لطائف و برهان و سراج چابک بضم بای موحده چست و چالاک و جلد و تازیانه از برهان و بهار عجم و سراج و سروری چالیک بیای معروف و کاف عربی نام بازی اطفال که بهندی گلی ڈنڈا گویند از برهان چار برگ نام گلیست و نزد بعضی لاله کوهی چار دانگ کنایه از چیزیکه نسبت امثال خود دو چند باشد چه دینار شش دانگ میباشد و دانگ ششم حصه دینارست پس چهار دانگ نسبت دو دانگ زائد میباشد و لفظ چهار دانگ گاهی در صفت هندوستان واقع میگردد بنابر آن ست که چون عرض و طول هندوستان

سوی روس اکثر بلاد عالم زاید ست با آنکه آبادی و تحصیل زر هندوستان به نسبت تحصیل دیگر بلاد عالم بیشتر ست پس ازین سبب تمام عالم را یک دینار فرض کرده هندوستان را ازان بمنزله
چهار دانگ شمرده‌اند یا آنکه هندوستان در چهار اقلیم واقع ست چنانکه در نقشه ربع مسکون ظاهر ست در فصل ها مع الف چاچال بیلکه مویش سرخ و سپید درهم آمیخته باشد و بمعنی
مغاک و چاه چرا که ها هوز به لام مبدل میشود و واو فتمار و بمعنی مرغیکه آنرا کبک گویند از رشیدی و برهان چارمندل شریعت طریقت معرفت حقیقت چار مرغ خلیل کبوتر
و زاغ و خروس و طاؤس حضرت خلیل بموجب امر حق تعالی گوشت هایک ازان چهار بر سر کوهی نهاده باز بسوی خود طلب فرمود آنها زنده شده حاضر آمدند و در ذبح طیور مذکور اشارتست
بدانکه کبوتر کنایه از الفت خلق و از خروس شهوت و از زاغ حرص مال و از طاؤس زیب و آرایش ظاهری یعنی هر چهار صفات ترک کن چار خم بفتح خای معجمه فنیست از کشتی و بمعنی
کمال کشیده شدن کمان و نوعی از کمان خمدار از مصطلحات و چراغ هدایت چامیدن شاشیدن از برهان چاوین بعلو خانه ها از برهان چاویدن فریاد کردن
گنجشک را گویند از برهان و بمعنی خائیدن نیز از بهار عجم مستفاد میشود چاکران بکسر کاف نام عوامی مرکب ست از چاک دران این کنایه است از فرج یا از دبر از لطائف چار تکبیر زدن
بمعنی ترک کلی این کنایه از نماز جنازه است چرا که در نماز جنازه چهار تکبیر میشوند از مدار و برهان چار طاق فگن فراش از مدار و برهان چار زبان کنایه از بزرگوی و کثیر الکلام چار
میخ شدن کمال محکم شدن و نوعی از تعذیب مجرمان که دراز بر زمین انداخته بچهار میخ دست و پا بندند چار خوان چار جوی بهشت یا نیل و فرات و دجله و جیحون چار طوفان
عبارت از طوفان آب بر قوم نوح علیه السلام سید و طوفان باد بر قوم هود علیه السلام طوفان آتش بر قوم لوط علیه السلام و طوفان خاک بر قوم صالح علیه السلام و بعضی نوشته که چار طوفان
کنایه از جهل که ضد حکمتست دوم جبن که ضد شجاعتست سوم حرص که ضد عفتست چهارم جور که ضد عدالتست چار کان عبارت از کان آتشی که گوگرد و نوشادر کانی ازان آید و بعضی نوشته که کنایه
از کان لعل و یاقوت دوم کان آبی که مروارید و مرجان ازوست سوم کان بادی که نباتات قیمتی ازان خیزد چهارم کان خاکی که الماس و زر و نقره ازان پیدا شود چار ارکان اربعه عناصر
چاه کن ظالم و مکار چاه نشیان جای خراب و آب چاه ستاره جوی بود از رصد که بعمق شصت گز چاهی کاوند و بالای آن بامی بر آرند شصت گز بلند از آمشک ساخته شنید و کیفیت
نجوم و افلاک دریابند از مصطلحات چارسو بازاریکه بهر چار طرف آراسته دکانها دارد و بمعنی راه کلان که در آن راه مجتمع شده باشد چهار گاه نام شعبه از موسیقی و کنایه باشد از کالبد عنصری که مرکب از اربعه
عناصر ست چار آئینه نوعی از لباس جنگ که چهار تخته از آهن ساخته و در بنات یا مخمل گرفته گرداگرد سینه کنند چار شانه تنومند و قوی هیکل و فربه ناموزون قد و بد اندام از سراج و چراغ هدایت
چاقنده در ترکی بمعنی در وقت چرا که چاق بمعنی وقت و هنگام و نون و الف و دال و ها بمعنی در چار موجه بمعنی گرداب چارپاره نوعی از رقص و نام سازیکه چهار وصل دارد از شرح خاقانی چار گامه
بکاف فارسیست تیز رفتار چاچانه بنون گرداگرد دهان و بمعنی فک اسفل نیز نوشته‌اند و آن استخوان زنخ باشد از سراج چاره علاج تدبیر و مکر و فریب چاشنی اندک از چیزی شراب و طعام
بمعنی مواره و مزه و شیرینی و چیزی اندک بقدر چشیدن باشد و بمعنی حلاوت از بهار عجم و شرح سکندر نامه از خان آرزو و برهان و سراج و مدار چار جوی بهشتی یکی از آب و دوم از شیر
سوم از خمر چهارم از عسل و بعضی نوشته که کنایه از جیحون و سیحون و نیل و فرات چاپلوس چرب زبانی و خوشامد چاچی هر چیز منسوب بچاچ عموماً و کمان خصوصاً و چاچ شهریست از
توران چابکی بضم بای موحده اسپ تیز رفتار از رشیدی چاو و چاوی بجیم فارسی نام دو ایست کسانیکه چاو گویند غلط است از برهان چاشنیگیر نام منصب که از طرف بادشاه
باشد فصل جیم فارسی مع بای فارسی چپ انداز کسیکه تیر بازگشتی زند از شروح سکندر نامه و مصطلحات بمعنی مکار و حیال چپقلش بفتح اول و سکون بای فارسی و ضم قاف
و فتح لام و شین معجمه جنگ و شمشیر را گویند از لغات ترکی چپ دادن ترک کردن از مصطلحات چپ فتن و چپ دادن بمعنی مخالفت کردن از مصطلحات چپچله بفتح اول و
سکون بای فارسی لاشته بلند یا کوه پاره برف که کودکان از بسر آن نشسته از بالا بنشیب بلغزند چپاتی نان تنک فطیری منسوب بچپات که در فارسی طپانچه را گویند چون ضرب دست به نسبت
کلیچه زیاده میخواهد لهذا چپاتی گفتند از برهان و غیره فصل جیم فارسی مع تای فوقانی چتر زدن و در نشیب گشتی گیران آنکه هر دو هر دو دست امتاده شده هر دو پا را جفت کرده یکبار دو گوش
در آید از شرح گل گشتی فصل جیم فارسی مع خای معجمه چخیدن کوشیدن و ستیزه کردن از برهان جهانگیری و لطائف و دم زدن نخود را بهم کشیدن و وقت جماع از خط
فصل جیم فارسی مع رای مهمله چرخ قبا مراد از دور دهن قبا یا چرخ جنسی از اطلس است و چرخ قبا با ضافت نقلی بمعنی قبای اطلس باشد از شرح قران السعدین چرا بفتح اول
بمعنی چریدن و چراگاه و بکسر اول بمعنی برای چه زیرا که این لفظ مرکب ست از کلمه چه که برای استفهام ست و از لفظ را که بمعنی برای باشد و صاحب مؤید و کشف و لطائف و برهان و ابراهیمی

ودیگر محققان بکسر اول تحقیق کرده نوشته‌اند و سراج الدین علیخان آرزو در چراغ هدایت و خیابان نوشته که لفظ چرا موافق قاعده مکسور است مگر چون صاحب رشیدی وغیره بفتح نوشته‌اند بلهجه دیگران
در زبان قوم مخصوص است پس آنها بمعنی بفتح هم غلط نباشد اگرچه مخالف قیاس و محاوره بعض مردم است و در سراج نوشته که چرا بکسر اول بمعنی برای چه بلهجه عراقیان است و بلهجه دیگران بفتح اول
و قیاس مخالف مطابق عراقیان است چرخاب گرداب از مصطلحات چرخ بالفتح هر چیزی که گرد و مدور و گردان باشد و آلتیست گرد که کلالان آنگاه و ندگلی بران میسازند و دولابکه بر چاه استاده
کنند و بمعنی آسمان و دور دامن قبا وغیره و نوعی از جامه ابریشمی و بعضی گویند که نوعی از اطلس که آنرا اطلس چرخی نامند و بمعنی رقص نیز آمده و گرد گردیدن و بمعنی گریبان و پیراهن و بمعنی
کمان سخت و نام دایرۀ از برهان و شرح قران السعدین و سراج و لطائف چرخیدن دار دادیدن دار از مصطلحات چرب آخور کسیکه روزگار بناز و نعمت گذارد و بمعنی فراخی وجه معاش
از مصطلحات و شرح خاقانی چرز بالفتح و در آخر زای معجمه نام طائر گوشت آن حلال است از برهان و سراج چرخ انداز کمانداز که تیرانداز باشد از برهان و رشیدی چراغ روز عبارت
از چراغ بی فروغ و بهم کنایه از آفتاب از مصطلحات چرکس بفتح اول و فتح کاف عربی در ترکی قومیست از کفار چراغ صاحب مؤید بکسر نوشته و در بدار و برهان بفتح تحقیق نموده صاحب بهار عجم
نوشته که برای چراغ افروختن بلفظ افروختن بر کردن و گرفتن و سوختن و روشن کردن و برای اطفاء چراغ لفظ نشاندن و کشتن و خاموش کردن و گل کردن مستعمل و لفظ چراغ بفتح اول
بمعنی چریدن نیز آمده بزیادت غین معجمه چرغ بالفتح و غین معجمه طائر شکاریست نوعی از شکره از مؤید و برهان و سراج چرخ فلک عبارت از عرش چرکن بالکسر ریم که از زخم بر آید بهندی
آنرا پیپ گویند و بمعنی چیز تیره که بر بدن و جامه پیدا شود و بهندی میل گویند و کثافت آب وغیره که در آتش جدا میشود از برهان چرمک بالفتح و بای موحده مفتوح بمعنی چرمه انقاشان
و بمعنی نان تنک که بروغن بریان کنند بهندی پوری گویند و بمعنی سرشیر که بهندی ملائی گویند و بضم بمعنی دروغ و خوشامد و بمعنی طنز و مسخره و بمعنی تجارت و بمعنی چیستان که بعربی لغز و بهندی
پهیلی نامند از لطائف چراغ از چشم پریدن کنایه از صدمه شدید بر باغ رسیدن چه در چنین حال در چشم مثل لمعه برق متخیل میگردد چراغان نوعی از تعذیب که بر سر گنهگار از
چند جا زخم زده بهر زخم یک فتیله افروخته می‌گذارند از مصطلحات چربیدن غالب آمدن و افزون آمدن چرخ کمان بمعنی حلقه کمان چرمدان بالفتح بمعنی کیسه
از لطائف چرخلی زدن چرخ زدن و رقص کردن کشتی گیران در مقام غالب آمدن بر حریف از مصطلحات چرازان بفتح اول بمعنی چرنده چراغواره
قندیل و چراغدان چربه بالفتح کاغذ باریک قدری چرب کرده یا پوست آهو که نقاشان آنرا بر تصویر و نقش دیگر نهاده نقل آن بردارند از چراغ هدایت و برهان و لطائف چرده بالفتح بر
رنگ مگر این لفظ با لفظ سیاه مستعمل میشود از مؤید و در برهان و رشیدی و سراج و جهانگیری رنگ و پوست روی آدمی و بعجم عربی خطاست چرزه بالفتح و حرف ثالث زای معجمه بمعنی پوست دمی و
حیوان از برهان و کشف چرته بمعنی رنگ و پوست آدمی از رشیدی و رساله عبد الواسع و برهان و ضبط حرکت اول کسی نکرده غالباً بالفتح باشد بقیاس چرخ و چرخی جلی از جامه ابریشمی از کشف چراغ
آسمانی برق از مصطلحات چرخگی بالفتح و یای معروف چرخ زدن و رقص کردن کشتی گیران بوقت غالب آمدن بر حریف و بعضی گویند که نام ورزشی است که چرخ زنان نعل گیرند چرخچی فوج هراول از
مصطلحات فصل جیم فارسی مع سین مهمله چسته خوار کسیکه بالطعمه مرغوب تلاش ورزی شود چرا که چسته چیز خوب است از مصطلحات چسن بالضم کودنی [illegible] از مصطلحات
چسته بالفتح و سین و فوقانی چیزی باشد از پوست اسپ و خر و شتر از برهان و بالضم شیردان گوسپند وغیره و آن معده اولین است از هر دو معده حیوانات سبزه خوار از سراج و در رشیدی بالفتح بمعنی کفل
و سرین و رانی حیوانات نوشته فصل جیم فارسی مع شین معجمه چشمداشت توقع و امید چشتیت بالکسر نام موضع چشم زد بالفتح زای معجمه دال بمعنی طرفة العین که بهندی پل گویند و بمعنی اشاره کردن
از چشم و چشم زخم زدن بمعنی زهر رسیدن چشم بند افسون خواب بندی از چراغ هدایت چشم شور چشم بد که زود اثر کند از مصطلحات چشمه خضر چشمه آب حیات چشمه شاپور بدانکه شاپور نام شهریست از
مضافات ارمن در آن چشمه از الماس و دیگر جواهر آمیخته اند که در حسن آسمانی در بالغ نظیر است از شرح قصائد عرفی و در مصطلحات نوشته که چشمه شاپور چشمه مشهور است که شاپور بر سنگ بهندی در آن
در زمین ارمن سنگ تراشیده و آنچنان صفا دارد که نظر بر آن ایستد چشم خروس دانه باشد سرخ رنگ و سرش سیاه بهندی گهونگچی گویند از رشیدی و جهانگیری و سراج و برهان چشن
بالفتح مخفف چشم از برهان چشم و چراغ کنایه از سبب بینائی و سرمایه بصارت چشم زاغ بیحیا از مصطلحات چشمک اشاره بچشم بسوی کسی بسبیل اخفا از برهان وغیره چشم بلبق
نوعی از قماش که آنرا بلبل چشم گویند از چراغ هدایت چشم معروف و کنایه از قبول مسئول و بمعنی امید و توقع و بمعنی چشم زخم و دانه سیاه که آنرا چاکسو گویند از مصطلحات و چراغ هدایت
چشم زخم آزار و نقصان که از اثر نظر بد بکسی رسد از سراج چشم رسیدن اثر نظر بد رسیدن از برهان چشم سیاه کردن حسد کردن و رغبت کردن

وطمع داشتن و روشن کردن چشم از رشیدی و برهان و مصطلحات چشم سرخ کردن بمعنی طمع داشتن و بمعنی عاشق شدن و بمعنی خشمگین شدن چشم بندان ساحران چشم را آب دادن
کنایه از تماشا کردن و دیدن چیز مرغوب از چهار شربت و برهان و سراج و بهار عجم چشم آب دادن تماشا کردن از مصطلحات چشم گرم کردن نظاره کردن و نیز کنایه از بیداری از
مصطلحات چشم فرو داشتن حیا و آزرم داشتن از مصطلحات چشم بی آب داشتن بیحیا بودن از مصطلحات چشم کردن چشم زخم رسانیدن چشمها
دیدن کنایه از تجربه بسیار از مصطلحات چشم دریده بمعنی شوخ و بیحیا از مصطلحات چشم سیاه اطلاق در تعریف چشم معشوق ست و چون نسبت بخود کنند مراد چشم
بی نور باشد یعنی از لفظ سیاه تیره مراد دارند چشم فرنگی مراد از عینک چشم حسی بکسر حای حطی و تشدید سین مهمله عبارت از چشم ظاهر چشم روشنی بمعنی مبارکباد
از مصطلحات فصل جیم فارسی مع غین معجمه چغد بالضم طایر یست منحوس کوچک تر از بوم و آن قسمیست از بوم و کنگره قصر از لطائف و تحفة السعادت و برهان چغر بالفتح و زای
معجمه بمعنی غوک و جراحتی را گویند که دهانش بسته شود و اندرون آن چرک جمع شده باشد از شرح نصاب و در برهان بالضم ست چغز بالفتح چوبیکه در حفرات گردانند بهندی
رهی گویند و بالضم چوبیکه بر گردن گاو نهند بهندی جوا نامند از برهان چغوک بفتح سرخاب از سراج اللغات و در برهان بمعنی گنجشک چغل بضمتین بمعنی غماز از لغات ترکی چغیدن کشیدن
و دم زدن از برهان چغرشته بالفتح ریسمان بر دوک پیچیده و که بهندی اینڈا گویند از برهان چغانه بفتح و غین معجمه و نون نام سازیست و آن چوبی باشد مانند مشته ندافان
که سر آنرا شگافته جلاجل چند دران تعبیه کنند و اصول بدان نگاه دارند و نام پرده از موسیقی از رشیدی و مؤید و جهانگیری و سراج و مدار و کشف و برهان فصل جیم فارسی
مع فا چفت بالضم جست و فربه و غفص و بالفتح چوب بندی باشد مربع که گاهی شاخهای انگور بران بید دانند بهندی ٹٹی گویند از برهان و رشیدی و سراج و لطائف چفیدن
و چفسیدن بمعنی چسپیدن از برهان چفته بالفتح بمعنی خمیده و کج و بمعنی تاج و بمعنی سرگوسپند و بمعنی تهمت و برابر از لطائف فصل جیم فارسی مع قاف
چقاچاق آواز تیغ و تبر و جز آن که به بدن انسان در خورد و این لفظ مطابق لهجه ترکانست چقماق بالفتح آهنی ست که بر سنگ زده آتش بر آورند و بمعنی طعنه و
سرزنش از مصطلحات فصل جیم فارسی مع کاف عربی چکمه مرجاج بفتح اول و کسر میم دوم چکمه در ترکی موزه و مرجاج مخفف میرحاج که قافله سالار حاجیان باشد
و میرحاج لقب شخصی بوده است که پا تا کنده و طول لائی داشت موزه او اکثر پاره پاره میشد و در لوطیان این مثل مقرر شد که حریف را گویند که از اینجا برده گر نه گونت را چکمه میرحاج کنم
چکاد بفتح اول و کاف عربی و دال مهمله بمعنی پیشانی از برهان و سراج چکس بفتحتین و سین مهمله نشیمن باز و جره و باشه از سراج اللغات و در رشیدی بضمتین چوبیکه باز و باشه را بران
نشانند و در برهان و جهانگیری بفتحتین و شین معجمه است چکش بفتح اول و ضم کاف و شین معجمه دست افزاریست آهنگران که بدان آهن را میکوبند بعربی مطرقه گویند از سراج و در مصطلحات
نوشته چکش بفتح و شین معجمه نشستگاه باز و جره و بلبل بهندی اڈه گویند و نیز دست افزاریست آهنگران که آهن را بدان کوبند و بدینمعنی ترکیست چکلمش بکسر اول و سکون کاف فارسی
و فتح لام و کسر میم و شین معجمه در ترکی ترجمه کشیده شده چکاوک بفتح اول و چهارم بهر دو کاف عربی مرغیست از گنجشک اندک بزرگ خوش آواز و تاج بر سر دارد و بهندی چندول گویند
و در جواهر الحروف نوشته که پرنده است از گنجشک بزرگتر خوش آواز که بهندوستان آنرا چل گویند بفتح جیم عربی و بعربی قنبر نامند و شارح نصاب بمعنی کبک نیز نوشته و نیز نام
نوائی از موسیقی و بعضی بمعنی سرخاب بهندی آنرا چکوی چکوا گویند گمان برده اند بمناسبت تلفظیکه میان چکاوک و چکوا ست و این خطاست از رشیدی و برهان و سراج
چک بالفتح و کاف عربی بمعنی قباله و حد چیزی و زمین و باغ و بیعنامه و منشور و دسته نداف و چوبی باشد پنجشاخه که خرمن کوفته را بدان بیکسو دارند و بمعنی برات و وظیفه و مخفف چکیدن
از شرح و برهان و سروری و سراج و جهانگیری و کشف و مؤید چکل بکسرتین و کاف فارسی شهریست بترکستان حسن خیز از برهان و سروری و مدار و رشیدی و مؤید و در جهانگیری بفتح اول و کسر ثانیست
چکیدن بکسر بمعنی آن عرق دست از کشف چکان بکسر بمعنی چکنده مشتق از چکیدن از مدار و کشف چکین بکسرتین و کاف عربی نوعی از کشیده که از ابریشم الوان جامه وغیره نقش کنند
از رشیدی و مدار و برهان و کشف چکره بالفتح و کاف عربی بمعنی رشحه یعنی آبیکه قطره قطره بچکد از لطائف و برهان چکمن بالفتح در ترکی موزه را گویند چک و چانه چک فک اسفل زنخ و چانه
ذقن کنایه از قابلیت و استعداد از مصطلحات چکسه بالفتح و سین مهمله پارچه کاغذ یا برگ درخت که دران دوا بسته پیچیده باشند بهندی آنرا پڑیا گویند از رشیدی و تتمه فصل جیم فارسی
مع لام چلیپا بفتح اول و کسر لام و یای معروف و بای فارسی چوب چهار گوشه بصورت دار که نصاری حضرت عیسی علیه السلام را بزعم خود بران دار کشیده بودند شکلش بر حاشیه است

صلیب معرب همین چلیپاست از رشیدی و برهان و مجازاً بمعنی گجدار و پر خم باشد و در کشف مسطور که نصاری آنرا بزنار می بندند و در سراج نوشته که چلیپا صلیب نصاری ست و آن بشکل ✝ است که باعتقاد ایشان حضرت عیسی علیه السلام را بران دار کشیده اند و ترسایان از طلا و نقره شکل آن ساخته بسبیل تبرک در گردن آویزند تا احوال ایشان هر دم یاد باشد که در راه خدا این همه تصدیع کشیده اند **چلقب** بالکسر و قاف مفتوح و بای موحده بمعنی چلته **چلقد** بالکسر و قاف مفتوح بمعنی چلته **چل** بالفتح امر از چلیدن و بمعنی رفتن و این مشترک در فارسی و هندی بکسر مخفف چهل که عدد معروفست و بمعنی احمق و انیکه در هندستان شیخ چلی بزیادت تحتانی شهرت دارد ازینجاست از سراج **چلیدن** بالفتح مصدر فارسی و هندی مشترک بمعنی رفتن و بمعنی رمیدن و سزاوار شدن و لایق بودن از شرح گل کشتی **چلستان** بروزن گلستان در شعر دشت بی آب **چلاو** بضم بمعنی خشکه برنج **چلغوزه** بالکسر نام میوه که مغز تخم درخت چیز باشد از جهانگیری و برهان و رشیدی و در موید و مدار بفتح و در سراج بالکسر درخت صنوبر چون غوزه آن بسیارست چلغوزه نام کردند و مجازاً بار آنرا نیز گویند **چلیپاسه** بالفتح و بکسر جانوری شبیه بچرباکه در سقف خانه ها باشد بهندی چهپکلی گویند از سراج و برهان **چلکچی** بفتحتین و سکون بای فارسی و بعده جیم فارسی بمعنی طشتیکه دران دست شویند و این کثرت مردم از زبان افتی چلمچی گویند از نصاب ترکی نوشته شد و بعضی بکسر اول و فوقانی نوشته **چلپی** بکسرتین بمعنی حمق و بیعقلی از جهانگیری و بعضی بضم اول بمعنی نامرد نوشته **فصل جیم فارسی مع میم** **چمگردش** خراش بهاریکه از مصطلحات **چماق** بضم اول گرز آهنی شش پهلو و چوب دستی سطبر که سر آن گره دار باشد و مجازاً بمعنی آله تناسل از کشف و مصطلحات و برهان و لغات ترکی و سراج **چم** بالفتح خرام و رفتار ناز و پیچ و خم از برهان **چمیدن** بفتح خرامیدن و خمیدن از برهان **چمان** بفتح بناز خرامان و برفتار از سبب ناز بهر سو میل کننده از برهان و رشیدی و در لطائف بمعنی گرم ها بول و غائط نیز نوشته **چمن** در باغ مقامی خاص باشد که در آنجا انواع گلها کارند از مدار و سراج و در رشیدی چوتره میان باغ که چهار طرف آن گلها کارند و یکی از اهل تحقیق نوشته که چمن در اصل بمعنی جای خرام و رفتارست که گرد هر چهار خیابان باغ سازند بعرف آنرا روش گویند بدلیل آنکه چمن مرکب ست از چم که بمعنی چمیدن و خرام باشد و نون که یکی از حروف نسبت ست و آنچه در بعض مقام بمعنی خیابان باغ واقع شده مجاز بلحاظ مقارنت همدیگر **چمین** بفتح بول و غائط از برهان و لطائف **چمانه** بفتح نیم کدوی منقش بصورت پیاله شراب که دران خورند و بمعنی خرامان و چمان و چمانه بزیادت ها چنانکه روان و روانه از رشیدی و برهان و کشف **چمچه** بالضم لفظ ترکیست بمعنی قاشق و کفگیر کوچک **چمی** بمعنی معنوی که مقابل صوری باشد از برهان **فصل جیم فارسی مع نون** **چند** بعدد مجهول از سه تا نه و این لفظ گاهی برای استفهام آید و گاهی برای خبر دادن بعد از لفظ چند صیغه جمع آوردن دأب متاخرین رواج ندارد و از بهار عجم و مصطلحات و غیره **چنار** بفتح درختی باشد در ولایت بسیار کلان برگش بشکل پنجه انسان بشب ها از و اخگر بارد و عمرش بهزار سال رسد و بار ندارد از موید و برهان و کشف و مدار و بکسر خطاست **چنبر** محیط دائره را گویند و بمعنی دف و حلقه و طوق و بمعنی کمند و بمعنی قید و بمعنی چرخ زدن از برهان **چنگلوک** بالفتح کسیکه دست و پای او کج و ناراست شده باشد از لطائف **چنگ** بالفتح پنجه دست و نام سازی و هر چیز که خمیده باشد و کسانیکه لفظ چنگ را بمعنی پنجه بضم اول خوانند خطاست از کشف و رشیدی و برهان و جهانگیری و بهار عجم و مدار **چنگال** بالفتح و کاف فارسی پنجه آدمی و غیره از موید و بهار عجم و جهانگیری و مدار **چنگل** بفتح اول و ضم کاف فارسی پنجه آدمی و غیره از موید و برهان و جهانگیری و مدار **چنداول** بالکسر و واو مضموم بمعنی ساقه فوج از لغات ترکی و فوجی را گویند که برای حفاظت پس لشکر می آید بخلاف هراول **چندال** بالفتح فرومایه و بمعنی پاسبان نیز آمده از چراغ هدایت **چندان** بمعنی قدر معتد به از مدار و مصطلحات **چنان** بضم و بعضی بکسر گویند کلمه اشارت به بعید مگر ضمه اقوی ست چرا که در کلام اکثر قدما و بعضی متاخرین چونان بواو دیده شده و این دلالت صریح دارد که بضم اول ست نه بکسر از چراغ هدایت **چنین** بضم اول در اصل چون این بود واو و الف را حذف کردند بجهت تخفیف چنین شد چنانکه فردوسی داد و اسلاف داشته بیت منوچهره خندید و گفت ای نگه کر چونین نگوید مگر ابلهی و اکثر اشخاص هند و ولایت بکسرتین گویند و جهش ظاهر میگردد از شرع الشعر **چنگیزخان** بکسر اول پادشاهی بود عظیم القدر کافر مذهب از ترکستان که در سنه پانصد و چهل و نهم بوجود آمده و هولاکو خان بن تولی خان بن چنگیزخان بغداد و اکثر امصار ایران را در سنه ششصد و پنجاه و شش قتل نمود از نفایس الفنون و کشف و مدار **چنگیزنژادان** از بکان **چنبر جهاندن** نیزه گردانیدن و بعضی نوشته که گردا گرد حریف اسپ دوانیدن **چناچن** بفتح هر دو جیم فارسی بمعنی آواز تیر و چقاچق از غلطی کاتبان است از شرح خاقانی **چندن** بالفتح چوبیست خوشبو دار و این لفظ ترکی باشد و در هندی و فارسی صندل معرب همین ست

چنو بفتحتین مخفف چون واز کشف وبرهان وسراج چند مرده یعنی قائم مقام چند مرد از مصطلحات چنگی بالفتح چنگ نواز چنبر بازی کنایه از چرخ زدن ورقص کردن
حلاجی یعنی سوا از چند حلاج چنانکه کسی بحرف زدنی وخود ستائی آید گویند نیم چند مرده حلاجی چنانکه عهد چند منصور حلاج نوائی برآید از مصطلحات فصل جیم فارسی مع واو چوخا
بواو معروف وخای معجمه جامه پشمین کوتاه که نوعی از لباس فقراست لفظ ترکیست از رشیدی وسروری وبرهان چوبدستی و چوبدست بمعنی عصا که بهندی لاتهی گویند چوگان
کنایه از تیغ چوب گز چوبیکه بدان پارچه وغیره پیمایش کنند چوب طبق از ظرف سلاطین شخصی بلباد معین و مامور باشد که هر که از اطوار ادب برگردد او را چوب کاری
کنند آن چوب را چوب طبق گویند از مصطلحات چوب محصل چوبیکه در دست محصل باشد از مصطلحات چوب تعلیم چوبیکه معلم الاطفال را بدان ادب کنند و بمعنی
چوبیکه در دست اطفال نوآموز دهند تا بر حرف گذارد و اشکال آن محفوظ دارد از مصطلحات چوپان بفتح اول وحرف سوم بای فارسی گله بان چوشیدن بر وزن
نوشیدن بمعنی مکیدن از برهان چوبک زن مهتر پاسبانان و معمول وی آنست که چوبکی بر تخته بدست گرفته شب بگردد و چوبک را بر تخته میزند تا از صدای آن دیگر پاسبانان
بیدار شوند از سراج و بعضی بمعنی نقاره چی نوشته اند چون برای چند معنی آید اول بمعنی چون و فنیه بمعنی وقتیکه حافظ فرماید بیت خیال سوی تو چون بگذرد بگلشن چشم * دل از پی نظر
آید بسوی روزن چشم * دوم برای تشبیه که بمعنی مانند آید سوم برای شرط چهارم برای استفهام آید بمعنی چگونه و بمعنی چرا نیز آید چولستان بالضم و واو غیر ملفوظ بر وزن
گلستان دره ای دشت بی آب گویند از برهان و لغات ترکی چوخیدن لغزیدن از برهان چوگان مخفف چونگان که در کسب از جول بمعنی خمیده گان کلمه نسبت
و صولجان معرب همین است چون سر چوگان خمدار باشد لهذا بدین اسم مسمی گشت از سراج چو بواو مجهول حرف شرط است و برای تشبیه آید و برای عطف هم آید چوتره
معروف و چبوتره غلط است و بعضی گویند که چوتره هندیست و چوتره فارسی از موید و رشیدی و برهان چوله نام قوم از ترک چوگانی اسپی که در چوگان بازی خوب دود از مصطلحات
چوبکی چوبدار از مصطلحات فصل جیم فارسی مع ها چها بکسر اول بمعنی چه لب بار چهار میخ حیات کنایه از چهار عناصر چهار باد صبا و دبور و شمال و جنوب صبا
باد مشرق است و دبور بادیکه از طرف مغرب وزد چه مسکر دکه او ته خواهد کرد یعنی این فریب خواهد آمد چه سه کرد یعنی چه حاصل کرد از مصطلحات چهار اقالیم هند کنایه از
تمام هند چرا که هندوستان بر چهار اقلیم واقع است چهار میر خلفاء اربعه رضوان الله علیهم چهره پرداز مصور چهره خیز روشن و مجلا از مصطفا چهار طبع گرمی و سردی
و خشکی و تری چهار دانگ تحقیق این لفظ در بیان لفظ چار دانگ در فصل جیم فارسی مع الف گذشت چهره گردیدن و چهره شدن حریف و مقابل شدن از
چراغ هدایت چهار رکن مینار شامی و یمانی و عراقی و حجر اسود و این هر چهار از ارکان کعبه است چه مه کرد و ته کردن جائی مستعمل کنند که شخصی متوجه کاری گردد از و
بزرگتری هم لیاقت آن کار نداشته باشد مثال پادشاه چه مه کرد که وزیر خواهد کرد از چهار تربت چه بیژن بکسر موحده و یای مجهول و فتح زای معجمه جائی که بیژن نام پهلوان
افراسیاب در آن قید کرده بود بسبب عاشق شدن بمنیژه نام دختر افراسیاب چهل تنان گروهی از ابدال که حق تعالی عالم را بوجود ایشان قائم دارد چه زهره کنایه از محل سقوط زهره
و آن برج سنبله است چهار تاره نام ساز چهارگاه نوعی از نغمه از برهان چهار سوچه بمعنی گرداب چهچهه بالفتح آواز بلبل و مثل آن این حکم کلمات اصوات دارد چه ابحرف
برای چند معنی آید اول برای استفهام چنانکه چه میکنی دوم برای تعظیم چنانکه مصرعه چه دلاور است دزدی که بکف چراغ دارد * سوم برای تحقیر مصرعه چه باشد زبونی خراج
آوری امثال دیگر مصرعه من چه باشم که بهای خاطر عاطر گذرم * چهارم برای کثرت مصرعه چه شبها نشستم درین سیر گم * پنجم برای تصغیر چنانکه باغچه و دالیچه ششم
برای علت چنانکه از اینجا بر آمد چه خوف دزدان بود مثال دیگر درین بیت چگونه بر قدم با اعتراض تو آنگه وجه قدها چو گفته اند سنگ هفتم برای تفصیل چنانکه مصرعه جهان یکسر چه
ارواح و چه اجسام * هشتم مخفف چیز چنانکه هر چه باید بستگی الشانیه نهم برای تسویه یعنی برابر شمردن دو چیز را که باهم مغائر اند چنانکه بیت چو مردانگی آید از رهزنان
چه مردان لشکر چه خیل زنان دهم برای تسهیل چنانکه مصرعه چه عمر لیست کو را بچندین خطر * و باید دانست که مردم ایران کسره چه را باشباع خوانند و هندیان
بمجهول چهره کشائی بمعنی نقاشی و مصوری چه غمستی بمعنی چه غم بودی این کیستار غم داشت و یا تمنائی شر ملیه فصل جیم فارسی مع یای تحتانی
چیره دست بمعنی غالب سرکش چیره بند کسیکه دستار رنگین و منقش بندد و باصطلاح هندیان لوی که هنوز نکر باشد چنبر میز

اندک و قلیل چیز از برهان و کلمه دو یای معروف و زا این هر دو بمعنی بضاعت مزجات از لطائف **چیک چیک** آواز مرغان از لطائف **چیچک** بمعنی
آبله لفظ ترکیست از سراج **چینه دانه** حوصلهٔ مرغان از برهان **چیلو** بالکسر و یای معروف و سکون لام و واو مجهول بمعنی انعام این لفظ ترکیست از لغات
ترکی مگر در فارسی جلد و بکسر جیم عربی و سکون لام و واو معروف شهرت تمام دارد ظاهر اسفرس آفست **چیره** بالکسر و یای معروف بمعنی غالب و شجاع از جراغ هدایت
و برهان و در سرور ے بیای مجهول **چینه** بالکسر رده دیوار از برهان و دانه که مرغان خورند **چیره دستی** غلبه و سرکشی **چی** بیای معروف لفظ ترکیب بمعنی ...

باب حای مهمله

فصل حای مهمله مع الالف **حاشا** بمعنی پناه و بمعنی بعید ست و پاکی و خالی و بمعنی مگر که کلمهٔ استثناست و نام دوائی و آن گیاهی است از بودینه کوهی است از مدار و کنز
و کشف و برهان **حاجب** بکسر جیم و بای موحده بمعنی پرده دار و در برهان چوبدار و بمعنی ابرو از لطائف و نوعی از ردیف است که قبل از قافیه واقع شود با میان دو قافیه
و بر مصرع بیت و قافیتین حائل گردد **حاتب** بکسر همزه که حرف سوم است و بای موحده گنهگار از مدار و منتخب **حالب** گیست در آن بمعنی دوشنده شیر از لطائف **حانوت** بضم
نون و واو معروف و تای فوقانی بمعنی دکان از کشف و لطائف و منتخب **حارث** بکسر رای مهمله و بعده ثای مثلثه بمعنی اسد و شیر درنده و بمعنی زرعت کننده و مزارع و نام مردی است از
صنادید عرب بود از کشف و لطائف و کنز **حانث** بکسر نون و بعده ثای مثلثه گنهگار بسبب خلاف کردن قسم از کشف و مدار **حاج** بتشدید جیم صیغهٔ اسم فاعل بمعنی حج کننده و هم جمع حاجی
بحذف یای نسبت چنانکه روم و رومی جمع رومی و یهود و یهودی در فارسی بتخفیف آید از کنز و شکرستان و خیابان و منتخب **حاد** بتشدید دال مهمله تیز و تند از کنز **حافد** بکسر فا بمعنی
یار و دوست و خدمتگار و فرزندزاده و دخترزاده و داماد و پدر زن و برادر زن از کنز **حار** بتشدید رای مهمله بمعنی گرم که ضد سرد است و بمعنی گرمی کننده **حاضر** بمعنی آگاه
حافر بکسر فا بمعنی سم است کننده چاه و جز آن و حوافر جمع آن از مدار و منتخب **حاجز** بکسر جیم و زای معجمه مانع و حائل میان دو چیز و نام شهری است در راه مکه معظمه از منتخب
و مدار **حارس** بکسر را و سین مهمله بمعنی پاسبان از منتخب **حافظ** معروف فارسیان بمعنی مطرب و قوال آرند از بهار عجم و چهار شربت و مصطلحات **حاق** بتشدید قاف بمعنی میان چیز از منتخب
حاذق بکسر ذال معجمه زیرک و دانا و استاد در کار از منتخب و صراح و بدال مهمله غلط **حایک** بکسر همزه جامه باف که بهندی جولاهه گویند از لطائف و کنز **حامل** بردارنده چیزی بر خود و باصطلاح اهل هیئت علم
فلکی با میان یک نهر فلک از این افلاک هشتگانه که بدو هر کوکب در سخن آمده آن کوکب باشد سوای فلک شمس و تکلس و تحقیق لفظ تدویر مرقوم شد در آنجا باید جست **حامل** اسم آن شکل است که ناز دهم
از بیست و یک اشکال شمالی که بر فلک ثوابت مرتسم است بصورت مردی بر پای چپ خود ایستاده و پای راست بر زمین نهاده و بدست چپ دیو خوی آن گرفته که وامنش بیست و شش
حال از آنکه در وی باشند از منتخب و باصطلاح فارسیان بمعنی رقص و وجد نیز نوشته اند و بمعنی گوی چوگان نیز آمده و باد در اصل بهای هوز و لفظ فارسیست و بتشدید لام در عربی بمعنی فرود آینده
حائل بکسر همزه بازدارنده و مانع شونده میان دو چیز از صراح و منتخب و کنز **حام** نام پسر نوح علیه السلام که پدر سیاهانست از منتخب **حاتم** بکسر تا بفتح آن نام سخی مشهور از مرزا
و منتخب و در مدار بفتح تا و در سکندری بکسر میر نور الله در شرح گلستان بکسر تا تصحیح نموده و در شرح گلستان خان آرزو نوشته که شعرای متأخرین با غم و ستم قافیه کنند و حاتم مذکور
ابن عبد الله پسر سعد طائی منسوب بقبیله طی **حاتم اصم** یکی از اولیای کمل است غیر از حاتم طائی از شرح بوستان و عبد الواسع **حازم** بکسر زای معجمه دانا و هوشیار و دور اندیش
و بیش بین **حال گردیدن** متغیر شدن حال از مصطلحات **حال کردن** جدا کردن از مصطلحات **حال گه و حال گاه** میدانی را گویند که در آن چوگان بازی
کنند و حال شاید از تغیر لهجه نوعیست در اصل هالگه بهای هوز چه هال در فارسی بمعنی گوی است **حاسه** بتشدید سین قوتیست که در یابد چیزی را چون سامعه و باصره و لامسه و غیره و حواس جمع
آنست **حاش لله و حاشا لله** یاد و دوریست خدا را ازین کار از منتخب **حاشیه** شتران جوان و بمعنی کناره و میان و شاگرد بیشه و خدمتگاران از منتخب **حاشیه قدیمه** حاشیه ایست از
محقق دوانی بر شرح تجرید که از علی قوشجی است و تجرید کتابیست از نصیر الدین طوسی در علم عقائد شیوه گر شارحین و محشیان منطق و حکمت را با بسیار حل آن داده اند و بدانکه حاشیه شرح تجرید را
گویند **حاره** گشت زار از شرح نصاب **حاکی** حکایت کننده از کنز **حاوی** احاطه کننده و گرد اگرد گیرنده و از همه سو بر چیزی محیط شونده از کنز **حامی** حمایت کننده و نگاهبان
از کنز **حافی** برهنه پا از لطائف و منتخب **حاضری** امرای ملحقه بمعنی طعام موجود از مصطلحات **حالی** بیای مجهول بمعنی فی الحال و بیای معروف جلد و فی الحال و بمعنی کسیکه زیور پوشیده باشد و صاحب حلیه بود

حاجی بتشدید جیم منسوب بحاجه و حاجه صفت ست برای موصوف معروف که لفظ جماعت باشد و حاجه صیغه مونث اسم فاعلست پس حاجی کسیست که منسوب باشد بجماعه حاجه بحالت الحاق های نسبت تای تانیث از آخر حاجه ساقط شد چنانچه در عامی منسوب بعامه و فارسیان بتخفیف جیم خوانند و بعضی توهم نموده اند که در اصل حاجج بود یک جیم را بیا مقلب کرده اند بر اهل تتبع مخفی نخواهد بود که مثل این در صیغه اسم فاعل و دیگر اسماء معهود نیست اگر چه در افعال این قسم قلب آمده است **فصل حای مهمله مع بای موحده** حبذا بالفتح و تشدید موحده مفتوح و ذال معجمه کلمه مدح است بمعنی خوبست و بهترست حبا بالکسر اول بخشیدن از کنز و منتخب و صراح حبالی بالضم و لام مفتوح زن آبستن از کنز حبالی بضم اول و فتح لام بمعنی زنان حامله این جمع حبلی ست از کنز حباری بضم اول و بعده رای مهمله والف مقصوره بصورت یا نام طائریست برابر مرغابی و رنگ او زرد سیاه باشد بفارسی آنرا چرز گویند از شرح نصاب از مولانا یوسف و صحاح و صاحب منتخب نوشته که آنرا بفارسی تغدری گویند حب بالضم و تشدید با دوستی و بالفتح بمعنی دانه از منتخب و آنچه از دوا مثل دانه گولی بندند و بالکسر و تشدید با بمعنی دوست و دوستی از صراح حبوب بضمتین دانها مثل گندم و نخود وغیره و این جمع حب ست حباب بالفتح گنبد آب که بر روی آب ظاهر شود از قاموس و صراح و فرهنگ جهانگیری و کشف و در منتخب بضم ست و در بهار عجم بالضم و بالفتح هر دو نوشته و نیز در منتخب حباب بکسر دوستی کردن و بالضم دوستی و مار و دیو حبو بضمتین شاد کردن و شاد شدن از منتخب و کنز و جمع حبر نیست حبر بالکسر سیاهی دوات و بمعنی دانشمند و نیکو کار از منتخب و لطائف حبط بالفتح و طای مهمله ناچیز و معدوم و ضایع شدن از کشف حبوط بضمتین باطل و ناچیز شدن ثواب و عمل از صراح حبک بالفتح نیکو بافتن جامه و استوار و نیکو کردن هر چیز و بریدن و زدن و بضمتین راهها ستارگان و موی جعد و شکن آب و زره و ریگ توده و ذو الحبک مراد از آسمان از منتخب و لطائف حبل بالفتح اول و سکون ثانی بمعنی رسن و بمعنی رگ چنانچه حبل الورید رگیست در گردن و بفتحتین حمل زنان از منتخب حبائل بالفتح زنان حامله این جمع الجمع حبلی ست زیرا که حبلی را جمع حبالی آید و حبالی را جمع حبائل چنانکه حباری را جمع حبائر آید و بمعنی رسنها و بندها در ینصورت جمع حباله باشد که بمعنی رسن و دام ست و بعضی نوشته که نام شیطان ست چنانکه ابلیس نام شیطان مردانست و حبائل شیطان کنایه از زنان فاحشه حبل المتین بمعنی رسن استوار و اکثر مراد از آن قران مجید باشد حباله بالکسر دام و رسن از منتخب حبه بالفتح و تشدید بمعنی دانه و بمعنی وزن یک سرخ که بهندی رتی گویند و نزد بعضی وزن جو متوسط از مؤید و کتب طب حبشی بفتحتین منسوب بحبش و بالسکون با موحده خطاست از مدار **فصل حای مهمله مع تای فوقانی** حتف بفتح اول و سکون تای فوقانی بمعنی مرگ و موت از منتخب و کنز حتم بالفتح استوار کردن کار و حکم کردن و واجب کردن کار بر کسی از منتخب **فصل حای مهمله مع تای مثلثه** حثث بالفتح و تشدید تای مثلثه بمعنی برانگیختن و تحریص از منتخب **فصل حای مهمله مع جیم عربی** حجی بکسر حا و فتح جیم و الف مقصوره بصورت یا بمعنی عقل و خرد و کرانه چیزی و زمزمه کردن و بفتحتین حریص شدن و بخیل شدن و ملازم شدن از منتخب و لطائف و کنز و شرح نصاب حجاب بضم اول و تشدید جیم پرده داران و دربانان این جمع حاجب ست و بکسر اول و تخفیف جیم بمعنی پرده از منتخب حجب بضمتین بمعنی پرده ها و این جمع حجاب ست از منتخب حجت بالضم و تشدید دلیل و برهان از منتخب حجامت بکسر خون کشیدن بزخمهای کوچک تیره از شاخ گاو از صراح و بهار عجم و بحر الجواهر و همچنین هر مصدر یکه بمعنی آن از صنعتی تعلق دارد بکسر ست چنانکه حیاکت و خیاطت و دباغت و درست است و صناعت و صیاغت و غیره و بمعنی موی سر تراشیدن که در عرف مردم مشهور شده در هیچ کتابی یافته نشده ظاهر اغلط ست غایتش اصطلاح متاخرین هند باشد حجابت بکسر اول پرده داری و دربانی و ایلچی گری حجاج بضم حا و تشدید جیم اول جمع حاج که صیغه اسم فاعلست از مضاعف بمعنی حج کننده و بالفتح نام امیر ظالم که پدرش یوسف نام داشت نوشته اند که حجاج هفتاد هزار کس را بناحق کشته است از منتخب و کشف و لطائف و نوادر حجج بضم اول و فتح ثانی و حرف سوم نیز جیم بمعنی حجتها و این جمع حجت است و بکسر اول جمع حجه که بمعنی سالست از کنز حجر الاسود سنگیست سیاه در کعبه که مس کردن آن موجب ازاله معاصیست حجر بهر سه حرکت اول حرام و باز داشتن کسی را از تصرف و بفتحتین بمعنی سنگ و بکسر اول و سکون جیم خرد و عقل و بضم اول و فتح جیم با جمع حجره و بفتح اول و سکون ثانی بمعنی بغل و کنار از کشف و منتخب حجاز بکسر اول نام ملکیست از عرب که مکه و مدینه و طائف و شهرهای دیگر که ما بین یمن و نجد و غور و تهامست و نام مقامیست از موسیقی از منتخب و مدار و صراح و مؤید و کشف و حجاز ماخوذ از حجز باشد که بمعنی میان دو چیز در آمدن ست چون ملک حجاز ما بین نجد که زمین بلندست

ونهامه که زمین نشیب ست حامل و عاجز ست لهذا بدین اسم مسمی گشت حجیر بکسر تین بای مجهول ماله حجاز که ملکیست از عرب حجل بفتحتین بمعنی کبک که بهندی چکور گویند از منتخب و بضم حا و فتح جیم جمع حجله از لطایف حجال بکسر اول جمع حجله از لطائف حجت محکم آلت مصنوعی که زنان حلقه بخود فرو کنند از مصطلحات حجم بروزن نرم آبرندگی چیزی و سطبری و جسامت چیزی از منتخب و صراح حجام بالفتح و تشدید جیم خون کشنده با شیشه زدن از منتخب و درین زمان حلاق و موتراش را از آن مجاز حجام گویند که در زمان قدیم این قوم شاخ هم میکشیدند حجامه بالفتح اول و ثانی نام تماشا که در استعمال فارسیان بسکون جیم مستعمل بمعنی مضحکه به بزیرها آراسته کنند برای عروس بهندی جهیز گیت گویند و آنچه در مردم بضم اول و سکون جیم مشهور شده غلطست از مدار و منتخب و کشف و صراح و بهار عجم حجه بالکسر و بالفتح و تشدید جیم مفتوح بمعنی سال از شرح نصاب و بمعنی یکبار حج کردن از منتخب **فصل حای مهمله مع دال مهمله** حادی بضم اول و فتح دال مهمله و بعد الف بصورت بای سر و دیگر در عرب شتربانان بسرایند و شتر بدان مست شده چالاک میگردد از مدار و در منتخب و صراح حدا بالضم اول بمعنی راندن شتر بنغمه حدب بفتحتین بر آمدن پشت و کوزپشتی و زمین بلند و بفتح اول و سکون ثانی بمعنی مهربانی کردن از منتخب و لطائف و کنز حداثت بالفتح نو شدن و تازگی و نوی و اول چیزی از منتخب و کنز حدثات بفتح اول و سکون ثانی زنان نوجوان حدت بکسر اول و فتح دال بمعنی تنها بودن و تنهائی و از نیجاست علیحده و بالکسر و تشدید دال تیزی و تندی از منتخب حدث بفتح اول و فتح دال مهمله و بعده ثای مثلثه بی وضو شدن و بفتح اول و سکون ثانی طفل و امر در و دو کنامه از منتخب و شکرستان و لطائف و صراح حدیث بمعنی خبر و سخن و چیز نو و در اصطلاح شرع سخن و فعل رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم حدوث نو پدید آمدن چیزی و این صفت مخلوقاتست از منتخب و غیره حدائج بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست و جیم عربی کجاوه یا پرده دار که زنان در آن نشینند و محفه های زنان حد بالفتح و تشدید دال حائل میان دو چیز و نهایت و کناره چیزی و زدن گنهگار را تا بار دیگر گناه نکند و باصطلاح منطق تعریف شی بذاتیات یا چنانکه تعریف انسان بحیوان ناطق بخلاف رسم که آن تعریف شی بعرضیات است چنانکه تعریف انسان بماشی و ضاحک حداد بالفتح و تشدید دال اول بمعنی آهنگر حدید چیزیکه از تیز کرده باشند و بمعنی آهن و این ماخوذ از حدست که بمعنی منع باشد چون حدید بمعنی آهن مانع تعرض دشمن ست لهذا بدین اسم مسمی گشت از منتخب و لطائف و شرح نصاب و کنز حدر بفتح اول و سکون ثانی فرود آمدن از بالا بنشیب از صراح و قاموس حدس بفتح اول و سکون دال مهمله دانائی و دریافتن و فراست از منتخب و کنز و کشف حدق بالفتح گرد فرو گرفتن و بفتحتین سیاهی دیدها و احدس حدقه بمعنی بادنجان نیز آمده از منتخب حدائق باغهای با درخت که گرد آنها دیوار باشد از منتخب حدثان بفتح اول و سکون ثانی و ثای مثلثه بمعنی واقع که پیدا شود از کشف و در منتخب بفتحتین بمعنی حادثه و بالضم جوانان جمع حدیث خاسته حدیث حسن یکی از اقسام حدیث نبویست که آنچه پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم بزبان مبارک ارشاد فرموده بصحت روایات پیوسته باشد حداثت سن بکسر سین مهمله و بعده نون بمعنی نوزادگی و طفلی و خردسالی حدقه بفتحات بمعنی سیاهی چشم از قاموس و منتخب و کنز و صراح و بحر الجواهر و از بعضی محققین چنین شنیده شد اندکه حدقه بفتحات سیاهی چشم و حدقه بالفتح بمعنی کاسه چشم نیز آمده بمعنی اول خونار حدق بفتحتین که بادنجان باشد بمناسبت سیاهی لون و بمعنی دوم ماخوذ از حدق بالفتح که مصدر ست بمعنی گرد چیزی فرو گرفتن چون کاسه چشم جوهر چشم را گرد فرو گرفته است لهذا کاسه چشم را حدقه گفتند حدیقه باغیکه گرد اگرد او دیوار باشد یا بیرون او احاطه باشد از چوب و خار از منتخب و شرح نصاب حدیبیه بضم اول و فتح ثانی و سکون تحتانی و کسر موحده و تشدید تحتانی نام موضع قریب بمکه بدو فرسخ از لطائف حدبه بفتحتین و بای موحده بر آمدگی پشت یعنی کوزی پشت از صراح **فصل حای مهمله مع ذال معجمه** حذاء بکسر اول و ذال معجمه و الف ممدود بمعنی برابر از کشف و کنز حذاقت بفتح اول و ذال معجمه و قاف بمعنی زیرکی و دانائی از صراح و منتخب و بدال مهمله غلط ست حذر بفتحتین پرهیز کردن و بالفتح اول و کسر ثانی بمعنی خائف و ترسان از منتخب حذار بکسر اول ترسیدن و خوف از لطائف حذور و حذیر ترسناک از لطائف حذف بفتح اول و سکون ثانی انداختن و دور کردن حرفی از کلمه از منتخب حذام بفتح اول و کسر میم نام زنی از عرب از منتخب حذو بالفتح برابر کردن دو چیز را با هم و نام حرکت ما قبل ردف و قید ست از منتخب و کنز و رسائل قوافی حذیفه بضم اول و فتح ثانی و فا نام صحابی که واقف اسرار رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم بود از لطائف ++ **فصل حای مهمله مع رای مهمله** حرا بکسر اول کوهیست بمکه شریفه که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم پیش از نبوت چند روز در غار آن کوه بعبادت مشغول بوده از منتخب و حرا بالفتح بمعنی سزاوار چنانچه حری بروزن فعیل سزاوارست حرب بالفتح کارزار و بفتحتین خشمگین شدن و بی بهرگی از صراح و منتخب حرام بکسر اول جمع

را بمعنی کار زار ست از لطائف و صراح حروب بضمتین جنگ. کار زارها احراقت سوزش و سوختگی مگر در کتب معتبره لغات این لفظ بنظر نیامد حرقت بالضم سوزش
صراح و مدار و منتخب و بکسر حرفت بالکسر کسب و پیشه از منتخب حرکت بفتح اول و ثانی و ثالث نه بسکون ثانی چنانکه مشهور ست لیکن بعضی استادان بسکون ثانی نیز نوشته اند اگرچه
نیست ملا فوقی گوید بیت ز لب خوش حرکت و شیرین ادا بوده * که گر سید ادیری خوشنما بوده بعضی عوام که بتشدید کاف گویند محض غلط ست از چراغ هدایت و کشف و صراح
بهار عجم نوشته که حرکت بفتحات جنبش و این مصدر ثلاثی ست که از هیچ صیغه از باب ثلاثی مجرد مشتق نشده حرکات بفتحات جمع حرکت فارسیان بسکون نیز آرند چنانچه
جانی طغرا آورده است آز بهار عجم حرمت مغز و ارجمند شدن از کنز حریت بالضم و تشدید رای مهمله مکسور و تشدید یای تحتانی آزادگی و آزاد شدن از قید بندگی یعنی بنده
و مملوک کسی نبودن حراثت بکسر اول و حرف چهارم تای مثلثه کشتکاری کردن کشاورزی نمودن حرث بالفتح و ثای مثلثه بمعنی کاشتن و افروختن آتش و جمع
کردن مال و فراخ راندن و لاغر کردن ستور را از بسیاری راندن از منتخب و لطائف حراث بالضم و تشدید رای مهمله و در آخر ثای مثلثه مزارعان یعنی زراعت کنندگان و این
جمع حارث ست که بمعنی زراعت کننده باشد از کشف و خیابان حرج بفتحتین و در آخر جیم عربی بمعنی تنگی و گناه بلفظ مرج که آن نیز بفتحتین ست بمعنی فساد و بر و بلفظ السکون
رای مهمله خوانند از صراح و مدار و منتخب حر بالضم و تشدید را بمعنی مرد آزاد و بنده آزاد شده و بمعنی برگزیده هر چیز و بچه کبوتر و بالفتح و تشدید را بمعنی گرمی و گرم شدن و بمعنی ریگ
سنگلاخ و بالکسر فرج زن از منتخب و لطائف و کنز حرور بالضم گرما و بفتح باد گرم که شب وزد و سموم باد گرم که بروز وزد و بمعنی گرمی آفتاب و آتش از منتخب حروف چشمه دار
آن حرفهای که دائره دارد مثل جیم و سین و شین و صاد و غیره از سراج و نزد فقیر مولف صاد و ضاد و طا و ظا و ها حرف باز گیر حرفیکه بکلام کسی باشد از مصطلحات حر چاپه
ابر تسمی و بمعنی مرد گرم شده از غضب جزآن از منتخب حرف جواهر دار حرف خوب از مصطلحات حرف ورق گیر حرف دراز که تحریر آن ورق را در گیرد از مصطلحات
حرف گیر عیب گیر حرف گلو سوز سخن تند و تلخ از مصطلحات حرز بالکسر پناه گاه و جای استوار و مجازا تعویذ از منتخب و صراح و کشف و لطائف حرس بالفتح نگهبانی کردن و بفتحتین جمع
نگهبان از منتخب و صراح حرض بفتحتین و ضاد معجمه بیماری که از عشق و اندوه باشد و از فساد بدن و مرض که بموت کشد و فساد مذهب و فساد عقل از لطائف حریف هم پیشه و هم کار
و بکسر جا و تشدید را بمعنی تیز فره و گزنده زبان از منتخب و صراح و کنز حرف بالفتح سخن و طرف و کناره و لب شمشیر و عیب و باصطلاح نحویان لفظیکه معنی آن بدون انضمام کلمه دیگر
حاصل نشود و چنانچه در عربی من و عن و در فارسی از و در و بر و تا و بالکسر کسب کردن و بالضم بمعنی حب الرشاد که آنرا بفارسی سپندان و بهندی هالون نامند از کشف و
بحر الجواهر و کنز و مدار و برهان حراق بالضم و تشدید و تخفیف را بمعنی سوخته که از سنگ و چقماق بر آن آتش گیرند و بالفتح و تشدید نیک سخت زننده از منتخب حریق سوزش
و سوخته شده و آتش زبانه کشنده از منتخب و لطائف و صراح حرق بالفتح سوختن و بفتحتین آتش از منتخب و صراح حریف دغل نام داو از کشتی حرم بفتحتین احاطه گرداگرد خانه
کعبه است که مردم و دیگر حیوانات را در آن قتل کردن حرام ست و فارسیان بمعنی اندرون سرای امیران و اشراف و بمعنی منکوحه و بمعنی کنیزی که با او وطی کرده شود نیز استعمال کنند
از منتخب و لطائف و کشف و مدار و بهار عجم حرام بالفتح منع کردن منع کنند و ناروا و ناشایسته حریم احاطه گرداگرد خانه حرف کم حرف سهلی که بتحقیر مخاطب باشد حروف معجم بضم
و سکون عین مهمله و فتح جیم بمعنی حروف منقوطه و گاهی مطلق حروف تهجی مراد باشد از بهار عجم حرمین بفتحتین عبارت از کعبه که در مکه معظمه واقعست و روضه آنحضرت که
صلی الله علیه و آله و سلم که در مدینه منوره موجود ست و باطلاق جزو کل بمعنی مکه معظمه و مدینه منوره می آید حرمان بالکسر نا امیدی از منتخب و در رکن بی نصیبی حران بالفتح و راء
مشدد ثانی مردانه و نام شهری بشام که مولد زرتشت بود از منتخب و مؤید حرامیان دزدان و رهزنان حرف در کار کسی کردن بر قول و ایراد گرفتن از مصطلحات حرون
بفتح اول و ضم ثانی ستور سرکش از مدار و لطائف و کشف و سرکردی حرفت زدن سخن گفتن حربه بالفتح کارد و آلت جنگ و چوب دستی و نیزه کوتاه از منتخب و لطائف حربه بالکسر جمع
حره بالضم و تشدید زن آزاد که کنیز کسی نباشد و بالفتح سنگستان از لطائف حراقه بالفتح و تشدید نای کشتی نفط انداز و بالضم و تخفیف خشتو چقماق و شعله از لطائف و صراح و منتخب و در کنز
حراقه بالضم و تشدید بمعنی کشتی دریا حرام توشه حرام خوار و نمک حرام حراره بفتح اول بمعنی رقص کردن و تاب دادن و فرار از آتش و آواز یکه از چند ساز و چند حلق یکبار بر آید
عمو عام مرد از لطائف و منتخب حرمگاه محل سرا و بمعنی منکوحه حلیله نیز آرند تسمیة الحال باسم المحل فارسیان بر بعض الفاظ بلا وصف معنی ظرفیت لفظ گاه و خانه زیاده کنند

چنانکه حرمگاه وکتب خانه ومنزل کاره بزمگاه حرم سرا از مصطلحات حرز یمانی ادعیه ایست که رسول صلی الله علیه وآله وسلم حضرت علی کرم الله وجهه را بوقت سفر یمن تلقین
وتعلیم نموده بود حرامی دزد وسارق وره زن حرکت مذبوحی کنایه از حرکت اندک وبیفائده حرکات نفسانی حرکاتیست که موجب تحریک روح باشد مثل
غضب ولذت وفرح وخوف وبیقراری دل وحزن وغم وخجالت وتصورات وتفکرات حرارت غریزی بفتح غین معجمه وراء مهمله مکسور وتحتانی وزای معجمه یعنی گرمی طبیعی گرمی خلقی که
از حرارت اصلی روح در بدن باشد وآن بخاریست لطیف که صعود میکند از جوف قلب وساری میگردد در عروق واعضا حرارت غریبی بفتح غین معجمه وکسر راء مهمله وتحتانی وبای
موحده گرمی غیر طبیعی که خلقی واصلی نباشد چنانچه گرمی که از ملاقات آفتاب بمزاج درآید وگرمی دوا وگرمی تعفن که در بدن واقع شود وگرمی که از حرکت پیدا شود حری
بفتح اول وکسر راء وتشدید یا بمعنی سزاوار ولائق از منتخب وکنز ولطائف وشرح نصاب حرف حکیمی سخن سخت وناهموار حرف قالبی آنچه از کسی بشنوند وبگویند بی فهم معنی
ومضمون از مصطلحات فصل حای مهمله مع زای معجمه حزب بالکسر ودر آخر بای موحده بمعنی گروه مردم از منتخب ولطائف حزر بفتح اول وسکون ثانی اندازه کردن غله را در کشت ومیوه
بر درختان از صراح حزار بحای مهمله مفتوح ودو رای معجمتین سوس سرکه هندیه بهیا گویند از حدود الامراض حزم بالفتح استواری وهوشیاری از کشف وصراح ومنتخب ولطائف در اصل
بستن ومجازاً بمعنی استواری وآگاهی بعض محققین چنین نوشته اند که حزم اندیشه کردن در عاقبت وانجام امر موهوم واحتراز نمودن بقدر امکان از خلل وزلل آن حزام
بالکسر اول تنگ ستور وروست بند طفل بگهواره از منتخب حزیران بفتح اول ویای معروف ماه نهم از سال رومیان وآن مطابق ماه خرداد باشد وباندک تفاوت مطابق اساڑه
است حزین بفتح اول وکسر رای معجمه اندوهگین وغمگین لنسموید کشف حزن بالضم وسکون ثانی وبفتحتین نیز بمعنی اندوه وبفتح اول وکسر ثانی غمگین از کشف ومنتخب ولطائف حزمه بالضم
کاغذ ودسته خوشه گندم وبهندی آنرا گڈی گویند بتشدید دال هندی از شرح نصاب ومنتخب حزب الله بالکسر عبارت از گروه صلحا فصل حای مهمله مع سین
مهمله حسنی بضم اول وسکون ثانی وفتح نون نیکوتر واین مؤنث احسن است حسنا بفتح اول وسکون ثانی ونون والف ممدوده زن جمیله حسن المآب خوبی جای بازگشت
ونیکو بازگشت وقرب الهی حسن طلب طلب کردن چیزی را از کسی بکنایات واشارات پاکیزه بطوریکه قبح سوال ظاهر نشود چنانچه شنودن خبر کسی اینست بالکسر حسب
بفتحتین اندازه وشمار چیزی وشرف وبزرگی از مال وجاه ودین وبمعنی موافق واین گاهی بلفظ نسب مستعمل میشود وبفتح اول وسکون ثانی شمردن وموافق ومانند و
مثل وبسنده شدن مقدار چیزی وکافی بودن بس کننده مرا از منتخب وبهار عجم وکنز ولطائف حسیب بکسر ثانی ویای مجهول وبای موحده اماله حساب بفتح اول وکسر سین ویای
معروف بزرگوار وکافی وبمعنی حساب کننده حسنات بفتحتین نکوئیها جمع حسنه از سوید وکشف ومدار حسن سباح نام ولی الله حسن صباح نام بادشاهی که خلیفه
بر فطرت بود که بلباس فقر از مصر آمده بود قلعه الموت تصرف در آورده ودر مصطلحات نوشته که حسن صباح نام مزوریست که تفصیل مکاری او در کتب تواریخ مفصلاً
ودر تذکره دولت شاهی مجملاً مسطور است حسد بفتحتین زوال نعمت کسی خواستن بلفظ بردن وکردن وداشتن مستعمل از بهار عجم حسن مقید حسن مخلوقات است که گاهی معدوم و
گاهی پیدا میشود وحد ونهایتی دارد بخلاف حسن مطلق که آن نامحصور است حساد بالضم وتشدید سین مهمله بمعنی حاسدان جمع حاسد است حسود بفتح اول وضم ثانی
بدخواه وبسیار حسد کننده از منتخب ومدار بفتحتین جمع حاسد هم مصدر است بمعنی بدخواستن وبضم اول وثانی که بمعنی حاسد شهرت دارد غلط است از خیابان حسو بفتحتین
مانده شدن وفرو ماندن بینائی از دیدن ومانده از منتخب وصراح حسیر مانده ورنجه شده از لطائف حسن گلوسوز بمعنی حسن صبیح چه گلوسوز کنایه از چیزیکه بسیار شیرین باشد چرا که
او لطافت شیرینی گلو را میسوزد پس معنی گلوسوز حسن شیرین باشد وشیرین مقابل نمکین است چون حسن سیاه را حسن ملیح ونمکین گویند لهذا بمقابل آن حسن صبیح یعنی حسن سفید را
حسن گلوسوز گفتند یعنی حسن شیرین ودر چهار شربت حسن گلوسوز را حسن دلچسپ ومطبوع نوشته حسیس بهر دو سین مهمله بر وزن فعیل بمعنی آواز نرم وبانگ آتش از لطائف حسان بالفتح
وتشدید ثانی نیک ونیکو از منتخب حس بالکسر وسین مهمله مشدد بمعنی دریافتن یکی از حواس خمسه از کشف حسن مطلع بیت دوم از غزل وقصیده که بعد مطلع باشد مطلع را حسن
مطلع بنابر آن نامند که عدم تنزل اشعار دارد حسوک بفتح اول وضم ثانی بمعنی خار دار ومجازاً بمعنی زشت وشریر است از لطائف حس مشترک بالکسر قوتیست که آن قبول میکند جمیع
صور محسوسات را اگر مرتسم منتقش میشوند در حواس خمسه ظاهره پس حس مشترک بمنزله حوض است وپنج حواس ظاهری مثال پنج نهر که آب بحوض سیر ساخته ومحل آن رجوع پیشانی است

حسک بفتحتین معرب خسک که بجای معجمه باشد و آن تحجیت ندارد که بعد ازابکار آید بجای آنرا اگوکهرو گویند و هم بمعنی خارهای آهنی که بصورت خسک سازند و در میدان جنگ گذرگاه
فوج دشمن باشد اندازند تا اسپ و پیاده دشمن فگار گردد از رساله معربات و بحر الجواهر موید فضلا و برهان حسن ابدال بفتحتین و سین مهمله و نون و فتح الف نام بزرگی و نام شهری
که در آن مزار آن بزرگ واقعست حسن التعلیل آنچه شاعر یا منشی اثبات کند صفت چیزی را و ادعا کند برای ثبوت آن صفت سببی و علتی مناسب اگرچه در حقیقت سبب و علت
آن نباشد مثال آن در فارسی میر خسرو فرماید بیت لاله که دل گره شد ش دود از آه منست حسرت آلود حسام بضم اول بمعنی شمشیر از موید و کشف و صراح و منتخب
شرح نصاب حسم بالفتح بریدن و قطع کردن از منتخب حسان عجم بفتح اول و تشدید ثانی لقب خاقانی چرا که چنانکه حسان بن ثابت مدایح رسول صلعم بیان کرده همچنین خاقانی نیز اکثر
مدح و نعت آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم کرده است لهذا باین لقب مشرف شد حسن بفتحتین خوب و نیکو و بالضم نیکوئی و خوبی و محاسن جمع آن حسن الانسان کنایه از
تناسب اعضاست یا خوشنمائی رنگ استعمال این لفظ بر چند جاست چنانچه حسن بهار و حسن گلستان و حسن معاش و حسن معاد و حسن سلوک و حسن قبول و حسن خدمت و حسن سعی و حسن
ظن و حسن تدبیر و امثال آن تمام از بهار عجم حسین بضم اول و فتح ثانی تصغیر حسن است حسن بن ... لفظ بفتحتین بمعنی بسیار نیک چرا که حسن بمعنی نیکست و بن ... تابع
اوست و لفظ بن علیحده معنی ندارد حسّان بالفتح و تشدید سین بمعنی بسیار خوب و نام شاعر مداح رسول صلی الله علیه و آله و سلم که او را حسان بن ثابت انصاری گویند و بکسر
تخفیف بمعنی خوبان از منتخب حسبان بالضم شمار کردن و اندازه کردن و شمارها واحد و جمع هر دو آمده و بمعنی عذاب و بالکسر پنداشتن از صراح حساب نگرفتن معتبر ندانستن
و توجه نکردن از بهار عجم حساب از کسی ... برداشتن و نگرفتن ... از مصطلحات حسبو بفتح اول و ضم ثانی آنچه شوربا و جز آن اندک اندک نوشند از منتخب حسا
مشو ... و معنی گفته که حسنا تخلص شاعریست والله اعلم بالصواب حسنه بفتحتین نیکوی و نیک از منتخب حسب الفرموده غلطست چرا که الف لام بر کلمه فارسی نیارند حسب الامر ...
حسن تر بکسر ... بمعنی سبزه گلگون ... از بهار عجم و در چهار شربت ... بمعنی ... و در شرح الشعرا المعنی حسن ...
تمکین حسنی بالکسر ... و تشدید سین مکسور منسوب ... از خواص ... ظاهری حسینی بضم اول و فتح ثانی نام مقام ... از کشف ... آخر شب ... حسبی و کفی بس ...
بفتح کاف و فتح فا صیغه ماضیست در اصل ... حذف کردند حسینی بفتحتین منسوب بامام حسن علیه السلام از لب اللباب فصل حای مهمله مع شین
معجمه حشا بالفتح آنچه در شکم و سینه باشد از دل و جگر و سپرز و گرده و بمعنی دل اکثر مستعمل میشود از منتخب و شرح نصاب و لطائف حشمت بالکسر بمعنی دبدبه و بزرگی و بفتح حا
از مزیل و شمسی و منتخب و صراح بالکسر بمعنی غضب و شرم و بفتحتین خدمتگاران و تابعان و سکون شین ... بمعنی آمده حشرات بفتحتین جمع حشره که آن بفتحتین است
بمعنی جانوران ریزه و جانوران که در زمین سوراخ کرده خانه سازند لهذا بسوی زمین اضافت کرده حشرات الارض گویند از کشف و صراح ... مار و موش حشر بالفتح برانگیختن
و جمع کردن و بمعنی قیامت و بفتحتین بمعنی گروه و انبوه از مدار و کشف و بهار عجم حشیش بفتح ... بمعنی گیاه خشک از کشف و کنز حشایش گیاهای
خشک حشم بفتحتین چاکران و خدمتگاران که برای او غضب ... بدیگران از منتخب و کشف و صراح و کنز حشو بفتح اول و سکون ثانی بمعنی آگندن و آنچه ... در لحاف ...
و غیره پر کنند و کلام زائد که ... مطلب ... واقع شود و بمعنی شتران خرد از منتخب و شرح نصاب بمعنی شتر جوان حشفه بفتحتین فا که حرف ثالث است نیز مفتوح بمعنی سر ذکر
از بحر الجواهر و کنز حشاشه بضم اول و شین معجمه اندک جان که در مریض و مجروح ماند و آن را رمق نیز گویند از منتخب و شرح نصاب فصل حای مهمله مع صاد مهمله
حصا بالفتح سنگریزه ها و این جمع حصیات است بحذف تا از لطائف و منتخب و کنز و در صراح سنگریزه حصبا بالفتح و حرف سوم بای وحده بمعنی سنگریزه از منتخب و کشف
حصب بفتحتین هیزم و هر چه بدان آتش افروخته شود از منتخب و صراح حصات بالفتح سنگریزه واحد و حصا بحذف تا جمع آن حصافت بالفتح و حرف چهارم
فا بمعنی استواری عقل و مطلق استواری و خشکی و تنگی از منتخب و صراح و کنز حصانت بکسر اول استواری و بالفتح پرهیزگاری ... بکسر اول و صاد معجمه بمعنی ...
کردن و بچه غیره شیر دادن از لطائف و کنز و منتخب حصد بالفتح و بفتحتین و در آخر دال مهمله درودن زراعت و گیاه خشک استوار کردن از منتخب و غیره حصاد بالفتح
و در آخر دال مهمله درودن ... و غیره از منتخب حصار بکسر اول بمعنی قلعه و احاطه و نام شعبه از موسیقی از منتخب و بهار و صراح حصر بالفتح گرد گرفتن چیزی را و احاطه کردن از منتخب

حصور بالفتح مردیکه باوجود مردی بزنان میل نکند از منتخب حصیر بوزن قصیر بمعنی بوریای خرما از کشف و سرای حصص بکسر اول و فتح ثانی و در آخر صاد مهمله جمع حصه بمعنی
دو دیدن کم مو شدن سر از لطائف حصحص الحق بفتح هر دو حای مهمله و سکون صاد مهمله اول و فتح صاد مهمله ثانی صیغه ماضی از باب رباعی مضاعف بمعنی ظاهر شد حق حصرم بفتح
اول و سوم غوره انگور از منتخب حصن بالکسر جای پناه و قلعه و بالضم عفت زن از منتخب حصون بضمتین قلعها بالفتح اول و ضم ثانی مرد پرهیزگار از لطائف حصین
بالفتح بوزن متین بمعنی محکم و استوار از کشف و کنز و منتخب و در شرح نصاب بمعنی زن نیک حصان بکسر اسپ نر نیکو که نسل آن نگاه داشته شود از منتخب و کنز حصینه
مگینه بمعنی استوار و محکم حصبه بالفتح و بالضم و بفتحتین انها سرخ و باریک سوزنده که بر بدن پدید آیند بفارسی سرخچه گویند از منتخب فصل حای مهمله مع ضاد
معجمه حضرت بالفتح نزدیکی و حضور و درگاه از منتخب و بهار عجم و صراح و بمعنی حاضر شدن و کلمه تعظیم برای اسامی بزرگان شارح فاضل نوشته که حضرت بمعنی حضور
و در عرف کلمه تعظیم شده که برهمان شخص اطلاق کنند از غایت شهرت بر سامعه گرانی ندارد و شارح نوشته که حضرت کلمه ایست مشعر عظمت مسمی که بیش از ابهام
ابرار آرند لوطیان عموماً استعمال کرده با اسمای الهی هم استعمال کنند حضرات جمع حضرت کنایه از بزرگان و مخدومان چرا که لفظ حضرت درین زمان برای تعظیم
مستعمل میشود حضر بفتحتین بمعنی حضور که ضد سفر باشد یعنی خانه باشی و بشهر آمدن از صحرا و مخفف حضرموت که ملکی هست از ولایت یمن از شرح خاقانی و لفظ حضار
بالضم و تشدید ثانی بمعنی حاضران جمع حاضر ست حضور بضمتین مصدر ست بمعنی حاضر شدن نقیض غیبت و در عرف کلمه تعظیم ست بلکه برای مخدومان اطلاق
کنند بلفظ غیبت از صراح حضاجر بفتح اول و کسر جیم بمعنی گفتار که جانوری درنده ست که بهندی هنڈار گویند بالضم و لفظ حضاجر غیر منصرف ست بقاعده نحو تنوین
تنوین جر نمی آید چرا که منقول ست از صیغه منتهی الجموع چه در اصل حضاجر جمع حضجر ست که بکسر اول و فتح ثانی باشد و حضجر بمعنی بزرگ شکم ست چون گفتار بسیار بزرگ شکم
میباشد لهذا بر احد اطلاق جمع کردند تا دلالت کند بر کمال بزرگ شکمی و منصرف آنرا گویند که بر تنوین جر آید و غیر منصرف باصطلاح نحویان آنست که بشرط بودن دو سبب یا یک
سبب که قائم مقام دو سبب باشد از اسباب تسعه منع صرف بر تنوین جر نیاید و در حالت رفعی بر حرف آخرش ضمه آید و در حالت نصبی و جری فتح و اسباب منع صرف در کتب نحوی بتفصیل
مسطور ست حضضن بضمتین و بر دو ضاد معجمه دوائیست که آنرا بهندی رسوت گویند از بحر الجواهر و مدار و منتخب حضّ بالفتح و تشدید ضاد معجمه بمعنی تازه از شرح نصاب حضحض
پستی و نشیب از منتخب و دیگر کتب فصل حای مهمله مع طای مهمله حطب بفتحتین چوب هیزم از منتخب حطبوق بمعنی تنها و باره نوشته اند شاید که دیده باشند حطیم بوزن نسیم بمعنی شکسته
کعبه یا بین رکن و زمزم و دیوار میزاب نه کعبه بجانب مغرب که در انجا ناودان کعبه است از منتخب و لطائف حطام بالضم اول بر وزن غلام بمعنی خرد شکسته شده و بمعنی ریزه
گیاه خشک و ریزه هر چیز و کنایه از اندک مال دنیا از منتخب و بحر الجواهر و کنز و کشف و لطائف و در خیابان نوشته که حطام ریزه گاه و مراد از آن مال دنیاست چه مال دنیا
بمقابله درجات اخروی یا بعوض انسان که اشرف المخلوقات ست حکم ریزه گاه دارد و بمقابله حرمتها علمه کسانیکه بتشدید طا خوانند خطاست حطمه بضم اول و فتح ثانی
آتش قوی و نام دوزخ از منتخب فصل حای مهمله مع ظای معجمه حظائر جمع حظیره حظ بالفتح و تشدید طای معجمه بمعنی بهره و نصیب از منتخب و صراح و کشف و در بهار عجم نوشته که
فارسیان بمعنی خوشی و خرمی استعمال کنند حظیره احاطه که از چوب و نی برای حیوانات سازند و بمعنی احاطه قبرستان گنبد قبر مستعمل از منتخب و مؤید حظی بفتح اول و کسر ظای
معجمه و تشدید تحتانی بمعنی صاحب منزلت و نام اسپ رستم که در نصاب بضرورت نظم بجای فتح واقع شده از شرح نصاب فصل حای مهمله مع فا حفظ
کسی را در عقب او بخوبی و نیکی یاد داشتن حفادت بالفتح و الکسر حرف چهارم دال مهمله حال پرسیدن و شادی آشکارا کردن و مهربانی نمودن از منتخب
وغیره حفد بالفتح خدمت شتابیدن و بالضم اول و کسر فا و فتح دال مهمله صیغه ماضی مجهول بمعنی خدمت کرده شده حفیر گور کنده شده از منتخب
حفر بالفتح زمین کندن از منتخب حفص بالفتح و صاد مهمله جمع کردن و آرمیدن و بچه شیر درنده و نام امام قراءت که قراءت او سه راه تمام دارد
و این شاگرد عاصم کوفی ست و ابوحفص کنیت حضرت عمر رضی الله عنه از منتخب حفاظ بکسر اول و در آخر ظای معجمه عار و حمیت و مروت و نگهبانی
و مواظبت کردن و پرهیزگاری از منتخب و بهار عجم و بالضم و تشدید فا بمعنی حافظان از لطائف حف بالفتح و تشدید گرد چیزی شدن

و پیراستن ریش و برودت و خدمت و مهربانی کردن و آواز کردن بال مرغ در پریدن از لطائف و منتخب **حفصه** بفتح اول و سکون فا و صاد مهمله نام دختر حضرت عمر رضی الله عنه
که در نکاح حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم بود **حفره** بالضم سوراخ و مغاک از قاموس **حفله** بالفتح انبوهی و بسیاری **حفی** مهربان **فصل حای مهمله مع قاف**+
حقب بالضم و بفتحتین هشتاد سال و بضمتین روزگار و بفتحتین تنگ پالان شتر از منتخب و لطائف **حقارت** بفتح خوار کردن از صراح و منتخب و کشف و خیابان و بکسر اول که شهرت دارد در اصل
ست **حقد** بالکسر بمعنی کینه و عناد از منتخب و کشف **حقه** باز بمعنی بازیگر و حقه ظرفی باشد باسرپوش که اندرون آن چند طبقه باشد و در میان هر لحظه چیز دیگر نماید
و حقه باز مجازاً بمعنی عیار و مکار از برهان و مصطلحات **حقیق** ثابت و سزاوار و لائق از منتخب **حق** بالفتح و تشدید ثابت و سزاوار و واجب و بمعنی راستی و درست
و درست و یکی از نامهای او سبحانه تعالی از منتخب و در محاورهٔ فارسیان بمعنی مردن نیز آمده و در استعمال فارسی بمعنی مذکور بتخفیف اکثر آمده از مصطلحات و بالضم
و تشدید چاپک و گوی که در بندگاه استخوان باشد **حقن** بالفتح باز داشتن و بند کردن چیز را از خروج از کنز **حقبه** بالضم و حرف سوم بای موحده بمعنی مدت
هشتاد سال از منتخب **حقه** بالضم و تشدید قاف ظرفی باشد از چوب که در ان مروارید و جواهرات و معاجین و عطر و غیره نهند و بالکسر و تشدید شتر بچه سه ساله که پا در چهارم
گذاشته باشد از منتخب و در بهار عجم و مصطلحات نوشته که حقه مرادف قطی چنانچه حقهٔ لعل و حقهٔ جواهر و حقهٔ معجون و در هندوستان قلیان را نیز گویند لیکن در کلام شعرای ایران و
توران بدین معنی دیده نشده مگر میر افضل ثابت شیرازی در شعر خود آورده اند ثابت گوید بیت کشیدی حقه و در آتش غم سوختی ما را + مبادا از آتش دودش شود نو خط رخ صافت+
ظاهراً در محاورهٔ هندی بسته باشد **فصل حای مهمله مع کاف عربی**+ **حکمت** دانائی و درست کردار و نام علمیست که در ان بحث کرده شود باحوال اشیای موجودات
خارجیه چنانکه هست در نفس الامر بقدر طاقت بشری و آن بر سه گونه است طبیعی و ریاضی و الهی طبیعی علمیست که بحث کرده شود در ان از اموری که در تعقل و وجود خارجی محتاج باشد بسوی ماده
چنانچه آب و هوا و دیگر اجسام بسیطه و مرکبه و ریاضی علمیست که بحث کرده شود در ان از اموری که فقط در وجود خارجی محتاج بسوی ماده باشد چنانچه مقدار و عدد خاص که موجود
در ماده یافته است نه مطلق عدد زیرا که بعضی از مطلق عدد موجود در خارج بدون ماده است چنانچه در عقول عشره و الهی علمیست که بحث کرده شود در ان از اموری که بوجود خارجی و تعقل هر دو
محتاج نباشد بسوی ماده چنانچه باری تعالی و عقول و باید دانست که بعضی محققان چنین تفصیل کرده اند که حکمت دانستن چیزها باشد چنانکه هست و قیام نمودن بکارها چنانکه باید پس حکمت منقسم
میشود بدو قسم یکی علمی و دیگری عملی علمی تصور حقائق موجودات بود و این را حکمت نظری نیز گویند و عملی ممارست حرکات و مزاولت صناعات باشد و این را حکمت عملی خوانند حکمت نظری
سه قسمت اول علم ما بعد الطبیعت دوم علم ریاضی سوم علم طبیعی اما اصول علم ما بعد الطبیعت و باشد یکی علم الهی دوم علم فلسفه اولی و فروع آن چند نوعست چون معرفت نبوت و بحث امامت
و احوال معاد اما اصول ریاضی چهار است علم هندسه و علم عدد و علم موسیقی و فروع آن علم مناظره و مرایا و علم جر اثقال اما اصول علم طبیعی هشت صفت باشد اول اسماع طبیعی ثانیاً اسماع عالم
ثالثاً علم کون و فساد رابعاً آثار علوی خامساً علم معادن سادساً علم نبات سابعاً علم حیوانات ثامناً علم نفس و فروع آن علم طب و علم احکام نجوم و علم فلاحت و غیر آن باشد اما علم منطق
غیر ازین علوم است و آن آلت است برای تعلیم علوم هر چند از علوم حکماست که ارسطو آنرا وضع کرده لیکن داخل هیچ یکی ازین علوم نیست مگر در تحت حکمت نظری داخل است و حکمت
عملی سه قسمت اول تهذیب الاخلاق دوم تدبیر منازل سوم سیاست مدن **حکم انداز** تیر انداز کامل که هرگز نشانه را خطا نکند از سر و رحی **حک** بالفتح و تشدید تراشیدن و دور کردن
و سودن چیزی را بچیزی از کنز **حکاک** بالفتح و تشدید ثانی حک کننده و بمعنی نگینه ساز و مهر کن و نام دردیست که از خاریدن اعضا سوزش بهم رسد از شرح نصاب **حکم**
بالضم فرمان دادن و دانستن و باصطلاح منطقیین مراد از اثبات کردن امری که قائل را سکوت بران صحیح باشد و بالفتح باز داشتن و لگام در دهن اسپ کردن و بفتحتین میانجی
کننده و داور و تمیز کننده نیک را از بد و نام شخصیست و بکسر اول و فتح ثانی بمعنی حکمتها و بصورت جمع حکمت است از منتخب **حکام** بالضم و تشدید کاف بمعنی حاکمان و این
جمع حاکم است **حکیم** دانا و درست کار و خداوند جمیع علوم حکمت و اقسام علوم حکمت در بیان لفظ حکمت مذکور شد **حکمة العین** نام کتابی که در علم حکمت مثل هدایه
و صدر است **حکه** بالکسر و تشدید کاف خارش که گاه گاه بر بعضی اندامها پیدا میشود و آن خارش که مرض باشد از شرح نصاب **حکمت یمانیه** شریعت محمدی صلی الله علیه
و علی آله و سلم چه اهل عراق و فارس یکه از متعلقات ملک یمن شمارند **حکمت مدنی** قوانین انتظام شهر و بمعنی شریعت است که ظهور آن از مدینه است **حکمت عملی** دانستن

انتظام احوال معاش و معاد بوجه کامل در افراد آن سه است تهذیب الاخلاق و تدبیر منازل و سیاست مدن **حکم ریاضی** یکی از اقسام حکم بادشاهیست و آن از حکم دفتری معتبر باشد
از مصطلحات **فصل حای مهمله مع لام** **حلفا** بالفتح و فا گیاهیست که آنرا درخ گویند و دوخ نیز نامند که از ان بوریا بافند از شرح نصاب و کنز و بضم اول و فتح لام سوگند
خورندگان و این جمع حلیف ست **حلوا** بفتح اول و سکون لام مؤنث احلی بمعنی هر چیز شیرین **حلیب** شیر تازه دخام از کنز **حلب** بالفتح و بفتحتین شیر دوشیدن
و بفتحتین نام شهریست در شام از منتخب لطائف **حلت** بکسر حا و تشدید لام مفتوح و تای فوقانی بمعنی حلال شدن و گشادگی **حلاوت** شیرینی **حلتیت** بکسر اول و سکون
لام و کسر تای فوقانی و سکون تحتانی و بعد آن تای فوقانی انگوزه از شرح نصاب **حلاج** بالفتح و تشدید لام و جیم بمعنی کسیکه پنبه را از پنبه دانه جدا کند و لقب حسین بن منصور
که انا الحق گفته بود چرا که روزی پنبه را حلاجی باندک دیر بکرامت خود از پنبه دانه جدا کرده بود که حلاج از ان متحیر ماند **حل و عقد** گشادن و بستن **حلوا بید** و کنایه از میوه‌های
شیرین چرا که از گرمی آفتاب پخته میشوند و دو این آتش بان نمیرسد بخلاف حلوای معروف و مصنوعی **حلوای شهید** نوعی از حلوا **حلس** بالکسر پلاس و گلیم سطبر و بالفتح و تشدید
لام مکسور یعنی دلیر و شجاع از منتخب شرح نصاب **حلقه بگوش** کنایه از غلام و فرمانبردار چه در ولایت معمول است که بگوش غلام حلقه می اندازند از طلا یا نقره از سراج
حلاف بالفتح و تشدید لام بسیار سوگند خوار از لطائف **حلف** بالفتح و بالکسر بمعنی سوگند خوردن و بفتحتین گیاهیکه آنرا درخ گویند و دوخ نیز نامند از منتخب و کنز **حلق** بالفتح گلو و نای
و موی تراشیدن از کنز **حلاق** بالفتح و تشدید لام بمعنی موتراش یعنی استره و بمعنی حجام عرفی **حالک** بفتحتین سیاه سخت از منتخب در لطائف بالضم حالک سخت سیاه **حلاحل** بضم حای اول و
کسر حای مهمله ثانی بمعنی مهتر و سید قوم یعنی سردار قوم از منتخب و **حل** بالکسر و تشدید لام روا شدن و از احرام بیرون آمدن و بالفتح و تشدید لام بمعنی گشادن و فرود آمدن و حلال
شدن و بمعنی روغن کنجد از منتخب و صراح **حلل** بضم اول و فتح ثانی جمع حله که بمعنی جامه باشد از منتخب **حلال** بالفتح و تشدید لام اول بسیار گشاینده گره و فروشنده
روغن کنجد از منتخب **حلول** بضمتین فرود آمدن از منتخب و کشف و باصطلاح حکمت اختصاص چیزی بچیزی بحیثیتی باشد که اشارت یکی عین اشارت بدیگر باشد چنانچه
سواد بچشم و حلول دو قسمت سریانی و طریانی حلول سریانی آن بود که اجزای حال را اجزای محل درآید و حلول طریانی آن بود که اجزای حال در اجزای محل در نیاید بلکه مجموع در مجموع
باشد و آنچه حلول کند آنرا حال گویند و آنچه دران حلول کند آنرا محل نامند **حلم** بالکسر آهستگی نمودن در عقوبت کسی و بالضم و بضمتین خواب دیدن بالغ و آنچه در خواب دیده شود از
منتخب **حلام** بالضم و تشدید لام بچهٔ بز و گوسپند و بره و آنچه در مردم بلفظ حلوان برای بچهٔ گوسپند مشهور شده غلط است از منتخب و مؤید و بحر الجواهر و مدار و کشف **حلیم**
بردبار و در استعمال فارسیان نام آشی ست معروف از بهار عجم **حلاجی کردن** حرف سخت تصریح یا بکنایه گفتن کسی را از مصطلحات و چراغ هدایت **حلالی خواستن**
چون کسی مشرف بمرگ شود استغفار حقوق از دیگران و بحل خواستن از یاران از مصطلحات **حلان** بالضم و تشدید لام بچهٔ بز و گوسپند و آنچه در عرف لفظ حلوان برای
بچهٔ گوسپند مشهور ست غلط از منتخب و مؤید **حلقه بر در زدن** کنایه از تفتیش حال و طلب صاحب خانه **حلو** بضم اول و سکون لام شیرین از کنز **حلیله** بیای معروف
زن منکوحه **حلفه** بالفتح و فا یکبار قسم خوردن از شرح نصاب **حلبه** بالضم و حرف سوم بای موحده تخمیست زرد رنگ که تره و آن میخورند بهندی میتهی گویند از منتخب و غیر آن
حلمه بفتحتین سر پستان از منتخب **حلیه** بالکسر و بالضم بمعنی زیور و بالکسر بمعنی خلعت و صورت و خلقت و آرایش و صفت چیزی از منتخب و لطائف و کشف و صراح و مؤید **حله** بالضم و تشدید لام بمعنی
برد یمنی و جامه از ازار و ردا از منتخب و صراح و لطائف و سروری و بالفتح و تشدید لام نام شهری و قبیله و نام موضعی بشام و محله و بالکسر نام منزل در راه مکه و بمعنی مقام و منزل و مجلس از منتخب و لطائف
حلقه دائره مردم که عبارت از مجلس ست **حلیمه** نام دایهٔ رسول صلی الله علیه و آله وسلم **حلی** بضم اول و کسر لام و تشدید یا بمعنی زیورها که از سیم و زر باشد و این جمع حلیه است که بالکسر باشد
و در فارسی بتخفیف یا نیز مستعمل میشود از منتخب **حلوای مغزی** نوعی از حلوا که بغایت سفید باشد و دران مغز پسته و بادام بسیار آمیزند و بر صابونی بندند **حلوای مقراضی** نوعی از حلوا که
میوه‌جات بغایت باریک تراشیده دران مخلوط نمایند **حلوای تمین** نوعی از شیرینی **حلقچی** بفتحتین حلیبی که شیرینی معروفست از برهان **فصل حای مهمله مع میم** **حمرا**
بالفتح سال سخت و زن سرخ رنگ هر شی مؤنث که سرخ رنگ باشد از منتخب **حمیرا** بضم اول و فتح ثانی تصغیر حمرا و لقب حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها
از منتخب و لطائف **حمیقا** بضم حا و فتح میم و تحتانی و قاف زن کوچک که احمق باشد **حما** بفتحتین گل سیاه ولای از منتخب **حمی** بکسر اول و فتح میم و در آخر

الف بصورت یا بمعنی سبزوزاریکه برای چرانیدن ستوران نگاه داشته باشند و بضم اول و تشدید میم مفتوح بمعنی تب گرم از منتخب و کنز **حموضت** بضمتین و ضاد معجمه مفتوح ترشی از کشف و منتخب و کنز و صراح **حماقت** بالفتح بیعقلی از منتخب و کشف **حمرت** بالضم سرخی و بمعنی سپیدی نیز آمده از منتخب **حماست** بالفتح دلیری از منتخب **حمت** بضم اول و تشدید میم گرمای سخت و سیاهی از منتخب **حمایت** بالکسر نگهبانی **حمیت** بالفتح اول و کسر ثانی و تشدید تحتانی بمعنی غیرت و ننگ بکسر اول و سکون میم و فتح تحتانی پرهیز نمودن و حفاظت و نگاه داشتن از منتخب و صراح و کنز **حمات** بالفتح اول گل و لای سیاه در اصل حماء بود همزه را بتاء تانیث بدل کردند و بضم اول و تخفیف میم حمایت کنندگان بامعنی جمع حامی ست و در رسم الخط عربی تا را این لفظ گرد می نویسند بهر دو معنی مذکور از شروح نصاب و صراح و کنز **حمد** ستودن و ستایش از منتخب و باصطلاح خاص بیان کبریا و جلال و عظمت حق سبحانه تعالی را گویند و بعضی از محققین چنین نوشته اند که حمد در لغت ثنا کردن ست بزبان بر خوبی اختیاری کسی برای تعظیم وی چنانچه گوئی زید خوش نویس ست و کتاب خوب می خواند و در اصطلاح فعلی که آگاهی دهد از تعظیم منعم خواه بزبان باشد خواه بدل خواه بدست و مدح آنست که ثنا بزبان باشد بر خوبیهای کسی که آن خوبی باختیار او نباشد چنانچه گوئی زید بکمال حسین ست و نهایت فهیم ست و نزد بعضی حمد و مدح مترادف اند در اختیاری و غیر اختیاری شرط نیست **حمائد** بالفتح اول و کسر همزه خوبیها و خصلتهای ستوده **حمیر** بکسر اول و سکون میم و فتح تحتانی قبیله ایست از قبائل بنی سبا و ضحاک بادشاه از ان قبیله بوده است و موضعیست در بیابان عرب که گرگ آنجا بغایت درنده و خونریز باشد و بفتح اول و کسر میم جمع حمارست بمعنی خران از منتخب و شرح دیوان خاقانی و شروح نصاب **حمص** بالکسر و تشدید میم مکسوره و صاد مهمله بمعنی نخود و بضم اول و تشدید میم مفتوحه نیز آمده از منتخب و شروح نصاب **حماض** بالضم و تشدید میم و ضاد معجمه تره ایست ترش مزه که آنرا بفارسی ترشه گویند از شروح نصاب و منتخب **حمق** بالضم و بضمتین نادانی و بیعقلی از منتخب و بحر الجواهر و کشف **حمال** بالفتح و تشدید میم بسیار بردارنده بار **حمول** بالضمتین و دانکه بر پارچه آلوده در دریا در قبل نهند و این اصطلاح طلب ست و بفتح اول بسیار بردارنده بار و مجازا بمعنی صابر و متحمل **حمل** بالفتح اول و سکون ثانی برداشتن و بمعنی بار شکم و باریکه بر گردن بردارند و بالکسر باریکه بر پشت یا به سر کشند و بمعنی گناه و بفتحتین بمعنی بره و نام برج اول از افلاک از منتخب و صحاح و آن برج مذکور بصورت میش نرست صاحب دو شاخ سر او بطرف مغرب و دم او بطرف مشرق و پشت بشمال و پا بجنوب و متوجه شده است بسوی پشت خود و روزیکه آفتاب بدین برج داخل شود همان روز نوروز ست و شرف آفتاب درین برج میشود و مدت ماندن آفتاب را درین برج فروردین گویند و بهندی تقریبا بیساکه باشد و در ولایت ابتدای بهار ازین ماه ست و در هندستان نیماه آخر بهار ست و لفظ حمل بالفتح بمعنی گمان بردن و قیاس نمودن نیز آمده **حمائل** بالفتح اول و کسر همزه دوال شمشیر و آنچه در بر آویزند از منتخب و کشف و ظاهرا قرآن مجید کوچک تقطیع را بهمین جهت حمائل گویند که از بسکه قابل آن باشد که آنرا در بر توان آویخت و لفظ حمائل بمعنی بار می آید و صاحب صراح نوشته که حمائل جمع حماله است که بکسر اول باشد بمعنی دوال شمشیر تم کلامه مگر در فارسی بمعنی واحد مستعمل میشود **حمیم** بمعنی آب گرم و خویشاوند و مرد تب گرفته از شروح نصاب **حمام** بکسر اول بمعنی مرگ و بفتح بمعنی کبوتران و کبوتر و این لفظ بمعنی جمع و واحد هر دو آمده در صورت جمع بودن جمع حمامه است از شروح نصاب و منتخب و حمائم نیز جمع آن می آید و بالفتح و تشدید میم گرمابه چرا که گرم کننده ابدان باشد از بحر الجواهر و کشف و لطائف **حمائم** بالفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست جمع حمامه که بمعنی کبوتر و هر مرغ طوقدار ست مثل فاخته و قمری و غیره **حمام زنان** بجاز جائیست پر شور و غوغا از مصطلحات **حمدان** بالفتح آلت تناسل از مصطلحات **حمدون** بالفتح آلت تناسل و بعضی نوشته نام استاد معمار و بعضی نام عماری گفته **حمدونه** بالفتح و حرف پنجم نون بمعنی بوزنه از موید و برهان مدار **حمره** بالضم نام شکلی از شانزده اشکال رمل **حمله** بفتحات بردارندگان این جمع حامل **حمه** بضم اول و فتح میم بمعنی زهر کژدم از منتخب و صراح و شروح نصاب **حمزه** بفتح اول و سکون میم و زای معجمه نام عم رسول الله صلی الله علیه و سلم و نام پهلوانی که او گیاهیست که آنرا تره تیزک گویند از صراح و منتخب **حمامه** بفتح کبوتر واحد قمری فاخته و هر مرغ طوقدار و حرف تا در آخر این لفظ برای تانیث نیست برای وحدت ست از منتخب و کنز و کشف و شروح نصاب و بحر الجواهر زبده الفوائد **حموی** بفتح اول و ضم میم مشدد منسوب بحمومه که نام جد اولی الباب **حمر** بالضم بمعنی سرخ منسوب بحمرت و حای الحاق یا نسبت مصدری حذف نماید چنانکه از صورت صوری و از فطرت فطری **حمله گیری** کنایه از تحمل و حمله حریف

فصل حای مهمله مع نون **حنی** بالکسر و تشدید نون مفتوح و الف مقصوره بصورت یا برگ معروف که از ان دست و پا سرخ کنند و استعمال فارسی بالف نویسند و بتخفیف خوانند و در صراح نوشته که حنا بالکسر و تشدید برگ معروف و نیز حنای زرین پس بهر دو معنی مشدد بالکسر ست و بتخفیف هم درست **حنید** بالفتح اول و کسر نون و تحتانی و دال معجمه

بر غاله لاغر بریان کرده شده از لطائف **حنجر** بالفتح بمعنے حلق و گلو از لطائف و در منتخب حلقوم **حنفش** بفتحتین و شین معجمه بمعنے مار از شرح نصاب و کشف **حنوط** بفتح اول خوشبوهای در آمیخته که برای مرده میسازند از منتخب و کشف **حناط** بالفتح و تشدید نون گندم فروش و خوشبو فروش از منتخب **حنیف** راست در دین و کسیکه از باطل بسوی حق مائل باشد و اکثر بر ملت ابراهیم علیه السلام باشد از منتخب **حنق** بفتحتین کینه و دشمنی و خشم گرفتن از شرح نصاب و صراح **حنجره غلطک** خوش خواندگی سرود و نوعی از آواز که صوت الحلق غلطانیده برآرند بهندی گتکری گویند **حنک** بفتحتین کام دهن که بهندی تالو گویند از منتخب **حنظل** بالفتح و بالکسر ثمر گیاهیست بشکل خربزه لیکن کوچکتر از آن بغایت تلخ باشد بهندی سپر بهیند و اندراین گویند و بعضی اندراین گویند از منتخب و لطائف **حنین** بفتح اول و کسر نون آرزومندی و بسیار گریه و بمعنی ناله و بضم اول و فتح نون نام علامه ایست که کتب یونانی را ترجمه کرده و نام موضعیست میان مکه معظمه و طائف که در آنجا کفار با حضرت صلی الله علیه و آله و سلم جنگ کرده بودند و نام موزه دوزی که از اهل دانش بود اعرابی موزه حنین را قیمت کرده نخرید حنین در غضب شد و از کوچه دیگر رفته بر سر راه اعرابی یک موزه را آویخت و پیشتر رفته موزه دیگر را در راه انداخت و کمین کرده بجائی نشست اعرابی موزه نخستین را دیده بگفت اگر موزه دیگر با این میبود میگرفتم چون پیش رفت موزه دیگر در راه افتاده یافت از شتر فرود آمده و زانوی شتر بست و برای گرفتن موزه اول برگشت حنین فرصت یافته شتر او برد و اعرابی با آن دو موزه حنین بخانه خود برگشت **حنجره غلطان** خواننده خوش خوان از اصطلاحات **حنای سر ناخن** کنایه از چیزیکه قریب بزوال باشد از اصطلاحات **حنان** بالفتح و تشدید نون بخشاینده و رحمت کننده و یکی از اسمای الهی از کشف **حنانه** بالفتح و تشدید نون اول نوحه کننده و نام ستونی در انجمانست که ستونی از چوب بود که آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم پشت را بآن تکیه کرده خطبه میخواندند چون منبر مقرر شده بر منبر برآمده خطبه خواندند از آن ستون ناله برآمد مانند طفلی که از مادر جدا شود از لطائف **حنیه** بفتح اول و کسر نون و تشدید تحتانی بمعنی کمانی که به تیر انداختن آواز کند از منتخب **حنجره** بالفتح بمعنے حلق و گلو از لطائف و در منتخب حلقوم **حنطه** بالکسر و طای حطی بمعنی گندم از منتخب

فصل حای مهمله مع واو

حوبا بالفتح و بای موحده بمعنی تن انسان از شرح نصاب و صراح و کشف **حوض** ترسا حوضی باشد که ترسایان برای شراب در آن انگور فشرند **حورا** بالفتح بمعنے زن سفید پوست که سیاهی چشم او و موی او بغایت سیاه باشد **حوت** بالضم ماهی و نام برج دوازدهم از فلک که بصورت ماهی ست و آن خانه مشتریست **حوب** بالضم و حرف سوم بای موحده گناه کردن از صراح **حوائج** جمع حاجت خلاف القیاس اصمعی در جواز این انکار دارد و استعمال جمع سالم این که حاجات است بهتر باشد و جمع تکسیر حاجت حاج است چنانکه جمع یابه از صراح و واو را هم الخواص **حواج** بفتحتین و تشدید جیم بمعنے حج کنندگان از منتخب و این جمع حاجه است چنانکه دواب دابه و حاجه در اصل جماعه حاجه بوده است موصوف را حذف کرده فقط صفت را قائم مقام موصوف ساخته جمع آن حواج می آرند و میتواند که جمع حاج باشد که صیغه اسم فاعل است از حج چنانکه کواهل جمع کاهل و سواحل جمع ساحل و حواج در اصل حواجج بوده است جیم را در جیم ادغام کرده اند **حوافر** بفتح اول و کسر فا بمعنی سمهای اسپان این جمع حافره است که بمعنی سم اسپ و خر باشد از کشف و منتخب **حور** بالفتح بر وزن غور بمعنی نقصان از صراح و بالضم بر وزن نور جمع حورا که بالفتح است بمعنی زنیکه سفید پوست و چشم او نهایت سفید و سیاهی چشم و موی او بغایت سیاه باشد و معشوقهای که در بهشت نصیب مومنان خواهند شد از کشف و مدار چنانکه بعضی محققان نوشته اند که فارسیان حور را بمعنی مفرد استعمال کنند لهذا با الف و نون جمع کرده حوران گویند و همین حالست لفظ شاهان و اکابران و امرائیان که هر سه لفظ بدون انضمام الف و نون که علامت جمع فارسیست جمع شیخ و اکبر و امیر است و این خالی از رکاکت نیست مؤلف گوید که چون حوران در کلام ثقات بسیار مستعمل شده است آن جایز بخلاف مشایخان و اکابران و امرایان چرا که اینها از ثقات مسموع نیست و خان آرزو نوشته که بعضی از اساتذه لفظ عربی را که جمع باشد باز با الف و ها جمع کرده اند چنانکه میرزا محمد علی صائب گوید مصرع زلفش بدستم میدهد سر رشته آمالها * پس اگر با الف و نون جمع عربی را جمع کنند همین حال دارد **حوار** انصار عیسی علیه السلام از شرح خاقانی **حواس** جمع حاسه که بتشدید سین مهمله است و آن قوتیست که حس میکند و اقسام آن ده اند پنج ظاهری و پنج باطنی آنکه ظاهری اند اول آنها قوت باصره که از آن ادراک الوان و اشکال کرده میشود دوم قوت سامعه که از آن ادراک اصوات کرده میشود سوم قوت شامه یعنی بویائی که از آن ادراک بوهای خوش کرده میشود چهارم حس ذوق که آن قوت ذائقه باشد از آن ادراک مزه بعضی اشیا کرده میشود پنجم حس لمس که آن قوت لامسه باشد و آن در همه اعضا موجودست اما در زیاده خصوصا در جلد انگشت سبابه و بآن حس درشتی و نرمی و سردی و گرمی مانند آن یافته میشود و اینهمه حواس خمسه ظاهری گویند و آن پنج حواس باطنی باشند حس مشترک و خیال و وهم و حافظه و متصرفه حس مشترک قوتیست در مقدم بطن اول از بطون ثلاثه دماغ و آن قبول کند جمیع صور را که مرتسم است در حواس خمسه ظاهره پس این حواس خمسه ظاهره بمنزله جواسیس است این حس مشترک را و این بمنزله

که آب بحوض میرساند لهذا این را حس مشترک گویند و خیال قوتیست در موخر بطن اول از دماغ که نگاهدار صور محسوسه بعد غیبوبت آن خزینهٔ حس مشترک است و وهم قوتیست در آخر بطن اوسط و کار او آنست که چیز با دیده و نادیده راست یا دروغ نقش مینماید خواه آنچیز با در عالم صورت باشد خواه نباشد مثلاً اگر هزار آفتاب بر آسمان توهم کند حال آنکه یکی ست بیش نیست و این قوت در حیوانات غیر انسان بجای قوت عقلست بره مادر خود را بواسطهٔ وهم شناسد در رمه با وجود آنکه مادرش در صدها گوسپند است و دیگر به نسبت دشمنی گرگ و دوستی سگ را بدین قوت دریابد و این قوت تابع عقل نگردد بخلاف قوتهای دیگر چنانکه شخصے در خانهٔ تاریک تنها با مرده مجاور باشد هر چند عقل حکم کند که مرده جماد است از وترسی نباید کرد لیکن واهمه وسوسه می اندازد و خائف میکند و حافظه قوتیست در اول بطن موخر دماغ نگاه میدارد هر چه از حواس ظاهره و باطنه بدو رسد و متصرفه قوتیست در اول بطن اوسط و کار این ترکیب بعضے صور مع بعضی معانی و این قوت را باعتبار استخدام نفس ناطقه در ترکیب مدرکات خیسه متفکره گویند و باعتبار استخدام وهم در ترکیب مدرکات خود متخیله گویند بدانکه مراد از صور که درینجا مذکور شد آن چیز است که ادراک آن بیکی از حواس ظاهری ممکن باشد چنانچه لذت بصر و سمع و شم و مراد از معانی چیزیست که ادراک آن بیکی از حواس ظاهری ممکن نباشد چنانچه دوستی و دشمنی برای تصحیح شکل راس انسان هم شکل دماغ که مخروطیست

نوشته میشود حوک بالفتح تره ایست مثل سپر غم که آنرا ابو نبگ گویند و نازبو نیز نامند از شرح نصاب و در برهان و کنز نوشته که ریحان کوهیست که آنرا دردح نامند حول بالفتح بازگشت و باز گردیدن و قوت و توانائی و گردگشتن و بمعنی سال و بفتحتین کج بین شدن و احول شدن و بکسر اول و فتح واو برگشتن و رفتن از جای بجای از منتخب و لطائف و صراح حواصل بفتح اول و کسر صاد مهملہ مرغیست سفید که اکثر بر کنارهٔ آبها نشیند و چون حوصله نهایت کلان دارد بر واحد اطلاق جمع کردند چه در حقیقت حواصل جمع حوصله است از منتخب و سروری و دیگر کتب حوائل بالفتح زنان حامله حواریان بالفتح و یاء تحتانی مشدد جماعهٔ دوستان عیسی علیه السلام و آنها گازران بودند یا سفید پوست بودند از لطائف حوریان بواو معروف مزید علیه حوران چه گاهی در آخر لفظ حور یای زائده آرند چنانکه در همیان و همیانی از جوهر الحروف حور العین بکسر عین بمعنی زنان سفید پوست فراخ چشم چه حور بالضم جمع حوراست و حورا بالفتح بمعنی زن سفید پوست که موی سرش و سیاهی چشمش بغایت سیاه باشد و سفیدی پوست و سفیدی چشم او نهایت سفید و عین بالکسر جمع عیناست و لفظ عینا بالفتح بمعنی زن فراخ چشم از تفسیر مدارک و کنز حوصله بفتح صاد مهمله بمعنی معده مرغ بهندی پوته گویند بکسر صاد یا بسکون صاد خطاست از مؤید و بهار عجم و مدار و کشف و برهان حوضه بالفتح و ضاد معجمه مشابه بحوض ها در آخر برای تشبیه است یا آنکه های وحدت ست که بوقف ها شد بمعنی یک حوض یا آنکه زائد باشد حواره بالضم نان میده سفید رنگ حوزه بالفتح و زاء معجمه نیز مفتوح بمعنی ناحیه و میان مملکت از کشف و صراح و منتخب و کنز حواشی جمع حاشیه و بمعنی خدمتگاران نیز می آید حویکی بفتح اول و یای مجهول اماله حواشی که جمع حاشیه است حواری بفتح و تشدید یا بمعنی گازر و سفید پوست و یاران عیسی علیه السلام و بمعنی مطلق یاری هنده مجازیست و بالضم اول و در آخر الف مقصوره بصورت یا نان سفید و آرد طعام سفید و بتشدید واو نیز آمده از منتخب لطائف حوالی بفتح اول و کسر لام و یای معروف بمعنی گرداگرد چیزی بدانکه لام این لفظ را کسره دادن و در آخر یای معروف خواندن از تصرف فارسیانست زیرا که در حقیقت حوالی بفتح لام و در آخر الف مقصوره بصورت یاست و در استعمال عبارت عربی بهیئت مضاف با سوی یکے از ضمائر درینحالت الف آخرش بطور الف لفظ علی بیای تحتانی تبدیل یابد چنانکه در حدیث صحیح بخاری است اللهم حوالینا ولا علینا و در مصرعهٔ بوستان ع حوالیه من کل فج عمیق * لام حوالیه مفتوح باید خواند و بمکسور خواندن غلطست از مزیل صراح و قاموس و بهار عجم و غیره نزد بعضی حوالی بفتح لام و در آخر یای تحتانی صیغهٔ تثنیه است بجهت تکریر کف مضاف شده و نون بسبب اضافت ساقط شده است و آنچه بعضے گمان برند که حوالی بکسر لام جمع حولست چنانکه اهالی جمع اهل این قیاس خطاست زیرا که در لغت استعمال شرط است قیاس را چندان دخل نیست حویلی بفتح اول و کسر واو و یای اول مجهول و یای ثانی معروف اماله حوالیست که بتصرف فارسیان بکسر لام و یای معروف باشد و الا حوالی در حقیقت بفتح لام است و بمعنی گرداگرد هر چیز و حالا خاص اسم احاطه که چهار دیوار خانه مقرر و مستعمل شده است استفاد از بهار عجم فصل حاء مهمله مع یای تحتانی حیثما بفتح اول و سکون تحتانی و ضم ثای مثلثه بمعنی هر کجا از شرح نصاب حیا بفتح اول و در آخر همزه بمعنی شرم و باران و فراخی سال و بدون همزه نیز آمده از منتخب و شرم در کنز نوشته که بفتح اول و در آخر همزه بمعنی شرم و بفتح اول و بدون همزه بمعنی باران حیض بالفتح و ضاد معجمه زنیکه بجای حیض باشد

حیاطت بکسر اول نگهبانی و احتیاط ماخوذ از حوط که بمعنی گرد آوردن و نگاه داشتن ست حیرت بالفتح بر یک حال ماندن از تعجب حیثیت بفتح اول و سکون تحتانی و کسر ثای مثلثه و تشدید یای تحتانی مفتوح این مصدر جعلیست مجازاً بمعنی وضع و اسلوب حیایات بفتح اول و تشدید تحتانی جمع حیه که بمعنی مارست و حیات بمعنی زندگی و جهان در ازمنه آمده این لفظ در مثنوی بضرورت نظم بتخفیف آمده است و نیز لفظ حیات که بمعنی زندگیست مصدر باشد از ثلاثی مجرد لفیف مقرون که اصل حیوة بود بر وزن علبة واو متحرک ما قبلش مفتوح آن واو را بالف بدل کردند حیات شد و لفظ حیات را در رسم الخط عربی حیوة نویسند الف را بشکل واو و تای فوقانی را مدور نگارند حیدر بمعنی اسد شیر درنده لقب حضرت امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه از بحر الجواهر حیز بالفتح و یای تحتانی مشدد مکسور و بعده زای معجمه کرانه هر چیز و بمعنی مکان از منتخب و صراح و باصطلاح حکما سطحه باطنی جسم حاوی که مماس سطح ظاهری جسم محویست بکسر اول و یای تحتانی معروف بمعنی مخنث و بالمعنی فارسیست از برهان و در سراج نوشته که حیز که بمعنی مخنث ست بهای هوز صحیح باشد چرا که در فارسی حای حطی نمی آید حیص بیص بفتح اول و سکون یا و صاد مهمله و فتح موحده و سکون تحتانی و صاد مهمله دو لفظ اند مجموع در محاوره عرب بمعنی جنگ و غوغا لفظ اول بمعنی یکسو افتادن از راه و ثانی بمعنی سختی و تنگی از منتخب حیاض بکسر اول جمع حوض حیف بالفتح ظلم و ستم و جور از کنز و خیابان حیال بالفتح و تشدید یای تحتانی بسیار حیله کننده و مکار حیل بکسر اول و فتح ثانی جمع حیله و بالفتح بمعنی توانائی از منتخب و لطائف حیض الرجال غیبت کلام بیفائده از لطائف حی العالم نباتیست دوائی که همیشه سبز و خرم باشد از بهار عجم حین بالکسر وقت و هنگام و روز قیامت و بالفتح هلاکی و مرگ از صراح و منتخب و کشف و لطائف حیوان بفتحات مصدر ست زنده بودن و زندگانی و بمعنی جاندار مجازست فارسیان بهر دو معنی بیشتر بسکون ثانی استعمال کنند از بهار عجم و در حواشی بعض کتب منطق دیده شده که حیوان بالتحریک بمعنی حیات ست و بفتح اول و سکون ثانی صفت مشبهست چنانکه سکران حیطان بالکسر و طای مهمله دیوارهای خانه و این جمع حائط ست از کنز حیتان بالکسر و حروف ثالث تای فوقانی جمع حوت که بمعنی ماهیست از کنز حیزبون بالفتح و زای معجمه مفتوح و ضم بای موحده بمعنی زال یعنی زن پیر از شرح نصاب و کنز حیی بالفتح و تشدید تحتانی بمعنی ماری گرده بالفتح یعنی احاطه کرده و در قید آورده و گرفتار ساخته و این معنی از معنی جمع کردن و فرو گرفتن مستفادست حیره بالکسر اکثر شارحان نصاب در تحقیق این لفظ عاجز شده اند که ظاهرا قومی پس سر را بفارسی حیره میگفته باشند و شارحی نوشته که حیره بجیم فارسیست بمعنی پس سر این بیان خوب نیست از بلاد ماوراء النهر و در برهان نوشته است که قفا هیر یک لفظست بمعنی صورت در دی نیکو ظاهرا قومی های هوز را بجای حای حطی بدل نموده در آخر هاء زائد کرده باشند و این نزد فقیر مؤلف از توجیهات سابقه وجیه است والله اعلم بالصواب حیطه بالکسر بمعنی دیوار گرد چیزی بر آوردن از منتخب و بمعنی جای احاطه کرده شده مستعمل حیاصه بکسر اول و صاد مهمله و الیکه تنگ اسپ بدان استوار کنند از منتخب و در مؤید بمعنی حلقه تنگ اسپ حیلوله بالفتح و او معروف میان چیزی در آمدن و حائل شدن حیوانی عبارت از گوشت خوردن آنچه از حیوان پیدا شود مثل شیر و جغرات و روغن و غیره و این اصطلاح عاملان افسون خوانان ست از مصطلحات حیی بضم اول و فتح یای اول و تشدید یای دوم بمعنی شرمگین از لطائف حی بالفتح و تشدید بمعنی زنده و نام حق تعالی و بمعنی میان ده و قبیله از عرب و بمعنی جمع کردن و فرو گرفتن و اسم فعلیست بمعنی بیا و حی علی الصلوة یعنی بیا بر نماز از منتخب و لطائف و برای همه معانی مذکوره در فارسی بتخفیف یا نیز می آید و در کنز نوشته که حی بالفتح و تشدید جمع کردن گرد فرو گرفتن و بالفتح و تشدید و فتح یا اسم فعل ست بمعنی بیا

باب خای معجمه

فصل خای معجمه مع الالف خا اسم یکی از حروف تهجی و این حرف بجیم عربی بدل شود چو اسفاناخ و اسپاناج تره معروف و بشین معجمه چون افراختن و افراشتن و بغین معجمه چون ستیخ و ستیغ بمعنی چیز راست مانند نیزه و ستون و بقاف چون چخماخ و چقماق و بکاف عربی چون خمان و کمان و خمند و کمند و خرناد و کرناد و بهای هوز چون خاک و هاک و خای معصدر و ماضی در اکثر مصادر بتای عربی بدل شود چنانکه در دوختن و ریختن و سوختن و تافتن و باختن و ساختن و آموختن و آمیختن و آویختن و افروختن و انداختن و بیختن و پختن و پرداختن و گریختن و گداختن و در شناختن بسین مهمله و در فروختن بمعنی بیع بشین معجمه بدل شود و در آهیختن و گسیختن شاذ است از جواهر الحروف خارا سنگ سخت و نام نوائی از موسیقی و نوعی از جامه ابریشمی که مانند صوف موجدار باشد از رشیدی و کشف و برهان و بهار عجم و مصطلحات خاتون بعیماک نام آفتاب از برهان و سراج خاتون عرب کعبه از برهان خائب بکسر همزه که حرف سوم ست و بعده بای موحده بمعنی ناامید و مایوس و بی بهره از منتخب و مؤید و مدار و کشف خاطب مرد زن خواهنده

و خواهشگاری کننده و شوهر و داماد **خار عقرب** کنایه از مریخ چراکه برج عقرب خانهٔ مریخ ست **خاک مرکب** مراد از موالید ثلاثه که نباتات و جمادات و حیوانات باشند
خاک بر لب قسم خوردن و در انکار امری از چهار شربت و مصطلحات **خار بست** آنچه از خار گرد باغ و زراعت حصار سازند از برهان و سراج **خارق عادات**
معجزه های انبیا و کرامتهای اولیا **خار پشت** بشین معجمه جانوریست مثل روباه که در زمین سوراخ کرده میماند و بر پشت و دم مثل دوک خارها باشد بهندی سیهی نامند **خاصیت**
بتشدید صاد مهمله مکسور و تشدید یای تحتانی مفتوح طبیعت و خوی و اثر و در محاوره فارسی بتخفیف صاد و تشدید تحتانی بلکه بتخفیف هر دو درست و صحیح ست **خات** بتای
فوقانی غلیواز **خاج** چلیپا و صلیب نصارا از برهان **خاد** بدال مهمله بمعنی غلیواز از لطائف و سراج و برهان **خاوند** بفتح واو مخفف خداوند از برهان در سراج نوشته
که خا مخفف خانه و وند بمعنی صاحب لیکن خاوند بمعنی مطلق صاحب مستعمل ست **خال ربا** آنچه در آخر بازی نرد حریف غالب را از اعداد مطلوب زائد افتد یعنی اگر کسی را
برآوردن بازی چهار عدد مطلوبست و کعبتین شش خال ظاهر شد از انجمله چهار خانه ابهره گرفته دو عدد زائد را فرو گذاشت پس این دو عدد فرو گذاشته شده را که
از حاجت زائد بود خال زیاد گویند و در سراج اللغات نوشته که زیاد نام یکی از بازیهای نرد است ماخوذ از معنی لفظ عربی چراکه در بازی مذکور در نفس یک خال زائد کرده اند
و آن را خال زیاد گویند **خار بند** آنچه خار و چوب گرد باغ و کشت نهند برای محافظت **خالد** بکسر لام جاودان و همیشه و نام مردی که نهایت کریم بود از شرح دیوان خاقانی
خانهٔ خورشید برج اسد **خابور** بیای موحده نام موضعیست از ترکستان **خار خار** نرد دو فکر و اندیشهٔ طبیعت امر مرغوب و غیر مرغوب از برهان و بهار عجم **خار شتر** نام
گیاهیست خاردار که شتر آن را برغبت تمام خورد آن را اشتر خار نیز گویند از جهانگیری **خانه گیر** نام بازی چهارم از جملهٔ هفت بازی نرد و آن هفت اینست فارد و زیاد و دو
ستاره و خانه گیر و طویل و نهزاران و منصوبه از برهان و رشیدی **خانهٔ تیر** خانهٔ عطارد که برج جوزا ست و آن از بروج بادیست **خاور** بفتح واو بمعنی مشرق و بمعنی
مغرب نیز می آید از مؤید و سراج و بهار عجم و بعضی گویند که در اصل خاور بود چراکه خاور بمعنی ماه شب چهاردهم ست که بعربی بدر خوانند چون ظهور بدر از مشرق میباشد لهذا
را مهمله اول را بجهت تخفیف حذف کرده مشرق را خاور نامند **خاسر** بکسر سین مهمله کسیکه در مال و زیان واقع شود و کسیکه نقصان خود کند **خاطر** آنچه در دل گذرد و دل را نیز
گویند چراکه در عرف دل صاحب خطره است از منتخب و بهار عجم و خیابان **خاک جگر گیر** زمینیکه دل را از انجا بر آمدن نبود از مصطلحات **خاک خوردن تیر** بر زمین افتادن و
بر هدف نرسیدن تیر از مصطلحات **خانه دار** بمعنی مالک خانه و مردم خانه و پاسبان خانه از مصطلحات **خاکسار** مانند خاک و مجازا بمعنی ذلیل و خوار و گاهی اطلاق این لفظ بمعنی غریب
و فانی کنند بسبیل مدح از برهان و خیابان **خانی السیر** باصطلاح منجمان قمر را خالی السیر وقتی گویند که نظر هیچ کوکب با او نباشد و هرگاه حیات حیوانی مسلوب گردد هیچ کوکب
با طالع او نظر سعد یا نحس نباشد از شروح قصائد خاقانی **خام سوز** چیزیکه از بالا سوخته گردد و از اندرون خام باشد از بهار عجم **خایه ریز** نانخورشی که از بیضه مرغ سازند
و آن را خاگینه گویند از سراج **خاک انداز** هرگاه که چیزی کسی گم شود از همه اشخاص مظنون در جای خاک بیندازند تا دزد چیز گم شده را در خاک پنهان کرده بیندازد تا دزد رسوا
نشود از مصطلحات **خانه رس** آن میوه که آن را خام از شاخ جدا کرده در خانه پخته و رسیده کرده باشند **خاموش** بمعنی خاموشی نیز می آید و همچنان لفظ مهمان بمعنی مهمانی
و همچنین لفظ میان بمعنی میانجی گری از چراغ هدایت **خاش** بشین معجمه مادر زن و مادر شوهر از رشیدی **خانه بدوش** مسافر و فقیر بی تعلق و رند بی خانمان و مردم قید پریشان حال از
بهار عجم و غیره **خام ریش** بمعنی بی عقل و مسخره از لطائف **خافض** بکسر فا و ضاد معجمه فرو اندازه و حرکت کسره دهنده و نامیست از نامهای حقتعالی و بمعنی آن خوار کننده جباران از منتخب **خاضع** بکسر ضاد
معجمه فرو اندازنده و فروتنی و تواضع کننده **خاشع** عاجزی و فروتنی کننده **خاطف** بکسر طای مهمله بمعنی رباینده و صفت ق خاطف از ان واقع شود که بینائی مردم میربایند از بحر الجواهر **خارق**
ازهم جدا کننده و پاره کننده و مجازا بمعنی کرامت ولی چراکه آن نیز عادت را پاره میکند **خانق** بکسر نون خفه کننده و گلو **خالیک** بفتح یای تحتانی و سکون سین مهمله مطرقه آهنگران و زرگران
که بهندی هتهوڑا گویند از رشیدی و در برهان و سراج بکسر سوم که یای تحتانیست **خال** بزرگی و فرهنگ بکسر بمعنی برادر مادر که بهندی ماموں گویند و نقطهٔ سیاه که بر اندام مردم باشد
و این نقطه بهمه معنی عربی ست و مجازا در استعمال فارسی بمعنی آبله و تبخاله نیز آمده از سروری و لطائف و منتخب و شرح نصاب **خامل** گمنام و فرومایه از لطائف **خاتم** بکسر تای فوقانی و فتح
نیز انگشتری نگین مختار فصحای عجم بفتح آرند از کشف و صراح و بهار عجم و یکی از ثقات در تالیف خود نوشته که خاتم بفتح تای فوقانی مهر و انگشتری و جز آن که بدان مهر کنند

چه فاعل بفتح عین بمعنی تا الفعل به مستعمل شود مثل العالم بالعلم به الصانع پس خاتم بمعنی ما یختم به باشد و آن انگشتری ست **خام** چرم دباغت ناکرده و بمعنی خالص و شراب بقطار از رشیدی
و کشف و برهان و لطائف و در بهار عجم نوشته که خام مقابل پخته و پوست دباغت ناکرده و بمعنی خالص چون عنبر خام و سیم خام و باده خام و بمعنی اصل نیز می آید چون کار خام و خیال
خام و سودای خام **خارم** شگافنده پردهٔ بینی و برندهٔ بینی و مجازاً بمعنی مفسد و شر برآمده **خانهٔ ششم** کنایه از برج سنبله و هم بمعنی برجی که از برج طالع ششم افتد و آن خانه
بیماری و خوف و خطر است نزد منجمین **خافقین** بکسر فا و فتح قاف مشرق و مغرب از مدار و کشف لطائف و کنز **خاتون** در ترکی از القاب زنان کبار است مگر جمع این
لفظ بتصرف فارسیان غرض دان خواتین آمده بطور فرامین از مدار و بهار عجم و لغات ترکی **خان** لقب پادشاهان ترکستان و ختا و بمعنی رئیس و امیر از رشیدی و برهان و کشف
و لطائف و جهانگیری و مؤید و لغات ترکی و در سراج نوشته که خان لقب سلاطین ترکستان ست در ایران نیز داخل اسمای امرا و سلاطین میشود و بمعنی
خانه و کاروان سرای نیز آمده **خان و مان** خان مخفف خانه و مان بمعنی رخت از بهار عجم و منقول از شرفنامه **خانهٔ سر خروس باز کردن** کنایه از خراب کردن خانه
از چراغ هدایت **خایهٔ غلامان** نوعی از انگور از چهار شربت و مصطلحات **خاطرنشان** در معنی این تامل ست و معنی این نشانندهٔ خاطر باشد و این مناسب نمی نماید مگر بجای
خاطرنشین مستعمل شود بدانکه اگر نشان بمعنی علامت و رقم اراده کنند معنی نشان خاطر بمعنی منقوش خاطر باشد یا آنکه آنچه در ضمیر خطور کند آنرا خاطر گویند اگر خاطرنشان بمعنی
نشانندهٔ خاطرات و تفکرات گویند درست شود چه گاهی بسبب عدم دریافت چیزی تردد باشد چون از حقیقتش آگاه شود آن گاهی نشانندهٔ تردد و اضطراب میگردد
خازن بکسر زای معجمه خزانچی و نگهبان خزانه از لطائف **خاقان** پادشاه بزرگ از لغات ترکی و در قدیم لقب پادشاهان چین و ترکستان بود و حالا بر هر پادشاه اطلاق کنند
خاوران بمعنی خاور الف و نون زائد ست و خاور مشرق را گویند و در رشیدی مسطور ست که نام ولایتی ست بسوی مشرق از ایران و در سراج اللغات ولایتی ست از خراسان
خانه آبادان کنایه از شخص نیم اندازه در کارها از چهار شربت **خاک ریحان** آنچه در سفال خاک پر کرده ریحان سبزه میکارند از شرح سیف الله حمد آبادی **خاک زدن خاک**
مال کردن بر زمین آوردن پهلوان از چهار شربت **خاین** بکسر همزه که حرف سوم ست بمعنی خیانت کننده و دغل باز **خاکدان** جاییکه بر آن خاک و خاشاک اندازند از برهان **خاقان** [illegible]
نام هیئت دیگ بسطام از لطائف **خانه کن** بفتح کاف خانه ویران کننده و ناخلف از لطائف و بهار عجم **خارچین** آنچه برای محافظت گرد باغ و زراعت و دیوار خانه از خار و چوب بند سازند
برای عدم دخول مردم و غیره حیوانات موذیه **خامه زدن** بمعنی قلم را قط زدن **خار در راه نهادن** کار مشکل پیش نهادن از مصطلحات **خاک فراموشان** کنایه از قبر از مصطلحات
خارج زدن بمعنی زر قلب و خارج از دار الضرب سکه زدن از مصطلحات **خانه کردن کمان** کج شدن گوشه‌های کمان از وضع اصلی خود از مصطلحات **خایه نهادن** بیضه دادن مرغ
و کردن کاری که ننگ بار آرد و بمعنی ترسیدن نیز آمده از مصطلحات **خالو** عربیست و درین لفظ واو زائدست برای تحسین کلمه و در لغت بمعنی برادر مادرست و درین زمان بمعنی شوهر خاله
شهرت تمام گرفته **خاکدان دیو** کنایه از دنیا **خازنه** برای معجمه و نون خواهر زن چه مخفف خواهرست از رشیدی و برهان و سراج و کشف و جهانگیری **خاگینه** نانخورش معروف چه خاگ
بکاف فارسی بمعنی بیضهٔ مرغ است کذا فی البرهان **خاره** برای مهمله بمعنی سنگ سخت و نوعی از قماش و آن در شعاع آفتاب پاره پاره شود چنانچه کتان در مهتاب از چراغ هدایت و
سراج اللغات **خازه** بزای معجمه گل سرشته و گلابه که بر دیوار مالند از برهان و سروری **خالیه** حرف چهارم یای تحتانی بمعنی گذشته و قدیم **خاصره** بکسر صاد مهمله تهیگاه و کمر **خانقاه** بفتح نون بمکان
بودن مشایخ و درویشان معرب خانگاه مرکب از خانه و گاه از عالم منزلگاه و مجلسگاه و فارسیان بسکون نون نیز استعمال کنند از بهار عجم **خانواده** خاندان خان مخفف خانه و واده بمعنی
بنا و اصل از برهان **خاشه** بمعنی خاشاک **خاک روبه** گرد و خاشاک که از رفتن صحن و جا پیدا می آید **خاک انگیخته** مراد از کرهٔ زمین **خاک فیروزه** آنچه فیروزه از معدن درست و بزرگ
برآید نگینهٔ انگشتری و غیره سازند و آنچه ریزه و باریک برآید آنرا خاک فیروزه گویند از چراغ هدایت و بهار عجم **خاک مرده** زمینیکه رستنی در آن نباشد از مصطلحات **خایه** بیضهٔ
مرغان و بیضهٔ مردان و بیضهٔ دیگر چارپایان **خاصه** بتشدید صاد مهمله وصفی باشد که یافته نشود مگر در یک شی مثل ضحک بانسان که در دیگر حیوانات یافته نمیشود و بتخفیف
صاد و های نسبت در استعمال فارسیان بمعنی چیز بهتر که لائق مردم خاص و امرا باشد و بهمین جهت نام نوعی از جامهٔ سفید و طعامیکه برای همگان پزند **خالصه** خالص ناآمیخته
بچیزی و باصطلاح زمین و ملک پادشاهی که بجاگیر کسی نباشد معنی لغوی از منتخب **خانه خواه** چون مسافر در شهر وارد شود با هر که سابقه معرفت داشته باشد بخانه اش درآید

صاحب بن خانه خواه است **خاصگی** بصاد مهمله و کاف فارسی مقرب و مصاحب پادشاه و رساله دار و خزینه دار و کنیز که برای مباشرت و معاشرت باشد و هر چیز نفیس و
غریب از برهان و بهار عجم **خاکشی** نام دوا که بنام خوب کلان شهرت دارد **خانی** بکسر نون حوض کوچک از شرح و در مصطلحات نوشته که خانی قسمت از زر مسکوک که رائج در توران
خانه ماهی کنایه از آب **خارج آهنگی** بیرون شدن نغمه از پرده و از بحر و قواعد خود **خام دستی** ناتجربه کاری و مال بی مصرف خرج کردن از مصطلحات **خاتم بندی**
و **خاتم کاری** آنکه از عاج و استخوان شتر و چوب و غیره گلها و نقوش بر بعض چیز ساخته وصل نمایند از بهار عجم **خاطی** کسیکه با اراده خود خطا کند و مخطی کسیکه اراده
صواب کند و بقصد خطا از و ظاهر گردد از صراح **فصل خای معجمه مع بای موحده** **خبا** بالفتح نهان کردن و پوسیدن و باران گیاه و بالکسر و در آخر همزه ممدوده بمعنی
منتخب **خبایا** بفتح اول و چهارم یای تحتانی خیمه ها و پوشیده هائی چیز **خب** بالفتح و تشدید موج زدن دریا و مکار و حیله گر و دلیر و بکسر فریب دادن از منتخب و لطائف **خبب**
بالفتح آواز بوسه از مصطلحات **خبرت** بالکسر دانش و دانستگی و آزمایش و بالضم بهره از گوشت و جز آن و دانستن چیزی از منتخب **خبث** بالضم پلیدی و پلید شدن و خوش شدن از منتخب
خبیث پلید و ناخوش **خبث الحدید** چرک آهن که در وقت گداختن آهن از و برآید و آنرا ریم آهن نیز گویند از منتخب **خبار** بالفتح زمین نرم و سوراخ خاک از منتخب **خبر**
بفتحتین بمعنی آگاهی و سخنی که بدان اعلام کنند و بمعنی حدیث نبوی صلی الله علیه و آله و سلم و این لفظ گاهی بمعنی خبردار باشد مرزا جلال اسیر گوید بیت بیهوش تر از نگاه مستم بیا نشنم و خبر
نشدم که دل از کار رفته بود * از منتخب و چراغ هدایت و بهار عجم و مصطلحات **خباز** بالفتح و تشدید بای موحده و زای معجمه نانبز **خبز** بالضم و در آخر زای معجمه بمعنی نان و بالفتح نان پختن از منتخب
خبیص بر وزن فعیل بمعنی ظریف و خوش طبع از لطائف **خبیص** بفتح اول و کسر ثانی و در آخر صاد مهمله طعامیکه از روغن و خرما سازند از منتخب **خبط** بالفتح آشفتگی عقل یا جنون
خباط بالضم اول دیوانگی **خبن** بالفتح پیچیدن کنار جامه و جز آن و دوختن آن که تا کوتاه شود و در کردن حرف دوم ساکن از رکن چنانکه از مستفعلن سین حذف کنند از مستفعلن بماند مفاعلن بجای
وی نهند و از فاعلاتن فعلاتن سازند از منتخب و رسائل عروض **خبر گرفتن** و **خبر کسی کردن** بمعنی گاییدن باشد از چهار شربت و در چراغ هدایت نوشته که خبر کسی گرفتن
بفتحتین با صطلاح لوطیان و لاتیت بمعنی زنا و لواطت بکسی کردن چون این حرف از استعمال مشهود است بمعنی منظور نباشد **خبجه** بفتح خای معجمه و سکون بای موحده و جیم بمعنی و کرم هندی
بجای جدنون خوب اندن غلطست از شرح **فصل خای معجمه مع تای فوقانی** **ختار** بضم اول پاک کردن کشت از گیاه خودرو از مؤید و در شرح بفتح اول **ختام** بالکسر موم
و لاک و غیره که بر آن مهر کنند از لطائف و صراح **ختن** بفتحتین بمعنی داماد و بضم اول و فتح فوقانی نام شهر در حدود چین از منتخب و لطائف و در شرح **ختامه** بکسر موم و لاک
و غیره که بر آن مهر کنند و در آخر با نیت نشانده **ختیعه** زنگله که تیر اندازان بر انگشت پوشند **ختمه** بالفتح یعنی با مهر چه در عربی ختم بمعنی مهر کردن و نون از اخر حرف تاء زائد کی بمعنی با
ختلان بالفتح اسپیکه از ختل اورده باشند و بالفتح و لام ستارند و بدخشان و آنرا ختلان نیز گویند بزیادت الف و نون اسپ در اینجا خوب پیدا میشود و بعضی اهل لغت نوشته اند که ولایتیست بر کستان
قریب بلخ از برهان جهانگیری و رشیدی و مؤید و مدار و بالضم خطاست چرا که ختل بالضم و تشدید فوقانی مفتوح شهر دیگر است بماوراء النهر کذا فی المنتخب و اللباب **ختلی** بالفتح بمعنی منسوب بختلان و بالفتح
نیز آمده کذا فی الصراح و المنتخب و در شرح نوشته که ختلی بالضم منسوب بختلان اکثر این لفظ بمعنی اسپ خوب می آید در نسبت الف و نون ساقط میشود **فصل خای معجمه مع جیم** **خجالت**
بفتحات مصدر است بمعنی شرمنده شدن و خجالت بزیادت الف خطاست از ذیل الاغلاط و صراح و معرب **خجالت** بالفتح و **خجلت** بفتحات شرمندگی و حیا اکثر
فارسیان خجلت را بسکون جیم استعمال کنند و ملفظ کشیدن و بردن و بهم رسانیدن و دادن استعمال کنند صاحب مشرب گوید خجالت از خطای عامه است مگر اکثر استادان از
عرفی گوید بیت بخت بی آزرم آن کند خجالت عجز * که ضعف باد صبا مخل نرخ ناف باد اماد * صائب گوید بیت ز راستی بنود شاخهای بی بر را * خجالتیکه من از قامت
دو تا دارم * از بهار عجم **خج** مخفف خجالت **خجسته** بنیاد و لقب او رنگ آباد که شهریست در دکن **خجند** بضم اول و فتح جیم و سکون نون قصبه ایست از ماوراء النهر
از شرح **خجیر** بکسر تین و یای معروف و قیل بفتح اول بمعنی خوب و پسندیده از شرح **خجو** بضم اول و جیم فارسی و واو معروف بمعنی حدود و در کتب فارسی خجو سغد آمده یعنی حدود
و نواحی ملک سغد و در مصطلحات و بهار عجم نوشته که نام جائیست دشوار گذار از ملک افریقا بایجان که تنگنا ها دارد و در اسپ صعب المرور **خجلاک** نام سردار از سرداران **خجل** منلان
بفتح اول و کسر جیم بمعنی شرمنده و بفتح اول و سکون جیم بمعنی شرم و حیا و اشتهار از منتخب و صراح **خجسته** بضم اول و فتح جیم و سکون سین بمعنی مبارک و همایون بکسر جیم خطا است از رسالہ

وجهانگیری و مدار و مؤید و غیره **فصل خای معجمه مع دال مهمله** خدا بالضم بمعنی مالک و صاحب چون لفظ خدا مطلق باشد بر غیر ذات باری تعالی اطلاق نکنند مگر در صورتیکه
مضاف شود چون کدخدا وده خدا و گفته اند که خدا بمعنی خود آینده است چه مرکبست از کلمه خود و کلمه آ که صیغه امر است از آمدن ظاهر است که امر بترکیب اسم بمعنی اسم فاعل
پیدا میکند و چون حق تعالی بظهور خود بدیگری محتاج نیست لهذا باین صفت خوانده اند از رشیدی و خیابان و خان آرزو و در سراج اللغات نیز از علامه دوانی و امام فخر الدین رازی همین
نقل کرده **خدارت** بکسر اول پرده نشینی از منتخب **خدیعت** بالفتح اول بروزن نصیحت بمعنی مکر و فریب از منتخب **خدمت** بدال مهمله چاکری کردن و در استعمال بمعنی تحفه
و سلام و کورنش نیز آمده از منتخب و بهار عجم و غیره **خدمات** بکسر اول و فتح دال مهمله جمع خدمت نه بسکون دال **خداج** بالکسر و در آخر جیم بمعنی نقصان و ناقص و ناتمام زادن پیش از
وقت از لطایف و در منتخب بفتح اول **خدا جواب** هد کلمه آفرین است بمعنی خدا بمیر انداز از مصطلحات **خدا بردار** بمعنی خدا بمیر انداز از مصطلحات **خداوند** بمعنی صاحب و مالک
و معنی ترکیبی این لفظ مانند صاحب و مالک است چرا که کلمه وند اینجا بمعنی مانند است و برای نسبت نیز می آید در این صورت باید که بر خدای تعالی اطلاق لفظ خداوند نکنند چرا که ترک
ادب است قایل از رشیدی و در سراج نوشته که خداوند بمعنی مالک و صاحب یعنی مانند خدا چرا که لفظ وند کلمه نسبت است و معنی تشبیه از آن حاصل میشود اگرچه بمعنی مانند است اگر بمعنی مالک
مستعمل میگردد و اطلاق لفظ خداوند بر ذات حق تعالی در اشعار اساتذه بسیار است صاحب بهار عجم نوشته که در بعض محل لفظ وند در کلمه خداوند مخفف زائد باشد **خدا** بالفتح و تشدید دال
بمعنی رخساره از منتخب و کنز و در فارسی بی تشدید نیز مستعمل شود **خداوندگار** بکاف فارسی لفظیست مرکب از خداوند و لفظ گار پس گار در اینجا کلمه نسبت است که افاده معنی تشبیه کند
مثل خداوند از سراج و نیز سراج الدین علیخان آرزو در سراج اللغات نوشته که لفظ گار در کلمه خداوندگار زاید است چنانکه در فیروزمند و شادمند لفظ مند زائد است
و بعضی محققین نوشته اند که خداوندگار در اصل خداوندگار بود گار کلمه نسبت یعنی منسوب بخداوندی یا از جهت تخفیف حذف کرده اند **خدر** بالکسر پرده و بفتحتین بی خوابی
و سستی اندام و بفتح اول و کسر ثانی بمعنی سست و بی حس از منتخب لطایف و شرح نصاب و سراج و کنز **خدو** بفتح اول و ضم دال مهمله مردم سست و کاهل از لطایف **خدنگ**
بکسر و فتح اول سکون نون نیز درختی است از منتخب و صراح **خداع** بکسر اول فریب دادن از منتخب **خدنگ** بفتحتین درختیست که چوب آن نهایت محکم و صاف و راست باشد و چون
اکثر از چوب آن تیر میسازند لهذا مجازاً اسم تیر شده از مؤید و کشف و برهان و مدار و رشیدی و شرح دیوان گوید از تیر کوچک **خدوک** بضمتین و او معدوله و سکون کاف عرب دلاود
معروف نیز می آید بمعنی خشم و رشک و خجالت و اندوه و پریشانی و وسواس و غدغه خاطر از جهانگیری و لطایف و سراج و رشیدی و برهان **خدم** بفتحتین چاکران و غلامان و این اسم جمع
خادم است از کنز **خدام** بالضم و تشدید جمع خادم **خدا خدا کردن** تمنا ساختن کار کردن از بهار و در مصطلحات بمعنی پناه بخدا بردن **خدایگان** بمعنی بادشاه
و خداوند از کشف و مدار و مؤید بدانکه این لفظ مرکبست از لفظ خدا و از لفظ گان که بمعنی لایق و سزاوار است پس لفظ خدایگان بمعنی کسیکه او لایق خدا باشد یعنی سزاوار
تعریف و عبادت خدا تعالی باشد بعض متدینان ریاداران گمان برند که خدایگان جمعست و خیال نمیکنند که کاف از کجا آمد چرا که اسمیکه در آخر آن های مختفی باشد در حالت
جمع هارا بکاف فارسی بدل کرده با الف و نون جمع کنند چنانکه بندگان جمع بنده در آخر لفظ خدا های مختفی نیست که بکاف فارسی بدل گردد لیکن اگر باین دلیل خدایگان را جمع گویند
جایز باشد که صاحب بهار عجم در رساله جواهر الحروف نوشته است که کاف فارسی گاهی بغیر کلمه ذات الهای رخا جمع زاید هم آرند چنانکه قمریگان بمعنی قمریان و در این باشعر سعدی آورده بلند
و در سراج اللغات نوشته که خدایگان مرکبست از لفظ خدا و لفظ گان که کلمه نسبت است چنانچه رایگان و شایگان که در اصل راهگان و شاهگان بود یعنی آنچه که در راه باشد
و نسبت باشد و آنچه لایق شاه بود و مگر آنکه در خدایگان گان نسبت افاده تشبیه میکند چنانکه لفظ وند در خداوند یعنی شخصیکه مثل خدا مالک و متصرف و غالب باشد **خدو** بضم اول
و ثانی آب دهن که بهندی تهوک گویند از برهان **خدیو** بضم اول و کسر دال و یای مجهول بمعنی خداوند از کشف و مؤید و مدار بکسر و بضم نیز و در برهان جهانگیری بکسر تین بمعنی بادشاه
و خداوند و بعضی محققان نوشته اند که خدیو بضم دال مخفف خدیوند که اماله خداوند است و بعضی گفته اند که اماله لفظ خدا است چون الف بقاعده اماله با یا اجتماع دو یا کثقیل
لازم آمد یای دوم را بواو بدل کردند خدیو شد **خدعه** بالضم و بالفتح و بفتحتین بمعنی مکر و فریب از شرح نصاب و مدار و کشف و منتخب و کنز بالضم **خدیجه** بفتح اول و کسر دال بر وزن نتیجه نام دختر
فاطمه رضی الله عنها نیست و اول کسیکه از زنان ایمان آورد حضرت خدیجه بود از مدار و شرح نصاب **خدشه** بالفتح بمعنی خراشیدن و مجازاً بمعنی شک و شبهه از منتخب و صراح **خدر** بفتحتین در آخر خشوع ست

کند از شرح نصاب خدمتی بیای معروف بمعنی تحفه و پیشکش و نذرانه اگرچه این لفظ عربیست اما در شرح کتب و در فارسی استعمال یافته از سراج و برهان و بهار عجم **فصل خای معجمه مع ذال معجمه**
خذف بفتحتین و فای سفال ریزه از قاموس و صراح و منتخب و بکسر بزای ہوز **خذول** بالفتح اول بضم ثانی بمعنی ترسنده و بی بهره از لطایف **خذلان** بکسر اول
و سکون ذال معجمه بمعنی بی بهره و فرو گذاشتن و باز ماندن از صراح و موید و مدار و کشف و کنز **فصل خای معجمه مع رای مهمله** **خرس** در کوه بو علی سینا بجا
عدم دانائی نست نادان حکم دانا دارد از بهار عجم **خراب** بالفتح مصدر عربیست بمعنی ویران کردن و فارسیان باستعمال خود بمعنی ویران و ضایع آرند و مجازاً بمعنی
و بیهوده نیز آرند و بمعنی گدا و بمعنی ویرانه هم آید از منتخب و برهان و بهار عجم و سراج اللغات و رشیدی **خرچوب** آن چوب کوچک که بر پوست کاسه رباب نهند و تارها بر آن گذرند از
شرح قران السعدین **خروب** بالضم و رای مهمله مشدد و مضموم نام گیاهی بهر بنا که بروید آن بنا خراب شود از لطایف **خرب** بفتح اول و کسر ثانی بمعنی ویران از شرح
نصاب و لطایف **خرافات** بضم اول سخنان بیهوده و پریشان که خوش آیند باشد از موید و مدار و منتخب و کشف و صراح و این جمع خرافه است خرافه مجازاً بمعنی کلام پریشان
و بیهوده و در حقیقت خرافه بضم اول نام مردیست از عرب که پریان بر و عاشق بودند و او از آن عالم حکایات میکرد و مردم متعجب شده باور نکردندی لهذا هر سخن که قابل اعتماد نباشد
آنرا خرافه و خرافات گویند از سروری **خرافت** بضم اول کلام پریشان و بیهوده که قابل اعتماد نباشد در حقیقت خرافه نام مردی از عرب که پریان بر و عاشق بودند
و او از آن عالم حکایات میگفت و مردم متعجب شده باور نکردندی لهذا هر سخن که آن قابل اعتماد نباشد آنرا خرافه گویند از سروری **خرت** بالضم سوراخ سوزن از کنز **خرق**
عادت کنایه از کرامات اولیا چراکه خلاف عادات میباشد **خرابات** بتخانه و قمارخانه از برهان و سراج **خرج** بالفتح و جیم عربی بیرون شدن و برآمدن ضد دخل فارسیان بمعنی مالی که
آنرا خرج توان کرد استعمال نمایند و بجیم فارسی از غلطی است مگر حالا از کثرت استعمال مردم عیب آن مستور گشت از بهار عجم و غیره **خروج** بضمتین بیرون رفتن و بمعنی باغی شدن نیز آمده
خراج بالفتح اول محصول زمین و باج و آنچه که بادشاه و حاکم از رعایا بگیرد و بامعنی بکسر خطاست و در بهار عجم نوشته که خراج بفتح آنچه از تحصیل مزروعات ملک از رعایا بدست برد
بدست آید و آنچه چون صیانت و حفاظت از سوداگران گرفته شود باجست بمعنی کلاه بضم اول و سل و زنبی که در بدن شدید آید از منتخب و کنز و صراح و خان آرزو در چراغ هدایت نوشته که خراج
بالفتح باج و در فارسی بکسر شهرت دارد بدانکه طور فارسیان است که مصدر باب تفعیل که بر وزن فعال بود بفتح اول آنرا بکسر اول خوانند و در بعضی مواقع چنانکه وداع و داد
و وداع و خراج و رواج و در اصل همه بفتح الاول است فارسیان همه را بکسر اول خوانند همچنین حذف یای مفاعله از اواخر ناقص کنند چنانکه مدارا و مواسا و محاکا و محابا که در اصل مداراة و مواساة
و محاکات و محابات است همچنین بعضی الفاظ مضموم الفا را مفتوح خوانند چون صندوق و زنبور که بضم است و بفتح شهرت دارد و این گونه از تفریس است چنانکه عرب در تعریب تصرفات
نمایند همچنین فارسیان نیز تصرفات دارند از زبانهای دیگر پس این قسم الفاظ را در فارسی غلط نتوان گفت اگرچه این قاعده در ظاهر مخالف قول اکثری از علما بلکه مخالف بعضی
خود هم نیز هست اما آنچه بعد تحقیق و تنقیح بثبوت پیوست نوشته اند **خرداد** بالضم نام ماهیست شمسی که بعد تقریباً سی و یک روز از اردیبهشت آید و نام روز ششم از هر ماه شمسی از برهان **خرسند**
بالضم بدون واو بمعنی قانع و بمعنی خوش و شادمان و بعضی بواو نوشتن غلط است از موید و سراج و برهان جهانگیری **خراد** بالفتح و تشدید ثانی آنکه چوب را بر چرخ تراشیده
هموار کنند چون خدا این لفظ در کتب معتبره لغات عرب یافته نشده و ملا نور الدین ظهوری در خوان خلیل بلفظ نهاده لفظ خراد را فارسی ساخته است ظاهراً لفظ خراط را فارسیان
تصرف خود بدال قرشت بدل کرده بجهت قرب مخرج بدال مبدل نموده اند و در سراج نوشته که باصطلاح شعرای عرب این عمل را اجازه گویند که در یک مصرعه حرف روی طای مهمله آورند
و در مصرعه دیگر دال آورند **خرامیدن** بفتح اول و کسر میم که حرف چهارم است رفتار بتمکین و تنگ روی رفتار نا سفته از منتخب و صراح **خرد مرداد** چهارم مضمون بمعنی ریزه ریزه از لطایف خرد بالضم
بمعنی ریزه و خرد بالفتح بمعنی دو معنی بواو نوشتن نباید مگر هرگاه که با خوردن باشد بمعنی حاصل المصدر باشد بواو نویسند از سراج و بهار عجم و موید **خرشید** بضم اول و کسر شین معجمه بمعنی آفتاب ترکیب آن از خور
و شید خور بالضم بدون واو بمعنی آفتاب و شید بمعنی روشن چون لفظ خر بالضم تنها استعمال کنند متاخرین بعض او نویسند جهت امتیاز از لفظ خر بالفتح و چون با شید ضم کنند بدون
واو نویسند از رشیدی و سراج اللغات نوشته که در لفظ خورشید واو معدوله است ای واو نباید نوشت اگرچه در رشیدی او گفته **خروار** بالفتح توده چیزی که بقدر بلندی جسم خر باشد
یا آنکه چیز بگیرد و بار بقدر برداشتن خر باشد یعنی خر آنرا تواند برداشت یا آنکه دارد در اصل بار بود بقلب اضافت یعنی بار خر آری که مساوی برداشتن خر باشد یا آنکه خر بمعنی کلان و

وخر با معنی بار کلان کیس وزین بر دو صورت اخیر بلا اہما است عرب مخنثج به اہمال کردند از موید و مدار و سروری و غیره خر بالفتح حیوان معروف که بعربی حمار گویند و بمعنی
لای سر اوگل تیره و بمعنی بزرگ و کلان چنانچه خرشته بمعنی پشته کلان و خرسنگ بمعنی سنگ بزرگ و بمعنی چوبکی بر کاسه رباب و ستار و چنگ نصب کنند و تارها بر آن کشند و آنرا خرک نیز گویند و
بهندی گهرج گویند و گاهی از لفظ خر مراد مرد احمق باشد از شرح قران السعدین و جهانگیری و رشیدی خر طنبور چوب یا استخوان کوچک بر کاسه طنبور نصب کنند و تارها بر آن
بهندی گهرج گویند خرخیز بالفتح بدو خای معجمه و اول را مهمله و ثانی زای معجمه بر وزن پرویز نام ولایتیست از ترکستان قریب ختا است از کشف و برهان خرد مسو زلم انجام
بجهت آنکه عقل دریافت آن نمیرسد و بعضی نوشته که زبانی خرد بمعنی گناه است از شرح و برهان خرخز بهر دو خای معجمه مفتوح و در آخر زای معجمه نام شهری از شرح خرخز بالفتح و زای معجمه و بمعنی وزه
و بالضم نیز نام ماشک معروف و بفتحتین مهره از منتخب خمرا بالفتح و تشدید ثانی جرم و در از منتخب خرمگس بفتح اول و سوم و فتح کاف فارسی مگس کلان که بر خر آید و گرمی بر خر و
بضمتین و واو معروف مرغ خانگی از موید و کشف و برهان خرکس بضم کاف عربی بمعنی احمق از مصطلحات خرس بالکسر و سین مهمله جانوریست پشم دار که بهندی ریچه گویند
و نام دو شکل است بر فلک جانب شمال که بصورت خرس اند یکی را دب اکبر و دیگر را دب اصغر نامند و خرس بالضم ضیافت جشن ولادت و جمع اخراس که بمعنی آلات گلک است و بفتحتین بمعنی
گنگ شدن و گنگی و بالفتح خم کلان ظرف معروف از منتخب و کنز و شروح نصاب خراس بالفتح نوعی از آسیا که آنرا خر یا گاو میگرداند و جواز روغنگران بدان کنجد و غیره روغن گیرند و بالفتح و تشدید
ثانی خم سازنده که آنرا کلال گویند از برهان و شرح خاقانی و کنز خروش بضمتین و واو مجهول بمعنی شور و غوغا از کشف و برهان خرده فروش بهندی پتی را گویند از چراغ هدایت
خروس عرش در کتب منقولات مسطور که [illegible] خروسیست که پیش از صبح اول بانگ کند بعد از آن باتباع او خروسان زمین آواز آیند از بهار عجم و غیر آن خرص بالفتح و صاد مهمله تخمین کردن
میوه بر درخت و زراعت بر زمین و دروغ گفتن و بالضم سنان چوب نیزه و حلقه زر و نقره و بالکسر نیز و بفتحتین گرسنه شدن از منتخب و لطایف و شرح خراط بالفتح و ثانی مشدد آنکه چوب
را بر چرخ خراشیده هموار کند مأخوذ از خرط [illegible] و خراط بالکسر [illegible] از محاوره عوام است از فرهنگ و منتخب و بهار عجم خرط بالفتح چوب تراشیدن و برگ درخت تراشیدن و خراشیدن صفا دادن از منتخب و غیره خرطبط
بط کلان و نیز بمعنی ابله و احمق مستعمل است از لطایف خریع بالفتح و یای تحتانی مفتوح و عین مهمله بچه خرگوش از شرح نصاب خریف بمعنی خزان و آن فصلی باشد که آفتاب در میزان آید از جواهر
و در منتخب نوشته که این خود از حرف ست که بالفتح بمعنی میوه چیدن باشد چون درین موسم از درختان میوه چینند لهذا خریف گویند خرف بفتح اول و کسر رای مهمله بمعنی بخت
پیر که تغیر در حواسش یافته باشد از کنز و بمعنی عقل و بفتحتین تباهی عقل از کلان سالی و بالفتح میوه چیدن از منتخب خروف بفتح اول بمعنی بره گوسپند و غیره از منتخب و صراح و الفضا
بمعنی بچه خرگوش و رده خرق بالفتح دریدن و پاره شدن و بفتحتین شرمنده شدن و حمق و باصطلاح حکما شرم و حیا کردن در جائیکه شرم و حیا لازم نباشد از منتخب و غیره
خریق بره دریده شده از لطایف خرسک بالکسر و سین مهمله مفتوح و کاف عربی نام بازی اطفال و ابلهان باشد که بر زمین دایره بکشند و یکی در میان دایره استاده شود
و دیگران آمده او را بزنند و او پای خود را دراز کرده بجنباند بهر کدام که پایش خورد او را بجای خود نشانند از رشیدی و سراج و برهان و در مصطلحات نوشته که خرسک بالکسر نام
بازی اطفال که طفلی را خرس قرار دهند و اطفال دیگر گرد اگرد او چرخ زنند بهر که لگد زند باز او را خرس سازند و نوعیست از مفروشات از عالم قالین و فرق آنکه ریسمانهای
قالین را منبر اشند و خرسک را تراش نزنند ریسمانهای آن مثل پشم خرس دراز باشد خرچنگ بالفتح بپنجابی کیکرا و بعربی سرطان گویند و بهندی آنرا گنگه بکسر کاف فارسی و نون
بمعنی کیکرا گویند و آن جانوریست که در تالابها میباشد و نیز خرچنگ نام برج فلک که بعربی سرطان گویند از سروری و برهان و لطایف خرسنگ سنگ بزرگ و کلان از برهان و
مصطلحات خردل بالفتح و دال مهمله مفتوح و لهذا باشد بهندی کوچک تیز مزه این بیت فارسی بهندی رائی گویند از منتخب بالفتح و کسر دال بمعنی نام درسنده از برهان خرطوم
بضم اول و طای مهمله بینی فیل خرم بفتح از مدار و سراج خرام بکسر اول رفتار نرم با ناز از مدار و موید و کشف و جهانگیری و سروری و برهان خرم بفتح اول و سکون دوم و تشدید میم شگفتن بمعنی
انداختن [illegible] از فصول [illegible] انداختن میم [illegible] از منتخب [illegible] و ثانی مشدد مفتوح [illegible] و مغدا بمعنی تازه و سیراب و مجازا بمعنی شادمان و بتخفیف نیز آمده و با معنی مشترک است میان فارسی و عربی
از منتخب و سراج و بهار عجم [illegible] خرق و التیام پاره شدن و باز بهم پیوستن و حکما در خرق و التیام افلاک [illegible]
بالکسر توده غله پالیده و با کاه آمیخته توده غله صاف و بالفتح انبار خوشه و درخت غله که هنوز از پای گاوان مالیده و شکسته نباشند از موید و کشف و جهانگیری و مدار و سروری

و در برهان نوشته که خرمن بالکسر توده غله ناکوفته و بمعنی مطلق توده نیز آمده و در سراج اللغات نوشته که خرمن بالکسر توده هر چیز عموماً و توده غله خصوصاً مگر حق آنست که بالفتح باشد چرا که خر بالفتح بمعنی بزرگ و من بمعنی بلد باشد مگر چون ترکیب این هر دو لفظ معنی قبیح نیز پیدا میکند لهذا بحرف اول مکسور خوانند خراسان نام ملکی در ایران و در اصل بمعنی مشرق است چون ولایت خراسان از فارس و عراق بطرف مشرق واقعست لهذا باین اسم موسوم شد از جهانگیری و برهان و سراج و نام پرده از موسیقی خرامان بالکسر از کشف و برهان بمعنی خوش رفتار خرقه بدست کسی تازه کردن اصطلاح صوفیه از سر نو مرید شدن یعنی بیعت تازه کردن از شرح سکندر نامه و بهار عجم خرقه از کسی پوشیدن مرید شدن از مصطلحات خر گرفتن کسی را احمق فرض کردن خر کمان بمعنی کمان کلان و سخت که بزار عادت ها کشتن شغال وغیره دارند و چیزیست که کمان گران کمان از آن حاجت کنند از مصطلحات و چراغ هدایت خر در پیش خانه خود بستن و خر در از بستن کنایه از بیغم و فارغ البال بودن عرض دادن جابه وشان خود را مصطلحات خراطین معرب خراتین کرمی سرخ که در زمین نمناک پیدا شود مگر در خره که بمعنی گل است آتین بمعنی پیدا شده از سراج اللغات خرمن کهنه بباد دادن بدولت گذشته لاف زدن و غرور کردن از مصطلحات و بهار عجم خرج راه شدن در راه سفر مردن از چراغ هدایت خرزن بالفتح تازیانه از لطائف خریدن مشهور است و بمعنی پاشیدن از چیزی و بدین معنی باز خریدن نیز آمده از بهار عجم خرد بالضم و بالکسر سرگین طیور از منتخب و غیر آن خرخشه بفتح هر دو خای معجمه بموقع مجادله کردن از جهانگیری و کشف و سروری و مؤید و لغات ترکی خرگاه بالکسر بمعنی جای خوشی چرا که خر بالکسر بزبان پهلوی بمعنی خوشی الحال خرگاه بمعنی خیمه مستعمل است بمناسبت آنکه خیمه نیز جای خوشی است از رشیدی و مدار و مؤید و کشف و صاحب برهان نوشته که خر بالفتح بمعنی کلان چنانکه در لفظ خرپشته و خرمگس و لفظ گاه بمعنی خیمه مطلق پس لفظ خرگاه بالفتح بمعنی خیمه کلان باشد و در سراج اللغات نوشته که خرگاه بالکسر بمعنی جای خوشی و تحقیق آنست که خرگاه بالفتح باشد موافق قیاس بمعنی جای بزرگ بالکسر خا بسبب کراهیت فتح خاست که از اشتراک بمعنی حمار بدید اشیند خربزه بفتح اول و ضم بای موحده بمعنی میوه خوشبودار کلان چرا که خر بالفتح بمعنی کلان و بزه بضم موحده و فتح زای معجمه بمعنی میوه شیرین و خوشبودار چون خربزه بنسبت اکثر میوه ها کلان و شیرین و خوشبودار است لهذا باین اسم مسمی گردید از رشیدی و مؤید و مدار و سروری و سراج خرمن ماه بالکسر هاله ماه از رشیدی و مصطلحات خرده بالضم بدون واو ریزه هر چیز و بمعنی اخگر و عیب و نکته از کشف و برهان و لطائف و جهانگیری و همچنین خرم و خرسند خرد بمعنی کوچک را نیز متاخرین تحقیق کرده اند که بدون واو درست است مگر بعضی با واو نیز روا داشته اند شرح زلیخا از محمد افضل اله آبادی و شرح گلستان از میر نور الله خرقه بالکسر جامه پارینه و کهنه پاره دوز از قاموس و صراح و کشف و بهار عجم و منتخب با آنکه خرق بمعنی چاک شدن و پاره شدن است چون جامه فقرا اکثر از پیش گریبان چاک باشد لهذا خرقه میگفته باشند خرمهره سفید که بعربی ناقوس گویند و بهندی سنکهه نامند و مجازاً خرمهره های کوچک که در هندوستان خرند و فروخت ریختند از سراج و در خیابان نوشته که خرمهره در رشیدی بمعنی مهره بزرگ کم بها گفته و در مؤید از شخصی نقل کرده که خرمهره علمی که آن را از رنگ داده بر گردن خر بندند ظاهراً بهمان نسبت که بهندی کوری گویند و از آن آلیش خران سازند خر در اینجا بمعنی بزرگ نیست چنانکه صاحب رشیدی فهمیده کلام فقیر مؤلف گوید که لفظ خر در خرمهره که داخل نقود است بمعنی حیوان که در عربی حمار گویند که از آن آرایش خران سازند و لفظ خر در خرمهره که بمعنی ناقوس و سنکهه است بمعنی بزرگ و لفظ خرمهره هم بمعنی چیز سفید که در گل تالاب بهم میرسد و بهندی گهونگها گویند و بدین معنی در اصل خرمهره بوده خره بالفتح بمعنی گل و لاست خربنده مالک خر که خادم خر باشد خرمهره در خیبت کنیز یک قسم آن گلسنج دارد و قسم دیگر سفید از سراج و سروری و شمسی خر البصره کنایه از خر اجسم که موت با خرگه مه کنایه برج سرطان که خانه ماه است خاصیت برج مذکور سرد و تر است و گاهی خرگه مه هاله ماه مراد باشد خرپشته بمعنی کریوه و پشته کلان خره بفتحتین کنجاره بمعنی ثقل روغن کنجد و سرشف بمعنی توده خاک و گل تیره و بضم اول و فتح ثانی نور سیاه حقیقتاً و قسمی از مور که بعد از ضعه و بهندی دیمک گویند و بفتحتین ها ملفوظ بمعنی خروس و مجازاً بمعنی حصر اگر آنرا بشکل خروس ساخته باشند از جهانگیری خرانه برانه و مجازاً ملک غنیم را گویند خریده بالفتح بر وزن خمیده بمعنی نارسیده و بکر و زن شهر نگردیده و در ناسفته از منتخب و برهان و کنز و مؤید و سروری خرزه بالفتح و خرسوم از معجمه الیت یعنی کیر و قضیب در از وسطر از لطائف خرباچه بمعنی بچه خر خردله بالفتح و دال مهمله مفتوح بمعنی یک دانه خردل چرا که در آخر کلمه ها بدل شده ابراو عده و بهندی از آن را مانند خرابیه مصدر که اگرچه خراب مصدر است بمعنی ویران شدن مگر در زبان فارسی اکثر لفظ خراب بمعنی ویران مستعمل شود لهذا یای مصدری ملحق کرده خرابی گویند خراسانی نام طعام خرج کردن چیزی بمعنی فروختن چیزی از مصطلحات فصل خای معجمه مع زای معجمه خزان حنا بمعنی زرد رنگ حنا خزرج بالفتح و رای مهمله و جیم قبیله ایست از عرب از لطائف خزر بفتحتین بتقدیم زای معجمه بر رای مهمله

ملکیست شمالی از ترکستان و مردم آنجا سفید رنگ باشند از شرح خاقانی خز بالفتح و تشدید زا در عربی نام جانوریست و جامهٔ ابریشمی از سروری و لطائف و مولانا یوسف بن محمد در شرح نصاب نوشته که جامه‌ایست که از ابریشم و ابریشم بافند و در برهان نوشته که نوعی از پوستین است و در رشیدی بالفتح بمعنی بلندی آن و مخفف خزان است و مرادف خزیدن و نام شهری از لطائف و غیر آن خزف بفتحتین سفال از منتخب و کنز و در صراح بذال معجمه خزعبیل بالضم خا و فتح زای معجمه و سکون عین مهمله و کسر موحده بمعنی ناحق و باطل از منتخب و کنز خزاین بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم جمع خزانه چنانکه رسائل جمع رساله خزان در برهان و جهانگیری و سراج اللغات و مؤید و سروری بالفتح بمعنی مدت ماندن آفتاب در برج میزان و عقرب و قوس و همچنین در شرفنامه مذکور است و صاحب رفان گوید یا نوشته که صحیح تر است که نام روز هجدهم از شهریور باشد و حق این است که خزان بالفتح مرکب از خز که بمعنی خزیدن است و الف و نون نسبت یعنی موسم سر که منسوب بخزیدن مکانات گرم است یا آنکه خز بالفتح نوعی از جامه پشمین و پوستین است و الف و نون نسبت یعنی منسوب بپوشیدن خز است خزران بفتح اول و سکون زای معجمه و بعده رای مهمله نام ولایت قریب ترکستان از جهانگیری و سروری و سراج خزاعه بضم اول نام قبیله از عرب خزانه بالکسر صحیح و بفتح که مشهور است خطا چنانکه محققان ظرائف گفته اند الخزانة لا تفتح و در کشف نوشته که خزانه بالکسر خانه که در و مال نهند و در صراح بالکسر بمعنی گنجینه و خزاین جمع آن و در منتخب و قاموس بالکسر بمعنی گنجینه و گنجینه داری و در مؤید و مدار و لطائف و کنز نیز بکسر تحقیق کرده اند پس خزانه بمعنی مال و نقود و کثیر مجاز باشد باطلاق ظرف بر مظروف یا باطلاق مصدر بر مفعول خزینه سراج الدین علیخان آرزو نوشته که خزینه بلفظ فارسیست مبدل هزینه بمعنی خزانه و هزینه بمعنی خزانه در کتب لغت آمده و ظاهر است که ابدال خای معجمه بهای هوز در کتب قوانین فارسیه جابجا مسطور است و عبد الواسع در شرح بوستان نوشته که خزینه بفتح خای معجمه و یای معروف و فعیله بمعنی مفعول میتواند بود لیکن در کتب لغت نیامده و در عبارات عربیه هم مستعمل نشده پس ظاهر است که خزینه بکسر اول و یای مجهول مالهٔ خزانه باشد و صاحب بهار عجم نوشته که خزینه در کلام استادان بمعنی مخزن نیز آمده خزی بفتح اول و کسر ثانی و تشدید یا بمعنی رسوا و بکسر اول و سکون زای معجمه بمعنی رسوائی از منتخب و شرح نصاب خزری منسوب بخزران که نام ملکیست از شرح سکندرنامه خان آرزو خزانگی منسوب بخزانه یعنی چیزی که خاص و ممتاز بادشاه باشد و در انتهای خزانه امرا و از انتهای خاص که آنرا بادشاه یاد دارد میسر آید یا آنکه آنرا بادشاه تصنیف کرده است

فصل خای معجمه مع سین مهمله

خست بالکسر و تشدید سین بمعنی بخیلی خسارت بفتح هلاکی و گمراهی و زیان از منتخب خساست بفتح ناکسی و زبونی شدن و بمعنی بخل مستعمل از منتخب و غیر آن خسر بالضم و در عربی بمعنی زیان که در مقابله منفعت و سود است و در فارسی بضمتین بمعنی پدر شوهر و پدر زن از منتخب و جهانگیری و رشیدی و سراج خسور بفتح اول و ضم ثانی بمعنی زن [illegible] خس بالفتح خاشاک و گاه و بمعنی باریک و نوعی از گیاه که خوشبو دار باشد و بالفتح و تشدید در عربی بمعنی تخم کاهو و فرومایه و زبون و ناکس و بخیل و باین معنی در کتب فارسی بتخفیف مستعمل مشهور از منتخب و کنز و برهان خساکش ناکس و بیهوده و چیزهای زبون خسوف بضمتین در زمین فرو شدن و گرفته شدن ماه چنانکه کسوف گرفته شدن آفتاب را گویند از منتخب خسف بالفتح در زمین فرو شدن و گرفته شدن ماه از کنز خسک بفتحتین لفظ فارسیست دانه باشد خاردار که به هندی گوکهرو گویند و آنچه بشکل آن از آهن ساخته در میدان جنگ اندازند و بالکسر گل کاجیره از سراج خسران بالضم زیان از منتخب و کنز خس بدندان گرفتن و خس بدهن گرفتن عجز کردن و امان خواستن چون هنود بر جماعه غالب آمده آنجماعه مغلوب خس بدهن میگیرند که ما حکم گاو داریم کشتن ما روا نیست از رشیدی و برهان خسرو بالضم نام پسر سیاوش بن کیکاوس و نیز نام پرویز بن هرمز بن نوشیروان که عاشق شیرین بود از مؤید و جهانگیری و کشف و مدار و برهان و مجاز هر بادشاه را نیز گویند و در سراج اللغات و بهار عجم نوشته که خسرو بضم اول است و بعضی بکسر اول گفته اند و همین کسر اقوی است که معرب آن کسری است بر کسره دارد و نیز کراهت لفظ خسر که بمعنی پدر زن است استعمال باین معنی اگرچه خسر بالضم باشد لکن بکسر خواندن اولیست و نیز صاحب بهار عجم از استاد خود نقل کرده که خسرو بالضم اول و سوم باشد قلب خور سو چه خور بالضم آفتاب و سو بالضم فروغ است پس معنی ترکیبی آن آفتاب فروغ باشد و نیز نوشته که دور نیست که مبدل خوش رو باشد بمعنی خوب رو و نزد فقیر مؤلف خسرو بالکسر بر وزن درهم معرب خسرو است و بالضم چنانکه مشهور است درست نباشد چه گردد در صورت بر وزنی [illegible] از بحر پنج اوزان شمار رباعی نمی ماند خسته بالفتح بمعنی تخم خرما و شفتالو و کنار و هسته و بمعنی خراب و عاشق و بیمار و بمعنی زخمی و شکسته و گاهی بمعنی مفلس آید از بار خستگ و انه بکسر اول و سکون سین تخم گل معصفر از برهان خساره بفتح زیان و هلاکی و گمراهی از منتخب خسروانی نوعی از سرود از سراج اللغات

فصل خای معجمه مع شین معجمه

خشب بفتحتین و در آخر بای موحده بمعنی چوب هیزم از لطائف و شرح نصاب خشت بالکسر نیزه کوچک آهنی هندی [illegible] سنگ

ازرشیدی و برهان و در سراج نوشته که خشت بالکسر معروف و نیزهٔ کوچک که در میان آن حلقهٔ ریسمان بافته بندند که انگشت سبابه در میان آن حلقه کرده بر دشمن اندازند خسوف
بفتحتین در رشتی و درشت شدن از منتخب که خشیت بالفتح و شین معجمه مکسور و یای مشدد ترسیدن و ترسانیدن از لطائف و منتخب خشک بند نوعی از علاج زخم که زخم را بدون
بستن و دوای تر علاج کنند از چراغ هدایت خشک آور رود بمعنی خاموش ماندن از لطائف خشک رگ کنایه از آفتاب بمعنی رسائل خشک قمار ختتی که مقامران
بجوال اندازند از مصطلحات خشک مغز سودائی و دیوانه خشک ریش زخمیکه از بیرون خشک باشد خشوع بفتحتین و عین مهمله عجز و فروتنی و خوف از کشف خسف بالفتح
چسبیدن و دریافتن و لباس بر کوفتن و بالکسر بچهٔ آهو از منتخب و شرح نصاب خشک بالضم بمعنی حرف فضائل و بمعنی بیفائده و بمعنی بخیل از برهان و چراغ هدایت و بهار عجم خشوک
بضم زشت و حرامزاده و چرب زبان از لطائف خشتک بالکسر پارچهٔ چهار گوشه که زیر بغل جامه و میان پاجامه دوزند و صاحب جواهر الحروف نوشته که کاف در آخر برای تشبیه است خشم
بمعنی غصه از مؤید و لطائف و ابراهیمی شرح سکندرنامه در سراج نوشته که خشم بالفتح بمعنی غضب و بکسر نیز گفته اند لیکن فتح اولیست خشن بفتحتین و در آخر نون درشت بمعنی پلاس در عربی بفتح اول
و کسر ثانی بمعنی هر چیز که درشت باشد و نام دیستی که پوست عضو را سخت و درشت گرداند از برهان و منتخب و شرح نصاب خشک پهلو بمعنی بخیل از مصطلحات خشخشه
بانگ غدو و جامهٔ نو از مؤید و سروری خشیه بفتح اول و سکون تا و بعده تحتانی بمعنی خوف از منتخب خشک تغری و خشک دماغی بمعنی دیوانگی و جنون خشوی
بفتحتین مادر زن و مادر شوهر که بهندی ساس خوانند از رشیدی و کشف خشکاری بالضم آرد نانخته که نخاله از و نگرفته باشند و در بعض نسخ خوشکاری بواو نوشته
از شرح خاقانی **فصل خای معجمه مع صاد مهمله** خصوصاً بالضم و تنوین مصدر است که مفعول مطلق فعل محذوف واقع شود یعنی خصصت خصوصاً از بهار عجم خصب
بکسر و سکون صاد مهمله و بای موحده فراخی عیش و آسودگی و بسیاری گیاه و شهر آباد از منتخب و غیره خصوصیت بفتح اول و تشدید یای تحتانی خاص کردن و خاص شدن چیزی را چرا که خصوص
بفتح صفت مشبهه است و یای تحتانی و فوقانی برای مصدریت و در قاموس و منتخب بضم و فتح هر دو نوشته خصر بفتح اول و سکون ثانی میان هر دوم یعنی کمر و بفتحتین سرما و سرد شدن
و بفتح اول و کسر ثانی بمعنی سرد از ترجمهٔ ابرار و منتخب خصائص بالفتح جمع خصیصه که بمعنی خوها و اثرها باشد خصل بالفتح آنچه از قسم نقود بر سر داو قمار گذارند از چراغ هدایت
و مؤید و کشف و در منتخب نوشته که خصل بالفتح آنچه که بر روی گرو بندند و در برهان نوشته که خصل بالفتح داو و شرط گرو بندی در قمار خصام بکسر اول جنگ و جدال کردن جمع
کنندگان از مؤید و جمع خصم است از منتخب خصم بالفتح دشمن و بمعنی مالک و صاحب و از اینجا شوهر را خصم گویند از مصطلحات خصی برکه بدان هم سگ افکنند خصمانه غوری و پرداختن از عالم
متصف باشد که در اصل بمعنی ترس است و در مفعول خصمانه تربیت باشد که بطور دشمن بر احوال شخصی نظر کرده او را تربیت نمایند و بمعنی مانند دشمن و بمعنی حریف و در مؤید زیادت الف و نون
و یای برای نسبت و تشبیه باشد یعنی مانند حریف از چراغ هدایت و بهار عجم خصاب بفتح و تشدید صاد مهمله بمعنی دروغ گو و بکسر حا و بضم آنچه بعد از آن چیدن درخت انگور بماند
از منتخب و لطائف خصمی بیای معروف بمعنی دشمنی و گاهی بمعنی مالکیت و جهتش در لفظ خصمانه مسطور است **فصل خای معجمه مع ضاد معجمه** خضرا بالفتح سبزه
و گیاه سبز و سبز خیز مؤنث که سبز باشد و نام عمارت است در سپاهان و بمعنی آسمان و بمعنی مظلم هم از منتخب و قاموس و صراح و غیره خضاب بکسر هر رنگ عموماً و بمعنی وسمه و حنا
خصوصاً و بمعنی گلگونه نیز آمده و بلفظ بستن و نهادن و کردن و ساختن و دادن و سانیدن مستعمل از بهار عجم و بمعنی رنگین خضاب کرده شده نیز می آید سعدی گوید مصرعه
بنان بنجی دست و خنجر خضاب خضیب بفتح بر وزن رقیب بمعنی رنگ کرده شده و رنگین از منتخب و بضم اول و فتح ضاد معجمه نام غلام حبشی و بعضی با حینی بعد ضاد مهمله
نیز نوشته اند خضب بالفتح رنگ کردن و بالکسر خیر یکه بدان موی را رنگ کنند از منتخب خضرت بالضم سبزی از منتخب خضریات بضم اول و سکون ضاد
معجمه نباتات سبز کنایه از ترکاری و ترها و این جمع خضری است چنانکه حبلیات جمع حبلی است خضر بالکسر نام پیغمبریست علیه السلام و بفتح اول و کسر ثانی
بمعنی شاخ سبز و کشت تر و نام پیغمبر مذکور چرا که هر جا او نشیند سبزه می روید یا آنکه سرکش همه سبزه زارهاست یا آنکه قدمش گیتی سبزه دارد که هر جا گذرش می افتد
آن سرزمین سبز و خرم می شود و در نبوت ایشان اختلاف است نزد بعضی نبی اند و نزد بعضی ولی و بفتحتین تازگی و سبزی و عضکه لقب پیغمبر کرام [illegible] نام اصلی ایشان بلیا [illegible] و وجه سبب
آنکه خضر بکسر اول و سکون ثانی باشد و دوم خضر بفتح اول و کسر ثانی باشد از لطائف و منتخب و کنز خضور بفتح اول سبز شونده و بفتحتین سبزها خضوع بضمتین فروتنی

کردن از منتخب و صراح خضف بمعنی جلاب از شرح نصاب خضرای دمن بفتح اول و سکون ضاد معجمه و کسر دال مهمله و فتح میم بمعنی سبزه که بر جای مانده اخثی سرگین و خاکروبه
میروید از منتخب و خضراء دمن کنایه باشد از زنان جمیل بد اصل و هر شی که بظاهر آراسته باشد و در حقیقت بی اصل و بد بود خضر خان نام یکی از امرای هند که شاه تیمور
از امانت خود کرده متوجه سمرقند شد و بعد از چند سال خضر خان بر تخت دهلی نشست و نام یکی از سلاطین عجم خضاره بضم اول بمعنی دریا از شرح نصاب و صراح و فصل حای
معجمه مع طای مهمله خط استوا استوا بالکسر و تا فوقانی و فای تیز مکسور بدانکه خط استوا خطی است موهوم که یک سر آن بمشرق و سر دیگر بمغرب که حکما در همین مقابله و محاذات
دایره معدل النهار بر وسط زمین فرض کنند بنهجیکه اگر دایره معدل النهار قاطع عالم شد زمین را هم قطع نماید پس زمین از جاییکه قطع شود همانجا خط استوا است و
معدل النهار دایره ایست که تنصیف فلک نماید از مشرق تا بمغرب و این دایره را معدل النهار از آن گویند که چون سیر آفتاب برین دایره میگردد لیل و نهار در جمیع عالم
برابر شود و اگر در عرض تسعین و آفتاب برین دایره اتفاق سیر در سالی دو بار افتد یکی در اول حمل و دیگر در آغاز سنبله و خط استوا را خط استوا از آن گویند که در آنجا دو وقت در هر ماه
لیل و نهار برابر می باشد بالتقریب و خط استوا از جنوب چین شروع شده بر گنگ دز و جزیره جکوت گذشته بر جنوب سراندیپ و جزایر زنگ و بر جنوب بیابان مغرب بحر و قیانوس
منتهی میشود و خط استوا مجاز از معدل النهار را نیز گویند خطبا بالضم اول و فتح ثانی و بای موحده خطبه خوانندگان این جمع خطیب است خطا بکسر اول و سکون دوم و همزه بمعنی گناه
مگر فارسیان همزه را با الف بدل کنند و بالفتح گناه کردن و ناراست که آن نقیض صواب است و گناهی که بی اراده باشد و بدین معنی بدو همزه نیز آمده است از منتخب و صراح و بالفتح و بدون همزه
نام شهریست مابین ترکستان و چین و توران خطا ترسا خط قوم ترسا که نهایت بریخ باشند خطایا بالفتح جمع خطیه که بمعنی گناه کردن است از صراح خطوب بضمتین جمع خطب که
بفتح اول و سکون دوم بمعنی کار بزرگ باشد از لطائف خطاب بکسر اول سخن با کسی رو برو گفتن و نام و لقب که در ان مدح باشد و بمعنی ضد غیبت و بمعنی عتاب نیز می آید بمعنی اول
از منتخب و لطائف و دوم از لطائف و سوم و چهارم از شمسی خطب بالکسر کلمه که خاطب وقت نکاح گوید و بمعنی کلمه که رافع نزاع باشد و بالضم خا و فتح طا جمع خطبه که دیباچه کتاب را نیز گویند خطبت
بالکسر کلمه که خاطب وقت نکاح گوید و بمعنی کلمه که رافع نزاع باشد خطوات بضمتین گامها یعنی قدمها این جمع خطوه است خط بغداد نام خط دوم از طرف کناره از جمله هفت خط جام جمشید
و اسمای آن خطها اینست اول خط جور که بالفتح جیم است دوم خط بغداد سوم خط بصره چهارم خط ازرق پنجم خط اشک ششم خط کاسه گر هفتم خط فرودینه از برهان و بهار عجم و مدار
و رشیدی و در سروری مرقوم است که خط لب جام را از آن خط جور نام نهادند که چون خواهند که حریف بیند از نه تا خط جور پر کرده میدهند خطر بفتحتین قدر و جاه و عظمت و
بزرگی و بمعنی آفت و دشوار و اندیشه ضرر از کشف و منتخب و کنز و سروری و برهان خطیر بمعنی بزرگ و عظیم از کشف خط جواز خطیکه برای گذشتن کالا و رونده ها بر آن نویسند
از مصطلحات خطف بالفتح ربودن و خیره کردن برق بینایی را از منتخب خطاف بالضم و تشدید طا پرنده ایکه در عرف آنرا ابابیل گویند از کشف خط ازرق بفتح اول
و سکون زای معجمه و فتح رای مهمله نام خط چهارم از طرف کناره منجمله هفت خطوط جام جمشید از برهان و رشیدی خط مندل دایره عزیمت خوانان از مصطلحات خط مستقیم
خطی است خطام بکسر اول مهار شتر از لطائف و صراح خط ریحان نام خطی از شش خط اختراع کرده ابن مقله و نیز خطی جلی که در عرض حروفش اقسام گلها نگارند و
آنرا خط گلزار نیز گویند خط از خون نوشتن کنایه از کمال محبت از شرح سکندرنامه خط بر آب کشیدن کار بیفایده کردن و امر دشوار و صنعت عجیب نمودن
خط خاک کشیدن کنایه از خجالت و انفعال از مصطلحات خط کشیدن کنایه از محو کردن و متروک نمودن و برطرف ساختن و بمعنی ریش بر آوردن و بمعنی نوشتن
از برهان و مصطلحات خطه بالکسر و تشدید طا زمینیکه بجهت بنا کردن عمارت گرد اگرد او خط کشیده باشند و حد و دید آگرده شده باشند تا دیگری در ان دخل نکند و بمعنی پاره زمین و
در عرب شهر کلان را گویند از صراح و منتخب و لطائف و مدار و کشف خطیه بفتح خا و کسر طا و تشدید یای تحتانی مفتوح گناه از منتخب خطبه بالکسر زن خواستن و بالضم آنچه بحمد و نعت
و خطاب و نصیحت و وعظ بخلق افتد باشد و بمعنی دیباچه کتاب نیز می آید از منتخب و کنز خطفه بالفتح یکبار درخشیدن و جستن برق بنهجیکه بینایی را در رباید و چشم را خیره کند
خط راه مرادف خط جواز خطوه بالضم گام یعنی مسافتی که میان هر دو پا وقت رفتار واقع شود از کشف و منتخب و سروری و شرح نصاب خط الماس و خط سهانی
و خط عسلی خط سبز گون از مصطلحات خط دیوانی خط شکسته اهل دفتر از مصطلحات خطی بالفتح و طای مشدد منسوب بخط که نام موضعیست و بمعنی

تیره و درینصورت منسوب بموضع مذکور یا منسوب بخط در رستی و نوعی از برد یمانی است که خطهای دران باشند و آن نسبت ساده قیمتی باشد از مدار
خطمی بالکسر گل خیرو از کشف و بحر الجواهر و کنز. **فصل خای معجمه مع فا** خفایا بالفتح پنهانیها از کشف و کنز. خفا بفتح پوشیدگی از صراح و کشف و در بحر الجواهر خفا بکسر بمعنی
پوشش. خفر بفتحتین بمعنی شرم و حیا و نگهبانی از شرح نصاب. خفیر بمعنی شرمناک و فریادرس و نگهبان و رهبر قافله از لطائف. خفت و خیز بالضم آهستگی در رنگ تاخیر و نیز بمعنی جماع از
رشیدی و برهان و سروری و لطائف و بهار عجم و سراج. خفاش بالضم و تشدید فا و شین معجمه نام طائری که آنرا شبپره گویند از قاموس و منتخب و مدار و بحر الجواهر. خفض بالفتح و در آخر ضاد معجمه
فرود داشتن و انداختن کسی را از مرتبه و جر دادن کلمه را بکسر دادن و تن آسانی و عیش و نرم رفتن از منتخب. خف بالضم و تشدید موزه و بالفتح سوخته چقماق همه از لطائف و کنز. خفاف بالفتح و تشدید فای
اول موزه دوز و موزه فروش. خفرق بالکسر و رای مهمله نیز مکسور بمعنی زشت و بد از مدار و موید و در کشف بفتح اول و ثالث و در لطائف نیز بفتح اول و سوم بمعنی زشت و بد خو و در سراج اللغات
خفرق بالفتح و رای مهمله مفتوح بمعنی بیغیرت و این معرب خفرگ است چه خفته گیاهیست بغایت نرم و رگ بمعنی معروف و درینصورت کنایه از سست و نرم رگ بیغیرت است و بعضی نوشته
که بالفتح معرب خفرگست و خفرگ مخفف خفته رگ باشد یعنی سست رگ و بیغیرت و ضمه خا را بالفتح بدل کرده اند چرا که وزن فعلل بالضم در کلام عرب نیامده. خفرلق بمعنی زشت و بد از لطائف و خفرلق
اگرچه بمعنی بدست مگر التزاماً بمعنی شرم و ندامت آمده. خفیق آواز رفتن آب و آواز وزیدن باد و صاحب خفقان و سر جنباننده از غلبه خواب از منتخب و نام مرض نیز نوشته اند. خفیچاق
بالفتح و جیم فارسی قومیست از ترکان صحرانشین و دشت خفچاق دشتیست که دران قوم خفچاق بود و باش دارند و آنچه بعضی گمان برند که خفچاق نام بیابانیست خطاست
از لغات ترکی تحقیق نموده شد. خفتنگ بالضم و حرف سوم تای فوقانی مرض کابوس از برهان. خفقان بفتحات ثلاثه نام مرض و بسکون ثانی خطا از مزیل و منتخب و کشف و
صاحب بهار عجم نوشته که خفقان بفتحات مگر فارسیان بسکون ثانی نیز آرند بمعنی طپیدن دل. خفتان بالفتح نوعی از جامه سپاهیان یعنی جلته از جهانگیری و کشف و برهان و سراج
مدار و موید و رشیدی و سروری. خفاجه از برهان و منتخب و سراج نوشته است که خفاجه بفتح اول و جیم عربی قبیله ایست در عرب از بنی عامر که اکثر آن قوم راهزنی میکنند و بجیم فارسی غلط است
خفچه بالضم و جیم فارسی بمعنی چوبکی کوچک که بر سر آن آهن تیز نصب کنند و جهلبانان برای راندن گاو در دست دارند از مصطلحات. خفیه بالضم نهانی و پوشیده و آشکارا ضد این از
لغات اضداد است از شرح نصاب و صراح. خفه بفتحتین فشردن گلو باشد و بمعنی گلو فشرده نیز آید از برهان و بهار عجم و در جواهر الحروف نوشته که خفه در اصل خپه بود ببای فارسی بمعنی فشردن
گلو و بمعنی گلو و گلو فشرده باشد مجازست. خفته بالفتح بمعنی خمیده و درین مصرعه مثنوی مصرعه لنگ و لوک و خفته شکل و بی ادب. بهمین معنی خمیده است از لطائف و برهان و در
سراج اللغات بهمین معنی بالضم نوشته است. خفگی بفتح اول و ثانی صحیح است و بسکون ثانی چنانکه در مردم مشهور شده خطاست در اصل بمعنی افسردگی گلوست و بمعنی غضب و ضبط
آزردگی خاطر مجاز باشد. **فصل خای معجمه مع لام** خلفا بالضم اول و فتح لام جمع خلیفه. خلا بالفتح آبخانه و جای خالی و خالی شدن از منتخب و جوف خلا نزد حکما محالست
ایشان میگویند که هرچه در عالم موجودست ملاست و هر مکان و هر شی جوف دارد که آنرا در عرف خالی گویند آنهم از هوا پرست. خلاب بفتح صحیح است نه بکسر بمعنی آب و گل که در راهها
شده باشد از برهان و کشف و سراج و جهانگیری و موید و رشیدی و در خیابان نوشته که خلاب بالکسر و قیل بفتح زمین گلناک که پا دران بماند و بدشواری برآید و بعضی نوشته آب و گل گنده شود
خلافت بکسر بجای کسی بعد وی بودن از صراح و منتخب و کشف. خلت بالضم اول و فتح لام مشدد بمعنی دوستی و بالضم و سکون لام بغیر تشدید بمعنی خصلت نیک از صراح و شرح نصاب
خلاقت کهنه شدن و کهنگی از لطائف. خلاعت بکسر از مرض غم خوردن و بفتح از زبانها دریده برآمدن و بیباکان و پریشان شدن و فسق و فجور از منتخب و لطائف
خلقت بالکسر آفرینش از صراح. خلعت بالکسر جامه دوخته که کسی را پوشانند و بفتح خواندن خطاست از قاموس و موید و کشف و منتخب و مدار و لطائف و سروری شارح فاضل نوشته که
خلعت بالکسرست چون ماده این لفظ خلع است بفتح اول بمعنی کندن جامه و رخت و کشیدن کفش و غیره دور نیست که در اصل خلعت جامه باشد که از تن خود کشیده بدیگری دهند
و در بهار عجم خلعت بالکسر جامه که از تن خود کشیده بکسی دهند و در عرف جامه که ملوک و امرا بشخصی بخشند و آن کم از سه پارچه نباشد. خلوت بالفتح است نه بکسر بمعنی تهی شدن و تنهائی و خالی
شدن مکان از غیر از موید و مدار و کشف و منتخب و مزیل و در بهار عجم نوشته که خلوت بالفتح خالی شدن و مجازاً بمعنی جای خالی و بلفظ گزیدن و داشتن مستعمل و خلوت
باصطلاح صوفیان و چله و نشیمن باشد که در گوشه نشینند برای عبادت از شرح. خلیج بفتح اول و یای معروف و در آخر جیم عربی نهری و جوی و شاخی که از دریا برآمده باشد از موید و کشف

و برهان و مصطلحات خلع روح جان خود بجسم دیگری انداختن و این علمیست جوگیان را خلوت صحیح تنها بودن زن و شوهر بصحبت هم بستری در مکانیکه طفلی یا گربه یا سگی
یا حیوانی دیگر در آنجا نباشد خلخ بفتح اول و ضم لام مشدد و بروزن فرخ نام شهری از ترکستان از سراج و سروری و کشف و برهان و جهانگیری و لسان الشعرا و مدار و مؤید خلد
بالضم بقاء دائم و همیشگی و نام بهشت و نوعی از موش کور از صراح و منتخب خلود بضمتین همیشه و همیشگی از منتخب خلار بفتح نام موضعی از توابع شیراز که شراب آنجا خوب باشد
از شرح دیوان خاقانی خلیع العذار بفتح اول و ضم عین مهمله اول و کسر عین مهمله دوم و بعده ذال معجمه و کلمه مرکب اند بمعنی برآمده فسار و شکسته یالهنگ و کنایه از اسپ
بی لگام و شتر بی مهار از کشف و صراح و سروری و مؤید چه خلیع بمعنی بیرون کرده شده و عذار بمعنی ساز که آنرا یالهنگ نیز گویند و بهندی باگ دور نامند خلاش بکسر و در آخر شین
معجمه گل و لای که در راهها آبناک بیند از جهانگیری و بفتح شور و غوغا از برهان خلش بفتح اول و کسر لام بمعنی خلیدن و بمعنی خصومت و مناقشه مستعمل و بفتح لام خطاست از
برهان خلاص بکسر اول بمعنی خالص و برگزیده و بمعنی صدق محبت و بمعنی بوته زرگران و بفتح مصدر است بمعنی رستن و رهائی از منتخب و کشف و سروری و صراح و بهار عجم نوشته که
خلاص بفتح مصدر است و خلاصی بزیادت تحتانی نیز در محاوره فارسیان واقع است مثال خلاص سعدی گوید بیت یکی گفت از چار سو قصاص * چه کردی که آمد بجانت خلاص
مثال خلاصی یحیی شیرازی گوید بیت سفر از غم خلاصی کی دهد محنت نصیبان را * همان در بحر باشد گرچه کشتی برکنار آید * و لفظ خلاص که مصدر است در محاوره فارسیان بمعنی مفعول
نیز آید یعنی بمعنی رها و آزاد خلوص بضمتین ساده و پاک شدن و مجازاً بمعنی دوستی و خالص و دردی که در ته چیزی مانده باشد از منتخب خلاط بالکسر هر چیزی که آمیخته شود یکی از
اخلاط اربعه که صفرا و خون و بلغم و سودا باشد و بالفتح آمیختن از منتخب خلیط بمعنی شریک و انباز در حقوق ملک و شوهر و ابن عم و آمیزش کننده با کسی و قحل آمیخته با کاه از منتخب
و کنز خلع بالفتح از جا برآمدن و بمعنی برآمدن عضو از بندگاه و بمعنی بیرون کردن جامه و موزه و بمعنی خلعت دادن و بالضم طلاق گرفتن زن بعوض بخشیدن مهر کابین یا بدادن مال
دیگر از کشف و منتخب و لطایف و کنز خلاع بکسر اول جمع خلعت که میپوشند خلف بالفتح بمعنی پس فرزند بد اطوار و بفتحتین بمعنی از پس آینده و فرزند نیک و صالح و بالضم خلاف
کردن وعده و بکسر اول و سکون ثانی پستان ستور و انسان و چیز مختلف و مرد ستیزنده و بفتح اول و کسر ثانی شتر ماده با آبستن از منتخب و صراح خلاف بکسر اول درخت بید و
ناسازگاری کردن با هم در اصل معنی این لفظ و پس ایستاده شدن است و معنی ناسازگاری مجاز است بلفظ کردن و افگندن و افتادن مستعمل منتخب و کشف و شروح نصاب و بهار عجم و بعضی بمعنی
درخت بید بفتح نیز نوشته اند خلوق بفتح اول و ضم ثانی بمعنی بوی خوش از مدار و سروری و صراح و مؤید و کشف و از کتابی دریافت شد که در تاج اللغات و شرفنامه نیز بمعنی ... و در منتخب
نوشته که نوعیست از بوی خوش خلاق بکسر نوعی از خوشبو و بالفتح بهره تمام از خوبی و بالفتح و تشدید بسیار آفریننده نام حق تعالی از منتخب خلق بفتح اول و سکون ثانی
آفریدن و آفریده و آفریده شدگان و آفرینش و اندازه کردن و دروغ گفتن و بضم و بضمتین خوی و عادت و مروت و اکثر اطلاق این بدون قید بر نیک آید و گاهی بقید بد نیز بمعنی خوی بد آید و بمعنی
دین و بفتحتین کهنه شدن جامه و بمعنی جامه کهنه نیز بمعنی بکسر لام نیز آمده از منتخب و بهار عجم و لطائف و صراح خلال بکسر بمعنی در میان و فاصله میان دو چیز و دوستی کردن مصدر از باب مفاعلت
و دوستان و خصلتها از منتخب و کنز و در کنز بمعنی چوب دندان نیز نوشته و بمعنی خس و کاه نیز می آید ظاهراً بمعنی اول مجاز است خلیل بمعنی دوست صادق و لقب
حضرت ابراهیم علیه السلام خلخال بالفتح حلقه طلا و نقره که در پا کنند و آنرا در فارسی پا برنجن گویند و نام شهریست در آذربایجان از سراج و منتخب و برهان خل بالکسر و
تشدید لام بمعنی یار و دوست و بالفتح و تشدید لام بمعنی سرکه از سروری و شرح نصاب و کنز خلل بفتحتین گشادگی و رخنه و تباهی کار بلفظ آمدن و افگندن و انداختن مستعمل از منتخب و بهار عجم
خلم بالکسر آب سطبر و غلیظ که از بینی می آید و بفتح بمعنی یار و دوست از کشف و سروری و در برهان بمعنی آب غلیظ بینی بالضم است خلجان بفتحتین و حرف ثالث جیم بمعنی
خلیدن و کنایه از تردد و تفکر و وسواس از برهان و مدار و در بهار عجم نوشته که خلجان بوزن ضربان بفتح عربیست فارسیان گاهی بسکون ثانی نیز استعمال کنند خلاشان کنایه
از حاسدان و دشمنان و مفسدان خلقان بضم اول و سکون لام و بعده قاف بمعنی کهنه از مدار و کشف و صراح و خیابان نوشته که خلقان بالضم بمعنی جامهای کهنه با جزا که این جمع خلقست
بفتحتین بمعنی جامه کهنه باشد خلع بدن جان خود در جسم دیگری انداختن و جدا کردن بدن از روح و این عمل از جوگیان است که بریاضت حاصل میکنند و در اصطلاح حکما این عمل را
سیمیا گویند بر وزن کیمیا خلان بالضم و تشدید لام بمعنی دوستان و این جمع خلیل است بر وزن فعلان و بعضی گویند که در اصل خلال بود و مشتق از خلت پس لام دوم را

بنون بدل کردند از جهت قرب مخرج که هر دو وسطی اند **خلیلی مرو** خلیلی از قسم انگور منسوب بمرو و مرو بر وزن سرو نام شهریست از ایران **خلو** بضم اول و ثانی و تشدید واو خالی شدن و بالفتح خلوت کردن از منتخب **خلاشه** بفتح و شین معجمه خاشاک از سراج **خله** بفتح اول و ثانی بمعنی سیخ سر تیز و هر چیز که خلنده باشد مثل درفش و بمعنی چوب که از آن کشتی را رانند و بمعنی درد و تیر آمده که چنان معلوم شود که کسی عضو کسی را سوزن میخلاند از برهان و بعض شروح ثقات **خلاطه** بالضم انبازی و آمیزش و معاشرت کردن با کسی از منتخب **خلابه** بفتح فریفتن بزبان از لطائف و منتخب **خلیفه** از پس کسی آینده و در کار قائم مقام کسی شونده و بادشاه و ولی عهد بدانکه خلیفه در اصل خلیف است بر وزن فعیل بمعنی پس آینده بعده در آخر آن تا که برای نقل از معنی وصفی بمعنی اسمی می آید لاحق نموده بمعنی قائم مقام و نائب مناسب استعمال کردند و نظر از معنی وصفی که از مفهوم میشد بر داشتند چنانچه در لفظ کافیه و شافیه و ذبیحه و این تا را تای نقل گویند چرا که نقل میکنند مزید علیه خود را از معنی وصفی بسوی معنی اسمی **خلال مائده** رشته میده که بشیر و شکر خورند بهندی سوئیان گویند **خلاصی** این لفظ غلط است چرا که خلاص بدون یا خود مصدر است از تالیفات نور الله خان و بعضی گویند جائز باشد چرا که این نوعی از تصرف فارسیان است **خلاق المعانی** بفتح اول و تشدید لام لقب خاقانی **خله جانی** بفتحتین لقب پهلوانیست که محمد قائم نام داشت از چراغ هدایت و بهار عجم

فصل خای معجمه مع میم + **خمود** بضمتین سرد شدن آتش و بیهوش شدن و آرام گرفتن از لطائف و منتخب **خمار** بکسر اول بمعنی دامنی یعنی چادر باریک یک عرض که زنان بر سر پوشند و بالفتح و تشدید میم بمعنی خمر ساز و می فروش و بضم اول و تخفیف میم انچه بعد زائل شدن نشئه شراب عارض شود چون شکستگی و درد سر میباشد و در منتخب نوشته که خمار بقیه مستی است که در سر ماند **خمیس** روز پنجشنبه و لشکری که پنج فوج داشته باشد و آن مقدمه و قلب و میمنه و میسره و ساقه باشد چنانکه در ترکی هراول و قول و جرنغار و برنغار گویند و جنداول از منتخب و لطائف و کنز **خمط** بالفتح نوعی از اراک که میوه کوچک دارد و آن را پیلو گویند و شیر ترش و هر چیز ترش و هر چیز تلخ و درخت خاردار از منتخب و صراح و شرح نصاب و صحاح **خمع** بالکسر عین مهمله بمعنی گرگ و رنده از منتخب و صراح و کنز **خمیازه** و **خشک آخر** روی بجا اصل از مصطلحات **خمول** بضمتین گمنام بودن و گمنامی از منتخب و صراح و کنز و کشف **خمل** بفتح خای معجمه و سکون میم ریشها جامه و بمعنی خالص از منتخب **خم و چم** بفتح اول و فتح جیم فارسی ناز و ادا که از معشوق بهنگام خرام بر روی کار آید از بهار عجم **خم زدن** کنایه از گریختن از بهار عجم **خم افلاطون** در کتب تواریخ نوشته اند که چون افلاطون بسن پیری رسید خم بزرگ تنگ دهن بسبب وصیت او سر خم محکم بسته در غار کوهی نهادند خمها و خم بضم اول نیز زن کشاورز نوعی از رنگ است تیره و تنگ بسرخی مائل از برهان و سروری **خمیازه بر چیزی کشیدن** در آرزو و اشتیاق آن چیز بودن از مصطلحات **خم کسی خوردن** فریب کسی خوردن از مصطلحات و بهار عجم **خم اندر خم داشتن** مساوی و حریف بودن از چراغ هدایت **خمخانه** بضم شراب خانه باعتبار آنکه اکثر در شرابخانه خمها نهاده میباشند از برهان **خمسه متحیره** پنج کواکب سیاره سوای قمر و شمس و آن عطارد و زهره و مریخ و مشتری و زحل باشد و متحیره ازان گویند که اینها را گاه گاهی رجعت میشود یعنی سیر معمولی خود گذاشته بجانب عقب خود رفتار میکنند باز ازان طرف گردیده بسیر معمولی خود آیند **خمسه مسترقه** بضم میم دوم و قاف بدانکه سال شمسی سه صد و شصت و پنج روز و ربع روز است مگر متاخرین تاریخ فرس هر ماه شمسی را سی روزه گیرند و پنج روز زائد را در آخر اسفندار میفزایند این پنج روز را خمسه مسترقه گویند و ازان ربع روز باقیمانده در یکصد و بست سال یکماه جمع کرده سال صد و بستم را سیزده ماهه گیرند و آنها را خمسه مسترقه نیست اینهم مشهور و اسفندار دهشت هشتولیش و خمسه مسترقه ازان گویند که گویا این پنج روز را از میان سال دزدیده اند و بعضی نوشته که وزیری از سلاطین عجم حاصل این پنج روز را از تمام ممالک او همیشه میبرد و بحساب نمی آورد **خمیر مایه** چیزیکه منشا زیادتی آن چیز باشد در عرف فقط خمیر گویند از بهار عجم **خمره** بالضم و تخفیف میم بوریا و بالفتح مخفف خمیره بالضم و تشدید میم خم کوچک **خمیازه** لفظ مشترک است بمعنی دهن دره فاژه و هم بمعنی کشیدن اعضا بسوی بالا و این را خمیازه ازان گویند که اعضا را خم می کرد از سراج **خم عیسی** از معجزات عیسی علیه السلام بود که اگر جامه صد رنگ را در خم می انداختند سفید و سیاه بر می آمد از لطائف

فصل خای معجمه مع نون + **خنفساء** بضم اول و فتح فا و سین مهمله کرم سرگین غلطانک که از نجاست پیدا میشود و بعربی آنرا جعل نیز گویند و بهندی گبرونده **خنثی** بالضم و ثای مثلثه مفتوح بمعنی شخصیکه علامت مرد و زن هر دو داشته باشد از منتخب و صراح و برهان **خنیا** بر وزن نیا بمعنی سرود و نغمه از برهان و سروری و سراج **خنگ بت** بالکسر کاف فارسی و ضم بای موحده بمعنی بت سفید و مجازا پیاله بلور و نام عاشق از شرح خاقانی **خنیاگر** بضم مطرب و قوال **خنزیر** بالکسر خوک از منتخب **خنجیر** بالکسر بوی که از سوختن استخوان

وچیم موچراغ خاموش برآید از برهان **خنصر** بالکسر صاد مهمله مکسور و مفتوح هر دو وضع بمعنی انگشت کوچک از منتخب **خنور** بفتح اول وضم نون مع واو معروف ظرف و کاسه و آوند

و مطبخ از برهان و لطائف و بمعنی گنده و غله و کندوی آب نیز آمده **خندگار** بضم اول و سکون نون و دال مهمله موقوف و کاف فارسی مخفف خداوندگار و مجاز بمعنی سلطان

و شاهنشاه بمعنی و استاد و معلم نیز آمده در نصوص مخفف خداوندگار است **خندریش** بر وزن زنجبیل شرب کهنه و گندم کهنه از منتخب و کشف **خناس** بالفتح و تشدید نون دیو

سرکشیده و واپس رونده از منتخب **خنافس** جمع خنفسا که کرمی باشد سیاه تنگ سرگین و نجاست **خنوس** بضمتین پس چیز پنهان شدن و بفتح اول وضم نون پنهان شونده از منتخب

و لطائف **خندق** بالفتح معرب کنده که بفتح کاف عربیست از رساله معربات **خنق** بفتح اول و نون مکسور خفه کردن گلو و کسیکه او را خفه کرده باشند از لطائف و شرح **خنگ**

بالکسر و کاف فارسی یعنی سفید خصوصا اسپ سفید چون اسپ سیاه و سبز مایل باشد سبزه خنگ گویند اگر سفید خالص باشد نقره خنگ گویند از رشیدی و **خنک** بضمتین و کاف عربی بمعنی سرد و خوش و

خرم و گاهی بمعنی نام آید از سروری و سراج اللغات و لطائف و برهان و جهانگیری و کشف و سکندری لیکن در مدار الافاضل بمعنی سرد بضم اول و فتح نون آمده **خنبک** بضم و باء موحده مفتوح

برهم زدن کفها دست بنوعیکه آواز با اصول برآید نوعی از جامه درشت که فقیران پوشند از برهان و در کشف بمعنی خروش و سر دم زدن **خندیده جام** موج جام شراب **خندیده زمین**

دمیدن سبزه و ریاحین از سراج **خنیده** بفتح اول بر وزن رسیده بمعنی پسندیده از رشیدی و در مؤید بالضم و در برهان بفتح و ضم **خنگ مگسی** اسپ سفید که بر ان خالهای سیاه

باشد از شرح **فصل خای معجمه مع واو** + **خوشاب** بمعنی بسیار خوش چه الف در آخر لفظ خوشا برای افاده معنی کثرت است **خوانا** بواو معدوله بمعنی خواننده و خطیکه قابل

خواندن باشد از بهار عجم **خون بها** ترجمه دیت یعنی زر و چیزیکه بعوض خون بوارثان مقتول دهند از بهار عجم گاهی مجازا بمعنی مقابل و مانند باشد **خود حساب** کسیکه محاسب

اعمال خود باشد از مصطلحات **خون درمیان است** یعنی جنگ در میان است از مصطلحات **خوست** بالفتح خای معجمه که بوی ضمه دارد و واو معدوله بمعنی کوفته و مالیده

از برهان **خواست** بمعنی خواستن و سوال کردن از خیابان **خوشه چرخ** برج سنبله و گاهی برای معنی فقط لفظ خوشه آید از برهان **خوخ** بالفتح و هر دو خای معجمه بمعنی

شفتالو از شرح نصاب **خورداد** بضم نام ماه شمسی است که بهند تقریبا اساره باشد و نام روز ششم از هر ماه شمسی و در برهان این لفظ را بدون واو نوشتن اشارت کرده **خویشاوندان**

مانند خویش و منسوب بخویش چه لفظ آوند برای افاده معنی مانند و نسبت آید در نصوص لفظ خویش بمعنی خود باشد بمعنی کسیکه در رشته قریب باشد پس چون برادران و خویشاوندان

و رعایت پاسداری خاطر مانند نفس خود باشند ابرادران عزیزان مانند جان خود تصور نموده خویشاوند گویند **خور** بمعنی لایق از لطائف و در سراج اللغات نوشته که خور بضم واو معدوله

بمعنی طعام و ضد بزرگ و بعضی گویند که بر کس بمعنی ضد بزرگ یعنی کوچک در اصل بی واو بوده الحال بواو شهرت دارد و بمعنی سزاوار و لایق تمام کلام و خور صیغه ماضی خوردن

که بمعنی وارد و متصل شدن چیزی بر چیزی چنانکه وارد شدن چوب و سنگ وغیره بر جسم متضرر بوقت زدن و ضرب **خوشید** بواو مجهول و شین معجمه و یای معروف بمعنی خشک شد و این صیغه ماضیست

از خوشیدن از کشف و برهان **خواب ضیاد** کنایه از غفلت ساخته از مصطلحات و در چراغ هدایت بمعنی مکر و فریب **خوشنود** قلب خوشنود یا خوشنود گوینده از هر دو کلمه

نسبت است خوشنود بدون واو نیز رسم خط است از بهار عجم **خود** بواو معروف بر وزن دود بمعنی کلاه آهنی از برهان بفتح اول و واو معدوله بمعنی خویش و گاه زائد هم آید **خورشید**

بکسر شین معجمه و یای مجهول است مگر معروف خواندن آن فصیح و بعضی از متاخرین لفظ خورشید نوشتن و تجویز کرده اند و کسانیکه بفتح شین خوانند خطاست از مدار و برهان و مزیل نوشته

خور بالضم بمعنی آفتاب و شید بمعنی روشن چون خور بمعنی آفتاب تنها استعمال کنند بواو نویسند بجهت امتیاز از خر بالفتح که ترجمه حمار است و چون با شید ضم کنند بی واو نویسند **خوید** بفتح

اول و کسر واو بر وزن بعید خوید بالکسر بغیر واو نیز بر وزن عید خرد و در بیت از سراج و چراغ هدایت و برهان و مزیل و در سراج اللغات سه شعر در سند خوید و پنج شعر در سند خید از

فرهنگ تعوسی وغیره منقول است **خورشید چه سه گردد** او ته خواهد گرد این مثل در جای استعمال کنند که جد و پدر فلانی چه کرده اند که پسر ایشان خواهد نمود **خون کبوتر** شراب سرخ

خور نیه کار بمعنی دانا و وقت پسند و باریک بین **خور** بفتحتین سستی و در فارسی بالضم و واو معدوله بمعنی خوراک و طعام و خوردنی و آفتاب و نام روز یازدهم از هر ماه شمسی در قدیم

لفظ خور را که بمعنی آفتاب است بی واو می نوشتند متاخرین بجهت دفع اشتباه بلفظ خر که بمعنی حمار است بواو نویسند از رشیدی و برهان و فرهنگ حکیم نور الدین و جهانگیری و کشف

خوار بضم اول و فتح واو و در عربی بمعنی آواز گاو و بضم اول و واو معدوله در فارسی بمعنی ذلیل و خراب و ظلم جائیست از عراق که زمین آنجا سخت و کم زراعت است از شرح

قصائد خاقانی خواستار طلبگار خورشید سوار کنایه از سحر خیز و بیدار دل از سراج اللغات خویشدار مرد با احتیاط که خود را از آفات محفوظ دارد خوازه گر بضم اول
واو معدوله و زای معجمه بمعنی خواهنده و خواهشگر از لطائف خوالگر و خوالیگر بضم اول و یای معروف و کاف فارسی بمعنی طباخ و باورچی از کشف خوشگوار بضم کاف فارسی
بمعنی چیز شیرین یا مطلق لذیذ که طبیعت را نیکو خوش آید از کشف و مؤید خود سوار خود رای و خودسر از مصطلحات خونکار بضم اول و واو معدوله و سکون نون
و دال مهمله موقوف و کاف فارسی صاحب امر و صاحب فرمان از رشیدی و بلید و است که مخفف خداوندگارست لقب سلطان روم نزد اهل ایران خوگر بکسر کاف فارسی مخفف خوگیر یعنی
شخصیکه بچیزی عادت داشته باشد از کشف و لطائف و در سراج اللغات نوشته که خوگر بفتح کاف فارسی بمعنی الفت گیرنده و این مخفف خوگارست خواجه عبد القادر نام یکی از استادان علم
موسیقی که در فن نغمه و سرود مهارت تمام داشت خونبار بمعنی خونی از مصطلحات خونریز بمعنی خون ریزنده و بمعنی خون ریختن که مصدرست نیز آمده از بهار عجم خون خروس کنایه از شراب
سرخ خون ناموس کنایه از شراب از مصطلحات خوش بفتح خای معجمه که بوی ضمه دارد و واو معدوله و سکون شین معجمه بمعنی شاد و خوب بالضم خا غلط لهذا خوش
با سرکش و غش قافیه کرده اند نه با هش و خامش و خمش از خیابان و لفظ خود نیز بفتح خای معجمه و واو معدوله و سکون دال ست لهذا خود را با بد قافیه کنند از بهار عجم خویش بواو
معدوله قوم و قریب و بمعنی خود و آنچه در هندوستان امور اخویش گویند هرچند مجازست مگر بدین معنی در محاوره زبان دانان یافته نشد از سراج و در لطائف بمعنی
قلبه و مزارع و خوب و خوش نیز نوشته و صاحب بهار عجم نوشته که خویش مرادف خود مگر قدری تفاوت است چرا که لفظ خود فاعل فعل و تنبیه واقع میشود بخلاف خویش زیراکه
میگویند خود میکنند و نمیگویند که خویش میکنند و خویش مفعول و مضاف الیه واقع میشود خواجه تاش غلامان و نوکران یک خواجه هر یک مر دیگری را خواجه تاش باشد
از بهار عجم و کشف و مدار و برهان و سراج و نزد فقیر مؤلف تحقیق آنست که خواجه تاش در اصل خواجه داش باشد دال را بجهت قرب مخرج بتا بدل کرده اند و داش ترکی مرادف
لفظ هم آید که بجهت اشتراک است چنانچه بولداش بمعنی همراه و واکداش بمعنی همقوم و همچشم خواب خرگوش تغافل و فریب از کشف و سراج خواص بتشدید صاد و در
محاوره فارسی بتخفیف جمع خاص که مقابل عام باشد و جمع خاصه بمعنی خدمتگاران و پرستاران ممتاز و بمعنی خدمتگار مصاحب واحد نیز می آید از مصطلحات و غیره و صاحب بهار عجم گوید
بدو معنی اخیر اصطلاح ممتازان هندست خوض بالفتح و ضاد معجمه در چیزی در آمدن و در چیزی در رفتن بفکر از کشف و منتخب و سروری خوش علاقه شمشیر که باندک حرکت از نیام بخود بدر آید
خواطف بفتح اول و کسر طای مهمله ربایندها و صدمه ها خوارق افعال و خصائل که خلاف عادت دیگر مردان باشد و مجازا کرامات اولیا خورنق بفتح اول و دوم و
چهارم که نون باشد و سکون رای مهمله بروزن شکرلب نام قصری عجیب که نعمان بن منذر برای بهرام گور از سنمار معمار بنا کرده بود از منتخب و مدار و مؤید و کشف و برهان خوچک بضم اول و
واو معدوله و فتح دال مهمله و کاف عربی بمعنی غلبان خلط و وسواس از سراج خوراک مرکبست از خور که بمعنی خورش است و آک کلمه ایست مفید معنی نسبت از رسائل معتبر نوشته شده
خوشتر که بسیار خوشتر خول بفتحتین حشم و خدم و دولت از منتخب خوال بواو معدوله بمعنی طعام خوردنی و بمعنی دوده چراغ از سراج خوش قلم کاغذیکه بسیار صاف باشد
که بخوبی توان نوشت از مصطلحات خواتم بفتح اول و کسر تای فوقانی جمع خاتم است خودکام خودرای از برهان خورشید لب بام کنایه از آخر عمر خوش عنان اسپ مطیع و
فرمانبردار که باندک اشاره عنان بهر سو که خواهند بگردد خوشیدن خشک شدن از برهان خوشانیدن متعدی خوشیدنست بمعنی خشک شدن کردن از خیابان خوشدامن
مادر زن و مادر شوهر از برهان و سراج و بمعنی محققان نوشته اند که این فارسی ساخته هندیان فارسی دانست خوان معروف است بلفظ گستردن و چیدن و نهادن و آراستن
و ساختن و کشیدن و افگندن مستعمل از بهار عجم خوانین بفتح اول جمع خان که لغت ترکیست که در اصل لقب بادشاهان ترکستانست و الحال در لقب امرا مستعمل شده فارسیان
عربی دانان این لفظ را بطور عرب جمع کرده اند خواقین جمع خاقان که بمعنی بادشاه بزرگست در ترکی خواتین جمع خاتونست که در ترکی بمعنی زن دهنشین ست و این جمع
بتصرف فارسیان عربی دانست خوجیون بضم اول و واو معدوله و سکون یای مهمله و خای معجمه موقوف و کسر جیم عربی و سکون تحتانی و فتح واو دیویست که دزدان برای علت
ملول کنند از مؤید و شرح نصاب خوردن معروف بمعنی واندن و متصل شدن چیزی بسنگ ضارب بجسم مضروب و بچراغ برات بمعنی ملاقی شدن نیز آمده خورستان بر هر معجمه ولایتست از فارس
از برهان خولنجان بضم واو معروف و کسر لام و سکون نون و بعده جیم عربی دوایست که آن بیخ برگ تنبول است به هندی کلنجن گویند از مؤید و در بحر الجواهر بفتح

خواب پریشان خواب وحشت خوابیکه بسبب اثر وبی آرامی آمیخته باشد از مصطلحات خودبخود کسی هانیدن یاو برابر حاصل کردن از مصطلحات خود فکن تکیه زاد از مصطلحات خودشکن فروتنی کننده از مصطلحات خوار انفعل یعنی شرمنده شدن کندن از رشید خوش نشین کسیکه هر جا که او را خوش آید همان جا ساکن شود از مصطلحات خود بالضم بمعنی عادت از سراج و بالفتح گیاه خودرو که در کشتزار روید و چوب بهار که معماران آن نشسته کار کنند و بر بدن و در گردن و کف دست و عشق بیجان از لطائف خواسته مال و زر و اسباب از برهان و در شرح نصاب آورده که چون مال از رسم مینخواستند لهذا خواسته نام کرده اند خون گرفته اجل گرفته خوبله بالفتح خای معجمه که ربه ضمه وارد و او معدوله کج و ناهموار است از برهان خورده بالضم ریزه هر چیز و بمعنی نکته و عیب انگار از لطائف و جهانگیری و بعضی محققان این لفظ را بدون واو نوشتن صحیح گفته اند و صاحب بهار عجم این لفظ را با واو و بدون واو هر دو وضع نوشته خواجه بمعنی خداوند و در توران القاب سادات و بمعنی غلام خصی نیز اگرچه برای آنمعنی خواجه سرا مشهور است مگر در هندوستان بسبب تمیز از لفظ خواجه که اکثر القاب عزیزان باشد الف حذف کرده خوجه مینویسند و میخوانند از چراغ هدایت و فقیر مولف لفظ خواجه او را لغات ترکی بمعنی مالک یافته از این معلوم شد که این کلمه ترکیست و در بعض فرهنگها خواجه بمعنی وزیر نوشته اند خوشگاه باصطلاح لوطیان فرج از مصطلحات خوره بضم اول و واو معدوله و رای مهمله مفتوح نوعی از مرض که عضو بریاند از سروری و بهندی بانخوره گویند و در برهان بمعنی جذام است و در سراج نیز بمعنی جذام خوبانی زرد آلوی خشک شده را گویند که مغز بادام در آن نهند از برهان خود سر متکبر و استغنا کردن از اطاعت کسی خورا بمعنی لائق منقول از شرف نامه خون گرمی الفت و محبت خواری بمعنی دشنام نیز آمده از بهار عجم خواستگار طلب نمودن چیزی را اگر بمعنی شادی تقرر نسبت بنا گحت مستعمل خوی بالفتح اول و واو معدوله بمعنی عرق که بهندی پسینا گویند و بمعنی جامه لطیف ابریشمی سرخ رنگ و نام جایست و بفتح اول و کسر واو و یای معروف بمعنی آب دهن از رشیدی و جهانگیری و سروری و موید و سراج و بمعنی جامه لطیف منقول از شرح قران السعدین مگر در سراج اللغات برای معنی آب دهن بیای مجهول و در جهانگیری برای آب دهن بضم اول آمده خوی ساز بتهذیب اخلاق خود کوشیدن و ظاهر خود آراستن از مصطلحات خوزی بروزن روزی منسوب بخوز که نام ولایتیست که آنرا خوزستان نیز گویند از سراج خواجه فرخواجه نقلی که اصلی نباشد خورده کار وقت پسند و صنعت باریک ساز که استادان دستکار نمایند از چراغ هدایت و بهار عجم

فصل خای معجمه مع ها خه بالفتح و های ملفوظ بمعنی خوشا و این یکی از کلمات تحسین است گاهی برای تاکید تحسین خه خه مکرر نیز می آید از سراج خه خه بالفتح خای معجمه و واو و بای معروف بمعنی اول کلمه تحسین و تعجب چنانکه زهی و اینجا اصل خه بود و آنچه مردم خهی القیاس بکسر خا خوانند غلط است از سراج و موید و سروری و برهان فصل خای معجمه مع یای تحتانی خیفا بالفتح و حرف سوم فا مونث اخیف و خیفا بمعنی اسپی ماده باشد که یک چشم سیاه و دیگر سفید دارد و بهمین مناسبت نام صنعتیست که یک کلمه از آن منقوط و دیگر غیر منقوط باشد از شرح مقامات و سروری خیاب بالفتح و تشدید تحتانی و در آخر بای موحده بهره و نام خیریت تشدید یای تحتانی ثانی از کشف خیرات اعمال نیک این جمع خیرست خیر در اصل اخیر بود صیغه افعل التفضیل همزه را حذف کرده حرکت یا را بما قبل دادند خیاطت بکسر اول دوختن جامه از منتخب خلیبت بالفتح و حرف ثالث بای موحده و بعده نون فوقانی بمعنی ناامیدی و یاس از کشف و در کنز بی بهرگی خیانت بکسر علی و ناراستی از منتخب و صراح خیر باد کلمه ایست که در وقت رخصت بالکید گویند مجازا بمعنی رخصت سفر مستعمل شود از بهار عجم خیار بکسر اول قسمی از ترکاری که آنرا اکثر خام میخورند و بمعنی اختیار در گزیدن و برگزیدگان و مدت خیار در فسخ بیع سه روز است از موید و منتخب خیر بالفتح و تشدید یای مکسوره مهمله صیغه صفت مشبه یعنی بسیار نکوکار و بالفتح و تخفیف یا نکوئی با این معنی مصدر است و بمعنی نیکوتر نیز و بصورت مخفف اخیر که صیغه اسم تفضیل باشد همزه را از اول حذف کرده حرکت یا ما قبل داده اند از منتخب و صراح و غیره خیره بیهوده گرد و بوالهوس و پریشان و سرکش خیر خیره بهر دو خای معجمه و هر دو یای معروف یعنی بیهوده خیز بیای مجهول و زای معجمه بمعنی موج آب و مستی ماده کبوتر وقت نشاط نر از موید خیز و میز مرکب دو یای مجهول و دو زای معجمه بمعنی ذوق و شوق و اختلاط و او را با خیز خیش بالکسر و یای معروف و ضم کاف عربی ناحق کش و بی سبب کش و آنچه در موید بمعنی ضعیف کش نوشته خطاست از بهار عجم و سراج و در رشیدی و برهان و سروری بمعنی بیجا با دیباک و ظالم خیش بالفتح نوعی از جامه که تارهاش سطبر باشد و آن از انواع کتان و قصب و می باشد از قاموس و صحاح و صراح و در کشف نوشته که خیش بالفتح جامه باشد از کتان و حسب منتخب گوید که خیش بالفتح نوعی از جامه است که تارهای سطبر دارد و صاحب موید الفضلا نوشته که خیش بالکسر و یای مجهول

جامه معروف که در بافتن خیمه بار بکشند و صاحب رشیدی نوشته که خیش بالکسر بیای مجهول جامه سطبر کلان که تارهای آن گنده باشد و نیک غفس بافته باشد و صاحب الفاضل نوشته
که خیش بالکسر بیای مجهول جامه باشد نهایت گنده و این خیمه را دست بادرفت آن داخل کنند چنانکه شیخ در غالیچه و صاحب جهانگیری نوشته که خیش بالکسر بیای مجهول نوار بافته که در بلاد گجرات و سند بیشتر می‌بافند
و در برهان نیز بالکسر است فقیر مؤلف گوید که چون از هیچ کتب خاص لغات عرب معلوم شد که بالفتح و از هیچ کتب دیگر دریافت گردید که بالکسر بیای مجهول است پس بوضوح پیوست
که نزد فارسیان بالکسر بیای مجهول است و در محاوره عرب بالفتح از خلاصه تقاریر همه صاحبان فقیر را به ثبوت می‌رسد که خیش همینست که وزیار آنرا کهیس گویند و این لغات
از تغیر لهجهٔ هندیانست و اینکه بعض صاحبان قید کتان آورده اند شاید که در بعض بلاد از تارهای کتان میبافته باشند و در بعض ازیار پنبه می‌آمیخته باشند و چون قید تارها گنده و سطبر کرده اند
این سبب است که ریسمان آزاد و تاره کرده میبافند و بر التحقیق قول صاحب جهانگیری از آن است که در بافتن کهیس مهارت تمام داشت پرسیدم که اصل کهیس از کدام ملک است گفت از
ملک سند و پنجاب پس اولی آنست که لفظ خیش را بالفتح خوانند مطابق قاموس و صحاح و غیرهما اگرچه بالکسر بصحت تا التباس نشود به لفظ خویش که در عکس هاشمی بمعنی
داماد مستعملست و لفظ کهیس چنانکه مشهورست ظاهرا عند التحقیق آنست بلا بلغار نازیبا باشد والله اعلم بالصواب **خیلتاش** بالفتح دو کلمه مرکبست بمعنی گروه غلامان
و نوکران که از یک رسالت باشند و بمعنی صاحب ... نیز آمده از رشیدی و در سراج اللغات نوشته که جماعت سپاه که شریک باشند سه قوم و طائفه و فقیر مؤلف گوید که تاش درین لفظ مبدل
داش است که بدال مهمله در ترکی کلمه اشتراک است چنانچه در تار هم در بمفهوم و همگروه پس خیلتاش بمعنی متخیل باشد یعنی چند کس که در خیل یک صاحب حاضر باشند **خیاط** بالکسر
اول بمعنی سوزن و بالفتح و تشدید یا بمعنی درزی از منتخب و شروح نصاب و کنز و در مهذب و صحاح بکسر اول بمعنی رشته نیز آمده **خیط** بالفتح بمعنی رشته خیط اسود سیاهی شب و خیط ابیض
روشنائی صبح از منتخب و کنز **خیک** بالکسر و یای معروف و کاف عربی بمعنی مشک که در روغن پر کرده می آرند از رشیدی و سروری **خیارک** بکسر اول قسمی از ورم و دنبل که در بن ران پیدا آید
خیطل بالفتح و طای مهمله بمعنی گربه که حیوان معروف است از شرح نصاب **خیل** بالفتح سواران گروه مردم و غیره و گله اسپان و بمعنی بسیار و گم از کشف و صراح و مدار منقول از شرح نصاب
و در بهار عجم نوشته که خیل بالفتح سواران و اسپان و این جمعیست که واحد ندارد و بعضی جمع آن خیول گفته اند فارسیان بمعنی مطلق جماعت و گروه استعمال کنند خواه ملائکه و پری
خواه انسان و طیور و وحوش و حشرات **خیال** بفتح پندار و صورتی که در خواب ببیند یا در بیداری تصور کرده شود و بمعنی صورتی که در آب یا در آئینه نماید از کشف و صراح و کنز و صاحب رسائل الاعلام
نوشته که بفتح صحیح است نه بکسر و صاحب بحر الجواهر گفته که بفتح نام قوتیست که نگاه میدارد چیزی را که قبول کرده است آنرا حس مشترک از صورتهای محسوسه اگرچه غائب شوند آن صورتهای محسوسه
و صاحب منتخب نوشته که بالکسر بمعنی تصور و پندار و در فرهنگی نوشته که آنچه در باغ و کشت برای راندن طیور نصب کنند و در بهار عجم نوشته که خیال بالکسر پندار و گمان و بلفظ
بستن و بافتن و سنجیدن و کشیدن و دیدن و خاستن مستعمل و بلفظ پختن کنایه از طمع و توقع داشتن **خیول** بضمتین اسپان و سواران از کنز **خیام** بکسر اول جمع خیمه از منتخب و کشف
و کنز و بالفتح و تشدید یای تحتانی بمعنی خیمه دوز از کنز و تخلص شاعری **خیم** بکسر اول و فتح یای تحتانی جمع خیمه از منتخب و بالکسر و یای معروف در فارسی بمعنی خوی و عادت از برهان و در سراج اللغات نوشته که
اگرچه بمعنی خوی و عادت است مگر از کلام فردوسی بمعنی خوی بد ظاهر میشود **خیشوم** بالفتح و شین معجمه بینی و استخوان بینی از کنز **خیشم** بفتح اول بروزه بینی و بهای بینی **خیر مقدم** بفتح
کلمه ایست که در وقت دوستی آمدن دوستی میگویند یعنی تقول نیک و استفسار وجه آمدن یعنی خیریت آمدن **خیلسیدن و خیلسانیدن** بالکسر و یای مجهول بمعنی تر کردن از رشیدی
خیزران بالفتح و زای معجمه مضموم که حرف سوم است درختیست بید که بهندی بینت گویند و این معرب خیزرانست که بکسر اول و یای مجهول و فتح رای معجمه باشد یعنی زای معجمه نیز
ما بعد خود ساکنست از رساله معربات و منتخب و مؤید و مدار و کشف و قنیه و برهان و در کتابی دیده ام که این لفظ مرکب است از دو وام یکی خیز و دیگر ران چون اکثر از چوب خیزران
دسته چابک اسپان میسازند و آن آله خیزانیدن و راندن اسپ است لهذا باین اسم مسمی گشت **خیروان** بالفتح نام موضعیست گویند که ظهور مهدی آخر الزمان آنجا
خواهد شد **خیر باد گفتن** رخصت و وداع نمودن و رخصت شدن از سراج اللغات **خیو** بفتح اول و ضم تحتانی و واو معروف آب دهن از مؤید و جهانگیری و در برهان
نوشته که بالکسر و یای معروف نیست و بفتح اول و ضم تحتانی نیز صحیح باشد و در سراج اللغات نوشته که خیو بفتحتین و قیل بکسر اول و ضم دوم آب دهن و اینکه در برهان بکسر اول و
سکون دوم نوشته خطاست **خیره** بالکسر خطمی از سراج **خیره** بالکسر و یای معروف در فارسی سرگشته و حیران و متعجب و بسیار و انکار و شوخ و بی‌شرم و سست و تاریک و

تیره و عفو و در خواب فتنه و بیهوده و سرگشته و دولیر و بوجه و سلب از مؤید و لطائف و بهار عجم و سراج و سروری و رشیدی و برهان و غیره بکسر اول و فتح یای تحتانی لفظ عربیست بمعنی اختیار و برگزیدگی و درینصورت مقصدر است و بمعنی نیکان و نیکوتران و درینصورت جمع خیر است که بمعنی نیکو و نیکوتر باشد از بیضاوی و منتخب و فصول اکبری خیمه بالفتح صحیح و بالکسر خطاست چرا که این لفظ عربیست و در عربی یای مجهول هیچ جا نیامده مگر بضرورت شعر حالت امالهٔ از مؤید و فرهنگ کشف و سروری و صراح بهار عجم نوشته که خیمه بالفتح بلفظ زدن و کشیدن و برکردن و برپا کردن و نصب کردن و شعر و مستعمل و بلفظ افگندن هم آمده خیشخانه بالفتح خانه ای که در موسم گرما از پارچهٔ خیش سازند و آب بران پاشند و خیش قسمی ست از کتان که بدلهای سطبر دارد و تنگ میبافند از شرح خاقانی و منتخب خیلخانه خاندان از سراج خیری بالکسر و بیای معروف بروزن پیری و انواع آن بسیارست زرد و سفید و سرخ و کبود و آن خطمی و گل خیر و نیز نامند از برهان و بهار عجم و در صراح نوشته که این معرب شب خیر و خیسگی بمعنی بسیار بهار عجم خیره راست رادرکشیدن فکر خیره بمعنی حیرت و تیرگی و تاریکی و شوخی از برهان و بهار عجم خیمگی بالفتح منسوب بخیمه که سوزن خیمه دوز باشد و هم بمعنی شخصی که در خیمه باشد بمعنی فراش نیز آمده از بهار عجم

باب دال مهمله

فصل دال مهمله مع الالف دا بمعنی داماد و دریا از منتخب و دارا نام پادشاه و هر پادشاه را دارا گویند و گاهی اشارت بذات حقیقی کنند چه دارا بمعنی دارنده و حقیقی دارنده همه عالمست و بمعنی توانگر که مقابل نادار باشد از برهان و مصطلحات و غیره دار بمعنی بیماری و مرض و در فارسی بدون همزه بمعنی رده دیوار از سروری و جهانگیری و سراج و برهان و صراح دار الشفا دواخانه و مطب طبیب دار الصفا خانهٔ کعبه دار الضرب جایی که در آن بر سیم و زر سکه زنند بهندی ٹکسال گویند از بهار عجم دار الحرب بالفتح حای مهمله و سکون رای مهمله و بای موحده ملک کفار که مطیع اسلام نباشد چون اینچنین ملک لائق غزا کردن ست لهذا دار الحرب گفتند دار الثعلب بفتح ثای مثلثه و سکون عین مهمله و فتح لام و موحده علتیست که موی بریزاند و در عرف بلخوره گویند دار ابن بهمن و دار شب آخر شب و داد و عوض کنایه از ذلیل و خوار از چراغ هدایت داب در آخر بای موحده بمعنی خو و خصلت از سروری دار السلطنت لقب لاهور دار الامارة فی زماننا لقب کلکته دارست آنچه از چوبها برای ساختن عمارت بندند و معماران بر آن بر آمده کار کنند و بمعنی چفت که تاک انگور و کدو بر آن اندازند از مصطلحات داج بجیم عربی لفظ فارسیست بمعنی تاریکی و تاریک و داج بتشدید جیم معرب آنست و نزد بعضی عربی الاصل بمعنی بسیار تاریک از سراج و منتخب و سروری و برهان داد و جراح مراد از دارو و بیهوشی دار ابجاد در زمان عالمگیر حیدرآباد را میگفتند داماد بمعنی مرد نوکدخدا یعنی مردی که تازه شادی عروسی او شده باشد و آنچه در هند بمعنی شوهر دختر شهرت دارد مجازست و بعضی گویند که این لفظ و عاست مخفف دام آباد و ستوار الا بمعنی جذام داد عدل و انصاف و عطا و بخشش از بهار عجم داور بالفتح واو بمعنی حاکم و در اصل این لفظ داد ور بود بمعنی صاحب داد و بجهت تخفیف دال ثانی را حذف کرده از برهان و سراج دار بمعنی مطلق چوب و درخت ست و نیز چوبی را نامند که در زمین فرو برده و زوال گنهگاران را در گلو رسن بسته بران کشند و لعبر بمعنی خانه و محله و سرای از سراج و برهان و بهار عجم دار العیار جایی که در آن صیرفیان و نقادان از سیم و زر چاشنی گیرند و سره را از ناسره تمیز میکنند زر و سیم را سنجند دار السرور لقب بهاول پور دادار بهر دو دال مهمله بمعنی عادل مرکب است از داد و کلمهٔ ار که مفید معنی نسبت ست از سراج دادر بفتح دال ثانی بمعنی برادر و دوست و این لقب ماوراء النهر است از لطائف و مؤید و رشیدی و جهانگیری و برهان دائرهٔ نصف النهار دائره ایست بر سمت الراس و القدم که از جنوب بشمال بهر دو قطب عالم گذشته تنصیف معدل النهار و منطقة البروج میکند دار البوار خانهٔ هلاکت یعنی دوزخ از کشف و بهار عجم دار القرار نام بهشت از جملهٔ هشت بهشت و لقب قندهار دار و گیر کنایه از حکومت و ریاست از بهار عجم و بمعنی جنگ و پیکار و ستیزه نیز آمده دابر بکسر بای موحده پس و بقیهٔ چیزی و اصل از منتخب دانش آموز بمعنی استاد و شاگرد هر دو آمده دار باز بازیگر که بر چوب دراز بر آمده بازی کند بهندی نٹ گویند دارای شب ابلق زر و نوعی از جولائی که بقدر یک انگشت سیاه و یک انگشت سفید باشد دار الملک دار الملک تختگاه سلطان و شهر ابیر صاحب ملک چه مرز بفتح میم و سکون رای مهمله و بعده زای معجمه بمعنی زمین آبادست داس بسین مهمله آلتی ست آهنی که بدان گاه و زرارا قطع کنند و بمعنی خس بار یک که بر سر غلاف دانهٔ خوشهٔ گندم و جو باشد داشن بشین معجمه بر جایی که در آن آتش بسیار افروزند خواه در آن خشت پزند خواه کاسه پزند خواه آهک پزند از رشیدی و جهانگیری و دار و سراج و در ترکی بمعنی سنگ و بمعنی هم چنانکه یکداش بمعنی همراه داحض بکسر حای مهمله و ضاد معجمه لغزنده و جهد و شونده و باطل از منتخب و لطائف دامغ بکسر میم و غین معجمه سر شکننده از منتخب دانق بکسر و فتح نون معرب دانگ است از چند کتب دار الملک شهری که در آن پادشاه سکونت ورزد دارالخلافت

نیز گویند و دانگ وزن دانگ خلاف بسیار است مگر باتفاق اکثر ثقات همین تحقیق شده که وزن دانگ شش رتی است و در لطائف بمعنی حصه و بخش نیز نوشته و دال
بتشدید لام در عربی بمعنی راه نماینده و دلالت کننده بر چیزی از منتخب و در فارسی بطائر شکاری که آنرا عقاب نیز گویند از برهان و حرف دال باصطلاح تقویم علامت برج اسد است
و هم علامت ستاره عطارد بدانکه حرف دال بیای عربی بدل شود چون لال و بالان بمعنی دهلیز خانه و بتای فوقانی چون خاد و خات بمعنی غلیواز و شواد و شوات بضم شین معجمه
طائری است که بتازی جرز گویند و بعضی صبار نامند و بجیم عربی چون گرد و گرج بضم کاف فارسی نام ولایتی و بذال معجمه چون آدر و آذر و در تعریب نیز بذال معجمه بدل شود چون استاد
و استاذ و بزای معجمه چون سرخ مرد و سرخ مرز بهندی لال جولا گویند و بشین معجمه چون کوداب و کوشاب نام آشی است و بکاف فارسی چون کلند و کلنگ نام مرغی است و برای مهمله بلام
چون غرم و غلم بالفتح زمین سخت و گیاه و بنون چون گزیده و گزینه بمعنی منتخب و چیده و برین قیاس نموده و نمونه و بواو چون بید و بیو بیای مجهول بمعنی کرمیکه پشمینه را تباه کند و
بها چون تبرزد و تبرزه نوعی از شکر سفید و بیای تحتانی چون آذربادگان و آذربایگان مانند و ماننده بمعنی مثل و در آخر افعال افاده معنی حال کند چون کنند و زنند و گذرند
و در آخر اسما زائده آید چون شفتالو و شفتالود و پیرهن و پیرهند و نار و نارند و داخل بواو معروف و داخل بضم خای معجمه بمعنی درگاه و دالان که بدر سلاطین برای نشستن
مردم از چوب و سنگ سازند از رشیدی و برهان و در سراج اللغات و شرح قران السعدین چنین نوشته که داخل بمعنی سرپرده بارعام و آن حائطی باشد که در پیش سرپرده خاص و بارگاه پادشاه کشند
و بر در آن علم استاده کنند تا هر کسی سوار گذشتن نتواند بسبب بزرگی علم و نیز در سراج اللغات از برهان نقل کرده آنچه علامتی که بر اطراف زراعت سازند بجهت منع وحوش و طیور
داوالفیل مرضی است که ساق و قدم بزرگ شود و رنگش مایل بسیاه و شبیه بپای فیل گردد و سبب آن مادهٔ سوداویست از کفایه و داهول بواو معروف مرادف آن است و آن هم شکلی برای
رمانیدن وحوش و طیور در باغ و کشت سازند از منتخب و رشیدی و داهلال در زمانه سابق لقب دهلی بود و دام معروف و جانوران غیر درنده صحرائی که گیاه میخورند مثل آهو و گوزن و امثال
آن بنقیض دد که بمعنی چارپایان درنده است مثل شیر و پلنگ و گرگ و سگ از سراج و دام بمعنی معروف بلفظ نهادن و چیدن و زدن و کشیدن و گستردن و انداختن مستعمل از بهار عجم و در مناسب
امرا و سلاطین هند و خراج ملک نام و دام عبارت از چهلم حصه روپیه و هم بمعنی بیست و پنجم حصه از فلوس در اوزان او و یه دام پخته هیزده ماشه و نزد بعضی بیست و یک ماشه باشد و دام خام دوازده
ماشه و دار النعیم خانه ناز و نعمت و مراد ازین بهشت است و دار السلام خانه سلامت نام بهشت و نام جائیست عرب از لطائف و منتخب و بعضی بغداد را نیز نوشته اند و دابشلیم بکسر بای
موحده و یای معروف نام راجه هند که بسیار دانا و عادل بود و قصه های کلیله و دمنه از وست و داین بکسر همزه که حرف سوم است بمعنی قرض دهنده و دادن معروف و بمعنی کردن چون وعده
دادن و بمعنی نهادن چون گوش دادن و بمعنی گفتن چون حال دادن و بمعنی گذاشتن چون کوچه دادن و بمعنی کشیدن چون جاروب دادن از بهار عجم و داستان قصه
حکایت و شهرت و مثل و مجاز و لقب زال پدر رستم از سراج و دالان اصح و دلان بتشدید لام بدون الف و دل غلط است معنیش معروف از مؤید و کشف و برهان و دامغان شهریست
در اقلیم چهارم از ملک قهستان و در تواریخی نوشته که از طبرستان و داغ گازران آنچه بر پارچه نو نشانی نهاده بگازر رسید هندی تنبستن زائل نشود از شرح خاقانی
دامن افشاندن غرور و ناز کردن از شرح و سراج و دامن چیدن کناره کردن دامن بر زمین کشیدن بغرور راه رفتن و رعونت و رعنائی از چهار شربت و مصطلحات
دامن بدندان گرفتن عبارت از تیز گریختن از بهار عجم و دامن چاک معنی دل نسوب و دختر باکره از مصطلحات و داغ بر یخ زدن آزار بشخصی رسانیدن که او متاذی نشود
از مصطلحات و داو خرداو بمعنی دیوار خواه پخته باشد خواه خام و داو را نیز گویند و بمعنی زیاده کردن حصل قمار و نوبت قمار باختن و بمعنی مکر و حیله و بمعنی دشنام از سراج
و داهیه بکسر ها و فتح تحتانی بر وزن حادثه بمعنی سختی زمانه و حادثه از کشف و کنز و دار الخلافه هر شهر که تختگاه پادشاه باشد خصوصاً لقب دهلی است اگره را نیز گویند و دار القمامه
بضم قاف عبادت خانه ترسایان از مؤید و شرح خاقانی و هم در شرح مذکور بمعنی محل اجتماع زنان فاحشه نیز نوشته است و در منتخب جائیکه خاشاک و سرگین اندازند و داغ گاه
دیوان کچهری چرا که کاغذها آنجا بمهر رسند از مصطلحات و داعیه خواهش و اراده و دواعی جمع آن و دامن کوه صحرای پائین کوه از بهار عجم و دانچه بنون و جیم فارسی بمعنی عدد
از برهان و دافعه آن قوتیست در بدن که آنچه از تغذیه بدن فضله باشد و قابل غذا شدن نتوانسته باشد آنرا منع و دفع گرداند و دائره بکسر همزه که حرف سوم است خط گرد
و گروهی را نیز از منتخب نام سازی معروف و نزد بعضی حلقه مجلس لشکری که بر جا فرود آمده باشد و ظاهر این معنی بمجاز از معنی اول است از منتخب و داهم بضم و داهو بضم هم دو واو معروف

و غین معجمه بمعنی هندوانه که آنرا تربز گویند از شرح نصاب • دابّه بتشدید باء موحده هر حیوان که بر زمین راه رود و غالب اطلاق این بآن چهارپایه میشود که بران سوار شوند
یا بار کشند از منتخب و لطائف • داه کنیزک از رشیدی و برهان • دانیه بکسر نون نزدیک شونده از کنز • دانگانه بدو نون و کاف فارسی آن باشد که جمعی چون بسیر
گشت روند هر کدام ازیشان حصه رسد تا از ان سرانجام خوردنی کنند از لطائف • داهول بمعنی رخت و متاع خانه نیز نوشته اند • دائرهٔ عظمی و دائرهٔ عظیمه بدانکه دائره عظیمه آنرا گویند که تنصیف
کره نماید که این دائره بران کره فرض کرده شود و اگر دائره تنصیف کره ننماید آنرا دائرهٔ صغیره گویند و دوائر عظیمه که اهل هیئت بر فلک فرض کرده اند همگی نه اند
اول معدل النهار و این را معدل النهار ازان گویند که چون شمس برین دائره میگردد لیل و نهار برابر میشود در جمیع نواحی تقریبا مگر در عرض تسعین برابر نمیشود و شمس بار این
دائره اتفاق سیر در سالی دو بار می افتد یکی در اول حمل و دیگر در آخر سنبله و در تحت این دائره در عین محاذات این دائره یک دائره دیگر بر زمین فرض کنند بهیئتی که اگر دائره
معدل النهار قاطع عالم شده زمین را هم قطع نماید پس زمین از جائیکه قطع شود بجهان خط استوا است و خط استوا ازان گویند که در انجا همیشه لیل و نهار برابر باشد بالتقریب دوم
دائره منطقة البروج که دائره معدل النهار را آن تقاطع نموده است حمائلی و چون شمس بهر دو نقطه محل تقاطع رسد لیل و نهار در جمیع بقاع غیر از عرض تسعین بالتقریب
برابر میشود و این دو محل تقاطع را دو نقطه اعتدال گویند و آن نقطه که چون آفتاب ازو گذرد و شمالی شود وی را اعتدال ربیعی گویند و آن راس حمل است و نقطه دیگر که مقابل
اوست چون آفتاب ازو گذرد و جنوبی شود آنرا اعتدال خریفی خوانند و آن راس میزان است و سیر شمس دائما برهمین دائره میباشد و این دائره را منطقة البروج ازان گویند که
همه دوازده بروج برهمین دائره واقع شده اند سوم دائره مارّه بالاقطاب الاربعه و این دائره ایست که بهر دو قطب منطقة البروج و بهر دو قطب معدل النهار و بر هر دو میل
کلی گذشته است و میل کلی عبارتست از غایت بعد منطقة البروج از معدل النهار چهارم دائرة الافق و این دائره ایست که تنصیف فلک میکند در میان مرئی و غیر مرئی
یعنی دائره افق فرق میکند آنقدر فلک را که بالای زمین دیده میشود میان آنقدر فلک که از نظر ناظر محجوب است زیر زمین و طلوع و غروب کواکب باین دائره تعلق دارد و قطبین
این دائره سمت الراس و القدم اند و این را افق حسی گویند و نزد محققین افق سه قسم است یکی را بیان کردم و بیان دوم و سوم تطویل را میخواهد و هر یکی ازین سه افق بلحاظ
حرکت فلک حمائلی است و دولابی و رحوی دولابی بر خط استوا است و حمائلی در اکثر بلاد معموره عالم و رحوی یعنی بطور گردش آسیا بر عرض تسعین است که قطب شمالی در انجا سمت الراس باشد
پنجم دائره نصف النهار و این دائره ایست که بهر دو قطب عالم که عبارت از هر دو قطب معدل النهار است گذشته سمت الراس و القدم میگذرد و تنصیف میکند آنقدر فلک را که فوق
افق مرئی است و بالضرور غیر مرئی را تنصیف خواهد کرد و این تعریف بلحاظ اکثر بلاد معموره است چرا که در عرض تسعین صادق نمی آید ششم دائرة الارتفاع چون قوس ارتفاع کوکب ازین دائره
ماخوذ است لهذا باین اسم مسمی گشت و این دائره میگذرد بسمت الراس و القدم و این دائره در روز و شب دو بار با دائره نصف النهار منطبق میگردد و در هر وقت از محل خود تجاوز
میکند هفتم دائره اول السموت و این دائره ایست که مرور میکند بسمتین الراس و القدم و بدو نقطه مشرق و مغرب و قطبین این دائره بهر دو نقطه جنوب و شمال است و بر خط استوا منطبق میشود
و معدل النهار و بر افق رحوی قاطع معدل النهار شده بر زوایا قائمه و در آفاق مائله متقاطع معدل النهار نیز باشد مگر بر غیر قوائم هشتم دائرة المیل و این دائره ایست که مرور میکند بهر دو
قطب معدل النهار و شناخته میشود باین دائره کواکب سیاره از معدل النهار و میل منطقة البروج از معدل النهار و باید دانست که هر دو نقطه اعتدالین را میل نباشد چون کوکب از نقطه
اعتدال تجاوز کند پس تدریجا میل می افزاید تا میل کلی که نقطه انقلابین است نهم دائرة العرض و این دائره ایست که مرور میکند بدو قطب بروج و شناخته میشود ازان عرض کواکب و بعضی متاخرین
فن هیئت سوای نه دائره مشهور مذکوره دائره دهم نیز نوشته اند و آنرا وسط السماء الرؤیه نامند و آن میگذرد بر اقطاب منطقة البروج و افق و بهر دو قطب آن طالع و غارب اند
بدانکه سه دائره ازین ده دائره که معدل النهار و منطقة البروج و مارّه بالاقطاب الاربعه باشد شخصیه اند یعنی افراد نیستند و هفت دائره باقی که دائره نصف النهار و ارتفاع و
افق و اول السموت و میل و عرض و وسط السماء الرؤیه باشد نوعیه اند یعنی افراد کثیره دارند لیکن دائره افق متعدد نمیشود در موضع واحد همچنین نصف النهار و اول السموت بخلاف دائره ارتفاع که
متعدد میگردند از شرح چغمینی فارسی و دیگر کتب علم هیئت • داهی دانا و زیرک از کشف • داعی دعا کننده و بمعنی خواهنده و طلب کننده و قصد کننده و تقاضا کننده • دارائی بمعنی بادشاهی و نوعی
از پشمینه که مشهور است • داروی بیهوشی دوایی است که در شراب اندازند بهر امتحان کسی یا کسی بنوشانند که لائق مصاحبت سلاطین هست یا نیست از بهار عجم • داغ ران و داغ در رفته

داغیکه در فرش به آهن گرم کرده دهند و مبالغه در فتنی اکثر سوراخ کردن در چیزی منظور باشد و بمعنی چادر باریک بی عرض و بیند ودانی بکسر نون تازی گبر و غرو باقیه بیت بمعنی نزدیک بمعنی اجل
از رونارت بمعنی ثانی باز نو دادن و بفتح اول بمعنی حکومت و قصه و معامله و بمعنی خصومت و جنگ و شکایت و محاکمه از برهان و سراج فصل دال مهمله مع بای موحده دبا
بالضم و تشدید موحده بمعنی کدو از شرح نصاب و لطائف دب بالضم و تشدید موحده بمعنی خرس از برهان و دب بالفتح لواطت و اغلام بمعنی نقش و نگار که بر جامه کنند و پنهان کردن و بالفتح و تشدید
نرم رفتن از لطائف دباب بالفتح لواطت و اغلام از لطائف دبیب در آخر بای موحده بمعنی نرم رفتن از لطائف دباغت بکسر پیراستن پوست و پاک کردن پوست از صراح و منتخب و گاهی
مجازاً بمعنی آلودن و خشک کردن رطوبات اصلیه از چیزی آید دبور بفتح اول و ضم بای موحده و واو معروف باد یکه از مغرب وزد و این باد را اطباء بد شمارند از بحر الجواهر و صراح و
منتخب و مولانا یوسف ابن بانع در شرح نصاب نوشته که دبور ماخوذ از دبر است که بمعنی پشت باشد و چون این باد از جانب پشت کعبه میوزد این را دبور نام کردند دب اکبر
دب اصغر بضم اول و تشدید بای موحده دو صورت خرس اند از ترکیب کواکب قریب قطب شمالی یکی کلان و دیگر کوچک که تن هر دو را بنات النعش صغری و بنات النعش کبری نیز گویند دبر بضم
و بضمتین نقیض قبل یعنی پشت و پس هر چیز و مجازاً بمعنی مقعد از منتخب و بحر الجواهر و غیره دبیر نویسنده و منشی از برهان و بهار عجم نوشته که بمعنی منشی و محاسب هر دو آمده و در
سراج اللغات نوشته که این لفظ نزد اکثر فارسی است و نزد بعضی عربی یکی از رساله معتبره بنظر آمده که دبیر در اصل دبیر بود بضم دال بمعنی چابک و حافظ است و منشی هم حافظ
نظم و نثر میباشد و نزد بعضی دبیر بفتح معرب دبیرست دبوس بفتح اول و واو معروف و سین مهمله بمعنی گرز آهنی و بتشدید معرب آن از سراج و برهان دبس بالکسر و سین مهمله بمعنی دوشاب
یعنی شیره انگور از برهان و لطائف دبق بالکسر سریش از لطائف و شرح نصاب لیکن در نصاب بضرورت نظم بکسر اول و فتح ثانی آمده و در صحاح دبق بالفتح چیزیست چسپنده مانند
سریش که بدان شکار مرغ کنند دبیر فلک عطارد از سراج اللغات دبران بفتحتین نام منزل چهارم از منازل قمر و آن یک کوکب است نیک روشن و سرخ و آن بجای چشم ثور
واقع شده است چون کسی بوقت طلوع آن و در امید گور شود از شرح قران السعدین و منتخب دبستان بفتح اول و کسر ثانی بمعنی مکتب و این لفظ در اصل ادبستان بود چون
مکتب جای ادب است باین اسم مسمی شد از برهان و سراج دبه دریا میل افگندن بمعنی فتنه انگیزی از سراج دبیله بر وزن فتیله دُمل کلان مدور دبه بالفتح و تشدید صحیح و
بالضم خطاست بمعنی ظرف چرمین که از چرم خام باشد اکثر در آن روغن پر کنند از منتخب و لطائف و بهار عجم دبدبه آواز طبل و نقاره و مجازاً بمعنی جاه و هیبت و دبدبه نیز از فرهنگ حسینی
و برهان و در سراج نوشته که ظاهراً این لفظ عربیست دبیقی بالفتح نوعی از دیبای لطیف منسوب به دبیق که قریه ایست از ملک مصر از لب اللباب فصل دال مهمله مع ثای
مثلثه دثار بکسر اول تا مثلثه هر جامه که به بدن ملصق نباشد و آن را بر جامه دیگر پوشند مثل چادر و رضائی از بحر الجواهر و کشف و صراح و کنز فصل دال مهمله مع جیم دجی
بضم دال و فتح جیم و در آخر الف مقصوره بصورت یا تاریکی شب از منتخب و صراح و مؤید دجاج بفتح و کسر و ضم جیم بمعنی ماکیان و خروس نیز گویند از منتخب دجاجه بفتح و کسر
یک ماکیان یا خروس تا در آخر این لفظ علامت تانیث نیست بلکه برای وحدت و نام شکلی از اشکال سماء فلک بصورت ماکیان دجله بالفتح و بالکسر از قاموس و منتخب بهار عجم
نهریست که زیر بغداد میرود و مجازاً نهر رود را دجله گویند و صاحب مؤید مدار و کنز و کشف فقط بالکسر نوشته اند فصل دال مهمله مع حای مهمله دحرجه بالفتح و سکون حای مهمله و فتح
مهمله و جیم غلطانیدن و گردانیدن از کنز فصل دال مهمله مع خای معجمه دخت بالضم مخفف دختر از برهان و فرخ بالضم و تشدید دوده دود آتش
از شرح نصاب و دختر رز شراب انگوری از برهان دخل بالفتح در آمدن و بمعنی آمدنی که ضد خرج باشد و اعتراض کردن در کار و عمل کسی و دخیل آنکه در کار و عمل کسی دخل
داشته باشد و حرفیست از حروف قافیه که واقع باشد در میان روی و الف تاسیس مثلاً غین در شاغل و ضاد معجمه در فاضل و در لطائف بمعنی دوست خاص دخان بضم
اول دود که از آتش بر می آید از منتخب دخمه و دخنه بضم نون خله باشد که آن را زن و گاو رس گویند و بهندی چینا نامند از کنز و شرح نصاب دخمه بفتح اول و سکون خای معجمه
بمعنی آن تهخانه که کفار عجم مردگان را در آن نگاه میداشتند و گور خانه گبران از رشیدی و برهان و کشف و سراج فصل دال مهمله مع دال مهمله دد بفتح دال اول و سکون
دال ثانی هر چهار پایه که درنده باشد مثل شیر و گرگ و یوز و سیاه گوش از برهان دد بفتح هر دو دال مهمله بمعنی چهار پایه که درنده باشد مثل شیر و غیره از برهان
فصل دال مهمله مع را مهمله در بالکسر بمعنی در این لفظ الف زائد است و میتوانند که برای ندبه باشد که در آخر بند و بیند زائد کنند برای صوت

خان آرزو نوشته که در لغات البطه بود یعنی درست و همین قسم الف خوشا و بسا بمعنی خوش است و بس است و را بالفتح حرف جر و در آخر این لفظ وقتیکه مضاف یا موصوف شود
چون الف صلاحیت حرکت ندارد بجهت اظهار کسره یا مینویسند و در فارسی همین حال است هر لفظیکه در آن آخر الف یا واو باشد فافهم و فتح لفظ و ما از سراج و کشف و مدار
و برهان و در مؤید بکسر تحقیق کرده شده و رخت دانا درختیست در جزیره اندلس هر که برگ آن زیر سر نهاده خواب کند آنچه فراموش شده باشد یاد آید از شرح خاقانی و روا
بفتح اول و سکون ثانی و دال و او بمعنی سرنگون آویخته و محتاج و بمعنی حاجت هم آمده از شرح خاقانی درب بالفتح و باء موحده بمعنی دروازه و بالضم بمعنی عقل و عماد از صراح و منتخب و غیرها
درایت بکسر اول عقل و دانش و دانستن از منتخب و روایت کنایه از تمام یعنی بی تصرف غیر از بهار عجم درکات بفتحتین جمع درکه بفتحتین بمعنی نشیب و این مقابله درجات است
و درکات یعنی منازل و فروع ست درجات بفتحات پایه های بلند جمع درجه و درجات سپهر سه صد و شصت اند درست بفتحتین بمعنی تمام غیر ناقص و بمعنی اشرفی هندی نیز و بمعنی درم و دینار
از رشیدی و برهان و سراج درس بکسر اول دانائی و سبق دادن و سبق گرفتن از منتخب و ... بمعنی فی الفور دریای ثالث مراد از باران مبارک دریا سه قرار داده اند
اول انهار بهشت که بالای آسمان اند دوم دریای محیط که گرداگرد زمین است سوم دریائیکه درمیان آسمان و زمین است و آن باران باشد از شرح سکندرنامه از خان آرزو و سیف الله
و بهار عجم درج بالفتح پیچیدن چیزی را و پیچیدن و نوردیدن و کاغذ و طومار و شکن نامه و قصیده و شعر که شاعر یا منشی بر کاغذ نوشته باخود دارد و بجهت اظهار کمال و نام مقامی است
بر عرش که رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم شب معراج از آن گذشتند و بالضم صندوقچه و طبله که زیور و جواهر در آن نهند و بفتحتین جمع درجه راهها و پایه ها از زبان
منتخب و کشف و کنز و برهان و لطائف و غیره دربند نام قلعه ایست و بمعنی مطلق قلعه و حصار و بمعنی دروازه و نام شهری نزدیک شروان که آنرا باب الابواب گویند و بمعنی
گذرگاه دریا که آنرا بندر گویند و فاصله میان دو ولایت از برهان و سروری و لطائف و رشیدی دربند نام شهر و بمعنی بند در و قفل از بادیه و چنانکه تنومند و برومند
درد بالضم شراب تیره و هر کدورت که در چیزی رقیق ته نشین شود و مجاز لطائف و سراج درخور لائق و سزاوار از برهان درود بفتحتین اگر از طرف حق تعالی باشد رحمت مراد
باشد و اگر از ملائک است استغفار مراد باشد و اگر از جانب مومنان است بمعنی دعا باشد و از بهائم و طیور بمعنی تسبیح از مؤید و رشیدی و جهانگیری و کشف و برهان و این لفظ بمعنی بریدن
زراعت قطع کردن چوب نیز آمده درر بضم اول و فتح دوم جمع دره که بمعنی مروارید بزرگ است در بالفتح و تشدید شیر گاو و گوسفند و غنیمت و کار نیکو و نکوئی و خوبی و خیر
از ینجاست که گویند لله دره یعنی خدا راست خوبی و نکوئی او و بالضم مروارید بزرگ از منتخب و صراح و در بهار عجم نوشته که در بالضم و تشدید را بتخفیف آن فارسیان
مطلق مروارید را گویند و در لغت عرب دره بر وزن حره مروارید کلان را گویند دریای اخضر مراد از فلک و نام دریا از هفت دریا که هر یکی شاخی از بحر محیط است درور
بفتحتین روان شدن عرق و شیر و غیره درخور لائق و سزاوار از برهان دریا بار بمعنی بندرگاه و ولایتی را گویند که بر کنار دریا باشد از برهان و در لطائف بمعنی جزائر درودگر
بضمتین و واو معروف بمعنی نجار و این ماخوذ از درودن که بالضم چوب و زراعت قطع کردن باشد از رشیدی دروگر بضمتین مخفف درودگر استاد چوب تراش باشد و بکسر اول و فتح ثانی
قطع کننده زراعت از برهان درز بضمتین و در آخر زای معجمه جمع دره که بمعنی محل پیوند دو چیز است از کنز درس بفتح اول و سکون ثانی خواندن کتاب و بلفظ گفتن و دادن و گرفتن و
کردن و خواندن مستعمل از بهار عجم درفش بفتح هر دو دال مهمله و سکون را مهمله و کسر یای موحده و یای تحتانی مشهور و سین مهمله بر وزن خندریس بمعنی زن پیر و بمعنی
سختی و بلا از شرح نصاب و لطائف درازگوش نوعی از خر که گوش دراز دارد نصاری تعظیم آن کنند زیراکه مرکوب عیسی علیه السلام بوده است از شرح خاقانی درباش بالضم
مخفف دورباش و آن نیزه کوچک دوشاخه است که پیش سواری ملوک برند تا مردم آنرا دیده از راه دور شوند درویش بالفتح بمعنی خواننده از درها و این در اصل دریوزه بود
زا را بشین معجمه بدل کردند و دریوزه در اصل در آویز بود بمعنی آویزنده از در چون گدا بوقت سوال از درها آویزد یعنی درها میگیرد لهذا گدا را درویش گفتند و بعضی محققان نوشته اند
که درویش در اصل دریوز بوده میان یا و واو قلب مکانی کردند و دریوش شد بعده زا را بشین بدل کردند دریوز صیغه امر از یوزیدن که بمعنی جستن و جستجو کردن است و این وجه آخرین مستفاد است
از سراج اللغات و وجه اول که سابق مذکور شد از مدار و مؤید و سروری و سراج بدانکه چون اطلاق این لفظ بر خدا رسیدگان گوشه نشین صادق می آید و زیبا می نماید لهذا
فقیر حسب معرفت با جهت تمیز درویش بضم دال باید گفت و بدینصورت مرکب باشد از در که بمعنی مروارید است و ویش که در اصل واش بود مزید علیه که کلمه تشبیه است چنانکه سار مزید علیه بعد و

واو را کسره و واو والف بقاعده املای یا مجهول کردند کسی از اهل لغت این وجه ننوشته فقیر مؤلف بدعای درویشان از قواعد فارسیه استخراج نموده اگر منصفان پسند نمایند فبها و الا
سعد و دارند **درفش** بضم اول پارچه قماش سه گوشه که بر منقش کرده بر سر علم بندند و چوب کجی که در فشیدن لرزیدن است این نیز درفش از آن گویند که از باد می لرزد و آلتی
که بدان چرم سوراخ کنند آن را بهندی ستالی گویند از رشیدی و سراج و صاحب مدار و مؤید نوشته که بفتحتین آلتیکه بدان چرم سوراخ کنند و بضم اول و فتح ثانی بمعنی علم و نشان
لشکر و در جهانگیری بهر دو معنی بفتحتین و بکسر اول و فتح ثانی نیز آمده و در برهان بکسر اول و فتح ثانی آلت چرم دوزان و علم نوح **درخش** بضم اول و فتح ثانی و بفتحتین بمعنی برق
و فروغ و روشنی نیز گویند از برهان و جهانگیری و مدار و کشف و سراج **دریع** بالکسره از منتخب و مدار و کشف **دریغ** بکسرتین افسوس و اندوه از برهان و سروری و مؤید و کشف **دروغ**
بضمتین کذب از مؤید و بفتح اول نیز آمده **درنجف** بالضم و باضافت سنگیست سفید و شفاف مانند بلور که در میان آن موها سیاه معاینه میشوند و آن موها را بجناب علی
کرم الله وجهه نسبت کنند و تعظیم نمایند از بهار عجم **درق** بفتحتین بمعنی سپر که از زخم تیغ حفاظت کنند از کشف **درک** بالفتح دریافتن و بفتحتین و بالفتح طبقه دوزخ از منتخب
دراک بالفتح و تشدید را نیک دریابنده از منتخب **درنگ** بفتحتین بمعنی فرصت و آهستگی از رشیدی و مدار و سراج و در برهان و لطائف بکسر اول **درگل** بفتح اول و ضم
کاف لفظ مرکب بمعنی بالکل و تمام **دریتیم** مروارید بزرگ و آبدار که در صدف همین یکدانه تنها پیدا شده باشد از سراج اللغات **درازدم** بضم دال و دم حربا و ترسایان
تعظیم آن کنند چرا که حربا تعظیم آفتاب میکند از شرح خاقانی **درهم** معرب درم وزن آن پنج و نیم ماشه نزد اکثر و در تحفة المومنین و کنز وزن درم شش دانگ و دانگ دو قیراط
و قیراط دو طسوج و طسوج دو جو میانه و باصطلاح فقه درهم شرعی پهنائی آن باندازه باشد که در کف دست متوسط الحال آب قرار گیرد و در سراج اللغات نوشته که درم بکسر
اول مخفف درهم است و درهم لفظ عربیست معرب چنانکه بعضی گمان برند که درم فارسیست و درهم معرب آنست و دراهم جمع آن چنانکه در کلام مجید سوره یوسف واقع است هیچ یکی از
محققان لغت قرآنی درهم را معرب نگفته و لهذا سیوطی وغیره از معربات قرآنی آن را نیاورده پس درم مخفف درهم باشد و این تخفیف از تصرف فارسیان است اگرچه در صراح درهم را معرب
درم گفته **درشن** بفتح اول و سکون ثانی و فتح شین معجمه و سکون نون لفظ هندیست بمعنی جهروکه یعنی دریچه مکانیکه بادشاه در آنجا می نشیند **درمان** بالفتح علاج
بمعنی بگذار امرست **درن** بفتحتین آن گرمیست آبی که خون میکند از برهان **درزن** بفتح اول و فتح زای معجمه بمعنی سوزن اصل درزن بمعنی درز بند بود زای معجمه یک زای معجمه
حذف کردند درزن بمعنی بستن بسیار آمده است یا آنکه نون برای نسبت است بمعنی منسوب بدرز **در کار کردن** کسی را در آموختن و درحق کسی چیزی صرف ساختن +
درخشیدن بضمتین تابان و پرتو افگندن از سروری و مؤید و برهان و سراج **درویدن** بالضم و بالکسر بمعنی **دروردن** بضمتین بمعنی چوب تراشیدن و درخت را قطع کردن
از برهان و مؤید و رشیدی و کشف **درفشان** بفتحتین بمعنی روشن از برهان **درون** بفتح اول و ضم ثانی بمعنی درمیان از برهان **درائیدن** بفتح و بکسر آواز کردن جرس
وغیره و گفتن از مؤید و برهان و سراج **درفشیدن** بضم اول و فتح ثانی لرزیدن و درخشان بمعنی لرزان از رشیدی از برهان بفتحتین معلوم شده و از مؤید و سراج بالفتح **درخشان**
بضمتین بمعنی لرزان و تابان از کشف و برهان **دروغ زن** کاذب **دروغ گو** **در پوست افتادن** و **در پوستین افتادن** در عیب کسی غور نمودن و ظاهر کردن عیب کسی
از برهان و مصطلحات و بهار عجم و خیابان **در پوست گفتن** سخن را بکنایه پوشیده گفتن **درگرفتن** موافق آمدن بر چیزی محیط شدن و سوختن و بمعنی اثر کردن
و بمعنی به صحبت و بمعنی روشن شدن آتش و چراغ از بهار عجم و چراغ هدایت **در افتادن** با کسی مقدمه بحث کردن و باهم جنگ و خصومت نمودن از برهان و
جهانگیری **در لوزینه سیر کردن** و **در مغز بادام سیر آمیختن** یعنی در خوشی کسی خلل و غم پیدا کردن از برهان و بهار عجم **در سر کردن** بر باد دادن
شرح سکندرنامه از خان آرزو و سیف الله **در سر شدن** آخر شدن از شروع **در آوردن** بند کردن **در کاسه نیم کاسه داشتن** تعبیه کردن چیزی از راه فریب در چیزی
و بامعنی زیر کاسه نیم کاسه داشتن نیز آمده از چراغ هدایت **در خط شدن** برهم و خراب شدن شهر شدن و منسوخ و متغیر و اندوه شدن از برهان و رشیدی و مصطلحات
و بعضی نوشته که کنایه از عاجز شدن است زیرا که چون کسی عاجز میشود در دود با کسی خطی گرد خود کشیده می نشیند **در آب عرق افتادن** خجلت بسیار کشیدن از مصطلحات
در آب و آتش بودن بمحنت و مشقت مبتلا بودن از مصطلحات و چراغ هدایت **در پا چراغ گل بستن** رسم قلندران ولایت است مرید را بر سر مزار پیر سلسله برده

برپای چراغ گربسته استاده سازند و گویند گربسته چراغ ست کنایه از مستعد خدمت مرید شدن است از مصطلحات **دراز شدن** خفتن از شرح الشعرا **در جوال رفتن**
فریب و دغا خوردن از مصطلحات **در خم بودن** در خرفع کسی بودن از مصطلحات **در کار گرفتن** کنایه از جماع کردن از مصطلحات **در دل کردن** زاری کردن
در پوست در آمدن کنایه از واقف شدن از کسی **درو** بکسر اول و فتح ثانی قطع کردن زراعت از برهان **دروازه** نام حصاریست در روم از شرح قران السعدین
درمکه بفتح اول و سکون را و فتح میم نان میده که سفید باشد از شرح نصاب **دراعه** بضم و تشدید رای مهمله جمع فتح عین مهمله نوعی از جامه شائع از منتخب و مؤید و مدار و در کشف نوشته
که آن فوطه باشد که بردوش اندازند و در خیابان نوشته که دراعه بالضم و تشدید رای مهمله نوعی از جامه که اکثر از صوف باشد فارسیان بتخفیف نیز استعمال کنند **دره** بالکسر رای مهمله مشدد
و دال مهمله جرگه محتسب بدان حد زنند از منتخب و سروری و صراح و مؤید و کشف و کنز **دره** بالفتح و بتشدید و بتخفیف در فارسی بمعنی راهی که در کوه باشد و بهمین حرکات بمعنی شکنبه که معده بهائم
باشد و بالضم و تشدید دال بمعنی مروارید بزرگ از رشیدی و صراح و کشف و برهان و منتخب **دراجه** بفتح اول و تشدید ثانی و جیم بمعنی عراده و برج بزرگ که بطرفین دروازه قلعه میسازند
از شرح خاقانی **دریوزه** و **دریزه** هردو بفتح و بواو و یای مجهول و بحذف آن از دریا برای سوال یعنی گدائی از مؤید و کشف و جهانگیری و در سراج نوشته که دریوزه در یوز
بمعنی جست وجو کردن آمده در که عبارت از کدائیست و دریوز بمعنی گدا نیز آمده چه یوز بمعنی جست وجو و جوینده هردو صحیحست و دریزه مقلوب دریوزه است **درمنه**
بفتحتین و سکون میم و فتح نون نوعی از گیاه و دوائی از رشیدی و سراج **دریچه** بفتح اول و کسر رای مهمله و یای معروف و جیم فارسی بمعنی در کوچک و همین مشهورست لیکن در زیاده بودن
یای تحتانی تامل است لیکن اکثر استادان دریچه بزیادت یای تحتانی آورده اند چنانچه عرفی گوید بیت دریچه اش بضیا دیده سهیل یمن + نشیمنش بهوا کعبه نسیم بهار + غالب
ظن آنست که دریچه در اصل دریزه بود که رای معجمه را بجیم فارسی بدل کردند و دریزه مرکب است از لفظ در و لفظ یزه که بیای تحتانی و زای معجمه باشد بمعنی خرد و کوچک در حالت
ترکیب یا را ساکن کنند پس دریزه بمعنی دروازه کوچک باشد چنانکه مشکیزه و نادیزه بمعنی مشک کوچک و ناو کوچک و بعضی دربچه نوشته اند بیای موحده و این خالی از غرابت نیست ظهوری گوید
بیت در روز و شب دریچه مشرق و مغرب بازنست + ورنه از تنگی این خانه نفس میگیرد + از چراغ هدایت و خیابان **درجه** بفتح اول و ثانی و ثالث بمعنی پایگاه و پایه از منتخب و
بحر الجواهر باصطلاح علم هیئت و نجوم سه صد و شصتم حصه فلک باشد بدانکه فلک را چون دوازده بخش کنند هر بخش را برج نامند و چون برج را سی حصه کنند هر حصه را درجه گویند و چون درجه را
شصت پاره سازند هر پاره را دقیقه خوانند و چون دقیقه را شصت جا قسمت کنند هر قسمت را ثانیه گویند بدانکه چنانچه فلک را سه صد و شصت درجه است همچنین بمقابله آن زمین را نیز سه
صد و شصت درجه فرض کنند مگر این است که مسافت درجهٔ فلک با مسافت درجهٔ زمین برابر نباشد بلکه میان مسافت درجهٔ فلک و درجهٔ زمین تفاوت عظیم است چنانچه مسافت درجهٔ فلک
یازده لکه و هفتاد و هفت هزار و ششصد و بیست و شش کروه باشد و مسافت درجهٔ زمین تقریبا شصت و هفت کروه باشد کم و بیش **درکه** بفتح اول و ثانی و ثالث
طبقه دوزخ و پایهٔ زیرین از کنز **دریخانه** و **درخانه** بمعنی درگاه و دربار بادشاه از بهار عجم **درقه** بالفتح بمعنی سپر از زره از برهان **درمنه ترکی** تخم استیناج
که شبیه بنانخواه باشد و طعمش تند و در آخر دوم گرم و خشک و استیناج را بفارسی طلال مکه گویند و شاخها باریک دارد و آن نباتیست خاردار برگش با خشونت و ریزه و گلش سفید
وازرق و شاخها بقدر شبری از یک بیخ میروید از تحفة المؤمنین **دراز دستی** ستم و تعدی **دراز نفسی** گوئی یعنی کلام طویل گفتن و بسیار گفتن از برهان **دری** بمعنی در دگر
چیز رقیق و نشیمن و نشو و مجاز بمعنی شراب تیره باید دانست که دری لفظ عربیست و در بودن یای تحتانی فارسی **دراری** بفتح اول بمعنی ستارگان روشن و بزرگ و این جمع دریست
که بمعنی ستاره روشن باشد **دری** بالضم و تشدید رای مکسور لفظ عربیست بمعنی ستاره روشن بزرگ باشد از صراح و سروری و کشف **دری** بفتح اول و کسر رای مخفف لفظ فارسیست
بمعنی زبان از هفت زبان فارسی که بدره کوه منسوبست چه در زمانهٔ سابق در دره کوه و ساکنان آن ناطق بودند چون مخلوط بزبانهای دیگر نشود لهذا فصیح خوانند و بعضی
نوشته اند که در زمانهٔ بهمن چون مردم از اطراف بدرگاه وی می آمدند مردمان زبان یکدیگر نمی فهمیدند حکم کرد که زبانی وضع کنند که بر در بادشاه بدان تکلم کنند لهذا دری بمعنی
زبان درگاه سلاطین و این زبان از دیگر زبانهای فارسی که پهلوی و فارسی صرف و هروی و زاولی و سگزی و سغدی باشد فصیح ترست از رشیدی و برهان و در سراج اللغات نوشته
که کبک دری منسوب بدره کوه است اگرچه کبک دری نوعی علیحده است از کبک که بجثه از دیگر کبکان کلان تر و برنگ بهتر باشد چون این نوع کبک

دردره کوه بسیار یافته میشود آنرا دریوزه نیز خوانند دریوزگی بمعنی گدائی و در ینلفظ کلمه گی زائدست چنانکه در جنگی چراکه فقط دریوزه بمعنی گدائیست کما قیل و فقیر مولف گوید که
چون اصل دریوز و دریوزه بزیادت ها بمعنی سائل و سائلی هم آمده پس یوزه بمعنی سائل گرفته یا مصدری بآن ملحق کردند درینصورت های مختفی موافق قاعده بکاف
فارسی مبدل گشته دریوزگی شد درشتی بمعنی سختی و بدخلقی و ستاوری و فربهی از مصطلحات درزگیری مربوط کردن و کمال وصل کردن دو چیز را باهم

فصل دال مهمله مع زاء عربی و فارسی + دزدحنا بالضم سفیدیکه در دست و پا بعد بستن حنا ماند از چراغ هدایت و بهار عجم دزبهخت بکسر دال و سکون زای فارسی
وضم ها و سکون خاء معجمه و تاء فوقانی بمعنی بیت المقدس از برهان دز بکسر اول و سکون زای فارسی بمعنی قلعه و حصار و درشت بدل از جهانگیری و برهان و در سراج نوشته
که دز بالکسر زاء عربی بمعنی قلعه و بعضی که بزای فارسی نوشته اند درست نباشد پس بزاء عربی صحیحست دزلمش بفتح اول و لام و کسر میم در ترکی بمعنی آراسته دزخیم بکسر اول و سکون
زای فارسی و کسر خاء معجمه و یاء معروف بمعنی بدخصلت و زشت خو و بسیار و درشت و برهان و جهانگیری و سراج دزم بفتحتین و زای فارسی بمعنی افسرده و اندوهگین از
جهانگیری و برهان بکسر اول و فتح ثانی و بعضی محققین نوشته که دزم بکسر اول و فتح ثانی آشفته و بدماغ و این جمع اصل دزن بود بمعنی آشفته و خشمگین دژن بالضم اول و فتح ثانی هر چیزیکه
مزه آن تیز باشد از برهان دزرویین نام قلعه که دختران گشتاسپ در وی محبوس بودند اسفندیار آن قلعه را فتح کرده خواهران خود را برآورد و دزرویین گاهی هم او باشد
از آسمان فصل دال مهمله مع سین مهمله + دستوپا بمعنی سعی و تلاش از مصطلحات دست بالا بمعنی غالب و معززدست موسی کنایه از آفتاب
دست چرب امداد و اعانت از مصطلحات دسومت بضمتین بمعنی چیزیکه بهند چکنائی گویند خواه از روغن کنجد و غیره باشد خواه از روغن گاو و خواه از پیه دست بالفتح
بمعنی دار داول معروف که بعربی آنرا ید گویند دوم فائده و نفع سوم نصرت و ظفر و غلبه چهارم صدر و مسند که آنرا چار بالش نیز گویند پنجم قوت و قدرت و توانائی ششم
طرز و روش و قاعده هفتم یک چیز تمام چون یکدست جامه و یکدست سلاح هشتم گرت و مرتبه چون یکدست بازی و یکدست سفر بمعنی یک گرت بازی و یکمرتبه سفر نهم دستور و وزیر از جهانگیری و
رشیدی و لطائف و کشف و در برهان سوای معانی مذکوره فرصت بمعنی و مرغان شکاری نیز نوشته و صاحب بهار عجم نوشته که دست بمعنی فرصت نیز آمده و بمعنی مسند چار بالش عربست
لیکن فارسیان نیز استعمال کرده اند و باصطلاح اطبا اجابت طبیعت را نیز گویند که دفع فضله غذاست دست بر رو دست بیکار و معطل بودن از مصطلحات
دست پخت پخته دست و پرورده دست از بهار عجم دست رنج کسب و پیشه و صنعت و محنت و مشقت و اجرت و مزدیکه در کار دست پیدا میشود از برهان و منقول
از مجمع الفرس و شرفنامه و سکندری و مصطلحات دست هیچ بمعنی دست و نیرو و ذریعه از چراغ هدایت و بهار عجم دست برد بالضم بالای حدود بمعنی غلبه و فیروزی از برهان و دست بند
عقد گوهر که بر زنان در دست بندند از مصطلحات و در بهار عجم نوعی از رقص رقاصان جهت یکدیگر با هم گرفته رقص کنند و دست مزد اجرت و مزدور از مصطلحات و برهان
دستور بالفتح قانون و قاعده و طرز و آیین و بمعنی رخصت و اجازت بمعنی وزیر و امیر و صاحب مسند و این لفظ مرکب است از لفظ دست که بمعنی مسند و قدرت باشد و از لفظ ور که
بمعنی صاحب آید بجهت تخفیف یا تبدیل واو بالف ساکن جمع آمد چنانکه در گنجور و رنجور و دستور بالضم سهو است چراکه وزن فعلول بالفتح در عربی نیامده از برهان و بهار عجم و رشیدی و سراج
و رسائل معربات دستیار مددگار و بمعنی سلاح نیز آمده دساتیر بفتح جمع دستور دستکار بمعنی صنعت و صانع و استاد هنرمند از مصطلحات دست تسبیر
تمیز و مناسب و بعضی بمعنی سلامی نیز گفته اند از بهار عجم دست پرور پرورش یافته از دست از مصطلحات دست خر کنایه از کیر خر لندا در کلام قدما بمعنی دشنام ملفظه
آمده از بهار عجم و چراغ هدایت و سراج اللغات دستگیر گیرنده دست برای امداد و مددگاری و دست گرفته شده نیز آمده بمعنی گرفتار و قید و غرض که بمعنی اسم فاعل و
اسم مفعول هر دو آمده از برهان و بهار عجم و دسته شمشیر نام آلتیست که بدان تیر راست کنند و بعضی گفته که آنرا اسفند یا کمان گویند و بدان تیر میسازند از شرح قران السعدین و سب
بمعنی آلت کار رشته و ران کاسبان که بهندی هتیار گویند مثل تیشه و رنده و درفش و امثال آن لطائف دستاموز پرورش یافته بردست از شرح دسن بالفتح و سین بمعنی بالندار
برهان و در سراج اللغات نوشته که دسن بالفتح بمعنی مانند با آنکه مخفف دیسن باشد در منصوب بالکسر صحیح دست خوش بمعنی آنچیزیکه از مالش دست فرسوده و مضمحل شده باشد و
عاجز و زبون و زیر دست مغلوب و مسخره که مسخره باشد از برهان و چهار شربت و رشیدی و لطائف و بهار عجم و خان آرزو و در شرح سکندرنامه بمعنی قدرت و استعمال و مشق نیز

نوشته است دست کش از مالش دست سوده شده و بمعنی تحفه نیز آمده و در مصطلحات بمعنی عصا کوکش و مغلوب نیز نوشته دست باف کنایه از آسمان دستار زرگر
قلتبان از مصطلحات دست و دل بمعنی قوت و همت دست بر دل کنایه از بیقرار و مضطرب زیرا که هر گاه دل میطپد دست بر دل خود میگذارد و
در شرح الشعرا بمعنی عاجز و دست بر دل گذاشتن بمعنی تسلی کردن نیز آمده و منع کرده شده و باز داشته شده از خیابان و بهار عجم دستم بفتح اول و کسر ثانی بمعنی چرب و
بفتحتین چربی و چرب شدن از منتخب دست کلیم بفتح کاف عربی کنایه از آفتاب دستان بالفتح جمع دست بر خلاف قیاس و نام زال که پدر رستم بود و دیگر حیله
و بمعنی سرود و نغمه و آواز و بمعنی افسانه از برهان و رشیدی و در سراج اللغات نوشته که دستان بفتح جمع دست خلاف القیاس و مکر و حیله و لقب زال پدر رستم چرا که با فسون مشهور
بود که سیمرغ پیش او حاضر میشد و دست بر نجن زیوریست مانند حلقه که زنان بر ساعد پوشند بهندی کنگن گویند از شرح نصاب و دستر خوان مخفف دستار خوان است چرا که آن
جامه ایست که در وضع آن ز ابجبت پوشیدن خوان طعام وضع کرده و چون طعام خورند آن را زیر خوان گسترند دست دادن میسر شدن و بیعت کردن از سراج دست خون بمعنی
اغیو بازی که بعد باختن مال و اسباب باز نده بخون خود داو نهند از شرح قصائد خاقانی دست شستن نا امید شدن از سراج دست یافتن غالب شدن از برهان و دست و
دهن آب کشیدن باصطلاح مذهب شیعیان بمعنی وضو است از چراغ هدایت دست بر سر نهادن بمعنی سلام کردن و سلام مردم ولایت چنین باشد که دست بر سینه
نهند دست در آستین کشیدن معطل ماندن و موقوف کردن کار دست ستون زنخ ماندن کنایه از متحیر ماندن دست بر دل گذاشتن
و نهادن تسلی کردن از چراغ هدایت دست از چیزی بر کندن ترک آن کردن از مصطلحات دست برابر و گرفتن تاب نظاره نیاوردن از
مصطلحات دست پیمان آنچه از نقد و جنس و زیور قبل از مزاوجت بعروس دهند و مهر معجل و کابین و اسباب دادی از بهار عجم دیگران دست فرو گرفتن
آماده کشتی شدن دست جستن بضم جیم گدائی کردن دست بر داشتن دست خود بر زمین بزور نهاده حریف را بدعوی گفتن که دست بالا از زمین بر دار از شرح
گل کشتی دست بالا کردن کنایه از تظلم و فریاد از مصطلحات دست چرب بر سر کشیدن اظهار شفقت و مدارا کردن از مصطلحات دست بر ترکش زدن
مهیای جنگ شدن از مصطلحات دست بدامان دادن مرید شدن از مصطلحات دست پیش داشتن منع کردن و کنایه از گدائی نیز از مصطلحات
دست افشاندن رد کردن و ترک کردن و بمعنی رقص کردن نیز آمده دست در گل داشتن بکسر کاف فارسی مستعد تعمیر بودن از مصطلحات
دست در کمر داشتن عنائی و خودنمائی کردن از مصطلحات دست بر پشت چنبر کردن بفتح جیم فارسی و سکون نون و فتح بای موحده که از اجتماع
نون با میم تلفظ میشود بمعنی دست بر پشت حلقه کردن یعنی هر دو دست مجرم در پس پشت او بهم بستن دستار بر زمین زدن کنایه از داد خود خواستن و عجز
الحاح کردن از مصطلحات دستنبویه و دستنبو گلوله باشد مرکب از عطریات که آن را بجهت بوئیدن در دست دارند و هر میوه خوشبو که آن را ببویند و ثمری باشد کوچک تر از خربزه
که آن را بهندی کچری نامند از برهان دستارچه رومال و شقه علم و کمر بند و بمعنی رومال که زرگری است بندند و بمعنی هدیه و تحفه و بمعنی بسیار کم یاد دادن نیز نوشته اند
از شروح دستگاه سرمایه و اسباب و بمعنی مغلوب نیز آمده و کارخانه اهل حرفه و بمعنی مسخره از مصطلحات چراغ هدایت دستمایه بمعنی سرمایه دستگه جا و مسند چرا که دست
بمعنی مسند آمده و بمعنی قدرت و سامان دست بسته بمعنی عجیب و غریب آن صفت کاریست که واقع شود چنانکه گویند فلانی کار دست بسته کرد از سراج اللغات دسته بالفتح
بمعنی مسخره و بمعنی جمعی از مردم از مصطلحات دستوانه و دستینه زیوریست که زنان بر ساعد بندند از مصطلحات برهان دستوری بالفتح رخصت و اجازت از رشیدی و
سرور دستبازی زور آزمائی با قوت دست و ملاعبت با معشوق کردن و بازی شطرنج به مهره که دست نهند جا نبرا بازند از مصطلحات دست چربی اندر اعانا کردن
و شروت نکفت از بهار عجم **فصل دال مهمله مع شین معجمه** + دشت بالفتح صحرا لیکن این لفظ عربیست نزد اکثر فرهنگست از سراج و بهار عجم و بالضم بمعنی زشت از رشیدی و بمعنی
در فارسی و هندی کنا ... است دشخوار بالضم و خا معجمه بمعنی مشکل و دشوار از رشیدی و کشف و سراج و برهان دشوار بالضم مرکب از دش بمعنی زشت و کلمه نسبت از بهار عجم دش بالفتح خود آراستن
از لطائف و بالضم بمعنی بد و زشت و از این ماخوذ است دشنام یعنی نام زشت و دشمن بمعنی بدنفس و دشوار و دشخوار یعنی مشکل زیرا که مشکل مانند زشتی است در تنفر طبیعت

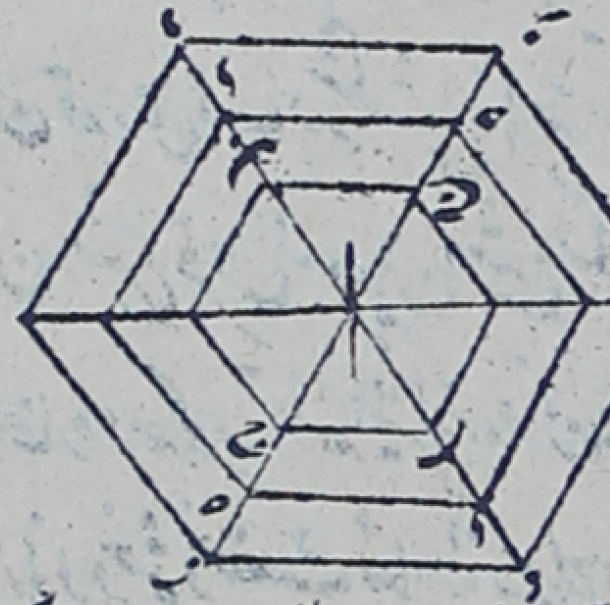
از رشیدی **وشت بیاض** نام جائیست در خراسان که دی دشت بیاض شاعر از انجاست از چراغ هدایت و شلطم بالضم در اصل دشت نام بود دشت بمعنی زشت و
نام عبارت از القاب و خطاب **دشمن کام** کسیکه بحسب مراد دشمنان خراب و کم بخت و ذلیل باشد **دشمن** مرکب از لفظ دش که بمعنی بد و زشت و لفظ من که بمعنی نفس و ذات
پس دشمن بمعنی بدنفس باشد و این لفظ گاهی بمعنی مفرد آید و گاهی بمعنی جمع از رشیدی و بهار عجم و شارح فاضل نوشته که در اصل دشمن بود چه دش بمعنی بد و زشت و من
بمعنی دل و طبع پس معنی ترکیبی آن بددل و زشت طبع باشد مولف گوید که درین لفظ توافق لسانین ست بفارسی و هندی **دشنه** بالفتح خنجر از برهان و سراج و در سروری و مؤید بکشف
بالکسر **فصل دال مهمله مع عین مهمله دعوت** بالفتح خواندن کسی را برای دادن طعام و غیره و بالکسر بپسری خواندن در نسب و دعوی نمودن از منتخب و صراح **دعوات**
بفتحتین جمع دعوت که بمعنی دعاست از خیابان و بسکون عین خطاست **دعت** بفتحتین راحت و تن آسانی از صراح **دعامت** بکسر ستون نهادن عمارت را از کنز
دعابت بالضم اول و حرف چهارم بای موحده مزاح و ظرافت از منتخب و **عامی قدح** نام دعائیست از مصطلحات و در بهار عجم بمعنی نماز استسقا **دع** بالفتح بمعنی بگذار یا بمعنی
صیغه امرست و بفتح اول و تشدید عین مصدرست بمعنی دفع کردن از منتخب و غیر آن **دعائم** پایهای تخت و ستونهای عمارت و غیره و جمع عامه که بکسرست **دعا کردن** و **دعا
گفتن** رخصت کردن و وداع شدن از مصطلحات **دعوی بکرسی نشاندن** دعوی را بدلائل و گواهان ثابت کردن **دعای جوشن** بفتح جیم و شین معجمه و نون
دعای معروف که در روز جنگ برای حفظ خود خوانند از مصطلحات **دعای باران** نماز استسقا از مصطلحات **دعاوی** بفتح اول و فتح واو جمع دعوی چنانکه فتوی و فتاوی
و بکسر واو نیز درست ست از شرح اصول اکبری **دعی** بالفتح اول و کسر ثانی و تشدید یا بر وزن فعیل بفرزندی گرفته شده که آنرا متبنی نیز گویند و بمعنی حرامزاده و ولد الزنا نیز آمده
از شرح نصاب و لطائف **فصل دال مهمله مع غین معجمه دغلتمش** بفتح دال و لام و سکون غین معجمه و تای فوقانی و کسر میم در ترکی بمعنی سفته شده **دغل**
بفتحتین و غین معجمه مکر و حیله و بمعنی مکار و حیله گر و دغاباز و بمعنی سیم و زر نا سره از برهان **دغدغه** بالفتح بمعنی ترس و بیم و تشویش و میل نمودن بچیزی و بکسر اول و ثالث خارش حرکت
جنبانیدن انگشتان زیر بغل و پهلوی کسی تا بخنده افتد از برهان و بهار عجم **فصل دال مهمله مع فا دفتر** مجموعه حساب این لفظ فارسیست از سراج **دفاتر** جمع دفتر از عالم
فرامین کرنج فرمانست **دف** بالفتح و تخفیف در فارسی نام ساز معروف و بالضم و تشدید فا در عربی نام همان ساز معروف و بالفتح و تشدید فا در عربی بمعنی پهلو از برهان و مدار
البحر الجواهر **دفق** بالفتح ریزانیدن آب از کنز **دفن** بفتح اول و سکون فا در زمین پنهان کردن از منتخب **دفائن** بفتح اول و کسر همزه جمع دفینه که مال مدفون باشد **دفین** پوشیده
از لطائف **دفتین** بالفتح و حرف ثالث تای فوقانی مکسور نشانه جولاهه که در بافتن هر بار بدست حرکت میدهد از برهان و در بهار عجم نوشته که بمعنی ... و لیسان نقاشان
که در آن کاغذهای خود را احتیاطا نگاه دارند نیز آمده **دفو** بالکسر و حرف سوم همزه بر وزن فعل بالکسر بمعنی موسم گرما و جای گرم چه اشتر و پشم اشتر از شروح نصاب **دفینه** مالیکه در زمین دفن کنند **دفع**
حزر هوا از برهان **دفتر نمدی** حرف اصل و فرع زن کتابچه مجی بیاض که تیز گویند از مصطلحات **فصل دال مهمله مع قاف دق** بفتح شین معجمه و سکون تحتانی و ضم خا معجمه
نوعی بود که مزاج غالب شود و بی حرارت این شاید بهتر باشد و اکثر مشائخ را حادث شود و علامت آن لاغری و دردیست **دق الحصیر** بالفتح بوریا کوبی چون کسی خانه نو سازد و طو و اهیا گرد آید
و مردم را دعوت کنند از عجم بوریا کوبی و در عرب دق الحصیر گویند و بمعنی محنت و مشقت نیز آید از لطائف **دق ازدلبر** بفتح دال اول و کسر دال و فتح یای موحده نام قبیله از کشتی از بهار عجم
و چراغ هدایت خوش آینده مولف گوید که این اسم مرکبست از چهار لفظ دق بالفتح بمعنی کوفتگی و ملالت بسبیل مجاز **دقیانوس** بالفتح نام پادشاه ظالم که اصحاب کهف بخوف او
شهر خود گریخته در غار پنهان شده بودند از لطائف **دق** بالفتح بمعنی گدائی و نوعی از لباس پشمینه و بمعنی اعتراض و مواخذه کردن در کار کسی نوعی از آمیخته الفکس و بالفتح و تشدید کوفتن و ریزه کردن و بالکسر
و اینکه نام تماشی ست که آدمی را باریک کند از برهان و لطائف و منتخب و مؤید و در بهار عجم نوشته که دق بمعنی گدائی مجازست زیرا که آن نیاز از کوفتن ست که آن را تحصیل مراد خود دق الباب کند
و چیز اندک و چیز باریک از منتخب و لطائف **دقیق** بفتح دال و لام معرب کلک ست بمعنی صحرا و گیاه و درخت از رشیدی **دقاق** بالضم باریک و ناندک و بکسر جمع دقیق که بمعنی باریکست و بالفتح
و تشدید نا گویند چیزی و قصاب که جامه ابریشمی تار و فروش از منتخب و غیره **دقل** بفتحتین تیر کشتی و نخل بر بار و خرما از بون از منتخب و شرح نصاب **دقه** بالکسر و تشدید قاف باریکی و خامه
و بالضم گرد و غبار و سنگ کوچک ... بالفتح از منتخب ... نسبت ... معنی ... گرو ... دقیقه ... کار کرده ... باصطلاح

نجوم دقیقه بمعنی یک حصه از شصت درجه و تمامی درجه های فلک سه صد و شصت باشد بدانکه فلک را دوازده برج اند و هر برج را سی درجه و هر درجه را شصت دقیقه و هر دقیقه را شصت ثانیه

فصل دال مهمله مع کاف عربی و فارسی دگز بفتح دال و ضم کاف عربی نام آبی ست میان آذربیجان و شروان از شرح خاقانی و گدگ بفتح هر دو دال و هر دو کاف فارسی آواز بر هم زدن دندان از شدت سردی دک بالفتح بمعنی تقدیر الهی و بمعنی گدا و بمعنی محکم و مضبوط و صدمه و ساده و نام گیاه از جهانگیری و در عربی بالفتح و تشدید کاف کوفتن و بمعنی هموار از منتخب دگل بفتحتین و کاف فارسی بمعنی دغل که مذکور شد دکان بالضم و تشدید کاف معرب دکان که بتخفیف ست از رساله معربات مدار و منتخب و کنز و موید و در خیابان نوشته که دکان بتشدید کاف و تخفیف آن هر دو صحیح و دوکان بواو محض غلط است و قیاسش دینار که در اصل دنّار بود بتشدید نون بجای آ زیرا که قیاس در زبان پیش نمیرود مگر در صورت آمدن لفظ در بهار عجم نوشته که دکان با تشدید دست فارسیان بتخفیف خوانند و نوشتن و خواندن آن بزیادت واو خطاست دکاکین بفتح اول و کسر کاف دوم جمع دکان ست از کنز دکان گردیدن کنایه از گرمی بازار و پرمایه بودن دکان از مصطلحات دکه بالضم و تشدید کاف نحو مخفف دکان از مصطلحات و بالفتح و تشدید مغرس در هله که لفظ هندیست ترجمه صدمه دگله بالفتح و کاف فارسی قبای پشمینه سپاهیان که معروف است

فصل دال مهمله مع لام دل شب باضافت نصف شب از برهان دلالت راه نمودن و باصطلاح بودن شی باین حیثیت که لازم شود از علم آن شی علم شی دیگر چنانچه از علم وجود مصنوع علم بر وجود صانع حاصل میشود و اقسام دلالت بسیارست دلهات بالکسر و فای شلته بمعنی شیر درنده که آن را اسد گویند از شرح نصاب و کنز دلاص بکسر اول و صاد مهمله بمعنی زره آهنی که درخشنده باشد بمعنی درخشیدن و تابان نیز آمده از کنز و لطائف دلق بالفتح مصدر ست بمعنی نرم رانیدن و نوعی از پشمینه که درویشان پوشند و فرومایه ناکس و بفتح دال و کسر لام تیز زبان و بفتحتین معرب دله که گربه صحرا است از پوست آن پوستین سازند از لطائف و صراح و منتخب دلک بالفتح بدست مالیدن بدن را و مالش دادن از منتخب و بفتحتین بمعنی زوال آفتاب و غروب و سیاهی که در لطائف دلاک بالفتح و تشدید لام آنکه در حمام اندام مردم را بمالد و کیسه کند از لطائف دلوک بضمتین گشتن آفتاب از بالای سر و فرو شدن آفتاب دلیک بالفتح آنچه بر تن مالند چون روغن خوشبودار از منتخب دلقک بفتح دال و قاف نام مسخره از لطائف دلل بفتحتین ناز و کرشمه دلال بفتح و بکسر غمزه و اشاره بچشم از برهان و در مدار و موید و سروری بکسر اول بمعنی ناز دلمل بروزن بلبل نخود خام و سبز که در غلاف باشد و آن را بریان کنند و هر غله خام سبز که با خوشه آن بریان کرده بخورند خواه جو خواه گندم و مثل آن از برهان و رشیدی دلدل بضم هر دو دال نام ماده استری سفید بسیاهی مایل که حاکم اسکندریه بحضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم فرستاده بود آنحضرت با میر المومنین علی کرم الله وجهه بخشیده برای سواری از منتخب و صراح دلیل راهبر و راهنما و در اصطلاح اهل مناظره عبارتست از آنچه لازم آید از دانستن وی دانستن چیز دیگر و در اصطلاح اطبا بول رنجور را گویند که طبیب مرض بیماران از آن معلوم میکنند از لطائف و لباده دل بفتح هر دو دال نام خیمه کلان دل دادن دل پر ساختن دل و جان ایلی کردن کمال اهتمام در کاری کردن دل بدریا کردن کنایه از سخاوت کردن فوق المقدور از مصطلحات دل بچیزی دوختن متوجه کردن دل بچیزی از مصطلحات دل گرفتن رغبت کردن از مصطلحات دل بر لب دویدن کنایه از گریه خونی کردن از مصطلحات دل دل کردن بیقراری کردن از مصطلحات دل دویدن عاشق شدن و طمع کردن از مصطلحات دلو بفتح اول و سکون لام ظرفیکه بدان آب از چاه کشند و نام برج فلک و بال آفتاب درانست دلیده غله از آسیا شکسته که آرد نشده باشد از برهان و سراج دلاله بالفتح و تشدید لام اول زنی که دیگر زنان را بدراه کند دلمه بالفتح شیری که بعد از مایه زدن بسته شود از سراج دلربالقده بکسر لام دوم بمعنی در دلربائی لق در ترکی علامت مصدر ست مثل لق و لفظ ده بفتح دال بمعنی در که علامت ظرفیت ست دله بفتحتین و تخفیف گربه صحرائی از شرح نصاب و از مصطلحات و بهار عجم بمعنی روباه سفید و نام زن حیله گر دلائل ثلاثه در اصطلاح فنا فی الشیخ و فنا فی الرسول و فنا فی الله و نزد منطقیین دلالت مطابقی و دلالت تضمنی و دلالت التزامی دلیلی بهر دو یای معروف نوعی از سیب دلدهی تسلی کردن و دلیر کردن و عاشق شدن از جهانگیری و بهار عجم و مصطلحات دل گرمی بمعنی مودت دلبستگی علاقه معنوی دلالت مطابقی آنست که لفظ بر تمام موضوع له خود دلالت کند چنانکه دلالت لفظ انسان بر مجموعه حیوان ناطق که موضوع له اوست و این را مطابقی بهمین سبب گویند که مطابقت لفظ بر تمام موضوع له است که حیوان ناطق باشد و بدانکه موضوع له معنی وضعی را گویند که واضع بر همین معنی لفظی را وضع کرده باشد و مدلول معنی مرادی را گویند دلالت تضمنی آنست که دلالت لفظ بر جزو موضوع له باشد در ضمن دلالت مطابقی چنانکه دلالت لفظ انسان بر حیوان یا ناطق در ضمن مجموعه حیوان ناطق و این را تضمنی برای همین گویند که مدلول یعنی حیوان یا ناطق در ضمن موضوع له که حیوان ناطق باشد ملحوظ و مفهوم میشود دلالت التزامی آنست که

دلالت لفظ بهیئت مطابقی بر چیزی باشد که آن چیزی خارج از حقیقت موضوع له آن لفظ باشد مگر لازم آن بود چنانچه دلالت لفظ انسان بر کاتب و ضاحک در ضمن معنی حیوان ناطق و این را التزام برای آن گویند که مدلول یعنی کتابت و ضحک لازم موضوع له است که حیوان ناطق باشد **دلیل ترسی** بضم تای فوقانی و سکون رای مهمله و کسر سین مهمله عبارت از برهان ترسی است و این آن برهانست که بدو بطلان غیر متناهی ثابت میکنند در علم حکمت تناهی بودن ابعاد و ابطال غیر متناهی است در ابعاد و ترسی از آن گویند که درین بحث شکلی میکشند بصورت ترس یعنی سپر باین وضع

فصل دال مهمله مع میم

دما بکسر خون ها و این جمع دم است که بمعنی خون باشد **دمامة** بالفتح او بهیلان مراد ... بفتح اول و میم بمعنی دعوی و اسم لقب حضرت علی مرتضی کرم الله وجهه و خلاصه معنی ... بمعنی هلاک از منتخب و در رفاه بکسر اول شهرت دارد از عالم خراج و رواج و این ... گذشت از خیابان و انچه این لفظ بمعنی دماغ درم شهرت دارد غلط محض است **دم** ... بمعنی دستوری در خانه کسی نفس از کنز **دمکش** شخصیکه همراه دیگری نغمه خواند و پیروی او کند و موید آواز شود و بمعنی مطلق سرائیدن نیز آمده از ... چراغ هدایت و بهار عجم **دمع** بالفتح ... بمعنی اشک چشم و باصطلاح حکما علتی ست که آب از چشم بیرون آید از منتخب لطائف و صراح **دموع** بضمتین اشکهای چشم و این جمع ... بمعنی مغز و اطبا چنین تشریح کرده اند که عضویست که محل روح نفسانی ست و آن مرکبست از مخ و آورده و شرائین و غشائین رقیق ... بطانه این غشاست و حماس تحت وست و شکل دماغ مثلثی مخروطی ست و لفظ دماغ را باین معنی که مذکور شد بفتح خواندن نباید چراکه معنی ... لفظ دماغ که بالا مذکور شد از منتخب و قاموس و بحر الجواهر و کشف و لطائف ثابت است و گاهی لفظ دماغ بطریق مجاز بمعنی عجب و تکبر و طاقت ... ست اگر در محاوره فارسیان بفتح نیز جایز ست بمعنی مغز سر و بمعنی نخوت و غرور مجازست و بمعنی نشه و کیف و بمعنی خواهش لیکن باین معنی ... بکسر تین نیز شهریست پای تخت ملک شام بنا کرده دمشاق بن نمرود از منتخب و کنز و در صحاح بکسر اول و فتح میم فقط درمو ید مدار ... خیابان نوشته که لفظ دمشق از قاموس بکسر اول و فتح میم معلوم میشود و قیاس نیز همین می خواهد درینصورت انچه فاضل چلپی در حواشی ... عشق قافیه کرده اند همه اشکالی دارد مگر آنکه گوییم لفظ عجمی ست زیرا که دمشق نام غلام نمرود که آنرا بنا کرده برین تقدیر صحیح میتواند شد ... در بعضی الفاظ عربیه تصرف گونه دارند و شارح فاضل نوشته که دمشق بکسر میم نیز بعضی جایز داشته اند **دم گرگ** بضم دال و بضم ... تاریکی و سفیدی مایل بسیاهی از رشیدی و بهار عجم و برهان **دم** بالفتح و تخفیف میم در عربی بمعنی خون و این در اصل دمی بود یا آن حذف شد ... بوده در فارسی **دم** بالفتح بمعنی نفس و سخن و افسون و فریب و مکر و جرعه و اندکی از آب باد آهنگران و بمعنی غرور و بوی و تیزی شمشیر و هنگام و وقت و ... چراغ نعاب و منتخب و لطائف و مصطلحات **دم** میم زشت رو از لطائف **دم تسلیم** وقت مردن و جان سپردن و بمعنی خاموشی و رضا طلبی ... رستن چون دمیدن سبزه و گل و بهار و بمعنی جوش زدن چون دمیدن خون و عرق و بمعنی دم دادن چون دمیدن کرنا و نی و صور ... دمیدن باد و بمعنی طلوع کردن چون دمیدن صبح و آفتاب و غیره لازم و متعدی هر دو آمده از بهار عجم **دماغ رسانیدن** ... بسیار کردن فکر بسیار **دم سیاوشان** بفتح دال و کسر میم و کسر سین مهمله دوائیست سرخ رنگ که آنرا خون سیاوشان نیز گویند ... بمعنی جوشنده و دمنده کنایه از مست و خشمناک و از غضب مفرط فریاد کننده و این لفظ صیغه اسم فاعلست از دمیدن و ظاهرست که بعضی ... نشه زنند چنانکه پیل و مار بزرگ اگر این لفظ صفت پیل و اژدها و شیر واقع میشود از برهان و خیابان و سراج و صاحب بهار عجم نوشته ... که این لفظ صفت نهنگ و دریا و سیل نیز آمده **دم خر** ... **دمیدن** بضم ... کاری کردن از لطائف **دمن** بکسر اول و فتح میم سرگین جمع گشته **دمن** ... که خاک کرده و نجاست در آنجا اندازند بمعنی مطلق سرگین از صراح و منتخب و برهان **دم خوردن** فریب خوردن از سراج **دم بستن** خاموش شدن از مصطلحات

دم زدن سخن گفتن از مصطلحات دماغ گرفتن مرادف آستین بینی گرفتن از مصطلحات دماغ بیهوده پختن کنایه از کثرت فکر چون کثرت حرکت فکری باعث گرمی دماغ
است چنین گفته اند بابان دم گاو بضم اول و کسر میم تازیانه بزرگ که گاو و خر را بدان رانند و بمعنی نفیری و قرنای دانه کاودم نیز گویند از لطائف دم گو بضم دال و فتح کاف فارسی
کنایه از احمق و ظاهرا نام فنی از کشتی از بهار عجم دمنه بفتحتین یا دو حرف با هم آمیخته که در بعضی نام [illegible] بود دالتی باشد از مس که اکثر بصورت بط میسازند و در شکم و منقار آن سوراخ
بود چون قدری آب در شکمش انداخته بر آتش نهند باد تند از سوراخ و منقارش بیرون می آید و زگال بسیار در نیم ساعت می افروزد و بمعنی آلت دمیدن آهنگران
از برهان و شرح قران السعدین و شرح سکندرنامه و خان آرزو و کشف و رشیدی و سراج دمدمه بفتح هر دو دال فریب و چاپلوسی و مکر و حیله و بمعنی نقاره و دهل و بمعنی
آواز نقاره و سرکوب قلعه را نیز گویند و آن برج مانند باشد که در محاذی قلعه دشمن از چوب و سنگ و گل سازند و بالای توپها نهاده بجانب قلعه دشمن گوله ها اندازند و در عربی بمعنی
هلاک و زلزله و خشم و غضب و عذاب از سراج و لطائف و برهان و رشیدی و منتخب و کنز دمامه بفتح نقاره از رشیدی و برهان دمنه بالفتح و نون نام شغالیست که بسیار مکار بود و قصه آن
در کتاب کلیله و دمنه مسطور است چون او بسیار مکار بود بمجاز بر هر مکار و حیله گر اطلاق کنند از سراج و بکسر اول بمعنی شغال و روباه هر دو آمده از برهان و توده سرگین و در عربی سرگین
بر هم نشسته و بینک کذا فی المنتخب دم لابه بالضم و بای موحده دم جنبانیدن سگ کنایه از چاپلوسی و تملق و مجاز از برهان و سراج دم سیچه بضم اول و یای معروف
و طائریست کوچک که یاد بار دم را حرکت میدهد بعربی صعوه و بهندی ممولا گویند از جهانگیری دم قمری بفتح دال و ضم قاف نام لحنی از موسیقی از شرح خاقانی دمکشی
در نغمه سرائی با دیگری موافقت کردن و یاری آواز دیگری کردن دم قطعی نام فنی از کشتی از بهار عجم دمیاطی بالکسر نوعی از جامه لطیف که از شهر دمیاط که در ملک مصر
آید دموی بفتح دال و فتح میم و کسر واو منسوب بدم که بمعنی خون باشد **فصل دال مهمله مع نون** دنیا بالضم این جهان و معنی اصلی زن بسیار نزدیک شونده است
مشتق از دنو که بمعنی قریب باشد چرا که دنیا قربت بسوی آدمی بنسبت عقبی یا بمعنی زن سخت و خسیس و ناکس و درین صورت مونث ادنی است مشتق از دنائت که بمعنی
ناکسی و زبونی است از شرح مقامات حریری و سر کرده و آنکه الف لفظ دنیا را بحذف الف لفظ عقبی و ضربی و نصری وغیره برسم الخط عربی و فارسی بشکل الف نویسند
چرا که همچنین الف که بعد یای تحتانی واقع شود بشکل الف نویسند چنانکه در علیا وغیره مگر در لفظ یحیی علما بیا نگارند دنب بالضم بمعنی دم بهائم دنائت بکسر دال و فتح همزه
که حرف چهارم است بروزن اطاعت بمعنی ناکسی و زبونی و پست فطرتی و کمینگی از منتخب و کشف وغیره دندان سفید بمعنی خندان از برهان دندان بلند اسپ سال را
گویند که از پیری دندانش از گوشت بیخ خود اندکی بیرون برآمده باشد از شرح خاقانی دنانیر بفتح دال و کسر نون ثانی جمع دینار چرا که دینار در اصل دنار بود بکسر دال و تشدید نون
پس نون اول را بیا بدل کردند و در حالت جمع نون اصلی که بیا بدل شده بود باز آمد از بحر الجواهر دندان زرد موسیقار بشکل دندان چیزی در موسیقار نصب کنند و بیشتر آن
زرد باشد از چراغ هدایت دندان خراز بمعنی حریص از بهار عجم دنس بفتحتین و سین مهمله چرک و چرکناک شدن و بفتح اول و کسر نون بمعنی چرک آلوده که بهندی میلا گویند از منتخب و ترجمه نصاب
دنبه کشگک [illegible] و هر سه کاف [illegible] دنبه که در آتش پزند و کاف سوم [illegible] نسبت دنگ بالفتح و کاف فارسی بروزن تنگ دیوانه و حیران و احمق و ابله و بمعنی نشانه و نقطه پرکار
[illegible] که از برهم زدن سنگ وغیره برآید و شور [illegible] قلندران و بانگ چوبی هول و سطبر که بدان شالی بکوبند تا برنج از پوست برآید و آله شالی کوبی گلخن افروزان کاغذیان از برهان جهانگیری
و چراغ هدایت [illegible] مصطلحات دنبال بالضم بمعنی پس چیزی و عقب و دم حیوانات دن بالفتح و تشدید نون در فارسی مشتق تخفیف نون بمعنی خم بزرگ و خم دراز که بر زمین ایستاده تا در زمین گو نکنند
و دنان بکسر جمع آن از منتخب و قاموس لفظ دن بکسر دال مهمله ترکی ترجمه حرف از که بعربی ترجمه آن من و عن باشد دندان بکام فرو بردن کنایه از کام نا شدن و مستولی شدن و در غضب شدن
از برهان و سراج دندان تیز کردن طمع کردن و کینه کردن از برهان و سراج دندان کنان بضم کاف عجز و الحاح و زاری کنان و ترسان از برهان و لطائف دندان فکن قسمی از انار
که گوشت آن بغایت لذیذ و لطیف باشد از شرح خاقانی دندان نهادن از شرح خاقانی دندان سرخ کردن غیبت کردن و خواهش کردن از بهار و شرح مصطلحات دندان بلفظ
نهادن فهمیدن حرف و قبول کردن از مصطلحات دندان [illegible] از شرح مصطلحات دندان بخون برزدن کنایه از صبر کردن و خون جگر خود خوردن دندان بر جگر افشردن دل بر هلاک نهادن
و جرات بر کار دشوار نمودن از بهار عجم وغیره دندانی کردن از شرح [illegible] دندان قمع دن خنده کردن از مصطلحات دنو بضم دال و ضم نون و تشدید واو نزدیک شدن

دو قرب از منتخب دینه بفتح اول و کسر نون و تشدید تحتانی ناکس و زبون و سفله دنبه بضم دال و سکون نون که بقرب بای موحده میم تلفظ می آید بمعنی سرین و دم نوعی از
گوسپند که بهین باشد که بهندیان آنرا چکتی نامند و مجازاً باطلاق جزو بر کل مجموع گوسپند را دنبه گویند و نام طعامی و بمعنی بکرده فریب نیز آمده دنباله بالضم چیزی که مشابه
بدنبال باشد و دنبال بمعنی دم چهارپایان در ینصورت حرف ها برای تشبیه باشد بمعنی پس و عقب نیز آمده با یمعنی حرف ها زائد باشد دنی بفتح دال و کسر نون و تشدید یا
و در استعمال فارسی بتخفیف یا بمعنی ناکس و پست و حقیر و سفله و بمعنی نزدیک شونده بمعنی اول مشتق از دنائت و بمعنی ثانی مشتق از دنو از منتخب و لطائف دنیوی
بضم دال و سکون نون و فتح یا و کسره واو منسوب به دنیا و بضم دال و کسر نون و سکون نون غلط است و دنیاوی بسلامت داشتن الف نیز جائز از صراح و ابن حاجب نوشته که دنیاوی
بواو و دنیائی بهمزه هر دو غلط است دندان زدنی برابری و خصومت و دشمنی کردن از مصطلحات **فصل دال مهمله مع واو** دوبالا دو چند و مضاعف دواب
بفتح دال بای موحده مشدد و جنبندگان این جمع دابه است که بتشدید بای موحده باشد ماخوذ از دبیب که بمعنی بر زمین جنبیدن است و تای تانیث در دابه برای تقدیر موصوف مونث باشد
مثل تا در ذبیحه پس دابه در اصل لغت بمعنی جنبنده که مطلق جاندار باشد مگر اکثر استعمال این لفظ در حیوانات است که بران سوار شوند و بار برند مثل اسپ و خر و شتر و فیل و استر
و جاموش و گاو از منتخب دولاب بالضم و واو معروف و بالفتح نیز چرخی که بآن از چاه آب کشند و این معرب دولاب است که بواو مجهول باشد و دوالیب جمع آن از منتخب و غیر آن در مصطلحات
نوشته که دولاب باصطلاح پریشان حالی که یکی از قرض گرفتن و بدیگر قرض خواه دادن دوال قصب کنایه از حلقه گریبان از شرح قران السعدین دوشاب شیره انگور
و شیره خرما از لطائف و منتخب و بعض گفته که شیره انگور که از دیگر روز نگاه دارند تا ترش شود و همین سبب آنرا دوشاب گویند که آب انگور است و شب آن گذشته دولت بالفتح
گردش زمانه به نیکی و ظفر و اقبال و مال و چیزی که دست بدست بگردد و مال و ظفر را دولت همین سبب گویند که نوبت بدیگری میرسد و دست بدست میگردد و بالضم نوبت و غنیمت و
غلبه در جنگ از منتخب و کنز و غیر آن و در صراح نوشته که دولت بالفتح در جنگ و بالضم رسیدن مال و ظفر بسوی کسی دور دست بمعنی جائیکه رسیدن در آنجا مشکل باشد از برهان دوات لفظ عربی
ظرفی که در آن سیاهی کتابت نگاه دارند و کسانیکه دوات بدو الف خوانند خطا است و لفظ آمده خوانند بروزن خاله از بهار عجم دوست مقابل دشمن ماخوذ از دوسیدن بمعنی چسپیدن
چسپیدن چون روح و تن باهم یکجان و دل پیوندند هر کدام آن دیگر را دوست باشند و دوست را اصل دوس بود صیغه امر بمعنی مفعول تا در آخر افزوده است از قبیل کوس و کوست بمعنی نقاره باشد
و بالشت بمعنی تکیه از جواهر الحروف و بهار عجم دولیست بضم اول و کسر واو و یای معروف بمعنی دوصد و این خاص اسم دوصد است و برین قیاس جاری نیست دویست درم شرعی که بران ادای
زکوة فرض میشود پنجاه و دو توله و هشت ماشه دوچوبه باشد از مدار دوواج بضم اول و در آخر جیم عربی بالاپوش با تشدید واو نیز آمده از منتخب و لطائف بکسر اول بمعنی لباس و برهان و بهار
بفتح اول بمعنی لحاف و در سروری بفتح اول بمعنی قبا دوخ بالضم و واو معروف خای معجمه گیاهیست که بآن بوریا بافند دوزخ صاحب کشف نوشته که دوزخ برای فارسی آن هفت طبقه است
بالای یکدیگر زیر هفتم زمین اول جهنم بعده لظی بعده حطمه بعده سعیر بعده سقر بعده جحیم بعده هاویه دود دال اول مضموم و واو معروف بمعنی کرمها و این اسم جمع است واحد آن دوده که بمعنی
یک کرم ست از منتخب و صراح و بحر الجواهر و کنز و بعد بضم بای موحده عبارت از عرض و طول دوار بضم اول گردش سر از علتی و بفتح اول و تشدید واو بسیار گردش کننده از منتخب و بحر الجواهر
دوپیکر برج سوم از دوازده برج فلکی که آنرا جوزا گویند و برج مذکور بصورت دو کودک برهنه است که بهمدیگر در آمده اند و بهمین جهت بمعنی توامان نیز گویند دوتار نام ساز مشابه ستار
[illegible] همزه که حرف چهارم ست بمعنی دائره دور بالفتح گردش و گشتن و باصطلاح توقف الشی علی نفسه و آن مستلزم تسلسل ست و بعضی چنین تعریف کرده اند که دور توقف شی بر دیگری
چنانچه وجود مرغ موقوف بر بیضه و وجود بیضه موقوف بر وجود مرغ و لفظ دور بضم دال و واو غیر ملفوظ و سکون را مهمله در ترکی بمعنی لفظیست که حرفیست برای اثبات مضمون جمله
دور کبیر بالفتح باد شاه هفت اقلیم و تسخیر کننده آفاق دور قمر از زمانه آدم تا این زمان همه دور قمرست در هر کوکب سیاره هفت هزار سال میباشد و دور قمر دور آخرست از جمله دوار هفت ستاره
و آدم علیه السلام در ابتدای دور قمر پیدا شده اند از برهان و سراج اللغات و موافق گیرد که چون آئین اکبری یافته میشود که تا امسال که سنه یکهزار و دو صد و چهل و دو هجریست آدم علیه السلام را هفت هزار
یکصد و هشتاد سال شمسی گذشته ازین معلوم میشود که بالفعل دور قمر نیست بلکه دور زحل باشد و از آن حال یکصد و هشتاد سال شمسی گذشته اند دوچار روبرو شدن خوار بمعنی مقابل و بالهار او خطا است از برهان و بهار
بالضم چهارم با موحده دو نیزه که بقدیم از دو طرف ملوک و چین سواری نگاه میداشتند از شرح خاقانی دو مار کنایه از ضحاک چرا که در شانه ضحاک جراحت شده دو مار پیدا گردیده بود

دوال بازو نعبا از رشیدی دوس بالفتح و سین مهمله در من کوفتن و پامال کردن چیزی را و روشن کردن و صیقل نمودن و نام قبیله از یمن از صراح و موید دوش بمعنی
شب گذشته و بمعنی روز گذشته صحیح نباشد منقول از شرح قصاید دوشش بمعنی داو دوازده که در بازی نرد میباشد دودکش روزنیکه برای دود برآمدن در حمام وغیره سازند
از مصطلحات دورباش بواو معروف و شین معجمه نیزه باشد که سنان آن از دو شاخه سازند و چوب آن را بزر و جواهر زینت میدهند و پیشاپیش سواری بادشاهان برند بدان جهت
که چون مردم آنرا از دور مشاهده کنند بدانند که سواری بادشاه می آید از راه دور شوند و راه را خالی سازند و نیز اگر کسی در روز جنگ کمند بجانب بادشاه اندازد بآن
دفع کنند و قطع سازند و گاهی بطریق استعاره بآن آه مراد باشد و گاهی کنایه باشد از موانع از لطائف و رشیدی دوافع جمع دافع دروغ بواو مجهول و معروف شیر که
از وی سکه بر آورده باشند از بهار عجم دو مرغ روح و نفس ناطقه از شرح خاقانی و بعضی بمعنی صورت و هیولی نوشته دو حرف مراد از لفظ کن که کلمه عربی است بمعنی شو
و این صیغه امر است از کان یکون که حقتعالی روز ازل برای پیدا شدن مخلوقات امر کرده بود پس عالم بهمان زمان موجود شد دوالک دوالی را گویند که بدان قمار
بازند و نام دوالیست از برهان و خان آرزو در شرح سکندرنامه نوشته که دوالک نوعی از قمار بازیست که به دوالی چرم چیا بازند دودوک بواو معروف آهن پاره که در چرخه ریسمان
باشد از برهان دوا المسک بکسر میم و سکون سین مهمله معجونیست مقوی قلب که مشک جزو اعظم است دور ترک بسیار دور تر بمعنی کاف برای تعظیم باشد چنانکه
در رساله عبد الواسع و در رساله مجمع البحرین نوشته که این کاف زائدست و داهنگ روزنیکه از ان دود بر دن و دوازده دکش نیز گویند از موید دو رنگ منافق دول بهر
حرکت دال فتح داو جمع دولت است از قاموس دول بضم اول و واو مجهول لفظ فارسیست بمعنی دلو دولکش بمعنی مکاره و بحیا بمعنی تیر کشی و بمعنی خریطه و کیسه و از بجا خریطه که بر میان بندند
و ملیان نویسند بفتح دال هندی و لو از لطائف مصطلحات دوال بفتح تسمه چرم که بدان چیزی را ببندند و تسمه سطبر که بدان نقاره را نوازند و بمعنی تیغ و شمشیر تیز آمده از برهان و جهانگیری
و سراج اللغات و رشیدی بضم دال است دو رکل بفتح واو و ضم کاف عربی نوعی از سرود دوازده مقام در اصطلاح موسیقی مقام پرده سرود را گویند و آن دوازده اند چنانکه
اول راست دوم اصفهان سوم بوسلیک چهارم عشاق پنجم زیر بزرگ ششم زیر کوچک هفتم حجاز هشتم عراق نهم زنگله دهم حسینی یازدهم رهاوی دوازدهم نوا و بعضی بجای صفاهان شباب نوشته اند
دوازده امام اول امام حضرت علی رض دوم امام حسن رض سوم امام حسین رض چهارم امام زین العابدین رض پنجم امام محمد باقر رض ششم امام جعفر صادق رض هفتم امام موسی کاظم رض هشتم
امام علی موسی رضا نهم امام محمد تقی دهم امام محمد نقی رض یازدهم امام حسن عسکری رض دوازدهم امام مهدی سلام الله علیهم اجمعین دوستکام کسیکه بحسب مراد دوستان مقصود
او حاصل باشد از لطائف و سراج دوستیم که بمعنی لفظ ثانی ست بزیادت یای تحتانی خلاف قاعده است چراکه یا در آخر آن هیچ جا نیست لیکن معهذا در نظم بعضی استادان
آمده است مگر صحیح دوم ست بدون یای تحتانی و در بهار عجم نوشته که دوام بفتح همزه نیز آمده دونیم دو پاره از بهار عجم دودمان بالضم خاندان و قبیله و تبار از برهان و لطائف
دوکدان بواو معروف و کاف عربی چرخه که بدان ریسمان پنبه ریسند دو صحن کنایه از آسمان و زمین دوشیدن بالضم شیر از پستان گاو و بز وغیر آن برآوردن دون بالضم
بمعنی سوا وغیر و اندک و نزدیک و زیر مقابل فوق و حقیر و خسیس و سفله از لطائف و منتخب دونان کمینگان و خسیسان دوزبان منافق دو رخ نهادن کنایه از مات دور
کردن چراکه چون بمقابله شاه حریف بر دو رخ نهاده گشت و هند بالضرورت وا مات آید گردد دوران بفتحات ثلاثه یعنی بفتح اول و ثانی و ثالث بمعنی گردش فلک زمانه باشد و
گردش سر که مرض مشهور است بدانکه هر لفظی بر وزن فعلان آمده از مصادر در معنی حرکت و انتقال باشد پس آن لفظ بفتحات ثلاثه می آید چنان فیضان و طیران و سیلان و دوران و جیران و
و میلان و خفقان و غلیان و حیوان و جولان مگر فارسیان اکثر اینها بالسکون ثانی استعمال کنند و گاهی بفتحات دود برآوردن خراب کردن از سراج اللغات و واندن جل گردن
از مصطلحات و چراغ هدایت دودگردان طور کردن از مصطلحات دوش زدن آگاه کردن از مصطلحات دو بالفتح و تشدید واو بیابان از شرح نصاب دو موکسیکه در سر
یا در ریش او در ابتدای پیری موی سیاه و سپید باشد دو طفل شدن و مردم چشم از سراج اللغات دو رومنافق دوده بضم دال و واو معروف و فتح دال ثانی در عرف
بمعنی کرم واحد و این کرم که نوشته شد بکسر کاف عربی است و دود بالضم بدون تا و دیدان بالکسر جمع است از منتخب و بحر الجواهر و در فارسی دوده بمعنی خاندان و خویش
و تبار بمعنی دود چراغ از برهان و لطائف و چراغ هدایت و سراج اللغات دوحه بالفتح و حای مهمله درخت بزرگ از منتخب و صحاح و کنز و شروح نصاب

دوشیزه دختر بکر و زن جوان که هنوز نزدیک مرد نشده باشد از جهانگیری و برهان وغیره دوشاخه چوبی باشد دوشاخه که بطور شکنجه بر گردن مجرمان نهند از جهانگیری و برهان
و سراج اللغات دوگانه شعبه مقام حسینی و آن مرکب است از دو نغمه از رساله موسیقی و در بهار عجم نوشته که رام کلی ست گاهی کنایه باشد از دو جهان دواله بالضم هندی جهار جهیلا گو
دودله بکسر دال دوم متردد و گاهی بمعنی منافق دوگانه دو رکعت نماز از سراج اللغات دوره بواو مجهول مرتبان کوچک که در میان آن شهد و معجون نگاه دارند از لطائف
دواسپه کنایه از سرعت و بمعنی شتاب و جلد چراکه صاحب دو اسپ که نوبت بر دیگری سوار میرفته باشد البته به نسبت صاحب یک اسپ و پیاده جلد راه طی خواهد کرد از رشیدی
و برهان و بهار عجم دوقله بضم قاف و تشدید لام یعنی قلتین بمذهب شافعی این مقدار آب از استعمال غیر طاهر نمیشود دو پروینی سیده که دوبار بیخته شده باشد دومنی نام منصب
و صاحب این منصب را هشتاد هزار دام مقرر باشد چون چهل دام را یک روپیه میشود باین حساب دو هزار روپیه میشوند دوسری بمعنی نفاق دورویی بمعنی نفاق
از برهان دوائر فلکی بدانکه دوائر عظام یعنی دائره های کلان که فلک را تنصیف مینماید تکی ده اند اول دائره معدل النهار دوم دائره منطقة البروج سوم دائره ماره بالاقطاب الاربعه
چهارم دائره میل پنجم دائره عرض ششم دائره افق هفتم دائره نصف النهار هشتم دائره اول السموات نهم دائره ارتفاع دهم دائره وسط السماء الرؤیة وسوای اینها دوائر
صغار اند یعنی دائره های کوچک که فلک را برابر دو نیم نکنند و آنها بسیار اند از شرح چغمینی وغیره نوشته شد و تفصیل دوائر عظام در فصل دال مع الف نوشته شد در اینجا
باید جست دوستگانی و دوستکامی لفظ اول بکاف فارسی و لفظ دوم بکاف عربی پیاله نوبت خویش که از راه محبت و اخلاص بدیگری دهند از کشف و مدار و سراج اللغات
نوشته پیاله پر از شراب که دوستان بدوستان دهند که بیاد فلان نوش و این منسوب و مستانست یعنی معشوقان در مصطلحات و بهار عجم دوستکامی پیاله خود را بدیگری
دادن بتواضع کردن دوال بازی نوعی از قمار که قسمه را پیچیده میل از آن بیگذرانند از بهار عجم دوی بفتح دال و کسره واو و تشدید یا آواز کردن گوش اگر آواز زمزمه بلند بود
دوی گویند و اگر بار یک و تیز بود طنین نامند و معنی آواز باد و آواز مگس و پشه و آواز بال مرغ هنگام پریدن از منتخب و لطائف و کتب طبیه و تاج الاسامی دوشاب بعربی شیره
میل کردن شل زمان بار دار از مصطلحات دوانی بر بادت یا مزید علیه واو این تصرف فارسیان متأخرین است و در قدیم نبود اشرف گوید بیت باده خم کهنه چون گردد دوا
معشوق پیر شد چون دختر رز هوسیانی میشود مبدا ز چراغ هدایت و فرخی بالنظر فتح زای معجمه و کاف معجمه و توقوف منسوب بفرخ دوالک بازی مکاری و حیله از مصطلحات دواعی بالفتح
خواهشها باعث ها این جمع داعیه است دواهی بالفتح حوادث و سختیهای زمانه این جمع داهیه است که بمعنی حادثه و آفت باشد **فصل دال مهمله مع ها** دها بالفتح زیرکی و جودت فکر
منتخب و صراح ده کیا بکسر اول و کسر کاف عربی و دیده تحتانی رئیس ده و مقدم ده دهات بضم اول و تخفیف تای فوقانی بمعنی زیرکان این جمع داهی ست دهنیت بضم اول و سکون
و کسر نون و تشدید تحتانی و بعده فوقانی بمعنی چربی و روغن خواه نباتی خواه حیوانی دهمت بالضم سیاهی از منتخب دهشت حیرت سراسیمگی از منتخب ده آیت دائره خورد
که بر اطراف قدیم در قرآن ها بعد ده آیت لفظ عشر از طلا وغیره میکردند و حالا بعد آیت میسازند از شرح خاقانی دهقنت بضم و بالکسر کشاورزی و کار و بار زراعت دهان بند
بمعنی تعویذ که در گلوی گوسپندان بندند تا که از گرگ محفوظ ماند و بمعنی تعویذیکه برای زبان بندی دشمنان و بدگویان نویسند دهور بضمتین جمع دهر که بمعنی زمانه است ده رفته
مت قلیل از بهار عجم فقیر مؤلف گوید که ده روز مدت قلیل را از آن گویند که ده کنایه از عدد دو است چراکه لفظ دو را ده عدد باشد دهش بکسر بمعنی سخاوت دهن تیغ
دم تیغ از مصطلحات دهاق بکسر دال پر و مالامال از منتخب دهل بضمتین نام ساز معروف از مؤید و سروری و مدار و کشف و رشیدی دو دل منافق و بمعنی شجاع از لطائف وغیره
ده عقل نزد حکما همگی ده فرشته اند بایطور که اول حق تعالی یک فرشته پیدا فرمود پس آن فرشته یک فرشته دیگر و یک آسمان پیدا کرد و بعده فرشته دوم یک فرشته و یک آسمان
پیدا ساخت همچنین ده فرشته و نه آسمان پیدا شدند و فرشته دهم همه عالم را بحکم حق تعالی پیدا کرد و عقل باصطلاح حکما آنست که در شرع آنرا ملک گویند
و بفارسی فرشته نامند دهقان بالکسر معرب دهگانست که مرکب است از ده که بمعنی قریه باشد و لفظ گان که کلمه لیاقت و نسبت است از رشیدی دهاقین بفتح دال و کسر قاف جمع دهقان
که مزارع باشد دهل دریدن منع کردن کسی را از نغمه و آواز از شرح خان آرزو دهستان بکسر نام ملکیست و در بهار عجم نوشته که دهستان در مقابله شهرستان دهن
بالضم بمعنی روغن خواه از نباتات و خواه از حیوانات و حبوبات از شرح نصاب ده مرده بفتح اول و سوم هزده گو و بسیار گو از بهار عجم و سراج ده بالفتح دهای ملفوظ

عدد معین و بهای مختفی نیز آمده و بالکسر های ملفوظ بمعنی قریه و اینکه بعض ده بیای تحتانی گویند اغلب که صحیح نباشد زیرا که در کلام استادان یافته نشده از سراج اللغات و جائی در شرح سکندر نامه خان آرزو چنین نوشته که ده و دیه هر دو آمده مثال ده و موم مولوی نظامی فرموده اند بیت ندیده چو روباه چاره دگر * بنزدیک آن دیه کرده گذر * و در لطائف نوشته که ده بالکسر کلمه نفرین و از پیش راندن و بالفتح امر معروف و نهی از منکر و لفظ ده بفتح دال و های مختفی در ترکی ترجمه لفظ در که حرف ظرفیت ده زده بالکسر بمعنی ده ویران دهل دریده یعنی رسوا و بعضی بمعنی خاموش نیز نوشته از سراج اللغات دهدله بفتح دال اول وکسر دال ثانی بمعنی بلبوس و بمعنی بهادر و شجاع و بمعنی سر ده و پریشان خاطر از برهان و لطائف دهره بالفتح نوعی از شمشیر کوچک و مهکه سر آن مانند سنان نیزه ها یک باشد از سراج ده نن بفتح دال و ضم نون بمعنی زیور دار الیس و زیبا از برهان و صاحب بهار عجم نوشته که ده نه کنایه از زیب چرا که لفظ زیب بحساب ابجد نوزده عدد دارد که ده و نه ست دهنه بالفتح کناره دریا و سرحد ملک و نام دوا که از راه هنه فرنگ گویند معرب آن دهنج ست دهکده بالکسر بمعنی خانه که در ده واقع باشد بقلب اضافت ده دهی بفتح هر دو دال و یای معروف بمعنی سره و خالص و کامل عیار از رشیدی و لطائف و در سر در بمعنی روشن از مصطلحات نوشته زر رایج و کامل عیار در هندی بارهبانی گویند و از آئین اکبری همین معلوم شد و مجد الدین علی قوسی نوشته زریکه در آتش نهند مطلقا از آن سوخته نشود و کم نگردد ده پنجی زر کم عیار بسیار غش از مصطلحات دهن مصری بالضم روغن بلسان دهری بالضم پیر سالخورده و بالفتح و بالضم آنکه عالم را قدیم داند و بقیامت قایل نباشد و بالضم اول بجهت آنست که بنا و حرکت بعض الفاظ در حالت نسبت تغیر می یابد از منتخب و قاموس و صراح و در جا بر درد دهی بالکسر بمعنی بگیر و دهی بکسر بمعنی بیاید و مراد اگر بر باصیغه مضارع یای استمرار ملحق شود بمعنی ماضی گردد دهن خوانی بفتح دال الزام دادن از مصطلحات فصل دال مهمله مع یای تحتانی دیاقود ابهر دو دال مهملتین بزبان یونانی شربت خشخاش اگویند و حرف ششم را ذال معجمه خواندن صحیح نباشد از بحر الجواهر و برهان یا آنکه بصورت دال معجمه معرب آن باشد دیبای بیای مجهول حریر رنگین از سراج اللغات دیر مینا بفتح دال وکسر میم معبد نصاری ست و کنایه از فلک از شرح خاقانی دیت بکسر اول و یای تحتانی مفتوح بمعنی خون بها داد آن در شرع ده هزار درهم ست از منتخب و لطائف و غیره و در بهار عجم نوشته که دیت را فارسیان بمعنی مطلق جریانه نیز آرند دیوث بفتح و تشدید تحتانی و واو معروف و ثای مثلثه بمعنی بی غیرت و بی حمیت از منتخب و کنز و لطائف و قاموس و در رساله معربات نوشته که این معرب ست در اصل دیوت بتخفیف تحتانی و تای فوقانی بود و بعضی نوشته که دیوث بمعنی کسیکه زن خود را بدیگران دهد دیباج بیای معروف و جیم عربی معرب دیبا و دیباه بزیادت هاهمین دیباست که نوعی از جامه ابریشمی و منقش باشد از سروری و کشف و صراح و در منتخب و در رساله معربات نوشته که دیباج معرب دیباست بزیادت کردن جیم در آخر و معروف کردن یای مجهول دیولاخ مسکن دیوان دیو نژاد کنایه از قوی هیکل و تیز رو دیو زد کسیکه آسیب دیو بوی رسیده باشد از مصطلحات دیوار بلند کنایه از دولتمند از مصطلحات دیو بادگرد باد از سروری و برهان دیو سفید دیوی که رستم او را بمشقت تمام در مازندران کشته بود دیباذ بالفتح و حرف پنجم ذال معجمه مضموم نام روز هشتم از هر ماه شمسی از برهان و سراج و رشیدی دیمهر بالفتح نام روز پانزدهم از هر ماه شمسی از برهان و رشیدی با نمعنی دیمهر بزیادت یای موحده مکسوره که بعد یای تحتانی آمده دیجور بالفتح و جیم عربی مضموم و واو معروف شب تاریک و جمع آن دیاجیر جمع انست از منتخب و لطائف نوشته که بمعنی شب تاریک و شب قسمت ششم از هر ماه و در برهان بمعنی سیاه تاریک نوشته و قید شب نکرده و در سراج نوشته که دیجور بمعنی تاریک کثیر الاستعمال ست لیکن امالهٔ آن رواج یافته و لفظ دیجور نسبت چنانکه در گنجور و رنجور و مزدور مگر برین تقدیر بکسر اول باشد اگرچه رواج در عربی بمعنی سیاه مستعملست یا در فارسی بمعنی سیاهی شب ست دیار بکسر اول جمع دار که بمعنی خانه باشد و مجاز ابمعنی ملک و بلاد مستعمل و بالفتح و تشدید یا بمعنی باشنده و صاحب خانه دیو مار بمعنی اژدها دیوگیر نام شهر دولت آباد که در دکن ست از برهان دیر بالفتح در رشیدی گنبدیکه برای عبادت ساخته باشند و در برهان مطلق عبادت خانه ترسایان لیکن بمعنی معبد ترسایان لفظ عربیست چنانکه در کنز آورده از سراج و در بهار عجم نوشته که دیر بالفتح پرستشگاه کفار و فارسیان بمعنی گنبد استعمال کنند دیدار بروی و چهره و بینائی و دیدن چشم از فرهنگ نور الدین و بهار عجم و برهان دینار در اصل دنار بکسر دال و تشدید نون بود و نون اول را بیا بدل کردند تا التباس نگردد بان مصادر که بر وزن فعال ست چنانکه در قول حقانی وگذ بود ابابا یا تا گذابا جمع آن دنانیر می آید و نون اصلی که بیا بدل شده بود باز در حالت جمع عود کرد از بحر الجواهر و نیز لفظ دینار نام دوائی که شربت آنرا شربت دینار گویند و آن تخم کشوث ست که داخل اجزای شربت مذکور ست دیوسار مانند دیو بمعنی سار مانند آید از سراج دیو هفت سر کنایه از کره ارض با عتبار اقالیم سبعه از سراج و مؤید

دیر باز بیای موحده بمعنی دیر که زمان و مدت و زمان دراز و قدیم خطاست صحیح بالمعنی دیر یاز بیای تحتانی ست بجای موحده و لفظ یاز مشتق از یازیدن که بمعنی حرکت کردن
از سراج اللغات و جواهر الحروف دیز بالکسر و یای مجهول و زای معجمه بمعنی رنگ و لون از برهان و لطائف دیبای شب اندر روز نوعی از دیبای که رنگش سیاه و
سفید باشد از چراغ هدایت دلیس بیای مجهول و سین حمله این لفظ برای تشبیه آید بمعنی همتا و مثل و مانند از سراج و برهان و لطائف دیک بالکسر و یای معروف و کاف
عربی بمعنی خروس از برهان دیر هرقل در بیت بنا ساخته هرقل بکسر ها و قاف لقب بادشاه روم دیو مردم نوعی از حیوان که بهندی آنرا بن مانس گویند و بمعنی
آدمیان شریر و مفسدان نیز آمده از برهان و شرح دیهیم بالفتح دیا و دوم معروف بمعنی تاج از مؤید و سر دری که مدار و کشف و جهانگیری و سراج اللغات و برهان دیلم بفتح دال و لام
طائفه معروف و سختی و بلاد دشمنان و گروه و دراج نر از منتخب و بمعنی کسیکه مادرش از حبش و پدرش از ترک باشد یا برعکس بود از مؤید و کنز و در سراج اللغات نوشته که دیلم بیای مجهول
ولام مفتوح نام ملکیست که موی مردم آنجا مجعد باشد دیم بالکسر و یای معروف بمعنی روی و چهره و نوعی از چرم بود از جهانگیری دیان بالفتح و تشدید یا پاداش دهنده
و قهر کننده و حساب کننده و این اسمیست از اسمای صفات حقتعالی از منتخب و کنز و لطائف دیدن بفتح هر دو دال در عربی بمعنی خو و عادت از کنز و بکسر اول در فارسی بمعنی
ملاقات کردن و این در محاوره اهل ایران شائع ست دیبادین بفتح دال و حرف سوم بای موحده و کسر دال و دیبدین بالفتح بر وزن سرزمین هر دو نام روز بیست و سوم از
هر ماه شمسی از برهان و سراج و رشیدی دین بالکسر و یای معروف در فارسی نام روز بیست و چهارم از هر ماه شمسی و در عربی بمعنی مذهب و بمعنی پاداش دادن و بمعنی حساب
چنانکه مالک یوم الدین یعنی مالک روز حساب و بالفتح در عربی بمعنی وامیکه در تعیین وقت مقرر باشد که در فلان روز ادا کرده خواهد شد اگر وقت ادای آن معین نباشد آنرا
قرض گویند معنی فارسی از برهان و معنی عربی از منتخب دیدبان شخصیکه بر جای بلند نشسته نظر در اطراف گمارد و از آمدن فوج دشمن قلعه نشینان را خبر میداده باشد و بمعنی
جاسوس نیز آمده از بهار عجم دیرمان بالکسر بمعنی بقا و پایداری و بمعنی باقی و پایدار دیده سرخ کردن طمع داشتن و بعضی گویند که بمعنی عشق ورزیدن ست
دیدان بالکسر و یای معروف جمع دوده که بمعنی کرم ست که بالکسر باشد از کنز و صراح دیوان تن مخفف دیوان تنخواه دیگ بر باد کردن بر دیگدان نهادن دیگ
برای طبخ طعام از مصطلحات دیر شدن بمعنی تمام شدن و خراب شدن ست بعد از ان بمعنی فوت شدن مستعمل شده از سراج و بهار عجم دیوان بالکسر معروف دیوان
که بیای مجهول ست بمعنی جای جمع شدن مردم و مجازا بمعنی دفتر محاسبه و کچهری و بمعنی دار العدالت و مکان نشستن ملوک و امرا و صاحب دار العدالت و صاحب سند
معنی داد و فریاد و ماجرا و بمعنی کتاب غزلها جمع آن دواوین بدو واو ست و دوامین و دیاوین از منتخب و بهار عجم و کشف و غیر آن و سرلشی شارح مقامات حریری نوشته که دیوان
در اصل دوّان بود بکسر دال و تشدید واو پس بدل کردند واو اول را بیای تحتانی بسبب کسره ماقبل آن و برین معنی دلیل ست لفظ دواوین که جمع آنست و لفظ دیوان
در اصل لغت بمعنی جمع شدنست مجازا بمعنی دفتر مستعمل شده چه معنی اصل ماده این لفظ جمع و تالیف ست و ازینجاست که تدوین بمعنی جمع کردن و فراهم آوردن آمده و نیز گفته که این لفظ
عجمی ست و وجه تسمیه اش آنکه روزی نوشیروان با اهل محاسبه امر کرد که متفق شده در شش ماه فلان حساب و ودی درست کنید پس اهل ایشان گذر کرد تا بیند که چه میسازند پس دید که بیجلدی
تمام حساب میکردند و مینوشتند نوشیروان بجلدی ایشان متعجب گشت و گفت که ایشان دیوان هستند از انوقت اسم اهل محاسبه و اسم اهل ایشان مقرر گشت چون یای مجهول
در عربی نباید یای معروف کرده معرب ساختند دیوار کسی کوتاه دیدن کنایه از عاجز و زبون دیدن از مصطلحات دینه بالکسر و یای معروف و نون بمعنی دیروز یعنی روز گذشته
منقول از مجمع الفرس و سراج و در بهار عجم نوشته که دینه منسوب بدی یعنی منسوب بروز گذشته دیرینه بمعنی کهنه دیوچه کرمیست آبی دراز و سیاه که بهندی آنرا جونک گویند و بمعنی
کرمیکه از زمین بر آید اکثر چوب دیگر اشیا را تباه ساخته گل کند و بهندی دیمک گویند از لطائف و سراج دیه بمعنی قریه مگر در کلام اهل لسان بنظر نیامده از مؤید و در سراج نوشته
اغلب که صحیح نباشد زیرا که در کلام استاذه یافته نشده و در شرح سکندرنامه خان آرزو نوشته که ده و دیه هر دو بمعنی قریه آمده مثال دوم مولوی نظامی فرماید بیت ندیده
چو ره با چاره دگر * به نزدیک آن دیه کرده گذر * و ابراهیم قوام در فرهنگ نوشته که دیه بمعنی قریه دیده نشده و در بهار عجم نوشته که دیه با شباع ده هست دیوانه در اصل
بیای مجهول بوده بمعنی کسیکه منسوب و مشابه بدیوان باشد در صد و حرکات نا ملائم و در آخر این لفظ که های مختفی ست برای نسبت و مشابهت باشد

از بهار عجم و سراج **دیدن ماه نو دیوانه بجوش آمدن جنون** چون دیوانه ماه نو نگرد جنونش بالا میگرد دا از مصطلحات **دیه** بیای مجهول حریر تنک ها بدل از الف است چنانکه
خارا و خاره از سراج **دیباه** مزید علیه دیبا از بهار عجم **دیباچه** بیای مجهول و جیم فارسی مصغر دیبا است و نوعی از جامه ابریشمین که قباچه سلاطین بآن باشد که بجواهر مکلل باشد سازند و آن
لوازم لباس پادشاهیست چنانکه سابقا نوشته و بمناسبت آرایش خطبه کتاب را نیز گویند و بعضی محققان نوشته اند که دیباجه بیای معروف و جیم عربی لفظ عربیست بمعنی چهره و روی
در رخساره کذا فی الکنز چون خطبه کتاب بمنزله روی کتاب است لهذا خطبه کتاب را نیز مجازا دیباجه گفتند و چون صاحب بهار و رشیدی نیز بیای مجهول و جیم فارسی نوشته اند پس
ازینجا بخاطر میرسد که دیباجه بیای معروف و جیم معرب آنست و نیز بعضی محققان نوشته اند که ماخوذ است از دیباج که معرب دیباه است بمناسبت زینت و رونق و حروف های
مختفی در آخر لفظ دیباجه برای نسبت و مشابهت **دیمه** بیای معروف رخساره و روشنی و نوعی از چرم از سراج و در عربی بمعنی همیشه و بارانی که پیاپی ببارد از منتخب **دی** بالفتح نام ماه
و آن مدت ماندن آفتاب است در برج جدی بهندی ماه ماه نامند و بعضی ماگه گویند و چون درین ماه بغایت شدت سرما باشد لهذا گاهی از لفظ دی سرما مراد باشد
و نام روز نهم از هر ماه شمسی و بمعنی شب تاریک با نیمعنی مخفف دیجور است بالکسر دیای معروف بمعنی روز گذشته و آن را دیروز گویند از برهان و لطائف و غیرها و در سراج اللغات نوشته
که دی بالکسر بمعنی روز گذشته و بالفتح نام ماه دهم از سال شمسی که اشتداد زمستان در آن باشد و مجازا لفظ دی بمعنی زمستان نیز می آید و آنچه لفظ دی را مخفف
دیجور گویند و سند آن مصرعه خواجه حافظ آرند مصرعه زلف و رخ نمودی شمس و دی را * خطاست چه دیجور صفت شب واقع شود نه آنکه دیجور مطلق شب سیاه
را گویند و سبب این غلطی نسخه است و صحیح چنین است ع زلف و رخ نمودی شمس و فی را * فی بالفتح بمعنی سایه در نیصورت مقابله شمس و فی بمشابهت زلف و رخ درست
میشود پس دی را مخفف دیجور فهمیدن موجب عدم فهم است **دین حنیفی** مراد از دین حضرت ابراهیم علیه السلام از شرح سکندرنامه **دیوان بیگی** نوعی از کبوتران که پر و گلو سیاه باشد
و میان هر دو بال سفید بود از شمسی **دیلمی** بفتح اول و لام نیز مفتوح نام قومیست گویند که قوم مذکور موی مجعد بسان زنجیر دارند **دیناری** جنسی از جامه ابریشمی و شراب لعل از سراج

باب ذال معجمه

فصل ذال معجمه مع الف **ذا** بمعنی این مرد و این از اسمای اشارتست بر اسم مفرد مذکر قریب **ذاب** در آخر بای موحده بمعنی عیب از منتخب و در لطائف بمعنی سخت
تشنه چنانکه لبهای او از تشنگی خشک شده باشد و بمعنی گداخته **ذات الجنب** بفتح جیم و سکون نون ورمی بود که پیدا شود در حجاب و آن پرده است میان قلب و معده و این
ورم دردناک بود و گاهی در بسیار علامت باد و در پهلو و تپ و ضیق النفس بود **ذات** بمعنی صاحب و خداوند و بمعنی هستی و حقیقت هر چیز و نفس هر شی و مؤنث ذو
بمعنی طرف و جانب و لفظ ذات عربیست و در حقیقت اسم اشارتست که های وقف داخل آن شده است و اصل او ذاه بود چون ها جزو کلمه گردید بتا مبدل گشت ذات
گفتند و معنی اصلی لفظ ذات مشار الیه است چون هستی هر شی مشار الیه میباشد لهذا بمعنی خداوند و هستی هر چیز مستعمل از شرح نصاب که از مولانا یوسف بن مانع
و کنز و خان آرزو در چراغ هدایت نوشته که لفظ ذات بمعنی قوم که در عرف مستعمل است غلطست زیرا که بدین معنی لفظ جاتست بجیم و آن لفظ هندی الاصل است و سبب
غلط بودنش آن باشد که ذال معجمه در هندی نمی آید پس ظاهر اکه در شعر خود لفظ جات را ذات بذال معجمه فهمیده آورده است خطا کرده تمام کلامه و بخاطر ناقص مؤلف میرسد که لفظ
ذات بمعنی قوم بذال معجمه نوشتن خطا باشد مگر مشتبه آنست که ذات برای معجمه نویسند چرا که ذات مفرس جات باشد که بهندی قوم است یا بدال جیم عربی برای معجمه قطع نظر
از زینت تفرس جیم جات را بجهت فصاحت برای معجمه بدل کرده ذات خوانده شود **ذات بحت** بفتح بای موحده و سکون حای مهمله و فوقانی مراد از حق تعالی جل شانه
چه بحت بمعنی صرف و خالص است **ذات البروج** فلک هشتم که آن را در شرع کرسی گویند **ذات العماد** بکسر عین صاحب بناهای بلند و صاحب ستونها چه عماد بکسر اول
بمعنی بناهای بلند است و بمعنی ستونها از منتخب **ذات الصدر** خداوند سینه یعنی دانا اسرار دل و مراد ازین اولیا و باصطلاح اطبا ورم سینه از لطائف **ذاکر** یاد کننده
ذاع بکسر مزه که حرم سوم است و بمعنی مهمله آشکار او فاش و پراگنده از کنز و کشف **ذات عرق** بکسر عین مهمله و سکون را نام جائیست که عراقیان از آنجا احرام بندند **ذاک** بفتح کاف
اسم اشارت است بسوی بعید و ترجمه اش بفارسی لفظ آن **ذات الشمال** مراد از گنهگاران و کافران چرا که نامه اعمال ایشان از دست چپ آید از لطائف **ذاهل** بمعنی غافل از منتخب **ذال** نام حرفی و

وشاب نقش از منتخب و نام حرف معروف بعضی اختلاف کرده اند که این حرف در فارسی نیامده است و آنجا که یافته شود در اصل دال مهمله باشد و مولانا شرف الدین علی نوشته که
ذال معجمه در زبان اهل فارس ست و لهجهٔ ماوراء النهر بدال مهمله از جواهر الحروف **ذات البین** بفتح بای موحده آنچه مقدمهٔ معامله که میان دو کس باشد و بمعنی میانجی نیز آمده
ذات الیمین جانب دست راست و کسانیکه نامهٔ اعمال شان بر دست است ایشان مومنان اند **ذائقه** بکسر همزه که حرف سوم ست نام قوتی که بدان مزه چیزها دریافته میشود
و آن بر ظاهر زبان میباشد از منتخب و کسانیکه ذائقه را بمعنی مزه گویند خطاست **ذات الکرسی** شکل دهم از اشکال تسعای آن بصورت زنی ست بر کرسی نشسته هر دو پا فرو گذاشته
فصل ذال معجمه مع بای موحده ذباب بضم اول مگس از منتخب و مؤید و سروری و کشف و مدار و بحر الجواهر **ذب** بالفتح و تشدید دور کردن و باز داشتن و در آمدن
و لاغر شدن و گاو دشتی از منتخب و لطائف **ذبح** بمعنی بسمل و مذبوح **ذبح** بفتح اول و سکون ثانی بسمل کردن از لطائف و صراح **ذبح اکبر** بکسر اول گوسفندی که بفدیهٔ اسمعیل علیه السلام
از بهشت رسیده بود و بمعنی قربانی عید الضحی **ذبر** بالفتح نوشتن از منتخب و صراح **ذبول** بضمتین لاغری و پژمردگی و بفتح اول و ضم ثانی بمعنی لاغر و پژمرده از منتخب
و کشف **ذبال** بالضم جمع ذباله و ذباله بالضم بمعنی فتیله که شعله لازم اوست از لطائف **ذبحه** بضم اول و فتح ثانی و ثالث ورمی باشد بهر دو جانب حلقوم **ذبابی** بضم اول
منسوب بذباب یعنی مگس و درینجا مگسی مراد باشد که سبز رنگ میباشد چرا که ذبابی اکثر در صفت زمرد واقع شده **فصل ذال معجمه مع خای معجمه ذخر** بضم اول
و سکون ثانی چیزی نگاهداشتن و نگاهداشته شده برای وقتی از منتخب **ذخیره** آن چیز که نگاهداشته شود که وقتی بکار آید از منتخب و صراح **ذخائر** جمع ذخیره **ذخره** بضم اول و سکون خای معجمه
ذخیره و بخیی از شکرستان **فصل ذال معجمه مع رای مهمله ذرب** بفتحتین و بای موحده نوعی از اسهال که طعام در معده تغیر نپذیرد و در رنگ کند گاهی اسهال
میشود و گاهی بند شود از بحر الجواهر و منتخب و کفایه **ذریت** بضم اول و تشدید رای مکسور و تشدید یای تحتانی بمعنی فرزندان و فرزندزادگان و بمعنی نسل آدمی و جن و ذراری جمع آن بفتح
اول از لطائف و منتخب و صراح و کنز **ذروح** بالضم و تشدید رای مهمله کرمیست پرنده بقدر بادام کوچک سرخ رنگ با خالهای سیاه خوردن آن سم ست **ذراریح** جمع ذروح از منتخب
ذرور بفتح اول و ضم رای مهمله و واو معروف و بعده رای مهمله دیگر بمعنی دوای خشک که از آن در چشم یا در زخم میپاشند از منتخب و صراح و قرابادینات و کشف و کنز **ذرائر** جمع ذره که
مورچهٔ خرد باشد از لطائف **ذرع** بالفتح بمعنی پیمودن یعنی پیمودن بگز از نتائج و نصاب **ذراع** بکسر اول و عین مهمله بمعنی بازو و ارش و دست یعنی از آرنج تا انگشتان و نیز پارچه بالای آرنج
ذراع گویند و گز که بآن چیزها پیمایند و ذراع را ن شتر و نام منزل نهم از منازل قمر و آن ستاره چندست که بر ساعد برج اسد واقع شده اند از منتخب و کنز **ذرائع** بمعنی وسیلها این جمع
ذریعه است از لطائف **ذرع** بالفتح طاقت و به ارش پیمودن و بفتحتین طمع و بچه گاو دشتی از کنز **ذرق** بالفتح سرگین مرغ از منتخب **ذروه** بالضم و بالکسر بمعنی بلندی کوه و بالای کوه
از منتخب و صراح و کشف و در کنز بالاترین موضع چیزی برای هنوز نوشتن و بالفتح خواندن خطاست **ذریعه** بفتح بمعنی وسیله و دست آویز و در اصل ذریعه بمعنی شتر ماده که صیاد پس آن
پنهان شود تا صید به ابر رسد از منتخب و کنز **ذره** بالفتح و تشدید رای مهمله مورچهٔ خرد و آنچه در نور آفتاب از روزن آید اجزای باریک ریک دیده میشوند و بمعنی صد عدد ازو یک حصه یک باشد و بالضم
و تشدید رای نام غله که آنرا ارزن گویند و بمعنی غلهٔ زرت که آنرا بهندی جوار گویند و خوشهٔ آن بالای درختش برنتها باشد نه در وسط درخت از منتخب و مدار و رشیدی و صراح و کشف **ذرائی**
بفتحتین و بفتح اول و سکون ثانی نوعی از نمک سخت و سفید از صراح **ذعاف** بضم اول و عین مهمله زهر قاتل و زود جان برآرنده از کنز و منتخب **ذفر** بفتح ذال و فتح فا
و بعده رای مهمله بوی خوش که تیز باشد و بمعنی بوی ناخوش که تیز باشد بمعنی بوی بغل و از ینجاست مشک اذفر و بغل اذفر و این لغت از لغات اضداد است از بحر الجواهر
و صراح و منتخب **ذفیف** بمعنی زود و سبک از منتخب **ذقن** بفتحتین زنخدان **فصل ذال معجمه مع کاف ذکا** بضم اول بمعنی آفتاب و بفتح اول بمعنی دانش و تیزی
طبع و زیرکی و افروختن و شعله کشیدن از منتخب و صراح و لطائف و کشف و مدار و سروری و شرح نصاب و کنز **ذکر** بالکسر یاد کردن بزبان و بفتحتین آلت مرد و بمعنی نر که ضد ماده باشد و بمعنی
فولاد از منتخب **ذکور** بضمتین بمعنی مردان این جمع ذکر است که بمعنی نر باشد که ضد ماده هست **ذکر اره** بالکسر و حرف چهارم مفتوح و رای مهمله شد نوعی از ذکر صوفیان که بلفظ الا الله
بشرکت زبان و سینه باشد بوجهی که صدای اره و اندازه کشیدن اره بدان مفهوم شود یعنی لفظ الا الله بسوی دماغ کشند و لفظ هو را بجانب قلب و سینه و این کشیدن
و فرو بردن هر دو لفظ مذکور بزور و شدت باشد لیکن آواز متوسط و صوت حزین **ذکی** بفتح اول و کسر کاف و تشدید یا بمعنی تیز طبع از لطائف

فصل ذال معجمه مع لام ذلت بالکسر و تشدید لام بمعنی خواری و گناه از منتخب و قاموس و صراح و لطائف **ذلاقت** بفتح اول و فتح قاف تیز زبانی و فصاحت بمعنی تیزی و صفائی تقریر از منتخب و کشف **ذلق** بفتحتین تیز زبانی و بی آرام شدن و بچال انداختن مرغ و تیزی هر چیز از منتخب و کنز **ذلیق** تیز زبان و سنان تیز از منتخب و کنز **ذلیل** خوار از منتخب و در لطائف بمعنی خوار و گنهگار و رام و مطیع و نرم و آسان **ذل** بالضم و تشدید لام خواری و بالکسر نرمی و رام شدن از منتخب و مؤید و صراح و مدار **ذلول** بفتح اول و ضم ثانی بمعنی رام یعنی نرم و مطیع و رام بمعنی نرم و مطیع **ذلق بیان** بفتحتین فصیح و بلیغ **فصل ذال معجمه مع میم** **ذمت** بکسر اول و تشدید میم عهد و پیمان و عهده و ضمان **ذم** بالفتح و تشدید میم هجو گفتن و بد گفتن کسے را و نکوهیدن از منتخب و لطائف و کنز **ذمیم** نکوهیده و زشت و آب بینی و آب ناخوش و بمعنی چیزی که چون بضیه بور از مسام بدن انسان بیرون آید از منتخب و لطائف **ذمائم** بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست جمع ذمیمه که بمعنی بد و نکوهیده و چیز زشت ست از خیابان **ذمیمه** نکوهیده و زشت **ذمه** بالکسر و تشدید میم عهد و امان و زنهار و ضمان و اهل ذمه اهل کتاب که بعهد و پیمان در دار اسلام در آیند از منتخب و صراح و کنز **ذمی** بالکسر و تشدید میم اهل کتاب که زنهاری باشد منسوب بعهد و پیمان یعنی کافر مطیع الاسلام و جزیه گذار از منتخب وغیره **فصل ذال معجمه مع نون** **ذنب** بفتح اول و سکون نون بمعنی گناه و بفتحتین دم حیوانات و نام ستاره است که آنرا ذنب الفرس گویند و نام شکلی ست در آسمان که از تقاطع منطقه فلک جوزهر و مائل بصورت مار بزرگ بهم میرسد یک طرفش را راس گویند و طرف دیگر را ذنب از منتخب و لطائف وغیره **ذنوب** بضمتین و بای موحده بمعنی گناهها این جمع ذنب ست که بمعنی گناه باشد و بفتح اول و ضم ثانی بمعنی دلو پر آب و مطلق دلو و بمعنی اسپ دراز دم از منتخب و لطائف **فصل ذال معجمه مع واو** **ذوب** بالفتح و بای موحده گداختن و سخت شدن گرمی آفتاب از منتخب **ذولباب** خداوند خالص یعنی خداوند عقل و صاحب فهم از لطائف **ذوناب** کنایه از درنده مثل گربه و سگ و گرگ و شیر چه ناب بمعنی دندان پیشنگ ست که بهندی آنرا کچلی گویند و بعضی کیلا نامند بیای معروف **ذوائب** بفتح اول و کسر همزه و بای موحده بمعنی گیسوها و موهای پیش سر این جمع ذوابه است از منتخب و کنز **ذوات** بفتح جمع ذات که بمعنی خداوند و هستی و حقیقت هر چیز ست **ذوالخمار** بکسر خای معجمه نام مردیکه مقنعه بر رو انداختی و آن مردی بود کاهن بغایت مشعبد و از وی امور عجیبه ظاهر میشد از لطائف **ذوالفقار** بفتح صحیح ست بکسر فا نام تیغ حضرت مرتضی علی کرم الله وجهه و حقیقتش اینکه شمشیر عاص بن منبه که روز جنگ بدر کشته شده بحضرت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم منتقل شد و از پیغمبر بمرتضی علی رضه از منتخب و کشف و قاموس و صراح و مزیل فقار بفتح قطار استخوان مهرهای پشت از گردن تا کمر کذا فی المنتخب چون بر پشت شمشیر مذکور قطار مهرهای پشت یعنی عدیم الارتفاع ساخته شده بود لهذا باسم ذوالفقار موسوم شد چنانکه صاحب قاموس بهمین معنی اشارت کرده سیف مقفر کمعظم فیه حزوز مطمئنة عن متنه و آنچه درین زمانه منقش و ذوالفقار شمشیر دو زبانه سازند تخیلات بر غلط بعضی متاخرین ست **ذوالمجاز** بفتح میم و جیم و زای معجمه نام بازار الست در منا قریب بمکه معظم از صراح وغیره **ذوق** بالفتح چشیدن مزه از لطائف و منتخب و در بهار عجم نوشته که ذوق بالفتح چشیدن و چاشنی فارسیان بمعنی لذت و مزه و نشاط و خوشی آرند و بلفظ دادن و چشیدن و کردن و زدن و بردن و داشتن و انگیختن و دیدن و دریافتن و تراویدن مستعمل **ذوالحبک** بضم حای مهمله و ضم بای موحده کنایه از آسمان چه حبک جمع حبیکه است که بمعنی راه در ریگ توده و شکن آب و شکن زره و موی جعد باشد ذوات الحبک نیز آمده **ذوجسدین** بالضم و جیم عربی مفتوح و فتح سین مهمله و دال مهمله نام ستاره عطارد چراکه خانه او جوزا ست که آنرا جسدین و دو پیکر گویند زیراکه بصورت دو کودک عریانست که بهم دیگر در آمده اند **ذوالنون** لقب یونس پیغمبر علیه السلام چراکه هفت روز در شکم ماهی مانده بود و نیز لقب ولی که ذوالنون مصری گویندش ذو بمعنی صاحب و نون بمعنی ماهی وجه این لقب آنکه روزی در سوای کشتی شخصی بر ایشان بدگمانی دزدی گوهر خود کرده بود بدعای ایشان ماهیان گوهرها در دهان گرفته بر آمدند ایشان گوهر از ماهی گرفته بدان شخص دادند **ذوالقرنین** لقب سکندر از آنکه دو گیسو داشت چه قرن گیسو را گویند یا آنکه رسید بهر دو طرف عالم که مشرق و مغرب باشد و یا آنکه کریم الطرفین بود از مادر و پدر یا آنکه داخل شده بود در نور و ظلمت از مجمع البحرین که جامع لغات قرآن و حدیث ست و بعضی محققین نوشته که ذوالقرنین که در قرآن مجید احوالش واقع ست

بادشاهی دیگر بوده است * سکندر رومی پسر فیلقوس ست چراکه میان این هر دو تفاوت زمانه بسیارست ذو النورین لقب عثمان رضی الله عنه چراکه دو دختر رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم در نکاح ایشان آمده بودند ذو المنن صاحب منتها و صاحب احسانها چه منن بکسر میم و فتح نون جمع منت ست ذو الیزن بیای تحتانی و زای معجمه نام بادشاه یمن که در دلیری و نیزه زنی معروف بود از مؤید ذو فنون صاحب هنرها ذوبان بالفتح و حرف سوم بای موحده بمعنی گداختن و گدازش و بمعنی بیقراری از منتخب ذو بالضم بمعنی خداوند از کنز ذو ذوابه بالضم و حرف سوم ذال معجمه مضموم و حرف ششم بای موحده ذو ذنابه بضم هر دو ذال معجمه و حرف چهارم نون و ششم بای موحده هر دو درست بمعنی ستاره منحوس که بشکل جاروب گاهی بر می آید مگر تحقیق اینست که اگر بوقت طلوعش شعاع او بطرف مغرب باشد ذو ذوابه خوانندش مستحسن بن نسب و اگر شعاع آن هنگام طلوعش بسوی مشرق باشد ذو ذنابه گفتنش اولی ست و نکته این تفریق بر ارباب خبرت محتجب نیست فافهم و تامل ذوابه بضم اول و حرف چهارم بای موحده گیسو و موی پیشانی و علاقه شمشیر از منتخب **فصل ذال معجمه مع ها** ذهن دریا گرداب و قعر دریا از مصطلحات ذهب بفتحتین سرخ طلا از کنز ذهاب بالفتح مصدر رجعت بمعنی رفتن و گذاشتن از شرح نصاب و در لطائف بکسر ذهاب و ایاب بمعنی رفتن و بازگشتن ذهلت بالفتح بمعنی غفلت ذهول و ذهولت بضمتین غفلت و فراموشی از لطائف و کنز و صراح ذهن بالکسر فهمیدگی و زیرکی و قدرت مدرکه از مدار و منتخب و بهار عجم و لطائف و کشف و در فارسی بمعنی ته و باطن از مصطلحات ذهین بفتح و بکسر بر وزن متین بمعنی زیرک از منتخب و کشف ذهن گشتی بکسر ذال معجمه و کسر کاف بمعنی بجا ماندن گشتی بسبب نبودن باد از مصطلحات **فصل ذال معجمه مع یای تحتانی** ذیب بکسر اول و سکون تحتانی و موحده بمعنی گرگ درنده و بجای تحتانی همزه نیز آمده از منتخب و کنز ذیاب بکسر اول بمعنی گرگان این جمع ذیب ست که بمعنی گرگ باشد از کنز ذیابیطس بکسر اول و کسر نون و یای معروف و ضم طای مهمله و سکون سین مهمله نام مرض که نوعی از سلسل البول ست چون ذیابیطس بزبان یونانی دولاب را نیز گویند و صاحب این مرض آب بسیار می نوشد و بول نیز بار بار میکند لهذا باین اسم مسمی گشت از برهان و بحر الجواهر و در حدود الامراض نوشته که لفظ ذیابیطس ست بفتح ذال معجمه و تحتانی با الف کشیده و کسر بای موحده و کسر نون و سکون تحتانی و ضم طا و سکون سین مهمله مؤلف گوید که برین تقدیر اگر نون را برای تخفیف حذف کنند و با موحده را اسلاد ازند چنانکه مشهور است هم درست باشد ذیل بالفتح دامن از کنز ذی بال بکسر صاحب شان و صاحب غیرت ست و بمعنی صاحب باز و خطا چراکه بال بمعنی باز و خطا است بلفظ ذی که عربی باشد مرکب کردن محاوره بر زبان فارسی نباید کرد زیراکه ذی هوش در کتب بلغا دیده نشده ذی سلم بکسر اول و فتح سین مهمله و فتح لام نام مقام سلم بفتحتین درختیست خاردار ذی القعده بمعنی لفظی صاحب نشستن و چون این ماه از جمله شهور حرام است که در آنها محاربه حرام بود و پس عرب درین ماه از محاربه و مقاتله قعود میکردند یعنی باز می نشستند ذی حجه بالکسر و تشدید جیم بمعنی یکبار حج کردن و قیاس آنست که بالفتح باشد نه بکسر چراکه وزن فعل بالفتح برای مرة آید و فعله بالکسر برای حالت و نوع آید پس چون درین ماه یکبار حج کرده میشود لهذا ذی الحجه گویند یا از حج بالکسر و تشدید جیم بمعنی سال هم آمده است چون این ماه منتهای سال باشد و سال برین کامل میگردد گویا که این ماه صاحب سال ست بهمین جهت ذی الحجه میگفته باشند ذی بالکسر بمعنی خداوند و صاحب

باب رای مهمله

فصل رای مهمله مع الف را این حرف علامت مفعول ست و گاهی بمعنی برای آید چنانکه خدا را یعنی برای خدا و گاهی بدل اضافت آید چنانکه مصرع * کسا از اشد ناوک اندر جگر * یعنی ناوک آن کسان و گاهی افاده معنی از بهر کند چنانکه قضا را یعنی بسبب قضا و گاهی زائد باشد امیر خسرو گوید بیت گرچه تن من زنی مشور راست * رحمت تو ازپی این وزر هست * مثال دیگر بهران شال که توقیع تو بران نبود * زمانه طی بکند جز برای خارا * و این حرف بجیم عربی بدل شود و بشین معجمه و بغین معجمه چون کنار و کناغ بمعنی کناره دریا و بهر و بکاف فارسی چون یاره و گیاز با معروف و زای معجمه نوعی از جامه نفیس و بلام چون چنار و چنال و این بسیار و بنون چون لت نبار و لت نبان استوار و استوان و بواو چون بر سر و بر سو بمعنی انتظار و بها چون هوبره و هوبه بمعنی شانه آدم و در آخر کلمه برای نسبت آید چون ... بمعنی شراب خانه زیرا که ... بمعنی شراب ست و در آخر زائد نیز آید چون شنا و شنار بمعنی شناوری را نا لقب راجه چیور و چراغ هدایت نوشته که زنا بنون بلفظ هندی بمعنی راجه عموما و لقب خاص جهانی اودیپور که ملکیست ما بین مالوه و اجمیر و گجرات روسا بالضم اول و فتح همزه که بصورت واو دست و سین مهمله و بعد الف همزه جمع رئیس بمعنی سرداران

این جمع رئیس ست چنانکه شرفا جمع شریف راکب سوار راسب بکسر سین مهمله نشین و فرو شونده در تن و فرو نشسته راس ذنب نقطه ایست از نقطه های آسمان از تقاطع منطقه فلک جوزهر و مایل صورت مار بزرگ سر آنرا راس گویند و طرف دیگر را ذنب و این راتین فلک نیز گویند مستفاد از منتخب برهان و صاحب قاموس گوید که تنین ستاره ایست در آسمان که تراش آن سرخ ست و دمش در برج هشتم و سیر میکند چون کواکب سیاره راهب بکسر ها و بای موحده پارسا و عابد ترسایان و بعضی نوشته که راهبان اکثر در کمرها در دست زنجیری دارند از منتخب و غیره راست بمعنی صدق و درست نام مقامیست از دوازده مقام موسیقی از کشف و بعضی نوشته اند که وقت آن بعد از طلوع تا چاشت ست و بعضی گفته اند که بهندی سری راگ گویند رافت مهربانی راوت بفتح واو لفظ هندیست بمعنی بهادر معتبر از شرح قران السعدین رایت علم لشکر از منتخب رایات علما و نشانهای لشکر از منتخب راحت آرام و آسایش و بمعنی کف دست از منتخب و کشف و لطائف راسیات جمع راسیه که بمعنی کوه و استوار ست از لطائف راز بانج معرب راز یانه که آنرا بادیان نیز گویند راجح بکسر جیم و حای مهمله افزون و غالب و فائق و بهتر و پله ترازو که از گرانی بوقت سنجیدن زیر ماند و مرجح پله بالا راجح بکسر بای موحده سود دهنده و نفع بخش راح آخر حای مهمله شاد شدن و شادمانی و بمعنی شراب و کفهای دست و باینمعنی جمع راحت ست که بمعنی کف دست باشد از منتخب و لطائف و کشف و بمعنی راه و بمعنی قرار گرفتن نیز آمده راح روح نام نحی ست از سی لحن باربدی از سراج رامح بکسر میم و حای مهمله نیزه دار و نیزه زن و سماک رامح ستاره ایست که نزدیک وی ستاره دیگرست که آنرا نیزه سماک گویند و سماک دیگر نیزست که نزدیک خود ستاره دیگر ندارد و آنرا سماک اعزل گویند یعنی بی سلاح از منتخب راسخ استوار در جا از منتخب راد سخی و بهادر از رشیدی و سراج و برهان و تشدید دال در عربی بمعنی مرد کننده راند بکسر همزه که حرف سوم ست آنکه او را برای آب و علف فرستند و بمعنی دست آس از منتخب راوند بفتح واو دوائیست نباتی ست زرد رنگ سرد بالعرض که باسهال گرمی جگر فرو نشاند و تقویت قوت جاذبه جگر کند و ریوند املای همین ست از تحفة المومنین و غیره راصد مراد از نجم راعی العباد بکسر عین اول و دوم و یای تحتانی در عبارات خاتمه غیر ملفوظ مگر در عربی بمعنی نگهبان بندگان مراد از بادشاه راکد بکسر کاف آب ایستاده که جاری و روان نباشد از شرح نصاب راهدار بمعنی خوش رفتار خطاست و صحیح راهوار ست بواو و رهوار نوعی از رفتارست که بسیار هموار بود و صاحب این رفتار را نیز گویند از سراج رامشگر بکسر بمعنی مطرب از برهان و نوشته اند که رامش مخفف آرامش ست چون ساز و نغمه باعث آرامش دل میشود لهذا درینجا مجازاً اطلاق سبب بر سبب کردند از سراج رامجور نام جائی ست راس بمعنی سر و بالای چیزی از منتخب رئیس سردار و مهتر قوم از منتخب رؤس بضم اول و ضم همزه که حرف دوم ست و سکون واو جمع راس که بمعنی سر ست و گاهی بمعنی مهتران و سرداران آید رامش بکسر میم نغمه و سرود رامش بشین معجمه بوده و ابنا زعله عوام بسین مهمله خوانند از سروری و برهان و سراج راقص رقص کننده و نام ستاره ایست که در دهان اژدهای فلک واقع شده است رائض بکسر همزه که حرف سوم ست و ضاد معجمه کسی که اسپان را ریاضت آموزد آن چابک سوار باشد از سروری و کشف رابض بکسر بای موحده و ضاد معجمه بمعنی قلعه داربض بفتحتین دیوار گرد اگرد شهر را گویند کذا فی المنتخب راتع بکسر تای فوقانی بمعنی چرنده از شرح نصاب و منتخب رائع بالنده و افزون شونده و رساننده خلیکه از کشت حاصل شود رادع بکسر دال مهمله و عین مهمله باز ایستاده کننده از چیزی از منتخب رافع بردارنده و حرکت پیش دهنده کلمه را و دلو خواه و قصه و حال خود در خبر حاکم برنده از منتخب راقع بقاف پیوند دهنده بر جامه و غیره راغ بغین معجمه صحرا و دامن کوه و مرغزار از برهان مدار و سراج و کشف و رشیدی راوغ بکسر واو بمعنی فریبی و حیله گر از روغ بالفتح از منتخب رؤف بفتح اول و ضم همزه و سکون واو بمعنی مهربان راف بلبساسته برهان جاده نیز و در نصاب باینمعنی راب آورده در سراج اللغات چوتره بمعنی جوهر و روف بهر دو فا بمعنی درخشنده از منتخب و صراح راتق بکسر فوقانی بمعنی بسته کننده اسم فاعل از رتق که بمعنی بستن ست کذا فی المنتخب راوق بفتح واو پالونه شراب بمعنی جامه و غیره که بآن شراب صاف کنند از صراح در موید نوشته که بمعنی شراب نیز آمده و در رساله معربات آورده که راوق معرب راوک ست و این حاج نوشته که راوق بر وزن فاروق ست بمعنی پالونه شراب راوق بفتح واو و هم کلام حق اینست که راوق بفتح واو مخفف راووق ست که واو ثانی را حذف کرده واو اول را فتح داده اند زیرا که در کلام عرب فاعل بضم عین نیامده بهر تقدیر در استعمال فارسیان راوق بمعنی شراب مجازا باشد باطلاق سبب بر مسبب رائق بکسر همزه آب

جاری وصاف و هرچه صاف و لطیف باشد راجل بکسر جیم پیاده از منتخب راس المال سرمایه تجارت از منتخب رام مطیع و الفت گرفته و فرمانبردار و نام هندوی بست و کم

شهر ماه شمسی و یک نوع درخت است از مؤید و کشف و سراج و برهان رای قرن مراد از عاقل و دانا و بمعنی زیرک رایگان بکاف فارسی بمعنی مفت و بی عوض و چیزیکه در راه یافته شود

از برهان و نوشته اند که رایگان در اصل راهگان بود بمعنی لائق راه و در سراج اللغات نوشته که رایگان چیزیکه در راه یابند بی مشقت و در اصل راهگان بود ها را بهمزه بدل

بدل کردند رایگان شد رای العین بضم تحتانی دیدن بچشم رامین نام عاشق ویسه و نیز نام چنگی که چنگ خوب مینواخت و قبل نام واضع چنگست و بعضی نوشته

که نام زن چنگ نواز از لطائف رانین بکسر نون که حرف سوم ست شلوار از برهان و مؤید راسن بفتح و سین مهمله و نون گیاهی و دوائیست که بوی ناخوش دارد از برهان

راه زمین با اضافت سبزه و گلها از مؤید راه پیش گذاشتن رهنمائی کردن از مصطلحات راه کوه رفتن گل بو اطلت کردن از مصطلحات رائحه بکسر همزه مطلق بو

مگر بمعنی بوی خوش مستعمل از لطائف رابطه بکسر موحده صحیح ست و بهای موقوف خواندن خطا آنچه بآنچیز بر آنچیزی بندند از منتخب لند بمعنی علاقه مستعمل ست رابیه بکسر بای موحده

و تحتانی بمعنی زمین بلند از منتخب راسته بروزن خاسته صف دکانهای بازار از برهان راحله بکسر حای حطی ستور بارکش و شتر سواری مرکب خواه نر باشد خواه ماده

و تا در آخر برای مبالغه است از صراح و منتخب لطائف و غیره راه بمعنی هوش از جهانگیری و در بعض فرهنگ بمعنی پرده سرود و بمعنی انتظار و بمعنی کرت و بار چنانکه گفته

یعنی صد بار زهی راست هر دو شیرین فره راویه بکسر واو و بعده تحتانی شتر آبکش و ظرف آب از جرم از لطائف رابعه بکسر موحده و فتح عین مهمله چیز چهارم و نام

زن زاهده که او پدر خود را چیز چهارم بود در بصره راست خانه بمعنی کیسکه راست و درست باشد از مصطلحات راه بریده بالا اضافت راهیکه بسبب رهزنی

قطاع الطریق غیر مسلوک باشد از مصطلحات راتبه حرف سوم فوقانی و چهارم موحده بمعنی ثابت و بیکجا استاده و قرار گرفته مشتق از رتوب بفتحتین بمعنی ثابت

و ساکن شدن رادی بدال مهمله سخاوت و جوانمردی و حکمت و شجاعت از لطائف رافضی منسوب برافضه و رافضه گروهی از لشکری که سردار خود را بگذارند

و فرقه از شیعه که بزید بن علی بن حسین بیعت کردند بعد ازان گفتند که از شیخین تبرا کن تا با تو همراهی کنیم زید انکار نمود و گفت که چگونه تبرا کنم از ایشان که وزیر و معاون جدّ من

بودند پس ایشان او را رفض کردند یعنی گذاشتند تا آنکه حجاج او را شهید کرد از منتخب رامی تیر و سنگ انداز نده و تهمت کننده از منتخب و لطائف راعی نگهبان

و والی و حاکم و شبان یعنی چرانندهٔ چهارپایان از منتخب و شرح نصاب و خیابان راجی بکسر جیم امیدوار از منتخب و لطائف راوی روایت کننده و سیر آب کننده

و بمعنی کسیکه قصیدهٔ شاعر را بالحان خوش پیش ملوک خواند از منتخب شرح خاقانی راقی بکسر قاف افسونگر و عزیمت خوان کسیکه بر مریضان افسون دمد از منتخب

و غیر آن و بمعنی بالا رونده نیز آمده است راهوی بضم ها و کسر واو نام مقامیست از دوازده مقام موسیقی از برهان و بعضی نوشته که وقت آن بعد از طلوع ست و بعضی نوشته اند

که وقتش از صبح تا طلوع و بهندی آنرا للت نامند رای بمعنی عقل و فکر و بمعنی راجه هند نیز آمده بمعنی اول و دوم عربیست و بمعنی سوم هندیست رامتی مطرب

از برهان و غیره رازی منسوب بری بزیادت زا معجم و ری نام شهریست راعناگوی کنایه از منافق و بمعنی راعنا هست مراعات کن ما را صحابه بمعنی قصد کرده بحضور

رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم خطاب میکردند و یهود که تغیر داده رعینا میخواندند یعنی شبان ما حق تعالی صحابه را منع کرد که کلمه راعنا بار دیگر خطاب بآنحضرت نکنند بلکه

انظرنا بگویند کذا فی المنتخب ظاهر آنست یهود و منافق باشند و کلمه راعنا البته سگفته باشند که مومنان را عنا معنوم میشد و راعناگوی همان راعناست که در تحت تلفظ

آن باعث بتلفظ و مراد باشد راه خسروانی نام نوعیست از موسیقی از مصنفات باربد از برهان راهب عسلی بفتح و با موحده عین مهمله و فتح سین مهمله زاهد یهود را

گویا چه زرد بعلت علاقه دارند چه عسلی پارچه زرد را گویند یهود آن برای امتیاز بر دوش جامهٔ خود دوزند کذا فی البرهان و از منتخب چنین دریافته شد که معنی لفظی راهب عسلی ابلهشت

که رهبت تن آینده و مقبول خلق چه معنی عسل خوش آینده ساختن حقتعالی ست کسی را بسوی خلق راشی رشوت دهنده فصل رای مهمله مع بای موحده

ربا بکسر اول زیاده شدن و نشو و نما کردن و زیاده گرفتن در دام و بیع از منتخب ربیب پسرے که از زن از شوهر سابق آورده باشد پس

آن کودک این شوهر حال را ربیب باشد رب بالفتح و تشدید با خداوند و پرورده گار و بصلاح آرنده و بالضم و تشدید آب انگور

وانار و سیب و غیره که بپزند تا غلیظ شود و بالضم و تشدید و فتح با بمعنی بسیار و بمعنی اندک از منتخب و لطائف رباب بفتح اول نام ساز معروف و نام ابر سفید و نام زنی جمیله که
معشوق رعد نام عاشق بود و موضعیست بمکه و کوهی در مدینه از منتخب و صراح و بعضی نوشته که رباب بمعنی ابر بزبان سریانی ست و در رشیدی و مؤید و سروری
و کشف بمعنی نام ساز معروف بفتح اول ست و در برهان نوشته که رباب بالضم اول نام سازیکه آن طنبور را مانند بود و بزرگ شکم و کوتاه دسته بر روی آن بجای تخته پوست آهو باشد
و در رسالهٔ معربات مسطور ست که رباب معرب روا بست و روا بمعنی آواز حزین ست و به برای نسبت و در صراح نوشته که رباب
بفتح معرب رباب بضم ست رباعیات بفتح چهار دندان که میان ثنایا و انیاب باشد و این جمع رباعیه است بفتح اول بر وزن ثمانیه باشد از منتخب رباح بفتح اول
و حای حطی نام غلام آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم از شرح نصاب ربح بالکسر و حای حطی نفع و سود که در تجارت حاصل شود از شرح نصاب ربع شداد بفتح اول
و سکون موحده مراد از باغ ارم ربیع الاخر بفتح خای معجمه صحیحست نه ربیع الثانی که در استعمال عام ست چراکه استعمال عرب بیشتر ربیع الاخر ست و بعضی گویند که اطلاق لفظ ثانی
آنجا کنند که برای آن ثالث نیز باشد چون بوقت تسمیهٔ شهور این ماه در آخر فصل ربیع واقع شده بود لهذا باین اسم مسمی گشت از رسالهٔ علم نجوم که بسیار معتبر بود نوشته شد ربض
بفتحتین فضا و مجمع دیوار شهر پناه و بمعنی گرداگرد قلعه و بمعنی زن و بمعنی اهل خانه از زن و مادر و خواهر و با بمعنی بالضم و بضمتین نیز آمده از منتخب و شرح نصاب و صراح و لطائف رباط بالفتح مسافر خانه
و بکسر چیزی که بآن سخت بندند چیزی را از لطائف رب النوع فرشته که متعلق است برای پرورش و حفاظت هر یک نوع از انواع نباتات و حیوانات و جمادات مقرر فرموده
چنانکه برای پرورش هر نوع فرشته علحده است ربع بالضم چهارم حصه چیزی و آلتی ست منجمان را از قبیل اسطرلاب که بدان ارتفاع آفتاب و ساعتها و عملهای دیگر معلوم
کنند و از ربع مجیب نیز گویند بضم میم و فتح جیم و تشدید یا و بکسر بای که دو روز در میان گذاشته آید که از روز نوبت تا روز نوبت دیگر چهار روز باشد و بالفتح سرای و خانه و محله
و منزل از منتخب و بحر الجواهر و شرح نصاب ربیع موسم بهار و آن در هندی بسنت و در دیگر ولایات بیساکه ست و نام فرد یکی که او را ربیع بن فضل گویند
ربیع الاول چون بوقت تسمیهٔ شهور این ماه در ابتدای فصل ربیع واقع شده بود لهذا باین اسم مسمی گشت از رسالهٔ نجوم که بسیار معتبر بود نوشته شد ربودن بضمتین
بزور و سرعت چیزی را از شخصی بردن از کشف و سروری ربع مسکون ربع زمین که سکونت کرده شده انسانست و مراد از ربع مسکون هفت اقلیم باشد چراکه هفت اقلیم
مانند هفت بساط مطول از مشرق تا مغرب در ربع مسکون واقع اند برابر یکدیگر بدانکه زمین کروی شکل ست بصورت گوی که دورهٔ آن هشت هزار فرسنگ
ست که بست و چهار هزار کروه باشد باین حساب طول ربع مسکون دوازده هزار کروه و عرض میانه آن شش هزار کروه حکما کرهٔ زمین را سه صد و شصت بخش
قسمت کرده اند هر بخش را درجه نامند و هر درجه را شصت و هفت کروه و کم بیا باشد چون زمین کروی شکل ست یکصد و هشتاد درجه تحت و یکصد و هشتاد درجه فوق
از جمله یکصد و هشتاد درجه فوق نود درجه جنوبی بزیر دریای محیط ست و نود درجه شمالی که خشک ست آنرا ربع مسکون نامند از جمله نود درجه ربع مسکون سی درجه از سمت
قطب شمالی خارج معموره چراکه تمام کوهها برف ست در انجا جانوری کمتر زیند پس شصت درجه که باقی ماند محل آبادانی ست و نزد بعضی عرض معموره عالم از خط استوا
تا پنجاه و نیم درجه است و نزد بعضی شصت و شش درجه طول معموره عالم از جزائر خالدات تا ساحل بحر محیط شرقی یکصد و هشتاد درجه مساحت تمام کرهٔ زمین شش کرور ده لک و نود هزار
نهصد و هشت کروه ست مساحت معموره ربع مسکون بقول اکثری از ثقات یک کرور و چهل لک و سی هزار و دو صد و بست کروه است ربو بفتح اول و سکون موحده کوته و دمی از
حدود الامراض ربقه بالکسر حلقهٔ رسن از صراح و منتخب و کشف ربیبه دختری که از زن از شوهر سابق همراه آورده باشد از شرح نصاب ربوه بالفتح زمین بلند از شرح نصاب
و منتخب و در لطائف بحرکات ثلاثه بمعنی پشته و جای بلند و مراد از زمین بیت المقدس بجهت آنکه بلندترین جاهاست گویند که زمین بیت المقدس از زمین هند چهار فرسنگ بلندتر ست ربیره
بیای فارسی و زای عربی بمعنی خوش و خرد از لطائف رباعی بفتح اول شتر هفت ساله گاو و اسپ و گوسپند چهار ساله و شتر هفت ساله را رباعی از آن گویند که بهفتم
سالگی چهار دندان میشود و بضم اول در اصطلاح شعرای عجم چهار مصرع که مصراع چهارم با اول و ثانی هم قافیه باشد و در مصرع سوم لازم نیست که همان قافیه باشد و این رباعی
در بحر هزج اخرب و اخرم ست و آیهٔ وزن نیز خاص است لاحول و لاقوة الا بالله و اگر در این وزن نباشد آنرا قطعه گویند رباعی گویند از سر و در شرح نصاب و منتخب

نوشته که رباعی بفتح اول اسپ و گاو چهار ساله که پا در سال پنجم نهاده باشد و گوسپند سه ساله که پا در چهارم نهاده باشد و شتر شش ساله که پا در هفتم نهاده باشد فصل
رای مهمله مع تای فوقانی * رتب بفتحتین فرجه میان وسطی و سبابه از صراح رتاج بکسر اول و جیم دروازه بزرگ که در خرد میان او باشد و بمعنی بند در و شتران
لاغر از لطائف رتق بالفتح و سکون تای فوقانی بستن از منتخب رتق و فتق هر دو لفظ بفتح اول و سکون ثانی بمعنی بستن و گشادن از صراح و بحر الجواهر رتم
بالفتح رشته که بجهت یاد داشت بانگشت بندند و هر اسپ را یاد آورد گویند از لطائف فصل رای مهمله مع ثای مثلثه رث بالفتح و تشدید ثای مثلثه بمعنی کهنه از منتخب و در لطائف
بمعنی بدحالی نیز آورده فصل رای مهمله مع جیم عربی * رجای بفتح اول و بعد الف همزه بمعنی امید و امید داشتن و بمعنی ترسیدن نیز آمده و بغیر همزه جانب و کناره
چیزی مثل کناره آسمان و کناره چاه و بکسر اول چنانکه مشهور شده خطاست از شروح نصاب و صراح و لطائف و منتخب و کنز رجب بفتحتین ماخوذ از ترجیب که بمعنی تعظیم
است چون اینماه را عرب شهر الله گفتندی و تعظیم کردندی لهذا باین اسم مسمی شد از پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم نیز روایت است که رجب جوئیست در بهشت شیرین تر از برف
سفید تر هر که درین ماه روزه دارد از ان جوئیش آب دهند از ین سبب ماه مذکور را رجب نام کردند از رساله نجوم که بکمال معتبر بود رجولیت و رجولت بضمتین مرد و مرد بودن
از صراح و منتخب رجعت بالفتح بمعنی بازگشت و بازگشتن مرد بسوی زن مطلقه و بازگشتن کوکب سیاره سوای مهر و ماه از سیر طبیعی خود که از مغرب بسوی مشرق است از منتخب و صراح
و در لطائف و نفائس بالضم رجز بالکسر و در آخر زای معجمه بمعنی پلید و عذاب و مشرک بفتحتین نام بحر از نوزده بحور شعر که در اصل شش بار مستفعلن است و بهشت بار نیز و بمعنی اشعاری که عربان
در معرکها و جنگها در مقام مفاخرت از مردانگی و شرافت قوم خود میخوانند و نوشته اند که رجز بفتحتین در لغت بمعنی اضطراب و سرعت است نیز نوشته اند که رجز نام بیماری
شتر است که شتر در رفتن میلرزد و چون حرکت کند بار ساکن شود چون در اول ارکان بحر رجز دو سبب خفیف است از ینجهت بعد حرکتی سکونی واقع میشود بنابرین سببست این بحر را رجز نام
کرده است چند معانی اول از منتخب و سروری و کشف و ثانی از عروض و غیره رجس بالکسر پلیدی و عقوبت گناه از منتخب رجیع هر چه رد کرده شود و سرگین آدمی و ستور و فسخوار شتر لاغر از منتخب
رجف بالفتح زلزله و سخت جنبیدن زمین و خبر و آن از منتخب و لطائف رجل بالکسر بمعنی پا و بفتحتین پیاده شدن و بفتح را و ضم جیم مردیکه بحد بلوغ رسیده باشد و بفتح را و بکسر جیم موی فرو هشته
خلاف جعد از منتخب رجال بکسر اول بمعنی مردان جمع رجل از منتخب رجم سنگ زدن و سنگسار کردن و نفرین و بگمان سخن گفتن و راندن و دشنام دادن از منتخب رجوم بالفتح
راننده و بضمتین ستاره‌ها که بآن رانده شوند شیاطین را از منتخب و لطائف رجیم سنگسار کرده شده و رانده شده از منتخب رجم شیاطین راندن شیاطین و آن نوعی از ستاره باشد یا شعله مانند که
ملائک بدفع شیاطین از آسمان می اندازند و نزد حکما بخارات برقی است که بکره نار مشتعل میشود رجحان بالضم جیم و حای مهمله چربیدن ترازو و مانند آن بیکطرف و افزون آمدن
از منتخب و بمعنی زیادتی و فوقیت نیز مستعمل میشود رجله بالفتح تره خرفه از منتخب و برهان رجفه بالفتح و حرف سوم فا لرزه زمین و جز آن از منتخب رجعة القهقری بهر دو
قاف بجانب پاشنه خود رفتن چنانکه رو بسوی مغرب کرده بطرف مشرق رفتن چه قهقری بر وزن فعلی و قهقره بر وزن زلزله مصدر است بمعنی پس پا رفتن از صراح
و مجمع البحار فصل رای مهمله مع حای مهمله * رحا بالفتح آسیا رحاء بالضم اول و فتح ثانی جمع رحیم رحی بفتح اول و ثانی و در آخر الف مقصوره بصورت یا سنگ
آسیا و هر دو سنگ را رحیان گویند بفتح اول و ثانی از صراح رحلت بالکسر کوچ کردن از منتخب و صراح رحراح بالفتح و در آخر حای مهمله فراخ از منتخب رحیض و در آخر ضاد معجمه
هر چیز که شسته باشد از منتخب رحیق شراب خالص و صاف از سروری و منتخب رحل بالفتح مسکن و منزل و رخت و اسباب و پالان شتر و کوچ کردن از صراح و منتخب و غیره و در قاموس
بمعنی مرکب شتر نوشته است و مجازا بمعنی دو تخته چوبین که قرآن مجید را در ان نهند در هنگام تلاوت مستعمل رحال بکسر جمع رحل که بمعنی کوچ کردن و پالان شتر است رحیل
بمعنی کوچ از منتخب و صراح رحم بفتح اول و کسر ثانی جای کودک در شکم و از ان خویشان را گویند و بمعنی قرابت که در رحم شریک باشد و بفتح اول و سکون ثانی بخشودن از منتخب و مؤید و مدار
و کشف رحمان مشتق از رحمت صیغه صفت مشبه معنی آن بخشاینده و اطلاق این لفظ بجز ذات حق تعالی بر دیگری روا نیست بخلاف رحیم زیرا که حق تعالی امر کرده است
قل ادعوا الله او ادعوا الرحمن پس از ینجا ثابت شد که رحمن اسم شامل لفظ الله که اسم ذات است حکم خصوصیت پیدا کرده و در رسم الخط بدون الف باید نوشت
زیرا که رحمان یکی از نامهای مسیلمه الکذاب است و آن کافری بوده که دعوی نبوت کرده پس نوشتن و ننوشتن الف بجهة تمیز و تفرقه باشد

و دیگر آنکه در نوشتن الف اتباع خط قرآنی ست از شرح نصاب و صراح وغیره رحبه بالفتح و سوم با موحده زمین فراخ و صحن مسجد وغیره و کاروان سرا از منتخب وغیره **فصل رای مهمله مع خای معجمه** رخشا مخفف رخشان رخا بالفتح نرمی و سستی و فراخی عیش از منتخب و کشف و صراح و کنز رخوت بفتحتین جمع رخت رخت بالفتح جامه و لباس و آنچه بدان جامه و کاغذ وغیره ساخته شود و بمعنی اسپ با معنی و در اصل رخش بود شین معجمه بفوقانی بدل کردند نظامی گوید بیت مپیچان عنان من از راه رخت * یعنی از راهی که مرکب من با سانی بگذرد از جواهر الحروف وغیره رخاوت بفتح سستی از صراح رخصت بالضم ارزانی و اجازت و آسانی و وسعت در مسائل از منتخب وغیره آن رخ بالفتح رخنه و غم و غصه و بالضم رخساره و نام مرغیست عظیم که فیل و کرگدن را میربایند و ببالای ابر رود و بمناسبت آن نام مهره شطرنج ست که از دو مهره را میرند از منتخب و رشیدی و برهان و مؤید و سراج و در نفائس الفنون مسطور ست که رخ جانوریست مانند شتر و آنرا دو کوهان باشد و دندانهای بسیار تیز بود و هیچ حیوانی از وی خلاص نتواند یافت پس ازین معلوم شد که چهار پایه است رخش بالفتح رنگ سپید و سرخ در هم آمیخته و بعضی گویند رنگیست میان سیاه و بور چون اسپ رستم همین قسم رنگ داشت از ینجهت اسپ رستم را رخش گفتندی و مجازاً هر اسپ را رخش گویند از رشیدی و برهان رخیص در آخر صاد مهمله بمعنی ارزان از سر وری و شرح نصاب رخم بفتحتین و درستی و مهربانی و نرمی رخیم مردم نرم آواز و ضعیف و کنایه از زاهد رخام بالضم اول سنگ سفید و نرم از منتخب و صراح و کشف و در برهان نوشته که اقسام آن زرد و سرخ و سبز باشد و در خیابان نوشته که سنگ مرمر ست رخشان بالضم تابان و روشن از برهان و رشیدی و مؤید و کشف رخیدن بالفتح نفس تند زدن از دویدن و بار برداشتن از رشیدی و برهان رخ کسی بردن کنایه از آبروی او بردن از مصطلحات رخت بستن سفر کردن از برهان و چهار شربت رخت افگندن مقیم شدن از برهان رخو بالکسر نرمی و سست شدن رخوه بالکسر درویست که اندام را سست گرداند از شرح نصاب و در اصل لغت بمعنی نرمی و سستی ست و حروف رخوه چند از حروف تهجی که بنرمی از زبان بر آیند و آن سیزده حرف ست با مثلثه و حا و خا و دال و زا معجمتین و سین و شین و صاد و ضاد و ظای معجمه و غین معجمه و فا و ها رخنه سوراخ و عیب و فساد **فصل رای مهمله مع دال مهمله** رد بالکسر اول چادر که بر دوش گیرند از منتخب ردائت بفتح اول و فتح همزه که حرف چهارم ست فاسد و زبون شدن و تباه گشتن از منتخب و صراح رد بالفتح و تشدید باز گردانیدن و باز گشتن و باز آوردن از منتخب و بمعنی رده دیوار و رده بالکسر و در آخر همزه یار و دوست از صراح رد و بدل بفتح اول و ثانی و واو عاطفه و با عربی مفتوح سخنهای کج و اکج که در حالت بحث و مکابره بر زبان آیند ردی الکیموس غذائیکه در و خلط غیر معتدل القوام و الکیفیه پیدا شود ردیف کسیکه بر یک اسپ پس سوار نشیند و در لطائف نوشته پس و یگری سوار شونده ماخوذ از ردف که بالکسر بمعنی سرین ست و بمعنی لفظ مکرر که در آخر مصراع ابیات آید ردف بکسر اول و سکون ثانی بمعنی سرین و بمعنی در پی هم در آمدن و پس سوار نشیننده و حرف علت ساکن ما قبل حرکت موافق که بفاصله حرف ساکن پیش از حرف روی واقع میشود ردیف سرطان کنایه از برج اسد رده بفتحتین بمعنی صف و قطار از لطائف و جهانگیری ردی بفتح اول و کسر دال و یای مشدد بر وزن فعیل ضد جید و تشدید دال مکتوب خطاست از حریل الاغلاط **فصل رای مهمله مع ذال معجمه** رذایا بالفتح جمع رذیه بمعنی ناقه فرو ماند براه از صراح رذیلت و رذالت بر دو بفتح بمعنی ناکسی و فرومایگی از صراح رذیل بفتح اول ناکس و فرومایه رذائل ناکسیها و فرومایگیها این جمع رذیلت ست رذاله بالضم اول نقل چیز یکه خلاصه آن از وی کشیده باشند کما فی القاموس و مجازاً بمعنی ناکس و فرومایه و بفتح اول نیز آمده و رذالت مصدر ست بمعنی ناکس و فرومایه شدن کما فی القاموس و المنتخب و بصورت اگر بقیاس زید عدل مصدر بمعنی صفت گرفته بمعنی ناکس و فرومایه گویند جائز باشد چنانچه دیدار بالضم و در کشف بفتح ست و رذاله بکسر اول در افواه چنانچه شهرت گرفته بمعنی در هیچ کتاب معتبر یافته نشده و رذیله ناکسی و فرومایگی و زن ناکس و فرومایه از صراح و منتخب **فصل رای مهمله مع رای معجمه** رزایا بفتح مصیبت ها از منتخب رزانت بالفتح آهستگی و گرانباری و آهستگی از بحر الجواهر و صراح و کشف رزم بمعنی ستوار رزم یازده رخ رزمی بوده است که یازده پهلوان ایران و یازده پهلوان توران دو دو با هم معارض شدند آخر پهلوانان ایران ظفر یافتند از شرح قصائد خاقانی رز بالفتح درخت انگور و بمعنی انگور که ثمر او ست و امر رزیدن که بمعنی رنگ کردن ست چنانکه در سنگ رز از سراج و برهان رزم بفتح اول و سکون ثانی بمعنی جنگ و جدل رزیم بفتحتین صیغه متکلم مستقبل از رزیدن از سراج و برهان رزیدن بفتح رنگ کردن از برهان رزین بر وزن قرین بمعنی رزمنده و آهسته و گرانمایه در فارسی بمعنی استوار مستعمل ست

از کشف و برهان و مؤید و منتخب و صراح رزمه بالفتح پشتواره و بقچهٔ جامه و رخت از مؤید و برهان رژده بفتح اول و سکون رای فارسی و فتح دال مهمله بمعنی حریص
بسیار خورنده از برهان فصل رای مهمله مع سین مهمله رسوب بفتحتین و بای موحده چیزیکه در ته آب و شراب و بول و مثل آن فرو نشیند آنرا در فارسی دُرد گویند
بضم دال از منتخب و کشف و بکسر صاحب کشف بفتح نیز نوشته رسالت بکسر اول پیغام بردن و پیغمبری رستم یکدست نام پهلوانی است سوای رستم زال و آن یکدست یا دراز
بود از مصطلحات رسوخ بضمتین استوار و پابرجا بودن از منتخب و صراح رسد بفتحتین حصه و کاروان و جنس غله از چراغ هدایت رسن باز بازیگر که بر رسن دود رستخیز
بالضم قیامت و معنی ترکیبی روئیدن و برخاستن از کشف و مؤید و رشیدی و صاحب برهان جهانگیری بالفتح نوشته اند و معنی ترکیبی باشیدن و برخاستن گفته اند رستاخیز
بالفتح بزیادت الف و نزد بعضی الف برای عطف است و در سراج اللغات رستاخیز و رستخیز بالضم است بمعنی قیامت رسغ بالضم و بضمتین و غین معجمه پیوندگاه باریکی ساعد با کف دست
بهندی کلائی گویند از منتخب و صراح رستم برف از برف صورت پهلوان سازند که بر هیبت باشد از مصطلحات رسول بمعنی فرستاده و بمعنی پیغمبر که صاحب کتاب باشد بخلاف نبی
که آن اعم است خواه صاحب کتاب باشد خواه نباشد و لفظ رسول بمعنی قاصد پیک نیز مستعمل است از شرح نصاب رُسُل بضمتین جمع رسول که بمعنی قاصد و پیغمبر است رسائل
مکتوبات و نامها و همراهان و در لطائف بمعنی همزبانان رسیل همراه پیغام برنده و فرستاده از لطائف رسم بالفتح نشان و آیین و نوشتن و بمعنی داغ و بمعنی عادت از منتخب و لطائف
برهان و در سراج اللغات نوشته که رسم بالفتح قاعده و قانون این لغت عربیست و بمجاز بمعنی وظیفه و مشاهره هم کلانتر و باصطلاح منطق تعریف شیء بعرضیات چنانکه تعریف انسان
بماشی و ضاحک بخلاف حد که آن تعریف شیء بذاتیات باشد چنانکه تعریف انسان بحیوان ناطق رسوم نقوش و آیین ها و عادتها رسام بالفتح و تشدید نقاش و مصور مشتق از
رسم که بمعنی نقش کردن است از کشف و منتخب و در برهان و کشف نوشته که نام نقاش و نام آهنگر است این قول هر دو خطا رسیدن معروف و بمعنی پخته شدن میوه بفتح یا فتن بکمال
رسیدن از اینهمه معانی مجاز است از سراج رسغه بالضم و غین معجمه پیوندگاه سر دو پا از منتخب و صراح رسته بالفتح بمعنی صف یعنی چند چیز که بپهلوی هم باشند و دکانهای بازار که با دو برابر
باشند از برهان و رشیدی و بهار و در سراج و چراغ هدایت نوشته که رسته بمعنی صف دکان و بمجاز بمعنی بازار و راه و بمعنی رها شده و آزاد بالضم بمعنی روییده شده و
بمعنی محکم نیز آمده و بالکسر صیغهٔ اسم مفعول از رسیدن که اهل هند کاتنا گویند رساله مصدریست که بمعنی اسم مفعول مستعمل میشود رستی بالضم و کسر تای فوقانی بمعنی
رست و فراغت و نعمت و بمعنی رزق و روزی و نان و حلوا از برهان و جهانگیری رسمی بالفتح بمعنی چاکر و بمعنی خراج گذار فصل رای مهمله مع شین معجمه رشا
بکسر اول بمعنی رسن و منزل بست و ششم از منازل قمر و آن چند ستاره خرد است مسلسل مانند رسن و بالفتح بچه آهو رشافت بالفتح نیکو قد شدن از منتخب
و کنز رشادت بفتح براه راست بودن رشح بالفتح تراویدن آب از منتخب رشائح بفتح و حای مهمله جمع رشحه و این جمع شاذ است رشد بضم دال و سکون
ثانی و بفتحتین براه شدن و راه راست یافتن از منتخب و لطائف رشید راه راست نماینده و درست تدبیر و نام پسر خاقانی از منتخب و لطائف رشاد بفتح و براه راست
آمدن از منتخب و صراح و در بحر الجواهر بفتح بمعنی خردل و در مؤید و منتخب بمعنی تخم تره تیزک که آنرا هالون گویند رشتهٔ عمر سالگره از مصطلحات رشمیز بروزن شبدیز
کرمیست چوب خوار که بعربی ارضه و بهندی دیمک گویند از برهان رشن بالفتح روز هیجدهم از هر ماه شمسی و نوعی از جامه ارشینی بمعنی بازو که بعربی عضد گویند و از
سر انگشت تا آرنج و مسافت بر دوش و چون از هم باز کنند ظاهرا بمعنی مخفف آرش است و بعربی بفتح اول و تشدید شین بمعنی چکیدن آب و اشک و جز آن و باران
اندک از سراج و جهانگیری و لطائف و منتخب رشف بالفتح مکیدن از منتخب رشتهٔ مریم مرویست که رشتهٔ حضرت مریم چنان باریک بود که بچشم نیامدی و تا گردن
یافته نمیشد از شرح خاقانی رشته زدن پیمودن طناب از شرحی نوشته شد رشته فراز دادن مهلت و فرصت دادن و تنگ گرفتن از رشکین
بالفتح و کاف عربی منسوب برشک یعنی صاحب رشک و در سراج اللغات نوشته که این مرکب است از رشک و کلمهٔ گین چون دو کاف بهم آمد یکی را حذف کردند غلط که
کاف ثانی حذف کرده باشند بخلاف چرکین که کاف دوم را که فارسی بود حذف کردند رشته بانگشت بستن بمعنی یاد داشتن از مصطلحات رشته
پیچان مار پیچان از مصطلحات رشحه بالفتح و حای مهمله آب که از انجای تراوش کند و بچکد از منتخب رشته تار و سلک مروارید و رشته مانند چیزی که

از سیده ساخته باشیر و شکر خورند و بمعنی رسن و نام بهاریست که مانند تار سطبر از پا بیرون می آید بهندی آنرا نارو گویند و در سراج نوشته که رشته بالفتح بمعنی رگ گردید بکسر معروفست نام آشی و حلواست و اینکه در هندوستان بمعنی خویشی و قرابت مستعمل میشود در فارسی دیده نشده رشیقه نیکو قد و زیبا اندام از منتخب رشته بفتح اول و مد و شین معجمه تین چکیدن و تراوش آب و ریزش و بارش قطره های باریک از منتخب و کشف و برهان و مدار و مؤید رشوه بالکسر و بالضم آنچه بکسی دهند تا کار ناحق کنند و در فارسی قند هم آنرا پاره گویند از منتخب و شرح نصاب رشیدی تخلص شاعر رشته خطائی چیزیست از قبیل ماهیچه مثل نخ ابریشم آنرا با نبات و گلاب آمیخته نوشند از مصطلحات رشته کاجی نام طعام از قسم ماهیچه فصل را با صاد مهمله رصانت بالفتح اول و فتح نون و تای فوقانی استواری و محکمی از منتخب و صراح رصد بفتحتین چشم داشتن و بمعنی نظر کنندگان و چوتره که بلندی هفت صد گز بر قلعه کوه بلند میسازند و منجمان بران نشسته احوال کواکب معلوم کنند از لطائف و کشف و مؤید و در شرح خمینی فارسی چنین بنظر آمده که رصد چنان باشد که در صحرا برگریوه بلند که در غایت بلندی باشد سطح آنرا هموار کرده بران سطح دو قصر مقابل یکدیگر بنا کنند روی یکی بسوی مشرق و روی دیگر بمغرب و درمیان هر دو قصر مفاصله بقدر چهار ذراع بود و طول هر یکی ازین هر دو قصر چهار صد گز باشد و بلندی هر دو قصر صد گز بلکه زائد و در تواریخ ولایت نامه مسطور است که در ملک فرنگ رصد عماری باشد که ارتفاعش قریب هزار دست و چاه زیر زمینش پانصد دست خواهد بود و مدور و مثمن از سنگ ترتیب یافته و طبقهای متعدد ساخته و بر سر گنبد بالای آن پرکاله شیشه نهاده و درمیان هر طبقه سوراخی در مقدار یک انگشت میسازند که روشنی آفتاب از بالای طبقهای پایین بجا نمایان باشد و درمیان طبقها جابجا کتابهای علم هیئت و نجوم نهاده باشند حکما بالا بر آمده بوسیله شیشه و دوربینها کلان احساس بروج و سیارها نمایند رصاص بفتح اول و مد و صاد مهمله بمعنی ارزیز یعنی قلعی که بهندی رانگ گویند از منتخب بحر الجواهر و کشف رصد در کار بستن بکار انجومی تمام کردن از مصطلحات رصدگاه بفتح اول جای امید و چوتره با جگاه یعنی جائیکه محرمان سوداگر باج و زکوة متاع خود دهند از برهان و سراج و تحقیق آنکه برای معنی دوم بالسین مهمله نویسند چراکه رصد بمعنی حصه و کاروان جنس غله باشد چنانکه در چراغ هدایت ظاهر است و چوتره باجگاه محل آمدن کاروان غله وغیره است فصل را با ضاد معجمه رضا بکسر خوشنود شدن بفتح و مد خوشنود شدن و باصطلاح اهل تصوف خوشنود گردیدن هرچه از قضای الهی به بنده رسد فروتر ازین مرتبه صبر است و بالاتر ازین مرتبه تسلیم و لقب علی بن موسی بن جعفر علیهما السلام در منتخب بهمه معنی بالفتح نوشته و صاحب کشف و صراح و مزیل الاغلاط و ابن حاج بمعنی اول بکسر نوشته اند رضاعت بالفتح و ضاد معجمه و عین مهمله شیر خوارگی بچگان از منتخب و کشف و صراح رضیع طفل شیرخوار و همشیر یعنی دو طفل که از یک دایه شیر خورده باشند هر یکی مر دیگر برادر رضیع باشد رضاع بفتح و بکسر شیر مکیدن بچه و شیرخوارگی از منتخب و مدار و لطائف و صراح رضوان بالکسر بمعنی خوشنودی و نام فرشته که موکل و دربان بهشت است از مدار و کشف و سر در رضیه بفتح اول و کسر ضاد معجمه و تشدید تحتانی خوشنود کرده شده رضویه بفتحتین و واو مکسور و تشدید تحتانی منسوب بامام موسی علی رضا رضی الله عنه رضی خوشنود از لطائف فصل را با طای مهمله رطب بضم اول و فتح ثانی بمعنی خرمای تازه تر باشد و هنوز خشک نشده باشد از منتخب و کشف و لطائف رطل بالکسر و بالفتح چیزیکه از رطوبت اصلی خود تر باشد یا بجا صحبت و تاثیر تر باشد بالضم اول و فتح ثانی بمعنی خرمای تازه تر باشد و هنوز خشک نشده باشد از منتخب و کشف و لطائف رطل بالکسر و بالفتح پیمانه نیم من یعنی نیم آثار و من از ده وقیه و اوقیه چهل درم و گاهی لفظ رطل بمعنی پیاله شراب آید که دران نیم سیر شراب گنجد و مطلق پیاله شراب نیز آید از منتخب و کشف بحر الجواهر و چند به رطل گران پیمانه بزرگ از برهان رطوبت اصلیه تری و رطوبت خلقی که در عضای ابدان است فصل را با عین مهمله رعایا بالفتح جمع رعیت چنانکه قضایا جمع قضیه بمعنی محکومان و نگاهداشته شدگان از منتخب و غیر آن رعی بالکسر اول علف و گیاه و بفتح چریدن و چرانیدن از صراح و در لطائف بکسر اول بمعنی گله گاو و گله گوسپند وغیره کشف بکسر اول شبانان و حاکمان رعنا بفتح زن گول و سست از صراح و منتخب و کنز بمعنی زن خویشتن آزاد و از لطائف و کشف و مؤید خیابان و شرح خاقانی در یافته شده که رعنا در محاوره فارسیان بالف مقصوره بمعنی زیبا و خوشنما و چالاک و متکبر مستعمل مشهور و نام گلیکه از اندرون سرخ و از بیرون زرد باشد و مجازاً بمعنی دو رنگ نیز آمده چنانکه سرو رعنا بمعنی سرو دو رنگ عجیب بمعنی خائف از لطائف رعایت بکسر نگاهداشت چیزی کردن از منتخب و صراح رعونت تضمین نادانی و سرکشی و خود آرائیست از سر در منتخب و کشف و مدار و مؤید و صراح و مزیل رعیت بالفتح اول و کسر ثانی و کسر عین مهمله با حفظ رعایا یعنی آنچه نگهبانی کنند آنرا شبانان و گله بانان از مزیل رعشا بضم اول و سکون ثانی و فتح تای فوقانی

نگهبانان و مجازاً بمعنی حاکمان و سلاطین و این جمع رعیت رعاث بکسر اول و ثای مثلثه شارحان نصاب نوشته اند که بمعنی گوشواره و گلوبند است و بمعنی تاج چنانکه
در نصاب آورده بنظر نیامده و همین در کنز نوشته رعد بالفتح آواز ابر و گویند که آواز فرشته است که ابر را میراند از منتخب و نام عاشق رباب از لطائف رعاف بضم اول خونیکه از دماغ
براه بینی برآید از بحر الجواهر و مدار و مؤید و منتخب رعشه بالکسر علتی است که از ان دست و پای بی اراده میلرزد از بحر الجواهر و در منتخب بالفتح رعی بفتح اول و سکون عین
چریدن و چرانیدن و نگهبانی بکسر اول و فتح عین گیاه که ستوران میخورند از منتخب و لطائف رعنائی خودآرائی و زیبائی فصل رای مهمله مع غین معجمه
رغیب رغبت کننده از لطائف رغائب چیزهای مرغوب و بخشش رغیبه رغد بفتحتین بیش خوش و نعمت از منتخب و لطائف رغیف گرده نان که برای پختن
بقدری پهن کرده باشند از شرح نصاب رغام بفتح خاک ریگ آمیز از شرح نصاب و منتخب رغم بفتح اول و سکون ثانی خاک آلوده شدن و مکروه داشتن و خوار
شدن و مجازاً بمعنی کاری که بعکس دیگری کنند از منتخب و لطائف رغو بحرکات ثلاثه اول و سکون ثانی کفک که بهندی جهاگ گویند از صراح فصل رای مهمله مع فاء
رفقا بضم اول و فتح ثانی جمع رفیق از کشف و مدار رفات بضم شکسته و از هم ریخته و ریزه ریزه از منتخب و لطائف رفاقت بالفتح همراهی از قاموس رفعت بالکسر
بلندی از منتخب و کنز رفاهت بالفتح و رفاهیت بالفتح و تخفیف تحتانی تن آسانی و فراخی عیش شدن از منتخب و صراح و ظهوری بتشدید یای تحتانی آورده
مصرعه که دارد رفاهیتش کوچه بند ❊ رفث بفتحتین و ثای مثلثه بمعنی جمع و فحش یعنی سخنان زشت گفتن از منتخب و شرح نصاب و کنز و لطائف رفد بالکسر
و بالفتح کاسه بزرگ و بخشش از منتخب و صحاح رفس بالفتح و سین مهمله پا زدن چیزی را از منتخب و لطائف رفض بفتحتین و بالفتح و ضاد معجمه گذاشتن و ترک دادن از
منتخب و لطائف رفع بالفتح برداشتن و حرکت پیش دادن کلمه را و قصه پیش حاکم بردن و برداشتن غلّا از منتخب و در خیابان بمعنی معزولی رفرف بالفتح هر دو رای مهمله بمعنی
بال جنبانیدن مرغ تا فرود آید و طاق در عمارت و جامهای سبز و بالش و خیمه و نام مقام اسرافیل علیه السلام از منتخب رف بالفتح آنچه برای نشستن مردم بصورت
طاق بر در عمارت سازند و برآمدگی باشد از دیوار از صراح و منتخب و کشف رفق بالکسر نرمی و ملاطفت از منتخب و صراح رفاق بالکسر جمع رفیق از لطائف و صراح
رفتن معروف و بمعنی مردن و این مجازست از مصطلحات رفیع الشان لقب شاهزاده رفو بفتح درست کردن و اصلاح دادن جامه از مدار و مؤید و سراج اللغات
و برهان و در منتخب بضم رفقه بالضم و سکون فا اسم جمع است یعنی گروه همسفر از صراح رفاه بکسر اول تن آسانی و فراخی عیش و هم جمع رفه که بفتح اول و سکون ثانی بمعنی
تن آسانی ست رفاده بکسر اول و حرف چهارم دال مهمله پارچه چند تو بهم پیچیده که بر رگ فصد کرده و غیره بندند و رفیده اما لهجه است از صراح و منتخب فصل رای مهمله
مع قاف ❊ رقبا بضم اول و فتح قاف و بای موحده جمع رقیب که بمعنی نگهبان و موکل ست رقطا بالفتح هر شئ مونث که بران نقطه های سیاه و سفید باشند
و نام صنعتی که در ان یک حرف منقوط و یک حرف غیر منقوط باشد رقص عطا نوعی از رقص و باصطلاح لوطیان حرکت جماع را گویند از مصطلحات رقاب بکسر اول
جمع رقبه که بمعنی گردنست و بمعنی غلامان و کنیزان رقیب بمعنی پاسبان و نگهبان و دو کس که بر یک معشوق عاشق باشند هر یکی مر دیگر را رقیب باشد چرا که هر یکی از دیگری
نگهبانی و حفاظت معشوق میکند رقیت بالکسر و تشدید قاف مکسور و تشدید یای تحتانی بندگی کردن و غلامی نمودن از لطائف رقابت بالفتح انتظار و نگهبانی
در منتخب رقت بالکسر و تشدید قاف نرمی و ملائمی از لطائف و مجازاً بمعنی گریه مستعمل و بمعنی الفت و محبت نیز آمده چنانکه در شرح ثقات رقاد بضم اول و در آخر
دال مهمله بمعنی خواب و خفتن از شرح نصاب و صراح و منتخب رقود بضمتین خواب کردن و خواب کنندگان جمع راقد از منتخب رقاع بکسر اول پارها و نوشتهای مختصر
و این جمع رقعه است و نام خطیست از شش خط که ابن مقله وضع کرده است از منتخب رقائق چیزهای باریک کنایه از اسرار و رموز رقاق بضم اول نان تنک
از منتخب رق بالکسر و تشدید قاف بندگی و غلامی و بالفتح و تشدید قاف پوست آهو که بروی نویسند از منتخب رقم اول کنایه از نور محمدی یا عرش و قلم از اصول
نوعی از رقص که بهندی رقص باره تال نامند رقائم بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم است جمع رقیمه رقبه بفتحات راو قاف و بای موحده بمعنی گردن و بمعنی بنده و عبد
و کسانیکه بسکون قاف خوانند خطا کنند رقه بفتح اول و سکون بمعنی زمینیکه نزدیک آب باشد از منتخب و بحر الجواهر و مدار حالا مطلق زمین متعلقه ده را گویند

رقعه بضم اول و سکون قاف و فتح عین پارچه جامه و کاغذ، مردم از بی اتفاقی که تشدید قاف به و عین خوانند غلط رقیه بضم اول و سکون قاف و تخفیف تحتانی سحر و افسون و
بضم اول و فتح قاف و تشدید یای تحتانی مفتوحه نام دختر رسول صلی الله علیه و آله وسلم از منتخب و رقیه تصغیر رقیه است که بر وزن فعیله باشد ماخوذ از رقی و در القاب بعضی بکسر قاف
نوشته رقص کجگاه بکاف عربی نوعی از رقص رقص چارپاره نوعی از رقص از مصطلحات رقص روانی و رقص معلولی هر دو از انواع رقص است از مصطلحات
فصل رای مهمله مع کاف ‌: رکاب بکسر اول شتران سواری و حلقه آهنی که بر زین نبندند تا وقت سواری پای بر آن نهند از منتخب و در برهان نوشته که در فارسی
رکاب بکسر اول بمعنی پیاله دراز هست بهلو و بعضی نوشته که بمعنی پیاله دراز مجاز است در حقیقت بمعنی کشتی است رکیب بکسرتین بمعنی رکاب و این اماله رکاب است رکوب
بالضم سوار شدن و بفتح مرد بسیار سواری کننده و ستوری که لائق سواری باشد از منتخب و صراح رکاکت بفتح سستی ضعیفی و باریکی و بیعزتی از منتخب و غیر آن رکعت
بالفتح بر وزن غفلت جزو صلوة که ربع صلوة است یا ثلث یا نصف آن باشد بشرطیکه رکوع در آن داخل باشد با اکثر مردم از بی اتفاقی بر وزن صلوة و حیوة خوانند از مؤید
رکضات بفتحات دوانیدنهای اسپ و جنبانیدنهای پا بجهت مهمیز زدن اسپ رکناباد بالضم نام تفرجگاهی از شیراز از سراج رگ بند بعربی جلبیره گویند و بهندی
پٹی نامند و آن خون را باز دارد رکابدار کسیکه رکاب گرفته هنیار از اسپ سوار سازد و شخصیکه انواع حلوایات و بوزیات لبازد از مصطلحات رکاز بکسر اول
و در آخر زای معجمه گنج و خزانه که در زمین باشد از شرح نصاب و در منتخب بفتح است رکض بالفتح و ضاد معجمه پا جنبانیدن و تاختن از کشف و صراح و بمعنی دوانیدن ستور
از بحر الجواهر رکیک سست و ضعیف و باریک و حقیر و آنکه در بر اهل خانه خود غیرت ندارد از منتخب رکو و رکوی و رکوه و رکوک همه بضمتین بمعنی لثه و جا کهنه مطلق
از برهان و سراج اللغات و در شرح نصاب بمعنی چادر یک تخته نیز نوشته رک بالفتح و کاف عربی ضعیف شدن از لطائف رکن حطیم یعنی یکی از ارکان کعبه است رکیدن
خود بخود سخن گفتن از رد وی قهر از برهان رکون بضمتین آرام گرفتن و میل کردن بچیزی از منتخب و لطائف رکن بالضم در شرح نصاب بمعنی خویش و قریب و در منتخب جانب
قوی چیزی و در مدار و کشف نوشته که رکن بالضم جزو اعظم هر شی و کرانه کوه و قوت و گوشه دیوار رکین بفتح اول محکم و استوار و مرد آهسته و آرمیده از منتخب رگ گردن
بفتح اول و سوم هر دو کاف فارسی بمعنی غرور و سرکشی رگ گفتن سستی کردن از سراج رگ جان شریان و آن رگیست که بدل تعلق دارد رکوه بالکسر
بمعنی ابریق چرمی که بهندی چهاگل گویند از لطائف و غیره رکبه بالضم و بای موحده بمعنی زانو از منتخب رکیه بفتح اول و کسر کاف و تشدید تحتانی بمعنی چاه و جمع آن
شرح نصاب و منتخب رکی بفتح اول و کسر کاف و تشدید تحتانی چاهها و این جمع رکیه است رکابی بکسر اول طبقچه و پیاله شراب از شرح خاقانی و برهان رکنی بالضم نون
بمعنی زر خالص منسوب برکن که نام کیمیاگر است که زر خالص میساخت از برهان و در سراج اللغات نوشته که رکنی بالضم زر خالص منسوب برکن الدین نامی که زر خالص رائج کرد
چنانکه توسی نوشته رکن یمانی یکی از ارکان کعبه است فصل رای مهمله مع میم ‌: رمح بالضم و حای مهمله بمعنی نیزه از کشف و مدار و صراح رماح بکسر جمع رمح که بمعنی نیزه است
رماح بالضم و تشدید میم بمعنی نیزه داران و نیزه سازان از لطائف و بالفتح و تشدید میم بمعنی نیزه باز کامل رماد بفتح و دال مهمله بمعنی خاکستر از منتخب و بحر الجواهر و مدار رمد بفتحتین سرخ گردیدن
سفیدی چشم و آن اکثر با درد و جریان آب بود و این مستفاد است از کتب طب و لغات رمش بفتح اول و کسر میم گریختن و رمیدن رمص بفتحتین و صاد مهمله چرک سفید که در کنج
چشم گرد آید و آنچه روان شود آنرا غمص گویند بفتحتین از منتخب رمق بفتحتین بقیه جان از منتخب رماک بکسر اول بر وزن کتاب مادیانها و این جمع رمکه است از صراح
رمل بالفتح بمعنی ریگ و نام علمی و بفتحتین نام بحری از نوزده بحور شعر که وزنش اکثر چنین باشد فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات از منتخب این بحر را از آن رمل گویند که رمل در لغت حصیر بافتن
است چون ارکان این بحر را وتدی در میان دو سبب و دو سبب در میان دو وتد پس گویا که بعضی ارکان را با وتاد بافته اند چنانکه حصیر را بار یسمان میبافند و نزد بعضی ماخوذ از رملان باشد
که بمعنی دویدن و شتافتن است چون این بحر بسرعت و شتاب خوانده میشود در رمل نظم کردند و اصل این بحر هشت بار فاعلاتن است رمال بکسر اول بمعنی ریگها و این جمع رمل است که بفتح اول و سکون
ثانی بمعنی ریگ باشد از صراح و دیگر کتب رمیم پوسیده و کهنه از کشف و لطائف رم بالفتح گریختن از برهان و در سراج نوشته که رم بالفتح رمیدگی و در عربی نیز رم بتشدید بمعنی گریختن
آمده هست پس میتوان گفت که تخفیف از تصرف فارسیان است و بمعنی گله اسپان و گوسفندان ظاهرا مخفف رمه باشد و نام صحرا و بیابانی هست از برهان و مؤید رمان بالضم

ورزد و جوگوش آب خدا گیر میشود ‌: خرد کاری بضم ریزه کاری که استادان خاتم بند

و تشدید میم بمعنی انار از منتخب **رمضان** بفتحات ثلاثه ماخوذ از رمض که بمعنی سوختن است چون ماه صیام گناهان را میسوزد لهذا باین اسم مسمی گشت از بحر العلوم
منجم و کرکمال معتبر بود نوشته شد یا آنکه مشتق از رمض است و معنی رمض سوخته شدن پای از گرمی زمین چون ماه صیام موجب خستگی و تکلیف نفس است لهذا باین اسم
مسمی گشت از شرحی معتبر نوشته شد و در نصاب رمضان بمعنی سنگ گرم است و از سنگ گرم پاهای روندگان میسوزد و شاید که بوقت وضع این اسم ماه صیام در شدت گرما باشد
رمه بفتحتین گله گوسپند از سروری و برهان **رماعه** بالفتح و تشدید میم و عین مهمله بمعنی تارسر یعنی موضعی در سر که طفلی نرم و جهنده باشد بهند تالو نامند از شرح نصاب
رمکه بالفتح اسپ ماده از شرح نصاب **رمی** بفتح اول و سکون میم بمعنی انداختن و تیر انداختن و تهمت نمودن و دشنام دادن از منتخب و شرح نصاب **فصل رای**
مهمله مع نون ❊ **رنگ بست** رنگی که دائم پایدار و برقرار و بی تغیر باشد از رشیدی و چراغ هدایت و سراج و برهان **رند** بالکسر منکری که انکار او از امور
شرعیه از زیرکی باشد نه از جهل و بالفتح بمعنی ربودن و وزیدن و بمعنی خوشبوی باشد و بمعنی گرد و خاک و تراشه چوب که از رنده تراشیدن فرو می افتد از لطائف و شرح خاقانی
رنو د جمع رند است بتصرف فارسیان عربی دان چه این مردم الفاظ فارسی را هم گاهی بطور عربی جمع آرند **رندانه گرد** یعنی کار رندانه کرد از مصطلحات
رنجور در اصل رنج ور بود بجهت تخفیف ماقبل واو را ضمه داده و واو را ساکن کرده اند **رنگریز** این لفظ بزیادت یای تحتانی غلط است و صحیح رنگرز است از کشف
و سروری و مؤید و مدار و در سراج نوشته که رنگریز بزیادت تحتانی بجای رنگرز غلط است و اگر بمعنی نقاش و مصور و معمار گویند صحیح باشد **رنگ آمیز** کنایه از نقاش **رنگ**
این لفظ سی و یک معنی دارد اول مشهور است که لون باشد دوم حصه و نصیب سوم عیب و عار چهارم رنج و محنت پنجم قوت و توانائی ششم جان هفتم شتر قوی هشتم مال
و زر نهم نفع و فائده دهم آهن و دق یازدهم طرز و روش دوازدهم بز کوهی و گاو دشتی سیزدهم مکر و حیله چهاردهم بوئیدن و رستن پانزدهم خوبی شانزدهم خوشی
و تندرستی هفدهم خجلت و شرم هیجدهم خون نوزدهم رونق و لطافت بستم پایه اندک بست و یکم زر و سیم و زردی بست و دوم قمار و حاصل قمار بست و سوم
خداوند والی بست و چهارم پدر را گویند بست و پنجم خال بست و ششم نقطه بست و هفتم شیرین کار را گویند بست و هشتم جلاجل بست و نهم خشم و غضب سی ام ابریشم
سی و یکم خیانت از جهانگیری و لطائف و برهان و در برهان دو معنی زیاده است یکی مال و اسباب دوم مثل و نظیر و هشت معنی اخیر از معانی سی و یکم در برهان نیست **رن**
بالفتح مشقت و محنت ظاهرا مخفف رنج است **رنگ ریختن** طرح عمارت انگندن و بنای کار گذاشتن از چراغ هدایت و مصطلحات **رنگ نه بستن** فائده برداشتن
رنگ بر رو شکستن زرد شدن رنگ چهره از کثرت غیرت و شرم یا از کثرت بیم و خوف **رنگ کردن** دغا و فریب کردن **رنگ یا آب بر روی کار**
آوردن رونق دادن **رنگ بر آب دن و ریختن** منصوبه تازه برانگیختن **رنگ دادن و گرفتن** کنایه از متغیر شدن **رنگ زنده** رنگ سبز و خضر این هیچ اصطلاح
از مصطلحات **فصل رای مهمله مع واو** ❊ **روستا** قریه و ده و مخفف روستائی از سروری و خیابان و کشف و برهان و سراج اللغات **رویا** بضم اول و سکون واو و در حقیقت بهمزه است
و یای تحتانی بمعنی آنچه در حالت خواب دیده میشود **رؤسا** بضم اول و فتح همزه که بصورت واو است و سین مهمله سرداران و این جمع رئیس است **روهینا** بواو مجهول و یای معروف و نون با الف
نده نوعی از فولاد جوهردار از برهان و مؤید و کشف **روح توتیا** جست که بعد از سوختن آنرا در چشم کشند و بمعنی شراب نیز آمده از مصطلحات **روایت** بکسر
نقل کردن سخن از منتخب **روحات** بالفتح بوهای خوش و بادهای خنک و آسایشها و خوشیها **روات** بضم اول نقل کنندگان سخن و آب برکشندگان و بمعنی ساقیان
نیز آمده این جمع راوی است **روید** است فنی از کشتی که آن پای در پای حریف بند کرده روی دست بر سینه حریف بر و رزدن است که از جا در آید و کنایه از مکر و فریب و بمعنی طنابه نیز
از مصطلحات و چراغ هدایت **متاع روید** بمعنی متاع حقیر و خوار که در مکان بیرونی دکان میدارند و بعضی نوشته متاعی که آنرا بر کف دست نهاده در کوچه و بازار
فروشند **روعت** بالفتح خوف و ترس **روع** بالضم دل و عقل **روضات** بالفتح باغها و مرغزارها و این جمع روضه است **رویت** بالضم و سکون ثانی و فتح
تحتانی بمعنی دیدن بچشم و دانستن **روی** بفتح اول و کسر واو و تشدید تحتانی بمعنی فکر و تامل از منتخب و صراح **روز بازخواست** روز قیامت **روث** بالفتح و ثای مثلثه
سرگینها و سرگین انداختن از منتخب و در شرح نصاب بمعنی سرگین **رواج** بفتح مصدر است بمعنی ضد کساد بازار و بکسر چنانکه مشهور شد بتصرف فارسیان از کشف و مدار

ونزد منتخب و خیابان روشنخ بالضم و واو معروف و فتح سین مهمله و سکون خای معجمه و فتح نون فوقانی و جیم معرب روی سوخته و آن دوائیست از برهان و لح بفتحهٔ دو آخر
حای مهمله صاحب کشف نوشته که وقتی که میان عصر و مغرب باشد و در بحر الجواهر و سراج و منتخب بمعنی شبانگه و از زوال تا شب روح بالفتح بمعنی آسایش و فرحت و تازگی
و خنکی نسیم و بوی خوش و باد خوش آینده و بالضم بمعنی جان و رحمت و قرآن و نام حضرت عیسی و نام جبرئیل علیه السلام از مؤید و مدار و منتخب و کشف اللغات و صراح و روح بالضم نزد اطبا
بخاریست لطیف که متولد میشود در دل و باعث حیات و حس و حرکت میگردد و نزد فقها امر الهی است رواتح بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم است جمع رائحه که بمعنی بوی خوش
باشد رواق مسیح کنایه از فلک چهارم روز افتتاح پانزدهم شهر رجب وجه تسمیه آنکه در رحمت و درهای بهشت درین روز گشاده میشود و در کعبه نیز بجهت زائرین
گشاده میشود و بعضی گویند که زبان عیسی علیه السلام درین روز گشاده شده بود از لطائف روخ بالضم و خای معجمه گیاهیست دراز خالی از برگ و بار که بدان بوریا بافند
از برهان و سراج روح مجرد روح مطلق و جبرئیل علیه السلام و عیسی علیه السلام روسفید معزز و ممتاز و دولتمند از چراغ هدایت رود بالضم بمعنی نهر بزرگ عظیم و جاری باشد
و نام سازی و بمعنی روده گوسپند و غیره و بمعنی روده کمان و تار که بر رودی سازها کشند و بمعنی فرزند نیز آمده از برهان و کشف و در سراج نوشته که رود بالضم و بواو مجهول آب عظیم
که جاری باشد و بمجاز تار کمان و تار ساز چراکه از روده بچهٔ گوسپند سازند پس تار آهنی را روده نگویند و از بسکه درین معنی شهرت دارد مجاز آسا سازها را نیز نامند رو بند برقع
از مصطلحات روداد ماجرا و احوال روزگار بمعنی زمانه مطلق و بمجاز بمعنی امتداد و مدت و فرصت و این لفظ مرکب است از روز و کلمهٔ گار که بمعنی کننده باشد چون زمانه حرکت
فلک الاعظم است که بموجب افلاک دیگر میگردد و فلک شمس نیز از انجمله است پس زمانه یعنی حرکت فلکی سازنده و کننده روز است روزگار بمعنی شغل و پیشه و نوکری نیز مستعمل و این در اصل روزگار
باشد پس الف‌ها در لفظ روزه برای نسبت است یعنی آنچه بروز تعلق دارد و حالا بکثرت استعمال بدون ها نویسند و خوانند چنانچه از زبان اهل ایران بتحقیق پیوست روزگار بفتح زای معجمه مسموع است
و این فتح زا بر بودن ها دلالت میکند فتامل از سراج رودبار جائیکه در آن جویهای آب بسیار جاری باشند و بمعنی جوی عظیم نیز آمده از برهان و سراج روز بازار بمعنی رونق
و گرمی بازار و بمعنی جائیکه در آن بروز معین مردم جمع شده خرید و فروخت نمایند از برهان و سروری و سراج روبدیوار کنایه از حیران روز دگر روز قیامت از مصطلحات
روئین دژ بدال ابجد و زای فارسی قلعه بود از ولایت توران که ارجاسپ نبیرهٔ افراسیاب آن قلعه ساخته بود و دختران گشتاسپ را از بلخ برده در آن قلعه محبوس ساخته بود و اسفندیار از راه
هفتخوان رفته آن قلعه را فتح کرد از سراج رودخیز بمعنی سیل و بمعنی موج روح القدس قاف و دال هر دو مضموم حضرت جبرئیل علیه السلام از مدار روس بالضم نام ملکی در
اقلیم ششم و هفتم روناس بواو معروف و نون و سین مهمله بیخیست که بدان سرخ رنگ رزند بهندی مجیته گویند از برهان و سراج روزهٔ نفس نوعی از زهد فقراست که از شب
نیت کرده همه روز با کسی کلام نکنند و گویند که این زهد ایجاد حضرت مریم است و این را روزهٔ مریم نیز گویند روشناس کنایه از شخص معروف و مشهور و بمعنی وجیه از
برهان روکش شرمنده کننده از چهار شربت و در سراج بمعنی حریف و در چراغ هدایت بمعنی حریف و مقابل روش بفتح اول و کسر واو بمعنی رفتار و بمعنی طرز و بمجاز بمعنی
راهی که در باغ باطراف چمنها سازند و بواو مجهول مخفف روشن که بنون باشد بحذف نون از سراج و برهان و جهانگیری روز بخش بلغ صفت روز ازل روض
بالفتح جمع روضه که بمعنی بوستان و مرغزار باشد از لطائف روابط جمع رابطه رؤف بفتح اول و ضم همزه و سکون واو بمعنی بسیار مهربان از منتخب چون همزه را صورت معتد بها نیست
بلحاظ کتابت درینجا نوشته شد رواق بکسر و بضم بمعنی صفه که در مقدم خانه سازند نزد مؤلف گوید که ازین تقریر مستفاد میشود که همین است که بهندی آنرا چهجه گویند
و صاحب سراج و قاموس نوشته اند پرده که در پیش خانه باشند نه سقف و صاحب کشف و مدار بکسر نوشته و از منتخب بفتح و بضم بمعنی سقف و بمعنی ابر و سحاب و در چراغ هدایت
بمعنی سقف و خاص نوشته و در برهان بکسر بمعنی پیشگاه خانه و ایوانی که در مرتبهٔ دوم عمارت ساخته باشند روباه تربک بضم فوقانی بمعنی ملکوی که آنرا بعربی عنب الثعلب
گویند از برهان رودنگ بواو مجهول و فتح دال و نون و کاف فارسی بیخهای باریک که چامهار اباد آن خرنگ رزند بهندی مجیته نامند از برهان و شرح نصاب روح مکرم
جبرئیل علیه السلام از سروری و کشف روح الاعظم جبرئیل علیه السلام روز امید و بیم روز محشر روزه مریم کنایه از خاموشی از مصطلحات روان بفتح
بمعنی فی الحال و نقد و بمعنی هر چیز یکه بالفعل جاری باشد و بمعنی رونده و بمعنی روح و جان و نفس ناطقه و بعضی گویند که روان نفس ناطقه را گویند و جان روح حیوانی را گویند و نفس ناطقه را

روان بازان گویند که همیشه در حرکت فکر نیست و کسانیکه لفظ روان بمعنی روح بضم خوانند خطا است از رشیدی و کشف مدار و سروری و لطائف و موید و برهان و جهانگیری و در

سراج اللغات لطائف ـ از رساله معراجیه شیخ ابو علی سینا منقولست که مراد از روان نفس ناطقه است و از جان روح حیوانی **روحانیان** بالضم فرشتگان از برهان

از سراج **روح الامین** جبرئیل علیه السلام از سروری و کشف روح نام جبرئیل است و امین صفت اوست و خطاب امین از آن یافت که کلام جناب الٰهی مسموع میکرد

بعینه به پیغمبر علیه الصلوٰة و السلام اداء می نمود **روشن** بواو مجهول است و در رساله معربات نوشته که روشن بالفتح معرب روشن بالضم ست که بمعنی تابان

و در سراج اللغات نوشته که روشن بالضم معروف است و این مرکبست از رو که بمعنی رخساره و چهره باشد و از لفظ شن که کلمه نسبت ست از عالم گلشن و جوشن

چون چهره به نسبت دیگر اعضا ظاهر تر و نمایان تر است لهذا اهل فارس تابان و ظاهر را روشن گفتند و بالفتح معرب آنست **روشان** تابان و عمارت **روشنان** بالضم

ستارگان از کشف و برهان **روشندان** روزنه که برای روشنی در خانه گذارند این لفظ من حیث القیاس درست نباشد چرا که خود روشن بمعنی تابان آمده

به جهت جمع آن و شن چه آید مگر آنکه لفظ دان ادا باشد نه علامت جمع از سراج و غیر آن یا آنکه روشندان در اصل روشنی دان بود یای تحتانی بجهت تخفیف حذف کرده اند

رواقیان حکماء اشراقیین که از مکاشفه احوال ضمایر معلوم میکردند و در کتابی نوشته بود که رواقیان از آن گویند که ایشان بر رواق نشسته معالجه بیماران

میکردند و احتیاج نبض گیری نداشتند **رویین تن** لقب اسفندیار است گویند که بدعای یکی از صاحب کمالان عصر خود بر جلد بدن او تیغ و تیر کارگر نمی شد و از برهان

جمع **رو** یعنی رخسار که بمعنی روح باشد **رونما** بروزن سیم تن نام چیزهای باریک که بعد جامه ابدان رنگ سرخ زنند بهندی مجیٹه گویند از برهان و شرح سکندرنامه از خان آرزو

روزن بالفتح معرب روزن بالضم کذا فی المنتخب و روزن بمعنی سوراخ دیوار و چراغ و هر چیز و دریچه **روازن** بالفتح جمع روزن دریچه و سوراخها و هر چیز **روزی دیر شدن**

در اصطلاح بمعنی محتاج شدن و ملول شدن چنانچه در مثنوی بهمین معنی آورده و از لطائف **رونیافتن** توجه و شفقت نیافتن **روغن قاز مالیدن**

خوشامد کردن و فریب دادن در جراغ هدایت و بهار عجم مصطلح است **رو انداختن** سوال کردن از چراغ هدایت و بمعنی عجز و الحاح نمودن از مصطلحات **روغن دوشتن**

خوردن فریفته و فریب خوردن از چراغ هدایت **روساختن** شرمنده شدن و خجالت کشیدن از بهار عجم و سراج و مصطلحات و برهان و چراغ هدایت و بمعنی تعویذ

نوشتن نیز گفته اند **روغن سودن** شرمنده کردن **و از سنگ داشتن** بیحیا بودن سود کردن حاصل شدن و بر دو کردن توجه کردن بمعنی ظهور کردن **رو گشادن**

عجز و الحاح نمودن این چهار اصطلاح از مصطلحات **روبخیر اوردن انداختن** متوجه آن شدن **روگرفتن** پوشیدن رو **روانداختن** بیحیا بودن **روبه چیز**

داشتن از شرمندگی مجل رفتن و **روشناختن** **روداون** توجه کردن و حاصل شدن این پنج اصطلاح از مصطلحات **روده** خانه جاری و آن مینی باشد که سیلاب

رودبار جاری شده باشد از سراج اللغات **روزنامچه** کاغذیکه در آن حساب و احوال هر روزه کسی مرقوم باشد **روضه** باغ و مرغزار یعنی سبزه زار از منتخب و لطائف و شرح

رسبار بفتح اول کسر دو تشدید تحتانی حاجت و فکر و تامل و سکاری از منتخب و صراح و بمعنی طریقه و دستور مجاز ست با اطلاق سبب بر مسبب و در تشریح بحر و نوشته که

بمعنی طریقه و دستور فارسیست مرکب از رو که امر ست از رفتن و کلمه یه که در آخر اسم بمعنی حاصل بالمصدر می اید اول احمت **روز سیاه** و **روز سپید** بخش و در ماتم از برهان

روح الله حضرت عیسیٰ علیه السلام **روحانی** بالفتح و حای مهمله منسوب بروح که بمعنی نسیم و آسایش و تازگی باشد یعنی از مقوله آسایش و نسیم ست و دنیائی

و پاکیزگی و **روحانی** بالضم آنچه منسوب بروح و آنچه از مقوله روح و جان باشد چنانکه میگویند این چیز روحانیست بضم و فتح هر دو خوانده اند و در لفظ روح بالضم

و در حالت نسبت الف و نون زائد میکنند از منتخب و غیر آن **روحانی** بالضم و بعین مهمله بروزن روحانی بمعنی دلی و عقلی منسوب بروع که بمعنی دل و عقلست از منتخب

روح حیوانی بخاریست لطیف که از لطافت اخلاط در دل بسبب امتزاجی مخصوص مسکون میشود و بواسطه شرائین با عضا منتشر گردد و اعضا را ید و حیات و استعداد

قبول حس و حرکت و تغذیه و تنمیه و تولید حاصل شود و بقول معلم اول و محققان حکما یک روح واحد ست که در هر محل و مظهری از وجود ظهوری و اثری اید پیشود چنانکه اگر

بمباغ رسد نفسانی گویند و اگر بجگر رسد طبیعی نامند نه بخیال ظاهر قول اطبا است که هر یک بر استقلال روحی علیحده است از کفایه منصوری و غیر آن **روح نفسانی** آنچه از روح حیوانی

بدماغ رسد کیفیتی دیگر پذیرد و این روح مفیض حس و حرکت میشود و قوت نفسانی بدان قائم باشد و مراد بدین روح نفس ناطقه است چنانکه در کتب الهی مر او
بروح نفس است روح طبعی آنچه از روح بجگر رسد او را کیفیتی دیگر حاصل شود و قوت طبعی بدو قائم بود و از و تغذیه و تنمیه و تولید حاصل گردد از کفایه و شفائی با تنسیده دیده
دهقان از جهانگیری و سراج رودکی منسوب برود که ناحیه است بسمرقند از لب الالباب ظاهر ارودکی شاعر قدیم که موجد غزل فارسیست از انجاست
پس از اینجا معلوم میشود که بکاف عربیست والله اعلم بالصواب روسپی بواو مجهول و سین مهمله و بای فارسی زن فاحشه و بدکاره و زن قحبه که لولی باشد از لطائف
و کشف و سراج و رشیدی و برهان روانی بفتح اول و نون بیا رسیده نوعی از اصول موسیقی از چراغ هدایت روائی بفتح بمعنی رواج و رونق و بر آمدن
حاجت و گاهی بمعنی بر آوردن آید از چراغ هدایت و برهان و سراج روی بواو معروف بمعنی چهره و سبب و طاقت و امید از جهانگیری و منقول از شرفنامه و بهار
مجهول نوعی از فلزات که بهندی کانسی گویند از شروح و در عرف بفتح اول و کسر واو و تشدید یا بمعنی سیراب و تازه و نام حرف اصلی قافیه که مدار قافیه بر آنست از لطائف و
منتخب و در رساله عطائی مسطور است که روی را از رواء گرفته اند و رواء در لغت رسنی است که بدان بار بر شتر بندند چون جمیع ابیات بر قوافی مبنی بر توافق برین حرف گویا که برین حرف
ابیات برهم بسته میشود پس او را بروا تشبیه کرده اند و بر آن نامی از این اشتقاق کرده میتوان گفت که روی در لغت بمعنی برهم تابنده است چنانچه برهم تابنده رسیمان
اجزای ریسمان را جمع میکند این حرف نیز ابیات را با یکدیگر جمع میکند پس بسبیل تشبیه بدان شخص روی نام کرده و روی در اصل بتشدید یاست شعرای عجم از تخفیف استعمال
کنند روشنائی مرکب از روشنا که مخفف روشنان است بمعنی روشن بزیادت الف و نون و یای مصدری بمعنی روشنی و نام دوای چشم و نام شخصی که در افغانان
ملحد پیدا شده بود و مسلمانان بضد آن او را پیر تاریکی گویند از سراج و فقیر مؤلف گوید که روشنائی بمعنی روشن شونده شدنست مرکب از روشن و الف فاعلیت و یای
مصدری و همزه برای رفع التقای ساکنین و میتواند که یای نسبت باشد در صورت روشنائی بمعنی نوری و پرتو که منسوب است بشی روشن شونده فافهم رویه بازی
مکر و فریب و دغابازی **فصل رای مهمله مع های هوز** رها بفتح خلاص از لطائف رهبانیت بالفتح و حرف سوم موحده و کسر نون و تشدید تحتانی زهد ترسایان
و نصاری است و آن باز داشتن نفس است از حظوظ و لذات شرعیه چنانکه نکاح و غذای لطیف و غیره چنانکه زاهدان ترسایان برای دفع شهوت جماع آلت تناسل می برند
رهیج بفتحتین و جیم عربی گرد و غبار و شور و غوغا از منتخب ره آورد سوغات و تحفه از برهان و در مصطلحات نوشته که ره آورد آن تحفه را گویند که شخصی از سفر آید و چیزی که
نامی دیگر شهر یا ملک ارمغان و هندوستان خود آرد رهگذر بمعنی شاهراه و بمعنی سبب نیز مجازا مستعمل میشود رهص بالکسر و صاد مهمله بیخ و بنیاد و بالفتح بنیاد و دیوار و سنگریزه از منتخب
و لطائف رهط بفتح اول و سکون ثانی و طای مهمله بمعنی گروه و جماعت مردان از شرح نصاب و لطائف و منتخب رهق بفتحتین نزدیک شدن و گمراه شدن
و دروغ گفتن و بر نشستن گرفتن چیزی بغرو پوشیدن و خود را بر حرام و فساد داشتن و تباهی و یافتن چیزی را و تکبر نمودن و بیهوش شدن و ستم کردن و عیب کردن و شتافتن از منتخب
و لطائف و سراج رهوار بضم اول ابتدای بلوغ ره انجام اسب تیز رفتار و مرکب قاصد چراکه راه را با انجام میرساند از کشف و سروری و برهان و سراج و رشیدی رهان
بکسر اول گروها و گرو بستن و تاختن اسپ جمع رهن و مصدر هر دو آمده از صراح و منتخب و لطائف رهاشتن بمعنی انتظار بردن از شرح سکندرنامه و بعضی بمعنی هنجار و راه نوشته اند
بالفتح بمعنی گرو گرو کردن و گرو دادن از کشف و مدار و منتخب و قاموس رهانیدن بفتح و بکسر خلاص کردن از کشف و موید رهیدن بفتح خلاص شدن از سراج
و موید و برهان و جهانگیری رهاندن بفتح آزاد کردن از بند رهین بفتح گرو کرده شده از کشف رهبان بالضم و حرف ثالث بای موحده صاحب موید و مدار
و سراج نوشته اند که بمعنی عابدان ترسایان چراکه این جمع راهب است و صاحب برهان نوشته که این لفظ مفرد است بمعنی اهل قوم نصاری پرهیزگار و نیز صاحب مدار گفته که در آداب الفضلا
این لفظ را مفرد نوشته بمعنی زاهد ترسایان و صاحب قاموس نوشته که این لفظ مفرد و جمع هر دو آمده و این مشتق از رهبت که بمعنی خوف باشد و راهب کسیکه از عذاب خدا خائف باشد
و در لطائف از کشاف منقولست که رهبان بالضم ترسیدن و بالفتح ترسنده ره نشین مراد از طبیب ره نشین همه یا بکسر بادبان نرم از شرح نصاب رهو بالفتح زمین پست و نشیب از
شرح نصاب و منتخب جای بلند و در صراح نوشته که زمین پست و از زمین بلند و از لغات اضداد است ره بالفتح بمعنی کرت و مرتبه و بمعنی قاعده و قانون و آهنگ و نغمه از برهان

رهی کمترین غلام و چیلا کشف و مؤید و در برهان بفتح اول نوشته و در سراج بفتح اول **رهاوی** بفتح و در آخر یای معروف نام مقامیست از دوازده مقام موسیقی از کشف و مدار و مؤید و برهان و رشیدی و جهانگیری نوشته که وقت سرائیدن رهاوی از صبح تا طلوع است و بهندی آنرا للت گویند **فصل رای مهمله مع تحتانی** **ریخته** یا بمعنی تیز قدم و در مصطلحات نوشته که ریخته یا اسپی که تناسب اعضایش بکمال خوبی باشد گویا که بقالب ریخته اند **ریمیا** بروزن کیمیا نام علمیست که ازان هر چه خواهند در یک لحظه بر و نمایند از مدار **ریش بابا** نوعی از انگور از جهار شربت **ریب** بالفتح بمعنی شک از منتخب و کشف **ریاضت** بکسر اول رنج کشیدن از منتخب و لطائف و بمعنی برواری نفس کشتی و باصطلاح اطبا حرکتی ست ارادی که انسان را مضطر گرداند به تنفس عظیم متواتر و بمعنی تعلیم اسپان که بجهت سواری باشند نیز آمده **ریبت** بالکسر و فتح موحده و فوقانی بمعنی گمان و شک از شرح نصاب و منتخب بمعنی تهمت و آنچه در شک افگند **ریح** بالکسر بمعنی بوی مطلق خواه خوش باشد خواه ناخوش و بمعنی باد که در عالم می وزد و باد یله در شکم باشد و نیز باد یکه بخلل آن در جایی مویند انرا معاد و پیدا میشود از کشف و شرح نصاب **ریخ** بیای معروف و خای معجمه **ریخال** مرغ یا بسختی بسهولت بمعنی از کشف و لطائف **ریش پرباد** بیای معروف غرور و تکبر از لطائف **ریوند** نام دوا گویند که آن دق را دور کند و گرمی جگر را بالعرض فرو نشاند و تفصیلش در راوند **ریخته گر** کسیکه ظروف و مین و غیره در قالبها ریخته درست سازد از مصطلحات **ریچار** و **ریچال** و **ریچاله** بمعنی آچار از برهان **ریش جعفر** بیای مجهول و در آخر زای معجمه بمعنی پشکه تا آنرا چاک نکنند به نشود از لطائف **ریباس** بالکسر معرب ریواج رستنی باشد بغایت نازک و خوردنی که مردم آنرا میخورند مزه آن مخوش باشد یعنی ترش باندک شیرینی از برهان و سراج اللغات و جهانگیری **ریش** بیای معروف در عربی بمعنی پر مرغ و در فارسی بیای مجهول بمعنی جراحت و بمعنی مجروح و زخمی **ریاض** بکسر اول جمع روضه به تبدیل واو بیا بجهة کسرهٔ ماقبل **ریط** بالفتح و طای مهمله چادر یک تخته از شرح نصاب **ریع** بالفتح و عین مهمله افزونی مزروعات و آنچه از زراعت حاصل شود و محصول زراعت از سروری و شرح نصاب **ریق** بالکسر و یای معروف آب دهن بمعنی تماشا که بهندی نهار گویند از لطائف **ریم** بالکسر و یای معروف بمعنی چرکیکه بر بدن و جامه نشیند و آنچه سفید بر روی اهل غلیظ تر از خون از میان جراحت بدر آید و بمعنی کسافت فلزات چنانچه ریم آهن و ریم نقره از برهان و غیر آن **ریختهٔ دم تیغی** یا کارد که روی آن یعنی تیزی و آب آن از دون او بر چیز سخت شکسته در ریخته باشد **ریگ ریختن** خراب کردن **ریگ روان** زمینی ست بطرف جنوب که همیشه ریگ دران جاری میباشد از برهان و شرح تقات **ریحان** نام خطی و نیز گشت سبزه و شاه سپر غم که آنرا نازبو گویند و هر گیاه که خوشبو دار و بمعنی گلها که سوای گلسرخ باشند و گاهی مجازاً بمعنی شراب آید از مؤید و کشف و منتخب و مدار **ریاحین** بفتح اول جمع ریحان نه بکسر چنانکه مشهور شده **ریان** بالفتح و یای تحتانی مشدد بمعنی سیراب شده از کشف و منتخب **رین** بالفتح غالب شدن گناه بر کسی و خبلیث و درشت نفس گشتن و بالکسر افتادن در چیزیکه برآمدن ازان میسر نشود از منتخب **ریعان** بالفتح و عین مهمله بمعنی اول و آغاز هر چیز و آغاز شباب که نوجوانی عبارت از انست از صراح و منتخب و مؤید **خیابان ریدن** بالکسر غائط کردن یعنی ثقل غذا از راه معین بیرون آمدن از کشف **رشیدن** بشین معجمه آمیختن و رنگ کردن از برهان و غیره **ریسیلان** بکسر و بسین مهمله رشته پنبه و پشم از چرخه تافتن از برهان و سراج **ریستن** بالکسر بمعنی ریدن از لطائف و برهان **ریسمان** بالکسر رسن و تار باریک که از پنبه و غیره میرسند **ریمن** بالکسر چرکین آلوده و سرکش مکار از برهان **ریم آهن** کثافت آهن که در آتش جدا شود از برهان **ریمگین** چرکین آلوده **ریب المنون** بفتح میم حوادث روزگار از منتخب و لطائف **ریو** بیای مجهول بمعنی مکر و حیله و فریب از کشف و برهان و سراج **ریش گاو** بمعنی احمق و ابله و خام طبع و مسخره از سروری و کشف و برهان و چراغ هدایت **ریگ شو** شستن ریگ تا خورده زر و نقره ازان حاصل کنند از مصطلحات **ریچه** بکسر اول و فتح ثانی بمعنی شش و لفظ **نشن** بالضم نام عضو است که بهندی پهیپهرا گویند از شرح نصاب **ریحانه** آنچه دران ریحان کارند **رشته** بالکسر نیها و رخت که باریک باشد و بمعنی زلف و بمعنی طرهٔ دستار از مصطلحات و غیر آن و بیای معروف در عربی بمعنی یک پر مرغ **ریحار** بالفتح و حرف سوم با موحده جهار ده سوار از بمعنی ساندنی سوار از آئین اکبری **ریحانی** نوعی از شراب انبذ رقیق و سبز رنگ و خوشبو و در لطیف القوام و بمعنی از بحر الجواهر رستنی از عنبا کوشتی که بعطر با معطر کنند از **ریسمان بازی** بمعنی بازیگری که غادیان و ارباز گفته از مصطلحات **ریاضی** بکسر اول نام علمی که یکی از اقسام حکمت است آن قسم نیست طبعی **ریاضی الهی** که ریاضی بحث کرده میشود

او را امور یکه فقط از وجود خارجی محتاج بسوی ماده باشند چنانکه مقدار و عدد و خاص که موجود در ماده یا نیست نه مطلق عدد و اقسام علم ریاضی چند است علم هندسه و علم عدد یعنی علم حساب

و علم نجوم و علم موسیقی و علم مناظر و مرایا و علم جبر و مقابله و علم جر اثقال **ریش قاضی** پنبه که در دهان شیشه شراب نهند از رشیدی و چراغ هدایت و بهار شربت و در

سراج اللغات و برهان نوشته که ریش قاضی بمعنی لته که بر سر شیشه و کدو شبند تا از آن شراب صاف شده در پیاله بیاید و در مصطلحات نوشته که ریش قاضی یافته صافی

معانی شراب همچنین **ریش گاوی** بمعنی حماقت **ریزه خوانی** بیای مجهول و زای معجمه آواز پیچیده کشیدن از نغمات که آن را تحریر گویند بهندی گمکری بکاف مکتوب

مخلوط التلفظ بهاء و راء اخر رای مهمله از چراغ هدایت **ریزه کاری** خورده کاری از مصطلحات **ریزه بطرفی** نغمه سرایی از مصطلحات **رمی** بالفتح شیر قست در عراق عجم

از برهان و بمعنی شروع سکندر نامه نوشته که میان سی و بخارا و جیحون حالست بالفتح و تشدید یا بمعنی سیلاب شدن از منتخب و لطائف **ریشمانی** بیای معروف و بشین معجمه و لام و تحتانی جمع منی از برهان

باب زای معجمه

فصل زای معجمه مع الف زا این حرف جیم عربی بدل شود چون روز و روج و از زه و ارج بمعنی قیمت و قدح جیم فارسی چون برشک و پچشک بسین مهمله

چون آیاز و ایاس نام غلام سلطان محمود و بشین معجمه چون زلوک و شلوک بمعنی دیوچه و بغین معجمه چون گریز و گریغ و بفا چون زغند و غغند بمعنی بر جستن و بکاف تازی

چون مرزیدن و مکیدن و بهای هوز چون دروازه و دروازه بمعنی سرنگون بیای تحتانی چون آواز و آوای و در آخر زاید نیز آید چون ترب و ترب بضم تا و فتح قافی و فتح موحده

زاغ با بمعنی طعنه از سروری و برهان طعنه و سرزنش و بعضی نام مرغی نیز نوشته اند **زاج** بجیم عربی معرب زاگ که بهندی پهٹکری گویند **زاد** در عربی بمعنی توشه که در سفر همراه بردارند

و در فارسی بمعنی زاینده بمعنی سن و سال از برهان **زاهانک** رغبت و خواهش بینا نداره و از نال و جاده و ناموس تعلق بگیرد از منتخب و لطائف **زامیاد** نام روز بست و هشتم از ماه

شمسی از برهان **زائر** زیارت کننده **زاجر** بکسر جیم منع کننده **زاهر** روشن و بلند از منتخب **زار** مکان روییدن و بمعنی انبوهی و بسیاری هر چیز و بمعنی ضعیف و نزار و

نالان از برهان و در لطائف بمعنی عجز و اندوه و در سراج نوشته که زار بمعنی مکان کثرت و انبوهی چیزی چنانکه لاله زار و گلزار و بازار که بمعنی جای کثرت است باله

یا بمعنی طعام باشد همچنین کارزار بمعنی جنگ که محل کثرت کارست پس آنکه بمعنی مکان روییدن گفته خطاست و بمعنی ضعیف چنانکه زار و نزار گویند و بمعنی

زار به بمعنی ویده شده و زار در عربی بمعنی آواز نیز آمده پس زاری بیای نسبت بمعنی آواز و فریاد بود و آنکه عاشق زار گریه زار بمعنی بسیار استعمال کنند پس بدین معنی

پارسیت و بمعنی ناله عربی **زئیر** بر وزن فقیر بانگ شیر درنده و غریدن او از قاموس و سراج **زاده شش روز** کنایه از عالم چرا که از تحت الثری تا عرش بشش روز

حق تعالی پیدا کرده است **زاغ** نام جانور معروف و بمعنی گوشه کمان و آن پاره شاخ سیاه باشد که بر هر دو گوشه کمان وصل کنند و نام نوایست از موسیقی و در عربی صیغه ماضی است بمعنی

گشت و میل نمود چنانچه ما زاغ البصر و ما طغی مونث آن بمعنی است از لطائف و برهان و جهانگیری **زاک** پهٹکری **زاده خاک** کنایه از زر و سیم **زاهد خشک** زاهد بی ذوق

عبادت از برهان **زاخل** بکسر خای معجمه درخت زقوم از برهان **زاحل** بجای حطی مانده شونده و زایل شونده از منتخب **زابل** بضم با موحده کسر آن نیز نام شهری از ولایت سیستان

و نام مقامی از مقامات سرود از سراج و چراغ هدایت و جهانگیری **زاغنول** بضم نون و واو مجهول نام سلاح آهنی مثل تیر سر کج و دسته دار باریک نوک که گاهی بدان

جنگ کنند و گاهی از آن زمین میکنند از مصطلحات و برهان **زال** زن پیر فرتوت سفید موی و مرد پیر و نام پدر رستم چرا که او سفید مو متولد شده بود از برهان

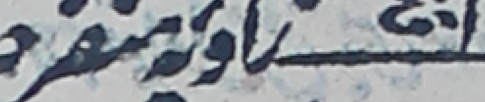
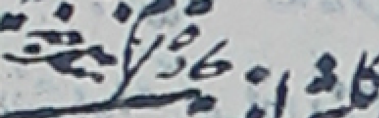
و سراج **زاد و بوم** مجهول تلف بمعنی وطن و زمینیکه در آن متولد شوند **زابلستان** بضم با موحده ملک سیستان **زال مداین** زالی بود در مداین که حجره خود در ایستد شیروان نقل و خسته

هر چند که نوشیروان قیمت آن می افزود از شرح خاقانی **زانو زدن** بمعنی نشستن با ادب چنانکه در نمازی نشینند **زاغ کمان** نوک گوشه کمان از مصطلحات و چراغ هدایت و

در آخر واو بمعنی بنیاد و بنا و معمار و بمعنی قوت نیز از لطائف **زایچه** آنچه منجمان و رمالان بر آورده یا مدعا نقشی با جمال نوشته نگاه دارند تا بوقت حاجت تفصیل احکام

معلوم کنند و این لفظ مرکبست از زا که بمعنی زاینده است و لفظ چه برای تصغیر یعنی زاینده کوچک چرا که احکام طالع مولود و غیره از آن بر می آید یا آنکه زایچه

در اصل بجیم عربی بوده باشد صیغه نسبت از زایچه برقیاس نکرده بمعنی زن صاحب مزدوج حلیست که در آن اصول احکام علم نجوم مندرجست بهندی زایچه

مولود را جمع تر آگویند نباده فرزند از برهان زاویه کنج و گوشه خانه و گوشه هر چیز از لطائف و صراح زاویه قائمه چون بر خط راست مفروض خطی قائم کنند پس
سطح که میان فاصله ضلعین واقع شود آنرا زاویه قائمه گویند شکلش اینست زاویه منفرجه چون خطی بالای خطی منحنی کشند که مستقیم نبود بلکه بطرف
مائل باشد پس مقابله ضلعین را که بطرف میلان است زاویه حاده گویند بتشدید دال و مقابله ضلعین را که بطرف غیر میلان باشد آنرا زاویه منفرجه نامند شکلش اینست
زال کوفه پیرزنی بود در کوفه که از تنور او طوفان نوح جوشیده بود و باد صرصرت رسید از برهان زانو زدن با کسی کنایه از نشستن با کسی از بالای ضعف نالی
از چراغ هدایت زاری در عربی بمعنی معیوب کننده و عتاب کننده کذا فی الصراح و در فارسی بمعنی ضعیف و نالیدن مع عجز نمودن چنانکه در برهان و لطائف زاوی زیره و گوشه
هر چیز فصل زای معجمه مع بای موحده زبان بقفا گل فرمان را که در پس گل ذکر خیری بصورت زبان گنجشک دیده میشود و بهمین جهت آنرا نافرمان
گویند چرا که شخصی که فرمان سلطان قبول نکند برای تعذیب زبان او از پس گردن بیرون میکشند زبانا بفتح اول و حرف چهارم نون نام منزل شانزدهم از منازل قمر
آن دو ستاره اند که از آن دو شاخ پیشین برج عقرب است مستفاد از منتخب زباب بالفتح و تشدید باء هم دختر پادشاه حیره که لبیاد انا و صبا غیرت بود و بضم اول و بعون تشدید
با پستهای بلند کتاب سیل و این زرسدا از برهان و منتخب زبیب بالفتح مویز و آن انگوریست که خشک کرده می آرند بهندی آنرا کوبید و آنکه ساده و افغان
این و یا آنرا منقی نامند زب بالضم و تشدید با موحده بمعنی ذکر کودکان از شرح نصاب و در لطائف بالفتح بمعنی رایگان و آسان نیز آمده زبرج بکسر اول و ثالث زیور و
زینت و آرایش از جواهر و قماش و ابراند که بمرحی و اشته باشد از منتخب زبان بند تعویذی که برای زبان بندی دشمنان و بدگویان نویسند زباد عرق خصیه حیوانیکه
آن نوعی از گربه صحرائی باشد و آن عرق خوشبودار و سیاه رنگ و سفید بزردی مائل نیز باشد بقوام شهد از بحر الجواهر و کشف و مؤید و منتخب و سروری و مدار و در برهان بضم و فتح
مؤلف گوید که بهندی آنرا مشک بلائی گویند و یکی از تنهایان فقیر آنرا دیده است و در مصطلحات نوشته که گربه زباد از گربه شهری اندکی کلان باشد و پوزاد قدری دراز
بود و در زیر دم نافه دارد مقدار جوز جوز تراوش هستی او سفید باشد زردی آمیز زبده بفتحتین کف آب و کف شیر و مثل آن و کف سیم و زر گداخته و آن چرک زر و سیم
باشد از منتخب و لطائف زبرجد بفتح اول و ثالث و جیم نوعی از زمرد از برهان و در منتخب نوشته که جوهریست سبز رنگ بزردی مائل و این خبریست ملتحد از زمرد و نیز صاحب منتخب
نوشته که صاحب صحاح و قاموس زمرد را زبرجد تفسیر کرده است زبان بند خرد کنایه از شراب از مصطلحات زبانگیر جاسوس زبور بفتح بمعنی نبشته فعول بمعنی مفعول
و نام کتاب داود علیه السلام از منتخب و صراح و برهان زبر بالفتح بروزن ابر بمعنی نوشتن و بمعنی عقل و بمعنی توانا و محکم و بانگ و بزدن و بالکسر کتاب و بضمتین کتابها و آهن
پاره ها و لوح محفوظ از منتخب و لطائف بکسر اول و فتح ثانی در فارسی بمعنی حفظ خواندن از برهان زبان فروش پرگوی بمعنی بسیار گوی از مصطلحات زبل بالکسر سرگین
اسپ و غیره از منتخب زبان عضو معروف است و روزمره گوی و این لفظ در مدار بفتح و در رشیدی بضم و در بهار عجم و کشف بفتح و ضم و در سراج نوشته که آنچه در رشیدی لفظ
زبان بضم اول نوشته تخصیص ضمه خطاست بفتح نیز آمده بلکه بلهجه ایران بفتح ست خاتمیش هر دو صحیح اند زبرقان بکسر اول و سکون موحده و کسر رای مهمله و تبعده قاف
نام مردی از اصحاب و بمعنی ماه تمام و گاهی بازین کاغذ سفید مراد باشد از منتخب و صراح و غیره زبون بفتح اول نشتر الکبر بمعنی عاجز و ضعیف و خوار و بیچاره از برهان
و در سراج نوشته که زبون بفتح اول و بفتحتین بمعنی اسیر و ضعیف نیز آرند و در ترکی بمعنی هوزشت زبانیان بفتح مرغان سرکش و دربانان و فرخ زباندان فصیح
و بلیغ از سراج زبان دادن وعده و عهد و پیمان و شرط کردن از مصطلحات زبان تر کردن سخن کردن از سراج زبان بر دیوار مالیدن عجز
زبان بکسی یکی کردن موافقت با کسی کردن زبان سنگین زبان الکن زبان بر خاک مالیدن کنایه از عجز این چهار اصطلاح از مصطلحات
زبان ترازو همان خاره ترازو زبانه ترازو و سنج از مصطلحات زبانه بفتح و بضم شعله آتش و آنچه بر بیخ شاهین ترازو وی و سنج خاری باشد بهندی کانٹا
گویند از رشیدی و برهان زبره بالضم پاره آهن و نام کوکبی روشن که بر دوش برج اسد واقعست و آن منزل یازدهم است از منازل قمر و بالکسر نوشته بکسر
واحد از منتخب زبانیه بفتح اول و کسر نون موکلان دوزخ این جمع زبانی ست و از منتخب و صراح و غیر آن زبده بالضم مسکه و خلاصه هر چیز از منتخب

زباه بضم اول و زیادت ها و آخر قسمتهای بلند زمین که آب سیل بآن نرسد جمع زبیه بالضم و مثل ست در عرب بلغ السیل الزبی یعنی مشکل و دشوار شد کار انوری گوید
ع چکنی بی فرقش بخیل بلغ السیل زباه · از منتخب **زبیده** بضم اول و فتح بای موحده و سکون تحتانی زن هارون رشید و آن زن بسیار بزرگ همت و نیکوکار بوده **زبانی**
بفتح اول و کسر نون بمعنی سرهنگان و سرکلان دوزخ و این جمع زبنی یا زبنیت ماخوذ از زبن که بمعنی بر دفع بر داشتن ست کما فی البیضاوی و الصراح و القاموس فارسیان زبانی
را مفرد استعمال کنند و بطور فارسی بالف و نون جمع کرده زبانیان آرند چنانچه حور را که جمع حوراست بمعنی مفرد استعمال کنند و بالف و نون جمع کرده حوران گویند **زبان گندمی**
زبان ملایم گو **زبان بازی** برابری و خصومت از مصطلحات **فصل زای معجمه مع جیم** ✽ **زجاج** بضم اول و دو جیم عربی آبگینه که بهندی آنرا کانچ گویند
و بمعنی چیزیکه بصورت قندیل از آبگینه سفید و شفاف سازند و بمعنی شیشه که در ان عرق پر کنند نیز آمده **زجاجه** بالفتح اول و تشدید جیم اول لقب یکی از ائمه نحو از منتخب و صاحب لب الالباب نوشته که
مذکور ساکن جاجه بود که دیهی است بصعید مصر **زجیر** باز دارنده از لطائف **زجر** بالفتح باز داشتن و منع نمودن از منتخب و در خیابان نوشته که زجر در اصل بمعنی باز داشتن است لیکن در محاوره
فارسیان بمعنی لازم آن که ضرب و سرزنش باشد مستعمل است **زجه** بالفتح و تشدید جیم فارسی زن نو زاینده از برهان و جهانگیری و مؤید **فصل زای معجمه مع حای مهمله** ✽ **زحیر** بمعنی
و سوزش امعا که در روده فرودین که متصل بسفره است افتد و بی اختیار حرکتی و دردی میکند بجهت دفع کردن از دبیج خارج نمیشود از ان مگر رطوبت لزجه با خون آمیخته و لقاری انحیات
گویند و در عرف بمعنی ناخوش و آزرده مستعملست اگر مجازا بمعنی ناخوشی و آزردگی مستعمل شود بهتر باشد اگر آنکه گوئیم جائیکه مبالغه منظور باشد مصدر را بمعنی اسم فاعل استعمال کنند چنانکه عدل
بمعنی عادل پس بصورت **زحیر** بمعنی ناخوش هم درست باشد **زحف** بالفتح رفتن کودک بزانو و بشکم رفتن حیوان و بنقصان رسیدن تیر بنشانه بطوریکه تیر اول نزدیک بهدف بر زمین بیفتد
بعد از ان بقوت باقی خود بهدف رسد از منتخب و بعضی بمعنی خطا شدن تیر نیز گفته اند و در لطائف بمعنی خزیدن و جمع شدن برای جنگ و رفتن نیز نوشته **زحل** بضم اول و فتح ثانی
ستاره سیاره که در فلک هفتم باشد و آن نحس اکبر است از منتخب و صراح و لطائف و مدار و ضمنین ست **زحم** بالفتح زحمت ما نبوده از لطائف **زحام** بکسر انبوهی از منتخب **زحلوفه** بالضم و حرف ثالث
فاجای لغزان از شیب که کودکان بر کناره دریا سازند و از بلندی کسو بپستی می لغزند از صراح **فصل زای معجمه مع خای معجمه** ✽ **زخ** بالفتح بمعنی شور و بانگ و صدا از جمع برهان
و در رشیدی بمعنی آواز حزین **زخار** بالفتح بتشدید خای معجمه بمعنی بسیار پر و مالامال شونده از آب مشتق از زخر بالفتح که بمعنی پر شدن دریا و رود آمده است از منتخب و صراح و صاحب موید الفضلا
نوشته که زخار لفظ فارسی نیز ست بمعنی نعره زننده و شور و بانگ کننده چه لفظ زخ در فارسی بمعنی شور و بانگ آمده است پس درینصورت مرکب است از لفظ زخ و کلمه ار **زخم دمنه** از
زخم قریب از مصطلحات **زخم تیر** عبارت از زخم عمیق از بهار عجم **زخرف** بضم اول و ضم رای مهمله بمعنی زر و هر چه آراسته باشد و بمعنی آرایش از منتخب و کشف و صراح و مدار
زخارف بفتح اول و کسر رای مهمله آرایشها و دنیا و زر اندودها و ملمع کرده ها یعنی چیزهای ظاهر آراسته و باطن خراب از صراح و منتخب **زخمه** هر چیزیکه بآن ساز را نوازند از برهان
و در سراج نوشته که زخمه چوبک بدان ساز را نوازند بعربی مضراب و بهندی جوه گویند بفتح جیم عربی و در مصطلحات بمعنی حرکت جماع نیز نوشته **زخرفه** بالفتح و بالضم آراستن دروغ از منتخب و کشف و
تزئین که بظاهر آراسته باشد **فصل زای معجمه مع دال مهمله** ✽ **زدودن** بمعنی ستردن زنگ از چیزی و دور کردن و صاف و روشن کردن آئینه و تیغ وغیره از مدار و مؤید و
برهان و جهانگیری بکسر اول و ضم ثانی و در سراج اللغات بکسر اول و ضم اول هر دو صحیح گفته **زدن** بچند معنی آمده اول زدن بمعنی معروف چنانکه تیغ زدن و چوب زدن دوم بمعنی
خوردن و نوشیدن چون ساغر زدن و قلیان زدن و شراب زدن و کباب زدن سوم بمعنی کردن چون عشق زدن و چرخ زدن و نظر زدن و تغافل زدن و جست زدن و در کلام قدما سلام زدن هم آمده
لیکن محاوره حال نیست چهارم بمعنی مشابه بودن چنانچه این رنگ بفلان رنگ میزند پنجم بمعنی کشادن چون گره زدن ششم بمعنی افگندن چون دارو زدن و قرعه زدن هفتم بمعنی گردانیدن
چون عنان زدن هشتم بمعنی افتادن و افگندن یعنی لازم و متعدی هر دو آمده چون شتر زدن نهم بمعنی سوختن و افروختن چون آتش زدن و شعله زدن دهم بمعنی مالیدن
چون روغن زدن یازدهم بمعنی نصب کردن چون خیمه زدن و طویله زدن و علم زدن و لنگر زدن دوازدهم بمعنی نوشتن چون خال زدن و طرح زدن سیزدهم بمعنی نهادن چون
چون تخت زدن و تاج زدن و طره زدن و گل زدن چهاردهم بمعنی بستن چون کمر زدن و زیور زدن و شیرازه زدن و قفل زدن و گره زدن پانزدهم بمعنی نواختن چون
نقاره زدن و طبل زدن و سرنا زدن شانزدهم بمعنی گفتن چون بوسه زدن هفدهم بمعنی غارت کردن چون راه زدن هژدهم بمعنی گفتن چون حرف زدن و شلتاق زدن و زبان زدن و دروغ زدن

هم ازینجاست نوزدهم بمعنی بر آوردن چون آبه زدن و زنگار زدن بستم بمعنی پاشیدن و ریختن چون آبه زدن نمک زدن و زنگ زدن بیست و یکم بمعنی قطع کردن
چون پی زدن و ناف زدن بیست و دوم بمعنی ساخت کردن و رسانیدن چون بنوح زدن بیست و سوم بمعنی دویدن چون خال زدن بیست و چهارم بمعنی اندن چون
قلم زدن بیست و پنجم بمعنی انداختن و داخل شدن چون آب زدن و آتش زدن و سوای این نیز آمده و های بکسر اول بوزن فدای پاکیزه و صاف کننده و بیشتر در ترکیب هم از برهان وصل

زای معجمه مع رای مهمله * زرقا بالفتح و حرف سوم قاف هر زنی که چشم او بسبزی و کبودی باشد و نام زنی خاص از عرب که به تیزی بصر ضرب المثل ست گویند که
زرقا از یک روزه راه سوار را میدید از موید و منتخب زرنب بفتح اول و فتح نون و بای موحده نام دوائی که برگ درختی باشد از منتخب زرناب بفتح تام گوهریست
بعد او و بمعنی شراب زر و رنگ و بمعنی طلای محلول نیز آمده از برهان و بالفتح و تشدید رای مهمله نام گیاهیست که بوی مشک دارد از شرح خاقانی زرغنب بالفتح و غین معجمه
مفتوح و بای موحده بمعنی کیمخت که نوعی از چرم ست زردشت و زرتشت و زرهشت و زراتشت لفظ اول و ثانی بضم حرف سوم و لفظ ثالث بضم دال نام مرد
نسل منوچهر شاگرد فیثاغورث در زمان گشتاسپ دعوی نبوت کرد و دین آتش پرستی وضع ساخت و مجوس پیغمبر دانند نام او ابراهیم گویند کتاب ژند که ساخته او
آنرا آسمانی دانند و این اسم مرکب است از لفظ زرد که لفظ هشت که بمعنی بد و زشت ست و گاهی دال لفظ هشت را بتای فوقانی بدل کنند و گاهی بعد دال ها افزایند چون
آن شخص زشت و منحوص بود و اصلا زرد رنگ بود لهذا این اسم خوانند و اکثر اهل اسلام او را کاذب دانند مگر فاضل شهرزوری و علامه شیرازی و علامه
و چند علمای دیگر او را نبی و حکیم کامل دانند از رشیدی و کشف و برهان و مدار زرین درخت درخت اترج بمعنی ترنج و بعضی گویند که درخت دیگر ست
زر صامت بصاد مهمله زر خاموش که همین طلا و نقره باشد و صامت مقابل ناطق چنانچه مال صامت زر و نقره است و مال ناطق غلام و کنیز و اسپ و فیل زرت بفتح اول
و سکون ثانی و تشدید نیز غله معروف که بهندی جوار گویند و خوشه آن بر سر درختش باشد زرنیخ بکسر اول و نون و یای معروف و بعده خای معجمه نام دوائی که بهندی هرتال گویند از بحر الجواهر
و کشف زر روی کنایه از عاشق زر سرخ طلا و اشرفی زر سفید سیم و روپیه زراوند بفتح اول و چهارم نام دوائی و آن دو نوع باشد یکی طویل و دیگر مدحرج از برهان
و موید و کشف و نام شخصی زرتباد بفتحتین نام دوائی که بهندی زرکچور گویند از بحر الجواهر و برهان و صاحب موید بفتح نوشته زرد بفتح اول و سکون ثانی لقمه فرو بردن
و زره بالفتح و بفتحتین بمعنی زره از منتخب و صراح و در سراج بمعنی بسیار خوردن چون لقمه عربیست برای فارسی غلط باشد و بالضم و سکون و وم و تشدید نیز غله که
بهندی جوار گویند و بمعنی زرت بتای فوقانی نیز آمده زراد بالفتح و تشدید ثانی و در آخر دال مهمله بمعنی زره گر که زره را میسازد و نام عالمیست از منتخب و قسطاس و غیره زرود
بفتح اول و ضم ثانی و واو معروف و دال مهمله نام موضعیست که آب در او نیک معطر از منتخب زریر گیاه و دوائی باشد که آنرا اکلیل الملک گویند و آنرا اسپرک نیز گویند و رنگ
آن سبز مائل بزردی باشد از سراج اللغات و سروری و برهان و در رشیدی نوشته گیاهی زرد رنگ که بدان جامها را رنگ کنند و نیز صاحب برهان نوشته که بعضی گویند
که برگ زرد چوب است و بعضی گویند که گلیست زر بالفتح اکثر بمعنی طلا و ذهب آید و گاهی بنقره و سیم و روپیه و نقود نیز اطلاق کنند و بمعنی پیر فرتوت خواه مرد باشد
خواه زن و بمعنی زال که پدر رستم بود و مخفف زرد هم آمده از برهان و سروری زر مصری زر خالص و در ملک مغرب کانی است که زر بهتر از آن حاصل میشود و چون شهر ملک
مغرب اروبیشتر زر مغرب بمصر فروخته میشود لهذا زر مذکور را بمصر نسبت کنند و بعضی نوشته که نه مصر عبارت از زر مسکوک مصر است که خوش وضع میباشد زر دست افشار
نوعی از زر بیش قیمت که خسرو پرویز داشت که مانند موم نرم بود از جهانگیری و برهان و در سراج نوشته که بعضی گویند که بکیمیا نرم کرده بود و زرده گوش منافق
شدند از رشیدی و برهان و بهار عجم زر خلاص بکسر خای معجمه زر خالص از مدار زرع بالفتح بمعنی رویانیدن و رویانیدن و کاشتن و بمعنی کشت و زراعت از منتخب زرافه
بضم و فتح اول و تخفیف رای مهمله حیوانی که آنرا بفارسی اشتر گاو پلنگ گویند از منتخب و مدار و بحر الجواهر و کشف و در نفائس الفنون مسطور ست که او را دو شاخ باشد مثل آهو
سیاه رنگ و گردنش دراز و پای او مثل پای گاو و مانند دهان گاو سوراخ بینی او بدهان و بینی گاو بیش و دم مشابه بدم شتر و پوست او منقش بود چون پوست پلنگ و در سراج
نوشته که دندانش بدندان خر ماند و هر دو دست دراز و هر دو پای کوتاه باشد در ولایت نوبه بهم میرسد زرق بالفتح دروغ و مکر و ریا و نفاق و سرگین انداختن مرغ

چشم و چکانیدن وارد و یکا و بالضم کبود چشمان و نابینایان و در یک تو و نا و سنان سنامی نیزه و آبهای صاف جمع ازرق بفتحتین کبود چشم و صاف شدن آب و جز آن بالضم بشدید میم
ثانی مرغیست شکاری معرب جره از منتخب و کشف و بعضی بمعنی بوته نیز نوشته اند **زراق** بالفتح و تشدید ثانی صاحب نفاق و ریا زر شناک بکسر میم و سکون شین معجمه
و کاف عرب نام دوایی که میوه باشد کوچک برابر نخود ترش مزه سیاه رنگ مائل بسرخی از برهان و کشف و مدار **زرک** بفتحتین ریزه ها ورق طلا از برهان و غیره زر خشک
زر خالص از برهان و در سراج نوشته که خشک بمعنی تنها آمده یعنی زریکه در آن غش نباشد **زرد چشم** نوعیست از مرغان شکاری و اصناف آن چند است مثل باز و باشه
و جره و شاهین و شکره و بیسره **زرفین** بالکسر و بالضم و کسر فا و یای معروف بمعنی حلقه در و زنجیر از منتخب و طرح برهان زر شاد بشین معجمه در آخر واو بمعنی زر
خالص از سراج **زرد آلو** نام میوه چون آن را خشک کنند خوبانی نامند **زره** بکسرتین و های ملفوظ معروفست از بهار عجم و موئد و مدار و کشف و برهان و جهانگیری
زرافه بضم اول و تشدید ثانی و فا و نزد بعضی بفتح اول حیوانیست که اشتر گاو پلنگ نام دارد و وجه گردنش بگردن شتر ماند و سمش بگاو و رنگش به پلنگ و وحش بدم آهو
و دندان بدندان خر و هر دو دست دراز و هر دو پای کوتاه بیشتر در ولایت نوبه بهم رسد از سراج و منتخب و بتخفیف نیز آمده **زرده** اسپ زرد رنگ از برهان
زرادخانه بالفتح و تشدید بمعنی سلاح خانه **زراق خانه** بمعنی خانه که باشندگان آن اهل نفاق و ریا باشند **زر جعفری** زر خالص منسوب بجعفر کیمیا گر
کذا فی الموئد اما آنچه در تواریخ است آنست قبل از جعفر برمکی که وزیر هارون رشید بود زر مغشوش سکه میکردند چون او وزیر شد فرمود طلا را خالص کنند و برین سکه
زنند از بهار عجم و صاحب سروری و برهان و رشیدی نیز همین نوشته اند لیکن باجمال **زر ده دهی** بفتح هر دو دال مهمله زر خالص و تمام عیار و در سراج زر ده دهی
بکسر سیم بمعنی زر خالص و این را ازین رو گویند که عیار آن یک مرتبه از زر ده دهی کمتر باشد یعنی نه حصه طلای خالص و یک حصه غش و دخل باشد از برهان و سراج زر رکنی نیم
سرخ خالص منسوب کن که کیمیا گر بود از برهان **زر ششش سری** زر خالص از برهان و در سراج اللغات نوشته که زر شش سری بمعنی زر خالص در ایام سابق بهتی از جای
برآمده بود که شش سر داشت و همه جسم آن طلای خالص بود از آن سکه مسکوک ساختند و در شرح خاقانی نوشته که اشرفی مسدس شکل یعنی قرص آن شش پهلو باشند زر مغربی
زر خالص و بلک مغرب کافیست که از آنجا زر بسیار حاصل میشود از برهان وغیر آن **زر رومی** نوعی از زر خالص **زرنشان ساز** بمعنی کوفتگری که تارهای زر و نقره را بر قبضه شمشیر
وغیره میگوید از چراغ هدایت **زرغونی** بالفتح و غین معجمه و واو معروف و نون و یای مرکب معجون که در قوام قند ادویه باریک کرده می آمیزند و آن پشت و گرده را قوت دهد و منی
بیفزاید این مبدل زرکونی ست چه آن رنگ سوراشل زر سرخ و درخشان مینماید **فصل زای معجمه مع عین مهمله** **زعرو** بالضم نام میوه بعضی گویند نوعی از کنار است از رشیدی **زعاف**
بضم اول و عین مهمله و فا بمعنی قاتل و کشنده از صراح و منتخب **زعاق** بضم اول و عین مهمله و قاف بمعنی شور مزه از صراح و منتخب **زعیم** بفتح اول کفیل و ضامن و بمعنی وکیل و بمعنی رئیس و مهتر از لطائف
و صراح **زعم** بهر سه حرکت حرف اول و سکون عین مهمله لیکن فتح و ضم افصحست بمعنی گمان و ظن از منتخب و صراح و بحر الجواهر **فصل زای معجمه مع غین معجمه** **زغیر** بروزن
فقیر بمعنی کتان که بهندی السی گویند از برهان و جهانگیری و رشیدی **زغن** بفتحتین غلیواز از برهان **فصل زای معجمه مع فا** **زفت** بالفتح درشت و سخت و قوی
و محکم و سطبر و پر و بالا مال و طعم تیز که زبان بگزد و بالضم بخیل و بدخوی و بد مزه و سخت که در خوردن گلو گیر و مثل مازو و بلیله و بکسر نوعی از قیر و آن صمغیست سیاه که چسپنده و از
درخت صنوبر حاصل شود از برهان و رشیدی و سراج و لطائف و در سراج نوشته که ظاهرا بمعنی اخیر فارسی نیست **زفیر** بفتح اول و کسر فا دم بخود کشیدن بعد از آن
بلند کردن و سختی و بلا و بانگ اول خر و شهیق آخر آن از منتخب **زفاف** بکسر اول فرستادن عروس بخانه شوهر و عروس و داماد را بهم بستر کردن از منتخب و لطائف و مدار
و موئد و بحر الجواهر **زفان** بضم و فتح بمعنی زبان از برهان **زفانه** بضم و بفتح زبانه آتش از برهان و سراج **فصل زای معجمه مع قاف** **زق** بالکسر و تشدید قاف بمعنی
مشک که در آن آب یا کنند از منتخب و شرح نصاب **زقوم** بالفتح و قاف مشدد مضموم درختیست تلخ و زهردار که شیر از او برآید بهندی آن را تهوهر گویند و نیز درختیست
در دوزخ که خوراک دوزخیان خواهد بود و نام طعامیست عرب را که در آن خرما و مسکه بهم آمیخته باشند و در فارسی همین معنی اول بتخفیف قاف نیز آمده از منتخب و
لطائف و مدار و کشف **زقه** بالضم و تشدید قاف مفتوح آب و دانه که طائر از گلو برآورده در دهن بچه اندازند و بهندی آن را چوگا گویند و دوائی که به شیر باده

انداخته و در بن طفل اندازند فرهنگ و غیره و در مصطلحات نوشته که زنقه واروئیت که بوقت تولد بچه را در هند وبهندی گهونگهی گویند **فصل زای**
معجمه مع کاف پ **زکریا** بفتحتین وکسر رای مهمله وتشدید یای تحتانی نام نبی علیه السلام از مزیل الاغلاط **زکاء** بفتح اول ودر آخر همزه بمعنی بالیدن وافزودن ومنه زکا
وتنعم کردن از منتخب وصراح **زکاب** بفتح ودر آخر بای موحده سیاهی که بدان کتاب نویسند از برهان **زکوة** بفتح اول ودر رسم الخط الف این لفظ بصورت واو دار الرد
نوشتن و بنسبت چهلم حصه از مال که بعد از سالی در راه خدا و هند واقل درجه آن مال دو صد درم ست که شصت و پنجروپیه این دیار میشوند **زگال** بضم اول وکاف
فارسی اخگر کشته که سیاه شده میماند از رشیدی وبرهان **زگیدن** بفتح خود بخود از قهر سخن کردن از برهان **زکی** بفتح اول وکسر کاف وتشدید تحتانی بمعنی پاک از فساد
از شرح نصاب **فصل زای معجمه مع لام** پ **زلیخا** بضم اول وفتح لام بر وزن سویدا از بهار عجم ومزیل وبرهان بدانکه زلیخا بضم اول وفتح لام تصغیر زلخا که
صفت بمعنی به باشد مؤنث ازلخ ماخوذ از زلخ که بالفتح بمعنی جای لغزیدن پاست کما فی الصراح والمنتخب چون زن معلومه بحسن وجمال محل لغزیدن پای عقل بینندگان بود لهذا
بدین اسم موسومه شد یا آنکه بکمال لطافت وصفا بدنش بغایت صافی واملس بود وازین باعث محل لغزیدن بمناسبتش دیده زلیخا نامش کردند واین تصغیر بجهت ترحم ومحبت است وبا
برای تعظیم و بعضی محققان نوشته اند که مولد زلیخا ملک مغرب ست اسم اصلی او بزبان سریانی رعیل بود واسم زلیخا که شهرت دارد وضع کرده عربست وانچه لفظ زلیخا
در مردم بفتح اول وکسر لام شهرت دارد غلط ست زیرا که هیچ وزنی از اوزان علم تصریف مؤید صحتش نمیشود و بعضی گویند که زلیخا بفتح اول وکسر لام هم درست باشد نظیر این لفظ
فرشاست بمعنی نوعی از خرما و بعضی گویند که اسم عجمیست والله اعلم بالصواب لیبا بکسر تین نوعی از شیرینی که بهندی جلیبی گویند از مدار زلفت بضم ودر جه وفتح زندگی پاره
اول شب از منتخب ودر فارسی گاهی مجازاً بمعنی وقتی آید **زلت** بالفتح وبالکسر لام مشدد مفتوح بمعنی لغزش ع لغزیدن وبکسر قال معجمه خواری از لطائف وحیات نفخ هشته که
بمعنی لغزش که عبارت از کار ناپسندیده این لفظ را بطریق ادب استعمال کنند چنانکه زلت انبیاء علیهم السلام **زلات** بالفتح وتشدید لام بمعنی لغزشها وازان خطاها **زله**
بالفتح اول وتشدید لام کسیکه طعام پس مانده یا ثقت را بوقت دیگر نگاهدارد **زلف** در اصل بضم اول وفتح لام لفظ عربیست جمع زلفه بالضم که بمعنی پاره شب
و فارسیان عربی دان متصرفات خود بسکون لام خوانند ومجازاً بمناسبت سیاهی اطلاق مشبه به بر مشبه کرده موی مخصوص قریب گوش را زلف گفتند
وصاحب کشف نیز نوشته که زلف جمع زلفه است وزلف پاره شب را گویند وبهمین مناسبت در فارسی موی مخصوص قریب گوش را زلف گویند چراکه سیاه میباشد
وخان آرزو در سراج نوشته که ظاهر آنکه لفظ زلف مخفف زلفین باشد که بضم اول وکسر فا بمعنی زنجیر است پس بجهت تشبیه بر موی صدغ اطلاق کنند واز منتخب منقولست که زلف
جمع زلفه که بمعنی پاره شب ست درینصورت نیز بنا بر تشبیه خواهد بود **زلق** بفتحتین لغزیدن وزمین هموار بی گیاه از منتخب وبمعنی بدست انزال کردن نیز آمده و بعضی
مجازاً بمعنی خوشامد نوشته اند بمناسبت بمعنی لغزیدن **زلوک** وزلوبه دو لفظ بضمتین کرمی باشد در تالاب که خون بمکد بهندی آنرا جوک گویند از کشف و
صاحب جهانگیری هر دو لفظ را بالفتح اول وضم لام وواو معروف نوشته ودر برهان سراج نیز بفتح اول وضم لام **زلزال** بالکسر لرزانیدن وجنبانیدن از منتخب **زلازل**
جمع زلزله **زلل** بفتحتین لغزش وبمعنی نقصان وکجی وترازو وجای لغزش از منتخب ولطائف **زلال** بضم اول کرمی باشد که در میان برف بهم رسد برابر انگشت وآن پرنده ست
صاف وآن کرم را اندک حیاتی وحرکتی باشد چون در عرب آب شیرین کمتر بهم رسد مردم عرب کرمهای مذکور را افسرده آبی که از آنها بر آید میخورند چراکه بغایت سرد و
باشد ومجازاً هر آب شیرین را گویند از نسخه حیوة الحیوان نوشته شد که کمال معتبر ست واز برهان نیز ثابت ست ودر سراج نوشته که زلال بضم آب صاف وشیرین لفظ
عربیست و بعضی گویند که کرمیست که در برف پیدا میشود **زلفین** بضم اول وکسر فا زنجیر از سراج **زله** بالفتح وتشدید در عرب آنچه از طعام بهر کسی نگاهدارند وپس خورده طعامیکه
مردم فرومایه از جائی بردارند وبفارسی کرمیست پردار که در موسم گرما شبها آواز کند هندی جهینگر از منتخب وبرهان ومؤید **فصل زای معجمه مع میم** پ **زمخت**
بضمتین وسکون خای معجمه مزه که مثل مزه بلیله باشد بهندی آن مزه را کسیلا گویند از عمار وبهار عجم وبرهان وجهانگیری ودر سراج بفتح اول وضم میم
زمرد بضمتین وتشدید رای مهمله مضموم جوهریست سبز رنگ وبفتح رای مهمله نیز آمده از بهار عجم وکشف ومزیل **زمیاد** بفتح اول وکسر میم وتشدید پ

تحتانی و دال نام روز بیست و هشتم از هر ماه شمسی و بفتح اول و سکون ثانی هم آمده از برهان **زمر** بالفتح نی نواختن و پی دودن و بفتحتین اندک موشدن و اندک مروت
شدن بضم اول و فتح میم گروه‌های متفرق از مردم و نام سوره قرآن از منتخب و لطائف **زمخشر** بفتحتین و خای معجمه و فتح شین معجمه قصبه الیست از مضافات خوارزم مولد جار الله
صاحب کشاف و نحو زمخشری کتابی در نحو از وست **زمهریر** بالفتح بمعنی سرمای سخت و آن سرمائیست که بدان کافران را عذاب خواهند کرد و مقام آن ج روسط کره هوا است
و کره هوا تحت کره نار است و فوق کره ارض از لطائف و دیگر کتب و در علم حکمت آمده است که بخارات دریا تصاعد نموده چون بطبقه زمهریر میرسد از برودت منجمد
شده ابر میگردد و در برهان نوشته است که زمهریر مرکب است از زم که بمعنی سرمای سخت است و هریر بمعنی کننده است **زمین دیوار** نام و رزشی که استاد شده و تنها
بند کرده زور بر دیوار زده بشنو روند یعنی ڈنڈ میکنند از مصطلحات و شرح **زمین دوز** نوعی از خیمه **زم** بالفتح نام رودیست در مرو **زمام** بکسر اول مهار شتر و رسنی
که در چوب بینی شتر بندند و بفتح خطاست از منتخب و مدار و موید و سروری و کشف و بهار عجم **زمزم** چاهیست نزدیک کعبه از منتخب **زمهم** بفتحتین استوار **زمستان** بفتح اول
و کسر ثانی مرکب است از لفظ زم که بمعنی سردی است و لفظ ستان که برای کثرت و نیز برای ظرفیت باشد از رشیدی **زمن** بفتحتین بمعنی زمانه و روزگار و وقت بمعنی آفت
و بفتح اول و کسر ثانی کسیکه از جا نتواند جنبید یا پای رفتن نتواند و یز رو رست راهرو و بمعنی برجا مانده و مبتلا شده با آفت زمانه از منتخب و لطائف و غیر **زمان** بمعنی
زمانه و روزگار و بمعنی مرگ و عهد و وقت و فرصت و هرگاه که لفظ زمان بمقابله زمین واقع شود بمعنی آسمان باشد از لطائف و شرح **زمین** بفتح اول بمعنی معروف
و این مرکب است بلفظ زم که بمعنی سرد و یا و نون نسبت چنانکه در سیمین و زرین چون جوهر ارض سرد است لهذا باین اسم مسمی گردید گاهی نون حذف کرده زمی هم گویند و بمعنی
لفظ زمین بروزن فعیل بمعنی کسیکه پای او شل شود و از جای خود حرکت نتواند کرد او را زمین نیز بفتح اول و کسر میم ماخوذ از زمانت **زمین مرده** زمین خشک که قابل زراعت
نباشد از مصطلحات و غیره **زمزمه** بفتح هر دو زای معجمه نغمه و ترنم باشد که با آهستگی سرایند و کلماتیکه مغان بوقت آتش پرستی بر زبان رانند از لطائف و منتخب و در برهان نوشته
که آهسته آهسته سرایند چه زمزم بمعنی آهسته آهسته است و در خیابان نوشته که زمزمه در اصل زمزم است که آن مرکب از زم و زم است که بمعنی آهسته باشد چون مغان دعاهای مذهب خود آهسته
خوانند بدین معنی مجازاً مستعمل گردید **زمرد شاه** نام بادشاه **زمین کینه** بلا اضافت شخصیکه سخت کینه باشد و کینه او کمال خست و پست فطرتی باشد **زمرد** بالضم گروهی از مردم از منتخب
و منتخب **زمجی** بکسرتین و جیم مشدد و در شرح نصاب بمعنی دنبه و در شرح دیگر بمعنی بیخ دم طایر نوشته و در منتخب محل رویدن دم مرغ **زمکی** بکسرتین و تشدید کاف مفتوح
شرح نصاب بمعنی دم مرغ و در سروری بمعنی بیخ دم طایر نوشته و در منتخب محل رویدن دم مرغ **فصل زای معجمه مع نون** **زنابیج** جامه سپید ابار دار از شرح خاقانی
زنار قدح بمعنی خط قدح **زنخ** بفتحتین و خای معجمه بمعنی زنخدان و دو قدح بمعنی طعنه و بیهوده نیز از رشیدی و سراج و بهار عجم **زند** بالفتح نام کتاب زردشت که او دعوی میکرد
که از حق تعالی بر من نازل شده است گویند و بمعنی بزرگ و عظیم هم آمده و بعربی استخوان ساعد را گویند از برهان و رشیدی و جهانگیری و کشف و لطائف **زنده رود** نام
اصفهان و بمعنی لفظی رود بزرگ است چرا که زنده بمعنی کلان آمده از جهانگیری **زنده پیل احمد** لقب بزرگی که شیخ احمد نام داشت ساکن جام که قریه ایست **زنگانه رود** نام
سازیکه زنگیان نوازند و نام رهو خانه که از پهلو زنکان میگذرد و زنگان شهریست از برهان و رشیدی **زن بمزد** حرف پنجم زای معجمه قرمساق را گویند که زنان ابمرد بان رسانند
برهان **زنبور** بالضم سرخ و غیره از قاموس و بهار عجم و بمعنی نوعی از پیکان تیر و بمعنی توپ کوچک که آنرا زنبورک نیز گویند **زنجار** بالکسر معرب زنگار چرا که فعلان بفتح اول مخصوص با مصادر است
و زجیران جایز نیست چنانچه علمای لسان **زنهار** بالکسر بمعنی پناه و امان و مهلت و عهد و پیمان و برای تاکید باشد و بمعنی هرگز و بمعنی امانت و بیم و خوف و شکوه و شکایت
و حسرت و افسوس و شتاب جلد و هوش و آگاهی از برهان و جهانگیری **زنهار خوار** بالکسر عهد شکن و پیمان گسل از برهان و رشیدی و کشف **زندان سکندر** خانه ایست در شهر
گویند تابوت سکندر او را ان گذاشته اند **زندباف** بالفتح و حرف چهارم بای موحده بمعنی بلبل و قمری و فاخته از موید و کشف و برهان و رشیدی و سراج و جهانگیری مگر در
برای فارسی **زندلاف** بالفتح بلبل و قمری و فاخته و دیگر مرغان خوش آواز و بمعنی مجوس و زندخوان نیز آمده از برهان **زندیق** بالکسر آنکه قایل به دو صانع باشد از نور و
بنور ظلمت یزدان و اهرمن تعبیر کنند و آنکه ایمان بحق تعالی و آخرت نداشته باشد و آنکه ایمان ظاهر کند و باطن کافر باشد و بعضی گفته اند این معرب زن دین است بمعنی آنکه دین زنان دارد

ای بین او چون درین از زبان بی اصل باشند مگر صحیح این ست که معرب زند یست یعنی آنکه اعتقاد بزند کتاب زردشت دارد که قائل یزدان و اهرمن بود و موافق قاعده معرب
قاف را در آخر زیاده کرده اند چون وزن فعلیل بالفتح در کلام عرب ندیده لهذا حرف اول را کسره داده اند کذا فی منتخب و رسالهٔ معربات و در خیابان نوشته که
زندیق بالکسر معرب زندیک است و آن مرکب ست از زند بالفتح که نام کتاب زردشت است و یای نسبت و کاف تصغیر برای تحقیر و کسر اول بجهت تعریب ست بمجاز بمعنی بیدین
و از دین برگشته و مختلط المذهب اطلاق کرده میشود زرنبق بالفتح و بای موحده مفتوح گلیست خوشبو از منتخب و صراح نوشته که معرب زرنبه است و آن گلیست سفید و زرد که اندکی
وا زو دارد با اندک خوشبو و بعضی محققین نوشته اند که زرنبق معرب جلبه است و جلبه گلیست تیز بو و بای رنگ و معرفه ملا طغرا گوید بیت مصرعه سبز چون زرنبق طلسم تاک
و بمعنی روغن یاسمین نیز آمده چنانکه در منتخب و کشف مسطور ست زنبورک ترکی بندوق کلان که بر شتران نهاده برند زنگ جرس که بهندی گهنته گویند و بمعنی
ناقوس هم آمده و باین معنی با هر دو معنی زنگیست یا مشترک و نام ولایتی است و آنچه بر آهن و مس و غیره بسبب روی نشیند و بمعنی تیره ماه و آفتاب بمعنی تند و تیز و بمعنی
شراب از برهان و سراج زنجبیل بالفتح چشمه ایست در بهشت و نام دوائی معروف و بمعنی معرب زنگویست از سروری و رسالهٔ معربات زنده پیل بکسر اول بمعنی فیل بزرگ
چه زند بمعنی بزرگ و عظیم است و لقب بزرگی که شیخ احمد نام داشت ساکن جام که قریه ایست از برهان زنبیل چیست که گدایان در آن چیزهای دریوزه نگاه دارند از
سراج زنیم بفتح اول و کسر ثانی بر وزن فعیل بمعنی سند یعنی آنکه در بدی نشانه بود از شرح نصاب و منتخب کسیکه منسوب بقومی باشد و از ایشان نبود زند خوان
بالفتح کنایه از بلبل و فاخته از برهان زنگان بالفتح نام شهریست در ایران مابین قزوین و تبریز و زنجان معرب آنست از سراج اللغات زنگشاوران بالفتح و کاف
فارسی و شین معجمه و واو نام پهلوانی ایرانی از شرح سکندرنامه زنخ زدن هرزه گوئی کردن از برهان زنخدان درین لفظ کلمه دان زائد است از سراج زنگوله بستن
حاصل کردن مرتبه بلند در تحقیق بعضی گویند دعوی مرتبه بلند کردن در ولایت رسم است که شاطر یا پهلوان چون بکمال فن رسد زنگوله بندد از مصطلحات زنبوره
نوعی از پیکان تیر و بمعنی توپ کوچک از برهان و بعضی بمعنی مورچه و نام سازی نیز گفته اند زنده بالفتح بمعنی کلان و بزرگ از رشیدی و در بعض لغت برای فارسی زنخیه
بفتح اول و کسر نون ساکن و کسر تحتانی و فتح نون دوم بمعنی تهمت کردن و گمان نیک یا بد بکسی بردن و بمعنی خشک از منتخب و صراح زنگوله و زنگله هر دو لفظ بضم
کاف فارسی بمعنی درای و جلاجل و نام مقامی از موسیقی و زیوریست نوعی از پای زیب که بوقت رفتن و رقص کردن آواز کند از برهان و رشیدی و چراغ هدایت و غیر آن زنگانه
بالفتح نام پرده موسیقی و نام بدو خانه از برهان زنهاری کسیکه امان طلبد و عهد و پیمان کند از برهان و بمعنی کافری که بزنهار و پناه مسلمانان در بلاد اسلام مقام سازد
از شرح نصاب زنجیری دیوانه از برهان زنبوری جامه مشبک از مصطلحات فصل زای معجمه مع واو زوایا بالفتح گوشه ها جمع زاویه از منتخب
و کشف و صراح زورا بفتح قدح و ظرف نقره و دجله و شهر بغداد و موضعیست در مدینه نزدیک مسجد و نام بازاریست در مدینه از منتخب و برهان و زاید فرا
معجمه و واو مجهول در ترکی گریه و نوحه و شور و غوغا زوجیت بضم اول و کسر واو و تشدید تحتانی بمعنی پیچیده شدن و طائفه و پاره از شب از لطائف زوج بالفتح بمعنی جفت خواه مذکر
باشد خواه مونث مگر فقها متاخرین در مونث ها زیاده کرده اند و زوجه گویند اگرچه نزد اهل لغت بستی این حلج نوشته که هر دو فرد ماده مجموع از زوج گفتن خطاست زیراکه هر واحد از آن
زوج باید گفت هر دو مجموع را زوجان یا زوجین باید خواند و زوج بمعنی عدد یکه چون آنرا انصاف کنند هر دو حصه مساوی باشد بغیر شکستن عدد مثلا چهار و شش و هشت زود
دیهیان از مصطلحات زوذ بضم اول و در آخر ذال معجمه بمعنی همین بعد گر بمعنی جلد و شتاب باشد و این موافق قاعده فارسی بعض ملاوت که اگر قبل از ذال حرف علت باشد دال مهمله خوانند
از لطائف غیر آن و آهن بفتح اول و کسر ها بمعنی روشنهاد و بلند ها جمع زاهر بود که بمعنی روشن و بلند است کذا فی المنتخب و بمعنی شکوفها نیز نوشته اند زواجر بفتح اول و کسر جیم بازدارندگان و مواقع
زور بالضم و واو معروف بمعنی دروغ از منتخب زود سیر یای مجهول کسیکه از صحبت دوستان زود ملال آگین شده بر دریگانگی زند از مصطلحات زوار بضم اول و تشدید واو زیارت
کنندگان این جمع زائر است و بالفتح و تشدید واو صیغه مبالغه بمعنی بسیار زیارت کننده و هم صیغه نسبت در صورت بمعنی کسیکه خدمت مزارات بزرگان پیشه او باشد خصوصا
خادم زیارات ائمه اثنا عشر را گویند رضی الله عنهم زود خیز بمعنی چالاک از برهان زورق بفتح اول و سوم کشتی خرد از منتخب و صراح و برهان زوال بفتح گشتن

از جای دور شدن از جای و نیست شدن از منتخب **زوزن** بضم و واو مجهول و فتح زای معجمه ثانی نام شهریست در خراسان ما بین هرات و نشاپور از لب الالباب
رشیدی و در برهان بالفتح و در سراج نیز بالفتح **زولیعان** بفتح اول و کسر واو و سکون تحتانی و عین مهمله شیطانان و شریران از لطائف و در قاموس مجمل نقل کرده و بالضم
زود که بمعنی جلد و شتاب است **زواله** گلوله آرد خمیر کرده را گویند که برای نان پختن تیار کرده باشند از برهان **زوزه** بضم زای اول و فتح زای معجمه ثانی بر وزن کوزه در
ترکی بمعنی گریه و نوحه و شور و مشغله یعنی غوغا از برهان و شرح نصاب و در سراج بواو مجهول **فصل زای معجمه مع ها** ❁ **زهر گیا** گیاه زهردار از لطائف **زهربا**
بباء موحده طعامیکه زهر در آن آمیزند برای هلاک دشمن از لطائف **زهرا** بفتح اول و سکون دوم لقب حضرت فاطمه رضی الله عنها از آنکه آنحضرت سفید پوست
بودند ماخوذ از زهره بالضم که بمعنی بیاض و حسن است از موید و منتخب **زهاب** بالفتح تراویدن آب بود از کنارهٔ چشمه و رودخانه و تالاب و امثال آن از لطائف
زهادت بفتح پرهیزگاری و رغبت کردن بدنیا از منتخب **زهمت** بالکسر باد گنده و بوی گوشت و بوی ماهی از صراح **زهر خند** خنده که بحالت قهر و خجالت کنند
از برهان **زهد** بالضم خلاف رغبت کردن و خواهش نمودن بلذات دنیا از صحاح و منتخب **زهاد** بالضم و تشدید ها و در آخر دال مهمله بمعنی پرهیزگاران این جمع
زاهد است **زه و زاد** بفتح اول و واو عاطفه بمعنی بچه و فرزند و مراد ازین اهل و عیال و بعض عوام زهوذات گویند و این خطاست از جهانگیری و رشیدی **زهار** بکسر
اول فرج زن و ذکر مرد از برهان و سوی آن را در سنگ و غیره که آب از آن برآید **زهگیر** بالکسر چیزی مانند انگشتری باشد از شاخ حیوان و استخوان و غیره سازند بوقت تیر انداز
در انگشت کنند از برهان **زهر** بضم اول و فتح ثانی جمع زهره است که بالفتح و بالضم بمعنی شگوفه باشد از منتخب و صراح **زهیر** بفتح اول و کسر ثانی شگوفه دار درخت از
زهف بالفتح سبک شدن و شتابیدن از منتخب و لطائف **زهق** بفتحتین زمین هامون و بکسر ها تیز رفتار و بالفتح نیست شدن از منتخب و لطائف **زهوق** بضمتین نیست
شدن و هلاک شدن و باطل شدن و گذشتن تیر از نشانه و بفتح اول نیست شونده از منتخب و صراح و لطائف **زهیدن** زهیدن جوشیدن و بیرون آمدن از لطائف **زهره باختن**
نامردی کردن از چهار شربت **زهدان** بالفتح بمعنی رحم قرارگاه نطفه باشد از موید و برهان و کشف **زه برزدن** بمعنی کردن چیزی تیز از بستن زه بر دار و بمعنی زیاق
از برهان **زهازه** بکسر هر دو زای معجمه بمعنی آفرینهای پیاپی و آفرین و تحسین که از هر کنار باشد **زه** بالکسر کلمهٔ تحسین و آفرین و لفظ زهی ازین است بمعنی چلهٔ کمان و کنارهٔ جامه
چون زه گریبان و زه حوض و بالفتح نطفه و بچه و فرزند و بمعنی زادن از مدار و موید و کشف و برهان و سراج و جهانگیری **زهره** بمعنی ستارهٔ معروف اگرچه در عربی بمعنی بضم
اول و فتح ثانی و ثالث صحیحست لیکن فارسیان بسکون ثانی استعمال کنند از منتخب و مدار و کشف و در لطائف مرقومست که زهره دو خانه دارد یکی ثور دوم میزان و جای او
سوم هفت و رنگ او سپید و اقلیم ماوراءالنهر حواله باوست و نیز نام زنی که هاروت و ماروت شیفته او بودند و بفتح اول و سکون ثانی بمعنی خوبی و آرایش و تازگی دنیا و بضم بمعنی بیاض
و حسن و نام قبیله از قریش و شگوفه زرد یا مطلق شگوفه و بضم اول و فتح ها ستارهٔ ناهید و شگوفه زرد یا مطلق شگوفه و بسکون ها نیز آمده کما فی المنتخب و زهره بالفتح در فارسی بمعنی
باشد مانند کیسه که در آن آب رنگ تلخ پر باشد و آن بجگر هر حیوان چسپیده میباشد بمعنی دلیری و شجاعت و قوت و قدرت از برهان و بهار عجم و کشف و موید و مدار و زهره که بمعنی شگوفه
باشد درین اختلافست در منتخب و مدار بضم اول و فتح ثانی و نیز در منتخب و کتابی دیگر بالضم و در شرح نصاب و بهار عجم و کشف بفتحتین و نیز در مدار و بهار عجم و موید و برهان بالفتح و صاحب
قاموس نوشته است که زهره بالفتح و بفتحتین بمعنی شگوفه زرد و بهجت و نضارت دنیا و بالضم بمعنی بیاض و حسن **زهی** بکسر ثانی کلمهٔ تحسین است **فصل زای معجمه مع یای**
تحتانی ❁ **زیربا** بالکسر و حرف چهارم بای موحده نوعی از آش و طعام **زینب** بالفتح نام دختر جحش که در نکاح آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم بود و نیز دختر آنحضرت صلی
الله علیه وآله وسلم و نیز نام دختر حضرت فاطمه رضی الله عنها که خواهر حضرت امام حسین رضی الله عنه بودند **زیادت** مصدر است بمعنی افزونی لازم و متعدی هر دو آمده و زیاد به یای
تحتانی زائده محاورهٔ عوام است و زیاد بحذف تای فوقانی نیز مستعمل فارسیان و صاحب بهار عجم چند شعر حافظ و صائب و شفیع برین سند آورده است **زیت** بالفتح و در آخر
فوقانی روغن تخم درخت زیتون و در بعض بلاد آن را بچراغ میسوزند و برای دفع درد گزیدن زنبور اثر تمام دارد از منتخب و دیگر کتب و شروح **زیردست** بمعنی مغلوب و محکوم
زیاد ذات نام کتاب فقه حنفی از امام محمد رحمة الله علیه از لطائف **زیافت** بکسر اول و فتح حرف چهارم که فاست بمعنی ناسرگی ناسره شدن از لطائف **زیج** بکسر

یای معروف وجیم عربی معرب زیک و آن رشته باشد که بر آن طرح عمارت کنند و بمناسبت این نام علمیت در اصول احکام علم نجوم وهیئت که تقویم ازان استخراج کنند
از منتخب وسراج اللغات وکشف وبرهان وقاموس ورشیدی و در سراج الاستخراج و شرح چغمنی فارسی چنین نوشته که زیج معرب زیک ست و آن رشتها باشد که در میکنند
ازان نساجان مصور نقوش و تصویرات را در بافتن جامها همچنین زیج قانون تنجیم ست که در جداول آن اوضاع کواکب خطوط طولی و عرضی که دران مقادیر حرکات و اکثر
کواکب باشد و حرکات تدابیر و اوجات معلوم میکنند **زیحان ج** بالکسر سوم موحده و پنجم جیم عربی نوعی از طعام **زیاد** بکسر اول اقرون و افرفان شدن و نام مردی کافر که گواهی
دروغ برای آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم داده بود و بانگ آنحضرت زنا کرده او را زیاد منکر گفتندی و نام بازی از هفت بازی نرد باین نوع که هر نقش که در کعبتین افتد هنگام باختن
یکی ازان زیاده باز ند از لطائف و نام هفت بازی نرد و در برهان باین ترتیب مسطور ست اول غار دوم زیاد سوم شاره چهارم خانه گیر پنجم طویل ششم هزاره هفتم منصوبه
و در سراج نوشته که زیاد نام یکی از بازیهای نرد ماخوذ از معنی لغوی عربیت چراکه در بازی مذکور هر نقش یک خال زیاد کرده اند و آنرا خال زیاده گویند و نیز لفظ زیاد کنیت
از عبدالله بن زیاد **زیر خورد** نام پرده از موسیقی که در آخر شب سرایند از لطائف **زیر اباد** بالکسر شهریست در اقصای بنگاله **زیاده سر** بمعنی سرکش و مغرور و خود پسند
از برهان و بهار عجم و چراغ هدایت و در سراج نوشته که زیاده سرکشی که از اندازه خود قدم بیرون گذارد **زینهار** بالکسر بمعنی پناه و امان و ترک کردن و مهلت و عهد و پیمان و بمعنی
هرگز و شکوه و شکایت و پرهیز از برهان **زیر** بالکسر و یای معروف آواز باریک که در مقابل بم باشد و بم آواز پر غلیظ را گویند و لفظ زیر معنی تار ساز که آواز باریک
دارد نیز آمده و نام پرده از موسیقی و هر شی باریک را نیز گویند از لطائف **زیروزار** بمعنی آواز حزین و آواز آهسته از برهان و بهار عجم **زیغ** بالفتح و غین معجمه میل کردن
از حق بسوی دیگر از منتخب **زیری و قاف** بیای مجهول و واو عاطفه کنایه از سخنهای بی ربط از لطائف **زلیف** بالکسر زنار سره و زنار و او بالفتح ناروا شدن و رم از جهت عشق از
منتخب و در شرح نصاب زیف بالفتح در م ناسره **زیرچاق** بمعنی محکوم و مغلوب و نرم و فرمانبردار و کوفی از مصطلحات و چراغ هدایت و رشیدی و بهار عجم و چهار شربت و برهان و سراج
زیبق بالکسر و یای معروف و فتح بار موحده و قیل بکسر بای موحده معرب جیوه که بمعنی سیماب است از منتخب و غیره و در خیابان نوشته که زیبق در گوش افگندن باعث ناشنوائی
و ناپوییت میگردد **زیرچاپ** روده بره شیرخوار که آنرا پاک کرده و درهم پیچیده بر سیخ کباب کنند و بعضی گویند که گوسپند را از آلایش پاک نموده از مصالح پر کرده بریان سازند از برهان
زیرک بالکسر عاقل و دانا و حکیم از برهان **زیربزرگ** نام پرده از موسیقی که در نیم شب سرایند از لطائف **زین** بالفتح آراستن و آرایش و خوبی و زینت از منتخب و لطائف و کشف
زیبان بالکسر یای مجهول و حرف سوم بای موحده بمعنی خوب و زیبا از برهان **زیرافگن** توشکان نام شعبه ایست از بست و چهار شعبه موسیقی از لطائف و برهان و در برهان نوشته که آنرا
کوچک نیز گویند و در مصطلحات نوشته که بهندی آنرا بهیرون گویند **زیره کرمان** بکسر کاف عربی بمعنی زیره سیاه و کرمان شهریست متصل بفارس شاید که زیره سیاه از دیگر بلاد زیاده تر از
کرمان میرفته باشد و در هندوستان از کشمیر آرند **زیر بهر** کاسه **نیم کاسه** یا **فلتن** فریب کسی ظاهر ساخته عجائبات مشاهده نمودن **زیاد کردن** در وقت فرو رفتن و کنایه
از کم کردن از مصطلحات **زمینه** بالکسر زبان و **زیکیه** بالفتح چیزیست بشکل ترازو که پر بار کرده بدوش برند از غرائب اللغات **زیر کاسه** نام داو از کشتی که دست بر
حریف زده از جا برداشتن ست **زیر جامه** ازار و پاجامه از مصطلحات **زی** بالکسر اندازه و حد و بمعنی طرف و جانب و نزدیک و بالفتح بمعنی حیات و زندگی از برهان و
بهار عجم و مدار و در سراج نوشته که زی بالکسر مخفف زیست و بمعنی طرف و جانب لیکن این بی اضافت مستعمل نیست و زی بالکسر و تشدید یاء در عربی بمعنی لباس و جامه گویند
از منتخب و سراج **زیتونی** بالفتح رنگیست سرخ بزردی مایل **زیاده بهری** خود پسندی و سرکشی **زیربایی** حرف چهارم بای موحده نوعی از طعام که آش ست

باب زای فارسی

فصل زای فارسی مع الف **ژاژ** بفتح معجمه و رای مهمله جوهای مرغان از برهان **ژاژ** بهر دو فارسی گیاهیست سفید و خاردار و بدمزه که شتر آنرا
میخاید که بجاید بحلق فرو بردن نتواند و ژاژ خای کسیکه سخنهای بی معنی و بی فایده را گوید از نجاست از رشیدی و برهان و سراج و جهانگیری و بهار عجم و موید و مدار **ژاله** بمعنی
تگرگ که بهندی اولا گویند و بمعنی شبنم سعدی گوید شعر ژاله بر لاله فرود آمده هنگام سحر + راست چون عارض گلبوی عرق کرده یار و بمعنی حاله و آن چنان باشد

که چو بهاء علف برهم بندند و چند پوست گاو بربادگرد و زیر آن مقعب گنند و بر آن نشسته از آبهای عمیق عبور سازند از لطائف تارخانی کنایه از بیهودگی و
لاف از لطائف وغیره زنخ بالفتح و خای معجمه گوشت پاره سخت که بر اندام مردم پدید می آید بهندی آنرا مسّه گویند و بمعنی ناله و فریاد و شور از برهان زرد بالفتح و
رای مهمله بعده دال مهمله بمعنی بسیار خوردن از رشیدی و برهان ظاهراً این لفظ مشترکست بزبان عربی و فارسی مگر تفاوت این قدر باشد که در عربی بر بنای عربی و در فارسی بر بنای فارسی
زرف بالفتح عمیق از برهان زغزغ بفتح هر دو زای فارسی و هر دو غین معجمه آواز دندان که بوقت خاییدن چیز سخت یا بکثرت سرما یا بهنگام قهر و غضب آید و بمعنی آواز کیر از
جنبانیدن جوال گردکان و بادام بر آید از لطائف زغک بفتح اول و سکون غای و کاف عربی بیخال چشم و چرک کنجهای چشم از برهان زفیدن بفتح اول بمعنی رسیدن
و خلیسیدن از برهان زند بالفتح بمعنی خرقه و کهنه و پاره و دلق و چقماق و بزرگ و مهیب نام کتاب زرتشت آتش پرست که او دعوی میکرد که از حق تعالی باو رسیده و نیک
گو هلیست از سراج و برهان و رشیدی و کشف و مدار و جهانگیری زنده رود نام رود صفهان زند باف بالفتح بمعنی بلبل و قمری و شامل این است در برهان و صاحب
جهانگیری و مؤید برای عربی نوشته و کسی وجه تسمیه این بیان نکرده شاید که چون پرهای بلبل و قمری و فاخته و کبک و کبوتر و دراج چندان خوشرنگ و لطیف نباشند لهذا
زند باف میگفته باشند زنده بالفتح خرقه و دلق و پاره کهنه و هر چیز بزرگ و عظیم از برهان و سراج و بعضی بمعنی هست نیز نوشته اند زندگی بمعنی کهنگی از لطائف
زوهیدن چکیدن آب از سقف خانه بسبب باران باریدن از برهان زوبین بواو مجهول و بای فارسی و یای معروف قسمی از نیزه کوچک که اهل هند آنرا سانگ
مجهول گویند از کشف و رشیدی و جهانگیری و در سراج نوشته نیزه کوچک که سر آن دو شاخه باشد زولیده بالضم درهم و برهم و پریشان از برهان زیغ زیغ هر دو بای
سبدان یا گلیم است که بمعنی قطره و قطره باشد زیان بکسر اول خشمناک از برهان و جهانگیری و مدار و در سراج نوشته که زیان بکسر خشمناک و تندخو و اطلاق این لفظ
بر جمیع درندگان و طائر شکاری کنند و بعضی انسان را نیز داخل کرده اند زی بالکسر این حرف بجیم عربی بدل شود چون کزه و کیج و لاژورد و لاجورد و سین مهمله
چون نگزو و تکس بفتح فوقانی و فتح کاف عربی تخم انگور و به شین معجمه چون وژ و وش بالضم بمعنی زشت و ناخوش و بکاف عربی نیز

باب سین مهمله

فصل سین مهمله مع الف سالماً و غانماً یعنی درین حال که سلامت باشنده و غنیمت آرنده بود سالار بمعنی خالص لیکن بر غیر صفت عنبر مشک و زر
مستعمل نشده از رشیدی و سراج برهان و منقول از مجمع الفرس و کشف نوعی از عنبر سالب بابنده از منتخب ساخت دوال اسباب زین و یراق از برهان سا بالفتح حای مهمله
گشادگی و فضای مکان و ناحیه از منتخب ساحات بکسر همزه که حرف سوم است و حای مهمله زنان روزه دار و سیر کنندگان از منتخب ساعت باصطلاح ارباب علم نجوم دو نیم گهری باشد و لفظ
ساعت بمعنی قیامت نیز آمده و بمعنی اندک و زمان حال از منتخب ساونت بواو بمعنی مردانه این لفظ هندیست ساوات جمع ساوتست که در اصل سابود جمع تکسیر سایه سا بر وزن فاعل
بمعنی سید شعیب ساوات جمع الجمع سانه باشد جمع سید از منتخب و غیره ساکت بکسر کاف خاموش ساست بفتح اول و مد حرف سوم بر وزن ملا بمعنی ملول شدن و ستوه آمدن از منتخب و سراج
سایه دست بضافت مدد و اعانت سایه رست بضم رای مهمله کنایه از نازپرورده از مصطلحات ساج بجیم عربی مرغ کنجد خوار بمعنی چوب سایه و بمعنی چیزیکه از آن کشتی سازند
از آسال گویند از رشیدی و برهان و سراج و کشف و در رسالهٔ معربات نوشته که ساج معرب سال که چوب معروفست و در صراح و منتخب بمعنی طیلسان و بمعنی نوعی از سنگ که بآن بیل صیقل کنند
ساذج بفتح ذال معجمه و جیم عربی معرب ساده و نیز نام دوائی که بهندی تیزپات گویند از برهان و مدار ساده لوح کنایه از احمق و بی شعور سانح بنون مکسور و حای مهمله بمعنی صید که از جانب
دست چپ بطرف دست راست بیرانداز در آید و این طور صید را مبارک دانند و بارح را که ضد اوست شوم گویند و نیز سانح چیزیکه ظاهر شود کسی را از صراح و مدار و مؤید فقیر مؤلف گوید
که از معنی لغوی سانحه معلوم میشود که بمعنی ظهور چیزی امر عجیب باشد مگر استعمال آن در ظهور مقدمات ناپسندیده و موحش است و وحشت دیده نشده ساخوز بمعنی پیر و کهنه از برهان
ساز منند ساخته و آراسته از برهان و بمعنی ساز کار شرح سکندرنامه از خان آرزو ساعد بکسر عین مهمله در صراح و منتخب بمعنی بازو نوشته است و در استعمال فارسیان ما بین
کف دست و آرنج را گویند سار مرغیست سیاه رنگ خوش آواز که خالهای سفید دارد و آن دفع ملخ میکند و بمعنی صاحب و خداوند چنانچه شرمسار و بمعنی سر نیز آمده

چون اگونسار بمعنی نگون سر و بمعنی رنج و محنت نیز و این لفظ برای کثرت هم آمده چون کوهسار و شاخسار و بمعنی مثل و مانند نیز آید چون گیوسار و خاکسار بمعنی جا چون نمکسار و
بمعنی شتر چون ساربان از رشیدی و برهان و کشف و سراج **ساجو** بجیم عربی و واو معروف قلاوه و گلوبند سگ از برهان و در منتخب و مدار نوشته چوبی که بر گردن سگ بندند
ساقی کوثر حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم از طرف حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم حضرت علی مرتضی رضی الله عنه ساقی کوثر خواهند شد **سایر** بمعنی
باقی و جمیع و همه و بمعنی سیر کننده از منتخب و مجازاً بمعنی مشهور نیز آمده و در خیابان نوشته که سایر بمعنی جمیع مشهور است لیکن اکثر اهل تحقیق نوشته اند که بمعنی باقیست و در جامع الرموز
مختصر الوقایه مسطور است که سایر بهمزه اصلی بمعنی باقیست و مبدل آن بیا بمعنی جمیع باشد مولف گوید که اکثر ثقات لغت عرب سایر بمعنی باقی نوشته اند صحاح و صراح بمعنی جمیع
مرقوم ست و بیشتر بهمین معنی مستعمل **ساطور** کارد بزرگ و خنجر از منتخب و کشف و لطائف **سابقه** **سالار** مرکب بمعنی سردار **ساغر** بفتح غین معجمه پیاله شراب از مدار و بهار عجم و برهان
ساده پرکار معشوق شوخ و عیار **ساز و سامان** ما سباب چیزیکه مطربان نوازند مثل دف و چنگ و ستار و بمعنی ترکیب و بمعنی سلاح جنگ و مهمانی و ضیافت و چاق و توانا و موافق
و سازوار و مکر و حیله و شکل و مانند و نفع از لطائف و بمعنی رسن باز و دار باز از مصطلحات **سالوس** بواو معروف بمعنی خوشگو و چرب زبان از برهان و در سراج بمعنی فریب و
فریبنده **سادس** ششم از منتخب **ساس** کرم بدبو که در چارپائی باشد بهندی کهتمل گویند از برهان **سائیس** بر وزن فاعیل غلط است و سائس بر وزن خامس
و سیس بوزن رئیس تیماردار اسپان از سراج و موید و مدار و بهار عجم **سائس** بکسر همزه سیاست کننده و بمعنی مطلق نگهبان خصوصاً نگهبان اسپان از موید و غیره **ساق**
عروس نوعی از شیرینی ولایت از چهار شربت **سام ابرص** کرفش که آنرا چلپاسه نیز گویند از منتخب و برهان و در کنز سوسمار **ساقط** افتاده و ناکس و فرومایه از لطائف
سابع هفتم **ساطع** بلند از منتخب **سامع** شنونده **سالغ** بکسر لام و غین معجمه گاو و گوسپند شش ساله از منتخب **سائغ** بکسر همزه که حرف سوم ست و غین معجمه گوارنده از مدار **سارغ**
بفتح رای مهمله و غین معجمه و ترکی نام گلیست زرد رنگ **سالف** پیش رفته از منتخب **سائل بکف** گدای نادار که کاسه گدائی هم نداشته باشد از مصطلحات **سارق**
بکسر رای مهمله بمعنی دزد **سابق** بمعنی اول و پیش شونده و سبق دهنده کودکان **ساچق** بکسر جیم فارسی دستوریست که یک دو روز پیش از یوم شادی کتخدائی
از قسم پیرایه و البسه مع سوچه های شیرینی نقل و آرائش از طرف داماد بخانه عروس فرستند و این لفظ ترکیست از لغات ترکی نوشته شد **سائق** بکسر حرف سوم که همزه نقطه
ایست بمعنی شخصیکه از پس اندنابینا را چنانکه قاید از پیش کشد نابینا را از منتخب و کشف و لطائف و کنز **سارک** جانوریست سیاه خوش آواز که خالهای سفید ریزه بر او دارد و در جهة
هد هد از برهان **سالک** بکسر لام راه رونده و باصطلاح صوفیه طالب تقرب حق تعالی که عقل معاش هم داشته باشد **سالوک** بسیار راه رونده چراکه صیغه مبالغه است
بمعنی مرد کثیر السلوک یعنی سیاح و بعضی صعلوک نوشته اند بمعنی فقیر از موید و مدار و در برهان سالوک را بمعنی دزد و رهزن نوشته **ساده دل** نادان و احمق از برهان
ساحل کناره دریا **سافل** فرومایه پست **سائل** پرسنده و خواهنده و روان شونده و جاری از منتخب **سال** بزبان یونانی کشتی را گویند و بهندی نام درخت
معروف از سراج **سام** نام جد رستم و نام کوهی و رگ زدن و نام پسر نوح علیه السلام و بمعنی ورم و درد از نیجاست سرسام بمعنی ورم بر دماغ و بمعنی آتش و از نیجاست جانوریکه
در آتش پیدا شد سامندر گویند الف در درج کلام افتاده سمندر شده و در عربی بمعنی مرگ و هلاک و زر سرخست از رشیدی و برهان و سروری و منتخب **ساتگین** تبای فوقانی و
بکسر کاف فارسی و در ترکی محبوب را گویند مجازاً پیاله شراب خوری از رشیدی و برهان و جهانگیری و موید فقط بمعنی پیاله شراب است **ساسان** بهمزه و سین مهمله نام پسر بهمن
که از خوف خواهر خود که همای نام داشت و بمذهب زردشتی و رنکاح بهمن پدر خود بود فقیر شده سر در عالم نهاد و ساسانیان از نسل اویند از رشیدی و برهان و مدار و کشف و
صاحب برهان و کشف نوشته که ساسان در لغت بمعنی گدا و فقیر ست **سان** بمعنی طرز و روش و رسم و عادت و نظیر و مانند و سنگ فسان که بران کارد و شمشیر را تیز کنند و سامان
سرانجام و بمعنی سوهان و پاره و حصه از برهان و جهانگیری **سادین** بکسر دال و سیاه سر تنگ که بهندی پتاری گویند از برهان **ساربان** دارنده ساره و لفظ ساربمعنی شتر است
چنانکه در برهان **سالیان** جمع سال خلاف قیاس بمعنی سال واحد نیز در صورت الف و نون زاید باشد چنانکه در بهار از موید و کشف و برهان و در سراج چنین نوشته که
سالیان جمع سالی بمعنی چیزیکه سال از ان تیز گذشته باشد و آن وقت و زمانه است پس سالیان بمعنی ازمنه و اوقات باشد **سایه پر افگندن** توجه نمودن **ساز تار** تستن

کوکی کردن ساز ساعت سنگین ساعت منحوس از مصطلحات ساخته رو بمعنی شرمنده که روی خود ترش کرده باشد و کسیکه روی خود بتکلف آراسته باشد
ساوه آنکه ورا بمعنی باج و خراج و حصه و بهره و طلای خالص اینرا گویند که ریزه ریزه باشد از لطائف و برهان ساز گار و تسمه حریم که بآن چهارپایه امیر اسپند از لطائف
ساخته بمعنی مستعد و آماده ساوه امرد بی ریش و بمعنی احمق و نادان و بمعنی خالص از برهان ساچمه بجیم فارسی موقوف در ترکی گلوله‌های خرد که در توپ و بندوق اندازند
پر شده بهندی چهره گویند بفتح اول و تشدید دال در مصطلحات نوشته که کیسه پیاز فلوس که بجای گلوله در توپ کنند تا بسیار کس از غنیم کشته شوند ساچیه بکسر حای مهمله و بای
موحده و باران شدید از شرح نصاب ساقه بقاف دنباله لشکر و فوج بسین از پنج موج معینه که ترکی آنرا چنداول گویند از منتخب و مصطلحات سامعه بکسر میم
قوتیست در گوش که ادراک اصوات و آوازها میکند سابقه امر یکه از پیشتر وسیله سرانجام کاری باشد و معرفت و شناختگی زمانه سابق ساحره زن جادوگر
ساهره روی زمین هموار از صراح وغیره ساماگچه و ساماخچه سینه بند و مان که پستان را در آن بند نمایند از برهان ساره نوعی از چادر بمعنی پرده و بمعنی شوخ
هم آمده و نام زنی نیک سیرت ظاهرا بمعنی مخفف ساره است که زوجه حضرت ابراهیم علیه السلام بود از برهان وغیره آن سالبه کلیه جمله که دران نفی کل باشد چنانکه
لاشی من الانسان بحجر سالبه جزئیه جمله که دران نفی بعض باشد چنانکه بعض الحیوان لیس بانسان ساوه بفتح واو نام شهر در عراق عجم مولد سلمان نام شاعر منسوب
بآن ساوگی پس بکاف فارسی را ابراهیم عربی بدل کرده ساوجی گویند از سروری و برهان ساخچه بمعنی عیدی که از سوی دست چپ بطرف دست راست تیر انداز در آید
و این طور رسید را مبارک دانند و یارج که ضد یمنست شوم گویند و تفصیل این لفظ در لفظ سانح گذشت سالقه بکسر لام و بعده قاف بمعنی زره ظاهرا مأخوذ از سلوق ست
که وهیست در یمن که زرههای خوب میسازند چنانکه در منتخب و صراح سامری بکسر میم و کسر را و تشدید یا کذا در آمتال غارسی بتخفیف یاست نام مردی باشنده شهر سامره که
اکثر بعض آثار جبرئیل یا خشت خاک زیر پای مادیان جبرئیل برداشته در جوف گوساله که از نقره و طلا ساخته بود انداخت گوساله زنده شد و بآواز آمد و بمعنی کثیر السامات
موسی علیه السلام بسبب گوساله گمراه ساخت از منتخب و لطائف و قصه این در تفاسیر بتفصیل مسطور است ساعی کوشنده و دونده و غماز و بدگوئی کننده از منتخب ساعت نجومی
دو نیم گهری ساگی بکاف فارسی نام میوه از بهار عجم ساری اثر کننده و در رونده بهمه اجزای چیزی و سرایت کننده از منتخب و برهان سال جلالی نوعی از سال شمسی است
منسوب بتاریخ جلال الدین ملکشاه سلجوقی ایام سال سه صد و شصت و پنج روز و ربع روز هر ماه راسی روزه گیرند و در آخر اسفندارمذ پنجه را افزایند و در سال چهارم شش روز افزایند
تا الحال که یکهزار و صد و چهل و دو هجریست سال تاریخ جلالی هفتصد و چهل و دو است ساهی غافل و فراموش کننده از منتخب ساز گری بکاف فارسی نام پرده مرکب از
عراق و اصفهان از سراج و جهانگیری و برهان ساقتی ساق معروفست و لفظ تی بکسر نون و یای معروف در ترکی علامت اضافت و بمعنی رانیز می آید فصل سین
مهمله مع بای موحده سبا بفتح نام شهر بلقیس که در نکاح حضرت سلیمان علیه السلام آمده بود و بکسر غلطست و شهر مذکور در ملک یمن است و در اقلیم اول نیز نام پدر
عبد شمس از منتخب و مدار کشف و مؤید و برهان سبعه اعصاره بفتح اول و پنجم عبارت از معده و شش روده که اثنای عشری و صائم و دقیق و اعور و قولون و مستقیم باشد
سبکپا تیز رفتار سب بالفتح و تشدید موحده بمعنی دشنام و بالکسر بمعنی دستار از شرح نصاب منتخب سبسب بفتح هر دو سین مهمله و سکون هر دو بای موحده بمعنی بیابان
و صحرا از شرح نصاب منتخب سبب بفتحتین رسن و هر چه بدان بدیگری پیوسته شود و پیوند و در اصطلاح حکما چیزی را گویند که موجود باشد فی نفسه و حاصل شود از ان
وجود دیگری یعنی چیزیکه وسیله حصول چیزی باشد و باصطلاح عروض لفظ دو حرفی که یکی از ان ساکن باشد و دیگری متحرک یا هر دو متحرک سباحت بفتح و کسر اول و فتح حای
مهمله بمعنی شناوری از صراح و کشف و بحر الجواهر سبلت بفتح اول و ثانی و ثالث بمعنی بروت یعنی موی لب از منتخب و بحر الجواهر و غریب الاغلاط و بسکون دوم قومی از تعریض باشد
و در برهان و سراج بکسر اول و سکون دوم نوشته اند و بالضم چنانکه مشهور باشد غلطست سبعیت بفتح اول و ضم با و کسر عین و تشدید تحتانی بمعنی درندگی و درنده خوی
سبعه معلقات شاعران فصیح و بلیغ عرب هفت قصیده که از روی تفاخر بر دروازه کعبه آویخته بودند تا صاحب دار و هر زایر مشاهده نماید سبقت بفتحتین
پیشی گرفتن از منتخب سبت بالفتح و در آخر تای فوقانی بمعنی روز شنبه از منتخب و لطائف سبات بضم اول زمانه و بمعنی خواب راحت و آسایش باشد

و نام مرضیست و آن خواب گران و طویل باشد چنانکه بدشواری بیدار شود از منتخب و لطائف و کتب طبیه و منقول از مهذب اللغات **سباح** بالفتح و تشدید
بای موحده و حای مهمله بمعنی شناور **سبکروح** کنایه از مرد لطیف و ظریف و بی تعلق و بی تکلف و بی کبر و بی عناد و بمعنی مرد سبک تمار و چست و چالاک در هر کار از شرح
دبهار عجم و رشیدی و سراج و موید و برهان **سبوح** بفتح اول و تشدید موحده و در آخر حای مهمله بمعنی ثنا کننده و بالضم بسیار پاک و این یکی از اسمای الهی ست از منتخب و
صراح و گاهی این لفظ اشارت باشد بسبوح قدوس ربنا و رب الملائکة والروح **سباخ** بکسر اول و خای معجمه زمینهای شوره ناک از صراح **سبع شداد** بالفتح و شین
معجمه مکسور مراد از هفت فلک و شداد بکسر جمع شدید ست و درینجا کنایه از فلک **سبد** بفتحتین ظرفی باشد از چوبهای باریک از موید و برهان **سبزوار** نام شهری در ایران **سبغ**
بفتح اول و فتح غین معجمه نام پهلوان **سبکسار** بمعنی فارغ البال از برهان **سبک سر** فرومایه از سراج **سبزکار** کسیکه از وی کارهای خوب سر زند از مصطلحات **سبز و نیم سبز** حرف
دوم و نهم بای موحده و حرف سوم و دهم زای معجمه دو نوع از رنگ سبز که یکی بغایت سبز باشد و دیگری نیز سبز باشد مایل بزردی و مردم از ناواقفی سیر و نیم سیر گویند و بجای
زای معجمه بهر دو جا تحتانی و رای مهمله خوانند از بهار عجم **سبک خیز** زود خیز از سراج **سبک مغز** بیعقل و بیوقار از لطائف **سبز در سبز** نام نوائی از موسیقی از مصطلحات
سبزه بالفتح معشوق ملیح و نام شهریست در توران و نواحی سمرقند **سبوس** بفتح اول و ضم ثانی پوست گندم یعنی آنچه که در غربال بعد بیختن باقی ماند از برهان
و صراح **سبط** بالکسر فرزندزاده خواه اولاد از پسر باشد خواه از دختر و طائفه از فرزندان یعقوب علیه السلام و بالفتح و بفتحتین و بفتح اول و کسر بای موحده بمعنی موی که
جعد نباشد یعنی فروهشته باشد از منتخب و لطائف **سبع** بفتح اول و سکون ثانی و عین مهمله بمعنی هفت و بفتح اول و ضم ثانی بمعنی درنده مثل گرگ و شیر و غیره از
و بضم اول و سکون بای موحده بمعنی هفتم حصه از چیزی و هفتم حصه از قرآن و آنرا منزل گویند که برای تلاوت هفته مقرر کرده اند مثل ختم فمی بشوق از خیابان و لطائف
سباع بکسر اول بمعنی درندگان مثل گرگ و شیر و این جمع سبع ست که بفتح اول و ضم ثانی بمعنی درنده باشد **سبق** بفتح اول و سکون ثانی پیش رفتن و از چیزی
درگذشتن و بفتحتین آنچه گرو بندند بدان در اسپ دوانیدن و تیر انداختن و جز آن که مردم هند بهوڑ گویند و مقدار از کتاب که هر روز آموخته شود از منتخب و غیره
سباق بکسر پیشی کردن در دویدن از منتخب **سباک** بالفتح و تشدید موحده و کاف عربی بمعنی زرگر مشتق از سبک بالفتح که بمعنی زر و سیم گداختن ست
والسرور **سبکان** بالفتح اول و ضم ثانی خنده گران از جهانگیری و برهان و بهار عجم و سراج نوشته که سبک بفتح اول و ضم سوم خنده گران و کنایه از بیوقار و بمعنی خسیس
و بمعنی بی تعلق و بمعنی تعجیل و شتاب نیز نوشته که این لفظ بلهجه عام بضمتین ست و بلهجه اهل ایران بفتح اول و ضم ثانی **سبزک** نام طائر از برهان طاهر امین طاهر
بهندی آنرا نیل کنٹھ گویند **سبع طوال** بکسر طای مهمله مراد از سبع معلقات که مذکور شد **سبل** بفتحتین آشوب و سرخی که در چشم پیدا شود از منتخب و در برهان نوشته که بمعنی مو
وازگون که درون پلک روییده و در چشم می خلد از کتب طب معلوم شده که سبل مرضیست که رگهای چشم سرخ و ممتلی شوند و عیان گردند و ازان چشم نجار زند و آب جاری
گردد و سبل بضمتین بمعنی راهها در صورت جمع سبیل است که بمعنی راه باشد **سبال** بکسر جمع سبلت که معروف ست از لطائف **سبیل** بمعنی راه و طریق و بمعنی وقف و نیز آمده
آبی و شربتی که در راه خدا وقف کنند **سبز چشم** کبود چشم که در علم قیافه و به بیمروتی مخصوص ست از مصطلحات **سبکتگین** بضمتین و تای فوقانی مکسور و کاف دوم فارسی نام پدر
سلطان محمود غزنوی از مدار و موید و کشف و برهان و بعضی از محققین نوشته اند که سبکتگین بفتح تای فوقانی بمعنی سبک قدم ست **سبزه گلگون** معشوق ملیح سبزه رنگ
که از ته پوست او سرخی خون بسبب نرمی و نزاکت نمایان باشد **سبوحیان** مراد از ملائک چرا که سبوحیان بمعنی منسوبان به سبوح ست و سبوح بمعنی بسیار پاک ست و نام از اسمای
حق تعالی اگر ملائک را سبوحیان باین وجه گفته شود که ملائک خود پاک اند از لوث بشریت یا آنکه منسوب اند به سبحانه تعالی از شرح زلیخا از محمد ساجد **سبزان** معشوقان
سبز رنگ و ملیح **سبزان چمن** کنایه از درختان **سبز شدن** بمعنی روییدن و بمعنی ظاهر شدن و معز شدن از چهار شربت و مصطلحات **سبز کردن** کاشتن و
رویانیدن **سبک عنان** تیز رفتار از برهان **سبطین** بالکسر و طای مهمله مفتوح مراد ازین امام حسن و امام حسین رضوان الله علیهما از لطائف **سبحان** هم مصدر است
پاک کردن خدا را از بدی و بپاکی خواندن حق تعالی را از منتخب و صراح **سبعه الوان** هفت رنگ مشهوره و آن سیاه و سپید و سرخ و سبز و زرد و کبود و کلگزه که در زبان

عباسی گویند و طعامهای هفت رنگ و آن از سنتهای فرعون ست از برهان و غیر آن **سبعین** بفتح اول و کسر عین عدد هفتاد **سبو** بفتح اول و ضم بای
موحده آوند آب که معروف ست از بهار عجم و کشف و در مدار بفتحتین **سبحه** بضم دانهای در رشته کشیده که بعرف آنرا تسبیح گویند و بالفتح خواندن خطاست از سراج و بهار عجم
و منتخب و کشف **سبابه** بالفتح و تشدید انگشتی که قریب نر انگشت ست چون در عربی سب بالفتح بمعنی دشنام باشد و در ایام جاهلیت در عرب رسم بود که چون کسی را
دشنام دادندی بجانب وی باین انگشت اشاره میکردند بهمین جهت این را سبابه گویند و کسانیکه سبابه را بالضم خوانند خطاست و اهل اسلام سبابه را مسبحه نام
کرده اند بضم میم و فتح سین مهمله و کسر بای موحده مشدد و حای مهمله از شروح نصاب و مدار و کشف و بحر الجواهر **سبعه** بالفتح بمعنی هفت و گاهی مراد از هفت قراء
باشد **سبزه** جانوریست سبزه رنگ مقدار کبوتر و آنرا سبزک تیز گویند و آن مرغ خزانی است از شرح قران السعدین **سبزهٔ بیگانه** سبزه خودرو **سبز بیه**
معشوق سبزه رنگ و ملیح و جوان از چهار شربت و سراج و چراغ هدایت ، **سبحان الله** یاد کردن الله تعالی را و استعمال این کلمه اکثر در مقام استعجاب باشد
سبکی بفتح اول و ضم بای موحده و سکون آن بمعنی معروف که ضد گرانی باشد و نیز بمعنی بیغیرتی و بیقدری **سباعی** بضم اول نوعی از شعر که هفت مصرعه باشد و گاهی
ازان هفت فلک یا هفت ستاره مراد باشد **سبعی** بفتح اول و ضم ثانی و کسر عین و یای مصدری بمعنی درندگی **سبع المثانی** بفتح اول و فتح میم کنایه از سورهٔ فاتحه چراکه
با بسم الله هفت آیت ست و مثانی جمع مثنی ست که بفتح میم و سکون ثای مثلثه و فتح نون باشد معدول از اثنان و بعضی نوشته که مثانی جمع مثنی است که مخفف مثنی باشد چون
سورهٔ فاتحه دو بار نازل شده یکی در مکه و بار دیگر در مدینه لهذا بسبع المثانی مسمی شد یا آنکه در هر دوگانه دوباره خوانده میشود ای اعاده آن کرده میشود بخلاف دیگر
سورها نزد بعضی سبع المثانی عبارت از تمام قرآن مجید **سبز بختی** نیک طالعی و خوش نصیبی و بختوری **سبک روحی** کمال بی تعلقی و بمعنی بلطافت سخن گفتن نیز آمده از مصطلحات
سبک سری حماقت و فرومایگی **فصل سین مهمله مع بای فارسی** **سپیجاب** بکسر تین و یای معروف و جیم هر دو فارسی نام شهری از ترکستان **سپید بخت**
نیک بخت و خوش نصیب **سپید دست** بمعنی مروجی ملقب حضرت موسی علیه السلام از برهان و در شرح خاقانی بمعنی دزد و خیانت پیشه نوشته **سپیا ناخ**
بکسر اول و آخر خای معجمه نام تره پالک **سپید** بکسرتین و یای مجهول بمعنی ابیض و نام قلعهٔ توران و نام دیو و نام رود از برهان و رشیدی **سپید رود** نام رودیست
مابین شروان و گیلان **سپند** نام کوهی از لطائف و تخمیست معروف که برای دفع نظر بد سوختن آن مفید است **سپهبد** بکسر اول و فتح ثانی و سکون ها و فتح بای موحده
بمعنی سردار و سپه سالار از مدار و بهار عجم و کشف و در برهان بضم موحده **سپیدکار** بمعنی صالح و متقی از برهان **سپیدار** بفتح اول و کسر ثانی درختی باشد خوش قامت
که بار ندارد و در اصل سپیدار بود چون دو حرف از یک جنس واقع میشوند یکحرف را ساقط میسازند از قبیل سپید دیو که در اصل سپید دیو بود چراکه چوب آن سفید
باشد از رشیدی و برهان **سپوز** بکسر اول و ضم ثانی امر از سپوختن که بمعنی چیزی را بزور فرو بردن ست بمعنی برآوردن نیز آمده از لطائف **سپرز** بفتحتین و آخر زای معجمه
عضویست اندرون شکم از مدار **سپس** بکسر اول و فتح ثانی و سین مهمله بمعنی پس و پستر و بعد از برهان و سراج **سپاس** بکسر اول شکر از بهار عجم و برهان و جهانگیری و مؤید
و مدار و صاحب بهار عجم نوشته که در تحقیقات خیر المحققین چنین ست که معنی ترکیبی لفظ سپاس پاس داشتن سه چیز باشد که لسان و جنان و ارکان ست یعنی زبان و دل و دست و پا یا از مکرم
هر سه پاس داشته شود و مشعر تعظیم و تجلیل منعم باشد **سپیش** بضمتین و در آخر شین معجمه کرمی باشد که در جامهای مردم و سر پیدا شود و بهندی جون گویند از مدار و کشف و در لطائف بفتح **سپارش** و **سفارش**
هر دو بضم اول و کسر چهارم کسی را بکسی سپردن یا تقدمهٔ کسی بکسی سپردن از بهار عجم **سپید دم** صبح صادق از برهان **سپرغم** بکسر اول و فتح بای فارسی و فتح غین معجمه بمعنی ریحان که آنرا نازبو گویند و بهندی
مروه نامند بفتح میم و واو و چه بواسطهٔ بوی خوش تقویت قلب میکند گویا که سپر ست برای دفع غم از رشیدی و جهانگیری **سپید شدن** ظاهر و آشکار شدن از برهان و مجازا بمعنی نامور و عزیز
شدن **سپاهان** بکسر اول نام شهری از ایران که آنرا معرب کرده اصفهان گویند و نام پرده از موسیقی **سپندان** بکسر اول و فتح ثانی و بفتحتین نیز آمده بمعنی خردل و هاون
نیز نوشته اند که تخم تره تیزک و بمعنی تخم تیز گیاه نیز گفته در بیصورت مخفف سپند دان ست یکی از دال ساقط کرده از برهان و لطائف و در سراج نوشته که سپندان بکسر اول بعربی حرف و
بهندی رای گویند **سپو زیدن** بکسر اول چیزی را بعنف در چیزی فرو بردن **سپر افگندن** و **سپر بر آب انداختن** و در جنگ نامردی کردن و عاجز شدن و سپر کسی را در آب

انداختن بمعنی کسی را در جنگ مغلوب کردن و عاجز کردن از رشیدی و برهان وغیره **سپوختن** بکسر اول و ضم ثانی چیزی را در چیزی بزور فرو بردن و بمعنی بر آوردن نیز
از جهانگیری و برهان و این از لغت اضداد است و در برهان بفتح نیز آورده و در سراج نوشته که سپوختن و سپوزیدن بکسر اول بزور فرو بردن چیزی در چیزی و بر آوردن بزور سپردن بضمتین دادن
و تسلیم کردن و قناعت از مؤید و کشف و مدار و بهار عجم نیز همچنین مفهوم میشود و صاحب میزل الاغلاط بکسر اول و ضم ثانی بمعنی امانت گذاشتن نوشته است و بکسر اول و فتح ثانی
بمعنی طی کردن و راه رفتن و پامال کردن از رشیدی و صاحبان مدار و مؤید و کشف بضم اول و فتح ثانی بمعنی رفتن و پامال کردن نوشته اند و در جهانگیری بر این معنی
بکسر اول و ضم ثانی نوشته و نیز صاحب مدار بفتح اول و ضم ثانی نوشته است و بمعنی رفتن و پامال کردن و در برهان بکسر اول و ضم ثانی چیزی را پیش کسی امانت گذاشتن و بمعنی عنایت
کردن و پامال کردن بکسر اول و فتح ثانی بمعنی طی کردن و راه رفتن و بمعنی بفتحتین نیز آمده و بضمتین بمعنی بانتها رسانیدن و تمام کردن و خان آرزو در سراج نوشته که
سپردن پیش مؤلف بضم سین و کسر آن اختلاف لهجه است و همچنین بای فارسی که بعضی مضموم خوانند و بعضی مفتوح و معنی اصلی تفویض و تسلیم ست و بمعنی توکل و فرو گذاشتن مجاز و نیز
بمعنی طی کردن حقیقت و بمعنی پامال مجاز ست **سپری شدن** بکسر اول و فتح ثانی طی شدن و گذشتن و تمام گشتن **سپستان** بفتح اول در اصل سگ پستان بود کاف فارسی
را بجهت تخفیف حذف کردند و آن ثمر درختیست که به پستان سگ مشابه باشد از رشیدی و در برهان بکسر تین **سپیده** کنایه از روشنی صبح و نام دوای معروف از برهان
سپنجی سرای بکسر اول کلبه و فالیزبانان و دشتبانان که بسیار ست و بی ثبات باشد چراکه سپنج کنایه از سه و پنج روز که مدت قلیل است از سراج و کنایه از دنیا نیز باشد
سپاری بکسر پ چیزیست که بپان خورند از میزل الاغلاط فارسی **سپری** بکسر اول و فتح ثانی بمعنی گذشته و آخر شده و بسر رسیده و ناچیز از مصطلحات و جهانگیری و برهان
و مدار و مؤید و در سراج نوشته که سپری بر وزن جگری یعنی طی کرده شده و مجازاً بمعنی تمام و آخر مستعمل مشتق از سپردن **فصل سین مهمله مع تای فوقانی**
ستا بکسر اول امر از ستودن و بمعنی ستائیدن و نوعی از چادر باشد که آنرا شامیانه نیز گویند و نام لحنی است از موسیقی و بمعنی طنبوره که سه تار داشته باشد و بمعنی
مخفف ستار است و بمعنی سه پیاله شراب که بر نهار بنوشند از لطائف **سترنج** دو سه غله باهم آمیخته را گویند از جهانگیری **ستاخ** بکسر اول و خای معجمه شاخ درخت که
بس لطیف و نازک رسته باشد و بمعنی مطلق شاخ درخت هم آمده از سراج **ستد** بکسر اول و فتح ثانی صیغه ماضی بمعنی گرفت و باید دانست که دال ساکن و ما قبل مفتوح
که علامت مضارع ست سوا این صیغه ماضی هیچ ماضی بنا مده یکی زد و دوم آمد سوم ستد **ستاره سحر و ستاره صبح** ستاره زهره که در اخیر شب طلوع کند و گاهی وقت
تمام نمایان میشود و بمعنی آفتاب نیز نوشته اند **ستور** بضمتین استعمال این لفظ بر گاو و اشتر و اسپ آید از جهانگیری و برهان و سراج و مدار و مؤید و کشف **ستبر**
بکسر اول و فتح فوقانی و سکون موحده ضد باریک و گنده و غلیظ و سطبر معرب همین ست از برهان و سراج **ستخر** بکسر اول و فتح فوقانی و سکون خای معجمه بمعنی تالاب ست
از برهان و سراج **ستر** بالفتح در عربی بمعنی مستور و در فارسی مخفف استاره و بکسر تین بمعنی وزن پانزده مثقال از لطائف و برهان **ستر** بالکسر بمعنی پرده و بالفتح مصدر ست بمعنی پوشیدن
و بفتحتین در فارسی مخفف استر که بهندی خچر گویند از سروری و مؤید و سراج **ستار** بالفتح و تشدید پرده پوش و یکی از اسمای الٰهی ست لو شیان تقاهر ان نظر با فعال ذمیمه
خود خدای تعالی را بشنیدن این اسم یاد میکنند **ستیز** بکسر تین و یای مجهول جنگ و خصومت و خشم و ناسازگاری و امر باین معنی هم هست **ستایش** بکسر اول و یای تحتانی
ثنا و مدح و دعا و شکر و نعمت از برهان **ستیهش** بکسر تین جنگ و ستیزه از برهان و کشف **ستاک** بکسر اول و کاف عربی شاخ نورسته و نازک از درخت از جهانگیری
و برهان و سراج **سترگ** بضمتین بمعنی بزرگ و کلان از سراج و مدار **ستام** بکسر اول زیوریست که خاص باسپ تعلق دارد از کشف و برهان و سراج **ستان** بکسر
ستا نیز از جهالت مخفف ستار ست و بمعنی سیخ کباب که سه شاخه باشد **ستدن** بکسر اول و فتح ثانی گرفتن از چراغ هدایت باید دانست که از این مصدر سوای صیغه ماضی
و دیگر افعال مشتق نه شده است **ستودن** بکسر اول و بضم اول هر دو بمعنی مدح کردن از سروری و برهان و جهانگیری و مؤید و در سراج اللغات نوشته که ستودن بکسر
اول صحیح چراکه ستایش حاصل بالمصدر ست و دلالت بر کسره دارد **ستودان** بضمتین گورخانه و مقبره گبران و آن خانه باشد که آتش پرستان تابوت مردگان را در آنجا نهند از
برهان و سراج و رشیدی و کشف **ستاره شمردن** بیدار ماندن همه شب از برهان **ستیهیدن** بکسر تین ستیزه کردن **ستردن** بضمتین موتراشیدن

از برهان موید وکشف ودر جهانگیری بکسر اول وضم ثانی ستروین بفتحتین وسکون رای مهمله وفتح واو بمعنی زن عقیمه که بهندی بانجه گویند و وجه تسمیه این است که ستر
بفتحتین حیوان معروف که آنرا استر گویند ولفظ ون کلمهٔ تشبیه است چون از حیوان مذکور توالد وتناسل نمیشود وپیدایش او از خر نر واسپ ماده باشد لهذا باین اسم مسمی گشت اگرچه
معنیش از موید وکشف ثابت شده مگر وجه تسمیه باین تصریح از استقرار فقیر مولف است واندکی در برهان وسراج یافته ستون بضمتین معنیش معروفست از برهان ستان
بکسر بمعنی آستان وجای انبوه چیزها چون درگلستان وگاهی این لفظ را بمعنی مطلق جا نیز استعمال کنند چون شبستان وادبستان وبمعنی کسیکه بر پشت خود خوابیده باشد که بهندی چت
گویند بکسر جیم فارسی که بمعنی صبر وبرباطی است از جهانگیری ومصطلحات وغیره ستوه بکسر درج کرده شده از رشیدی ستوه بضمتین بمعنی تنگ آمده وملول وعاجز وبازمانده وبمعنی مقتدر
آمده از موید وسراج وکشف وبرهان ستنبه بکسر اول وفتح ثانی وسکون نون وبای موحده بمعنی صورت مکروه ونام دیوی که بخواب ترسانند از لطائف وبرهان ستاره نام سازی
که آنرا استار گویند از بهار عجم وبمعنی بخت وطالع از مصطلحات وبمعنی شمسه قبهای زنگین که معماران بر سقوف منازل میسازند از شرح خاقانی ستوقه بفتح اول وضم ثانی وفتح
قاف معرب سته که بمعنی درم ناسره است از منتخب وقاموس سته بالکسر وتشدید بمعنی شش از منتخب وبکسر اول وتخفیف تای ملفوظ در فارسی بمعنی درم ناسره واین
در اصل سه ته بود چراکه هر دو جانب آن دو ته نقره باشد ودر میان یک ته مس باشد وستوقه معرب اینست از شرح نصاب ستی بفتح اول ویای معروف بمعنی فولاد آهن وبمعنی
از نیزه وسنان وبکسر زن نیک وخاتون از لطائف وبرهان **فصل سین مهمله مع جیم عربی** سجا بالفتح عنوان کتاب ونامه گویند از برهان سجایا بالفتح خوها وعادتها جمع
سجیه از منتخب سجیتا بفتح اول وکسر جیم وتشدید تحتانی ودر آخر تای فوقانی خصلتها وعادتها سجع بالفتح آواز طیور خوش آواز مثل بلبل وقمری وغیرها ونیز لفظیکه در آخر
فقره نثر واقع شود ومناسب آن در آخر فقره دیگر نیز یک لفظ واقع شود وبیان این مدعا بعبارت دیگر سجع در لغت آواز قمری وباصطلاح عبارت از برابر بودن دو لفظ اواخر
فقرتین است همچنانکه هر آواز قمری موافق یکدیگر میباشد اواخر کلمات اواخر فقرتین را بر حسب موافقت همدیگر سجع گفتند وسجع منقسم بود بسه قسم متوازی ومطرف
ومتوازان وسجع متوازی موافق بودن دو لفظ بحرف روی ووزن وعدد حرف چون گل وملح وبهار وعذار وسور ودور وجهور ومخمور ونظر وشکر وسجع مطرف موافق بودن دو لفظ
بحرف روی فقط در وزن وعدد حروف مختلف چون وقار واطوار ومال ومنال وبود وجود وسجع متوازان موافق بودن دو لفظ در وزن وعدد حروف ودر روی مختلف چون اعمار و
ارزاق ومراتب ومراسم وتحریر وتسوید پس سجع متوازان بنسبت سجع متوازی ومطرف مستحسن ومرغوب نیست بدانکه اطلاق لفظ قافیه در نظم میکنند وانچه بصورت قافیه در اواخر فقرات
نثر باشد آنرا سجع گویند واواخر آیات قران مجید را که بصورت قافیه باشد فواصل خوانند وواحد را فاصله نامند از کتب لغت ورسائل تحقیق کرده شد سجف بکسر اول وسکون
ثانی پرده وبمعنی پرده فروهشتن از منتخب سجاف بکسر اول وبرون نون انچه بر اطراف جامها دوزند وسجاف بالفتح ونون چنانکه مشهورست خطا باشد از بهار عجم ومزیل الاغلاط
سجیل بالکسر وتشدید جیم مکسور وتحتانی معروف معرب سنگ گل وآن نوعی از سنگ خام است از شرح نصاب سجل بکسرتین وتشدید لام چاپ با مهر ونامه که بمهر وخط قاضی درست
شود وقباله شرعی ومکتابهٔ قاضی وبالفتح وسکون جیم دلو بزرگ پر آب از صراح ومنتخب وکشف وبهار عجم ولطائف سجال بکسر اول دلوها جمع سجل ومصدر باب مفاعله بآب هم
کردن ودر آب خورانیدن وراندن خبر آن از منتخب سجنجل بکسر اول وفتح هر دو جیم بمعنی آینه واین لفظ رومی است از منتخب سچقان ئیل بالفتح نام سال اول از دوازده سال
که نزد یک ترکان مقررست بمعنی سال موش چه سچقان در ترکی موش را گویند وئیل بمعنی سال سجین بالکسر وتشدید جیم مکسور زندان سخت وکتاب اعمال شیاطین ومجرمین
وان مسطورست یا موضعیست که در وی نامهای فجار وکفار بود ووادی است در جهنم وسنگ تختی ست در طبقه هفتمین زمین از منتخب ولطائف وصراح سچقان بالفتح
وسکون جیم فارسی وقاف در ترکی موش را گویند از لغات ترکی نوشته شد سجن بالکسر بمعنی زندان وقید خانه از صراح سجاونده کردن کنایه از منقش کردن از
مصطلحات سجاده بالفتح وتشدید مصلی از صراح ومدار وبهار عجم وموید ودر سروری وکشف اللغات بالضم وبالفتح وصاحب مزیل الاغلاط فقط بالضم نوشته سجاره
در بهار عجم وکشف بالفتح وبالکسر ودر مزیل فقط بالفتح ودر منتخب وصراح بالکسر نوشته وگفته که نام سورهٔ قران مجید سجده بالفتحات سجیه بفتح اول وکسر ثانی وتشدید تحتانی خصلت وعادت
از منتخب وکشف سجود وسجده وباصطلاح کشتی گیران سجده که بوقت آغاز کشتی یا بعد اتمام آن کنند از شرح گل کشتی سجاونده کتابی در علم قراءت که در آن علامات اوقاف ومقطعها طلا گذارند از مصطلحات

نقطهای طلا گذارند از مصطلحات **فصل سین مهمله مع حای مهمله** ✤ **سحج** بالفتح و در آخر جیم خراشیدن و پوست باز کردن و بیماریست که از خراش شهر رسد از منتخب **سحوج** بضمتین و در آخر جیم تراشیده شدن جلد **سحور** بفتح اول و ضم حای مهمله آنچه در رمضان با آخر شب خورند از کشف **سحر** بالکسر افسون و جادو کردن و فریفتن و بفتحتین وقت آخر شب و زمان پیش از صبح از منتخب و بحر الجواهر و صراح و بعضی شعرا نوشته که سحر آن وقت را گویند که ششم حصه از شب باقی مانده باشد یعنی چهار پنج گهری شب باقی بود از لطائف

سحق بالفتح سودن و سائیدن از منتخب **سحیق** بسیار سائیده شده **سحبان ائل** بالفتح نام مردی فصیح و بلیغ از عرب که پدرش وائل نام داشت و لفظ وائل بواو و کسر همزه حرف سوم ست **سحر حلال** شعر و سخن فصیح و بلیغ که بمنزله سحر رسیده باشد و نام مثنوی از اهلی شیرازی بدو بحر و دو قوافی مکرر بمعنی مختلفه از برهان و لطائف **سحیل** بالکسر یای تحتانی مکسور بمعنی رشته از صراح **سحبان** بفتح نام مردی بغایت فصیح و بلیغ از عرب **سحر گاهان** الف و نون درین زائدست چنانکه در روزگاران بهاران از شرح نفائس **سحره** بفتحات بمعنی ساحران این جمع ساحرست و سحره فرعون ساحرانی که با موسی علیه السلام معارضه کرده بودند **سحنه** بالفتح و حرف سوم نون بمعنی شکل و رنگ و صورت مردم از چراغ و منتخب بمعنی نرمی و تازگی پوست روی نیز نوشته **سحای** بکسر اول بند نامه و آن در قدیم ریسمانی می بود که بر نامه می پیچیدند تا کسی غیر نکشاید جالالفارق و راج از منتخب و غیر آن **سحابی** نام شاعر **فصل سین مهمله مع خای معجمه** ✤ **سخت سا** نام دار انگشتی که هندیان گهسا گویند **سخافت** بفتح اول و حرف چهارم فا بمعنی کم بضمتین سست و سبکی که ضد سنگینی ست و بمعنی کم ظرفی و بیعقلی از منتخب و صراح **سخرت** بالضم استهزا کردن و بمسخر کردن **سخونت** بضمتین گرم بودن از منتخب **سخط** بفتح اول و ضم ثانی بمعنی مکروه از لطائف که منقول از قاموس ست **سخط** بفتحتین و حای معجمه خشم و غضب از مدار و مؤید و منتخب بالضم و بضمتین قهر و در صراح بالضم و بالفتح و سکون ثانی **سخف** بالفتح سبک شدن و کم ظرف شدن از منتخب **سخیف** تنگ و سبک و بمعنی تنگ ظرف و جامه اندک ریسمان و تنگ بافته شده از منتخب **سخت جان** بمعنی سنگدل و بیرحم **سخت خوردن** تصدیع کشیدن بسیار از چراغ هدایت **سخت کمان** پهلوان و تیرانداز شه زور **سخین** بفتح اول و کسر ثانی بمعنی آب گرم و هر چیز که گرم باشد **سخبان** بالفتح چرم **سختن** بالضم و فتح نیز بمعنی سنجیدن از مدار و برهان **سخن** بضمتین و بضم اول و فتح ثانی و بفتح اول و ضم ثانی بهر سه وجه درست و گاهی اطلاق این لفظ بر شعر کنند از برهان و بهار عجم و کشف **سخون** بفتح اول و ضم ثانی بمعنی سخن و کلام از برهان **سختو** بالضم و تای فوقانی و نیز مضموم روده گوسپند را گویند که دران گوشت و برنج و مصالح پر کرده بروغن بریان کرده باشند از برهان و رشیدی و سراج اللغات و مصطلحات **سخت چاوه** هر زه پو از چراغ هدایت **سخت زه** سخت کمان از لطائف و غیره **سخره** بضم اول و سکون خای معجمه بوزن و معنی تمسخر و خوش طبعی و آنکه بر وی استهزا و خنده کنند یعنی مسخره و در فارسی بمعنی کار بی مزد که آنرا بهندی بیگار گویند از برهان و منتخب و بهار عجم و جهانگیری و مدار و خیابان و مؤید **سخته** بالضم بروزن پخته و بالفتح نیز بمعنی سنجیده و وزن کرده شده از برهان و رشیدی و کشف ✤

فصل سین مهمله مع دال مهمله ✤ **سداب** بضم اول و در آخر بای موحده گیاهی باشد مثل پودینه از برهان و مؤید و جهانگیری و مدار و کشف و بحر بفتح اول گویند که برای اسقاط حمل بکار آید و برای خواندن سحر و افسون نیز بکار برند **سداد** بفتح اول راستی و درستی در کردار و گفتار و راست و درست شدن از مدار و منتخب و لطائف و کشف و صحاح و بضم اول با معنی چنانکه مشهور شده غلط است چراکه سداد بالضم مرضیست که بآن سفیدی بینی و سینه بسته شود **سد** بالفتح و تشدید دال بمعنی حائل و مانع میان دو چیز و بند کردن و استوار شدن چیزی از صراح و منتخب **سدید** راست و درست و محکم و استوار از منتخب **سدیر** بکسر و بالفتح نام قصر که نعمان بن منذر برای بهرام گور ساخته بود از منتخب و برهان **سدر** بفتح اول و کسر دال بمعنی حیران که چشمش از حیرت باز مانده و بفتحتین تیرگی چشم که با گرانی و گردش سر پدید آید و بکسر اول و سکون دال کنار که میوه معروفست **سدس** بالضم و بضمتین ششم حصه از منتخب و مؤید **سدیس** بفتح اول گاو و گوسپند و اسپ ششساله و اشتر هشت ساله از شرح نصاب **سدق** لفظ ترکیست بمعنی ترکش از مصطلحات **سدوم** بفتح اول و ضم واو معروف نام قاضی شهر لوط و او فتوی بلواطت داده بود و مجازاً حاکم ظالم را نیز گویند و نام قریه از قریه های قوم لوط از برهان **سدیو** نام دیویست که انگشتری حضرت سلیمان علیه السلام برده بود از لطائف و نام برجی **سده** بفتحتین و در فارسی نام جشنی از جشنهای مغان که بروز دهم ماه بهمن باشد و بالضم و تشدید دال در عربی بمعنی آستانه و بمعنی گره مانند چیزی که در روده یا در رگها در آید و راه آن را بند نماید از برهان و لطائف و صراح و رشیدی و غیر آنها و در سراج نوشته که

سده بفتحتین و هم روز بهمن چون درین روز صد و فرزندان آدم که کیومرث عبارت از آنست بعدد صد رسیده لهذا روز جشن مقرر شده و لفظ صد در اصل بسین مهمل
است که حالا بصاد مشهور شده سدنه بفتحتین و نون نیز مفتوح بمعنی دربانان و خادمان این جمع سادن است از منتخب و کشف و بحر الجواهر سدره بالکسر بمعنی درخت کنار
و درخت کنارست بالای آسمان هفتم و آنرا سدرة المنتهی گویند و حد رسیدن جبرئیل علیه السلام همانجاست از منتخب و لطائف و غیرها سدرة المنتهی بالکسر درختست
ست بر فلک هفتم که منتهای اعمال مردم و نهایت رسیدن علم خلق و منتهای رسیدن جبرئیل علیه السلام است و هیچکس از ان نگذشته مگر پیغمبر ما صلی الله علیه و آله و سلم از منتخب و
لطائف سدابی کنایه از سبزه رنگ **فصل سین مهمله مع رای مهمله** سرا بالفتح امر از سرائیدن بمعنی خانه از رشیدی مولف گوید آنکه فقط لفظ سرا بمعنی سپا و خانه
و مردم مستعمل ست ظاهر درست نباشد بجای آن مهمانسرای باید گفت و بالفتح و تشدید در عربی بمعنی نرمی و راحت لیکن باین معنی در آخر همزه است فارسیان این همزه نخوانند
آرند سرو رعنا بمعنی سرو خوشنما و آراسته چراکه رعنا بمعنی زن خویشتن آرا باشد و گاهی مراد ازین معشوق بود و سرو رعنا بمعنی سرو دو رنگ نیز نوشته اند سر در هوا
بمعنی مشتاق و پریشان و آواره سراپا بمعنی خلعت و بمعنی تمام از اول تا آخر و وصف تمام اندامهای معشوق سراو ضرا بفتح سین و تشدید را و واو عاطفه و فتح
ضاد معجمه و تشدید را هر دو لفظ در اصل با الف ممدوده است بمعنی راحت و رنج مگر فارسیان بجهت تخفیف با الف مقصوره خوانند از غیاث سر تنها با ضافت یکه و منفرد از مصطلحات
سرخاب بالضم طائر معروف که بر کناره آبها نشیند وجه تسمیه آنکه ماده اش بخلاف طیور دیگر بوقت معهود حیض کند از مصطلحات و نام فنی از فنون کشتی و آن دست در کمر حریف
انداخته بزمین زدن است و بمعنی گلگونه و غازه و بمعنی شراب و نام رودی است در نواحی کابل و نام کتاب در علم رمل و نام پسر رستم که او را سهراب هم نام ست از برهان سر کوب
بلند تر از اشکال و بمعنی دمدمه که از چوب و سنگ و گل جای را بلند سازند برای جنگ قلعه از برهان سر شیب بمعنی سرنگون سرمه چوب بمیل سرمه سرب بضمتین و
بای موحده بمعنی راهک که بهندی سیسا گویند که از ان گولیهای بندوق سازند از مدار و شروح نصاب سر حساب بمعنی آگاه و خبردار از مصطلحات سراب بالفتح آنچه در ایام
گرما مسافر تشنه را بتابش آفتاب ریگ صحرا از دور چون آب نماید و گاهی در شب ماهتاب نیز همچنین نماید از منتخب و لطائف و بهار عجم و صراح و غیرها و بضم خواندن
خطاست سرداب بالکسر معرب سردابه بالفتح خانه که در زیر زمین سازند تا در گرما بآن پناه برند و آب در انجا نگاه دارند تا سرد ماند از برهان و موید سراندیب بفتح اول
بای فارسی بطرف جنوب هندوستان جزیره است که آنرا سیلان نیز گویند و آن قریب خط استوا است و شهری در آن جزیره واقع است و آنرا نیز سراندیب نامند و بهندی
راسنگلدیپ نیز گویند از صراح و خیابان سرریت راز و آنچه پنهان کرده شود از منتخب و صراح و در شمسی مجازاً بمعنی خصلت و طبیعت سرعت بالضم بمعنی شتاب و مولانا
یوسف بن حافظ در شرح نصاب نوشته اند که فی الحقیقت معنی سرعت شتاب نیست زیرا که شتاب ترجمه عجلت است و معنی سرعت زود کردن کاریست و فرق میان سرعت
و عجلت آنست که سرعت عمل بسیار کردن است در زمان اندک و عجلت که شتاب باشد کردن کاریست پیش از هنگام لیکن هر دو بجای همدیگر مستعمل میشوند و در منتخب است که سرعت
شتاب کردن بکاری در اول وقت و آن محمود است و عجلت شتاب کردن پیش از وقت آن مذموم است سرادقات بالضم سراپردها و خیمها از منتخب و صراح سرشت بکسرتین
خمیر و طینت و آمیختگی و خلقت و مجازاً بمعنی طبیعت از بهار و موید و جهانگیری و برهان و سروری و لطائف و کشف و صراح سرایت بکسر اول بمعنی تاثیر و در رفتن
و اثر کردن چیزی در چیزی از لطائف و منتخب و صراح و در گذشتن از چیزی سر انگشت بفک اضافت مستعمل است و سوای این لفظ سر با کثر جا بفک اضافت آمده
از بهار عجم سر دست بفتح اول و کسر رای مهمله فی الفور و چالاکی و بلا اضافت بمعنی حقیر و کم عیار و نام چوب دست قلندران از مصطلحات سرقت بفتح اول و کسر رای مهمله و فتح
قاف بمعنی دزدی کردن از منتخب و غیر آن سرپرست بمعنی خادم سرمه مست سرمه که بشوخی و رعنائی در چشم کشند سرم دست آنکه دست و از کار بسیار کردن
و از آبله خراشیده باشد بر سته اصطلاح از مصطلحات سرنخ بت بالضم نام بت و نخ متجرع و نام معشوق از شرح خاقانی سراج بکسر اول چراغ و آفتاب و بالفتح
و تشدید را بمعنی زین فروش و زین ساز از منتخب و لطائف سرج بالفتح زین که بر پشت اسپ بندند از منتخب و شروح سر تاج گیسو پوش زنان از مصطلحات سرقوج
بقاف و واو معروف و جیم فارسی نام داور ازمنتی سرح بفتح اول و سکون رای مهمله و حای مهمله بمعنی ستور چرنده و چریدن و بچرا گذاشتن و در خیابان بلند از صراح و منتخب بمعنی آستانی تر آمده

سرلوح نقش و نگار که بورق اول کتاب کنند **سرمد** همیشه و دائم از منتخب و صحاح و لطائف و صراح **سرو** بضمتین و واو مجهول معروف هر دو و دست بمعنی نغز و سماع
یعنی راگ از برهان و جهانگیری و موید **سرد** بالفتح بمعنی زره **سرآمد** بمعنی بهتر و ممتاز و سردار صیغه ما بمعنی تمام شد **سرشد** گو چه از چراغ هدایت و بمعنی اختیار و آگاهی راز نیز نوشته‌اند
سروآزاد سرو که یکشاخ باشد و راست رسته بود از رشیدی و کشف و برهان و بعضی ثقات نوشته اند که آزاد صفت سرو از این سبب ست که سرو از خزان بیباک است
گویا که سرو از تغیر خزانی آزاد است بخلاف دیگر درختان **سرخ بید** نوعی از هفتده بید ست از سروری و برهان **سرواد** بالفتح و حرف سوم واو کلام
منظوم و افسانه از برهان **سروبند** بمعنی عهد و عصر در محاوره گویند که فلان کار در سروبند فلان بادشاه واقع شد **سرکمند** جای پناه و جای محافظت و سبب
نجات و وجه از مصطلحات **سرخلافی می جنبد** یعنی زنده است و اعتبار دارد از مصطلحات **سرخ اسود** نام بزرگی **سر** بالفتح فکر و خیال و زور و قوت
و سردار و مقدم و میل و خواهش خیری و بمعنی فوق و زبده و خلاصه و در عربی بالکسر و تشدید بمعنی راز پوشیده از برهان و منتخب و صراح **سرشار** حرف سوم شین معجمه بمعنی ابر ترو
معنی ترکیبی آن سر ریزنده است چه شار بمعنی ریختن باشد و نظر این آبشار ست و ظاهر ست چون ظرفی کمال پر میشود آنچه در آن باشد از سرش می ریزد و بعضی مردم که بهر دو شین معجمه
گویند خطاست از رشیدی و سراج و برهان **سریرتخت** و اورنگ و **سریر** فعیل بمعنی مفعول ست مشتق از سر بالفتح که بمعنی بریدن پس باعتبار بریدن و تراشیدن چوب تخت را
سریر گویند از شرح نصاب **سریر** نام قلعه تیرست کذا فی البرهان **سرو مهر** محبت و بی رحم **سرائر** بکسر همزه که حرف چهارم ست پنهانیها و رازها و این جمع سریرست
سروکار بمعنی خواهش و کار چه لفظ سر بمعنی میل و خواهش ست **سرطبلدار** نوعی از جلد کتاب و قرآن که بمعنی دار باشد **سرچشمه** از کسیکه مخترع و مبتدع امری
باشد **سرخریا** صباغت مخل و بمعنی کار و بمعنی گرانجان که نه بر جای خود در مجلس نشسته و نیز جوبیکه سر خربدان بر داشته بر کناره فالیز گذارند از مصطلحات **سرعشر** بضم عین مهمله
و آیت که بوقت بسم الله باطفال نوشته تبرکا سبق دهند از مصطلحات و در برهان نوشته که بفتح عین مهمله نقشی و نشانی که در حاشیه قرآن بر هر ده آیه کنند **سرسبز** بمعنی
جوان و بمعنی فائق و بهتر و خوش و خرم و آباد **سرتیز** هر شی نوکدار و نیز مجازا بمعنی سرکش و جنگجو **سرو ناز** بمعنی سرو نورسته که شاخهای آن بهر سو مائل باشد از برهان با عجم و موید
سرانداز معجر و مقنعه و نماز و نخوت خرامنده از مصطلحات **سرخس** بفتحتین و خای معجمه و سین مهمله شهریست عظیم در خراسان از مزیل و منتخب و سراج **سیرمیش** بکسرتین خیر گنجشک نمیشده
سرو و از مزیل و برهان **سرپخش** بمعنی حصه بمعنی حصه کلان از برهان و شرح سکندرنامه **سرجوش** شوربای و مثل آن که در اول جوش از سر دیگ بردارند و نیز شراب انگور
و مثل آن که به اول جوش بگیرند و آن خلاصه باشد از برهان و رشیدی وغیره و بمعنی هر چیز صاف خالص از مصطلحات **سرخوش** کسیکه از نشه شراب خوشحال باشد و نیز
مستی او باعتدال باشد از برهان وغیره و در سراج نوشته که مستی چند مرتبه دارد اول سرخوش بعد آن ترنج و ناغ بعد از آن مست بعد از آن خراب **سروش** بضمتین نام جبرئیل علیه السلام
و هر فرشته که پیغام خیر آرد و نام روز هفدهم از هر ماه شمسی از برهان و جهانگیری و مدار و سراج **سرآغوش** بمعنی گیسو پوش زنان و آن مانند کیسه طویل باشد که
گیسو در میان آن می اندازند و بران نقش و نگار از زر و جواهر میکنند و با معنی سرغوچ بجیم نیز آمده و این طریقه مخصوص زنان ولایت ست و رومالی باشد که مانند دام
بافته باشند از رشیدی و برهان و شرح و مصطلحات **سرطراط** بکسرتین هر دو طای مهملتین بمعنی پالوده از شرح نصاب **سرخط** بمعنی تعلیم خوشنویسان و خط یادداشت
و نوکری **سراع** بکسر اول شاخهای تازه درخت انگور و این جمع سرع است که بالفتح باشد از منتخب و صراح **سریع** شتاب کننده جلد و نام بحری از عروض که وزنش مستفعلن
مستفعلن فاعلان چون در این بحر اسباب بیشتر اند او تاد زود تر گفته میشود **سرانغ** بضم اول و غین معجمه نقش پی و نشان پای آدمی وغیره و مجازا بمعنی
تلاش و این لفظ ترکیست **سرای صاف** نام نوعی از جامه سفید که باریک باشد تا بنفص **سرشف** بالفتح و شین معجمه نیز مفتوح تخمیست زرد که از آن روغن گیرند بمعنی
سرسون نامند از برهان و موید **سرزلف** کنایه از زلف از مصطلحات و در برهان بمعنی ناز و عشوه و عتاب **سرمشق** قطعه نوشته خوشنویس که بعرف آن را تعلیم گویند از
بهار عجم و چراغ هدایت **سرادق** بضم اول و کسر دال سراپرده و شامیانه از مدار و مزیل و منتخب و بعضی نوشته که این معرب سراپرده است و این قول جای تامل است **سرق** بالفتح اول و
ضم ثانی بسیار دزدی کننده **سرمق** بالفتح اول و ثالث معرب سرمه نام تره که آن را بهندی بتهوا گویند از مدار و موید **سرشک** بکسرتین قطره آب چشم که آن را

اشک تیز گویند و بمعنی مطلق قطره نیز آمده از برهان و سروری و موید و بهار عجم و مدار **سرهنگ** مرد از لشکر و مقدمهٔ لشکر و هراول و بمعنی نقیب و چوبدار نیز آمده و بمعنی پهلوان
و کوتوال نیز و وجه تسمیه آنکه سر بمعنی سردار و امیر و هنگ بمعنی سپاه ست از برهان و جهانگیری و سراج و رشیدی و بهار عجم **سرماماکان** نام بازی معروف که کودکان بازند بهندی
آنکه مچونی گویند از برهان و سراج **سرجنگ** بفتح اول و فتح جیم فارسی و سکون نون و کاف فارسی دست را بند در برسر کسی زدن از شرح الشعرا **سرمه و برگ** بمعنی پامال
بریده **سراویل** بفتح شلوار و پاجامه درین لفظ اختلاف ست نزد بعضی عربی است و پیش جمعی عجمی گروهی واحد گویند و در القفه جمع دانسته فقیر مولف گوید که سراویل جمع
معرب ست که بمعنی واحد مستعمل گردیده و ظاهر در اصل شلوار بود که مرکب ست از شل که بفتح شین معجمه بمعنی ران ست کذا فی البرهان و وار که کلمه بمعنی لائق باشد پس لام را براء
مهمله و واو را بسین مهمله ابدال کردند سروال حاصل شده بعده معرب کردند بقاعده تعریب شین معجمه را بسین مهمله بدل نمودند و واو اول را کسره دادند چراکه وزن فعلال بفتح در کلام
عرب نیامده سروال شد چون جمع کلمه خماسی که رابع آن مده باشد بر وزن فعالیل می آید از جهت جمع سروال سراویل آوردند مگر این لفظ جمع در محاورات
بمعنی واحد مستعمل شده است چنانکه لفظ حور که جمع حوراء است و بمعنی واحد مستعمل شده از جهت فارسیان بالف و نون جمع کرده حوران گویند **سرافیل** نام فرشته که مقرب
خدا است و حامل صور **سر حلقهٔ عقل** کنایه از عقل اول **سرمل** نام سردارے از مغلان **سرمای گل** سرمای خفیف که در ایام شگفتن گلسرخ یعنی گلاب میباشد
از شرح قران السعدین و مصطلحات **سرغول** با ضافت شکلیست بر فلک بصورت مردے که بر پای چپ خود استاده و پاے راست بر داشته و دست راست بر سر نهاده و بدست چپ
سر جدا بریده خونچکان بموی سر گرفته **سربال** بکسر حرف سوم با موحده پیراهن و هرچه پوشیده شود از منتخب **سرسام** مرضی باشد که در دماغ ورم پیدا شده خلل در دماغ
ظاهر میگردد و این مرکب ست از سر که بمعنی راس و سام بمعنی ورم از شرح قانون و رشیدی و نوشته اند که صاحب این مرض از روشنی ایذا یابد و در تاریکی آرام شود **سرانجام** بمعنی عاقبت
و پایان کار و آنکه گویند کار سرانجام نمود یعنی باخر رسانید نه آنکه سرانجام بمعنی اسباب و سامان باشد از رشیدی وغیره و در سراج اللغات نوشته که سرانجام بمعنی عاقبت
و آخر هر چیز و مجازاً بمعنی سامان چون سامان و سبب هر چیز موجب باخر رسیدن و تمام شدن آن چیز است لهذا مجازاً بمعنی سامان هم آمده **سرشتیم** بکسرتین و فتح شین معجمه
و زیادت میم بمعنی سرشتی که بکار کمانگران آید از رشیدی و سراج **سرخم** بفتح اول و فتح خاء نام شخصے که بسیار بد آواز بود **سرگرم** بمعنی مشغول و در چراغ هدایت بجد در کار
مشغول شونده و بمعنی مست نیز آمده **سرت گردم** بفتح کاف فارسی بمعنی قربانت شوم از چهار شربت وغیره **سرگم** بضم کاف فارسی بی ابتدا و بی انتها **سرم**
بالضم در عربی بدهان روده که مخرج ثقل ست از منتخب و صراح و سرم بکسر اول و راے مهمله مفتوح لفظ ترکیست بمعنی دوال خراشیده و پوست خراشیده از [illegible]
سرمهٔ چشم سیاهی هنوز موقوف شخص سرمه چشم کشیده از مصطلحات **سرطان** بفتحات اول و ثانی و ثالث جانوریست در جویها و تالابها بار غوک متوسط مشابه شکل
عنکبوت آنرا بهندی گنگره گویند بکسر اول و رفتار آن گاهی راست باشد و گاهی کج باشد یعنی بطرف سر و گاهی بطرف عقب رفتار میکند و نام برج چهارم از بروج آسمان را که آن برج بشکل
سرطان ست و آن خانهٔ قمر است و مدت ماندن آفتاب در آن برج در فارسی نیز نامند و نام ورم سوداوی که سخت باشد و هر روز بزرگتر شود و رگهای سرخ و سبز مثل دست و پاے سرطان
ظاهر باشد از بحر الجواهر و کشف و کفایه منصوری وغیرهما **سرون** بفتح اول و ضم ثانی شاخ هر حیوان و بضمتین سرین و کفل از برهان و جهانگیری و کشف **سرین** بضم اول و کسر
ثانی معروفست و گاهی این لفظ بمعنی ظرف پائین انسان نیز آمده **سرشتن** بکسرتین خمیر کردن یعنی چیزی تر را در چیز خشک آمیختن از برهان **سرائیدن** بجهانگیری بفتح اول و در
موید و کشف بفتح و کسر اول و در برهان ضبط حرکت نکرده بمعنی نغمه **سرودن** بضمتین بمعنی سرائیدن از کشف و از برهان نیز بضمتین مستفاد ست چه در آن سرود را بضمتین نوشته
ست از چراغ هدایت **سرحان** بالکسر و حاے مهمله بمعنی گرگ درنده از لطائف و شروح نصاب **سرقین** بالکسر معرب سرگین از منتخب و رساله معربات **سریان** بفتحات
اول و ثانی و ثالث رفتن چیزے در اجزای چیزی از منتخب **سرای نعمان** قصر خورنق که نعمان بن منذر بنا کرده بود بغایت خوبی و نزهت **سر بر خط نهادن** و **سر**
بر خط فرمان نهادن اطاعت کردن از برهان **سر گران** مست و متکبر و خشمناک و ملول از برهان **سر انگشتان عنابی کردن** کنایه از رنگینی چیزے پرداختن
سر آوردن باخر رسانیدن و تمام کردن از سراج **سر کردن** شروع کردن و باتمام رسانیدن و کامل کردن و سلوک کردن و معاش نمودن از چراغ هدایت وغیره **سر زدن** ظاهر شدن

سر برگرفتگان اطاعت نه کنندگان سر بازه ماندن حیران ماندن سر که فروختن اروترش کردن سر که جبین ترش روی بد خلق سرمه
خوردن گنگ شدن سرمه بگلو کشیدن کنایه از گنگ شدن چون سرمه بارد و یابس ست گویند که از کثرت خوردن آن آواز بند میشود سر دادن
گذاشتن و رها کردن جانوران وغیره و آتش دادن بندوق و توپ را از شرح الشعر اسر کنگبین همین سکنجبین که معروفست چه سک بالکسر بمعنی سرکه و انجبین معرب انگبین
سر در سر چیزی کردن خود را کشتن در دادن است در طلب آن چیز از خیابان و در مصطلحات بمعنی سعی کردن در چیزی چه سر بمعنی خواهش و طلبست سر نهادن خواب کردن سر واز دن
اعراض کردن از مصطلحات سر افتادن از حد متجاوز بودن از مصطلحات سر آمدن آخر شدن و بمعنی کامل آمدن سر بند کسی گرفتن از ته کارش
خبردار بودن از مصطلحات سر باز زدن باضافت و بی اضافت بمعنی پشت پا زدن و با چیزی رد کردن از مصطلحات سر چین زبده و برگزیده و
نیز بهمین معنی است از مصطلحات سر خاریدن توقف و بهانه کردن سر از چیزی بیرون آوردن از عهده آن بر آمدن سرخ شدن
بر غضب شدن از مصطلحات سر خانه رسانیدن فن را بکمال رسانیدن و باصطلاح موسیقیان آواز بلند را گویند سر در کلاه کسی نهادن تابع
و منقاد او بودن از مصطلحات سر دستی گرفتن امداد و اعانت نمودن سر زده آمدن و رفتن بیخبر آمدن ناگاه رفتن سر سخت خوردن
بمعنی رسیدن صدمه سخت از مصطلحات سر سخن مقطوع الاضافت عنوان داستان که آنرا بشنجرف مینویسند سر فتیله چرب شدن کنایه از جماع از مصطلحات سر جنبانیدن
تحسین کردن و بمعنی امتناع و انکاری نیز آمده سر قلیان چلم حقه تنباکو سرکن بکاف عربی مضموم بمعنی سردار فوج از مصطلحات سر نگرفتن موافقت نکردن در
صحبت سر گوش گرفتن مطیع و منقاد شدن سرو بضمتین بواو معروف بمعنی مطلق شاخ حیوان و پاره شاخ آهو وغیره که برای دفع نظر در گلوی اطفال آویزند
و بمعنی پیاله شراب خوری از برهان و شرح خاقانی و بفتح اول و سکون های مهمله درخت معروف که راست میباشد سر داشتن ترازو زیاده بودن یک پله ترازو از مصطلحات
سروال بالکسر بمعنی شلوار از مصطلحات سره بالضم و تشدید را در عربی بمعنی ناف و بفتحتین تخفیف در فارسی بمعنی خالص و پاکیزه و خلاصه و برگزیده و بی عیب از
کشف و سراج و خیابان و برهان سراچه بفتح بمعنی خانه کوچک از برهان و بمعنی خیمه کلان و نام ساز نوشته اند سر پنجه بمعنی پنجه دست و بمعنی زور و قوت و مجازاً بمعنی
ظلم و تعدی و بمعنی مرد قوی دست که مشق زور پنجه رسانیده باشد و کنایه از مردم پر قوت و ظالم از برهان و بهار عجم و سراج و خیابان سردابه بالفتح و حرف سوم دال
و بجیم های معدوده ته خانه سرخچه بضم جوششی باشد سرخ رنگ که بیشتر بر اندام اطفال پدید آید و جهانگیری سر خانه باصطلاح موسیقیان بمعنی آواز بلند و بمعنی
چیزی از مصطلحات و بمعنی پایه و رتبه از بهار عجم سرو پیاده سرو کوچک که بقدر قامت مرد پیاده بود و آن بسیار خوشنما باشد از چراغ هدایت و بهار عجم سراینده
بفتح و بکر نغمه کننده از مؤید وغیره سرفه بالضم و حرف ثالث فا جانوریست که درخت را سوراخ کند و بمشابهت آن نام علتی است که بعربی سعال و بهندی کهانسی گویند
از مروری سرقه بفتح اول و کسر ثانی و قاف بمعنی دزدی از مدار و کشف و صراح سریه بفتح اول و کسر ثانی و تشدید تحتانی لشکری که زیاده از پنجکس باشد تا چهار صد کس
و باصطلاح اهل حدیث لشکری که حضرت رسالت پناه خود بذات مقدس در آن نباشد و بسرکردگی یکی از اصحاب فرستاده باشد و بضم اول و تشدید را مکسور و تشدید تحتانی بمعنی
کنیزی که برای جماع و تمتع باشد و این منسوب است بلفظ سر که بکسر اول بمعنی جماع باشد و این ضمه سین از تغیرات نسبت ست از منتخب و مؤید و لطائف سرپچه بفتح طائر معروف که بهندی
گویند از برهان سر زده یعنی بیخبر از چراغ هدایت سرگره و سرگزیه بالفتح و فتح کاف فارسی و زای معجمه جزیه که از کفار گیرند سراسیمه بمعنی شوریده سیمه آسیمه بمعنی پریشان آمده
از صراح سراق بضم اول و حرف چهارم قاف نام یکی از صنادید قریش از لطائف سرین گاه بمعنی شقیقه غلط است صحیح سرونگاه بواو معروفست و سرون بفتح اول و ضم
ثانی شاخ حیوان را گویند و سرونگاه موضعیکه از آنجا شاخ حیوان بر آید و آنجا را بعربی شقیقه و بهندی کنپٹی گویند شرح سکندرنامه از خان آرزو سرونگاه بفتح اول و ضم
ثانی جای رستن شاخ حیوان و آن بر دو طرف سر ست و در عرض آنرا بعربی شقیقه گویند از سراج سرگروه بفتح کاف عربی سرگره و سردار سراپرده بقلب اضافت بمعنی پرده سرای
و بمعنی خیمه نیز می آید سر پوشیده و بمعنی دوشیزه سر سجده مهر نماز که بجای سجده نهند سرزنده سر برگ چه زنده بمعنی برگ است سر گذشته از جان سیر آمده و ترک سر گفته

این چهار اصطلاح از مصطلحات سر دستی بمعنی ما حضر یعنی آنچه حاضر باشد و بمعنی چوبیکه قلندران در دست دارند از برهان و مصطلحات و چراغ هدایت سر کوچکی بمعنی کوچکی
و بیقدری و حقارت از برهان سر نای بالضم بمعنی شهنای و این مخفف سورنای است چه سور بمعنی شادی است از برهان و سراج و بهار عجم سر و سهی سرو دو شاخه که یک
شاخ آن راست رسته باشد چه سهی بکسر تین بمعنی راست است از برهان و بهار عجم و رشیدی سر گروگی بمعنی سرداری سرّی بمعنی سرداری از برهان سرخوشی سرور در
شراب و بمعنی مستی باعتدال از برهان و بعضے بمعنی نیم مستی نوشته سر بازاری آواره بازار سرکاری بمعنی جار و جنگی و سربراهی کار و مختاری و اهتمام بسر انجام امری
از چراغ هدایت سر بریمهے در بیتی سر بابانی بهردو بای موحده عربی بمعنی اظهار بزرگی از شرح گل کشتی سرپی بفتح اول و کسر رای مهمله و فتح بای فارسی بمعنی سر باز زدن
که بهندی سٹهوکر گویند سر گوشتی در گوش کسی آهسته سخن گفتن سرباری آنکه بار بر سر نهاده باشد و بمعنی بار زیر بمعنی بارانکه بر بالای بار گذارند بعربی آنرا علاوه گویند
از شرح بوستان و سراج سر اسرائیلی مخفف اسرائیلی کنایه از سامری و دیگر کافران بنی اسرائیل سرآپلی بفتح اول و کسر بای موحده حیز و مخنث از برهان سرکه پیمانے
ترشی و سری سقطی بفتح اول و کسر رای و تشدید یا و فتح سین مهمله و فتح قاف و کسر طای مهمله نام بزرگی از منتخب سر آوری بمعنی گردن آوری از مصطلحات
سر پرستی تیمار حال کردن سرہای بمعنی جماع از مصطلحات سرمه سلیمانی سرمه که چون بچشم کشند مخفیات عالم معاینه کنند از مصطلحات فصل سین مهمله
مع زای معجمه سزکا بالکسر بمعنی بشنا چه سز بالکسر در ترکی بمعنی شما و لفظ کا مرادف کلمه یا دو سز در اواخر کلمات ترکیبه برای نفی آید چنانچه آت سزلی اسپ از موءلف
و لغات ترکی سزاول بفتح اول و ضم واو بمعنی حاصل کننده و این لفظ ترکیست سزیده لائق و سزاوار سست ریش بمعنی احمق فصل سین مهمله
طای مهمله + سطرلاب بفتحتین همان اصطرلاب که سابق مذکور شد سطوت بالفتح بمعنی قهر و بمعنے سخت گرفتن و حمله بردن از منتخب و کشف و سراج سطح
بالفتح و های مهمله بام هر مکان که باشد و باصطلاح علم هندسه آنچه طول و عرض دارد و بی عمق از شرح نصاب سطیح بروزن فعیل در آخر حای مهمله نام قلعه از قلاع خیبر سطر بالفتح
نوشتن برسته و صف و سطر کتاب از منتخب و سراج سطبر بکسر اول و فتح طای معرب ستبر بکسر اول و فتح تای فوقانی بمعنی ستبر و کلفت و غلیظ سطوع بضمتین بلند شدن
از منتخب و کشف سطل بالفتح و بالکسر آوندی باشد مثل طشت از برنج یا مس از مصطلحات و در منتخب و سراج طاس کوزه دار فصل سین مهمله مع عین مهمله
سعد موافق و نیک بختی بسیار و نام ستاره مشتری و نیز نوشته اند که نام مرویست که بسیار باسعادت و وفا بوده سعدو اسما بفتح اول و او عاطفه و فتح همزه و
سکون سین مهمله اول نام عاشق و دوم نام معشوقه که در عرب بوده اند سعت بفتح و بکسر اول و فتح عین مهمله و بعده تای فوقانی فراخی و گنجایش از منتخب و سراج
سعایت بکسر اول و حرف چهارم تحتانی غمازی و بدگوئی از کشف و سراج سعد ذابح منزل بیست و دوم از منازل قمر و آن دو ستاره است که میان آنها در یکقدر نیز ده ذراع
و اطراف یکی از آنها کوکبیست خرد که آنرا گویا میخواهد که ذبح کند از منتخب سعد بالفتح بمعنی نیک و نیک بختی و منزل بیست و دوم از منازل قمر و آن دو ستاره است بر برج دو پیکر
جدی و یک ستاره دیگر است نزد آن هر دو ستاره مذکور که آنرا شاة سعد گویند بمعنی گوسپند او که این سعد گویا آن گوسپند را ذبح میکند و بهمین جهت آنرا سعد ذابح گویند
و نام بادشاهی و بالضم مشهور نباتی است که بهندی ناگرموتها گویند از برهان و منتخب و غیره سعد السعود ستاره مشتری و نام منزل بیست و چهارم از منازل
قمر سعود بضمتین ستارگان با سعادت مثل زهره و مشتری و قمر و بفتح اول و ضم ثانی منزل بیست و چهارم از منازل قمر و آن سه ستاره است خرد بمقابل جدی
و کشف و سعو از شرح بعض کتب مرقوم شد سعا و بضم اول نام زن محبوبه که در عرب بوده است سعر بالکسر نرخ هر شی که فروخته شود از مدار و موید سعتر بالفتح
گیاهیست که بزلف خوبان تشبیه کنند و فقرا از این نان خورش سازند و خشک کرده بدوا بکار برند و بفارسی آویس گویند و در کتب طب بصاد نویسند تا بشعیر مشتبه نشود
از منتخب و غیره سعد اکبر مشتری سعیر آتش افروخته و زبانه آتش سوزان از منتخب و در لطائف نام طبقه چهارم از هفت طبقات دوزخ سعتر باز بالفتح زنیکه با آلت حرمین
بازن دیگر جماع کند از برهان سعال بضم اول بمعنی سرفه از منتخب سعدان بالفتح نام موضعے از شتر دلان سعدین زهره و مشتری سعفه بالفتح و حرف سوم فا قرحه باشد که بر سر
پیدا شود و در لسبا اثرات متفرق باشند و متقرح شوند بعده خشک رشته شود و بهندی گنج گویند سعی بفتح اول و سکون عین بمعنی دویدن میان صفا و مروه هفت بار

وایں ہم از لوازم جمع است و شتاب کردن و کسب کردن از صراح و مجازاً بمعنی کوشش مردم از بے اتفاقی بفتح اول و کسر ثانی گویند سعدی شاعر معروف
بسعد بن زنگی بادشاه شیراز و نام ایشان مصلح الدین است **سعتری** بالفتح بمعنی زنیکه بآلت چرمین بازن دیگر جماع کند و مجازاً بمعنے شوخ و بیکار از برهان

فصل سین مهمله مع غین معجمه

سغب بفتحتین و بای موحده گرسنگی از شرح نصاب **سغد** بالضم زمین نشیب که آب باران در آن جمع شود و نام شهری است
نزدیک سمرقند از برهان **سغراق** بالضم قدح بزرگ و بفتح پیاله می و نیز بمعنی می آمده و در سراج و رشیدی نوشته که سغراق بفتح کوزه لوله دار و این لفظ ترکیست
سغبان بفتح بمعنی گذشته از شرح نصاب **سغبه** بالفتح و بای موحده مفتوح بمعنی فریفته و چیزی حریص از لطائف **سغری** بالفتح سخت روئی و بیحیائی از لطائف **سغدی**
بالضم منسوب بسغد نام بانی اجمله هفت زبان فارسی

فصل سین مهمله مع فاء

سفهاء بضم اول و فتح فا جمع سفیه که بمعنی نادانست **سفید آب** سرب سوخته و آنرا بعض مردم
سفیده کاشغری گویند ظاهراً صحیح سفیده کاسه گریست چرا که اکثر بکار کاسه گران و نقاشان و مرهم سازان می آید **سفارت** بکسر رسالت و پیغمبری از منتخب و
صراح **سفید بخت** خوش نصیب و نیکبخت **سفاهت** بفتح فرومایگی و بیخردی و سبکی عقل از بهار عجم و خیابان و صراح و منتخب **سفت** بالضم سوراخ و بالکسر بمعنی کتف
و دوش از رشیدی و کشف و موید و مدار و در تجری نیز بالضم نوشته و در برهان بالضم بمعنی دوش و بالکسر سطبر و محکم و دوش و در سراج اللغات از فرهنگ قوسی نقل ست که سفت بمعنی
دوش **سفاح** بالکسر اول و در آخر حای مهمله بمعنی زنا کردن و بالفتح و تشدید فا بمعنی مرد بسیار عطا و فصیح قادر بر سخن و بمعنی خونریز و لقب عبد الله بن محمد اول خلیفه از خلفای
عباسی از منتخب و صراح **سفاد** بکسر جستن نر بر ماده یعنی جماع حیوانات و بهائم از منتخب **سفید** بکسر تین ابیض از کشف و رشیدی **سفود** بالفتح و تشدید فا مضموم بمعنی
سیخ کباب را نیز گویند از منتخب و صراح **سفر** بالکسر کتاب نامه و بالفتح نوشتن از مدار **سفیدار** بکسر تین و یای مجهول و معروف نیز درختیست که چوبش سفید باشد و ثمر ندارد و
شاخهای نازک دارد که باندک باد در جنبش آید از سروری و غیره **سفیر** رسول و پیک و قاصد از منتخب **سفته** گوش غلام و کنیز و بمعنی مطیع از برهان و سراج **سفوف** بفتح اول و ضم ثانی
دوای کوبیده مطلقاً و خصوصاً از ادویه از صراح و رساله این حاج **سفنگ** بفتح اول و سکون ثانی بفتحتین خون از منتخب **سفاک** بالفتح و تشدید فا خونریز و قاتل از منتخب و کشف
سفرجل بفتحتین و جیم مفتوح میوه بهی که آنرا به و آبی نیز گویند از منتخب **سفال** بالضم اول آوندگلی و خزف از مدار و موید و برهان و کشف و در جهانگیری بکسر و در سراج
نوشته که سفال بضم و کسر هر دو صحیح باشد **سفل** بالکسر و بالضم بمعنی پستی از منتخب و شرح نصاب **سفول** بضمتین بمعنی پستی و بزیر فرو شدن از منتخب و لطائف **سفائن**
بفتح اول و کسر چهارم که همزه است جمع سفینه بمعنی کشتیها و بیاضها **سفاهان** بکسر نام شهر و نام پرده از موسیقی از کشف و موید **سفیان** بالضم نام دو کس از علمای حدیث
سفن بفتحتین پوست درشت از ماهی یا نهنگ و غیره که بر قبضه شمشیر وصل کنند تا گرفت خوب شود و بمعنی سوهان آهنی و بضمتین جمع سفینه است که بمعنی کشتی باشد از کشف
و منتخب و صحاح **سفنقین** بکسر اول و کسر تای فوقانی بروزن سکسین نام ولایتی از ترکستان از برهان **سفینه کردن** ظاهر شدن و آشکار گردیدن از مصطلحات **سفید گردیدن**
و **سفید شدن** نمودار و نمایان و آشکارا شدن و منور گردیدن از چراغ هدایت و سراج و چهار شربت و مصطلحات و برهان **سفنجه** بالضم معرب سفته که بهندی آنرا هندوی گویند
از رساله معربات **سفینه** بالفتح بیاض اشعار و کشتی دریا **سفه** بفتحتین و های ملفوظ سبکی عقل و نادانی از منتخب **سفله** بالکسر فرومایه از بهار عجم و منتخب و نیز صاحب منتخب و کشف
و صراح نوشته اند که بفتح اول و کسر ثانی ست و جمع ست مفرد نیست و بعضی از محققین نوشته که سفله بفتح اول و کسر فا اسم جمع است گاهی بجهت تخفیف بکسر اول و سکون فا نیز
استعمال کنند و در قاموس بکسر اول و سکون دوم و بفتح اول و کسر دوم هر دو گفته و بلفظ اسافل که دلالت بر جمعیت کند تفسیر نموده از نهایه جزری مستفاد میشود که اصل بفتح اول و
کسر دوم ست و در جایکه مستعمل میشود اما گاهی بجهت تخفیف بکسر اول و سکون دوم نیز میگویند چون فعله بفتح اول و کسر ثانی از اوزان جمع نیست ظاهر آنست که اسم جمع باشد و در خیابان
نوشته که این لفظ در کتب لغت بکسر اول و سکون دوم و بفتح اول و کسر دوم هر دو معلوم میشود اما بمعنی جمع است لیکن فارسیان بمعنی مفرد استعمال کنند **سفته** بالضم نوعی از پیکان و بالفتح
کاغذ زر که بهندی هندوی گویند و بمعنی تحفه و هدیه نیز و بالکسر چیز سطبر و محکم خصوصاً جامه از رشیدی و برهان **سفید مهره** بمعنی خرمهره کلان که بهندی سنکه گویند بفتح اول
سفره بضم و بعربی توشه دان سافر و مجازاً بمعنی دستارخوان که بر آن طعام چیده باشد و بقدری بمعنی مقعد که مخرج غائط است از بهار عجم و کشف و منتخب و مدار و سروری و چراغ هدایت و مصطلحات

بدانکه چون سفره راکه بمعنی دستارخوانست باسفره که بمعنی مقعد باشد در تلفظ التباس واقع شده باعث استکراه طبایع گردید لهذا سفره راکه برای معنی دسترخوانست
با جار بفتح مقرر کردند بجهت رفع التباس وبرای معنی دیگر بضم معین داشته شد چنانکه بود سفیه بفتح اول وکسر ثانی ودر آخر های مظهر بروزن فصیح نادان وکم عقل از منتخب
سفلی بضم اول وسکون ثانی وفتح لام ودر آخر الف بصورت یا بمعنی پست تر واین مونث اسفل است وبالکسر ویا بالضم وکسر لام منسوب بسفل که بمعنی پستی ست سفید چشمی بیحیائی و
سماجت از مصطلحات **فصل سین مهمله مع قاف** **سقمونیا** بالضم عصاره ایست مائل بسبزی وزردی تلخ مزه از کشف ومؤید ومنتخب وفیروز بل وسروری وصاحب جواهر نوشته که
بالفتح ست کما فی المعرب وتهذیب الاسماء **سقا** بالفتح وتشدید ودر آخر همزه مگر باستعمال فارسی بدون همزه کسیکه آب نوشاندن پیشه او باشد واین صیغه نسبت چنانکه جلاد وطباخ
وصباغ **سقلاب** بالفتح ودر آخر موحده ولایتیست از ترکستان منتهای بلاد شمالی قریب روم مردم آنجا سرخ رنگ باشند از سروری ومؤید وبرهان ومدار وبالضم خطاست **سقرلات و**
سقلات لفظ اول بفتح اول وکسر ثانی ولفظ دوم بالکسر نبات که پشمینه معروفست واز قاموس منقول است که سقلات بالکسر جامه صوف از رشیدی ومؤید وبرهان ودر سراج
نوشته که سقرلات بفتح جامه صوف غلط که این لفظ ترکی باشد **سقایت** بکسر آب دادن از منتخب **سقنقور** بفتح اول وثانی وسکون نون وضم قاف دوم جانوریست از حشرات الارض
مثل سوسمار یعنی مثل گوه گوشت او بغایت مقوی باه است از برهان **سقوطری** بفتح اول وچهارم وضم قاف نام جزیره که صبر آنجا خوب باشد **سقر** بالفتح چرغ که مرغ
شکاریست وبفتحتین بمعنی دوزخ از منتخب **سقط** بالفتح وسکون دوم مردن چارپایه وبکسر تن وبکسر اول وسکون ثانی بچه ناتمام از شکم افتاده وبفتحتین خطا کردن در کتابت و
حساب از لطائف ودر منتخب بالکسر بچه ناتمام از شکم افتاده وبفتحتین وانچه افتاده باشد از چیزی ومتاع زبون وسهو وغلط در حساب نوشتن ومدار بفتحتین مردن چارپایه خصوصا
مردن اسپ خر جد خیابان نوشته که سقط بفتحتین در اصل بمعنی غلط وخطاست مجازا بمعنی بد گفتن مستعمل ست **سقلاط وسقرلاط** بالکسر جامه صوف که در عرف آنرا بانات گویند
از رشیدی ومؤید وبرهان **سقراط** بالفتح نام حکیمی از برهان وصاحب مدار از سکندری همین نقل کرده **سقال** بکسر وتشدید تنکی ریش که بعربی محاسن ولحیه گویند از برهان ومؤید
سقای نیل کنایه از ابر چراکه نزد حکما پیدائش ابر از بخارات دریاست گویا که ابر سقائی ست که از دریا آب می آرد یا آنکه ابر را سقای نیل از آن گفته که بارش ابر رود ما
میرساند وموجب زیادت آب رود میگردد **سقم** بالضم وبفتحتین بمعنی بیماری از منتخب ودر سراج بالفتح **سقیم** بیمار ومجازا بمعنی چیز ناقص نیز می آید **سقام** بفتح بیماری و
اول بمعنی بیماران ودرینصورت جمع سقیم ست از منتخب ومدار **سقلاطون** بالفتح بمعنی سقرلاط که در عرف آنرا بانات گویند وآن پارچه ایست که در بعض خزائن از پشم باشد
وبمعنی زنگ کبود هم نوشته اند از برهان **سقط فروشان** کسانیکه میوه افتاده وبر در شته ارزان فروشند کنایه از شاعرانیکه الفاظ ومعانی سهل افتاده ومبتذل
در شعر بندند **سقای مرغان** حوصل بلحاظ کلانی حوصله گویا که حوصله او بمنزله مشک اوست ودر منتخب نوشته مرغیست که در زیر گلو آب نگاه میدارد **سقط چین**
ریزه هر چیز جمع آورنده از مصطلحات **سقیفه بستن** کنایه از حرف های دروغ بستن از مصطلحات **سقطه** بالضم پاره که از چیزی بیفتد بمعنی پاره ابر وچیزیکه ساقط
شود از شی از لطائف ودر منتخب بالفتح لغزیدن وافتادن **سقایه** بکسر وبعد الف یای تحتانی پیمانه آب سفالی که در آن آب خورند وجای آب از منتخب وکشف ومصطلح و
آنکه در مساجد خزانه آب میباشد باید که آنرا سقایه گویند وآنچه مردم سقاوه بفتح اول وواو گویند خطا باشد **سقیفه** بفتح اول وکسر قاف صحیح ست وعوام که ریا
شکوفه گویند خطاست چنانکه سخن دروغ را گویند فلانی شکوفه بسته است وحقیقتش آنست که سقیفه ایوانی بود نهان که عرب برای مشوره ها اهل دین جمع میشدند
مشوره وسخن بیهوده را گویند از منتخب **سقسطه** بفتح هر دو سین مهمله زیاده گوئی وچیزهای وهمی **سقطی** بفتحتین منسوب بسقط فروشی یعنی خرده فروشی ولقب یکی از اولیا که ایشان را
سری سقطی گویند بفتح هر دو سین وتخفیف رای مهمله از لب اللباب وغیره **فصل سین مهمله مع کاف** **سکبا** بالکسر وحرف سوم با موحده نوعی از آش ست که از بلغور گندم ومنتخب
سرکه ونبات وگوشت وکشمش سازند از برهان **سکنی** بالضم اول وسکون کاف وفتح نون ودر آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی سکونت وساکن شدن بجای وبمعنی باشندگی خانه از سراج
سکو بالفتح اول وضم کاف عربی وبای موحده نام مردی ترسا از مؤید **سکاری** بالفتح وبالضم مستان از منتخب **سکرات** بفتحتین بیهوشی ومدهوشی وتکلیفیکه بوقت مرگ باشد از مؤید وکشف **سکوت**
بفتحتین خاموشی از کشف **سکینت** بفتح بروزن غنیمت بمعنی آرام وآسایش وآهستگی از کشف وسراج **سکنات** بفتح اول ودوم وسوم ضد حرکات این جمع سکنه ست

بفتح اول و سکون ثانی بمعنی سکون و استقامت باشد چنانکه در منتخب ست **سگکست** بضم سین اول و ضم کاف فارسی بمعنی انقطاع و بی سگکست بمعنی بی انقطاع از لطائف **سگ کیسیت** بمعنی کیست و چکاره است از بهار شرب و بعضی نوشته که سگ کیست یعنی حمایت دار کیست **سکنج** بضمتین و بفتح اول و ضم کاف عربی و بسکون نون و جیم عربی گنده دهن یعنی کسیکه از دهان او بد بو آید از کشف و سراج و مدار و جهانگیری **سکباج** بکسر اول و سکون ثانی و بای موحده و جیم عربی معرب سکبا که نوعی از آش ست که از سرکه و برنج یا بلغور سازند از لطائف **سکه رایج** ترانه بود که هرگز از اصول و پرده بیرون نرود از شرح گلکشتی **سکر** بالضم و تشدید کاف مفتوح معرب شکر که طعام را بدان شیرین کنند و بضم اول و سکون کاف بمعنی مستی و نشه از شرح نصاب و منتخب **سکندر** نام بادشاهی مشهور از روم بعضی در افرو القرنین مبدا اند لیکن ذوالقرنین اکبر که خضر در زمان او بود دیگر ست و بعضی گویند که او فریدون بوده بمعنی **سکندری خوردن** اسپ یعنی بسر درآمدن اسپ از برهان **سگسار** مثل سگ یعنی بد و پلید **سکز** بالکسر و سکون کاف فارسی و زای معجمه کوهیست از زابلستان مابین کیچ و مکران و دریای سند از پهلوان آن سکزی در برهان سکزی منسوب بآن ست **سکر** بفتح سین و تشدید و کسر کاف عربی در برهانی نام عدد هشت که بعربی آنرا ثمانیه و بهندی آٹھہ گویند **سگالش** بکسر اول و کاف فارسی فکر و اندیشه و مشوره و این لفظ بکاف عربی و فارسی هر دو آمده از برهان و رشیدی **سکاک** بالفتح و تشدید کاف اول بمعنی آهنگر چه سک بالفتح و تشدید حلقه آهن را گویند و بمعنی کسیکه بر درم و دینار سکه زند و بضم اول و تخفیف کاف جو فی که میان آسمان و زمین ست از منتخب و شرح نصاب و در منتخب بمعنی هوائیکه میان زمین و آسمان ست و یوسف بن نافع در شرح نصاب بمعنی باز نوشته **سکسک** بضم هر دو سین مهمله اسپ کم رفتار که رهوار نباشد و نام درختیست که آتش چوب آن دیر ماند از لطائف و مصطلحات **سک** بضم اول و تشدید کاف عربی نوعی از خوشبوی که مرکب باشد و بالکسر و تخفیف کاف عربی و در فارسی بمعنی سرکه و بالفتح و کاف فارسی نام قومی از ترک بمعنی اول و ثانی از برهان و منتخب **سگال** بکسر اول و کاف فارسی خیال و اندیشه از برهان و سراج **سکون** بضمتین آرام از مؤید **سکاک** بالضم و تشدید کاف باشندگان و این جمع ساکن ست و بمعنی دنباله کشتی از کشف و مصطلحات و سراج و خیابان **سکنجبین** بکسر اول و ضم جیم معرب سکنگبین و این مرکب ست از سک که بکسر اول و سکون کاف عربی بمعنی سرکه و از انگبین که بضم کاف فارسی بمعنی شهد ست و این ترکیب مانند سابق ست فی زماننا بجای شهد و قند با شکر سفید داخل میکنند و در لفظ سکنجبین ضم جیم از کشف و مؤید به ثبوت رسیده **سکین** بکسر اول و کسر کاف مشدده بمعنی کارد از منتخب و شرح نصاب **سگاهن** بکسر اول و فتح کاف عربی زنگی باشد سیاه که آنرا از سرکه و آهن سازند چه سک بکسر سین بمعنی سرکه باشد و آهن معروف از برهان و جهانگیری و مدار **سگالیدن** بکسر کاف فارسی اندیشه کردن و قصد کردن از رشیدی و برهان **سکن** بفتحتین و الف و سرچه بوی آرام گیرند چون زن و فرزند و نام مردی بفتح اول و سکون و هم باشندگان خانه از لطائف و صراح **سکندری خوردن** ببسر درآمدن چه سکندر بزبان و می سر را گویند از مصطلحات **سکه بر زر کردن** موافق گفته بعضی آوردن از مصطلحات **سکو** بکسر اول و ضم کاف و واو معروف چوبی باشد پنجشاخه دسته دار که بدان خرمن غله کوفته گردانند و کاه باد دهند تا دانه از کاه جدا شود و بمعنی غله افشان که بهندی چهاج گویند از برهان و شرح نصاب **سگاچه** بضم اول و جیم فارسی شکلی مهیب که آدمی از آن بخواب بترسد یا پندارد که کسی گلوی من می افشارد و بعربی کابوس نامند از شرح نصاب و برهان **سکنه** بفتحتین باشندگان و این جمع ساکن ست از منتخب **سکینه** بضم اول و فتح کاف نام دختر حضرت امام حسین رضی الله عنه از منتخب و کشف و بفتح اول و کسر کاف آرام و آسایش و آهستگی و نام دختر هم بفتح آمده **سکه** بالکسر و تشدید کاف کوچه و محله و بازار و رسته و بمعنی آهن که بدان بر سیم و زر نقش کنند از منتخب **سکته** بالفتح مرضیست که حس و حرکت در وی زائل شود و مریض چنان نماید که مرده است و نیز در قرآن خواندن باز ماندن و نوعی از حرفها که آنرا های سکته گویند و در اصطلاح شعر آنکه در وزن اندکی توقف باشد که قبیح نماید و در بعض جا ملیح پندارند از منتخب و لطائف **سکیزه** بکسرتین و کاف عربی و یای معروف و زای معجمه بمعنی برجستن و لگد انداختن و غلطیدن از برهان و لطائف **سکره** بضمتین و تشدید را کاسه گلی که خرد باشد و اسکره بزیادت الف نیز آمده از لطائف **سک غرچه** بفتح غین معجمه و جیم فارسی بمعنی سگ زبون و بی جرأت و در شرح خاقانی بمعنی سگ صحرانشین **سگک** و **اژونه** بفتح اول و ضم کاف فارسی و کاف عربی و دو واو در آخر فارسی و نون نام داو از گلکشتی **سگ جانی** سخت جانی و حریص بودن **سکزی** صاحب کشف نوشته که بفتح اول و سکون کاف فارسی و زای معجمه نام کوه رستم و زبان فارسی و از هفت زبان فارسی و در صراح نوشته که سکزی بالکسر و کاف فارسی و زای معجمه بمعنی سیستان چه سیستان را سگستان گویند و نوشته اند که تولد رستم در انجا شده است

سکه خوردن دعوی نقش درست نشستن از مصطلحات سکه مردی غیرت وحمیت وآبرو وبعضے کنایه از لحیه گفته اند وبعضی کنایه از آلت رجولیت نوشته سکندر رومی
بسر درآمدن اسپ سکگی بفتح سین وفتح کاف فارسی وکسر کاف عربی ویای معروف داو کشتی که هر دو دست هر دو حریف درکار نباشد وپاها اهر دو حریف باهم بند کرده بر
بسوی خود کشند مثل بند شدن سنگ باباده از شرح گل کشتی فصل سین مهمله مع لام سلا بالضم وتشدید لام خار خرما از صراح سلوی بفتح اول وسوم نام
مرغیکه آنرا اسمانی گویند وبفارسی پودنا مند وبهندی بیٹر خوانند از منتخب سلمی بالفتح نام زنی معشوقه که در عرب بوده است ومجازا هر معشوق را گویند از کشف ومنتخب واین اسم اگاهی بالف
هم نویسند سلب بفتح اول وسکون ثانی ربودن ونیست کردن وبفتحتین ربودن ربوده شده وپوست حیوان ونوعی از لباس درشت مثل جوشن وخفتان که بروز جنگ پوشند از منتخب و
کشف وبحر الجواهر سلاب بکسر جامه ماتم از منتخب سلحفات بضم اول وفتح لام وسکون حای مهمله وفا وتای فوقانی بمعنی باخه که بهندی کچهوا گویند از شرح نصاب سلاست نرم
وآسان وهموار شدن وروانی وباصطلاح روانی کلمات بسهولت وآسانی که در آن الفاظ ثقیل نباشد سلاحدار است بکسر اول مرد سپاهی که سلاحدار باشد سلامیات
بضم اول وخای یا تیج ناخن ودر منتخب وصراح نوشته استخوانهای انگشتان دست وپا سلطنت دراز دستی ودراز زبانی وبمعنی قهر و غلبه از منتخب وخیابان سلت بالضم وتای
فوقانی بمعنی جو که غله معروف است از شروح نصاب سلوت بوزن رحمت بمعنی آرام وخوشی وبمعنی تسلی از منتخب وصراح ولطائف سلالات بضم اول جمع سلاله ومعنی آن از آخر همین
فصل مسطور است سلامت در گذشتن وبی عیب شدن ورهایی یافتن از صراح ودر محاوره فارسی این مصدر بمعنی مفعول بسیار می آید بمعنی مسلم وسلامتی نزد بعضی درست نباشد چراکه
خود مصدر است حاجت بیای مصدری ندارد وار فر یل وبعض تصانیف خان آرزو ودر بهار عجم وخیابان نوشته که ضابطه فارسیان است که در آخر بعض کلمات یای زاید لاحق کنند خواه اسم جامد باشد
خواه مصدر خواه فارسی یا عربی خواه عربی چون ارمغان وارمغانی وفلان وفلانی وقربان وقربانی ونقصان ونقصانی وجریان وجریانی وخلاص وخلاصی وفضول وفضولی وسلامت وسلامتی وسلامت گم
زنی محبوبه از عرب سلاح بکسر آلت که بدان جنگ کنند از کشف سلیح بکسر اول وکسر لام ویای مجهول وحای مهمله اماله سلاح سلاخ بالفتح وتشدید لام وخای معجمه بمعنی پوست کن از لطائف
ومنتخب سلخ بفتح اول وسکون لام پوست کندن وبمعنی روز یکه در شام آن هلال دیده شود ووجه تسمیه آنکه سلخ در لغت بیرون آوردن گوسپند از پوست باشد چون در آن روز ماه از زیر شعاع آفتاب
بیرون می آید لهذا از روز مذکور باین اسم مسمی گشت از رساله علم نجوم که بغایت معتبر است نوشته شد سلحشور بکسر اول وفتح لام وسکون حای مهمله سپاهیکه ورزش واشتغال سلاح بسیار کند
چراکه این مرکب است از سلح که مخفف سلاح باشد واز لفظ شور که مشتق از شوریدن باشد وبمعنی شوریدن باهم زدن چیزها واستعمال ورزش کردن از بهار عجم وبرهان وکشف
وسراج سلس رمیان وهموار از منتخب سلف بفتحتین درگذشتن وبمعنی پیش وپیشینگان وآبا واجداد وگذشته وبالکسر شوهر خواهر زن یعنی شوهران خواهران هر یکی
دیگر را سلف باشد بفارسی همزلف گویند از منتخب وبرهان دموی نبیذ یعنی شراب سلاحف بفتح اول وکسر حای مهمله بمعنی باخها واین جمع سلحفات است سلاف بضم اول آنچه
از انگور چکیده پیش از فشاردن بمعنی شراب از منتخب سلق بالکسر چقندر که ترکاریست معروف مشابه بشلغم از منتخب وبرهان سلجوق بالفتح نام مردیکه پدر کلان بادشاهان سلجوقی است
که اول ایشان معروف طغرل بیگ بن میکائیل بن سلجوق است از سراج سلاق بضم سرخ وغلیظ شدن پلک چشم از حدود الامراض سلمک بفتح اول وسکون
لام وفتح میم وکاف عربی آوازه ایست از جمله شش آوازه موسیقی وآن شش آوازه اینست شهناز وگردانیه وگوشت وسلمک ونوروز وسلمک از برهان ورشیدی ودر برهان اسم دیگر ور
نوشته که نام پرده ایست از موسیقی سلک بالکسر رشته مروارید وغیره وبالفتح درکشیدن چیز را در چیزی از صراح سلاک بفتح بروزن هلاک شوشه طلا ونقره از برهان عوام هند
آنرا سلاخ گویند سلیک بفتح اول وکسر لام بمعنی منسلک وچیزیکه در چیزی کشیده شده باشد از منتخب سلوک بضمتین راه رفتن ونیک روی کردن در امورات وباصطلاح
صوفیان طلب تقرب حق تعالی سل بالفتح وتشدید لام در عربی برکشیدن شمشیر وکارد وجز آن وباصطلاح اطبا بریدن رگ را گویند وبالکسر آنچه بیرون کشیده شود
از چیزی وبمعنی نطفه ونام مرض ودر فارسی نوعی از کشتی که از چوب وبرهم بندند ویکی از اسلحه وآن تیزه کوچک باشد که بهندی آنرا سیل گویند از منتخب وصراح وبرهان سلاسل بفتح
سین اول وکسر سین ثانی بمعنی زنجیرهای آهن وغیره واین جمع سلسله است از منتخب سلسال بالفتح آب شیرین وخوشگوار وآب صاف از منتخب ولطائف وکشف سلسبیل بفتح هر دو سین مهمله بروزن زنجبیل
نام چشمه ایست در بهشت وبمعنی چیز نرم وخوشگوار وشراب از منتخب ولطائف سلیل بفتح اول وکسر ثانی فرزند وبچه از صراح ومنتخب سلطل بفتح سین وسکون لام وضم طای کلمه ترکیست بمعنی ویست حبیب سل بالفتح بمعنی جب

وقل بضم بمعنی دست **سلامان آبسال** نام عاشق و معشوق و نام کتاب قصه ایشان از جامی **سلس البول** بفتح سین اول و کسر لام و فتح سین دوم مرضی که
بول بی اراده خارج شود از حدوث الامراض و کسیکه بول را ضبط نتواند کرد و بفتحتین مرضیست که بول بی اراده بیرون می آید از منتخب **سلالم** بفتح اول و کسر لام ثانی نام قلعه
از قلاع خیبر از شرح نصاب **سلام** بفتح اول در عربی بمعنی گردن نهادن و گزندگی و بی عیبی و سلام گفتن و نامی ست از نامهای حق تعالی از منتخب وغیره و در فارسی سلام بر وزن کلام بمعنی صد هزار
که بهندی لک گویند و در سراج اللغات از کتاب بستان نقل کرده است که مراتب اعداد نزد فارسیان بدینگونه است یکی ده صد هزار سلام یعنی صد هزار و صد سلام را شمار گویند
و صد شمار را شمار و صد شمار اراده و صد اراده اراده و صد اراده ارار و صد ارار را الی ارار گویند **سلیم** درست و صاحب سلامت و مرد ساده دل و احمق و مار گزیده
و بمعنی از روی تفول نیک است از منتخب و صراح و خیابان **سلم** بفتح اول و سکون لام نام پسر بزرگ فریدون و بالکسر و فتح و بفتحتین لوح اطفال از برهان جهانگیری
و بفتحتین در عرف نام درختیست و نیز نوعی از بیع است و آن دادن بهای چیزیست بایع را پیش از طیار شدن آنچیز بهفت شرائط شرعیه اول جنس چنانچه گندم یا جو یا نخود
دوم نوع چنانچه سرخ یا سفید سوم قدر چنانچه یک من یا ده من چهارم وصف چنانچه قسم اول یا قسم دوم آب داده یا غیر آب داده پاک از آلایش یا غیر پاک از آلایش
پنجم اجل یعنی وعده چنانچه بیست روز یا یکماه ششم جای تسلیم یعنی مکان رسانیدن جنس مقرره هفتم راس المال یعنی تعیین کردن مبلغ چنانچه ده روپیه یا بیست روپیه و بضم اول
و تشدید لام مفتوح بمعنی نردبان چوبین و بکسر اول و سکون لام بمعنی صلح و آشتی و باین معنی نیز عربیست از کشف و لطائف و منتخب و صراح **سلجم** بالفتح معرب شلغم و شین معجمه خطاست
چراکه در تعریب شین معجمه بسین مهمله بدل میشود از رساله ابن حاج **سل کردن** ... کردن **سلطان** بالضم بمعنی والی و حجت و قدرت از منتخب **سلمان** بالفتح نام ساعی مشهور
او را سلمان ساوجی گویند و نام یکی از اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم که او را سلمان فارسی گفتندی از موید **سلو** بالفتح و بضمتین و تشدید واو خرسند شدن و زائل شدن اندوه
کردن **سلام ترازو** سیل کفه ترازو بجای بنیکه جنس باشد از مصطلحات **سلسله** بالکسر و سین دوم نیز مکسور بمعنی زنجیر آهن و طلا و نقره وغیره نام کتاب از منتخب و مجازاً بمعنی
نسل و اولاد و قرابت و هم بمعنی ترتیب اسامی پیران طریقت تا باسم یکی از ناموران اهل ارشاد **سلاله** بضم آنچه بیرون کشیده شود از چیزی و نطفه از منتخب و صراح و بمعنی بچه و طفل
صغیر از میرتشی شرح مقامات حریری و در کشف مجازاً بمعنی خلاصه **سلیقه** سرشت و طبیعت از منتخب و صراح **سلف** بفتحتین پیشینیان گذشته شده و گذشتگان و بالضم نافتنه شگون
از منتخب وغیره **سله** بالفتح و تشدید لام سبد ترکی شند زنبیل و بعضی نوشته اند که بمعنی ظرفیکه بهندی آنرا پٹاره گویند از کشف و برهان و لطائف و موید **سلاحی** بکسر بمعنی سپاهی
سلاخی بفتح سین و تشدید لام و خای معجمه مکسور پوست برکندن بزیادت یای مصدری بر سلاخ که صیغه نسبت است از سلخ که بمعنی پوست کندن باشد **فصل سین**
مهمله مع میم **سما** بالفتح بمعنی آسمان و لفظ سما ماخوذ از سموست که بمعنی بلندی باشد شرح نصاب ابویوسف بن مانع **سمیر** بالفتح اول و یای معروف نام موضعیست در راه
مکه معظمه از برهان **سمانی** بضم اول و فتح نون و در آخر الف بصورت یا مرغیست که آنرا اسکو نیز گویند از شرح نصاب و منتخب و بهندی بٹیر گویند **سماعت** بفتح اول
بمعنی شنیدن **سماجت** بفتح اول و حرف چهارم جیم بمعنی زشتی و عیبناکی از منتخب **سماحت** بفتح اول و حای مهمله جوانمردی از کشف و منتخب چه سمح در لغت بمعنی
سهل است تا چیزیرا سهل نگیرند بدل آن نشوار میباشد پس جوانمردی سهل گرفتن مال را و در ضمن اردو سماحت بمعنی سهل گرفتن و اغماض کردن نیز آمده **سمعت** بضم سین و
سکون میم و فتح عین مهمله شنوانیدن عمل خیر خود را بمردم چنانکه ریا نمودن افعال حسنه تا مردم نیک پندارند از منتخب **سمرت** بضم گندم گونی از منتخب **سمت** بالفتح راه راست
روش نیکو و قصد و آهنگ و صورت و هیئت و جانب و بکسر سین و فتح میم داغ و نشان و نقش از قاموس و منتخب و مدار و حل لغات و زبدة الفوائد **سماط** بکسر اول روشهای نیکو
و صورتها و جانبها و راهها یعنی جمع سمت بالفتح و بمعنی داغها و نشانها جمع سمت است که بکسر اول و فتح میم باشد **سمج** بفتح اول و کسر میم و جیم عربی بمعنی بد و ناخوش و زشت از منتخب
سمج و **سمجه** بضم اول و سکون میم و جیم فارسی ته خانه که زیر زمین سازند و گاوان و گوسپندان از آن آرام دهند از لطائف **سماح** بفتح و حای مهمله جوانمردی و بخشیدن از لطائف و منتخب
سماخ بکسر اول و خای معجمه سوراخ گوش از بحر الجواهر و این لفظ بسین و صاد مهمله هر دو آمده **سمرقند** معرب سمرکند و صاحب موید و کشف نوشته اند که در تواریخ طبری نام قوم است
که سمر نام پادشاهی که بزبان ترکان شهر را کند گویند و معنی ترکیبی آن شهر سمر است تم کلامهما و ابن خلکان در تواریخ خود و میرتشی در شرح مقامات حریری نوشته اند که کند بکاف عجمی

بمعنی خراب و سمر نام بادشاه شهر را خراب کرده بود لهذا آن شهر را سمرکند گفتندی حالا معرب کرده سمرقند گویند و صاحب رشیدی نوشته که در اصل شمرکند بشین معجمه بود زیرا که شمر بن تفلیش بن ابرهه با اهل مدینه سعد جنگ نموده و بعد فتح کردن مدینه سعد را ویران کرده شهر از نو تعمیر نموده شمرکند نام نهاد و کند در لغت ماوراء النهر بمعنی شهر و قریه باشد

سمید بفتح اول و ذال معجمه بمعنی نان سفید میده سمور بفتح اول و تخفیف میم مضموم و واو معروف نام جانوریست از قسم روباه که پوستش سرخ مائل بسیاهی و تیرگی باشد از پوستش پوستینها سازند و پوست حیوان مذکور را نیز سمور گویند از مؤید و مدار و لطائف وغیره و در بحر الجواهر بفتح اول و تشدید میم سمنار بالکسر و حرف سوم نون نام معماریکه بحکم نعمان بن منذر بادشاه برای بهرام گور قصر خورنق ساخته بود و بعد تمام شدن آن قصر نعمان معمار مذکور را از بالای آن قصر بزیر انداخت تا مثلش بجای دیگر نسازد و بعربی شمار بکسرتین و تقدیم نون بر میم مشدد گویند از مؤید و مدار و کشف و برهان و جهانگیری سمندر بفتحتین و کسر دال و فتح دال و ضم دال جانوری باشد بشکل موش بزرگ که در آتشکده ها پیدا میشود و چون از آتش بیرون می آید میمیرد و مخفف سام اندر چه سام بمعنی آتش و اندر کلمه ظرفیت از برهان و جهانگیری و کشف و لطائف و بعضی نوشته که جانوریست پرداری که در آتش نمیسوزد سمر بفتحتین افسانه و گاهی مجازاً بمعنی سخن از کشف و منتخب سم الفار بالفتح و میم مشدد مضموم و سکون لام و بعده فا و نون عربی زهریست قسمی از سنگی باشد سپید و زرد و سرخ نیز که بهندی سنکهیا گویند و معنی لفظی آن زهر موش ست چه سم بمعنی زهر و فار موش را گویند و عوام از غلطی آنرا سنبل کهار گویند از منتخب سمسار بالکسر و بهر دو سین مهمله و رای مهمله لفظ عربیست بمعنی دلال و در عرف آنکه اجناس مختلفه مردم فروشد از چراغ هدایت سمت الراس بالفتح بمعنی جانب سر و اکثر این لفظ میان فلک یعنی وسط السماء مراد باشد چه انسان اکا چک سر خود محاذی وسط آسمان معلوم میشود سمط بالکسر رشته مروارید از منتخب و صراح بالفتح سموط بضمتین رشته های مروارید از منتخب سم الخیاط بفتح سین مهمله و کسر خای معجمه سوراخ سوزن سماط بکسر اول بمعنی صف دسته خوان و سفره و قطار از بهار عجم و مدار و سر درکی و مؤید و منتخب و خیابان از صراح سماع بفتح شنیدن و بمعنی رقص و سرود و وجد مجازست از لطائف و بهار عجم و در منتخب و صراح بفتح بمعنی شنودن و در مدار بفتح شنیدن سرود و در سر درکی بالفتح بمعنی سرود و صاحب کشف نوشته که بفتح مطلق شنیدن و بکسر اول در فارسی بمعنی خاص سرود شنیدن و مجازاً بمعنی وجد و حالت مشائخ نیز و در شعر خواجه حافظ بمعنی سرود و نغمه آمده بیت
بیین که رقص کنان میرود بناله چنگ * کسیکه رخصه نفرمود و استماع سماع * سمع بالفتح بمعنی شنیدن و بمعنی شنوائی و گوش و بالکسر بچه گرگ از کشف از صراح و منتخب و در شرح نصاب بمعنی بچه گرگ مطلق نوشته سماق بالضم و تشدید میم نام دوائیست و آن میوه باشد ترش و بفتح و تخفیف میم بمعنی گوار از سنگ که سفید و نرم باشد از مدار و منتخب و صراح و سر درکی سماک بکسر اول نام ستاره و آن منزل چهاردهم ست از منازل قمر از کشف و منتخب و مدار و نیز صاحب منتخب نوشته که سماک دو هستند یکی را سماک اعزل و دیگر را سماک رامح گویند و آن هردو بمنزله دو پایه برج اسد ست رامح بکسر میم و حای مهمله بمعنی نیزه دار و سماک رامح ستاره ایست که نزدیک او ستاره دیگرست که آنرا نیزه سماک گویند و سماک دیگر که اعزل باشد نزد خود ستاره دیگر ندارد بدین سبب آنرا سماک اعزل نامند و اعزل بفتح اول و سکون عین مهمله و فتح زای معجمه بمعنی مرد بی سلاح ست در کفایة المنجمین آورده سماک که منزل قمر ست سماک اعزل ست که بر کتف سنبله واقع شده ست سمک بفتح اول و سکون میم بمعنی سقف و مقدار بلندی و بلند گردانیدن و بفتحتین بمعنی ماهی از قاموس و منتخب و برهان و لطائف و در فارسی اکثر بمعنی آن ماهی مستعمل میشود که در زیر زمین ست و بر پشت آن ماهی گاو و بر شاخ آن گاو زمین ست انوری در جائی بمعنی ماهی بسکون میم آورده سموم بفتح باد گرم و بضمتین بمعنی زهرها در نصورت جمع سم ست از بهار عجم و بحر الجواهر و منتخب و مؤید سم بفتح و تشدید میم زهر و بمعنی سوراخ سوزن و بالضم در فارسی ناخن خصوصاً ناخن اسپ و خر و مثلهما و بالفتح نام پهلوانی نیز ست از صحاح و برهان وغیره سمان بالفتح نام روزیست از هر ماه شمسی از برهان سمین بفتح اول فربه و چیزی باشد سفید مشابه شحم که در گوشت حیوان فربه پیدا می آید که بهندی رواج گویند از کشف و منتخب و کتب طبیه سمن بالفتح روغن گاو وغیره و بکسر اول و فتح میم بمعنی فربهی و بفتحتین در فارسی گلی سفید و خوشبو از کشف و صراح و منتخب سمکیان بفتح اول و ثانی و کسر کاف عربی کنایه از اهل زمین چرا که زمین و اهل منقول بر پشت گاو ست و گاو بر پشت ماهی سماطین دو رویه و دو رسته از درختان و مردم وغیر آن سمع الکیان بالفتح و کاف عربی مکسور کتابی در علم حکمت طبیعی که بادشاهان با خود میداشتند و معنی آن شنیدن احوال موجودات ست از منتخب سمو بضمتین و تشدید واو بمعنی بلندی و بفتح اول و ضم میم بمعنی بلند سمیطه سلک مروارید سمسه بکسر اول بمعنی پوشیده و پنهان آمده از برهان سمنه بضم و نون تحتیست از قسم میوه مثل بادام و پسته و بهندی چرونجی گویند از برهان سمیلنه بفتح اول و کسر میم نام جائیکه

باریک و نازک باشد از برهان **سم افگنده** کنایه از لنگ و مانده از رفتن راه از رشیدی و سراج **سماعیلی** طائفه ایست گمراه که تعصیب اسپ را پرستش میکنند از مؤید
سمی بفتح اول و کسر میم و یای مشدد و همنام از بحر الجواهر و کشف **سمنانی** بالکسر و دو نون منسوب بسمنان که شهریست میان دامغان و خوار الری از لب اللباب و شیخ
علاء الدوله سمنانی از انجاست **فصل سین مهمله مع نون** **سنا** بفتح و بمدون مد بمعنی روشنی کمتر از ضیا و نور و بالمد بمعنی رفعت و بمعنی بلندی و نام برگ گیاهیست که آن را سهال میکنند از منتخب و
لطائف و کشف و شرح نصاب **سنگپا** بمعنی سنگی که بهندی جهانوا گویند **سنجاب** بالکسر و جیم عربی و بای موحده نام جانوریست که از پوست آن پوستین سازند و آن خاکستری گون
باشد و پوست آن را نیز سنجاب گویند از برهان و مدار و سروری و در بحر الجواهر و کشف و جهانگیری بالفتح **سنت** بالضم و تشدید نون مفتوح بمعنی راه و روش و عادت و
باصطلاح فقه آنچه پیغمبر و صحابه بران عمل کرده باشند و اعم از آنکه پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم آن را همیشه کرده باشند مگر در عمر خود یک دو بار بقصد ترک هم کرده باشند از منتخب و
لطائف و صراح **سنگ پشت** جانوریست که آن را کشف و باخه نیز گویند و بهندی کچهوا نامند **سنگ مجاعت** بفتح میم سنگیکه برای دفع گرسنگی بر شکم بندند و این
سنونست و مجاعت بفتح بمعنی گرسنه بودن از منتخب **سنگ بست** بمعنی محکم و میوه که هنوز نارسیده باشد و اثر خامی در وظاهر شود از لطائف **سنوات** بفتحات جمع سنه که بمعنی
سال ست و قطب الدین علی شارح قصائد عرفی بمعنی زمین شور نوشته **سنگین دست** کسیکه بتامل و تانی کار کند از مصطلحات **سنج** بالفتح و جیم عربی دو طبق کوچک از روئین
که باهم زنند و این معرب سنگ بمعنی آلت جهنجهه ست که لفظ هندی باشد و آن را جهانج نیز گویند بمعنی وزن کردن و وزن یا بمعنی مبدل سنگ ست به تبدیل کاف فارسی بجیم عربی
از سراج وغیره **سنوح** بضمتین و حای مهمله ظاهر شدن شکار از سوی دست چپ و مجازاً بمعنی پیدا شدن حادثه از منتخب و کشف و صراح **سنگلاخ** زمین سخت که چون
آن را کاوند سنگها بسیار بر آیند و جائیکه در ان سنگ بسیار باشد از برهان چرا که لاخ بمعنی مکان کثرت چیزیست و در لطائف بمعنی سنگ سخت نیز نوشته
سنگ روی یخ کنایه از شخص محکوم و مطیع امر از مصطلحات **سنجد** بالفتح و جیم مکسور نام میوه که شبیه بعناب باشد از رشیدی و در بهار عجم و کشف بالکسر **سند** بفتحتین تکیه گاه و آنچه
پشت بوی گذارند و نسبت کردن چیزی را بچیزی و منسوب شدن بچیزی پشت به پشت و بمعنی بلندی چیزی از صراح وغیره و در فارسی بالکسر و سکون نون بمعنی
حرامزاده و بدر شیر و قافیه معیوب ظاهراً مخفف سناد باشد و نام ملکیست از هندوستان و نام رود بزرگ در هند که آن را دریای اٹک نامند از منتخب و برهان و کشف و لطائف
و سراج و صاحب مصطلحات نوشته که سند بالفتح سرگین انسانست که بغایت سطبر و سخت و گنده باشد **سناد** بکسر اول و در آخر دال یکی از عیوب قافیه و آن اختلاف ردف
ست مانند زمان و زمین و داد و دید و دود و دید از منتخب و رسائل قافیه و معنی اصلی مخالف ست **سندباد** بالفتح و حرف چهارم بای موحده نام کتابیست تصنیف کرده
حکیم ازرقی در نصائح و پند و حکمت و در برهان بالکسر و در سراج نوشته که سند بالفتح و قیل بالکسر نام کتابی ست از ازرقی شاعر در مواعظ و نام پسر گشتاسپ ظاهراً
پسر گشتاسپ مذکور حکیم باشد و این از اقوال و روایت کرده باشد پس باین تقدیر نام کتاب مذکور نصائح سندباد ست **سنجار** بالکسر و جیم عربی نام شهریست بفاصله
سه منزل از موصل و نام موضعیست که مولد سلطان سنجر ست از منتخب و قاموس و رشیدی **سنجر** بالفتح نام بادشاه عادل از برهان **سنگسار** نوعی از سیاست که آدمی را
تا کمر در خاک نشانند و بران سنگ باران کنند تا بمیرد از برهان و سراج **سنقر** بسین مهمله و قاف هر دو مضموم پرنده ایست شکاری مثل باز که در هندوستان
بواسطه حرارت نزید و این ترکیست از لطائف و نام یکی از بادشاهان ترک و نام یکی از غلامان **سنگ** بکسر اول و کاف فارسی بمعنی نیزه کوچک از فرهنگی نوشته شد **سنگ زر** بمعنی
محک **سنگ انداز** مرادف کلوخ انداز و آن وزنی ست که در درون کنگرهای قلعه سازند **سنبک** را گویند و بفتح را آمده از مصطلحات و بمعنی فلاخن هم آمده و بمعنی جشنی و عشرتی
که مخواران در اواخر ماه شعبان کنند بمعنی سلخ ماه شعبان نیز آمده از برهان **سنور** بضمتین بمعنی سرحد که فاصله باشد میان دو ولایت و این ترکیست **سندس** بالضم
و دال مهمله نیز مضموم و بعده سین مهمله قسمی از دیبای پیش قیمت بغایت رقیق و باریک و لطیف و نازک و بیشتر لباس بهشتیان از ان باشد **سندروس** بضم و دال مهمله مفتوح
و رای مهمله مضموم و واو معروف و سین مهمله و آن صمغیست زرد رنگ که آن را کهربا گویند و در برهان بالفتح و در سراج نوشته که سندروس صمغیست زرد رنگ که روغن
کمان وغیره از ان سازند و آن شبیه بکهربا باشد بلکه کهربا یک درین دیار متعارفست از ان ساخته میشود **سنان گش** بمعنی سنان گشاده ای سنان دراز از شرح **سنجق** بالفتح و جیم عربی

مضموم بلغت رومی بمعنی علم و نشان فوج و بمعنی کمربند نیز آمده از رشیدی و برهان و کشف و سراج و مؤید و منتخب و مدار **سنا برق** بالفتح برق روشن و بطریق استعاره آذین
مراد دارند از لطائف **سنگ عشق** مراد از محک **سنگ** مجازاً بمعنی مقدار و گرانی و وزن و وقر و قیمت و قدر از سراج و چیزیست که آنرا از سنگ یا از چوب سازند و بضرب صولجان
بهم بر زنند تا آواز بر آید هندیان آنرا جهانجهه گویند بالفتح هر دو جیم فارسی و دو کاف عربی در ایام عاشورا پیش علمها رواج تمام دارد و نیز بمعنی سنگ زور است که کشتی گیران برو دوش
گردانند **سنبک** کشتی کوچک که رکاب جهاز باشد از مصطلحات **سنبل** گیاهیست خوشبو سیاه رنگ که در کتب طب آنرا سنبل الطیب نامند و بهندی آنرا بالچهر گویند و بمعنی
خوشهٔ گندم و جو چرا که چون های وحدت در آخر لفظ سنبل لاحق کنند سنبله گویند و ظاهر است که هر دو تشبیه بزلف دارند انتهی مسطوره را صاحب مدار از آداب الفضلاء و
ابراهیمی نقل کرده و صاحب مؤید از شرفنامه آورده و صاحب کشف بعد معانی مذکوره اظهار کرده که در کوه رهتاس نواب خان زمان خان سنبل معاینه نموده بود و جز آن کجای
دیگر نبود سوای بالچهر و در برهان نوشته که گیاهیست خوشبو و سنبل الطیب نوعی از آنست و خان آرزو در سراج اللغات نوشته که درین ایام در هندوستان گلی از ولایت آورده بودند
که مانند نرگس پیاز دارد و گل آن مایل بکبودیست و خوشبودار و مرغول و برگ گلهای او قدری جودت دارد از بعض مردم شنیده شد که سنبل همین است و آنچه بعض شیاد و شاطر
که بعربی شعر الجن خوانند و بهندی مهسراج نامند و نسبتی بزلف دارد و سنبل گویند غلط است فارسی یا نیمعنی نیامده **سنام** بالفتح کوهان شتر از منتخب **سنجابیان** بکسر اول گروهیست
که از ملک ایشان سنجاب پیدا میشود و سنجاب جانوریست که از پوستش پوستین سازند از شرح خان آرزو **سن** بالکسر و تشدید نون بمعنی دندان و بمعنی سال مقدار عمر از
منتخب و صراح و مدار و شروح نصاب و در برهان نوشته که سن بالفتح در ترکی بمعنی لفظ تو است که در فارسی کلمهٔ خطاب باشد **سندن** بکسر اول و فتح دال در ترکی ترجمهٔ حرف
سن **سَن** بالفتح هر دو سین در ترکی بمعنی تو و تو تو **سنسن** بکسر هر دو سین و سکون هر دو نون بمعنی حرام مغز و آن چیزیست سفید از جنس عصب که میان سوراخهای فقرات پشت
و گردن میباشد خوردن آن حرام است **سنن** بالضم اول و فتح نون اول جمع سنت **سنین** بکسر تین بمعنی سالها و این جمع سنه است که بفتحتین بمعنی سال باشد از منتخب و بمعنی
قحط و سالهای قحط از شرح نصاب و باید دانست که سنین بالفتح هم جائز است و این جمع سالم مذکر نیست چون لفظ سنه را که بفتحتین باشد بیا و نون جمع سالم آورده و سین
را کسره داده بر خلاف قیاس تا دلالت کند بر شذوذ این جمعیت چرا که شرط جمع بیا و نون و بواو و نون بر تقدیر اسم اعلم مذکر عاقل است و درین لفظ این شرط فوت
است و لفظ صفت هم نیست **ستون** بالفتح اول و ضم ثانی بمعنی ستون دارد و که بر دندان مانند از منتخب **سنگ زن** ترازوی کم وزن باشد از برهان **سنگ کلان** در
اصطلاح جوهریان جوهر باشد مثل یاقوت و زمرد و الماس وغیره **سناسیان** بالفتح اول و تشدید نون ثانی و کسر سین جمع سناسی و آن فرقه ایست از فقیران هنود و این لفظ
هندیست **سنان** بکسر نوک نیزه و تیر و تیزی هر چیز و بمعنی فسان که تیغ بران تیز کنند از منتخب و لطائف **سندان** بالکسر یکی از آلات آهنگران و زرگران که آهن و زر وغیره بران نهاده
میکوبند و بهندی آنرا اهرن گویند و بمعنی آنکه بهندی آنرا گهن و هتوڑا نامند و بمعنی تنکه آهنی که بر تخته در از امیکوبند تا اگر کسی صاحب خانه را از آمدن خود خبر کند حلقه را بران تنکه
آهنی که سندان گویندش بزند از برهان و سراج و لطائف و در بهار عجم و مؤید و کشف و مدار بالفتح **سنگ در دهان نهادن** خاموش بودن از مصطلحات **سنگ امتحان**
سنگ محک **سنگ و تیغ مهر کردن** بمعنی معطل و بیکار کردن از مصطلحات **سنگ یمن** کنایه از عقیق **سنگ در موزه افتادن** بمعنی آرام و بیقرار شدن
سنگ در آب افگندن در جای تمکن کردن و بمعنی پوشیده و پنهان کردن نیز آرند **سنگ بر سنگ ماندن** کنایه از آشوب عظیم از مصطلحات **سنگ و**
بیجا از مصطلحات **سنگ نسو** بالفتح نون ثانی سنگ سفید که از مرمر گویند از شرح نصاب **سنجه** بالفتح سنگی که بران چیزها را در ترازو وزن کنند از رشیدی **سنه** بالفتح
سرگین آدمی که بغایت سطبر و گنده و سخت باشد از رشیدی و مصطلحات و در برهان بالضم و در مدار بالکسر **سنه** بفتحتین بمعنی سال و بکسر اول و فتح نون بمعنی غنودگی که مقدمهٔ
خواب است و بالضم و تشدید نون بمعنی راه و روش و عادت و بالکسر دندانه چیزی و در فارسی بالضم و تشدید نون مفتوح بمعنی منکوحهٔ پسر و بمعنی بالضمتین نیز آمده از منتخب
و مدار و برهان جهانگیری **سنگچه** تگرگ و ژاله و لفظ چه برای نسبت است از سراج **سنگلاخ** ابنوهی سنگها چه لفظ لاخ برای افادهٔ معنی کثرت آید از خیابان **سنگ سراچه**
بمعنی سنگ خانه چرا که سراچه تصغیر سرا باشد از خیابان **سنبله** بالضم و حرف سوم بای موحده مضموم بمعنی یک خوشه گندم و جو مثل آن چرا که در آخر یای وحدت است

و نام برج ششم و آن بصورت دختر ست دامن فروهشته و سر او بمغرب و شمال و پای او بمشرق و جنوب ست چپ آویخته دارد یک خوشه دو دست است بلند ست برابر دوش خوشه
گندم را بدان دست گرفته است بهمین سبب باسم سنبله مسمی ست از شرح خفینی فارسی و شروح نصاب سنیه بفتح اول و کسر نون و یای تحتانی مشدد بمعنی روشن و بلند از منتخب سنینه
بالضم آلتی ست آهنی که بدان سوراخ کنند که بهندی برما گویند سنقصه بمعنی تهمت از شرح خاقانی و در دیگر لغات معتبره یافته نشده سنائی بالفتح نام ولی که در حکمت و شاعری
مرتبه اعلی دارد از کشف سنی بفتح اول و کسر نون رفیع و بلند و بمعنی روشن و تابان نیز آمده **سنگ جای بیر** حمی و سخت جانی **سنبلی** نوائی از موسیقی **سنگ شدن بیمار** سخت
شدن بیمار از مصطلحات **فصل سین مهمله مع واو** **سوفسطا** بالضم حکمتی ست که بنای آن بر وهم بود از چهار شربت **سودا** بمعنی سیاه و نام خلطی از اخلاط اربعه و در فارسی
بمعنی دیوانگی و این مجاز ست چراکه بسبب کثرت خلط سودا جنون پیدا میشود و گاهی بمعنی عشق آید و در ترکی بمعنی خرید و فروخت **سواکر** بمعنی غیر و بفتح برابر و برابر از منتخب **سویدا**
بضم اول و فتح ثانی نقطه سیاه که بر دل ست از منتخب و این تصغیر سودا باشد که مؤنث اسود ست **سوق الثلاثا** بالضم اول و بفتح هر دو ثای مثلثه نام بازاریست در بغداد که روز سه‌شنبه
در آنجا خرید و فروخت میشود و در قدیم خانهای فحول علمای ترسایان در انجا بود از منتخب و مؤید **سواران آب** بمعنی حبابهای آب از برهان **سوغات** بالضم بمعنی تحفه
و هدیه از بهار و صاحب مؤید گوید که این لفظ ترکیست و در لغات ترکی بفتح نوشته چنانکه مشهور ست خان آرزو در سراج نوشته که در صراح سوغ بالفتح بمعنی روان کردن عطا آمده
در صورت در اصل بمعنی چیزیکه برای کسی بفرستند و بمعنی ره آورد مجازا باشد تم کلامه پس ازین تقریر خان آرزو ظاهر میشود که سوغات لفظ عربی باشد **سورت** بالفتح تیزی و حدت
و تندی هر چیز و ظلم و خشم و بالضم شرف و منزلت و پاره قرآن مجید و نام شهریکه در هند بر ساحل دریاست شور ست از منتخب و غیره **سویت** بفتح اول و کسر واو و تشدید یای تحتانی بمعنی
برابری و اعتدال از منتخب و کشف **سومنات** بالضم و واو مجهول و میم موقوف نام بتخانه در ملک گجرات و در اصل این لفظ هندیست سومنات بود چه بهندی سوم قمر را گویند
و ناته بمعنی خداوند ست چون آن بت را بهیکل قمر ساخته بودند لهذا باین اسم مسمی گردید و در استعمال فارسی حرف ها از آخر ساقط شده از سراج و کشف و رشیدی و مؤید و برهان
سودت بالضم سرداری و مهتری از بعضی شروح نصاب و در منتخب و شرح یوسف با همین معنی بضم اول و سکون همزه که بصورت واو ست و فتح دال بمعنی پیشوائی و ظاهرا تا این مبدل از دال ست
سوء المزاج بمعنی مرض و بیماری چه سوء بالضم بمعنی بدیست **سوانح** عبارتست از حالات و رویدادها مگر اکثر استعمال این لفظ در رویدادهای متوحش ناپسندیده باشد
و این جمع سانحه است و تحقیق این در سانح و سانحه گذشت **سواد** بفتح سیاهی رنگ و بمعنی حوالی شهر و نواحی و بمعنی ملکه و ذهن و بمعنی مسوده از مؤید و کشف و منتخب و صراح
سودد بضم اول و سکون همزه که بصورت واو ست و فتح دال اول و دال ثانی زاید برای الحاق ست بمعنی سرداری و پیشوائی از منتخب و صراح **سود** بالضم در عربی جمع اسود که بمعنی سیاه
ست و در فارسی بمعنی فائده و نفع از لطائف **سوهان گیر** کنایه از زر و سلاح **سوسمار** بالضم جانوریست که بهندی گوه گویند بکاف فارسی و واو مجهول از برهان و غیره **سوار**
بضم بر وزن خوار بمعنی راکب و بکسر در عربی نام زیوریست که بهندی کنگن گویند از بهار و مؤید و محقق چنان نوشته که سوار بفتح بمعنی راکب ست و بمعنی راکب یگر سوار بهمان مجاز
باشد چه مخفف اسوار ست و اسوار مرکب از لفظ اسو که بر وزن سرو باشد مبدل سپ و لفظ وار که کلمه نسبت ست **سور** بالضم و واو معروف چند معنی دارد اول بمعنی جشن و شادی
عروسی دوم رنگ سرخ و بهمین جهت لاله و گل مثل آن را سوری گویند سوم رنگ خاکستری ابیاه مائل مر اسپ و خر و شتر را چهارم در عربی بمعنی دیوار قلعه و شهر پناه و پنجم در عربی
بمعنی نیم خورده و پس خورده ششم باصطلاح اهل منطق لفظ کل و لفظ بعض ست که وضع کرده اند برای کمیت افراد موضوع و این مجاز ست یعنی چهارم کما لا یخفی و بضم اول و فتح واو سور جمع
سوره از برهان و جهانگیری و رشیدی و منتخب و غیره **سوره نور** نام سوره از سورهای قرآن مجید **سوختن زر** بمعنی تلف شدن زر تنخواه از بهار **سوس** بواو معروف دو معنی دارد یکی کرمست
که جامه ابریشمی را تباه کند و نام و رستنی که بیخ آن را اصل السوس گویند از برهان **سوختگی نفس** تنگی دم که در حبس دم و دویدن بهم آید **سونش** بالضم و واو معروف و کسر نون و شین
معجمه براده که از سوهان فرو ریزد و براده آهن و الماس و مس و غیره از سراج و برهان **سوره اخلاص** قل هو الله **سوط** بالفتح تازیانه و بتازیانه زدن از سراج **سواع**
بضم اول و عین مهمله نام بت قوم نوح علیه السلام که بصورت زنی بود از شروح نصاب **سواطع** جمع ساطعه که بمعنی بلند ست **سوغ** بالفتح و غین معجمه جائز و روا و گوارائی از ادات
و کشف **سورد ماغ** مرض دماغ **سوالف** بفتح اول و کسر لام بمعنی گذشتها و این جمع سالفه است از منتخب **سوف** بالضم بمعنی حکمت از برهان و این لفظ یونانیست در عربی بفتح سین

بمعنی سرانجام و بمعنی زود باشد و این حرفیست که بر فعل مستقبل آید **سوابق** گذشتها **سوطریق** بدی راه و بد رای **سوق** بالفتح راندن و روانی و بالضم بمعنی بازار و بمعنی ساقها درین صورت جمع ساق ست از منتخب و غیر آن **سویق** بفتح اول و کسر واو پست که بهندی ستو گویند بفتح سین مهمله و تشدید فوقانی **سواک** بفتح اول رفتار نرم و بمعنی برابر تو درین صورت مرکب از لفظ سوا که بفتح بمعنی برابر ست و کاف خطاب و بکسر اول بمعنی مسواک از منتخب و غیره **سوگ** بواو مجهول و کاف فارسی بمعنی ماتم و این لفظ مشترکست و هندی و فارسی از سراج **سو و اتمک** بواو عاطفه هر دو لفظ ترکیست اول بالضم بمعنی آب و ثانی بالفتح بمعنی نان **سواحل** کنارهای دریا و رود **سوال** بضم اول و فتح همزه که بصورت واوست بمعنی خواستن و پرسیدن از منتخب و کشف و صراح و بهار عجم و ذیل الاغلاط **سؤول** بفتح سین و ضم همزه و سکون واو بر وزن فعول صیغه مبالغه بمعنی بسیار سوال کننده از خیابان **سوزن بال و سوزن پر** بچه مرغ بی پر از مصطلحات **سواد اعظم** شهر بزرگ از برهان **سوم** بالفتح گران فروختن و وقت نمودن و خواری و رنج کشیدن و بمعنی گیاه چریدن چارپایه از لطائف و منتخب **سوم** بکسر اول و ضم همزه و سکون میم ترجمه ثالث و بالکسر و همزه مشدد و مضموم و سکون میم نیز آمده واله هروی گوید بیت در صورت و معنی از تعظم * خواندن دو جهان جهان سوم * از بهار عجم و خان آرزو در سراج نوشته که سوم بعضی گویند بضم اول و تشدید آن معدود سه که بعربی ثالث گویند واله هروی در مدح قطب نامی گفته بیت قطب ست سه حرف در تعلم * زان یافت دو قطب چرخ سوم * مؤلف گوید که بفارسی در آخر اعداد میم برای معدودی آید چنانکه دوم و سوم و چهارم و ماقبل میم مذکور بضم و فتح هر دو آمده ضم چنانکه دوم گذشت و فتح چنانکه ملا نظیری در قصیده که قافیه در ردیفش ضم را و کرم راست همان دوم را بسته است و در هندی همین قسم می آید چنانکه اکیم بمعنی یکم و پنجم بمعنی پنجم چون موافقت درین دو زبان بیش از بیش ست این هم دلالت بر فتح دارد بهرحال بلفظ سه های مختفی که دارد مکتوبی محض ست در شمار نمی آید مثل که و چه پس سه را در ترکیب با میم معدود حال که و چه باشد یعنی های که و چه در حالت ترکیب بسبب کسره کی و چی بیا بدل شود چنانکه کیم و چیم درین صورت سیم بیا کتابت شده و چون درین حال اشتباه با سیم که معدود ثلثین ست میشود لهذا واو در کتابت معدد زیاده میکنند پس کسانیکه بضم ماقبل خوانند واو را نیز خوانند و آنانکه بفتح واو خوانند درین صورت تشدید واو حساب آرد **سواد برگرفتن** خواندن و مطالعه کردن **سواکن** بفتح اول و کسر کاف جمع ساکنه بمعنی باشندگان **سون** بواو مجهول نام رود **سوسن** نام گلیست آسمان گون در مؤید و کشف و برهان و مدار بالضم و واو مجهول در منتخب بالفتح و صاحب بحر الجواهر نوشته که در تلخیص بالضم ست و در قاموس بالفتح ظاهرا بالفتح معربست و بالضم فارسی **سورنجان** بالضم و را مهمله مکسور بیخ نباتی ست سفید از بحر الجواهر و برهان **سوختن** باصطلاح شعرای ایران تن بعشق و جور معشوق در دادن و لفظ و اسوختن بمعنی بیزار شدن از معشوق **سوزیان** بواو معروف و زای معجمه موقوف و تحتانی سرمایه و نفع و سود و تحفه و زار از مؤید و برهان و جهانگیری **سورن** برای مهمله لفظ ترکیست الله اکبر یا مثل آن گفتن لشکریان بآواز بلند در هنگام تاختن بر خصم از مصطلحات **سودان** بالفتح آدمیان سیاه **سواد روشن کردن** بلاتکلف نوشته خواندن بهم رسانیدن از مصطلحات **سواد کردن** نوشتن **سوی کسی گرفتن** جانب کسی رفتن از مصطلحات **سودائیان** سوداگران **سو** بالضم و در فارسی بمعنی طرف و در ترکی بمعنی آب و شراب از لغات ترکی و لطائف و **سوء** بالضم و در آخر همزه در عربی اندوه و تغیر مزاج کسی روایت و آتش و برص و هر آفتی و مرضیکه باشد و بالفتح اندوهگین کردن و بد کردن و بد از منتخب و کشف و بحر الجواهر و در بیضاوی مسطور ست وقتیکه لفظ سو مضاف باشد بالضم خوانند چنانچه در سو الحساب و سو الدار و هنگامیکه مضاف الیه باشد بالفتح خوانند در ظن السو و دائرة السو **سوزه** بمعنی تکمه قبا و در رشیدی بمعنی پارچه مربع که در بغل پیراهن دوزند و بمعنی تیر جامه نیز منقول **ساخته سوخته** بمعنی جامه سوخته که بران از سنگ و چقماق آتش گیرند و نام گنجیست از گنجهای خسرو پرویز و بمعنی جامه سنجیده و سوزدان و گویند که در ولایت روم مرد طالب علم را سوخته گویند از لطائف **سوسه** بالضم کرم گندم از برهان **سوسنی** اسپ کبود و هر شی که کبود و نیلی باشد **سوری** بالضم نام گلیست سرخ رنگ و هر گل و لاله را که سرخ باشد سوری گویند چه سور بمعنی سرخ ست و نوعی از پیکان از جهانگیری و رشیدی **سوانی** بفتح اول و کسر نون شتران آبکش و این جمع سانیه است **سواقی** جمع ساقیه که بمعنی جوی خرد ست **سوفسطائی** بالضم قومیست از حکمای باطله که نفی حقائق میکنند و آن سه قسم اند عنادیه و عندیه و لاادریه عنادیه قائل بحقائق اشیا نیستند و میگویند که عالم وهم و خیالی ست و عندیه منکر اند ثبوت اشیا را و تابع اند اعتقادات خود را

و بگویند اگر اعتقاد کنیم شیئی جوهر جوهر است و اگر عرض عرض است و اگر قدیم قدیم است و اگر حادث حادث است لاادریه منکر اند نه ثبوت را و نه نفی را از لطائف و برهان **سوی**
بالضم در فارسی بمعنی طرف و در ترکی بمعنی آب از لغات ترکی و لطائف **سوزن عیسی** گویند که چون عیسی علیه السلام را بآسمان می بردند در دامن ایشان سوزن بود ان
بحکم الهی بهمین سبب بر فلک چهارم ماندند و بالاتر نبردند چراکه سوزن یکی از اسباب دنیاست از برهان و غیر آن **سوقی** بالضم منسوب بسوق یعنی بازاری و بمعنی دکاندار
نیز آمده **سوچی** بواو معروف و جیم فارسی آبداروی فروش سوچیخانه بمعنی میخانه در زبان ترکی سو بمعنی آب و شراب است از مصطلحات **فصل سین مهمله مع ہا ہوز**
سُها بالضم اول ستاره است باریک در بنات النعش و آن متصل است با ستاره دوم از سه ستاره نبات **سهراب** بالضم و در آخر بای موحده نام پسر رستم که برای مقابله
رستم در میدان آمده با رستم کشتی کرد و حال آنکه یکدیگر را نمی شناختند آخرش بصد خرابی رستم او را زیر کرده و دشمن خود پنداشته خنجر زد و بعد از رسیدن زخم یکدیگر
را بشناختند رستم پشیمان شده بسیار افسوس کرد سود نداشت آخر سهراب بمرد **سهولت** بضمتین بمعنی آسانی و بعضی مردم که سهولیت بزیادت یای تحتانی گویند
خطا است **سه ظلمت** کنایه از صلب پدر و شکم مادر و زهدان از سراج **سهم السعادت** و **سهم الغیب** بقاعده علم نجوم دلایل مخصوصه باشد از مواضع کواکب در
طالع مولود **سه روح** روح حیوانی و نباتی و جمادی و این هر سه را مواليد ثلاثه نیز گویند از برهان و غیر آن **سهاد** بضم اول و در آخر دال مهمله بمعنی بی خوابی از شرح
نصاب و منتخب **سهرند** بالکسر نام شهریست در هند که بعضی آنرا سرهند گویند **سه بعد** طول عرض عمق از کشف **سهر** بفتحتین بیدار و بیدار بودن از منتخب و صراح و بالضم
غلط است که صاحبش را بیداری و بیخوابی مفرط باشد **سه نوع** موالید ثلاثه **سه قرقف** بفتح هر دو قاف سه کتاب است از مذهب ترسایان از منتخب و برهان و در شرح خاقانی
نوشته که نزد نصاری **سه نوع شراب** است چنانکه در قرآن مجید شراب سه نوع مذکور است شراب طهور و شراب زنجبیل و شراب سلسبیل **سهیل** بضم اول و فتح ثانی نام ستاره معروف و
بکسر ثانی خطا است چراکه این بر وزن صیغه تصغیر است از منتخب و غیره **سهل** بالفتح آسان و زمین نرم و هموار از منتخب و صراح **سهم** بالفتح در عربی بمعنی تیر که از کمان رها کنند و بمعنی
حصه و بهره و در فارسی بمعنی بیم و خوف از منتخب و موید و لطائف و برهان **سهام** بالفتح و تشدید ها بمعنی تیر انداز و بکسر اول و تخفیف ها بمعنی حصه ها و تیر ها باین معنی جمع سهم
است که بمعنی تیر و حصه باشد و بضم اول و تخفیف تاریکی و تغییر چهره و لاغر شدن و بفتح و تخفیف شدت و حرارت تابستان و نیز اشارت باشد **سهم الغیب** کنر منتخب و طهور ارجه
حسب آنست که بر آن حکم نمایند و دیگر **سهم السعادت** که نشان دولت و اقبال صاحب طالع است از منتخب و شرح خاقانی **سهیم** بفتح اول و کسر ها بمعنی شریک و صاحب حصه از منتخب
سهم الحشم نام عهده چنانکه سر لشکر و بخشی فوج از سرور **سه خواهران** سه ستاره اند پهلوی هم از جمله هفت ستاره بنات النعش **سه خوان** قوم بیست از نصاری که سه خدا می خوانند
خدای اب و خدای ابن و جبرئیل و عیسی و مریم علیه السلام از برهان **سهو** بالفتح فراموش و فراموش کردن و غافل شدن از منتخب **سهیله** بضم اول و کسر ثانی نوعی از خیمه **سه گاه** نغمه سوم و شعبه حجاز از مدار **سه مرتبه**
کنایه از طفلی و جوانی و پیری و گاهی عبارت از ادنی و اوسط و اعلی **سه برگه** نام گلیست **سه اسپه** کنایه از کمال رو رونده از مصطلحات **سه قبله** قبله یهود و قبله
نصاری و قبله مسلم و در شرح خاقانی نوشته که خانه کعبه و بیت المقدس و بیت المعمور که قبله گرو بیانست **سهرورد** بالضم و حرف چهارم واو مفتوح و حرف ششم دال مهمله منسوب
بسهرورد که شهریست در عراق عجم **سه اسپ** منی نوعی از قباچه با چاکهای دراز و در شرح خاقانی نوشته جامه حریر که سه چاک دارد و از پیش و یک از قفا و این قسم جامه مخصوص
رقاصان و لایت باشد **سهی** بفتح اول و کسر دوم بمعنی راست عموماً و سرو که بغایت راست باشد خصوصاً از برهان و جهانگیری و در سراج اللغات نوشته که سهی بفتح بر وزن
صفی بمعنی راست و این جز در صفت سرو واقع نمیشود و بمناسبت سرو سهی قد و سهی قامت نیز گویند پس تنها سهی بمعنی راست نیامده **فصل سین مهمله مع یای تحتانی**
سیمیا بالکسر علم طلسم که از آن انتقال روح در بدن دیگر می کنند و بهر شکل که خواهند در آیند و چیزهای موهوم در نظر آرند که در حقیقت وجود آنها نباشد از مدار و منتخب
سینا بکسر نام جد شیخ ابو علی و بالفتح و بالکسر نام کوهیست بشام آنرا طور سینا گویند از منتخب و موید و کشف و در برهان بالکسر و بالفتح نام جد ابو علی و بالفتح نام کوه طور و
در سراج بالکسر نام جد شیخ بو علی **سیما** بالکسر نشان و علامتی که شناخته شود بدان خیر و شر و مجازاً بمعنی پیشانی مستعمل است چراکه علامات خیر و شر در پیشانی مفهوم
میشود از سروری و موید صاحب بهار عجم نوشته که بمعنی نشانها که از کثرت سجود در پیشانی پیدا میشوند و مجازاً بمعنی پیشانی و صاحب منتخب نوشته

که بمعنی نشان و علامت و در مصطلحات نوشته که سیما لفظ عربی ست بمعنی نشان و علامت کما قال الله تعالی سیماهم فی وجوههم من اثر السجود و مگر فارسیان مجازاً بمعنی پیشانی
استعمال میکنند و سیما بالکسر و تشدید یای تحتانی مفتوح بمعنی خاصه و خاص و کسانیکه بامعنی بالفتح خوانند خطاست سیمابی شدن هوا روشن شدن هوا و درخشان
هوا بمعنی جوف آسمان ست سیلاب بیای مجهول بمعنی سیل از مؤید و صاحب برهان نوشته که بالفتح ست نه بکسر و همین صحیحست سیراب بیای مجهول ضد تشنه یعنی
کسی و چیزی که از آب سیر باشد از مؤید سیه تابنگی باشد سیاه و نفسجی که آهن صیقل دیده را با آب لیمون و گرمی آتش زنگ کنند از سراج سینح جاروب بمعنی خسی که جاروب
از آن سازند سیب بالفتح و بای موحده بمعنی بخشش و دهش از لطائف و منتخب سیاست پاسداشتن ملک و حکم راندن بر رعیت و قهر کردن و هیبت نمودن و ضبط ساختن
مردم از فسق به ترسانیدن حذر دادن از منتخب و کنز سیاه دست بخیل سیاقت بکسر راندن گردن سیئات وزن طیبات بمعنی معاصی و گناهها از منتخب و غیر آن
سیه مست و سیاه مست بمعنی بدمست و بسیار مست سیاوت بالکسر بزرگی و سرداری سیاحت بکسر اول و حای مهمله سیر کردن و رفتن بر زمین از منتخب سیرت بالکسر عادت
و طریقه از منتخب و در مصطلحات نوشته که فارسیان بمعنی عرض و ناموس آرند سیاح بالفتح و تشدید ثانی و حای مهمله بسیار سیر کننده از منتخب سید بالکسر و یای معروف بمعنی گرگ
درنده و بالفتح و یای مشدد مکسور بمعنی پیشوا و مهتر قوم سردار و بهمین معنی به تخفیف تحتانی بر وزن قید نیز آمده چراکه تخفیف یای مشدد جائز ست چنانکه میت بتخفیف میت
خوانند بر وزن بیت و کسانیکه بیای مشدد و مفتوح خوانند خطاست سیاه سفید کنایه از غرب و شرق و شب و روز و زنگ و روم و شر و خیر و کفر و اسلام سیه بهار
بمعنی بهار سبزه و بعضی گویند که در بلاد سرد سیر در ایام ربیع سبزه کشت که از زیر برف از بس سردی و سیرابی بغایت سبز مائل بکبودی و سیاهی برون می آید آنرا سیه بهار گویند
سیفور بالفتح و واو معروف نوعی از جامه لطیف ابریشمی سیاه رنگ از رشیدی و کشف و برهان سیه کار فاسق و بدکار سیسنبر بکسر اول و تحتانی معروف و فتح سین مهمله دوم و
سکون نون و فتح موحده و رای مهمله سبزه ایست میان پودینه و نعناع زیراکه چون پودینه را گزرهء دست نشان کنند سیسنبر روید چون سیسنبر را گزرهء دیگر نقل کنند نعناع شود
و بوی آن بغایت تیز گردد چون برگزندهء زنبور و عقرب بمالند آرام بخشد و این لفظ معرب سیسنبل ست از برهان و لطائف و رساله معربات سینح پر بچه جانور پرنده که هنوز
پر هایش کامل نه برآمده خوب پهن نشده باشد و مانند خار نمودار شوند از برهان سیب بخور بواو معروف نوعی از سیب که از پوست آنرا مانند عود بخور کنند از مصطلحات سیاه پیر
بمعنی غلام پیر از مصطلحات سیر بکسر اول و فتح یای تحتانی در عربی عادتها و خصلتها این جمع سیرت ست و در علم تواریخ و بیان احوال گذشتگان و بفتح اول و سکون یا بمعنی رفتن و رفتار
و بفارسی بکسر اول و یای مجهول سوای معنی مشهور کنایه از بیزار و رنجیده و بیای معروف چیزیست که بهندی لهسن گویند سیمبر بضم سین مهمله و فتح تحتانی و سکون میم و فتح بای موحده
و رای مهمله لفظ هندی کتابیست که سهنس کرت گویند و نام جشن جوهتگاری راجهای سلف و آن چنان باشد که چون دختر راجه بحد بلوغ رسد پدرش تمام راجهای اطراف را طلبیده
ضیافت میکند بگردن هر یکی از راجهای که دختر مذکور حائل گل یا هار مروارید اندازد شادی دختر با نکس مقرر شود سینه باز کنایه از سیاه و سفید و مراد از پارهای سپاری که بخطوط
سیاه و سفید باشد و بمعنی سینه گشاده و بالیده از مصطلحات سیاوش بکسر اول و ضم واو و بعده شین معجمه و صاحب بهار عجم نوشته که بفتح واو است و در سراج اللغات نوشته
که بکسر اول و ضم واو هر دو صحیح و سیاوش بواو معروف بر وزن بدالوش نیز درست نام پسر کیکاؤس و در شمشیر خانی مسطورست که سیاوش پسر کیکاؤس بسبب بهتان مادر
غیر حقیقی خود از پدر رنجیده شده نزد افراسیاب که مخالف کیکاؤس بود رفت و افراسیاب از آمدنش خوش شده دختر خود را در نکاحش داد بعد از چندی باغوای وزرا داماد
دیگرش از دست افراسیاب بناحق کشته شد تم کلامه و در کتابی بنظر آمده که سیاوش بغایت خوش منش و عیاش بود لهذا مجازاً از لفظ سیاوش معنی خوش و
شادان مراد دارند سیاه گوش سیه گوش نام درنده که از سگ خرد و از گربه کلان گلابی مائل بسیاهی هر دو گوش او سیاه و لنوکدار و سریع الحرکت و بغایت
جلدرو باشد سیماب در گوش کنایه از کسی که آواز نشنود یعنی کر باشد از برهان سیم کش بکسر اول و ضم کاف مسرف و متلف سیم از شرح خاقانی سیب آنزالیش
بالف ممدوده و رای معجمه و یای تحتانی و شین معجمه نوعی از سیب ست که در صفهان بهتر باشد از شرح گل کشتی سیافش نام پادشاه سیاوخش بکسر اول و فتح واو و
سکون خای معجمه نام پسر کیکاؤس از سراج سیاط بکسر اول جمع سوط که بمعنی تازیانه ست سیاع بکسر اول و عین مهمله بمعنی کهگل که دیوار را بدان اندوده

کنند از شرح نصاب سیمرغ جانوریست مشهور و سیمرغ از ان گویند که هر لون که در پر هر یک مرغ میباشد همه در پر ها او موجود و بعضی گویند که بغیر همین اسم قسم و وجود ندارد از کشف و صاحب برهان سیمرغ را عنقا نوشته است سیوف بضمتین شمشیر ها جمع سیف سیاف بالفتح وتشدید ثانی شمشیر زن و بمعنی قاتل و جلاد و خونریز سیاق بکسر اول راندن از منتخب و کشف و در موید نوشته که بمعنی پابند بارست بدانکه چون در علم حساب تحریک بان و راندن قلم بسرعت تمام میشود لهذا علم حساب اسیاق سیگفته باشند یا آنکه حفظ حساب بمنزله بارست که از دست خواطر اکثر پرواز مینماید و نوشتن آن برای یادداشت بمثابه پابندست ازین سبب قواعد نوشتن حساب را سیاق نام کردند سی الخلق مرد بداخلاق سیر آهنگ بالکسر بیای مجهول بمعنی بلند آهنگ و درینجا لفظ آهنگ بمعنی آوازست سیف اسفرنگ سیف نام شاعر باشنده اسفرنگ و اسفرنگ بالکسر و سین مهمله و رای مهمله و فا و نون و کاف فارسی شهریست قریب سمرقند سیگ بالکسر و یای مجهول و کاف فارسی بمعنی آلت تناسل مردان از لغات ترکی سیامک بکسر اول و فتح میم نام پسر کیومرث از برهان سیکنک بیای معروف و کاف عربی مفتوح و فتح نون و کاف عربی دیگر بمعنی آهسته و این لفظ ترکیست از لغات ترکی نوشته شد سیاه سال بمعنی خشک سال سیول بضمتین سیلابها و این جمع سیل ست سیه چال بجیم فارسی چاه بی آب که مجرمان را دران محبوس نمایند و لفظ چال در اصل چاه بود ها را بلام بدل کرده اند چنانکه در جواهر الحروف سیال بالفتح وتشدید تحتانی رقیق و جاری شونده سیر حاصل بیای مجهول جائیکه زراعت دران بهتر باشد سیورغال بضمتین و واو معروف و غین معجمه بمعنی مدد معاش و این لفظ ترکیست از مدار و در لغات ترکی بفتح اول و ضم تحتانی و واو معدوله و سکون رای مهمله و غین معجمه بمعنی انعام سیه گلیم بکسر کاف فارسی بمعنی بدبخت و بیدولت از برهان و سراج سیاه قلم بمعنی نوعی از تصویر که بسیاهی کشند و هیچ رنگ آمیزی نداشته باشد و آن اکثر خاصه فرنگست معشوق ملیح را نیز گویند از مصطلحات سیه کام بدبخت و نامراد سیه کردن چشم بمعنی روشن کردن چشم مستعمل از مصطلحات سیاه چشم طائر شکاری را گویند چرا که چشم بعض نوع طائر شکاری سیاه میباشد مثل بحری و شاهین و چرغ وغیره و این لفظ گاهی در صفت معشوق واقع میشود بدو وجه یکی آنکه سیاهی چشم موجب حسن و خوبیست دوم دیگر آنکه طائر شکاری سیاه چشم بیوفا باشد بخلاف طائر شکاری زرد چشم که در عرف آنرا کلال چشم گویند سیم آبی که در کشتی درآید و ملاح آنرا بیرون میاندازد از شرح قران السعدین سیل عرم بالفتح و عین مهمله مفتوح و کسر رای مهمله آب بسیار جاری که سد رود را شکسته باشد چه عرم بمعنی رودخانه و سدیکه پیش رودخانه گرفته باشند بهند مینڈه گویند از منتخب ظاهر است که این قسم آب جاری که مینڈه را شکسته روان شده باشد بغایت تند و تیز و پرهیبت باشد و سیل العرم اشاره است بسوی آیت فاعرضوا فارسلنا علیهم سیل العرم و بدلناهم بجنتیهم جنتین ذواتی اکل خمط و اثل وشی من سدر قلیل سیام بکسر اول نام کوه نزدیک سمرقند از برهان سیه بادام چشم معشوق از برهان سیلان بفتح اول و سکون ثانی نام جزیره ایست که از کوهش یاقوت بهتر حاصل میشود و آن بطرف جنوب سندست و بفتح اول و ثانی در عربی جاری شدن آب و خون وغیره از برهان رشیدی و صراح و سراج سیران بالفتح مصدر ست بمعنی سیر کردن و رفتار نمودن سیحون بفتح اول و حای مهمله نام رودیست و صاحب لطائف نوشته رودیست میان اندجان و سمرقند و در مدار نوشته که نهر هندیست بعضی گویند که آب سندست و افغانان آنرا اباسین و هندیان سیلاب اکثری دریای اتک گویند و اتک قلعه ایست بر کناره دریا و بعضی گمان برند که رود گنگ است از تحقیقات خان مغفور عبد الکریم خان و در کشف نیز همین اختلاف است و صاحب منتخب نوشته که نهریست بماوراء النهر و نهریست بهند سین این حرف بجیم عربی بدل شود چون ریواس و ریواج که رستنی ست منحوش و بجیم فارسی چون خروس و خروچ و بدال چون پاس و پاد بمعنی حفاظت و بزای معجمه چون سماروغ و زماروغ و بشین معجمه چون کستی و کشتی که پهلوانان کنند و فرسته و فرشته و بفا چون جست و جفت بالضم بمعنی جامه تنگ و چسپان و بلام چون سیج و لیج بمعنی رخساره و بواو چون بالس و بالو و بیای عربی و واو معروف بمعنی ترنج و بهای هوز چون خروس و خروه و آماس و آماه و سین مصدر و ماضی و مضارع و امر در بعض ابواب بواو بدل شود چون جستن و جست و میجوید و بجو و رستن و رست و میروید و برو و در بعض ابواب بهای هوز چون کاستن و کاست و میکاهد و بکاه و بیای تحتانی چون آراستن و آراست و می آراید و بیارای از جواهر الحروف سیب سیمین کنایه از سیب سیلی لیستن و سیلی کشیدن بمعنی سیلی زدن از مصطلحات سیم برسنگ زدن کنایه از جماع کردن از مصطلحات سیاه پستان زنی که فرزند او نزید از برهان سیه زبان کسیکه دعای بد او اثر کند سیاه شدن زبان

از کار افتادن زبان بسبب بد گفتن **سیه بادام** افشاندن رسمیست در ولایت که بر تابوت مرده بادام‌ها را سیاه کرده می افشانند **سیاهی کردن** نمودار شدن از چراغ هدایت **سیخ شدن** راست شدن **سیماب شدن** گریزان شدن و ناپدید شدن و لرزان شدن **سیر در لوزینه کردن** کنایه است در شادی کسی غم انداختن **سیر آمدن** ملول شدن و تنگ آمدن از سراج **سیم سوخته** نقرهٔ نرم و خالص از برهان و رشیدی و در جای بمعنی لاجورد بنظر آمده **سیبه** بالفتح و یای تحتانی مشدده مکسور و بعده همزه مفتوحه بدی و گناه صغیره **سیبه** بالکسر و یای معروف و فتح بای موحده ترکیست بمعنی مورچه و آن خندقی باشد در پناه آن جنگ سازند **سیاهه** باصطلاح متصدیان دفتر مسوده روزنامچه کرآمدنی نقود یا اجناس هر روزه بطریق اجمال بلا تفریق و تفصیل یکجا می‌نگارند **سیه جرده** بفتح جیم عربی و دال مهمله بمعنی سیاه رنگ چه جرده بمعنی لون و رنگ است از برهان و گاهی از سیه جرده مراد باشد شخص ملیح سبز رنگ سیاه بمعنی غلام حبشی از سراج **سیبی** بد و کرده بالکسر و یای مجهول کنایه از مسا و برابر **سیاره** بالفتح و تشدید یای تحتانی بمعنی قافله و کاروان و ستاره که بحرکت خود متحرک باشد و آن هفت اند قمر عطارد و زهره شمس مریخ مشتری زحل **سیه نامه** فاسق و گنهگار از برهان **سیه کاسه** بخیل و ممسک **سیه خانه** بدبخت خانه ویران کرده بمعنی زندان و خیمه صحرا نشینان عرب از مصطلحات **سیلی** بکسر اول و ثالث و هر دو یای معروف ضرب دستی که بر گردن زنند و آن چنان باشد که چهار انگشت دست را راست کنند و نرمه دست را تیغ وار بر گردن مجرمان زنند از جهانگیری و رشیدی و برهان و در چراغ هدایت یای اول را مجهول گفته و نام ورزشی است کشتی گیر آنرا که پنجه را دراز کرده بر بازو و ران و سینه و زانو زنند **سیی** بالکسر و یای معروف در ترکی ترجمه لفظ او که ضمیر غائب است و بمعنی را نیز آید و برای اضافت هم آید **سینه بازی** کنایه از دو رنگی چرا که سینه باز دو رنگ میباشد یعنی سیاه و سفید **سیکی** بالکسر و کاف عربی مکسور و هر دو یای معروف بمعنی شرابی که چندان جوش دهند و صافش کنند که از سه حصه آن یک حصه باقی مانده باشد و این در اصل سه یکی بود از رشیدی و در برهان بیای مجهول بر وزن نیکی **سیم قرار** روبیه ها خوراک **سیه کاری** کنایه از ظلم و شوخی **سیر** بالفتح نام دیه **سیر السوانی** بفتح هر دو سین مهمله و کسر نون بمعنی رفتار شتران آبکش و آن نهایت سست باشد

باب شین معجمه

فصل شین معجمه مع الالف **شانه بهار** مراد از قیمت اندک یعنی آن مقدار مال که در قیمت خرید شانه کفایت کند **شاداب** بمعنی سیراب و پر آب و تر و تازه از برهان و سراج **شاه مغرب** کنایه از هلال اول ماه **شاب** در آخر بای موحده مشدد و در استعمال فارسی مخفف بمعنی مرد جوان از کشف **شاه عرب** حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم **شامخات** جاهای بلند و بلندیها خصوصاً بلندیهای کوه **شامت** بفتح میم بدفالی و بکسر میم شادی کننده بر خرابی و مکروهی کسی از صراح و منتخب **شات** گوسپند و این لفظ را اکثر تباهی مدوره نویسند از لطائف **شاه بیت** بیتی که از همه ابیات غزل یا قصیده بهتر باشد **شاخ نبات** آنچه بصورت شاخ در کوزه‌های نبات بسته شود و نام معشوقه خواجه شمس الدین حافظ شیرازی رحمة الله علیه از بهار عجم **شاخ شاخ** درخت و شاخ حیوان و پاره جامه و نوعیست از پیاله دراز و صراحی **شاخ شاخ** بمعنی پاره پاره **شاماخ** در آخر خای معجمه نام جامه معروف سفید رنگ که بهند ساتوان گویند **شاهرخ** نام بادشاهزاده و نام مرد که شاطر بود در شطرنج بازی و بمعنی شه رخی که در شطرنج میباشد و آن کشت داو نشست بحریف بطرزیکه ضرب بر رخ او نیز واقع شود **شامخ** بکسر میم و خای معجمه بمعنی بلند از منتخب **شاهد** حاضر و گواه و در فارسیان بمعنی صاحب حسن استعمال کنند و در بیت باب دوم گلستان بمعنی خوب و خوشنما از خیابان **شادمند** این لفظ غلط است چرا که لفظ شاد صفت است بمعنی شادشونده پس بلفظ مند که بمعنی صاحب است ترکیب درست نباشد بجای آن سازمند صحیح است از تحقیقات خان آرزو و مولف گوید که اگر مخفف شادی مند گویند درست میتواند شد **شاگرد** در اصل بمعنی خادم است و بمعنی تلمیذ مجازاً شهرت گرفته از خیابان مولف گوید ظاهر الفظ شاگرد در اصل شاه گرد بوده زیرا که خادمان گرد اگرد شاه و مخدوم خود استاده شده منتظر صدور فرمان و خدمت میباشند بهمین جهت خدمتگاران را شاگرد گویند **شارد** بکسر رای مهمله و بعده دال مهمله بمعنی رونده از منتخب مجازاً بمعنی پریشان مستعمل **شاذ** بتشدید ذال معجمه جدا شده و تنها مانده و منفرد و باصطلاح صرفیان لفظی که خلاف قیاس بود و بمعنی مطابق قوانین و قواعد کلیه نباشد از منتخب و صراح و غیره **شادخوار** بمعنی آسوده و خوشحال و فارغ بال **شاخدار** دیوث و خود بین **شاطر** بکسر طای مهمله لا ابالی و چالاک و بمعنی پیک و شطرنج باز

وشوخ و بیباک و آنکه برنج آورده باشد اہل خود را بدخوئی از لطائف و صراح و منتخب و مولانا یوسف بن حافظ در شرح نصاب نوشته که شاطر بمعنی دند و گره بر و
شطرنج باز و چالاک و بہمہ معانی مناسبت آنست که شاطر ماخوذ از شطر ست که بمعنی دور کردن باشد پس شاطر بمعنی کسیکه حیلتی کند که دور از ذہن عقلا مردم بود
تم کلامه و فرقه از سپاهیان چالاک که بلباس خاص خود پیش سوار سلاطین امرا دوند شاعر داننده و دریابنده و شعر گوینده شاپور بضم بای فارسی نام بادشاهی و نیز
نام پهلوانی از کشف و سروری و برهان نوشته که نام مصوری که میانجی بود میان خسرو و شیرین شاباش نه مر بمعنی هم هم از سراج شارستان شهر و مدینه و عمارات باشد در تحقیق آب سماع و درخش
غش نکهو و طلا و نقره باشد و جامه باریک و رنگین که بهندی سار گویند و نام طائر که بهندی آنرا مینا گویند و راه کشاده و فراخ و بادشاه غرجستان از برهان و جهانگیری
سراج شارمار نوعی از مار بزرگ از شرح خاقانی شاخ بدیوار بمعنی گردن کش و مغرور از مصطلحات شادبهر خوشحال و نیک نصیب از برهان و سراج شاشتر بهر دو
شین معجمه و فتح فوقانی بروزن باختر بزبان سنسکرت نام علم عقائد و فقه هنود ست شاخ آبنوس کنایه از مجمر آبنوس از شرح خاقانی شاش بهر دو شین معجمه معرب چاچ که
آنرا الحال تاشکند گویند از رساله معربات و در فارسی بمعنی پیشاب از برهان شاباش مخفف شاد باش و بمعنی نیاز و پیشکش نیز آمده از کشف و رشیدی و سراج و بهار عجم و
مصطلحات شاخص بکسر خای معجمه و صاد مهمله مرد چشم باز مانده و حیران از منتخب شائع بکسر همزه که حرف سوم ست بمعنی آشکار و فاش یعنی مشهور از منتخب شلع بمعنی
آشکار و فاش از لطائف شارع بکسر رای مهمله و عین مهمله راه راست و راه بزرگ و صاحب شرع و عالم و عامل که تعلیم دین بمردم کند از کشف و منتخب و لطائف
شاه بداغ بضم بای موحده و در آخر غین معجمه نام شخصیکه خدمت شمع و چراغ شاه عباس داشت شارغ بفتح رای مهمله و غین معجمه بمعنی دستار و این لفظ ترکیست از
شرح خاقانی شارف بکسر رای مهمله شتر ماده که پیر باشد از شرح نصاب و منتخب شاهق بکسر سوم بمعنی بلند و بسیار بلند و باصطلاح اطبا جنبشی است از اجناس نبض که در حرکت
میل به بلندی داشته باشد یعنی اجزای آن نبض در انقباض محسوس گردد و سبب آن شدت حاجت به ترویح از منتخب و کتب طبیه شارق بکسر رای مهمله روشن و
تابان و بمعنی آفتاب از منتخب شاق بتشدید قاف بمعنی دشوار و کار دشوار از منتخب شادی مرگ بمعنی که بسبب شادی بسیار که یکبارگی در طبیعت در آید
پیدا میگردد و نام جانور است شالنگ بفتح لام و کاف فارسی آنچه بعوض چیز فوت شده چیز دیگر از کسی بگیرند بهندی آنرا گهی گویند از مدار و در برهان چنین نوشته
که مخصوص را و عوض چیز دیگر بجهت طلبی که از دیگری دارد بگیرند بهندی آنرا اول گویند پواد و بمجهول بمعنی جستن پیاده و شاطران و نیز گلیم که زیر فرش دوزند
شالهنگ بلام و های مفتوح و نون و کاف فارسی بمعنی مکر و حیله و گرو یعنی رهن و ظلم و ستم و سرکش از جهانگیری و مؤید و غیره شاک مرد با سلاح
تمام یعنی سلحدار و سپاهی ماخوذ از شک که بمعنی سلاح ست و بمعنی شک کننده و گمان برنده از صراح و غیره شارک بفتح رای مهمله و کاف عربی نام طائر سیاه رنگ
که بهندی مینا گویند از برهان شاهد معرکه بفتح لام و فتح عین مهمله و ضم لام معرکه کنایه از سرور کائنات صلی الله علیه و آله و سلم از رشیدی شاخل بضم و کسر خای معجمه نام
نمله از برهان که آنرا بهندی اهیر گویند شاغل بکسر غین معجمه مانع و باز دارنده از منتخب شال گونه چادر با قسام الوان که در کشمیر از موی دنبه بافند چون دو شال را جمع کنند
دوشاله گویند شاه نحل بفتح نون و سکون حای مهمله یعنی بادشاه زنبوران شهد و زنبوران شهد یک زنبور کلان باشد و هرجا که او رود همه در پس او روند و نیز لقب
امیر المومنین علی کرم الله وجهه چه آنحضرت را یعسوب المؤمنین لقب ست یعسوب بادشاه زنبوران شهد را گویند شاخ گل معرفست کنایه از معشوق از مصطلحات شاقول
بقاف چیزیست از برنج و آهن و سنگ که بریسمان آویخته معماران کجی و راستی دیوار معلوم کنند از مصطلحات شاه اسپرغم بمعنی ریحان که آنرا نازبو گویند شاه قام
لفظیست که شطرنج بازان بوقت مات خوردن حریف گویند ظاهراً قام در اصل بفتح میم ست صیغه ماضی یعنی شاه باز ایستاده از حرکت و رفتار خود و مات شد شام بمعنی
طعام شام از مصطلحات و نام ملکیست چرا که آن ملک بجانب شمال کعبه یعنی بجانب یسار کعبه واقع ست چه عرب کعبه را شخصی قرار داده اند که رو بمشرق ست شاگرد و قائم
بحذف الف و کسر قاف کنایه از سرور کائنات صلی الله علیه و آله و سلم از رشیدی بلحاظ مفهوم آیت فاستقم کما امرت یعنی پس استوار باش چنانکه امر کرده شده تو شایان لائق و
سزاوار از برهان شایدن لائق بودن شانیدن و شاندن بمعنی شانه کردن و مخفف نشاندن از جهانگیری شاگان بمعنی فراخ و بمعنی لائق

وسزاوار و هر چیز بهتر و خوب را نیز گویند که لائق شاه باشد چه در اصل شاهگان بود ها را بهمزه ملینه بدل کردند و نام گنجی از گنجهای خسرو پرویز بمعنی بیگار یعنی
کار بی مزد چراکه این هم تعلق بشاه و حاکم دارد و نوعی از قافیه معیوب چنانکه صیغهای اسم فاعل را که گریان و خندان باشد با لفظ زبان و فغان قافیه کنند یا
آنکه یا و نون نسبت را با یا و نون که از ذات کلمه باشد قافیه آرند مانند سیمین و ننگین با آهنین و جبین و گمین با الف و نون جمع را با الف و نون حالیه قافیه نمایند چنانکه دوستان و یاران را با زبان و کمان
قافیه سازند و همچنین صفات و حالات و کائنات و امثال آن و همچنین قافیه فقط یکجا آوردن درست باشد از برهان و سراج شادن بکسر دال مهمله بمعنی بچه آهو از شرح نصاب شادروان
بضم دال مهمله بساط و فرش و پرده و شامیانه و سایبان از بهار عجم و برهان و جهانگیری و در مؤید بفتح دال و در رشیدی ضبط حرکت نکرده و در سراج اللغات نیز بضم
دال است شارستان بمعنی شهرستان و شهر از برهان و در مدار بمعنی شهرستان و قصبه بزرگ که اطرافش باغهای بسیار باشد تم کلامه و میتواند که بمعنی جاییکه گذرگاه آب
باشد یا گذرگاه مردم چه در جهانگیری و برهان شار بمعنی راه فراخ و ریختن آب مسطور است بعد از تحریر مقام از تالیفات بعض ثقات به ثبوت پیوسته که شارستان
جاده که بشهر پیوسته باشد شاریدن آب ریختن از برهان و جهانگیری شاهین طائریست شکاری و چوب راست ترازو که بهر دو جانب آن هر دو پله آویزند از برهان
و رشیدی و بمعنی ثانی ترکیبست و بجای یا همزه نیز آمده و بعضی بمعنی زبانه ترازو و نیز نوشته اند و آن چیزی باشد که بوقت برداشتن ترازو در دست گیرند شادروان
بواو نام شهریست از برهان و سراج شاه نشین نوعی از عمارت شام غریبان نام شهریست سوای معنی معروف شابران بهای موحده نام شهر که آنرا شادوان
نیز گویند از مؤید شادمان مرادف شاد و لفظ مان زائد است چنانکه الف و نون در شادان و ظاهر ازین عالم است سلمان که باندک تغیر و تحریف و تخفیف
اینصورت گرفته از خیابان شان در کار سی خانه زنبوران که در آن عسل باشد و نوعی از پارچه سفید و در عرف بمعنی شوکت و عظمت و بمعنی کار و حال و بمعنی حق چنانچه
این آیت در شان اوست یعنی در حق اوست از برهان و لطائف و صراح و منتخب و رشیدی و سرور شاه ترکان افراسیاب شاه بهمن کنایه از فال گیر و این فال
مخصوص بشانه برّه میباشد از بهار عجم و مؤلف را مسموع است که در ولایت بر شانه بز نقشی مینویسند و بسحاب آن پی بمقصود برند شانه در آب گذاشتن کنایه
از مهیای آرایش بودن از مصطلحات شاو در آخر واو بمعنی خالص چنانچه زر شاو بمعنی زر خالص کذا فی سراج اللغات شاملو طائفه از قزلباش و قزلباش فرقه
ایست از مغلان ایران و در یکی از لغات ترکی نوشته که شاملو بمعنی شامی چراکه لفظ لو بضم لام و واو معروف در ترکی برای نسبت آید شاخ آهو کنایه از کمان
از برهان و رشیدی شاتو بتای فوقانی در ترکی نردبان باشد از مصطلحات شارقه بمعنی چیز روشن و در روشنی آفتاب شاقه بتشدید قاف بمعنی دشوار از منتخب شاهنشاه
بادشاهان بادشاه و این مخفف شاهان شاه است از برهان شاطرزاده کنایه از خدمتگار چست و چالاک شانه حرف ثالث نون هم سلاح از فرهنگ سکندرنامه
و چیزیست معروف که بآن موی راست کنند و کتف مردم و بمعنی انچه جولاهه و بمعنی کوچ جولاهه نیز آمده شایسته بر وزن آهسته بمعنی لائق و بهتر از برهان شائبه بکسر
حرف سوم که همزه است بمعنی آمیزش چیزی بچیزی بهتر و آلودگی از صراح و مدار شاخ شانه بهر دو شین معجمه قسمی از حیله و تهدید گدایان که شاخ گوسپند را بیک دست و
شانه گوسپند را بدست دیگر گرفته آن هر دو را بعنوانی با هم میمالند که صدای غریب از آن برمی آید تا مردم از آن متنفر شده زود چیزی بدهند از برهان و سراج اللغات
نیز در سراج اللغات نوشته که در هندوستان بمعنی آوردن وجوه و شقوق در کاری مستعمل است شاره دستار منقش که در هندی چیره گویند و نیز نوعی از جامه باریک و رنگین از
برهان شاد گونه زن خطره از فرهنگ سکندرنامه شاه چینی بجیم فارسی و یای معروف و نون نوعی از حنا از برهان شاکی شکایت و گله کننده شاطی کنار دریا
و رود از شرح نصاب و منتخب شاهین در کم خمیدن بجا لا آتی درست شافعی بکسر فا اسم امام مذهب منسوب بشافع که جدش بود از مزیل و لب اللباب شاخچه بندی
پیوند کردن درخت و بهتان و تهمت ساختن و بمعنی لعبت بازی از رشیدی و برهان و سراج اللغات و مصطلحات شانه آویزی نوعی از تعذیب که آدمی را با شانه برشته
می آویزند از چراغ هدایت شانه گردانی عبارت از پشت گردانیدن و روگردانی و اعراض کردن از مصطلحات و چراغ هدایت شاهی زریست مسکوک ایران
که پنجاه دینار است از مصطلحات شاد خواری شراب خوردن بی مزاحمت غیر از مصطلحات شامی بمعنی وقت شام شانی بکسر نون بمعنی دشمن

از صراح فصل شین معجمه مع بای موحده شباب بفتح اول نام پرده از علم موسیقی و در عربی بمعنی جوانی و جوانان باین معنی جمع شاب باشد و بکسر اول بمعنی
نشاط است و بضم اول و تشدید ثانی جوانان باین معنی هم جمع شاب است از منتخب و صراح شبّ بالفتح و تشدید دوائی مثل نمک که بهندی پهٹکری گویند و بمعنی جوانی
و جوان شدن و آتش افروختن و بمعنی جنگ و بلندی هر چیز از منتخب و صراح و در کشف بمعنی پهٹکری بکسر اول است شبت بفتح اول و کسر ثانی و در آخر فوقانی نام
تره که بهندی سویا گویند از بحر الجواهر شبکات بفتح اول و دوم و سوم جالهای عمارات و دامهای صیاد شب برات باضافت شب پانزدهم شعبان که در ان شب ملائکه
بحکم الهی حساب عمر و تقسیم رزق میکنند شبح بفتحتین و در آخر حای مهمله شخص و جسم و کالبد جمع آن اشباح از قاموس منتخب و صاحب منتخب و مدار بالفتح نیز نوشته شب شیم
گردیدنی در هم ریخت از مصطلحات شبگیر بکاف فارسی مفتوح عسس و کوتوال شبور بالفتح و تشدید بای موحده مضموم بمعنی نفیری و نائی که ازو وئین سازند این
معرب شیپور است از برهان و رساله معربات شبر بکسر بمعنی وجب که آنرا بدست نیز گویند و آن مسافتیست از سر ناخن خنصر تا سر ناخن سر انگشت که بهندی آنرا
بالش گویند و نام شمر بن ذی الجوشن که قاتل امام حسین رضی الله عنه بوده است از منتخب و برهان و مدار و کشف و مؤید و لطائف و صاحب منتخب نوشته که بالفتح و تشدید
بای عربی مفتوح نام حضرت امام حسین رضی الله عنه و باین معنی بتخفیف با نیز آمده شبیر بالفتح و تشدید بای عربی مکسور نام امام حسین رضی الله عنه از منتخب و در لطائف
و برهان ببای فارسی نوشته و گفته که بلغت سریانی مصغر است شبیر و شبیر و مشبر اول بالفتح و تشدید بای مکسور ثانی بفتح و تشدید بای مفتوح و ثالث بر وزن
محدث هر سه نام فرزندان هارون علیه السلام که حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بدان نامها حسن و حسین و محسن را می خواندند از منتخب و برهان و لطائف
بیای فارسی شبگیر بمعنی شب و بمعنی سحرگاه و آخر شب و سفر کردن و روانه شدن در شب پیش از سحر و بعد از نیم شب و نام مرغیکه در آخر شب آواز حزین کند از برهان
و مصطلحات و رشیدی و بهار عجم و بمعنی مردیکه با آخر شب بعبادت برخیزد شبیار بالفتح بمعنی دوائیست تلخ که بهندی ایلوا گویند از جهانگیری و برهان و مؤید و بحر الجواهر
دوائی مرکب مسهل که در آخر شب خورند شب قدر باضافت و تعیین این اختلافست مگر نزد اکثر شب بست و هفتم رمضانست و عبادت این شب برابر عبادت هزار ماه باشد
شب زنده دار بمعنی کسیکه تمام شب در عبادت بیدار ماند شب افروز بمعنی زربفت که زمینش از نقره باشد از مصطلحات شبا روز بمعنی شب و روز چرا که الف بمعنی واو
عاطفه است و شبانروز بزیادت نون مخفف شبانه روز است فغانی گوید مصرعه شبانه روز زند شاط سپهر شلنگ شبدیز نام اسپ خسرو پرویز گویند که رنگ آن اسپ
سیاه بود و شبدیز بمعنی شب رنگ است چه دیز بیای مجهول و زای معجمه رنگ را گویند و نوشته اند که شبدیز از همه اسپان جهان چهار وجب بلند تر بود و آنرا از روم
آورده بودند از برهان و رشیدی و سراج اللغات و در مؤید مسطور است که شبدیز نام اسپ شیرین مرکب از لفظ شب و لفظ دیز که کلمه نسبت است و این در اصل شب دیس بود
سین مهمله را بزای معجمه بدل کردند و در لطائف نام لحنی از موسیقی شب اندرز و نوعی از جامه ابریشمی که سیاه و سفید باشد از کشف و چهار شربت و مصطلحات شب پوش
جامه خواب و بمعنی کلاه نیز آمده شباط بضم اول نام ماه رومیست که بهندی تقریبا پهاگن باشد از برهان شرح نصاب و در صحاح بسین مهمله گفته شبع بکسر اول و سکون
موحده و عین مهمله سیر از طعام و غیره و این نقیض جوع است از صراح شب چراغ گوهری با قیمتی که در شب مانند چراغ روشنی دهد گویند که گاوی مانند جانور در دریا میباشد
بهنگام شب بجهت چریدن از آب بیرون می آید و این گوهر را از دهن بر آورده بر زمین می نهد و بروشنی آن میچرد و باز بدهان گرفته بدریا میرود و مردم کمین
نشسته آن گوهر را می ربایند از برهان شباک بفتح و تشدید موحده و کاف عربی بمعنی سوراخ کننده شب چک باضافت و بفتح جیم فارسی و کاف عربی بمعنی شب برات
که در ان چراغان و آتشبازی کنند از بهار عجم و سراج شب آهنگ قصد کننده بوقت شب و نام ستاره روشن که در بعضی ایام بوقت شام تابان شود و در بعضی
ایام از صبح طلوع کند و بمعنی بلبل از برهان و سراج اللغات و بعضی نوشته شب آهنگ ستاره که وقت شام و اول از همه ستارگان نمایان شود و آن معین نیست و آنرا
ستاره شب کش نیز گویند چنانکه در شرح سکندر نامه از نواب مانی خان و علی شیر آمده مگر سیف الله احمد آبادی و محمد شاه هر دو شارحان سکندر نامه شب آهنگ را بمعنی شب بانگ
نوشته و بعضی اهل لغت بمعنی ستاره شعری گفته اند و آن ستاره روشن است که بعد از جوزا بر آید شبرنگ نام اسپ سیاوش از سراج اللغات شبکول گدائی باشد که شبها بر در خانه ها

سوال کند از برهان **شبک** بالکسر دوک و بلور لیشه دوک و بفتحتین دام صیاد از لطائف **شبل** بالکسر بچهٔ شیر درنده از منتخب **شبم** بفتحتین سرما سر دشدن بفتح شین و کسر بای موحده بمعنی چیزی سرد از منتخب و شرح نصاب **شبنم** رطوبتی است که از هوا بر درختان مترشح شود و نام جامهٔ سفید و باریک و لطیف **شبان** بضم اول بمعنی چوپان و کسیکه نگهبانی مواشی در صحرا کند از برهان و مؤید و کشف و در سراج اللغات نوشته که شبان بفتح اول و قیل بضم لیکن بفتح اقوی است زیرا که شبها نیز حفاظت گوسپند ان میکند الف و نون درین لفظ برای نسبت است و هم در برهان نوشته که این لفظ بفتح نیز درست است و در رشیدی فقط بفتح است و بضم اول و تشدید بای موحده بمعنی جوانان درین صورت لفظ عربیست جمع شاب که بمعنی جوان است از منتخب **شبان وادی ایمن** کنایه از موسی علیه السلام که ده سال شبانی حضرت شعیب کرده آخر شعیب علیه السلام بدختر خود ش نامزد کرده از برهان و غیر آن **شبگیر زدن** آخر شب کوچ کردن از چراغ هدایت **شب نشین** شبها در مجلس نشستن و بمعنی نشیننده شبها از مصطلحات **شبخون** بوقت شب پنهان دشمن تاختن و وقت شب قتل کردن فوج دشمن را و در سکندرنامه همه جا بمعنی مطلق جنگ و قتال آمده از برهان و شروح بدانکه ترکیب این لفظ باضافت مقلوبی است و در صورت قلب کسرهٔ اضافت بهیچ یکی از مضاف و مضاف الیه نباشد و در بعضی محل این لفظ بسکون بای موحده موافق قیاس می آید و در بعضی محل این لفظ بخلاف قیاس بضرورت نظم بزیادت اشباع کسرهٔ بای موحده واقع میشود چنانچه باین طور در اشعار ثقات بسیار موجود است **شبستان** خانه که شبها در آن باشند از سراج **شبعان** بالفتح بمعنی پرشکم **شب** و بفتح راو زد و دیگه شبها برای دزدی رفتن کار او باشد و بمعنی اهل الله که شب بیدار باشند **شبه** بفتحتین دو معنی دارد یکی سنگیست سیاه و براق که سبک و نرم باشد مانند کهربا و دیگر مخففی قانها آبگینه که بهندی پوته گویند از مدار و مؤید و کشف و خیابان و در برهان و سراج جهانگیری نوشته که نام سنگیست سیاه و براق که سبک و نرم باشد مانند کهربا و دیگر بهای مظهر ملفوظ بمعنی هیچ گاه آن از ترکیب مس و جست حاصل شود و بهندی آنرا پیتل گویند و بکسر اول و سکون بای موحده و های ملفوظ بکسر اول و فتح موحده بهر دو صورت بمعنی مثال و مانند و نظیر از بحر الجواهر و کشف **شبکه** بفتحات دام صیاد از منتخب **شبانه** بالفتح و تشدید بای تحتانی و بعد الف و نون طائریست خوش آواز بفتح اول و تشدید بای موحده و حرف چهارم نیز بای موحده بمعنی آتش افروختن از شرح سکندرنامه از خان آرزو و سیف الله و غیرهما **شبینه** چیزیکه بران شب گذشته باشد و از گذشتن شب مزه یا رنگ آن تغیر شده باشد بهندی آنرا باسی گویند **شبیه** بروزن فصیح بمعنی نظیر و مشابه و مانند و در اصطلاح تصویری که مطابق شکل و صورت شخص معین کشیده باشند **شبلی** بالکسر نام یکی از اولیای کامل

فصل شین معجمه مع بای فارسی

پشپش بضمتین و بای فارسی و هر دو شین معجمه کرم خرد که در جامهٔ مردم پیدا شود از برهان و مدار و بهار عجم و نیز در برهان نوشته که بکسر نیز بفتح اول و ضم ثانی هم آمده **شپلق** بالفتح و لام نیز مفتوح بمعنی طپانچه از لغات ترکی **شپلیدن** بالکسر بمعنی افسردن از جهانگیری و رشیدی و در برهان بالفتح

فصل شین معجمه مع تای فوقانی

شتا بکسر اول موسم سرما و زمستان **شتی** بالفتح و تشدید تای مفتوح و در آخر الف بصورت یا بمعنی پراگنده و این جمع شتیت است که بمعنی پراگنده باشد و در استعمال لفظ شتی بمعنی کثرت و بسیاری چیزی مراد میگیرند چراکه پراگندگی اعداد را کثرت و بسیاری لازم است از منتخب و غیره **شتان بینهما** بفتح اول و تشدید ثانی و فتح نون بسیار فرق است میان هر دو **شتر** بضمتین است نه بروزن هنر حیوان معروف از برهان و مدار و بهار عجم و بفتح اول و سکون ثانی در فارسی بمعنی کناره و گوشه از برهان و نام قلعه بایران و در عربی **شتر** بالفتح بریدن و بفتحتین بریده شدن و برگشتگی پلک از بالا و پائین و شگافتن پلک از چشم زیرین و نوعیست از تصرف عروض در بحر هزج که بدان تصرف مفاعیلن را مفاعلن سازند از منتخب **شتر غلط** بضمتین و سکون لام نام داو از شرح گلگشتی **شتر مرغ** نوعیست از مرغ که در بعضی از اعضا مشابه بشتر باشد گویند که آن آتش هم میخورد **شتل** بفتحتین آنچه که در قمار باز حریف برده بعد از گرو بردن باندکی از رسم حاصل خود حاضران مجلس قمار را دهد از برهان و مدار و مصطلحات و این ترکیب است **شتم** بالفتح دشنام از منتخب و لطائف **شتلم** بر سه حرف از اول مضموم ظلم و تعدی از برهان **شترغو** بکسر اول و ضم تای و غین معجمه مضموم و واو معروف نام سازیست که مطربان نوازند لفظ ترکیست از لغات ترکی **شترگربه** هر چیز مخالف و نامناسب و نامشابه را گویند از برهان **شترحجره** هر آن دو شی که باهم نامناسب و مخالف باشد و در چراغ هدایت بمعنی کلام بی نسبت **شترولی** بالضمتین بدعلی و نامردی که ضد بهادریست از رشیدی و برهان

فصل شین معجمه مع جیم عربی

شجاعت بفتح صحیح است و بضم غلط قوتیست متوسط میان جبن و تهور از مزیل الاغلاط و منتخب و چراغ **شجاع** بهر حرکت اول

و مشهور بضم شین بمعنی دلیر و بهادر و نوعی از مار بزرگ از منتخب و صراح **شجرهٔ کلیم** درختیکه موسی علیه السلام در وادی ایمن بجانب کوه طور تجلی انوار حق تعالی بران درخت مشاهده
نموده بود و این اشجار طور و نخل طور نیز گویند **شجن** بالفتح باز داشتن حاجت کسی را از کار و ابه بمعنی راه و وادی و بسیار درخت و اندوه و اندوهگین شدن و غم و حاجت و شاخ
در هم شده بشاخ دیگر و شعبه شاخ آن هر چیز از منتخب و لطائف و لطائف نگر **شجن** بفتحتین بمعنی اندوه و حاجت و در سراج اللغات بفتحتین بمعنی غمهای سخت **شجعان** بالکسر جمع
شجاع **شجره** بالفتح بمعنی درخت و بمعنی نسب نامه آنچه مشائخان اسامی پیران خود بترتیب نوشته بمرید میدهند **فصل شین معجمه مع حای حطی** **شح** بفتح اول و ثانی
حرف دوم و سوم هر دو حطی بمعنی بخیل و حریص از صراح و منتخب **شحیح** بخیل از منتخب و صراح و لطائف **شحم حنظل** بفتح حای حطی و سکون نون و فتح ظای معجمه مغز ثمره
حنظل و آن دوائی است تلخ مسهل بلغم **شحم** بالفتح پیه که بعرف آنرا چربی گویند از منتخب **شحن** بالفتح پر کردن و راندن و دور کردن از منتخب و لطائف **شحون**
بفتح قوی و بزرگ از لطائف **شحنه** بکسر اول و سکون حای حطی و فتح نون مردیکه او را بادشاه برای ضبط کارها و سیاست مردم در شهر نصب کند بعرف او را کوتوال و حاکم
گویند و این لفظ بفتح غلط است از قاموس و صراح و منتخب و مزیل الاغلاط و بهار عجم و صاحب خیابان گوید که شحنه در مدار الافاضل بفتحتین گروهی نگهبانان شهر و پاسبان
بسکون حا استعمال نمایند **شحمه** بالفتح اندکی پیه و چربی و نرمهٔ گوش و بناگوش از منتخب **فصل شین معجمه مع خای معجمه** **شخ** بالفتح و خای معجمه کوه و
زمین و این کوه و زمین سخت و هر چیز که محکم و سخت باشد مثل کمان وغیره و مخفف شاخ خواه درخت خواه شاخ گاو وغیره از برهان و رشیدی و بهار عجم مگر شخ بمعنی
سخت ترکیبست **شخار** بکسر اول چیزیست از قسم نمک که بهندی سجی گویند و بالفتح و تشدید جیم از کشف و مدار و در برهان بفتح اول بر وزن چهار **شخص** بالفتح کالبد مردم
اجزای بدن انسان وغیره از منتخب یوسف بن مانع در شرح نصاب نوشته که شخص ماخوذ از شخوص است که بمعنی پدید آمدن چیزیست **شخول و شخیل و شخل** هر سه لفظ بفتح
اول بمعنی صفیر و بانگ و فریاد و نعره و بناخن کندن و بمنقار زمین کندن جانور گوشت را از لطائف **شخ کمان** تیراندازی که کمان او بسیار سخت باشد و کشیدن کمان
سخت و دلیل بر قدرت و قوت اوست بسیار است **شخالیدن** خلانیدن و خراشیدن از برهان **شخولیدن** پژمردن و فریاد کردن از برهان **شخیدن** بمعنی لغزیدن
از برهان **شخودن** ریش کردن بناخن از لطائف و در سراج بمعنی خراشیدن از برهان **شخوده** بناخن خراشیدن **فصل شین معجمه مع دال مهمله** **شد** بضم
رفت و گذشت و بالفتح و تشدید دال در عربی بمعنی استوار کردن و باصطلاح موسیقیان نغمه را بلند و پست کردن تا وقتیکه موافق مدعا است آید از برهان و منتخب و
و بعضی نوشته که بمعنی دراز کشیدن آواز و در جهانگیری بمعنی راست و بلند کردن نغمه و مولانا یوسف کوسج در شرح اخلاق ناصری نوشته که شد استخراج نغمه واحد بسیط است و در
چراغ هدایت مسطور است که باصطلاح فارسیان دراز کشیدن آواز و حروف است لهذا شد کردن زمزمه بمعنی دراز کشیدن زمزمه است **شد و مد** بهره و دال مهمله مشدد لفظ عربی
است فارسیان بمعنی شان و شوکت و تکلف استعمال نمایند از چراغ هدایت **شدیار** بالضم و سکون دال مهمله و یای تحتانی و رای مهمله زمینی را گویند که برای زراعت
بشکافته زیر و زبر کرده باشند از مؤید و لطائف و کشف و برهان و در رشیدی بالکسر **شد مخالف** بفتح اول و کسر لام مشدد و زیرا که مضاف است بمعنی آواز بلند
کشیدن و مد تمام برای از جا در آوردن حریف برکشند **شدق** بفتحتین فراخ شدن کنج دهن و بالکسر کنج دهن از لطائف و صراح و منتخب **شد پهلوان** بالفتح
باضافت آواز بلند است که کشتی گیران در اول کشتی گرفتن بر می کشند از مصطلحات **شده** بالفتح بمعنی علم و نشان **شدیده** باصطلاح علم قرأت حرفیست که صوتش
از مخرج او بسته شود اگر او را ساکن خوانی آواز بقوت بر آید و آن همه هشت حرف است همزه و جیم و دال مهمله و کاف و قاف و طای مهمله و بای موحده و تای
فوقانی از فصول اکبری و دیگر کتب **شد عراقی** بالفتح نام مقامیست و هم صوتیکه پهلوانان عراق و لوطیان با آواز بلند و رنگ در عالم مستی بر کشند و الفاظ آن بیشتر
یللم و یللی باشد از شرح گلکشتی **فصل شین معجمه مع رای مهمله** **شرا** بکسر اول و مد خریدن و فروختن و این از لغات اضداد است از صراح و منتخب **شری** بفتح اول و
ثانی و در آخر الف مقصوره بصورت یا پیشه و هوای پر درخت و نقطهای سرخ پر خارش که بر جلد بدن پدید آیند بهندی آنرا پتی گویند بالکسر از صراح و منتخب نصاب
شرفا بضم اول و فتح رای مهمله جمع شریف **شرکا** بضم اول و فتح ثانی جمع شریک **شرب** بالکسر نصیب و بهره آب و بالضم نوشیدن و بالفتح و بفارسی بمعنی کتان

تنک و باریک از منتخب و رشیدی شراب هر شی رقیق که نوشیده شود مگر اکثر مستعمل بمعنی می و خمر است و باصطلاح طبا بمعنی شربت دوا چنانکه شراب بنفشه بمعنی شربت بنفشه شربت بالضم مقدار یکبار خوردنی و آشامیدنی از آب و غیر آن و باین معنی بفتح نیز آمده و بالفتح یکبار آشامیدن از منتخب و نیز شربت باصطلاح اطبا مقدار دوای خشک یا تر که در یکبار خورده شود شربت بالکسر و تشدید ثانی بمعنی بدی و بد شدن از شرح نصاب شریعت جوی بزرگ و جای بر آمدن و کناره آبی که خلایق از انجا آب خورند و راه پیدا کرده خدا برای بندگان در دین محمدی بعبادات و معاملات از شرح نصاب و منتخب و صراح تشرج بفتح اول و سکون ثانی و جیم عربی روان شدن آب از سنگستان و در معنی دروغ گفتن و بر یکدیگر چیدن و استوار بستن خریطه و بفتحتین کهکشان و دو داندن شکاف کمان و بند خیمه و یک خانه زخانه دیگر بر زبر گذر شدن از منتخب شرح بفتح اول و سکون ثانی گشادن و بیان کردن و آشکارا کردن از منتخب شرح تجرید شرحیست از علاءالدین قوشجی بر تجرید که متن است در علم عقاید شیعه از خواجه نصیر الدین طوسی شرب الیهود بالضم بمعنی لغوی شراب خوردن یهود ست چون آن قوم از خوف مسلمانان شراب بر سبیل اختفا خورند بمعنی نهان شراب خوردن مستعمل از مصطلحات و چراغ هدایت و بهار شراب تشنه شرابی که او و سیقوله انداخته کشند شراب طهور بکسر ها موحده و فتح طای مهمله شراب پاک که در بهشت بنصیب بهشتیان خواهد شد شربت دینار شربت دوا نسبت زرد رنگ مسهل و دافع قبض و دینار بزبان یونانی تخم کشوث را گویند چنانکه در منتخب اللغات ست چون تخم مذکور داخل این شربت ست لهذا شربت دینار نامیدند شرر بفتحتین یکپاره آتش از صراح و موید شرار بفتح پاره های آتش که بجهند از منتخب و صراح مگر در استعمال فارسیان بمعنی آتشپاره و واحد شرر و بفتحتین بمعنی شرار تنها شراب شیراز نوعی از شراب انگوری سرخ رنگ که بهتر از اقسام شرابهای ایران شرط بالضم با موافق دستانی و علامت و با موافق با شرطا زهمین جهت گویند که علامت روان شدن جنازه و در تهدن طوفان ست از مدار و رشیدی و لطایف و سراج و در منتخب و صراح نوشته که شرط بالفتح لازم گردانیدن و لازم شدن چیزی در بیع مانند آن و تعلیق کردن کاری بکاری و نشتر زدن و عهد و پیمان و بفتحتین نشان و میر نور الصمد در شرح گلستان نوشته که شرط بفتح با و موافق و بضم نشتر زدن حجام شراع بکسر اول و عین مهمله بادبان کشتی از شرح نصاب و صراح شرح مطالع بفتح میم کتابی است در علم منطق از علامه قطب الدین شرف بالفتح و تشدید رای مضموم بمعنی ربود آن تخته باشد که بر هر دو سران دسته از چوب تعبیه کنند و بر آن گل و خاک کشند و در شرفنامه بمعنی منقل کذا فی الرشیدی شریف هر شئی بزرگ قدر و بزرگ قدر و نجیب و اصیل و بمعنی حاکم مکه معظمه که سید باشد از خیابان شرح مواقف بفتح میم و کسر قاف شرحی ست از میر سید شریف بر مواقف که متن ست در علم عقاید و کلام از قاضی عضد شراسیف بفتح اول و کسر سین مهمله سرهای استخوانهای پهلو که سوی شکم باشند و استخوانهای نرم که در پهلو باشند و این جمع شرسوف ست که بالضم باشد از منتخب شرف بفتحتین بمعنی بزرگی از مدار و موید منتخب و شرف آفتاب در درجه نوزدهم برج حمل ست در منزل بطین و شرف ماه در درجه سوم برج ثور در منزل ثریا و عطارد را در سنبله و زهره را در حوت و مریخ را در جدی و مشتری را در سرطان و زحل را در میزان از شرح قران السعدین و غیره شرق بالفتح بمعنی آفتاب تابان و روشن و جای بر آمدن آفتاب از منتخب شروق بضمتین بر آمدن آفتاب و شگافتن گوش گوسپند و جز آن از منتخب و مجاز بمعنی ظهور و روشنی شرک بفتحتین جمع شبکه خون بمعنی علقها دام و بمعنی راه وسیع و بزرگ از برهان و لطایف شراک بکسر اول دوال نعلین که بر عرض آن باشد از منتخب و مدار بفتح شرنگ بفتحتین و سکون نون و کاف فارسی خربزه صحرائی که خوشرنگ و خوش شکل باشد لیکن بغایت تلخ مزه بود بعربی آنرا حنظل خوانند و بهندی پهر ازین نامند از کشف و رشیدی و سراج و برهان شروان بالکسر و او نام شهر خاقانی شروین بالفتح بر وزن پروین نام قلعه شروانست از جهانگیری شراب انداختن بمعنی شراب ساختن شرطین بفتحات سه حرف اول تثنیه شرط یعنی علامت دو ستاره ست در اول حمل و آن منزل اولین ست از منازل قمر از منتخب و شرح قران السعدین نوشته که شرطین دو ستاره که بجای هر دو شاخ برج حمل واقع شده اند آن تثنیه شرط ست که بضم اول که بمعنی اول هر چیز باشد شرح کشاف خواندن کنایه از زیاده گوئی کردن و هرزه گوئی نمودن از چراغ هدایت و مصطلحات و بهار عجم شریان بالکسر و حرف سوم یای تحتانی هر رگی جهنده و در این رو به نسبت خون زیاده میباشد از منتخب شرائین بفتح رگهای جهنده این جمع شریانست از منتخب شرجه شرجه بفتح و رای مهمله بمعنی پارچه پارچه از منتخب و لطایف شرنجه بفتح اول و یای معروف و جیم عربی کمانی که از نی سازند شرمسار بالفتح بمعنی شرمنده و خجل شست طلبیه کنایه از تعبیه شرطیه چنانچه از کلاشت

الشرب حالقة فالنهار موجود **شراب گذشته** شراب بجز ازکیفیت افتاده از مصطلحات **شره** بفتحتین غالب شدن حرص از منتخب و مدار و کشف و صراح و موید و سروری و لطائف
و صاحب لطائف از حل لغات نقل کرده که شره بکسر اول نشاط و تیزی و جوانی و حرص و در منتخب و صراح بفتح اول و کسر ثانی بمعنی حریص **شرطه** بالضم با و موافق مر بود نساو علامت از
مدار و لطائف و رشیدی و سراج **شرفه** بالضم و حرف سوم فاء عربی بمعنی کنگرهٔ عمارت و بالفتح و فاء فارسی آواز را گویند خصوصاً آواز پا از برهان و سروری و منتخب و لطائف **شرمنده**
اسم فاعل از شرمیدن و در استعمال متاخرین بمعنی ممنون آید اگرچه شرم اسم جامد ست مگر فارسیان گاهی از اسم جامد هم اشتقاق نمایند چنانکه از دیده دیرید و بعضی از محققین
که بر اشتقاق جامد قائل نیستند نوشته اند که شرمنده بفتح میم ست در اصل شرم مند بوده بقاعده معروف میم اول را حذف کردند چنانکه نمدین و سپید پیوده و ها مختفی در آخر
برای تشبیه آورده اند چنانکه در لفظ دندانه در بانه بمعنی مشابه بدندان و مشابه بابان پس شرمنده بفتح میم بمعنی شخصی که مشابه بصاحب شرم باشد فافهم **شرعه** بالکسر و عین مهمله
زه کمان و چله کمان از شرح نصاب **شرزه** بالفتح خشمناک و مهیب و سهمناک و این لفظ اکثر در صفت شیر و پلنگ واقع شود از رشیدی و موید و کشف و برهان و سراج و بهار عجم
شرذمه بکسر شین معجمه و سکون رای مهمله و کسر ذال معجمه جمعی اندک از مردم پاره از میوه و غیره از منتخب **شراره** بفتح آتش پاره واحده که بجهد از صراح و منتخب **شرره**
بفتح اول و ثانی و ثالث یکپاره آتش که بجهد از صراح و این لفظ بهمین حرکات مذکوره بمعنی جمع شرر نیز آمده چنانکه خبثه جمع خبیث ست و این ماخوذ است از فصول اکبری
شبرنجی نام جامه ابریشمی باریک و لطیف و نازک و نام نوعی از شیرینی از سراج و رشیدی و چراغ هدایت شبرنجی نوعی از زرد آلو که خشک سیاه رنگ و بی تکلف و صاحب
بحر الجواهر نوعی از رنگ است **شراب و گی** کمال بیهوش شدن از نشه شراب **فصل شین معجمه مع سین مهمله** **شست** بالفتح نام عدد معروف که آن را شصت بصاد مهمله
نویسند بجهت دفع التباس از معانی دیگر و انها نیست مشتر حجام و تار ساز و حلقه زلف و بمعنی زنار و صیغه ماضی مخفف نشست و بمعنی گرفت سوفار تیر و قلابی که بدان ماهی شکار کنند
باشد سرکج و مغز آب ساز نیز حلقه کنند و نیز انگشت از مدار و رشیدی و بهار عجم و چراغ هدایت و لطائف و برهان و جهانگیری گویند که گرفت سوفار تیر را از آن گویند که بوقت گرفتن تیر
و کمان انگشتان بشکلی متمثل میشوند که در عقد انامل برای عدد شصت باشد **شست میر** بالفتح تیر انداز کامل ماهر **شست گیر** تیرانداز **شستک** آلتی چرمین که تیراندازان
برای دفع حلکه بکار برند و بمعنی کیر و قضیب نیز آمده **شستری** بالضم و حرف سوم تای فوقانی مفتوح نوعی از دیبای نفیس منسوب بشهر ششتر **فصل شین**
معجمه مع شین معجمه **شش جهت** بکسر جیم و فتح های بمعنی اطراف عالم که مشرق و مغرب و جنوب و شمال و تحت و فوق باشد **ششپیر** حرف سوم بای
فارسی مفتوح نوعی از گرز آهنی که سر آن شش پهلو دارد **ششدر** کنایه از جاییکه رهائی از آن دشوار باشد و مجازاً بمعنی عاجز و حیران و متحیر نیز مستعمل **ششدر**
در حقیقت شش خانه است که در بازی نرد میباشد چون هریکی از کعبتین تا شش نقش میدارد لهذا دو تخته باشند که بر هر یکی از آن دوازده دوازده
منقوش میباشند بانطور که بر یمین و یسار هر تخته شش شش در میشوند و میان در های یمین و یسار اندکی فاصله میباشد پس هرگاه که مهره در میان در یکی سمتهای تخته ای
بند گردد از شش خانه جانب خود بهیچ خانه رفتن نتواند رهائی آن بدون رهائی دادن حریف دیگر محال ست و گاهی از لفظ ششدر کنایه باشد از شش جهات عالم
شش دانگ عیار کنایه از کامل عیار و بعضی ناقص عیار هم آمده **شش روز** ایام آفرینش عالم کما قال الله تعالی الله الذی خلق السموات والارض
فی ستة ایام **ششش** بالضم نام عضوی ست درون سینه که بهندی پهپهر گویند **شش دانگ** مراد از تمام چیزیست چرا که شش دانگ یکدینار میشود از
شرح مختصر نفقه **شش ارکان** سته ضروری را گویند یعنی شش چیز که تمام قوتیکه انسان زنده است باینها باشد اول هوا که محیط ابدانست دوم اکل و شرب
سوم حرکت و سکون بدنیه چهارم حرکت و سکون نفسانیه مثل غضب و فرح و خوف و حزن و خجالت پنجم نوم و یقظه یعنی نوم و بیداری ششم استفراغ و احتباس
مثلاً خروج بول و غائط و جماع و فصد و حلم و احتباس عدم خروج چیزهای مذکوره ست از بدن **شش پستان** بضم شین اول بمعنی نرم پستان و افتاده
پستان **شش خاتون** شش ستاره سیاره سوای آفتاب **ششم زمین** کنایه از ولایت سوم از موید **شش ضربه** اصطلاح نرد و آن شش بازی را گویند
که پیاپی از حریف ببرد و بعضی گویند که داو شش نرد مانی زمره یعنی **شش روزه** عبارت از عالم که از عرش تا فرش و در شش روز ساخته شده است **ششم** ...محل ماه که کنایه از عجز و حیرت

وابهام سنت **ششش** جیست هند گوی **ششش سر** بمعنی زر خالص و تمام عیار را گویند که در خراسان بتحی بود از طلای خالص که شش سر داشت اهل اسلام آنرا شکسته چون آن بنیات خالص بود ولهذا زر کامل عیار را ششش سر تعبیر میکنند از برهان و دیگر کتب **فصل شین معجمه مع طاء مهمله** + **شطحیات** بالفتح و حای مهمله مکسور و یای تحتانی مشدد باصطلاح صوفیه چیزهای مخالف ظاهر شرع گفتن و کلمات خلاف شرع بعتبار بر زبان آوردن از منتخب و کشف نوشته کلماتی که بوقت مستی و ذوق بی اختیار از بعضی واصلین صادر شود چنانکه گفتن منصور انا الحق و گفتن جنید لیس فی جبتی سوی الله و گفتن بایزید سبحانی ما اعظم شانی مشایخان این کلمات خلاف شرع را نه رد کرده اند نه قبول منقول از معدن المعانی **شطرنج** بالکسر از قاموس و موید و مدار و منتخب و بهار عجم و دیگر اهل لغت نیز بالکسر نوشته اند و بالفتح ضعیف گفته اند چرا که معرب بودن فعلل بالفتح در کلام عرب نیامده صاحب بهار عجم نوشته که این معرب سترنگ است که لفظ فارسی بمعنی نجنگیه بصورت آدمی باشد ولهذا آنرا مردم گیا نیز گویند چون اکثر مهرهای این بازی بنام انسانست لمجاز این بازی را نیز سترنگ گفته اند و نیز صاحب بهار عجم نوشته که بعضی محققین چنین گفته که معرب چترانگ است که لفظ هندیست معرب از چتر که بمعنی عدد چهارست و انگ که بمعنی عضوست و مجاز بمعنی رکن استعمال یافته لهذا چترانگ را نوعی از گویند که چهار رکن داشته باشد و این بازی نیز چهار رکن دارد سوای شاه فرزین که فیل و اسپ و رخ و پیاده است و بعضی معرب شد رنج که مرادف رفت رنج باشد و بعضی معرب صد رنگ گفته اند و رنگ بمعنی حیله و نام واضع شطرنج حکیم صلاح است بهر دو جیم تم کلامه و بعضی محققین نوشته اند که واضع شطرنج صصه بن داهر بن فیلسوف و صاحب رشیدی در جائی نوشته که شطرنج بمعنی اقسام غله که بهم آمیزند پس ازین مستفاد میشود که شطرنج معرب آن باشد و بمناسبت آمیزش اقسام مهرهای بازی معروف را نیز شطرنج میگفته باشند و خان آرزو در سراج اللغات نوشته که اگرچه لفظ شطرنج را صاحب قاموس بالکسر نوشته لیکن بالفتح هم صحیحست **شطر** بالفتح و سکون ثانی بمعنی نصف هر شی و بمعنی جانب و طرف و جهت و نیمه و پاره از چیزی از منتخب و صراح **شط** بالفتح و تشدید طای مهمله رود و کناره دریا و جوی از شرح نصاب و صراح و لطائف **شطط** بفتحتین از اندازه در گذشتن و جور کردن از منتخب **شطل** بفتحتین و طای مهمله معرب شتل چون جماعتی قمار بازند و کسیکه در میان ایشان خالی نشسته باشد پس قمار بازانی که از حریف خود نقد ستانند چیزی بآن مرد که خالی نشسته است میدهند از کشف **شطن** بفتحتین رسن دراز از منتخب و شرح نصاب و صراح **شط منقلجان** نام چشمه **شطری** بالفتح بمعنی یک نیمه و مستعمل بمعنی بعضی و اندکی **شطاحی** بالفتح و تشدید طای مهمله و حای مهمله بمعنی شوخی از منتخب و غیر آن **شطرنجی** شطرنجباز و نوعی از فرش **فصل شین معجمه مع ظای معجمه** + **شظایا** بالفتح اول و ظای معجمه و حرف چهارم یای تحتانی بمعنی دندانهای هر چیز و پاره و ریشه های هر چیز این جمع شظیه است از منتخب و در لغات طب نوشته که شظایا بمعنی ریشهای حرام مغز **فصل شین معجمه مع عین مهمله** + **شعب** بالفتح بمعنی شگاف و غاره و بالکسر راهی که در کوه باشد و بضم شین و فتح عین جمع شعبه است از منتخب و کشف و بحر الجواهر **شعاب** بکسر اول راهها که در کوه باشند و شگافها و دره ها و این جمع شعب است از شرح مقامات حریری و منتخب **شعیب** بضم شین معجمه و فتح عین و یای تحتانی و بای موحده نام پیغمبریست از منتخب **شعر** بالفتح موی آدمی وغیره و نوعی از جامه باریک ابریشمی بعضی نوشته که آن سیاه رنگ میباشد و بالکسر بمعنی دریافتن و دانستن و در اصطلاح سخن موزون و مقفی که قائل قصد موزونی آن کرده باشد و نزد بعضی محققین قافیه در شعر بودن شرط نیست از موید وغیره و مولانا یوسف در شرح نصاب نوشته که شعر بمعنی دانستن چیزهای باریک است و حالا بنظم مخصوص شده و اول کسیکه در عربی شعر گفته یعرب بن قحطان است شعر او لیس انبیت شعر الناس من اب و ام + خلیف جهل و لطیف علم + تم کلامه و بعضی محققان نوشته که اول کسیکه در فارسی شعر گفته بهرام گور است و شعر اول این بیت منم آن پیل دمان منم آن شیر یله + نام بهرام مرا و پدرم بوجبله + و بعضی نوشته که مصرع ثانی چنین است و از معشوقه اوست. در جواب او مصرعش نام بهرام ترا و پدرت بوجبله + والله اعلم بالصواب **شعار** بکسر اول جامه که زیر جامه دیگر پوشند یعنی جامه که متصل ببدن باشد یا جامه که ببدن چسپیده ماند مثل قبا و ازار و کلاه و آن جامه بالا را دثار گویند مثل جامه و در رضا از منتخب و صراح **شعور** بضمتین دانستن و دریافتن از منتخب و بحر الجواهر **شعائر** عبادات و قربانیها و احد شعیره **شعیر** بروزن فقیر نام غله معروف که بفارسی و بهندی آنرا جو گویند از منتخب و مولانا یوسف بن طالع در شرح نصاب نوشته که شعیر ماخوذ از شعرست که بمعنی موی باشد زیرا که جو مو بر سر دارد و گندم ندارد یا آنکه گم و از دانه **شعبده** بالفتح بازیگری و کارها و بازیهای تعجب افزا ظاهر کنند **شعف** بفتحتین و عین مهمله شیفته گردانیدن دوستی کسی او را تمام گرفتن دوستی دل را از منتخب و صراح **شعریان** بالکسر هر دو ستاره که بمعنی عبور و غمیصا شعری شامی

و شعری یمانی و این تثنیه شعری است نه جمع شعبان چون درین ماه خیر کثیر منشعب میگردد و ارزاق عباد منشعب میشوند و تمامی امورات مقدره عالم علیحده علیحده میشوند لهذا باین اسم مسمی گشت از کتابی معتبر نوشته شد شعلین بالضم و لام مکسور منسوب بشعله یا و نون برای نسبت ست چنانکه در نگین و سیمین شعبده بالفتح و بای موحده و نیز مفتوح بر وزن و هر چه بمعنی بازی که بسحر و فن کنند از کشف و مؤید و مدار شعشعه بفتح هر دو شین معجمه و سکون عین مهمله اول و فتح عین مهمله دوم بمعنی روشنی آفتاب و تاب آمیختن شراب و بمعنی شراب نیز گفته اند از مدار و منتخب و کسانیکه بیک عین نویسند خطاست و صاحب منتخب نوشته که بمعنی پرتو و روشنی آفتاب چنانکه مشهور است در کلام عرب نیامده شعبه بالضم طائفه از هر چیز و بمعنی شاخ درخت و باصطلاح موسیقی بمعنی نغمه که از نغمه دیگر بر آورده شود چنانکه شعبه بیست و چهار اند دو شعبه از هر مقام و مقام دوازده گانه مشهور اند از کشف و مؤید و غیره شعله بالضم درخش و زبانه آتش و فتح خطاست از منتخب و مؤید و کشف و صراح شعله جواله بفتح جیم عربی و تشدید واو و بتخفیف واو نیز بمعنی شعله که گرد بر گرد و بسیار گردنده باشند و آن چنان باشد که بهر دو سر شعلها بسته گرد سر و دوش خود میگردانند بسرعت تمام و بر سنگی آهنی کوبند شعله زاده کنایه از ابلیس و شیطان از مصطلحات شعبه رقص زرینه حرف هشتم زای معجمه و تحتانی مخفف نام شعبه از موسیقی از مصطلحات و چراغ هدایت شعر بالکسر و رای مهمله مفتوح بر وزن حر باگر در استعمال فارسی رای مهمله را مکسور کرده بر وزن دلی خوانند و آن ستاره روشن ست که بعد از جوزا بر آید چنانچه در آخر زمستان سر شام بر فلک نمایان میشود و شعری دو هستند یکی را شعری عبور خوانند بفتح عین بواسطه آنکه از مجره عبور کرده است و آن بسیار روشن است و دیگر را شعری غمیصا نامند بضم غین معجمه و فتح میم بجهت آنکه گویا او خواهر سهیل است از دور افتاده بر و میگرید که چشم او چرک آلوده شد یعنی کم روشنی دارد و آن روشن نیست و مشهور شعری عبور است که آنرا در ایام جاهلیت بعض قریش بخدائی پرستش میکردند هر جا که فقط شعری مذکور شود مراد از شعری عبور باشد که بغایت روشن ست و سوای شعری عبور شعری غمیصا مجازا اطلاق شعری بر یکدو ستاره دیگر نیز کنند از منتخب و مؤید و بحر الجواهر و غیره شعری شامی ستاره ایست کم روشنی که بطرف شمال طلوع میکند چون ملک شام بجانب شمال عرب واقع ست لهذا بشام نسبت کردند و در برجندی شرح بیست بابی نوشته ست که شعری شامی را شعری غمیصا نیز گویند شعری یمانی ستاره ایست روشن که بطرف جنوب تا بد چون یمن بطرف جنوب عرب واقع ست لهذا بیمن نسبت کنند و بعضی نوشته اند که غروب او بطرف یمن باشد و بعضی نوشته که شعری یمانی سهیل را گویند و این خطاست چراکه از شرح تذکره نصیر الدین طوسی و شرح چغمینی فارسی همین واضح میشود که سهیل سوای شعری یمانی است و در برجندی شرح بیست بابی نوشته که شعری یمانی نام شعری عبور نیز گویند

فصل شین معجمه مع غین معجمه

شغب بالفتح و بفتحتین و غین معجمه شور و خروش و فتنه و فساد از بهار عجم و منتخب شغاد بفتح و در آخر دال مهمله نام برادر رستم که رستم را بحیله در چاه انداخته کشت از برهان و سراج شغ بالفتح و بالضم شاخ حیوان که از میان تهی باشد از برهان شغاف بالفتح غلاف قلب و پرده دل و سویدای دل یا حجاب اندرون دل از منتخب و صراح شغف بالفتح شدت محبت از بحر الجواهر و در کشف بفتحتین بغلاف دل رسیدن محبت و دوستی و در منتخب رسیدن چیزی در پرده دل و بفتحتین در آویختن چیزی بچیزی و شیفته گردانیدن و رسیدن دوستی بمیان دل از مهذب شغال بفتح جانور معروف از مؤید و برهان شغل بالضم و بضمتین و بالفتح و بفتحتین بهر چهار وجه درست بمعنی کار و بی فرصتی و باز داشتن از منتخب شغبه بالفتح پوست بعضی اندام که از کثرت کار کردن سخت و درشت سیاه شود و مجازا بمعنی ذلیل و خوار از شرح بوستان از عبد الواسع و بعضی شغبه را بمعنی فریفته نوشته اند

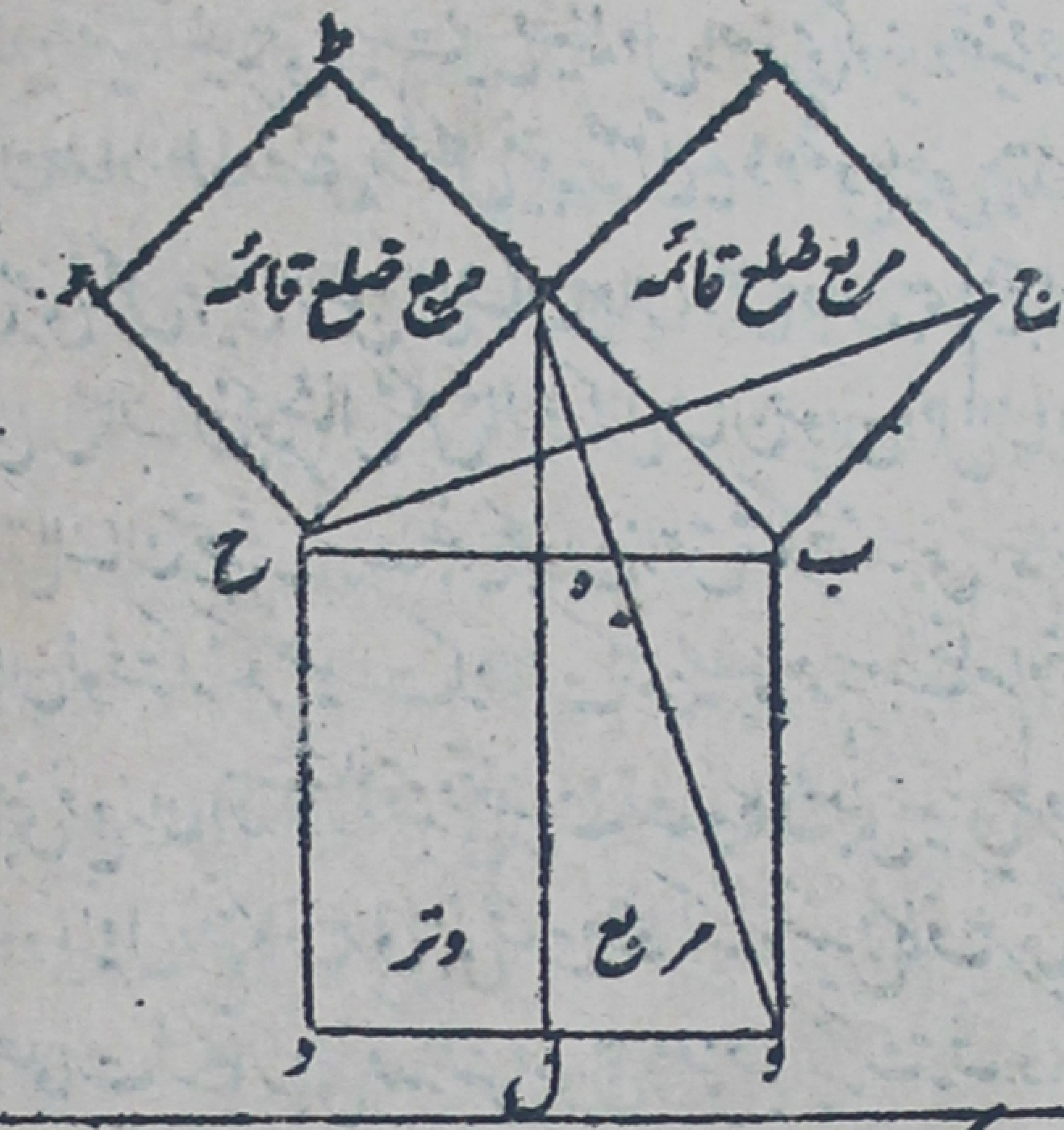
فصل شین معجمه مع فا

شفا بکسر اول در آخر همزه صحت و تندرستی بعد از مرض و نام کتابی از بو علی سینا که کتاب مذکور جامع جمیع علوم معقول است مثل منطق و حکمت و طب و بفتح اول و بی همزه بمعنی آخر عمر و کنار و طرف هر چیز پس بهر دو معنی اول بفتح خواندن خطاست از بهار عجم و کشف و ابن حاجب و صراح و منتخب شفقت بفتحتین مهربانی از منتخب و کشف و صاحب بهار عجم گوید که این لفظ را اگر فارسیان بفتحات استعمال کرده اند اگرچه در عرف بسکون فا شهرت دارد و در خیابان نوشته که شفقت بتحریک و تخفیف بمعنی مهربانی چنانکه در صراح است و تحقیق آنست که شفقت بفتحات در اصل لغت بمعنی ترس ست چون مهربان از آفات و بلیات دوست خود را ترسانند باشد مجازا بمعنی مهربانی مستعمل شد شفت بفتحتین بمعنی لب شفاف بالفتح و تشدید چیزی لطیف که از پس آن چیز دیگر را توان دید چنانکه آب و شیشه و بلور و غیره شف بالکسر و تشدید بمعنی کمی و این لغات اضداد است از شرح نصاب شفا جرف بفتح شین و ضم جیم و را مهمله آب کناره وادی و آنکه چه شفا بفتح بمعنی کناره و طرف و جرف بضمتین

بمعنی وادی و تالاب و آبگیر **شفق** بفتحتین سرخی شام و بامداد مرزا صائب گوید بیت تا چون شفق مدام رخت لاله گون شود * می باده مگذران چو شفق صبح و شام را * و فخر کاشی گوید بیت نزد چنان بدهن مستان شراب سرخ * زانگونه رنجیست شفق در کنار صبح * از بهار عجم **شفشاهنگ** بفتح اول و بدو شین معجمه تخته آهنین که درآن سوراخها باشند بزرگ و باریک گران تار طلا و نقره وغیره برای دراز کردن دران سوراخها میکشند بهندی جنتر گویند از برهان **شفتین** بفتح اول و ثالث و ثانی معنی دو لب **شفتالو** میوهٔ معروف و نیز بمعنی بوسهٔ معشوق از رشیدی و بهار عجم و چهار شربت برهان و مؤلف کتاب را شعریست که چهار نام میوه بصنعت ایهام دران درج شده بیت

زباغ حسن خوبانی که بی آبی مبادا زرا * بجز شفتالو شیرین بهی دیگر نمیدارد * **شفاه** بکسر اول لبها و این جمع شفت ست که در اصل شفته بوده از صراح **شفره** بالفتح کاردیست کفشگران که بدان چرم را قطع کنند بهندی رانپی گویند و بضم پلک چشم که مژه بروی روید از منتخب **شفعه** بالضم همسایگی از منتخب و صراح **شفته** بالفتح بر وزن هفته بیضه مانند باشد از ریسمان که بر دوک پیچیده شود از برهان **شفوی** بفتحتین منسوب بشفت که بمعنی لبست چون شفت در اصل شفته بود ها را در حالت نسبت بواو بدل کرده شفوی گویند چنانکه منسوب بشهر غزنه را غزنوی گویند از منتخب وغیره و صراح و هم در منتخب نوشته که شفوی درست نباشد چنانکه مشهور شده و صحیح شفهی ست و حرف شفوی با و فا و میم ست **شفتالو** و **شفتالوی** بالف ممدوده قسمی از شفتالو **شفتالوی کاردی** قسمی از شفتالوی نفیس **فصل شین معجمه مع قاف** **شق عصا** بفتح اول و کسر قاف مشدده چرا که مضاف ست بمعنی مخالفت جماعهٔ اسلام از قاموس و صراح و کنایه از جنگ و جدال چه از کثرت ضرب چوب و عصا شکسته میشود **شقرت** بالضم رنگیست که زرد مائل باشد که سرخی باشد از مفرح القلوب و در بحر الجواهر نوشته که رنگیست میان سرخی و زردی و در منتخب نوشته که سرخی با سیاهی آمیخته **شقاوت** بفتح بدبختی ست از منتخب **شقر** بفتح اول و کسر قاف و رای مهمله لالهٔ کوهی از شرح نصاب برهان **شقدار** بالکسر حاکم دیهات و حاصل پرگنات **شق النفس** بالکسر مشقت نفسها از لطائف **شق نقیض** بالکسر و تشدید قاف اول مکسور بمعنی صورت و طور نقیض و نقیض رفع الشی باشد چون انسان که اصل ست و لا انسان نقیض آن **شقائق** نمط نوعی از جامه و فرش که گلدوزی باشد از شروح نقات **شقائق** لاله و این مفرد و جمع یکسان آید از بحر الجواهر و صراح و گاهی مجازاً بمعنی مطلق گلها آید **شق** بالفتح و تشدید قاف بمعنی شگاف و شگافتن و دشوار آمدن کار برکسی و نام یک قلعه از قلاع خیبر و بالکسر و تشدید بمعنی نیمه چیزی و پاره از چیزی و کرانهٔ کوه و برادر و دو از منتخب و صراح و لطائف **شقیق** بمعنی برادر از شرح نصاب **شقاق** بکسر یکطرف گرفتن و مخالفت و دشمنی کردن از منتخب و لطائف **شقائق نعمان** نوعی از لاله که بغایت سرخ باشد نعمان بالضم نام پادشاه از عرب لالهٔ مذکور را از کوهستان آورده بود و بعضی گفته اند که پادشاه مسطور لالهٔ موصوف را نهایت دوست داشت از منتخب و مدار و صاحب بحر الجواهر نوشته که نعمان بالضم بمعنی خون است پس نسبت کردن لاله را بخون بسبب سرخی است **شقه** بالضم و قاف مشدد پارچهٔ جامه و کاغذ وغیره و در منتخب بمعنی جامهٔ پیش شگافته و پارچه که بر سر علم بندند **شقشقه** بدو شین معجمه مفتوح و دو قاف بانگ کردن شتر **شقیقه** بدو قاف بمعنی جای نرم که میان گوش و پیشانیست و بمعنی درد نیم سر از صراح **شقی** بفتح بدبخت **فصل شین معجمه مع کاف عربی** * **شکر** با بمعنی لنگ و آنکه لنگی در پا داشته باشد از شرح قران السعدین و مصطلحات **شکوی** بالفتح و در آخر الف مکسور بصورت یای زائده چنانکه در لفظ دعوی و بشری بمعنی گله کردن و گله از صراح و منتخب و شکوه بهاء هوز نوشتن خطاست **شکیبا** بالکسر تمن صبر کننده از برهان **شکرخنا** خواب خوش از خو بنحو **شکرلب** از برهان بمعنی معشوق که سکیه لب بالای او شگافته باشد **شکیب** بکسر تمن و یای مجهول بمعنی صبر و آرام و بفتح خطاست از مؤید و کشف و برهان و سراج و جهانگیری **شکرآب** کنایه از اندک رنجشی و کدورتی ظاهری که در میان دوستان و در میان عاشق و معشوق واقع شود از چراغ هدایت و رشیدی و برهان و بهار عجم و کشف **شگفت** بکسر تمن و کاف عربی بمعنی تعجب و بمعنی متعجب و عجیب و غریب بکسر اول و ضم کاف فارسی نیز آمده بمعنی از هم کشودن غنچه از برهان و مدار و مؤید و رشیدی و جهانگیری و در سراج نوشته که شگفت بکسر تمن و کاف عربی بمعنی تعجب و بضمتین بمعنی وا شدن گل و هر دو معنی بکاف فارسی شهرت دارد و آنچه بتحقیق پیوسته تفاوت اینست بهر دو کاف صحیح ست **شکایت** بکسر گله کردن **شکنج** بکسر اول و فتح دوم بمعنی تاب و پیچ و بفتح اول و ضم کاف گرفتن عضو بدو ناخن چنانکه بدرد آید **شکل بدیهی الانتاج** آنست که حد اوسط در صغری محمول باشد و در کبری موضوع بشرط آنکه صغری موجبه باشد خواه کلیه خواه جزئیه و کبری کلیه باشد خواه

موجبه باشد خواه سالبه بدانکه شکل مرکب باشد از دو قضیه و قضیه بمعنی جمله است پس قضیهٔ اول را صغری گویند و قضیهٔ دوم را کبری مانند لفظ مکرر که در آخر صغری و وسط کبری واقع شود آنرا حد اوسط گویند چون حد اوسط را دور کنی از شکل نتیجه حاصل آید و موضوع بمعنی مبتدا است و محمول بمعنی خبر و شکل بدیهی الانتاج شکل اول باشد از اشکال اربعه مثال شکل اول یعنی شکل بدیهی الانتاج کل انسان حیوان و کل حیوان جسم و نتیجه این کل انسان جسم مثال شکل ثانی کل انسان حیوان و لاشی من الحجر بحیوان و نتیجه اینست لاشی من الانسان بحجر مثال شکل ثالث کل انسان حیوان و کل انسان ضاحک نتیجه اینست بعض الحیوان ضاحک مثال شکل رابع کل انسان حیوان و کل ناطق انسان نتیجه اش اینست بعض الحیوان ناطق شکر خند بمعنی تبسم از برهان شکر بالضم سپاس و ثنا گفتن منعم را به سبب حصول نعمت از و و خان آرزو در خیابان نوشته که شکر فعلیست که دلالت کند بر تعظیم منعم به سبب انعام او خواه بزبان خواه بقلب خواه بارکان و جوارح یعنی دست و پا تم کلامه و بالفتح و سکون کاف بمعنی فرج زن و در فارسی بفتحتین و تخفیف و تشدید کاف بمعنی شیرینی معروف و گاهی مجازاً بمعنی لب معشوق و بوسه نیز آید و نام زن جمیله که خسرو پرویز بر غم شیرین در عقد آورده بود و بکسر اول و فتح کاف عربی بمعنی شکسته و شکار کننده بفتحتین و کاف عربی و کاف فارسی نیز زنبور سیاه که بهندی بهونرا گویند از برهان و منتخب و بحر الجواهر و کشف و لطائف و مصطلحات شکار یعنی قصد کشتن حیوان و بمعنی حیوانیکه گرفته شده باشد از مصطلحات و بهار عجم شکر ریز آنچه در شب عروسی بر سر عروس و داماد نثار کنند از برهان و سراج و بعضی گفته که کنایه از جلوه کردنست چه وقت جلوه و نکاح بر سر عروس و داماد شکر ریزی کنند و بمعنی گریه شادی نیز آمده شکر خش بمعنی نمونه از مصطلحات شکار لنگ کسیکه فی الجمله لنگ باشد از مصطلحات شکر رنگ ناخوش و نیز ارشکسته رنگ مراد از زرد رنگ شکیل بکسر تیز رس است بمعنی مکر و فریب از برهان شکال بکسر اول و کاف عربی ریسمانیکه بر دست و پای اسپ و شتر بر بندند و بمعنی مکر و حیله و بالفتح و تشدید کاف بسیار شکل کننده و ظریف از لطائف شکار فصل آنرا گویند که همه جانوران شکاری را یکبارگی برای گرفتن صید بر هم بندند شکفتن بکسر اول و ضم کاف عربی کشوده شدن غنچه و بکاف فارسی نیز آمده از برهان شکمفتن بکاف عربی و یای مجهول بمعنی صبر کردن شرح بوستان عبد الواسع شکوهیدن بضمتین عظمت خویش اظهار کردن و ترسیدن از مؤید و لطائف و در صراح بکسر بمعنی ترسیدن شکردن بکسر بمعنی شکستن و شکار کردن از برهان شکوهیدن بضمتین لغزیدن و افتادن از برهان شکولیدن پراگنده کردن از برهان شکنبیدن بکسر اول و ضم ثانی گرفتن عضو باشد بسر ناخن از لطائف شکنجه کردن بکسر اول رنجانیدن و تنگ کردن کسی را شکنج بکسر از جهانگیری و در برهان بفتحتین شکسته ناخن عبارت از بی قوتی و بی استعداد شکم خاریدن بهانه کردن و عذر آوردن از برهان شکر در مجمر انداختن و بعض بلاد بجهت بخور و تعطیر محفل در میان شکر براده عود آمیخته در مجمر می سوزند تا دود عود دیر ماند شکم در خویش دزدیدن کنایه از ترسیدن از مصطلحات شکوه بضمتین کاف عربی و واو مجهول بمعنی حشمت و بزرگی و مهابت و شان و شوکت و بکسر اول و ضم دوم بمعنی ترس و بیم از برهان و مدار و کشف و لطائف شکوفه بکسر اول و کاف عربی مضموم گل درخت میوه و مطلق غنچه و گل درختان و بمعنی قی که طعام غیر منهضم معده از دهان بیرون آید از جهانگیری و برهان و مصطلحات و در رشیدی و مؤید و بهار عجم بضمتین و بدون کاف عربی اتفاق همه است شکرانه بالضم والف و نون برای لیاقت شکره بکسر اول و فتح کاف و فتح رای مهمله مرغ شکاری که معروف است از برهان و سرور و مؤید شکنجه بمعنی عذاب و نوعی از تعذیب و آلتی است مشهور مجلدان را از سرور و خیابان شکنبه بکسر اول و فتح کاف و سکون نون و بای موحده بمعنی معده حیوانات که بعد از خوردن آب و غذا در آن جمع میشود شکم بنده حریص بسیار خوار شکر پوره سنبوسه که درون آن از قند و مغز بادام مملو کنند بر لب دار سراج شکر رنگی و شکر رنجی آزردگی و رنجشی که میان دوستان گاهی واقع شود شکر تری شکر سپید این ایجاد فارسی دانان هندست از بهار عجم شکل عروسی شکلیست برای اثبات این مطلوب که هر دو مربع ضلعین قائمه مساوی مربع وتر این قائمه باشد و این شکل را از آن عروسی نام کردند که عروس در لغت بمعنی کثرت مال است پس این شکل نیز کثیر النفع است مانند کثرت مال یا آنکه بجلهٔ عروس این شکل مشابهت دارد چه بمحض شکل و چه باستتار انواع محاسن و آن شکل این است

فصل شین معجمه مع کاف فارسی * شکر بفتحتین وکاف فارسی زنبور سیاه از مؤید ودر برهان بکاف عربی چنانکه در سکندرنامه آمده مصرعه بستان
هر یک شکر خورده شیر شگرف بکسر اول وفتح کاف فارسی زیبا ونیکو وعجیب بمعنی بزرگ اگر در اشیا استعمال کنند بمعنی زیبا باشد واگر مردم استعمال کنند بمعنی صاحب
شکوه وبزرگ باشد از مؤید وکشف وبرهان وجهانگیری ولطائف ومدار وسراج وفرهنگ قوسی شگال بکسر بمعنی شغال از برهان شگن بفتحتین فال گرفتن واین
مفرس لفظ سگن است که بضم سین مهمله باشد مرکب از لفظ سو که بهندی نیک است وگن بمعنی اثر فصل شین معجمه مع لام * شلیخا بالفتح اول ویای معروف وخای
معجمه نام مردی که از اصحاب عیسی علیه السلام بود از مؤید وغیر آن شلوار بالفتح بروزن هموار بمعنی ازار واین مرکب است از شل که بمعنی ران است ولفظ
وار که کلمه نسبت است از بهار عجم ومزیل وسراج شلف بالفتح زن فاحشه از برهان شلاق بالفتح وتشدید لام لفظ ترکیست بر ورد دست زدن بر سر کسی
از مصطلحات ودر لغات ترکی کسی را بچوب زدن است ودر سراج اللغات بمعنی ضرب است ومجازا بمعنی کوفت نیز مستعمل است ودر مصطلحات بمعنی شوخ وفتنه
انگیز نیز آمده شلتاق بالفتح وحرف سوم تای فوقانی در ترکی بمعنی جنگ وخرخشه شلتوک بفتح اول وسکون ثانی وضم تای فوقانی وواو معروف وکاف
عربی بمعنی شالی یعنی برنج که هنوز در پوست باشد از برهان شلنگ بفتحتین وسکون وکاف فارسی بر جستن از جا بجائی از رشیدی وبرهان وسراج
ودر کشف بکسر آمده شلک بالکسر وتشدید لام مکسور وکاف عربی آواز چند بندوق که بیکبارگی سر میدهند واین لفظ ترکیست از لغات ترکی نوشته شد
شلیل بفتح اول وکسر لام ویای معروف نوعی از شفتالو از رشیدی ودر جهانگیری نوشته که بکسرتین نام میوه ایست که رنگ سرخ وسفید دارد ودر برهان نوشته که
میوه ایست شبیه بشفتالو ودر سراج نوشته که نوعی از شفتالو که بعضی آن تمام سرخ باشد وبعربی نام جامه ایست که در زیر زره پوشند کذا فی المنتخب شل بالفتح لعزی
کسیکه دست ویای او حرکت نتواند کرد وبفارسی هر چیز سست وزم وبکسر اول نیزه کوچک وبالضم وبالکسر نام میوه که بهندی بیل گویند شلائین بفتح بروزن سلاطین
بمعنی شوخ وناخوش ومحکم وسخت وگیرنده بچیزی از لغات ترکی وچراغ هدایت وبهار عجم ودر سراج نوشته که شلائین بروزن سلاطین شخصیکه بسیار آرام کند و
از منع باز نماند ومجازا بمعنی عاشق آید شله بضم اول وفتح لام مخففه نوعی از طعام که برنج را در آب گوشت بطور هریسه پزند وناواقفان این دیار آنرا
شوله گویند بواو مجهول وفقیر مؤلف بعضی ثقات را دیده که بضم وتشدید لام گویند وآن برای معنی مذکور بیکرده ومحض خطاست چراکه شله بالضم وتشدید لام بمعنی لکه حقیر
آمده است وبمعنی فرج زن وبمعنی بت وبت پرست نیز وبفتح اول وتشدید لام جاسر گین انداختن وبفتح وتخفیف لام بمعنی قصاص واین تحقیق از رشیدی ومؤید ومدار وبرهان وجهانگیری
است ودر سراج نوشته که شله بضم اول وفتح لام نوعی از طعام معروف وآنکه در هندوستان شوله بواو مجهول شهرت دارد اصل آن دیده نشده وبضم اول وتشدید لام

فرج زنان و جای پلید بهاکه در کوچه باشد و لته خون حیض بعضی بامعنی بفتح اول گفته اند و این اقوی است شلاتینی شوخی و چسپیدگی بکاری **فصل شین معجمه مع میم** * **شمولاً و استقلالاً** استقلالاً کنایه از کردن کاری بذات خود بی اتباع و رفاقت دیگران و شمولاً بمعنی بالتبع به پیروی دیگری بکاری درآمدن چنانچه بادشاهی تابع بادشاهی شود و جمیع امرا همراهش نیز مطیع آن بادشاه غالب شوند و نصب لفظ شمول و استقلال بجهت آنست که بمحل خود در ترکیب حال واقع شده **شمات** بضم اول و تشدید میم و در آخر تای فوقانی شادشوندگان بمکروهی و خرابی کسی و این جمع شامت ست که بکسر میم اسم فاعل از شماتت باشد **شماتت** بالفتح شاد شدن بر خرابی کسی از منتخب صراح **شمبلیت** بفتح اول و سکون میم و فتح بای موحده و کسر لام و یای معروف و تای فوقانی نام گلیست زرد رنگ و بمعنی تخم حلبه که بهندی میتهی گویند از برهان شملید بر وزن تمهید نیز آمده **شمبلید** بالفتح و فتح بای موحده نام گلیست کند رنگ باشد و تخم حلبه و آن دانهای زرد رنگ باشند که بهندی میتهی گویند از برهان و شملید بر وزن تمهید نیز آمده **شمشاد** بالکسر نام درختیست که بلند باشد و چوب آن نهایت محکمی دارد چون درختش خوشنما باشد لهذا آنرا از اقسام سرو دانند و بمعنی ریحان و مرزنگوش نیز و بفتح هم آمده از برهان و جهانگیری و صاحب رشیدی ضبط حرکت نکرده و گفته که نوعی از سرو باشد و بمعنی ریحان نیز و در مؤید بفتح و در سراج نوشته که شمشاد بکسر اول نام درختیست که چوب آن در غایت سختی و صفا بود و درختش ابرا دمیدن و برگهایش بسبب باریکی و بهجوم بموی خوبان مشابهت دارد و گاهی مراد از آن موی خط باشد که بر عذار خوبان پیدا شود و گاهی زلف و طره تشبیه کنند پس این همه مجاز خواهد بود و در تحفه بمعنی مرزنجوش گفته که آنرا بهندی مروه خوانند **شمشیر** مرکبست از شم که بمعنی ناخن باشد و بمعنی دم شیر نیز آمده چون آله مذکور یعنی تیغ مشابه بناخن شیر ست در شکل یا مشابه بدم شیر لهذا باین اسم مسمی گردید از بهار عجم و برهان و جهانگیری و رشیدی **شمر** بفتحتین و بفارسی حوض کوچک و تالاب سر شیر که بهندی بالائی گویند از برهان و سراج و رشیدی **شمر** بفتح اول و سکون ثانی و در عربی بمعنی خرامیدن از منتخب **شمر** بکسر اول و سکون میم نام شخصی علیه اللعنت که قاتل امام حسین بوده **شموس** بفتح اول و در آخر سین مهمله سرکش و بدخو از سروری و منتخب و کشف **شموس** بضمتین جمع شمس که بمعنی آفتاب ست **شماس** بالفتح و تشدید میم مهتر ترسایان که میان سر تراشد و در عبادتخانه بنشیند از منتخب و در برهان نوشته که نام شخصیست که دین آتش پرستی وضع کرده است **شمع** بفتحتین بمعنی موم از قاموس و در منتخب نوشته که بفتحتین بمعنی موم و بسکون میم چنانکه مشهورست مولد است یعنی بعد از اختلاط عرب و عجم بهم رسیده و صاحب بهار عجم گوید که در فارسی بسکون میم مستعملست بمعنی چیزیکه از موم یا از پیه ساخته روشن میکنند و این مجازست از قبیل تسمیة الشئی باسم مادته و آنرا بفارسی شماله گویند **شموع** بضمتین جمع شمع ست **شمول** بضمتین فراگرفتن چیزی را و محیط شدن بر چیزی از منتخب و لطائف **شمل** بفتح اول و سکون میم پریشانی و پراگنده و جمع شدن و فراگرفتن از منتخب و صراح بدانکه این لفظ از لغات اضداد است **شمال** بفتح بادیکه از طرف قطب و بنات النعش وزد و بکسر دست چپ و بمعنی عادت و جانب قطب و بنات النعش را نیز مجازاً شمال بکسر گویند چراکه در اصل لغت شمال بمعنی دست چپ ست و این جانبی ست که از طرف چپ کعبه منسوبست چه عرب کعبه را شخص قرار داده اند که روی بمشرق ست و پشت بمغرب بهمین سبب ابور را از دبر بمعنی پشت کعبه مسمی کرده اند و همچنین شام را از مشامه گرفته اند که دست چپ کعبه باشد از منتخب و صراح و لطائف و کنز و وجه تسمیه از شرح نصاب که از مولانا یوسف بن یانع ست **شمائل** بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست بمعنی خصلتها و عادتها و بمعنی شکل و بمعنی شاخهای نورسته درخت از صراح و منتخب و برهان و صاحب بهار عجم گوید که شمائل بمعنی خصائل ست مگر فارسیان بمعنی صورت و تقطیع و وضع استعمال کنند **شم** بفتح و تشدید در عربی بمعنی بوئیدن و بالضم و بسکون میم غیر مشدد و در فارسی پاپوش و نعلین چرمی معنی اول از منتخب و معنی ثانی از سروری و جهانگیری و لطائف و صاحب رشیدی گوید که بالفتح پا افزار چرمین یعنی پاپوش و بمعنی نفرت و بیهوشی و بمعنی ناخن و در برهان نوشته که شم بالفتح در فارسی بمعنی فریب و نفرت و پریشان حافظان و نوحه و ناخن و دم که بالضم دال ست و بعض شراح نوشته اند که شم بالضم نوعی از ابریشم که ناقص باشد و بمعنی نقطهای نیلی که زنان هند بر دست و پا نقش کنند و در سراج نوشته که شم بالفتح بمعنی ناخن و ازین ماخوذ ست شمشیر که در اصل بمعنی ناخن شیر ست و بالضم پا افزار چوبین **شمیم** بادیکه بوی خوش بر آمیخته و در صراح بمعنی بوئیدن **شمائم** بفتح اول و کسر همزه که حرف چهارم ست خوشبوهائیکه بوئیده شوند و این جمع شمیمه ست جمع شمیم **شمامیان** بالفتح

وتشدید میم تو میست که کافر باشد و در برهان و سراج نوشته بمعنی جماعة که بردین آتش پرست باشد شمعون بالفتح نام مردی و نام یکی از برادران یوسف علیه السلام که بقتل یوسف علیه السلام مشوره کرده بود و نام یکی از اصحاب عیسی علیه السلام شمع ایمن باضافت و فتح همزه و فتح میم آنچه موسی علیه السلام در وادی ایمن بر درخت تجلی نور حق تعالی دیده بودند شمن بفتحتین بت پرست از برهان و سراج شمیدن بوئیدن و این از جمله لغات عربیه است که فارسیان در آن تصرف کرده تصریف نموده اند از علم طلبیدن و فهمیدن زیرا چه ماخوذ است از شم بمعنی بوئیدن لیکن بعد نوشتن به تحقیق پیوست که شمیدن بمعنی بو کردن نیامده بلکه باینمعنی هم شنیدن بنون است و بمیم تحریف از سراج مگر شمیدن در اصل فارسی بمعنی رمیدن و بیهوش شدن و پریشان شدن و ترسیدن آمده چنانکه در مؤید و جهانگیری است شمار بدست چپ کردن کنایه از شمار صدها و هزاران چراکه در حساب عقد انامل حساب مات و الوف بدست چپ کنند و شمار احاد و عشرات بدست راست نمایند شمید بمعنی بیهوش و پریشان از مؤید و جهانگیری و غیره شمه بالفتح و تشدید در عربی بمعنی بوی اندک و یکبار بوئیدن چیزی و بکسر اول و فتح میم و در فارسی مهر شیر که بهندی آنرا بالائی گویند و برای معنی اول بالکسر خطاست از مؤید و کشف و منتخب و برهان و جهانگیری و لطائف و در سراج نوشته که شمه بکسر اول و فتح میم بمعنی مهر شیر و بالفتح و تشدید میم که بمعنی اندک مشهور است لفظ عربی باشد ماخوذ از شم بمعنی بوئیدن مجازا و در فارسی بمعنی اندک و کم مستعمل شده شمسه بالفتح و حرف سوم سین مهمله بمعنی تا بدان و بمعنی قرص زر اندوده که در قبه یعنی کلس بباشد شمیسیه بفتح و سین مهمله مکسور و تشدید تحتانی نام رساله ایست در علم منطق شمامه بالفتح بوی خوش که از چیزی بوئیده شود و بالفتح و تشدید میم نوعی از خربزه کوچک صحرائی خوشبودار که بفارسی دستنبو گویند و بهندی کچری و سینده نامند از منتخب بعضی اهل لغت نوشته که شمامه دستنبو و آن گلوله باشد بصورت گوی مرکب از خوشبوها که آنرا بدست دارند و میبویند شمامچه بفتح چیزی خوشبودار که بوئیده شود شماسی بالفتح و تشدید میم و در برهان و سراج نوشته که بمعنی شخصی است که بر دین شماس باشد و شماس نام آتش پرست است شماخی بفتح اول و کسر خای معجمه قصبه ایست قریب شیروان از مؤید شمعی بالفتح و تشدید کسیکه شمع ریزد و فارسیان اکثر یای حطی در آخر صیغه اسم فاعل زیاده کنند چنانکه قنادی از مصطلحات فصل سین معجمه مع نون شنو بالفتحتین بمعنی شنونده و بمیم شنا بکسر اول بمعنی شناور و نام درختی است که هندیان آنرا ڈهڈ گویند و آنرا شنو نیز نامند از شرح گلگشتی مؤید از سراج و مدار و برهان شنعت بالضم و شناعت بفتح هر دو لفظ بمعنی زشتی و بدی و طعنه از بحر الجواهر و منتخب و صراح و در تاراج بکسر شنات بفتح بروزن قنات دشمن دارندگان و این جمع تکسیر شانی است که مهموز لام باشد شنبلید بالفتح و بای موحده نیز مفتوحه و یای معروف نام گلیست که زرد رنگ باشد و بمعنی تخم حلبه و آن دانهای زرد رنگ باشد که تره آنرا پخته میخورند و بهندی میتهی گویند از مؤید و رشیدی و سروری و سراج و کشف و برهان و مدار و جهانگیری شناسا اند سعدی شناسد وحید گوید بیت شهرت بیداد او از ناتوانیهای ماست «پیشناساند بمردم گو تیغ تیز را» از چراغ هدایت و بهار عجم شنقار بالضم و قاف بجای غین معجمه هم آمده نام طائر شکاری سفید رنگ برابر عقاب لیکن در قوت از عقاب زیاده و بسیار کمیاب است و این لفظ ترکیست و در رسم الخط ترکی شنقار نویسند بزیادت واو علامت ضمه ما قبل از برهان شناره بکسر اول بمعنی شنا ور و بمعنی شوم و نامبارک و خرابی و بمعنی ننگ و عار و در عربی بمعنی دشمن از لطائف شنائع بدیها و زشتیها شنیع بفتح بمعنی بد و زشت شنجرف بفتح و جیم عربی مفتوح مبدل شنگرف و سنجرف بسین مهمله معرب آن شنگ بالفتح و کاف فارسی در اصل بمعنی دزد و راهزن است و بمجاز بمعشوق اطلاق کنند و بمعنی شوخ و ظریف از سراج و رشیدی و برهان شنگول بروزن مقبول بمعنی شوخ و زیبا از برهان و سراج و رشیدی شنگل بالفتح و کاف فارسی مضموم بمعنی شوخ و عیار و راهزن از برهان شنیدن بفتح اول بمعنی سمع یعنی سخن را گوش کردن و بمعنی بوئیدن درین قول برهان و جهانگیری و مؤید مزیل و غیرها متفق اند و در شنگرستان نیز نوشته که خراسانیان بهر دو معنی بفتح خوانند و در مدار بهر دو معنی بکسر و در کشف بکسر بمعنی سمع و بفتح اول بمعنی بوئیدن مگر قول متفق علیه قوی است شنفتن بفتح اول و ضم نون و سکون فا بمعنی شنیدن از رشیدی شنقار شدن بضم اول بمعنی مردن سلاطین جغتائی استعمال کنند از چهار شربت شن بالفتح و تشدید نون مشک آب که کهنه باشد از منتخب و شرح نصاب شنو بکسر اول و فتح نون نام درختی است که هندیان آنرا ڈهڈ گویند از شرح گلگشتی شنوسه بکسر اول و معروف و بعده سین مهمله بمعنی عطسه از رشیدی و در سروری و برهان بفتح اول آمده و در سراج بفتح هر دو شین معجمه نوشته و گفته که بسین مهمله نیز آمده شناه بکسر اول بمعنی شناور از مؤید و سراج

ومدار و برهان شنشنه بکسر شین معجمه اول و سکون نون اول و کسر شین معجمه دوم و فتح نون دوم بمعنی خو و طبیعت و عادت لیکن استعمال این لفظ بمعنی خوی بد است از منتخب
و شرح نصاب شنزبه بفتح اول و سکون نون و فتح زای معجمه و موحده و های مختفی نام گاویست که بر تند و بر شغالی که بدمنه معروف و موسوم است فریفته شده با شیر جنگ کرده
کشته شده فصل شین معجمه مع واو شوا بکسر بمعنی بریان از شرح نصاب و در برهان نوشته که در عربی بمعنی گوشت بریان و در فارسی سختی پوست دست و پا بسبب بسیار کار
کردن شوری بالضم و واو معروف و در آخر الف مقصوره بصورت یا بمعنی مشوره از منتخب شوائب بکسر همزه که حرف چهارم است و با موحده آمیزشها و آمیختگیها و آلودگیها
شوربخت بمعنی بدبخت شوات بفتح و ضم اول و تای فوقانی سرخاب از برهان و جهانگیری و در تحفة السعادت و سروری بمعنی چیزی که بعربی حباری گویند و بعضی گویند
که فیلمرغ شوکت بالفتح خار و قوت و تیزی و شدت و هیبت از منتخب شوخ بواو معروف و خای معجمه بر وزن نوز بمعنی چرک بدن و ریم اندام که بهندی میل گویند
از رشیدی و کشف و برهان و جهانگیری و در سراج نوشته که بواو مجهول بیباک و دلیر و بمعنی چلد و چالاک و بمعنی چرک جامه وغیره شوامخ بکسر میم و خای معجمه چیزهای
بلند و بلندیها این جمع شامخه است مشتق از شموخ بمعنی بلند شدن شوارد بفتح و رای مهمله مکسور بمعنی رمندگان و پریشانیها از کشف و در ترجمه مقامات حریری
نوشته که شوارد در لغت جمع شارده است که بمعنی شیرباده رمنده و گریزنده شواهد جمع شاهد شور بالضم غلغله و شهرت و آواز بلند و بمعنی عشق و جنون و در آخر بهار
معنی دارند و ورزش کننده و مهیج چون المشور و بمعنی نمکین و نمک و بالفتح در عربی بمعنی مشوره و گلنگالیش کردن از فردوس اللغات شورمور نوعی از مور که بغایت خورده باشد
از شرح خاقانی شوشتر نام شهر از ایران و در سراج اللغات نوشته که شوشتر بر وزن خوبتر نام شهریست از خوزستان که دیبا آنجا بخوبی مشهور است شورگز بفتح کاف
فارسی و زای معجمه نوعی از درخت گز که در زمین شور روید از رشیدی و برهان شونیز بواو و یای معروف و زای معجمه تخمیست سیاه که بهندی کلونجی گویند از سراج
شوط بالفتح تگ و گشت از صراح شواظ بالضم اول و ظای معجمه بمعنی شعلهٔ آتش از شرح نصاب شوارع بکسر رای مهمله و عین مهمله راهها بزرگ و راهها است از منتخب
شواهق بلندها و بلندیها این جمع شاهقه است که ماخوذ از شهوق باشد و شهوق بضمتین بمعنی بلند شدن است شوارق روشنیها و چیزهای روشن شوک بالفتح
بمعنی خار شوال وجه تسمیه آنکه درین ماه عرب سیر و شکار میکردند و از خانهای خود بیرون میرفتند مشتق از شول که مصدر است بمعنی برداشته شدن شواغل جمع شاغل
شورغال که بمعنی روزینه مشهور است این لفظ غلط است چرا که در کتب یافته نشده و در مدار نوشته که سیورغال بضم سین مهمله و ضم یای تحتانی و واو معروف و غین معجمه
بمعنی مدد معاش و در لغات ترکی بفتح اول و واو معدوله و سکون رای مهمله بمعنی انعام نوشته است شوم بالضم مصدر است بمعنی بدفالی و واو این لفظ بدل از همزه
است از صراح و منتخب و فارسیان بمعنی منحوس آرند مصدر را بمعنی اسم مفعول و در محاورهٔ اردو مجازا بمعنی بخیل مستعمل میشود شورچشم کسیکه نظر او چیزها ضرر رساند و مردم را
بیمار نماید از شرح نصاب و سراج شوراندن پریشان کردن شوخگن بالضم و کاف فارسی مکسور بمعنی جامه و بدن که بر چرک باشد بهندی آنرا میلا گویند از برهان
و شرح نصاب شوخ ترازو بمعنی دغل ماخوذ از سنگ کم ترازو داشتن از مصطلحات شوله بالفتح منزل نوزدهم از منازل قمر و آن دو ستاره اند بر منتها دم
عقرب بجای نیش لغایت منحوس شوشه بالضم بمعنی توده و پشته هر چیز و سلاک زر و نقره و آهن وغیره از کشف و برهان و سراج شوریده شوره‌فره و پریشان حال و
مجازا بمعنی دیوانه و عاشق شوره چیزیست معروف مثل نمک و نام گیاهیست و در سراج نوشته که شوره زمین نمناک و خاک شور و نوعی از درخت گز شوهره بفتح
اول و سوم و چهارم بمعنی سهره که گلها از رشته بسته بر سر عروس و داماد بندند شوراَبه آب شور درین لفظ ها برای نسبت است چنانکه در سبزه و سفیده شومی بواو معروف بمعنی
نحس اگرچه شوم مصدر است حاجت بیای مصدری ندارد لیکن فارسیان در اواخر بعض مصادر عربی که در محاورهٔ خود بمعنی اسم فاعل و اسم مفعول مستعمل میکنند یای مصدری بطور بار
زیاده میسازند چنانکه خلاص و خلاصی و سلامت و سلامتی همچنین شوم و شومی شوره پشتی شوخی و کج ادای از مصطلحات شوهی بالضم شوهر از برهان فصل
شین معجمه مع های هوز شهروا بالفتح درم و دینار ناسره که خاص در یک شهر رایج باشد و این در اصل شهر روا بود دیگر را از مطابق قاعده معروف حذف
کردند و نیز آن درم ناسره که یکی از ملوک ظالم در ملک خود بزور رائج کرده بود در ملک دیگران رواج نیافت از رشیدی و سراج و خیابان و برهان

مؤلف گوید ظاهرا بمعنی در اصل شهره وا بوده و در منتخب که نوعیست از خرمهره که کوچک باشد بقدر تخم خرما شهدا بضم اول و فتح ثانی جمع شهید شهر خدا ماه رجب را

رجب را اصم گویند که بمعنی ناشنوا و کرست چرا که روز قیامت همه شهرها را یعنی ماهها را بگواهی دادن گناهان که مردم دران شهر کرده باشند طلب کنند همه شهور

گواهی دهند مگر ماه رجب گواهی ندهد و گوید که من اصم بودم گواهی نتوانم دادیا آنکه رجب را ازان اصم گویند که دران آواز تیغ و تیر بر نیاید و بانگ جدال شنیده نشود

زیرا که آن از شهور حرام ست جنگ دران ممتنع بوده است از شرح قران السعدین شهباء بفتح اول و سکون ثانی و حرف سوم بای موحده مونث اشهب بمعنی بادیان سفید

و سیاه که سفیدی آن غالب باشد بر سیاهی آن از شرح خاقانی شهلا ء بالفتح زن میش چشم از منتخب و نوعیست از نرگس که در گل آن بجای زردی سیاهی باشد مشابه چشم انسان

همان نرگس ست و آن قسم که زردست آنرا عبهر گویند و در سراج نوشته که شهلا بمعنی چشم سیاهی که مائل بسرخی باشد شهاب بفتح نام رنگ سرخ معروف که در اصل شاه

آب بوده از برهان و جهانگیری و بکسر اول ستاره روشن و بمعنی شعله آتش بلند شده و ستاره مانند چیزیکه بشکل انار آتشبازی بر فلک دوان میشود و آن رجم شیاطین ست

و نزد حکما آن دخان ارضیست که بکره نار رسیده مستعل میشود از مؤید و منتخب و صراح و مدار و لطائف و دیگر کتب و در لطائف و مدار نوشته که بفتح بمعنی بچه سگ ست شهلاب

بالفتح نام ملکیست که روباه آنجا در از مو باشد از شرح خاقانی شهب بضمتین کواکب روشن از منتخب شهوت بالفتح آرزو و شوق نفس بطرف حصول لذت و منفعت از

بحر الجواهر و سروری و در شمسی نوشته که شهوت بمعنی مطلق آرزو و خواهش خواه آرزوی طعام باشد خواه آرزوی جماع شهامت بالفتح بزرگی و توانائی و شادمانی و چستی

و دلیری از منتخب و کنز شهادت خبر درست و گواهی دادن و کشته شدن برای حق بخطا و حاضر شدن و ظاهر شدن و آگاهی قاطع و گواهی دادن بوحدانیت

حق تعالی و رسالت رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم و گاهی شهادت مراد از کلمه شهادت باشد از منتخب و تاج المصادر و صراح و غیرها شهربند بمعنی حصار و بمعنی مقید و

محبوس و زندان شهید بمعنی گواه و کشته شده بیگناه یا در راه خدا و آنکه از علم او هیچ غائب نباشد از منتخب و نام شاعری شهود بضمتین حاضر شدن و بمعنی حاضر شدگان و

گواهان و جمع شاهد از منتخب و در لطائف نوشته که شهود در اصطلاح سالکان رویت حق ست که از مراتب کثرات و موهومات صور عبور نموده بمقام توحید عیانی

رسیده در صور جمیع موجودات مشاهده حق نماید و غیریت دور شده هرچه بیند حق بیند شهرود نام سازیست مثل موسیقار از برهان و در سراج نوشته که شهرود نام رود

در عراق و نام سازیست و تارهم که بر سازها بندند شهریور بفتح اول و کسر رای و یای مجهول و فتح واو نام ماه شمسی و آن مدت ماندن آفتاب ست در برج سنبله

باندک تفاوت با کوار که ماه هندیست مطابقت دارد شهر بمعنی ماه که بدتیست مشهور و این را ازان شهر گویند که چون مردم نظر میکنند بسوی هلال شهرت میدهند

آنرا از طیبی که بر کشاف ست نوشته شد و شهر که ترجمه مدینه باشد فارسیست شهریار پادشاه بزرگ و عادل از برهان شهوار هر بهتر و عمده که لائق پادشاه باشد

از برهان شهور بضمتین ماهها و این جمع شهرست که بمعنی ماه باشد شهیر بمعنی مشهور از لطائف شهادت مستور شهید شدن شخصی در شهر که قاتل آن معلوم نباشد پس درین صورت

آن شهادت کامل ندانند و احکام شهید بران جاری نسازند و بهمین سبب نیز اغسل و کفن دهند و الا شهید را غسل و کفن ندهند شهنشه نیمروز کنایه از آدم صفی علیه السلام و کنایه

از پیغمبر ما صلی الله علیه و آله وسلم و کنایه از رستم بن زال و وجه تسمیه بهر سه معنی در برهان مسطورست شهناز بالفتح و حرف ثالث نون و زای معجمه نام نوائی از موسیقی از مصطلحات

و در لطائف بمعنی عروس نیز آمده و بعضی نوشته اند که نام خواهر جمشید ست که ضحاک آنرا بنکاح آورده شهر سبز نام شهریست که از توران نزدیک سمرقند از سراج شهرتاش همسایه

و هم شهری شهیق بفتح بمعنی آخرین آواز خر و زفیر آواز اولین خر کذافی المنتخب چه در آواز خر دو قسم صوت میباشد یکی باریک و دیگر ثقیل باریک را زفیر گویند و ثقیل را شهیق شهلان

بالفتح نام کوه از برهان شاید که بدل از سیلان باشد شهربانو دختر یزدجرد پادشاه ایران که در خلافت حضرت عمر رضی الله عنه اسیر آمده بود و بنکاح حضرت امام حسین در آمده امام

زین العابدین رضی الله عنه ازو متولد شدند شهره بالضم بمعنی سهره که از گلها ترتیب دهند و این مسموعست شهبره بالفتح و بای موحده و رای مهمله هر دو مفتوح بمعنی

پیرزن از شرح نصاب شهبه بالضم کلمه ایست که در مقام نفرت و کراهت استعمال کنند از برهان و لطائف شهنشاه پادشاه عظیم الشان و این مخفف شاهان شاه است

بحذف کردن واو الف از برهان و خیابان شهلة بالفتح و لام نیز مفتوح بمعنی پیرزن از شرح نصاب شهوت کلبی علتی ست که هر چند خورد اشتداد اشتهای طعام و حرص ماکولات

هیجان باشد واین مرض را جوع الکلب نیز گویند شهرونی مدینهٔ منوره شهنائی نام سازکه آنرا سرنا گویند از برهان شهید تر بزرگ که از اندرون سرخ بر آید شهی
بادشاهی وبمعنی داماد وهر چیز شیرین را نیز گویند وبمعنی حلوای که از نشاسته وتخم مرغ پزند از لطائف ودر عربی بمعنی هر چیز یکه آرزو پیدا کند ومرغوب باشد
شهری بالفتح نوعی از سرود که بزبان پهلوی باشد از مصطلحات شهوی بالفتح منسوب بشهوت بحذف فوقانی شهوانی بالفتح منسوب بشهوت که بمعنی خواهش
نفس وآرزو ست بزیادت الف ونون چنانکه نفسانی **فصل شین معجمه مع یای تحتانی** شیدا بالفتح آشفته ودیوانه از برهان وسراج شیوا بیای
مجهول فصیح وبلیغ از برهان وسراج شیر خدا ترجمه اسد الله یکی از القاب حضرت علی کرم الله وجهه شیر بها بیای معروف مراد از زر وقماش وزیور که از جانب
داماد بخانه عروس برند ترکی ساچق وبهندی بری گویند از برهان وبهار عجم شیب بالفتح درعربی بمعنی پیری وسفید مو شدن بالکسر ویای معروف دوال باریک که بر دنبالهٔ
تازیانه وصل کنند تا بوقت زدن آواز بر آید وبالکسر ویای مجهول در فارسی مخفف نشیب از مؤید ومنتخب وسراج شیب وتیب هر دو لفظ بیای مجهول بمعنی سرگشته ومدهوش از
برهان شیر قلاب بیای مجهول وضم قاف آهنی که قلندران بر سر دوال کمر دوزند وآن اکثر بصورت شیر باشد بهندی تکسوا گویند از چراغ هدایت شیخوخت بالفتح وبدو
خای معجمه بمعنی پیری بعد از پنجاه سالگی تا آخر عمر از منتخب شیبت بالفتح پیری شیشهٔ ساعت نوعی از گهریال ست وآن چنان باشد که سر دو شیشه را باهم دهان ملاقی گرده می بندند و
سوراخی باریک در آن گذارند وآن مقدار ریگ در شیشه اندازند که در عرصه یک گهری از شیشه بشیشه بریزد باز منقلب کنند تا از آن بدیگری ریزد شیر مست بیای معروف
بچهٔ بز وآهو وغیره که از بسیار خوردن شیر مادر خود مست گردد شیر خشت بیای معروف وکسر خای معجمه نام دوای مسهل مشابه بقند معرب شیر خشک بدال کاف عربی
بیای فوقانی از بهار عجم شیث بالکسر ودر آخر ثای مثلثه نام پیغمبری که پسر آدم علیه السلام بود کسانیکه در آخر این لفظ شین معجمه نویسند محض خطاست شیخ بالفتح بمعنی خواجه و
پیر از شرح نصاب شید بالفتح بروزن قید بمعنی مکر وفریب وبالکسر ویای مجهول بمعنی روشنی وبمعنی آفتاب از برهان وبالکسر بیای معروف در عربی آنچه دیوار را بدان اندایند
مثل آهک وگچ وبالفتح بگچ وجز آن اندودن دیوار از منتخب شیاد بالفتح وتشدید یا مکار وفریب دهنده شیر گیر یکی از رانشه مستی شراب متوسط باشد وبمعنی مغز
وصبا مرتبه از بهار عجم ودر برهان نوشته که بمعنی نیم مست ست وبمعنی مست نیز آمده ودر لطائف نیز بمعنی نیم مست ودر سراج نوشته که شیر گیر مرتبهٔ از مستی ودر مصطلحات نوشته
کسیکه کیفش رسا باشد واز جا در نیاید وخود دار نماید شیپور بالفتح ویای فارسی ودر عربی وواو معروف نام سازیکه در جنگ نوازند وآنرا نفیری گویند ونای روی نیز گویند
از رشیدی وبرهان شیر وشکر نوعی از جامهٔ ابریشمی نفیس شیوه نیز از عبارتست از آنکه در فروختن اشیا خریداران را اول جنس ناقص نمودن وبعد از آن جنس کامل وبهتر
بانظر خریدار نمایش دادن تا تمیز نیک وبد کرده قدردانی نماید ومعمول بزازان همین ست که اول جامهٔ ناقص را مینمایند شیشه باز کنایه از مکار ودغاباز
از برهان وفرقهٔ بازیگران رقاص که شیشه بر سر گرفته رقص کنند شیخ الرئیس لقب بوعلی سینه شیاف ابیض بکسر اول نام دوای چشم ست مرکب از چند ادویه
که سوزش وسرخی چشم را مفید بود وجزو اعظم آن سفیده کاشغری ست شیر غلط بیای مجهول وفتح غین معجمه وسکون لام نام داو از کشتی که چون حریف بر زمین
بنیداز دوست پا وشکم خود را بطور حق بر زمین چسپانیدن که هر چند حریف زور کند پشت او بر زمین رسانیدن نتواند چه شیر را صلا به پشت نمیخواهد شیوع بضمتین
آشکارا شدن شیر مرغ بیای معروف مراد از چیز عجیب وکمیاب ونادر شیرین باف نوعی از جامهٔ لطیف که آنرا الغلط بهر صاف گویند واز بعضی استاذه مسموعست که بمعنی
جامه که نه نهایت غفص باشد ونه نهایت تنک که بهندی آنرا میتها گویند شیشه بر سنگ کنایه از شکسته وخراب شیشاک بالکسر ویای معروف وحرف سوم شین معجمه وکاف عربی
بمعنی بچه گوسپند یکساله ودر باب چهار تاره واین لفظ ترکیست از لطائف شیشه دل نام مرد شیم بکسر اول وفتح تا عادت وخوها وبمعنی جمع شیمه ست وبالکسر ویای معروف نوعی از ماهی
که در هم وار باشد از منتخب وبرهان وسراج شیر اندام کسی ست که سینه فراخ وباریک کمر وبازو سطبر باشد از مصطلحات شیر علم تصویر شیر که بر جامهٔ علم دوزند بر اقول علیه وبعضی بناطرین شیرین
نام معشوقه فرهاد وبمعنی عزیز ونایاب از مصطلحات شین بالفتح درعربی بمعنی زشتی وعیب واین خلاف زین ست ودر فارسی بالکسر ویای معروف بمعنی بنشین جرا که مخفف
نشین ست از منتخب وصراح وکشف وبرهان ونام یکی از حروف تهجی واین حرف بتای فوقانی بدل شود چون نجش ونجت وبجیم عربی چون کاش وکاج وبجیم فارسی